II
11841
Incunabel

E-S

II
1184
Incunabel

II
11841

Libri Paraphraſeos Themiſtii: peripatetici acutiſſimi.
In Poſteriora Ariſtotelis
In Phyſica.
In libros de Anima.
In commentarios de Memoria & Reminiſcentia.
De Somno & Vigilia.
De Inſomniis.
De Diuinatione per Somnum.
Interprete Hermolao Barbaro patritio Veneto. Poſitis in locis ppriis caſtigationibus quāplurimis: quas autor idem: poſt primā huius operis impræſſionem addidit.

III

HERMOLAI BARBARI PATRICII VENETI ZACHARIAE EQVITIS FILII IN PARAPHRASIN THEMISTII PERIPATETICI PRAEFATIO.
AD SIXTVM.IIII.PONT.MAXIMVM.

QVI TIBI Studioꝝ ſuoꝝ opa nũcupãt: põtifex ſũme Sixte q̃rte: alii id agũt: ut te utcũq; ſi bi ꝓmereanť: alii: ut fructũ aliqué ſentiãt iudicii tui de ſe: alii: ut abſte tãtum ꝓbẽť: alii ob alias cãs· Ego uero hæc tibi dedico: tũ ut meã i te obſeruãtiã põſertiq; Zachariæ põris: qui iſtic ad te ꝓ Venetis agit legatus: agnoſcas: tũ uel maxíe ut te ꝓ fide ea: q̃ a me tibi ut príncipi meo debeť: ſũma iſtituti illius tui plæclari & diuini cõmoneam: qđ protinuſq; creatus pontifex es flagrãtiſſime amplexus uideris adiuuãdi prouehẽdiq; litteras: quæ proculdubio ſine autoritate & diligẽtia doctiſſimi principis aut interituræ penitus uidebanť: aut ad priſtinam barbariem redituræ. Nam & ingenia undiq; cõduxiſti & bibliothecam opulentiſſimã ære tuo ípẽſaq; publicaſti. Nunc te obſecrãt obteſtanturq; bonæ oẽs artes: ne (quæ tuæ maximæ occupationes ſunt) negligẽtiuſcule in poſteꝝ habeanť. Errant q̃ credũt grauius eẽ cum quibuſuis hoſtibus: q̃ cũ ípe/ritis & ídiſertis bellũ. Inteſtinum hoc: & ítra parietes: ac ppetuum. Illud externum tẽporariũq;. In eo li bertas: imperium: uita ſub alea é. In hoc labes animi certa. Per illud deſinas uiuere ut res peſſime cedat. Per hoc uiuas oíno: ſed uiuas non homo. A barbaris: a feris: a uulgo: differimus: q; litteras habemus: illi nõ habẽt. Cæteris uincimur. Tolle hoc diſcrimen: deteriores ſimus q̃ feræ q̃ uulgus. Hoc tibi (qđ cæpiſti) ſpectãdum idẽtidem ꝑmendũq; aſſidue ꝓpoſitum é. Nullæ ſint cogitationes tuæ tam multæ: tam arduæ: q̃ curam tibi hãc aut excutiãt aut offundãt. Sub Nicolao príncipe exerere ſe ac reuireſcere ſtudia cæperũt. Niſi tu (qđ facis) facere ꝓſeueres: neceſſe é cõſeneſcãt denuo atq; decedãt. Igiť Themiſtium e familia Ariſtotelis elegãtem philoſophum: ad te in latinum ſermonẽ cõuerti: ratus nõ ingratiſſimam tibi rem me factuꝝ: ſi philoſophia ea (quæ de natura eſt) latinis litteris quãta modo legiť in ſcholis continereť. Videbam nihil: ícultius: horridius ineptius: q̃ partem iſtam litteraturæ haberi. Placuit pericltari in Themiſtio: an iſtæc quoq; ꝓprietatem & lucem Romanæ linguæ reciperent.

QPpido q̃ laboratũ mihi í hac íterprætatione eſt: non tã q; nihil iuuari ab iis autoribus potui: qui Ariſtotelẽ cõmentati fœde ac barbare pridẽ ſunt: q̃ q; ne ab illis quoq; q ætate noſtra latinã eloq̃ntiã ꝓfeſſi: græca eius philoſophi cõmẽtaria trãſtulerũt. Hoꝝ pleriq; dũ alienã inſcitiã íſectanť: ſuã ꝓdidere. Adeo oía ab his puerſe deprauateq; ſunt ꝓſcripta: ut ſi qs íterꝑtationes eoꝝ cũ illis ueteribus cõferat quas reprehẽdunt: uel in aliqua Ariſtophãis libra aut Critolai appẽſas examinet: utræ eaꝝ uergãt íternoſci nõ poſſit. Percẽſeré ſingilati quæcũq; peccaſſent: niſi plura eorũ eẽnt errata q̃ uerba. Allioqn nõ inceſſendi quẽq̃ lacerãdiue ſtudio: ſed iuuãdi bonas mẽtes hæc ſcribimus. Magnã incõparabilẽq; iacturã nõ pridẽ fecimus põtifex maxime í Theodoro Gaza: q uir græcus latinos omnes í hoc munere ſcribẽdi íterpretãdiq; ſuperauit. Is ſi diutius uixiſſet: líguã latinã hac quoq; parte locupletaſſet. Quot & fecit í libris illis abſolutiſſimis de aĩalibus Ariſtotelis: & Theophraſti de ſtirpibus. Hic unus mihi certare cũ uetuſtate ipſa uiſus eſt: hunc mihi quẽ coleré quẽ imitarer propoſui: ab huius ſcriptis adiutũ me & fateor & prædico: hunc ego nõ magnopere incurioſus legi: q̃. M. Tulliũ: Pliniũ: Columellã: Varroné: Senecã: Appulegiũ: & cæteros: quos in hoc genere cõmentãdi diligẽter euoluere: neceſſariũ é. Ne ille quoq; minimus labor noſter fuit: q; in his libris uertẽdis: nõ modo nõ expreſſimus uerbũ e uerbo: qđ íterpretes in ídiſertos ſolere Cicero meminit: ſed libere & trãſlationibus & figuris & tropis uſi ſumus ad morem Romanũ ſenſibus ſtãtibus. Luſimus arbitratu nr̃o: ſed ſníam íntegrã dedimus autori. Tantũ uero abeſt: ut aliqd ꝑtermiſerimus diſſimulauerimuſue: ut illud piculũ ſit: ne q; eruditiõi ípẽſæ ſtuduimus addidiſſe aliq̃ potius quã detraxiſſe íuiſoribus uideri poſſímus. In plenũ nõ tã latinũ reddere Themiſtium q̃ certare cũ eo uolui. Hæc. n. laus: ut ille ait linguæ latinæ eſt: ut græcã ꝓprietaté & gratiã in trãſferẽdo aut æques: aut ẽt antecellas. Hoc me nõ dico aſſecutũ fuiſſe: ſed crimẽ meũ cõfiteor: laboraui plane hoc ambitu: ſed an effeceri qđ q̃rebã: alii iudicent: ipſe certe mea nec magnifacio nec ꝓbo. Sed qd te príceps humaniſſime oŕone lõga detineo? finẽ faciã ſi q̃dã de Themiſtio dixero. Is Libanii ſophiſtæ & Iuliani cæſaris tpibus floruit. A qbuſdã abbreuiator creditus Alexandri ex Aphroſiade ẽ: ſed falſo. Nã & ab eo diſſentit haud timide: quom collibuit & ab ordine ac ſerie eius euariat. Præterea ipſemet ſe paraphraſten Ariſtotelis facit. Eſt aũt paraphraſis exercitaméti apud rhetoras genus. Ea finiť a græcis hoc mõ: ut ſit q̃ narrationi ꝓportione reſpõdeat: aut ſic in qua uertimus alioꝝ ſcripta. Non in alia quæ humiliora grãdioraue ſint: ut a metaphraſi differat: ſed in paria ſenſu mõ ſeruato: qđ & Fabius duobus locis ſic explicat. Tum mutatis uerbis interpretari: tum paraphraſi audacius uertere: qua & breuiare q̃dam & exornare ſaluo mõ ſenſu dimittiť: qđ opus cõſumatis ꝓfeſſoribus difficile qui cõmode tractaueríť cuicũq; diſcẽdo ſufficiẽt. Alio item loco. Sed & ipſis ingt ſentẽtiis addicere licet oratoriũ robur & omiſſa ſupplere & effuſa ſubſtrígere. Neq; ego paraphraſin eẽ interꝑtationem tantũ uolo: ſed circa eoſdẽ ſenſus certamen atq; æmulationẽ. Dictus eſt & a quibuſdã ecphraſtes. Eſt aũt ecphraſis mera puraq; enarratio. Quod ergo diximus íter initia doctiſſíme Põtifex ſuſcæptũ abſte patrocinium litteraꝝ ne deſere: cũ dico litteras: philoſophiã ítelligo: quæ cõiuncta cũ eloquentia ſit. In te eruditio ſumma: & ſumma fortuna. Facile ſperare poſſumus tpibus tuis futurum: ut recta ſtudia uolente te (nam põt) nec alius põt) ad dignitatem priſtinam reuocenť.

Vale Venetiis. M.CCCC.LXXX.

Themistii Euphradæ Peripatetici Nobilissimi: Paraphrasis in Posteriora analytica Aristotelis: interprete Hermolao Barbaro Patricio Veneto. V. Clarissimo.

ACTVRVM Me superfluo iuxta perambitioseq; sentio: si Aristotelicaꝝ cōmentationum: post tales tātosq; autores īterprætationē iustam aggrediar: præsertim quomodo haud temere multa iuenias: q̄ illi perīde nō dixerit: alioquin: ut omissa pauca sarcias: tātū laboris a capite retexere: simile feceris: ac si Phidiæ Mineruā reformare de itegro uniuersam instituas: ut aut amētū soleis: aut ansulā crepidis: aut ligulam baseis: aut quid aliud pauxillum: quod subsultet: reponas: q; si p̄termissa morositate disputationis: summas rerum per confectaria collegero: iisq; limatā & compēdiariā enarrationem adiunxero: breuitatemq; & seriem philosophi ex summis uiribus persecutus imitatusq; fuero: uidebor utiq; rem nec uulgatā neq; admodum inutilē noscētibus hæc parasse: quod genus exploratæ utilitatis iis erit: qui aliquando libros Aristotelis legerint: ut quomodo propter plixitatē explanationum repetere semper: atq; adire illas non possint: habeant saltem aliquid: quo se conferentes: in memoriam facile reuocent: quorum se repens forte obliuio tenuisset. Hac igitur forma (qua dixi) primum institutionem: eam quæ posteriorum analytico/rum. i. resolutoriorum inscribit: īgressi sumus exponere: quod quidē laboris nostri auspicium statim tibi dicauimus nūcupauimusq;: cum ut ad exquisitiorem doctrinā tibi aliqd opis ususq; conferremus tum uel maxime: ut hoc q̄si donario: admonitus esses amoris erga te nostri. Equidem in cōmentariis iis neq; dissimulatum iri opinor: neq; ignoratum: sicubi decessum de uia est. Quomodo. n. pleraq; oīa Aristotelis scripta: quasi de cōposito: caligine quadā offusa oppletaq; habeātur: illud potissimū ope hoc intelligitur: cum ob ipsum genus locutionis: quod (si aliubi) maxīe præsumpsum hic præcisumq; est: tū ob capita: quæ nullo ordine uisunt̄ disposita: q̄obrem ab iis qui hæc cognoscēt: impetrāda uenia est: uti ne dānent: siqua liberius exornauero ampliaueroq;. Nec. n. totidē uerbis exigi possunt obscura: aut siqua paulo audacius uertero cōmutaueroue: quod facere oportet: ut capita rerum cōtinentius & cohibilius collocent̄: q; si quædam quoq; breuiauero: causæ sunt: quibus ī eo coargui aut taxari nō possim. Nam quæ tametsi artificiosam seorsum contēplationem habere possunt: nō multum tamen cōducūt: ad peritiam demonstrandi ineptissimus sim: si oīone longa circūloquar. Alioquin cui propositum sit: quæ ad hoc negotium pertinent: non scrupulose & anxie sed leuiter & commode persequi.

Anteq̄ quid sciatur prænoscere aliquid oportere. CAP. .I.

Vicūq; ad aliquam intellectualem doctrinā aut disciplinā accedūt: necesse est principia quædam naturalia teneāt: per quæ aliquid de iis: quoꝝ amplexuri scientiam sunt: prænoscant. Non. n. omnia accipere possumus a docente. Sed aliqua sunt quæ quasi suppetias ad discendum: domo afferre oportet: sine quibus frustra aditum in scholas feramus. Proinde doceamur a geometra punctum esse quoius nulla pars sit: sed anteq̄ doceremur: compertum habuimus: qd nomine partis indicaretur. Arithmeticus mōstrat numerum imparem esse qui secundū inæqualia diuidatur: sed nos qd esset inæquale præsciuimus. Non solū autem doctrinas disciplinasq; sed artes quoque anticipatiōe ista consequimur. Discimus ædificare: sed non anteq̄ quid lapides: qd intritū: quid materies esset: nosse mus. Discimus dēpsare pelles & sutoriam facere: sed tum demū quomodo: & qd esset corium: & qd culter: & quid subula: perceptum nobis ē. Eodem modo fabrica nauium: excussoria: statuaria: textoria: postremo omnis utensilium peritia: suis quæq; præsumptionibus & antegressionibus condiscuntur. Maxime uero ratio hæc manifesta in eorum artibus est: quæ sermocinales dicūtur: quales qui rhetores & dialectici profitentur. Dialectici syllogismo agunt & iductione. Rhetores q & sophistæ uocantur cōmentationibus & exēplis: in utroq; genere necesse est quædā aut singularia: aut assumptiones aut similia cognosci: anteq̄ explorata conclusio sit. Cæterum non modo qui ab aliis instituuntur: sed & qui ipsi a se inueniunt: ex initiis quibusdam non dubiis: ad id quod dubitatur: quærendū & demonstrandum mouentur. Quod si hæc uera sunt: necesse est omnem rationalem doctrinam disciplinamq; ex notitia aliqua antecedenti & quasi præcurrenti contingere. Nec perturbent nos quæ sensu percipiuntur: quippe quæ nulla cognitio præeat: quandoquidem hæc neque per disciplinam neq; per aliquam institutionem intellectualem noscuntur.

Duas esse prænotiones ut sit & quid sit. CAP. II.

IN quibus itaq; prænoscere necesse est: in iis dupliciter contīgit prænoscere: aliqua. n. q; sunt (siue ut sint) necessarium ē præsumere. Aliquorū qd nomen significet: oportet præscire. Nā quærentibus q̄obrem a magnete ferrum trahatur? prænoscendum est: ferrū a magnete trahi & mores pati solere. Quærētes item: quidnā motus tempusue sit? exploratum habere debemus: cognitione q; sunt. In qbus uero id sciscitamur docemurq;: sint: non sint. Verbi gratia: sint: non sint: dii: sit nō sit: prouidentia: i iis necesse est quid uocabulo idicetur prænosce. Adeo scire rē esse īpossibile ē: nisi scierimus: quid eius rei noīe designetur. Cōtra fieri pōt ut sciatur quidē: quid nomē rei significet: sed nesciatur an sit. Nemo. n. est qui ignoret: quid Scillæ: qd Hippocētauri appellatio: denotet: sed

an ſit dubitare & ignorari omnis uidenť. Nec.n. putādū eſt: idem eē ſignificatum noīs: & id qđ ſub hoc uerbo quid ſit rei eſſe intelligiť. Sed duo hæc interſtitio inſigni diſſentiunt. Nam ſignificata oīum uocum ēt imperitiſſimis & uulgo ſunt perſpecta. Neq; enim ullum tam ſtupidum mācipium eſt modo eadem nobiſcum lingua ſit: quod audiens hoīem rogari: equum adducat: aut arculam poſci caligā affe rat. Quid tamen illæ res ſint: & quod illis eſſe nō niſi exercitatiſſimis facile traditu deprōptuq; eſt.

Concluſionem anteq demonſtrationes partim ſciri partī neſciri. CAP. III.

EX iis quæ modo diximus patere intuitu poteſt inter cognoſcere & diſcere nōnullā cōſtitui differeotiam oportere. Qui cogniturus aliquid eſt: prænoſſe aliqđ debet. Qui condiſcit pōt contingere ut nihil prænoſcat. Præterea cognoſcunť quæ prius quodam genere ſcieris. Di/ſcuntur ſæpenumero quæ neſcieris: ſed ſimulatq; diſcunť obiter & ſciuntur: quoiuſmodi ſunt ea quæ ſub uniuerſali aliquo: quoius noticiam ante habueris continenť. Nam qui ſcit omne trian gulum duobus rectis pares habere angulos interiores: nec ſciat hoc triangulū eſſe: quod hac ſcæda deli niatum ſit: quom primū oculos ad hoc triangulum coniecerit: ſtatim utiq; agnoſcet & diſcet: nō tamē eodem modo agnoſcet & diſcet. Sed diſcet triangulum eē. Agnoſcet duobus rectis pares habere. Nam triangulum eſſe nunc demū uidit: didicitq;. Sed habere hoc duobus rectis pares: in illo uniuerſali pri/dem cognouit. Quom enim cognitio deſignati huius trianguli duo hæc requirat: & ut triangulus eēt & ut duobus rectis æquales habere intelligatur. Primum ideſt triangulum eſſe: uſurpamus conſpectu atq; ita diſcimus. Alterum ideſt duobus rectis æquales habere Syllogiſmo complectimur. Quippe ad quod ſenſus aliquis non poſſint attīgere ſed mens & demonſtratio. Demōſtratio aūt citra cognitionē uniuerſalis non conſiſtit. Quom enim omni triāgulo affectio illa inſit duobus rectis pares habere tris angulos: quoniam hoc quod cernitur: eſt triangulus: continuo duobus rectis pares habeat: neceſſe eſt. Proinde ſi deſcriptus in abaco triangulus occulať: partem fateberis neſcire: hoc eſt an hic duobus rectis pares angulos habeat. Quia neſcias utrum uſpiam triangulus ſit: partem non fateberis quia de illo in communi & uniuerſaliter noueris. Quapropter captiones illæ quæ ab autoribus ſuis ſenticoſæ con/fragoſæq; appellantur: pertimeſcendæ aut defugiendæ non ſunt: ſed iis fidenter conferendus pes eſt. Noſtin omnem binarium parem eſſe? Annuente hoc te: at hic (inquiunt) quem intra pugnum condi/mus: nec binarium noſti eſſe nec parem. Eo fieri ut eandem rem ſcire & neſcire dicaris. Sed poſtremū hoc concedi poteſt: neq; abſurdum eſt. Noui uniuerſalem affectionem binarii: an uero uſquā binarius ſit: ignorare poſſum. Non q; id (quod ſcio) ignorem. Sed quod ſciam quidem in uniuerſum: ſed ſigilla tim ignorem. Exempli gratia: ſcio omnem hominem animal eē: ſed eum qui Sardis inambulet: neq; hominem eſſe neq; animal ſcio. Non enim eo modo diluendum ſophiſma eſt: quo multi conantur q negant ſe binarium ſcire parem eſſe: ſed fatentur ſcire omnem quem binarium eſſe intelligāt. Solutio hæc periculoſa controuerſaq; eſt. Nam illa proculdubio nobis ſciuntur quorum approbationem de/monſtrationemque aut habemus aut accæpimus. At accæpimus non cum iſta adiunctione uidelicet eum binarium eſſe parem: quem nos binarium eſſe noueriműs: ſed ſimpliciter abſoluteque. Nam de/monſtrationes de omni binario & de omni triangulo promiſcue ſolent conſtitui. (Et hercules quan/tum mea fert opinio) nihil uetat: quin ea quæ diſcimus: partim ſcire: partim ignorare poſſumus. Item ex his partim prænoſſe: partim quærere & ſcrutari contingat. Eadem ratione ratio Platonis refellitur: quæ poſita eſt in illo libro qui ab eo inſcribitur Memnon. Ibi nititur oſtendere omnem inquiſitionem impoſſibilem uideri. Argumentor q; neceſſe ſit eum: qui inquirit: id inquirere quod neſciat: in quod ſi caſu aliquo inciderit: offenderitue: non animaduertat nec recognoſcat id eſſe: quod quærebat: q; ſi om/nis inquiſitio gratia diſcendi ſuſcipitur: inquirere uero nemo poſſit niſi cognoſcat: alterum duorum re linquitur: aut nos nihil omnino diſcere: aut ea diſcere: quæ antea ſciebamus. Ita enim demum uenire quem in cognitionem rei aliquoius liceret: ſi intelligatur ea res eē: quam quærebat. Quemadmodum & ſeruum fugitiuum: quoius nec formam nec inditia aliqua: quibus habeat cognoſci: detineas nun/quam neque inueſtigare poſſis: neque a fuga retrahere. Quem uero de facie cognoſcas: & inquirere & iuenire facile ſit. Huic rationi uel cauillo potius uidetur Plato manus dediſſe. Nam & fatetur ea nos di ſcere quæ ſciamus: atque hoc quod quis uidetur doceri: nihil aliud eſſe quam recordari & reminiſcen/do cognoſcere. Nos uero differe iſta plurimum dicimus. Nam poſſunt addiſci quæ prorſus ignores. Cognoſcuntur quæ ante cognoueris. Nec quicquam prohibet: quo minus is (qui diſcit) ſciat ea quæ diſcit: ſed alio utique atque alio modo. Vt dictum prius eſt. Sicut nihil obſtat: quin omnis doctrina di/ſciplinaque ex principiis quibuſdam confeſſis & compertis euadat. Quæ ad id quod inconfeſſum in/compertumque eſt: perducant Ac per hæc docuimus an quæri & demoſtrari aliquid poſſit. Nūc quid ſit demonſtratio peſequendum.

Mem nō Pla tonis

Quid ſit ſcire. & quid ſit demonſtratio. CAP. IIII.

VErbum ſcire bifariam dicitur: latius præſſius. Latius quom omnem noticiam: qualiſcunq; ſit: ſiue de ſolis accidentibus rei: ſiue alia ratione quæſita: ſcientiā uocamus. Præſſius quom cauſam illam tenere credimus a qua res ut ſit habet & quæ cauſa eſſe cognoſcitur. Nec puta mus id aliter eſſe poſſe ac ſit. Hæc propria: hæc ſimplex & abſoluta ſcientia eſt. Inditium q; omnes: qui aliquam ſcientiam profitentur: conditiones has aut habere ſe cogitant: aut uero iam habēt. Sunt & alii modi ſcientiæ eius quæ propria eſt. Nam & definitionum notitiæ & ſumptorum: quæ q; prima ſunt: demonſtrari non poſſunt: ſcientiæ appellantur. Nec diſitendum eſt cognitionis hoc genus

contineri ſub ſcientia propria ut ſpecies. Eam uero ſciẽtiam qua de modo agitur demõſtrationem uocamus. Eſt enim demonſtratio ſyllogiſmus ſcientiam pariens. Porro ſi neceſſe eſt in ſyllogiſmo propoſitiones cauſas eſſe concluſionis. Illi uero qui ſcire ſe arbitratur conuenit ut cauſam rei cognoſcat: nimirum utrunq; in propoſitionibus demonſtrationis exigitur: & ut efficaciam habeant concludendæ conficiendæq; rationis: & ut cauſam rei demonſtrandæ contineant. Nam quamuis cauſam concluſionis huius: ignem hic deurere: ſit cinis pridie relictus: non tamen cauſa rei dicendus cinis eſt: quia cinis ignium: cauſa eſſe non poteſt: ſed ignes cineris potius. At in demonſtratione utrunq; requiritur: ut cauſa concluſionis cauſa etiam rei ſit: quæ concludatur. Sed quia cauſa omnis & prior & potior effectu eſt: neceſſe eſt: propoſitiones quoq; & proprias & priores & potiores eſſe concluſione. Et quoniam ſcire cõtingit: quando credimus eſſe aliter non poſſe: q̃ ſit: iccirco ueras haberi propoſitiones oportet. Si enim falſum aliquod contineret: ſequeretur ſcientem opinari eſſe: quæ non eſſent: ueluti ſi ex falſis propoſitionibus induceretur diametrum eſſe commenſurabilem coſtæ. Sed ſi omnis doctrina & diſciplina prænotione anticipationeq; paritur: neceſſe eſt & in demonſtratione hoc probari. Hac de cauſa oportet notiores eſſe propoſitiones quam concluſionem concedi. Prænoſci uero has neceſſe eſt nõ ſolum uno modo ideſt cognitione: quid indicent nomina: ſed etiam illo: cognitione q̃ ſint. Nam in hoc ſita ueritas eſt. Sed teſtemur breuiter: quæ propoſitionibus demonſtrationis neceſſaria diximus. Ea ſunt hæc. Vt cauſæ ſint. Vt priores. Vt potiores. Vt propriæ. Vt ueræ. Vt notiores. Plane demonſtratio omnis non ſolum ex prioribus ſed etiam ex primis conſtat. Si enim ſumpta demonſtrari per alia ſumpta poſſunt: priora quidem concluſione uidebuntur eſſe: ſed non prima. Si uero aliqua omnino demonſtratione non egent: ſed per ſe probabilia manifeſtaue ſunt: hæc prima & ſumma intelligãtur neceſſe eſt. Quod genus ueteres profata & proloquia & enuntiationes ut ſic dixerim immediatas: & dignitates appellant: in quæ reliqua conferentur: & per quam ſumptiones quæ ſillogiſmum optimatem conſtituũt: approbarentur aſſererenturq; eoq; & principia demonſtrationis uocantur. Quod ſi quæ propoſitiones ita primæ & ita priores habentur: palam eſt eas priores eſſe non nobis: ſed naturæ. Nam nobis priora ſunt ſingularia: & quæ ſub ſenſum cadunt: naturæ uniuerſalia & a ſenſu longiſſime poſita. Nam & quom notiores dicuntur: id referendum ad naturam eſt. Nec enim demonſtratio ad menſuram ſe ingenii noſtri ſumittit: ſed rectam tenet ad ueritatem uiam: nec quid ipſi poſſimus: attendit: ſed in ſolam rei naturam incumbit: illam ueſtigat: illam explorat: etiam ſi nobis ignota inconſpectaq; ſit. Nam ſyllogiſmus ſciendi in eo maxime a reliquis euariat. Quod illi tum uerum ex falſis poſſunt oſtendere: quod apud rhetores frequens eſt: tum priora ex poſterioribus: qualis uidetur ſyllogiſmus: qui ex ſigno coniecturaq; ducitur. Iam cæteri ut concedamus ex ueris: non tamen ex propris formantur. Sed ita ut ſi aliquis medicus uulnera orbicularia difficilius curari & coaleſcere eo comprobet: q̃ figura ea capaciſſima omnium ſit. Nec enim medico propria ea ratio eſt: ſed geometriæ. Et hæc omnia obſeruanda in iis propoſitionibus ſunt: quæ ad demonſtrationem exquiſitam & ſtabilem adhibentur.

Quid ſit propoſitio immediata. CAP. V.

PRopoſitio itaq; ſumma immediataq; dicitur: qua nulla ſuperior eſt: & quam nemo demõſtratione alia confirmare poteſt. Atq; omnes hæ complexu uniuerſalium conſtant. Sunt. n. nonnullæ: quæ ex ſenſilibus nectantur. Nam tunicam eſſe candidam: propoſitio immediata eſt. Sed non eius generis quoius eſſe principia demonſtrationis requirunt: quippe quæ uniuerſalia eſſe neceſſe ſit. Quoius rei cauſam poſt uiderimus. Immediatarum propoſitionũ quæ demonſtrationi aſſeruiunt: aliæ ea natura ſunt: ut neceſſe ſit omnes homines: qui doceri quicq̃ uelint: noticiam & informationem earum impreſſam & ante captam habere ſine doctrina: & hæc ut dixi prologuia & pronuntiata dicuntur. Conſurgunt enim & conualeſcunt notiones: quædam & ſenſus communes in homine: ſuapte natura: citra docentem: ſine quibus nec intelligi quicq̃ nec quæri poſſit. Quamobrem Theophraſtus illas ita finit. Proliquiũ ſiue dignitas perſuaſio quædam ẽ. Quoius duæ ſunt ſpecies. Vna impromiſcua: & ad ea tantum pertinens: quæ certo genere continentur: qualis illa: ſi ab æqualibus æqualia demas. Altera uaga & in omne genus fuſa: qualia ea: in quibus aut etiam aut nõ ponitur alterutrum eſſe uerum oportet. Horum cognitio perinde uti congenita & communis omnibus uidet. Ab hac ratione dignitates uocantur: & merito. Nam quorum uſus aut ſimpliciter in omnibus cõſtat: aut particulatim in iis: quæ unius generis ſunt: digna proculdubio iudicantur: quibus potiſſimum creditur: & quæ inter ea: in quibus poſita ſunt: principem locum obtineant. Atq; hæc una ſpecies immediatæ propoſitionis eſt. Altera poſitio dicitur: quæ q̃q̃ demonſtratione alia ſtabiliri non poſſit: non tamen neceſſario a diſcente præſcitur: ſed accipienda a docẽte eſt. Poſitionis aliud genus definitio ẽ: aliud ſubiectio. Definitio eſt oratio: in qua nec eſſe: nec non eſſe rem dicimus: ſed tantum: quod ſit rei eſſe. Quãuiſq; ſequi poſſit: ut ea res ſit: quoius definitionem afferimus: non tamẽ hoc finiendis rebus principaliter accuramus. Nam: ut ſit res: per accidens eſt. Per ſe uero quidnã res ſit: definitio exprimit. Definitiones porro ſolas ſcire oportet. Prohinc ambigitur utrum definitio aliqua propoſitio uideatur eſſe. Et hercule non uidetur: quom definitio quadrare & reſpondere debeat nomini: quod definiat. Alioquin in eo nobis: Ariſtoteles clara uoce teſtatur. Definitio inquit rem eſſe uel non eſſe non ſumit. Ecõtrario ſi non ſit propoſitio: quamobrem ut ſpecies propoſitionis immediate afferẽt. Sed hoc aliis penſiculandum: & explicandum relinquo. Mihi in tranſcurſu admonuiſſe & locum monſtraſſe ſat ſit. In duas itaq; ſpecies (ut dixi) poſitio ſecatur. In definitionem & ſubiectionem. Commune autem cuiuſq;

Theophraſtus

ſubiectionis eſt primum non contingere hominibus a natura: ſed ab artifice præceptoreq; imprimi. Tum deinde propoſitionem eſſe. Conſtat enim quicquid in ſubiectione collocatur: de eo aut ut ſit: aut ut non ſit: ſemper afferri: quoiuſmodi illæ ſunt. Motum eſſe: ex nihilo nihil fieri. A quocunq; puncto ad alium punctum lineam rectam educi. Ac ſubiectiones quidem potiſſimum appellamus: quæ uel a ſe nobis perſpicuæ ſunt: uel ſimulatq; didicimus: aſſertione etiam noſtra facile comprobantur. Quæ uero non ita perſpicuæ ſunt: hæ poſtulata ſiue petitiones dicuntur. Vt apud geometram: lineas quæ a minoribus angulis extrahuntur conuias fieri. Atque hæc ſimpliciter propriecq; poſtulata & ſubiectiones uocãtur. Sed aliud genus poſtulatorum & ſubiectionum habetur: quæ neq; immediatæ ſunt: neq; demonſtrationis aſtructu indigent: q; ſi quis illas citra explicationem in ſyllogiſmo conſtituat: neq; ſubiectiones neq; poſtulata omnibus & ſimpliciter dicentur: ſed illi uni dũtaxat: qui conſtituerit conceſſeritq;. Demonſtrationes uero non ex talibus: ſed ex prioribus certis & cõfeſſis exiſtit. Quid ſit immediata propoſitio quæ demonſtrationi conueniat: quid poſitio: quid ſubiectio: quod poſtulatum: executi iam ſumus.

Plus credi propoſitionibus q̃ cõcluſioni. CAP. VI.

NVnc uideamus priuilegia ea quæ principiis demonſtrationum tribuimus: recte an perperã ſint tributa. Id fiet commodiſſime: ſi a capite ſingula percenſebuntur. Diximus aſſumptiones in demoſtrationibus notiores concluſione haberi: nec iniuria quando per illas & ſcire & credere concluſionem oportet. Semper enim id quod pluribus tribuitur: ita ut alteri per alterum tribuatur: neceſſe ẽ: ut illi plus competat: per quod alter communicatur. Si igitur cõcluſiones merito propoſitionum & creduntur & cognoſcuntur: profecto neceſſe eſt: ut propoſitiones amplius credantur & cognoſcantur. Qui enim præceptorem ob diſcipulum diligit: nimirum neceſſe ẽ: ipſum magis diſcipulum diligat. Ita propoſitiones illæ neceſſario notiores ſunt: interim omnis ex quibus ſyllogiſmi conficiuntur: interim non omnes: ſed quædam omnino. Sunt porro aliquæ: quibus q; admodum euidentes nõ ſunt: ita demum utimur: quom demonſtrare per alias fuerint. Quod ſi uerum eſt propoſitiones: quam concluſionem plus cognoſci. Duorum alterum dabitur: ut aut illas per demonſtrationem ſciamus: aut ut in iis noſcendis melius & locupletius affecti dicamur: quam quom per demonſtrationem quid ſcimus. Atq; hoc modo circa dignitates & enũtiationes primas afficitur. Non ſolum autem credibiliores oportet propoſitiones quam concluſionem concedi: ſed etiam ut nihil ex iis quæ propoſitiones iis contrariæ continentur: credibilius ſit. Nam ſi nihilo magis propoſitionibus quã contrariis credas: neq; concluſioni utique credideris potius: quam huic contrariæ. Eo credere etiam continget: poſſe aliter eſſe quam ſit confectum. Ita fiet ut complexionis ſcientia inuariabilis eſſe non uideatur.

Nec ſciri demõſtratione omnia nec circulo. CAP. VII.

NOnnulli autem ſunt: qui male utentes iis quæ a nobis recte dicuntur: demonſtrationem de medio funditus tollãt. Ac nos quidem putamus: ſi ulla demonſtratio ſit: ſumpta eius oportere amplius ſciri quam concluſionem. Illis uero hoc non uidetur: ſed arbitrantur nihil ſciri a nobis poſſe: niſi quod per demonſtrationem ſciatur. Non igitur concedent propoſitiones amplius ſciri: niſi fides iis per demõſtrationis lucem acceſſerit. Quod ſi aſſumptiones neceſſe ẽ demonſtrari per alias: atq; has rurſum per alias ſemper: aut in infinitum caſura inquiſitio eſt. Infinita aũt exigi aut abſolui qui poſſunt? Aut ſi defatigatus proceſſu deſiſtas: ſine dubio relinquere ignotas ſaltem illas oportebit: quibus demoſtrãdis præ faſtidio ſuperſeſſurus ſis. Ex ignotis autem principiis qui poſſit quicquam cognoſci? Nam quorum principia ignorantur ipſa quæ de principiis profluunt ſciri non poſſunt: niſi forte per hypoteſim: ideſt ſubietionem adiũctionemq; illorum. Sane poſtremum hoc ueriſſime dicitur: prioribus ignoratis: poſteriora cognoſci non poſſe. Illud perperam ſciri non poſſe: niſi quod per demonſtrationem ſciatur. Nam plurima ſunt quæ & ſciantur nec demonſtrationem capiãt. Profecto idem peccant & qui nihil ſciri & qui omnia ſciri per demonſtrationem defendũt. Sed quem admodum notiſſimum eſt pleraq; huiuſmodi eſſe: ut fidem aliunde & probationem requirant: ita nihilominus conſpicuũ uidetur: complura eſſe quæ ſuopte ingenio cognita exploataq; ſint. Immo magis etiam quam quæ confirmatione alterius addicuntur. Iam principia demonſtrationis demoſtrationes eſſe non poſſunt: ſed propoſitiões ĩdubitabiles immediatæq;: & luce ſua perſpicuæ. His præfecta mens eſt: quæ terminos comprehendit quorum complexu dignitates & præfata concipimus. Melius hoc modo dicitur quam conceditur: ea quæ noſcantur omnia uideri per demonſtrationem quæſita. Alioquin dum infinitam illam progreſſionem declinant: uidentur in circularem & reciprocam demonſtrationem incidere. Hoc autem eſt errorem errore alio operire. Ita quom ea ſumant: quibus nitantur demonſtrationem ſeruari: nihilominus conceſſis his neceſſe eſt demonſtrationem excidi. Nam ſi ex prioribus & notioribus conſtitui demonſtratio debet: impoſſibile autem eſt eiſdem eadem eſſe priora poſterioraq;: fieri nullo modo poteſt: ut quicquam circulo demonſtretur. Nam circularis demonſtratio eſt: in qua id quo demonſtrandis aliis utimur per illa ipſa retro aſtruimus. Ac poteſt quidem accidere ut eadem eiſdem priora poſterioraq; habeantur: non tamen ſimul nec uno reſponſu: ſed diuerſo: ut ſi alia ad nos alia ad naturam referri dicantur. Demonſtratio uero ſemper priora quæ ſecundum naturam ſint priora deſiderat. Quod ſi ex prioribus ſecundum nos demonſtratio aliqua nectitur: ut demõſtratio appellari poſſit: non tamen ſimpliciter: ſed ſecundum nos demonſtratio fuerit Non ſolum autẽ

ratione hac demõſtratio reciproca euertitur. Sed ob deridiculũ quoq; quod ex ea conſequitur. Id tale eſt. A. eſt: ſi. A. eſt. Nam ſi per. A. oſtenditur. B. per. B. uero aſſeritur. C. per. C. rurſum communitur. A. manifeſtum eſt. A. demonſtrari per. A. Aquo enim cœpta eſt: ĩ id reſilire: ac referri uidetur oratio. Hoc autem ambitu nihil ſit demonſtratu & explicatu difficile. Multa alia incommodam iis eueniunt: quæ nos in comentationibus de ſyllogiſmo collegimus. Quare relegãdi illuc ſunt quibus ea noſſe accurati/us: ſtudium eſt. Nos hoc loco repetere non eſt neceſſe: ſed plura fortaſſe quam uſus poſtulabat: extra negotium diximus.

Neceſſarias eẽ propoſitiones in demonſtratione. CAP. VIII.

REdeamus ergo unde ſumus deducti. Dicebamus ſupra ueras eſſe propoſitiones ſcientiæ oportere. Nec ſolum ſimpliciter ueras: ſed etiam quæ aliter eſſe non poſſent. Quod nihil aliud eſt quam propoſitiones neceſſarias facere. Atq; hoc rectiſſima ratione. Quom enim id quoius fides per demonſtrationem accipiẽ: neceſſarium ſit. Neceſſarium autem id dicitur in artificio demonſtrandi: quod aliter eſſe non poteſt: atq; hoc ita etiam non aliunde cognoſcitur niſi ex demonſtratione & ſyllogiſmo ſciẽtiæ. Nimirum neceſſarias oportet haberi propoſitiones: per quas illud efficitur.

Quid ſit dici de omni. CAP. IX.

DEinceps enumerandæ quæſtiones ſunt: quæ ad demonſtrationem pertinent educendaq; ratio eſt: quemadmodum habundare copia propoſitionum earum poſſimus: quæ ad hoc genus quæſtionum accõmodantur. Initium autem a ſermone de propoſitionibus iſtituto ſumatur: ex illis enim ſyllogiſmus cõſurgit. Quoniam itaq; omnis propoſitio ex ſubiecto aliquo & prædicato cõnectitur: ſcire oportet prædicatum in propoſitionibus demonſtrandi: non ut/cunq; ſed per ſe de ſubiecto dici afferriq; oporteret. Sed quid nam ſit hoc: quod per ſe uocamus declarabitur mox. Sed prius eſt ut ſciatur quid ſit prædicare de omni: nam ſine hoc uerbum per ſe explicari probe non poteſt. Prædicare de omni eſt: non quod in aliquo ſit: in aliquo non ſit: aut quod modo ſit modo non ſit. Aliud enim genus hoc ab eo quoius in libris de ſyllogiſmo habita mentio eſt: ibi namque de omni appellabatur quod non ſemper ſed aliquando omnibus ineſſe diceretur. At hic aliter audiendum eſt: quod de omni affirmatur. Exempli gratia: de omni homine animal dicitur: de quo enim uerum eſt hominem dici: de eodem uerum alterum eſt animal: & ſi nunc unum eſt uerum: alterum quoq; uerum eſſe neceſſe eſt: q; autem tale ſit id quod nuncupatur de omni: conſtat argumento eo q; ii qui inductionem afferre & reprehendere hoc genus uolunt ſolẽt alterum probare: aut q; aliquoi uni non inſit: aut q; aliquando non inſit: atq; hoc eſt quod de omni dicitur ſiue de toto.

Quid ſit dici per ſe. CAP. X.

PEr ſe prædicari uidentur ea: quæ quomodo de omni dicantur: in eo quod ſit rei eſſe de ſubiecto dicuntur: ut de homine animal: de Platano arbor: de triangulo linea. Eſt enim triangulus qui directis tribus lineis continetur. Porro nõ omne quod prædicatur de omni: prædicatur etiam per ſe. Nam de omni cygno candidum prædicatur: quia & ſemper & omni cygno candor ineſt: non tamen in eo quod ſit cygno eſſe. Sane modus hic unus eorum eſt: quæ per ſe prædicari dicuntur: quoius uſus in demonſtratione primarius & maximus eſſe ſolet. Secundo modo accidentia illa: in quorum definitionibus collocantur ſubiecta: per ſe ineſſe dicuntur iis ſubiectis: quæ in definitione ſumuntur: declarante quid ſint: proinde ſimitudo per ſe naſo ineſt: quia definitio ſimitudinis naſi cauitas eſt. Ineſt per ſe & rectitudini linea: quia in finitiõe eius linea adhibetur. Nihil enim aliud directio eſt: q̃ menſus is qui ſuper puncta lineæ indecliuis & æquiremus eſt. Ineſt & imparitas numero: quid enim eſt impar niſi numerus in partes inæquales diductus. Inſunt & animo uirtutes quia in finibus earum aut pars aliqua animi aut potentia ſemper adiungitur. Tertia forma eorum quæ per ſe adſunt: pertinet ad accidentia: quæ ita ſubiectis ſuis inſunt: ut nõ aliis prius: quomodo ſuperficiei color. Ea igitur quæ tribus iis modis de aliquo afferuntur: per ſe afferri dicuntur. Eſt & quartus modus uerbi huius per ſe: non in iis: quæ de alio prædicentur: ſed in iis quæ neq; per aliud ſunt: neq; in alio cõtinetur: atque hæc indiuiduæ ſubſtantiæ ſunt: Callias: Socrates: Plato. Sunt & cauſæ quædam per ſe quæ non ex accidẽti: nec forte fortuna ſunt cauſæ: ut ſi inambulãte me fulſerit. Non enim propterea q; inambulabam: fulſit: ſed temere contingit. Item ſi paſtinãdo ĩ theſaurum quis offendat: nõ iccirco paſtinabat: ut theſaurum ĩueniret: ſed ita cecidit. Si uero uigilãte te: Socrates moritur: eueniſſe id caſu nõ dicimus: quia iugulatio illa per ſe cauſa ĩteritus eſt.

Qui modi eoꝝ: quæ per ſe dicũtur: ad demõſtrationem ꝑtineãt. CAP. XI.

ATque hæc poſteriora ſignificata eius quod per ſe appellauimus adiecta ſunt amplificandi exornandiq; gratia. Priora autem duo manifeſtum eſt: ex neceſſariis conſtare. Non enim poſſunt non eſſe: quæ in definitione de nominibus: in eo quod ſit rei eſſe: dicuntur. Nec quæ ita ſubiecta accidentibus ſunt: ut in definitionem eorum addantur. Cæterum ſine ali/

qua ratione intelligi poteſt:neceſſario eſſe ea quæ in definitione nominum collocantur.Illud non nul/lam controuerſiam habet:utrum accidentia quoq; ipſa neceſſario ſint:quæ ſine ſubſtantia ſui ſubiecti definiri non poſſunt. Verum hoc facilius fiet intellectuq; capietur: ſi prius quæſtiones quaſdam quæ huic uidentur attingere ſoluerimus. Nullum igitur tale accidens poteſt ex ſua natura omni aliquoius ſpeciei indiuiduo ineſſe.Nam ſimitas omni naſo non ineſt:neq; omni numero paritas. Ex hoc ſequi/tur:ut dicere bono periculo liceat:non ineſſe neceſſario ſimitudinem naſo:neque numero paritatem atque hoc ueriſſime dicitur:ſiquis accidẽtia hæc ſeorſum accæperit.Quod ſi de accidentibus iis ita ſer mo fiat:ut quibus contraria ſua reſpondeant: paritati imparitas:ſimo re ſimum: & ſingulis ſingula. Tunc alterum contrariorum neceſſario prædicabitur de ſubiecto.Omnis enim numerus par uel im/par eſt:& omnis linea arcuata uel directa.Proinde negatio unius confirmatio alterius eſt.Nam nume rus:qui eſſe non impar dicitur:ſtatim cognoſcitur par.Et naſus qui neque rectus naque re ſcimus ſic: continuo intelligitur ſimus. Sunt enim aliqua quorum cotrarietas pluribus quam duobus conſtet. Atq; hæc ſunt quæ inter ſe exceſſu defectuque differunt.quoniam in his & medietas cernitur.Quam obrem ſi de quaque re aut affirmatio aut negatio uera eſt. Negatio autem talium accidentium: alte/rum ponit in ſubiecto habili determinatoque:manifeſtum eſt alterum illorum neceſſario ineſſe om/nibus:quæ ſubiecti generis natura participant.Quid ſit de omni:quid per ſe:difinitum iam ſit.

Quid ſit uniuerſaliter dici. CAP. XII.

NVnc de uniuerſali agamus. Vniuerſale appello quod de omni & per ſe & quatenus ipſum eſt:dicitur.Quare ſi quid per ſe eſt:non continuo ſequitur ut uniuerſale etiam ſit. Nam ſe/cundus modus eorum quæ dicuntur per ſe:& ſequentes duo:uniuerſaliter eſſe nõ poſſunt. Neque enim propterea q; de omni dicuntur: ſtatim neceſſe eſt ut uniuerſaliter ſint. Nam album de omni cygno affertur:& atrum de omni coruo:non tamen uniuerſaliter: quia neque per ſe. Vtrũque igitur adeſſe neceſſe eſt iis quæ uniuerſaliter prædicãtur:& ut per ſe:& ut quatenus ipſa ſunt: prædicentur.Hæc duo nobis hoc loco audienda ut eadẽ ſunt.Eſt enim alterũ alterius ita conſentaneũ connexumque: ut ſeparari alterum ab utroq; non poſſit.Exempli gratia:ineſt per ſe longitudo lineæ: quia ĩ definitione eius affertur.Ineſt etiam quatenus ipſa eſt.Rectitudo quoque ineſt lineæ tum per ſe: tum quatenus ipſa eſt.Nam ſine linea rectitudo definiri non poteſt.Sed quæro num omnia quæ de/finitionem aliquoius comminuunt:uniuerſaliter prædicentur:ut genera:ut differentiæ:quæ & de om ni & per ſe afferri prædicarique conuenit. An ſi definitionem uniuerſalis reddere accuratiſſimam uolu mus:adiiciendum eſt non modo ut per ſe:& ut de omni dicatur:ſed ut primum adſit:huic:& nulli alii prius. Verbi gratia.Habere duobus rectis pares primo adeſt triangulo.Hæc enim affectio & per ſe tri angulo:ineſt & omni triangulo:quia per eſſentiam primumq; adeſt.Habere igitur duobus rectis æqua les uniuerſale in figura non eſt:quia omni figuræ non adeſt.Nam quadrãtali non adeſt: ſed nec ut uni uerſale ſchalario:adeſt quamuis enim omni ſchalario & omni æquilatero & omni equipedo adſit: nõ tamen iis adeſt ut primis: quia prius adeſt in commune triangulo.Illud ergo quod omni & primum ineſt ineſſe uniuerſaliter dicitur:& demonſtratio ex hoc genere affectionum: ſiue uniuerſalium con/ſtat:quamuis ad ea quoque uſum ſui demonſtratio porrigat:quæ ſub uniuerſali habentur. Nam qui triangulum continere duos rectos oſtendit:æquipedum quoque continere duos rectos obiter demon ſtrat.Geometra tamen explicationem ſuam nõ ad æquipedum: ſed ad triangulum generatim accom modat.Nec deterreri hoc exemplo quemquam uelim:quom uniuerſale ſubiecto æquipollere:& cum eo reciprocare conueniat.Scire licet genera quamquam in plura ſe quaſi fundunt hiantque:tamen dif ferentiis proximis ineſſe uniuerſaliter:mox & differentias ſpeciebus:alioquin ſiquis hoc negauerit:co/getur fateri demonſtrationem ad ſolas pertinere definitiones.

Quemadmodum circa uniuerſale in demonſtrando error contingat. CAP. XIII.

HAud quaquam autem ignorandum eſt circa uniuerſale frequenter errari. Fit enim ſæpe numero. Interim ut qui demonſtrent demonſtrare non credant: interim contra:ut qui non demonſtrent demonſtrare ſe putent. Tres adeo cauſæ allucinationis huius noſcun/tur. Prima eſt quom id de quo aliquid demonſtramus ſingulare & indiuiduum eſt: ut Sol: Luna: Mundus. Nam quom nihil ſit iis ſuperius aut commune: ſed mera indiuidua ſint: tan/tum unus eſt Sol:& Luna una:& una Tellus:& Cœlum unum. Quotiens de iis demonſtrationẽ ali/quam nectimus:ut de terra q; in meditullio orbis ſit locata:aut de cœlo q; circumagatur:tum id quod uniuerſale eſt demonſtraſſe nõ uidemur.An eſt qui neſciat de iis:ut ſingularia & particularia ſunt:de/monſtrationem componi non poſſe. Non enim de Sole ut unus eſt demonſtramus: deliquium eius:Lunæ interuentu contingere. Sed ita ut etiam ſi multi ſoles eſſent idem probaſſe demonſtraſ/ſeque uideremur. Verbi cauſa:ſi ex omni triangulo ſolus æquipes haberetur quem duobus rectis æquales angulos continere demonſtraremus: nihil ad rme faceret:æquipes eſſet nec ne: ſed attine/

ret eum esse triangulum: etiam si æquipedem solum extare subiectum sit. Ita quom solem proba-/ mus maiorem terra:non in eo q̃ unus est:sed in eo q̃ sol probamus: eoque necesse est demonstratio-/ nem non ad hunc solem referri:sed ad omnem solem si plures illucescerent mundo. Quare quom de singularibus ratiocinatiões aliquæ astringuntur admonendi sumus: non de singularibus: sed de uni-/ uersali:quod mente concipitur astrictum & demonstratum intelligi. Altera decipuli causa est: quom species multæ differentesque ratione una conueniunt. Sed illud in quo conueniunt innominatum est. Differunt discriminibns speciei numerus: magnitudo: tempus. Sed in illo conueniunt: q̃ sicut quattuor compariles numeri commutatis uicibus eisdem proportionibus respondent: ita magnitu-/ dines quattuor & tempora quattuor. Porro de singulis demonstratio seorsum fieri solet:quia res commune nomen non habet: neque natura aliqua superior est numero magnitudini tempori:de qua possit illa uniuersalis affectio demonstrari. Ac est quidem generaliter uerum:ut quæcunque ita com-/ parilia sunt: commutato ordine eisdem proportionibus congruant. Quia uero nomen aliquod eius rei commune & certum afferre non est: soluitur demonstratio una in multas:atque ita de singulis de-/ monstratum uniuersaliter uidetur:quod tamẽ secus est quia nec numerus uti numerus est:neque ma-/ gnitudo quia magnitudo:neque tempus in eo q̃ tempus in demonstrationes illas sufficiunt. Pari pa-/ cto falli contingeret:si seperatim de scalario probaretur duos enim rectos habere:seperatim de æqui-/ pede: seperatim de æquilatero. Nunc q̃ in iis nominatum commune habetur:ut triangulus falli non facile est: in quibus uero non habetur facile. Tertia erroris causa est: quom is qui aliquid inesse omni demonstrat: credit se id inesse uniuersaliter demonstrasse. Verbi gratia. Probet Geometra si linea recta quæ super duas lineas rectas ceciderit:rectum utrinque secus angulum faciat: duas illas lineas rectas nunquam coniunctim iri. Hoc omnibus lineis conuenit quæ rectos angulos faciunt. Non tamen per hoc primum æque distantes sunt. Nam si non utrunque facerent rectum: sed duo: qui simul iuncti æquales duobus rectis essent: nihilominus æque distantes probantur. Illa ergo demõ-/ stratio: quæ confirmat duas rectas non coniunctum iri: primum & uniuersaliter concepta est. Illa uero quæ utrunque angulum committi rectum demonstrat: non uniuersaliter sed de omni dumta xat concludit. Sed quoniam discerniculo intelligitur de omni: an uniuersaliter constituta demon-/ stratio sit. Sed constat: si idem esset triangulo esset & scaleno:quemadmodum uestimento & tu-/ nicæ: is qui scalenum habere duos rectos ostenderet: uniuersalem affectionem nouisset. Quam / uis enim scalendo duos rectos contineat qua triangulus est: tamen ex subiectione idem esse trian-/ gulum & scalenum conceditur. Quod si non idem: sed alterum est:nec qua scalenus: sed qua tri-/ angulus affectionis eius particeps est: profecto ii qui demonstrationem eam de scaleno qua scale-/ nus est conditam arbitrantur: ignorant affectionem illam uniuersalem esse. Sed quæro: qua ratio-/ ne scrutari possimus duos rectos: ut scalenus: an ut triangulis habeat. Hoc enim solum nobis reli-/ quum est: ad mentionem præsentem. Igitur affectio uniuersalis per illud adest habeturque: quo adempto: quia primum inter illa est: quæ insunt ipsi: continuo & prædicatum adimitur. Verbi gra tia. Huic triangulo insunt omnia hæc. Esse æneum. Esse scalenum. Esse triãgulum. Esse figuram. Finibus claudi. Quæritur per quod ex his: quæ modo numerauimus: affectio hæc: duos rectos habere prædicetur: de triangulo. Tolle æneum. Num propterea duos rectos demeris: nequãquam. Tolle scalenum. Adhuc duo recti superstites sunt. Tolle triangulum. Iam hic oportet prædicatum tollatur. Nec enim præterea duos rectos habere aliquis triangulus possit: si triangulus esse desierit. Sed dicet quispiam: ratione illa effici: ut affectio hæc:ad figuram: ad superficiem ad extremitates:per-/ tineat. Nam si aut figura: aut superficies: aut extremitates tollantur: nonne duos rectos sublatum iri necesse est. Ego uero confiteor abiuncta figura: superficie: terminis:abituram affectionem illam commorituramque: sed non quia figura superficies termini: sed quia triangulus:abiunctis his: ne-/ cessario tollitur. Si enim sine figura:terminis:superficie:incolumis esse triangulus posset:utique sub-/ latis etiam is duos rectos haberi contingeret. Sed hoc impossibile est. Tu uero id ita contemplare. Manentibus: figura: planitie: clausulis: triangulum deme. Statim duo recti demuntur. Ergo ha-/ bere tris: huic primo & uniuersaliter dicendum est inesse: nam aliis cæterorum abolitis non abo-/ letur qualia sunt:æneum esse: scalenum esse. Aliis manentibus non manet: qualia sunt: figura: pla-/ nities: termini. Potest enim figura duos rectos non habere: qualis est quadrangula: & multangu-/ la. Triangulo certe seruato seruatur:perempto perimitur. Quamobrem recte dictum uidetur uni-/ uersalem affectionem per illud constare: quo primum abiuncto prædicatum abiungitur. Abiũgi-/ tur & abiuncta figura: superficie:terminis:sed non primis.

In demonstrationem necessaria ingredi. CAP. XIIII.

His ita cognitis palam est ex uniuersalibus: & ex iis quæ per se adsint: demonstrationem exi-/ stere. Nam si noticia per demonstrationem quæsita ex principiis necessariis & quæ aliter eẽ non possint consurgit. Sola autem ea necessaria sunt:de quibus dicuntur:Quæ per se in iis & uniuersaliter continentur: manifestum est demonstrationem ex illis constitutam uideri. Hanc ra-/ tionem aliqui cauillantur & comparant huic. Si animalium corpora ex siccis & humidis constant

cibus & potus ſiccum & humidum eſt:ergo ex cibo & potu corpora animalium conſtãt.Sed uir ſapiẽ/
tiſſime non probaſti:ſola hæc eſſe humida ſiccaque.Ariſtoteles uero ſola ea eẽ neceſſãria primum oſtẽ/
dit. Quamuiſque nonnulla accidentia ſint: quæ ineſſe ſubſtantiis ſuis neceſſario uideantur:ut albe/
do niui :quia tamen natura horum eiuſmodi eſt: ut aliquibus ſubiectis non inſint neceſſario: effi/
citur ut neceſſaria ſimpliciter credi non debeant. Quemadmodum ſimpliciter illa neceſſaria ſunt:
quæ & per ſe & uniuerſaliter prædicantur. Porro ex iis quæ uera tantum ſint conſtituere ſyllo/
giſmum poſſumus. Sed qui tamen demonſtratio non dicatur. Exempli gratia. Callias inambulat
qui inambulat mouetur. Mouetur igitur callias. Demonſtrare non poſſumus niſi ad demonſtra/
tionem neceſſaria principia conferantur. Quam uero omnis demonſtratio ex neceſſariis ſit:argu/
mento eſt: q̃ cum demonſtrationem euertimus infirmatione illa uti ſolemus:q̃ ea quæ ſumun/
tur neceſſaria non uidentur. Vnde ridendi ſunt qui propoſitiones: quæ demonſtrationi præſerui/
unt: poſſe accipi de ueriſimilibus & credibilibus arbitrantur: quod Protagoras contendit:qui pro/
poſitiones in demonſtrationem probabiles & ueriſimiles tantum addebat:quas qui nouiſſet ſcien/
tiam conſecutum putabat. Qui uero ſcientiam conſecutus eſſet proculdubio ſcire quid eſſet ſcien/
tia. Sed ſi demonſtratio non ſolum ueris ſumptis contenta eſt: ſed proprias cauſas & alias conditio/
nes: quas retro aſſeruimus: requirit: facile datur intelligi: demonſtrationem ex probabilibus non
coaleſcere. Nunc q̃ uerum ſit omnem demonſtrationem ex neceſſariis conſtare: probabimus. Pri/
mum nemo ſcierit quamobrem neceſſaria concluſio ſit:niſi propoſitiones neceſſarias cognoſcat.Nam
concluſionem ſeorſum facile eſt neceſſariam intelligere:undenam autem neceſſaria ſit ſciri non po/
teſt:ſi propoſitiones neceſſarias eſſe non conſtet. Animal in homine neceſſario continetur:ſed ſiquis
in homine propterea contineri animal credat: quia deambulet: rem quidem neceſſariam cognoſcit:
hoc eſt in homine contineri animal: ſed rationem quod animal in homine contineatur ignorat.Præ/
terea tale medium:ſalua concluſione poteſt extingui: quando autem medium concluſionis extingui/
tur:tollitur cauſa propter quam neceſſaria concluſio uidebatur. At nonne mirabile eſt? re incolumi:
ſaluo qui ſciat: ratione quæ non exciderit: manente: nihilominus ignoratum id uideri.Sane conclu/
ſionem demonſtrationis neceſſariam eſſe conſenſum fere omnium meruit: ſed ſunt qui putent fie/
ri poſſe ut concluſio neceſſaria per medium ſequioris generis confirmetur. Ac poteſt quidem ex iis
quorum uſus nihil conceditur neceſſaria concluſio effici: & ex non ueris uera: nam licet ex neceſſari/
is:non niſi neceſſarium ſequatur:non tamen commeat ut neceſſarium ex non neceſſariis euenire poſ/
ſit.Non enim quemadmodum contingens ex contingentibus: ita æternum ex æternis ſemper conclu
ditur.Pluribus de hoc alio opere in mentione de ſyllogiſmo egimus.Verum qui ita ſentiunt ignorant
utrunque in concluſione demonſtrationis requiri:& q̃ ſeorſum neceſſaria ſit:& q̃ per demonſtratio/
nem id habeat. Habere autem id per demonſtrationem nihil aliud eſt q̃ per medium tale aſtringi
quo ſublato neceſſarium ſit concluſionem nec perfecte nec abſolute cognoſci: ſiue de cauſa ſiue de ef/
fectu agatur.Quamobrem ſi medium:per quod demonſtras:neceſſarium putabis:nec tamen neceſſa
rium ſit: perſuaſionem quidem ſcientiæ habebis:ſed ſcientiam non habebis:q̃ ſi uim medii huius in/
firmam proindeq̃ non neceſſariam noueris:tunc nec ſcientiam: nec ſcientiæ perſuaſionem habueris.
Quæ autem differentia ſit inter demonſtrationem: quæ ab effectis & quæa cauſis ducitur: quarum
priorem quia expoſitionem continet rei: q̃ eſt ſub hoc uerbo ut ſit:alteram q̃ cauſam quod ita ſit de/
clarat ſub hoc nomine quamobrem:audire philoſophis in more eſt:ſatis hoc loco erit exemplo mon/
ſtraſſe. Quando probamus quintum corpus eſſe quod orbiculari motu conuertitur: ipſum: ut ſit:
addicimus. Quando lunam deficere interpoſitu obiectuque terræ oſtendimus: ipſum quamob/
remexplicamus:Horum utrunq̃ ſiquis per media non neceſſaria comprobet:per demonſtrationem
ſcire non poterit.

Quæ ſunt per accidens demonſtrationis rationem non ingredi. CAP. XV.

IGitur accidentium eorum: quæ per ſe non adſunt quemadmodum definiuimus :uerbum
per ſe:ſcientia per demonſtrationem cõciliari non poteſt.Non enim hic concluſionem ne/
ceſſariam nectere eſt. Nam accidens de quo modo loquimur contingere poteſt uti non
ſit. Sed quæro quos tales proportiones quæ de contingentibus conſtant:interrogare per/
cunctarique ſoleamus: ſi concluſio neceſſaria ſequi non poteſt.An quamuis de propoſitionibus con/
tingentibus concluſio ſeorſum & a ſe neceſſaria non euadat:tamen neceſſario ſequitur quatenus pro/
poſitiones illas admittimus.Verum ad demonſtrationem artificium interrogandi: non pertinet:quia
ſyllogiſmum ſcientiæ ab eo: q̃ propoſita concedantur aut negentur: pendere non conuenit:ſed ex
ipſa plane rerum natura.Spectare autem illa ſolum oportet:quæ quoiq̃ generi per ſe inſunt:de quibus
demonſtrationes ducantur:utpote quæ ſola ſyllogiſmũ ſcientiæ pariant. Cætera accidentiũ neceſſaria
non ſunt:non ſolum ea quæ adiungi & ſeparari contingat:ſed aliqua etiam quæ ſemper innexa adiun/
ctaque habeantur:ut quæcunq̃ non inſunt perſe.Nam ſyllogiſmi qui proficiſcũtur a ſigno fere media
ſumũt:quæ firma & perpetua ſint.Nã & lacteſcere ſemper ineſt mulieri quæ peperit:& ignibus fuma
re.Sed mædia hæc accõmodata demõſtrationi non ſunt: quia ĩ hoc genere priora ex cõſequẽtibus cõ/

cluduntur. Dictum est pluribus fortasse quam res poscebat. Propositiones demonstrationis corrogari necessarias oportere. Nunc illas & peculiares & proprias requiri docebimus.

Demonstrationem ex propriis non ex extrariis constare. CAP. XVI.

SI necesse est medium summo: & primum medio inesse per se: manifestum est demõstrationes de genere uno ī aliud migrare: aut cõferri nõ posse. Verbi gra: ut Geometricæ Arithmeticis congruant. Illa enim quæ aliquoi per se insunt: ex eodem genere & natura censentur: qa de substantia rei prodeunt. Quod ut facilius capiatur paulo altius perẽdũ nobis est. Quom tria in demõstrationibus uisantur. Vnũ id quod: aut adesse aut non adesse ostenditur: atq; hoc prædicatum illud est: quod in conclusionem confertur. Alterum ipsa proloquia e quibus demonstratio cõmunitur. Atq; hæc complexu eorum: quæ per se sunt: conflantur. Tertium est genus subiectum: & natura ea de qua affectiones: & quæ per se insunt: monstrantur: ut magnitudo ut numerus. His subiectis: uideamus quando & quemadmodum de genere in genus transitum facere demonstrantibus liceat. Palã est quom genera omnino abiuncta discrepantiaq; habentur: qualia ĩterse sunt ea: circa quæ Arithmetici & Geometræ uersantur: tum de genere in genus demonstrationes referri non'posse. Hoc tale ẽ. Fieri nequit ut Arithmeticæ probationes accidentibus magnitudinum conueniant accõmodenturue. Ac cõmodare accipimus pro eo q; est uti iis: quæ in alia scientia demonstrantur. Quando uero genera illa quasi communicant: & natura quæ subiectæ scientiis sunt societate aliqua continentur: tunc alteri alterius præsidio uti conceditur: & pronuntiata alterius ad commodum suum transferre. Hoc fœdere perspectiua cum Geometrica coniungitur. Confinia enim & cognata utriq; genera sunt. Immo ut uerius loquar alterum sub altero continetur. Nam lineas rectas esse: & angulos rectos: & lineas æque distantes & lineas concurrere: & omnia quorum usus perspectiuo est: Geometria demonstrat. Ab hac igitur perspectiui principia sua præcario possident. Idem ordo inter Musicem & Arithmeticem cernitur. Nã duplio: sexquitertium sexquiplum: unde ortum habent: mox a numeris ad melica & mẽsus canoris trãsla ta. Sed & medicina sæpissime probationes a natura desumit. Quoniam corpus humanum circa qđ negotium arti ei est: sub corpore naturali compræhenditur. Sed uel inde adstrui euidẽter potest: quod dicimus. Geometra de nullo genere geometrica ratione monstrauerit: qđ a lineis & superficiebus sit abiunctum: ut de hoc. Contrariorũ eandem rationem haberi: aut de illo. Contrariorum contraria esse cõsequentia: ĩmo ne de iis quoq; quæ tametsi a lineis separata non sunt: non tamen per se insunt: neq; ī eo q; lineæ superficiesue: sed extranea ratione: & quæ ab earum subsãtia longe absit. Exempli causa: utrũ pulcherrima linearum sit recta. Vel utri magis orbiculari opponatur an arcuatæ. Non enim de pulchritudine iis: neq; de oppositione contrariorum: qua Geometræ sunt: agitur. Præterq; promiscua hæc uidentur & in pluribus generibus reperta.

Demonstrationem non constare communibus. CAP. XVII.

IOcos igitur omnes uagos perinde usitatissimosq; a demonstratione reiicimus: quales ī tractatibus Dialecticis executi sumus: ut qui a contrariis a consequentibus: a similibus a coniugatis uocatur. Iactati hi sunt & translaticii. Nihil ut proprium & aliis generibus non conueniens præferant. Sed quæstio est: si proprias esse oportet propositiones: quibus demonstratio sarcitur: quamobrem dictum est proloquia & dignitates: quæ communibus uerbis sunt cõcæptæ: in demõstrationem uenire? Vt illa si ab æqualibus æqualia demeris. Item illa: de q̃q; re aut affirmatio aut negatio uera est. Soluitur. Sunt hæc quidem communia: sed quom utuntur iis: qui demonstrant: non ut communibus si pro qualitate & natura subiecta cum adiunctione & præscriptione quadã utuntur. Quamobrem Geometra postulatum illud. Si ab æqualibus: non simpliciter tractat: sed cum astrictione: si ab æqualibus magnitudinibus demas. Et Arithmetica. Si ab æqualibus numerus. Enuntiatũ quoq; illud disparatorum omnibus artibus præseruit: sed cum adiectione accommodationeq; generis eius circa quod uersantur. Verbi gratia: numerus omnis aut est aut non est. Non ergo satis in demõstratione ẽ: propositiones ueras conferri: neq; item immediatas: aut quæ præ sua claritate probari aliunde non possint: sed præter omnia hæc: necesse est proprias & generibus aliis ĩpromiscuas corrogari. Quapropter quadraturam brysonis demonstrationem Geometricam nemo appellet: q; is pnunciato utitur quidem uero: sed cõmuni. Est ea huiusmodi. Illa ĩterse paria sunt quæ eisdem maiora minoraque habentur. Hoc præfatum non modo in magnitudinibus sed etiam in numero tempora & compluribus aliis uerum est. Sed quidnam illud est? quo assumpto uisum brysoni est: quadrari circulum posse. Sane q̃q; hoc persequi in loco non est: prælibandum tamen tantisper uidetur: contemplatione eorum q̃ auidiusculi sint noscendi. Omnis inquit circulus maior est omnibus figuris multangulis: quæ intra circulum designentur: & minor oĩbus quæ deforis circũscribantur. Figura porro multãgula: quæ ĩter exteriores & interiores figuras magnitudine media sit: sine dubio maior iis erit: qua intrinsecus condũtur: & mĩor iis quæ extrinsecus ambiunt. Eisdem igitur maior & mĩor circulus uidet': quibus & media hæc figura. Ita ex illo proloquio uicitur: ut figura multãgula cum circulo: pari magnitudine sit. Sed ut proloquium hoc uerum sit: & si ita uis: etiam immediatum & euidentius: q̃ ut sit uendicandum: syllogismus: certe totus iacet: quia principio nititur uago cõmuniq; nihil rei quam docebat priuatim addicto. Quoniam id neq; ut ad circulum neq; ut ad magnitudinem proprium sumit. Eodem modo fallũtur qui ex accidentibus demonstrant. Propterea q; assumptiones afferunt: a genere subiecto longe remotas. At qui non accidentariam sed stabilem scientiam optinet: illam ex principiis rei: & ex iis quæ

per ſe inſunt conſecuti uidentur. In hac neceſſe ē ut medius terminus & propoſitio ea quæ ſyllogiſmū intemperat: aut ex eodem penitus genere habeatur: aut ex aliquo huic cognato uicinoq; non longe peti to aut quæſito: quoius exemplum ſuperius nobis expoſitum eſt: quom diximus proportiones ad inter ualla & conſonantias uocum a numeris perfectas: eoq; duas illas artes proximitate quadam finitimas exiſtere. Nam muſice iccirco propoſitionibus arithmeticis uti poteſt: quia ſcientiæ omnes quæ conſti tutæ ſub alia ſunt: ipſum (ut ſit) cōmonſtrant: ut Muſica: diateſſaron conſonantem menſum eſſe: quod genus in muſice tantum penſat: quantum epitritus i numeris & perſpectiua. Lineas æque diſtantes: ſi procul ſint deſitæ: coniunctas uideri. Sed ipſum q̄obrem. i. quot ita ſit a ſuperioribus ſciētiis mutuant. Nam collatio ſexquitertia: ratio eſt ut diateſſaron conſtantia ſit: & minores anguli faciūt: ut lineæ æq̄li ter diſtātes: ſi eminus ſpectentur uideant coire. Differūt aūt demōſtratiōes hæ ab iis: q̄ uno tātum gene re continentur: in eoq; in his termini tres conſpirant: & quaſi populares gentileſq; inuicem ſunt. In illis diſſenſiūcula quædam habetur: quia concluſio inferiori ſcientiæ eſt: medium ſuperioris. Nā forma ſex quipla per ſe in numeris perhibetur: & cauſa eſt q̄obrē diapente in melicis interuallum cōſonans ſit.

Demonſtrationis concluſionem eſſe perpetuā. CAP. XVIII.

ILlud etiam perſpicuo liquet: ſi propoſitiones ex quibus conſtituitur ſyllogiſmus uniuerſali ter ſumantur: concluſionem eiuſdem demonſtrationis perpetuam euenire. Nam propoſi tiones neceſſariæ ſempiternæq; ſunt. Ex neceſſariis aute & ſempiternis neceſſaria & ſempi terna ueritas orit. Sed hic ſpectādum eſt. Cōcluſio primū dici uniuerſalis poſſit: nec ne: ubi propoſitiones priores uniuerſales eē noſcūtur. Ac uidet quidē id concluſioni adeſſe primū nō poſſe: qđ prius aſſumptionibus cōuenit. Reſpōſio ē prima: q; nō ſemp neceſſe ē propoſitiōes haberi uniuerſales unde ſupra dictum Ariſtoteli eſt: nō abſolute uniuerſales ſumi: ſed ſi uniuerſaliter ſumantur quaſi eſſe aliquæ poſſint: quæ uniuerſaliter nō ſumantur. Altera reſpōſio eſt ut dicamus: nihil uetare quo minus in cōcluſione primū ſit. Nō id qđ ſimpliciter uniuerſale eſt: ſed id qđ primū inter ea uniuerſale eſt: quæ demōſtrari poſſint. Atq; hæc ſolutio ea eſt: quā Alexāder priore īprobata cōmunit. Cōmodius enī dici ita q̄ putari Ariſtotelem differentiā tā ſubtilem deſignauiſſe: ut uerbū: uniuerſaliter: cōcluſioni: uerbū p ſe: propoſitionibus cooptaret. Sed hoc nuſq; apte ab eo proditum legitur. Alioqn nec poſſibile uidetur. Quomodo. n. uniuerſale primū in concluſione fuerit: ſi ex uniuerſalibus demōſtrata res ſit. Nam palā eſt: qđ prædicatur primū medio ineſſe: p̄dicatum porro id eſt quod primū demonſtrari poteſt: ita cō cluſionem uniuerſalem euadere. Ac forte hæc de concluſione ea probabiliter dicerent: quæ de propoſi tionibus īmediatis prima deducit. De ſequentibus utiq; aut iis quæ ex probatis & demōſtratis probā tur: nō uideo qui poſſint intelligi. In illis. n. q̄uæ prima demōſtrari poſſunt: nō uiſunt. Quāobrem aut demōſtrationes generis huius reiiciēdæ circūſcribēdæq; ab iis ſunt: q neceſſariū arbitrātur: ut uniuerſa le in concluſionibus primū ſpectetur. Aut fatendū eſt quēadmodū per ſe ita & uniuerſaliter cōcipi ppo ſitiones ēt primorū: & quæ demōſtrari nō habeant: & ad quas propoſitio oīs reducit ac refert. Nā eui dentia demōſtrationis: & firmitas ī propoſitionibus primis & cōcluſiōibus: quæ ex talibus ppoſitioni bus conficiātur: poſita eſt. Vnde ſyllogiſmus neceſſarius conſiſtit. Hoc Ariſtoteles docet quom inquit: ſi propoſitiones uniuerſaliter ſumantur ceu neceſſe non ſit omnino uniuerſales ſumi: ſequitur conclu ſionem haberi perpetuam oportere. Aut ergo ita dicendum eſt aut conſtituendum utrunque uniuer ſaliter accipi: & id quod in conclusionem demonſtrationis adiungitur: & id per quod demonſtratio ne ceſſaria concluſione aſtringitur. Verbi gratia: in triangulo: & id quod eſt duos rectos habere: quod qui dem in concluſionem demonſtrationis refertur: & id quod eſt exteriorem angulum parem duobus iis eſſe qui reſpondent intrinſecus: per quod duos rectos in triangulo contineri addicitur. Atque in hæc utilitatis cauſa nobis hactenus ſeccedendum fuit. Quod uero dicitur (inquit Ariſtoteles) demonſtra tionem ex uniuerſalibus & perennibus conſtare ideo non ualet ut ideas inferri neceſſe ſit. Nā qui ideas comminiſcuntur: non contendunt uniuerſales eas eſſe: neque tanquam uniuerſalia quædam in ſingu laribus poſitas. Sed ſingulas ad numerum conſtituunt & a particularibus ſeorſum abiūgunt. Ita tamē ut particularia per illas eſſe intelligantur: Quom itaq; uniuerſalia de ſingularibus ſinonyme afferātur: ideſt conſortio appellationis & rei. Ideas omonyme ideſt ſocietate nominis ſola particupari a ſingulari bus conſtet. Certe nullus earum uſus demonſtrandis rebus comparet: uniuerſalium comparet: ut ſine quo medium teneri non poſſit.

Demonſtrationem non eſſe caducorum. CAP. XIX.

EX iis & illud dilucet: ſi concluſio demonſtrationis perpetua eſſe debet: nullā demonſtratio nem caducarum & diſſipabilium rerum ſimpliciter futuram: proīdeq; nec ſcientiā. Sed ſo lum rōne una ſi mētio earum concæpta uniuerſaliter ſit. Quæ. n. confirmatio eſſe cōcluſio nis pōt: quoius ſubiectū diſſolubile ſubciſiuūq; habeatur: & quoi prædicatum: neq; ſemper neq; ſimpliciter: ſed mō inſit: mō nō inſit. Verbi gratia ineſt Socrati ut aīal ſit: ſed nūc: nec quia Socrates eſt: ſed qa hō. Plane quoq; cōcluſio cōmutabilis & corruptibilis eſt: in iis propoſitiōes nec uniuerſales omnes habentur: neq; per ſe. Sed neceſſe eſt ſaltem alteram corruptibilem nec uniuerſalem afferri. Quēadmodū aute caducorum demonſtratio necti non poteſt: ita nec definitio. Nam definitio uel de monſtrationis initiū eſt: uel demōſtratio ē ſolo ſitu differēs: uel demonſtrationis cōcluſio. Initium de monſtrationis eſt: quādo uel pro immediata propoſitione: uel ptermino ī propoſitiōe deſumitur: ſitu ſolo a demōſtratiōe differt. Quotiēs talis definitio ē: quæ cām rei quod ita ſit cōtineat: ut illa. Deliquiū

ſolis eſt occultatio luminis eius ob lunam ei oppoſitam atq; ſubiectam. Definitio hæc ordine paulum mutato in demõſtrationem cõmeat. Hoc modo. Luna ſubiicitur atq; opponitur ſoli. Id quod ſubiicit atq; opponitur: occultat. Luna igitur ſubiecta atq; oppoſita ſolem occultat. Concluſio autem demõſtrationis definitio ea eſt: quæ cauſam materialem attingit. Sed de ratione definitionum ſequentibus diligentiore uſu docebimus. Nunc illud uidendum quemadmodũ earum rerum quæ non ſemp: ſed ꝑpenſius eueniunt: ſcia & demonſtratio poſſit conſtitui: ut defectuum lunæ quod ii nõ ſemper ſed ſtatis temporibus accidant. Sed facilis & abſoluta defenſio eſt earũ reꝝ quæ certis interuallis redire ĩ ſuos orbes uidentur: forma tantum communis in demonſtrationem uenit: Nec. n. de uno aliquo defectu hoc uel illo: qui hac uel illa hora compareat: demonſtratio accipitur: ſed de omni quem ex talibus cauſis ꝑuenire neceſſariũ & ꝑpetuũ ẽ. Ita in iis uniuerſale nõ particulare mõſtrat. Niſi ꝑpea particulare mõſtrari dicamus qa ſub uniuerſali poſitũ cõſtitutumq; ſit. Quẽadmodũ de caducis retro cõceſſimus. Hactenus dictũ uolumus: quopacto duas illas notas: ꝑ ſe: & uniuerſaliter: audire ĩ demõſtratiõe oporteat.

Quid ſit principium commune quid proprium. CAP. XX.

NVnc initium aliud ſumamus. Si omnis demonſtratio ex prioribus exiſtit. Certe ad nullam ſcientiam pertinet: pricipia ſua oſtẽdere. Nec. n. præterea dicerẽtur eſſe pricipia: ſi per aliqua priora ſe cõfirmari explicariq; poſſent. Nã ſi hæc quoq; comprobare neceſſe eẽt: rationẽ hãc in ĩfinitum extrahere oporteret. Si uero non eſſet neceſſe: ſed tãq; notiſſima ſubiacerent: nimirum hæc principia ſtatuerentur. Porro qui hæc mouit: & ex his demonſtrat ſcientior eo ẽ: qui poſteriores propoſitiones nouit: & poſterioribus principiis demõſtrat. Sed quæro ſit hoc ĩexorabile: ut pricipia Geometriæ: Arithmeticæ. Muſicæ: cæteraq; artiũ demõſtrari non poſſint? An poſſint quidẽ illa ſed non in ea ſcientia cuius ſunt pricipia: & quæ iis ut principiis utitur: nam ſi ita ſit: tunc ſciẽtiæ alia pricipia ſuis principiis facerent. Sed ratio hæc primæ philoſophiæ cõmiſſa mandataq; eſt. Quoius ambitu omnes doctrinæ cinguntur. Ita. n. demũ obire ſciẽtias omnes põt: ſi amplexa omnes ſit. Quẽadmodum Geometria perſpectiuam: alioquin impoſſibile arbitror: q̃doquidẽ neceſſe eſt demonſtrationem aut ex propriis: aut ex cognatis & finitimis confici. Atq; hæc illa eſt prædicatione oĩum cõcelebrata. Sapientia quã ſimpliciter & maxime ſcientiã appellare oportet: una hæc cauſas rerum nõ omnes ſed pricipes & optimates attingit. Pricipes & optimates cauſas nuncupamus: quarum nulla ſuperior cauſa ſit. Prohinc difficile agnitu eſt teneamus rem ſciẽtia nec ne: quoniam intelligere arduum eſt: utrum ex ꝑpriis quicq; pricipiis: an cõmunibus ſit confectum: hoc enim uero ſcire. Hæc nũq ſuos numeros habet ſcientiæ niſi per hæc quæſita. Si enim ſatiſfactum deſyderio quis credat: q; aſſumptiones ueras mõ cõpererit: in maximo errore uerſatur. Sed ut ſæpius teſtati ſumus: adhibere principia oportet: tum cognatiſſima iis quæ demonſtrantur: tum eiuſmodi: quæ per ſe in iis adeſſe & contineri dicantur. Equidem ſua quoiuſq; generis principia appello: quæ ut ſint neceſſe eſt conſtituere: ſi habenda demonſtratio eſt. Ipſum uero ut ſit in principiis oportet prænoſſe. In iis: quæ a principiis fluunt: probare.

Quot modis principia prænoſcantur. CAP. XXI.

SEd diuidendum a capite eſt ad hunc modum. Quom tria ſint momẽta quibus abſoluitur omnis ſcientia. Genus ſubiectum: ut numerus: magnitudo: triangulus: teſſera: affectio ideſt ea quæ per ſe in genere illo inſunt. Paritas imparitas: duobus rectis æqpollere tris angulos: lineas a minoribus angulis eductas cõcurrere. Tertium ipſa ꝑloquia: ſi ab æqualibus æq̃lia demeris. Genus ſubiectum ſtatuere oportet: ut ſint affectiones: & ea quæ per ſe inſunt: quid ſignificẽt. Proloquia utrunq; deſyderãt. Nam & ut ſint & quid ſignificent anteq demonſtrationes: ſciẽdum. Sed quãobrem generi & affectioni altera prænotio ſufficit: proloquio utraq; neceſſaria eſt. An quia proloquio teximus inuicem terminos & concluſionem aſſuimus. Non nulla ſane ſunt quæ conſtituere ſuperuacaneum ſit: qualia quæ nobis admodum perſpecta exploataq; ſunt: ut ſubiectam naturam eẽ: ſi hoc ita cognitum ſit: & ut in prouerbio eſt: uel pueris ſcitum. Nec enim cõſtituit phyſicus aliquid eẽ ferũidum: algidum: ſudum. Nec medicus humanum corpus eſſe. At numerum & unitatem eſſe: cõſtituendum Arithmetico eſt. Quia hæc non perinde ut cætera in euidẽti ſunt. Solemus & præterire cõniuendo ea quæ præ ſua facillima cognitione quid ſignificent noſcitãtur uulgo: ſit enim perridiculum quaſi acta agas quæ ſuopte ingenio expoſita ſint: conari exponere.

Differe proloquia a poſtulatis ſubiectionibuſq;. CAP. XXII.

ACproloquia quidem a poſtulatis & ſubiectionibus differunt: q; neq; conſtituuntur neque petuntur concedi: quia & uera ſunt & uidentur. Quom dico uidentur uera: non id dico: q; concedãtur ore. Nam hoc quidem modo poſſet contingere ut proloquia nulla eſſent: ſane quom ſaltem exteriore uerbo poſſint negari. Nam interiore non poſſunt. Qui enim negaret paribus demptis ſubſidua eẽ paria: ſermone potius q̃ iteriore ſenſu contenderet: & ut uetus ẽ ſumptum ab Euripidæ. Diſſentiret lingua nõ corde. Demonſtratio autem non ad exteriorem locutionẽ: ſed ad internam intellectualemq; pertinet: quemadmodum & ſyllogiſmus. Non ergo ex eo quid quiſq; foras pronunciat: ſed ex eo quod intrinſecus approbat auctorantur ꝑloquia. Plerũq; enim diſſonat: qd̃ in lĩgua promptum habetur: ab eo quod clauſum geritur ĩ pectore. Nam nec geometræ lineis iis utũtur: ſuper quibus ſpeculamina ſua exigunt: ſed iis quas aĩo retinent concæptas: & quaꝝ tanq; exẽplaria & notæ ſint lineæ: quæ in abaco aut ĩ pluuiuſculo deſcribunt. Quom. n. pedalẽ lineã ducãt: quæ non ſit pedalis: aut æquilaterum: qd̃ non ſit æquilaterum: non ad ea quæ graphio deſignantur: ſpectãdum ẽ.

Sed ad ea quæ mente intelligunt. Atq; hæc uero sunt: quibus illi quom demonstrant utunt. Nam in conclusione lineam uniuersalem accipiunt: sed docent p illam interprætem: quæ desculpta in mensula est. Aliter. n. linea uera significari discentibus non posset.

Qui usus primo⁊ principio⁊ in demonstrationibus sit. CAP. XXIII

PRoloquia uero eē admodū agnita certaq; manifestum oībus est. Quid. n. certius q̄ nihil eē qđ simul affirmare negareq; liceat? Vsq; eo. n. ploquii huius indubitata lux est oībus: ut id in demōstratiōibus locare assumptiōis loco depudeat. Fere. n. plixum ac supfluum uidet q; nihil sit eo cōspectius: exploratius: prōptius: et tamē sunt in q̄bus necesse ē pfatum illud cōstituere assumptiōis loco. Sed dicet aliqs. Quādonā aut quēadmodū? Quotiēs intētio est: id concludere: ut aliqd ēe: & qđ ei opponit: nō eē demōstrationes. Verbi gratia finitum eē mūdum: nō qđ huic opponit. i. mūdum eē finitū: nō finitū nō eē: hoc est nō eē ifinitū. Ratio aūt sic formabit. De nullo corpore finitudo simul pōt affirmari & negari. Mūdus est corpus. Semp; in hoc genere maior ppositio talis sumi debet: quoi assimilis subiungēda cōclusio ē. Non solum aūt manifestum est nihil affirmari & negari simul idem posse: sed & illud quoq; de quaq; re necessario alteram parte afferri. Hæc. n. natura disperato⁊ uidet. Nam contraria q̄q̄ simul haberi nō possunt: nō tamē alte⁊ eo⁊ necessario habeat necesse est. Hoc ploquium ab aliqbus indemōstratione conferet. Præsertim eam quæ ad icommodū pducit. Nam q demōstrat impossibile esse oppositum eius quod uult tenere: necessario adhibet alterā partem disiunctionis. Nec aliunde rationi suæ necessitatem molit: q̄ ex initio: eoq; necesse est: in omni disiūctione in qua aut ēt aut nō ponit alterutrū esse ue⁊. Hinc illud est qđ dicit diameter aut cōmensurabilis est costæ: aut i cōmēsurabilis. Item aut cōmensurabilis: aut nō cōmensurabilis necessario est. Incōmensurabile porro: siue nō cōmensurabile nihil aliud est quā altera pars disperationis. Quod qdē q̄is explicitum expressumq; demōstrātibus nō sumit tamē uis ploquii eius subest eā quā diximus. Accōmodat uero & q̄si descēdit in materiā ppriam: quotiēs id qđ in eo fusum uniuersaleq; est: ad genus certū cōtrahimus. Dictum. n. & supius est: cōia pfata nō q̄diu cōia seruant in demōstrationē uenire: sed tum demū quom ad subiectam naturā tradūcta sunt subditis: p quæ cōuenire in alia desinat: ita ut astrictione hac: generi de quo agit ppria & appositā euadant.

In qbus cōmunicēt scīæ: & quēadmodū pria phīa a dialetica differat. CAP. XXIIII.

SVnt aūt peruulgata quædam ploquia & in omne genus sparsa: in qbus oēs scientiæ cōmunicare inuicem uident. Habent uero duæ uirtutes quaꝝ altera iferior est. Sapiētia & Dialectica: conueniūt inter se: q; ploquiis nō eodem more utunt quo artes cæteræ: sed confirmāt ea & cōprobāt. Verum interest q; dialectica ex pbabilibus ratiocinat: sapientia alio genere. Item dialecticam in ordinem scientiaꝝ nō redigimus: qa genus certum non habet: in quo uersēt nō lineas: nō numeros: non pportiones. Præterea nō de iis quæ p se insint: sed de iis quæ inesse uideantur accurat. Quāobrem dialectici iterrogationibus confidenter incessunt: quia utrum cōcessum nega tumue sit rationes habent qbus respondētem aut in laqueos inducant aut reuicāt. Hoc non facerent si uterent iis: quæ ab oībus concedunt. Et. n. impossibile est de eodem pbari cōtraria: uerbi gratia: de aio ut mortalis imortalisq; sit. At is qui demōstrat: alteram partem īsumit pbandam: qa nō iterrogat sed ueritatem uestigat. Quo circa si quis moueri semper aīum negauerit & alteram partem cōcesserit: dimittet statim: nec pterea fatigabit percūctationibus.

An interrogatio aliqua demonstrationi conueniat. CAP. XXV.

SEd quæro num sit quando iterrogare debeat qđ demōstrat? & num iterrogatio aliqua sit quæ scientiam pariat? quēadmodū aliqua captiosa & aliq̄ dialectica est. Soluit. Ratio est ut quēadmodum ppositio aliqua: ita & iterrogatio aliqua quæ demonstrationi obseruiat: habeatur. Non tamen interrogatio omnis sicut neq; omnis propositio ad demonstrandum appositā est. Sed solum ea de qua syllogismus quacunque scientia proprius nectitur. Hāc tu si paulum commutaris interrogationem scitam efficies. Interrogabit uero geometra non ut de responso propositionem ad syllogismum proprium corroget. Nam propositionem illam habere itus pōt ēt si ab alio nō condiscat: sed ut pertentaturus aliquos: qui eandem profiteant artem ad id quod uult efficere iterrogando perueniat. Alioquin non semper interroganti respōdendum: nec semper subeūda disputatio est. Sed geometricæ roganti geometricæ respondendum non musicæ: & musicæ agenti musicus non geometra respōdeat. Sed quæri assolet: num quæ arithmetica iterrogatio pertinere ad musicā possit? aut naturalis ad medicinā? aut perspectiua ad geometriam? Et uideri potest ptinere. Nam ex arithmeticis principiis in musica tractatus multi habentur. Et ex geometricis in pspectiua. Solutio est. In his respondendum esse etiam ad ea quoad uicissim cum scientiis generalioribus communicant. Ad principia non respondendum neque ad quamcunq; rogationem quemadmodum supradictum est. Itaq; constat si geometra coarguitur: q; totum in duas partes non secuerit: non ut geometra incessitur: sed ut is quem cum imperitia musices geometram esse contingat. Cum iis igitur qui geometriam nescīunt de geometria disputandum non est. Nec enim intelligere aliquis pōt recta captiosaue disputatio sit: si id de quo disputat ignoret. Nec quemadmodum earum rerum quæ probabiles tantū & persuasibiles sunt: ita earū quæ scienter tractantur adhibere imperitos iudices possumus. Imperitorum aūt duæ habent summæ formæ: una eorum qui de re omnino nihil intelligunt. Altera eo⁊ q intelligunt qdem aliqd: sed cōtra q̄ sit & deprauate. Ita uterq; iperitus geometriæ fuerit & qui nihil de lineis

æquæ diſtantibus nouerit & qui coire illas poſſe crediderit. Atq; hæc imperitia q̃q̃ geometrica põt dici ratione una: q̃ ſuper re Geometrica eſt: quæ recte ītelligi poſſit: tamen longe difficilior priore & magis etiam uaria atq; multiplex eſt. Sed quemadmodum difficilior uideatur: & quot modis cõtingat: demũ qua ratione obuiam ei eundum occurrendumq; ſit: proceſſu docebimus.

Commendatio Matheſeos: & quid ſit ſyllogiſmum ampliari in directum in latus: per media. CAP. XXVI.

IN matheſi obratiocinatio (ſic enim parologiſmum interpræter) non adæque committitur. Nã medium ī his ſemper duplicem habet reſpõſum: ſeu omonymũ: ſeu ſymonymũ ſumatur. Præfinitũ uero certũq; omne eſt: & quoiuſq; appellatio demõſtrationẽ iuſtam minimo minus penſat. Nam qui nomẽ circuli audit: cõtinuo circulum contuetur in ſe deſcriptũ afformatũq; animo: nec ad ſignificatũ deerat. Sed in illud tantum referẽ: quoius & definitionem cõmunit. Quod ſi quædam carminis forma dicitur circulus: tamẽ ratio circuli: quæ a geometra mente concæpta eſt: ſuſpicari non patitur circulũ eẽ carminis genus. At rõnes Dialeticæ nec mediis cõſtitutis utũtur: nec in aliquo genere præſcripto uerſantur: qualis illa. Scientes diſcũt: qui diſcunt neſciunt: ſcientes igitur neſciunt. Nã diſcere dicũtur: & qui ſciunt: & qui docentur. Plane fallatia ītерim a medio naſcitur: ut ſyllogiſmis iis: qui per mediũ omonymũ: ac ſi cognomine dixeris aſtringunẽ. Eſt autẽ id mediũ: qđ ante complexionem iterũ ſumitẽ. Quare quotiens alio ſignificatu ī propoſitione una accipitẽ: q̃ quo auditum in altera eſt: omonymia cõmittitur. Interim oritur ex forma: ut ſiqs duabus affirmatiuis in ſecũda figura utatur: ubi mediũ ex utraq; extremitate conſequitẽ. Si autẽ fieri nõ poſſit: ut ex falſis uera cõmoſtrarẽtur: facile utiq; eſſet quacunq; doctrina reſoluere. Reſoluere appello: uera concluſione poſita: propoſitiones ex quibus confecta ſit: exquirere. Hoc inq̃ facile factu eſſet ſi uerum non niſi de ueris ea deret: quia certa determinataq; haberentur in quæ referẽda concluſio eſſet. Nũc quãuis ex propoſitionibus ueris: non niſi uera concluſio exiſtat: non tamen in contrariũ recurrit. Sæpius.n. concluſio uera ex probabilibus ſumptis elicitur. Atq; hinc difficilis reſolutio eſt: quoniã perſecutio illa propoſitionum inueſtigatioq; in īmenſum excurrit: quãdoquidẽ infinita probabilia eſſe poſſunt: de quibus uera cõcluſio eueniat. Porro in hoc Mathematicæ rõnes a Dialeticis differũt: q̃ hæ faciliores reſolutu q̃ Dialeticæ ſunt. Ratio ea quoniã ad cõcluſionem probandã falſa nõ ſumũt. Sed ne uera quidẽ adhibẽt oía: ut quæ aut coía ſint: aut ex accidentiũ genere: ſed oés aut ex finitionibus: aut ex iis quæ p̃ ſe hærent promunt̃. Hæc uero facilia numerari definiriq; ſunt. Eſt & ſimplicior reſolutio Mathematicarũ rõnum: reſpectu alio: quia cõpoſitio eaꝝ & accretio ſimplicior eſt. Nec enī quẽadmodum ī Dialeticis ita ī Mathematicis duplex earũ ampliatio uiſitur. Nam Dialeticæ rõnes & extrinſecus aſſumẽdo concluſionibus dilatanẽ: idq; bifariã. Nam aut in directũ excurrunt: aut in latus fundunẽ: & media corrogando aſſumptionibus creſcunt. Mathematicæ alio genere prouehunẽ. Quod.n. ex prioribus ꝓbãt inſequẽtia: ſimulatq; in iis aliquid explicatũ demõſtratũq; eſt aſſuitur inſequens. Hac forma continenter toto opere attenduntur porrigũturq;. Ita uidemus: primo theoremati ſecũdum annecti: & tertium ſecũdo ſubiungi: & deīceps eadem ſerie reliqua. Mediorũ autem nulla in iis corrogatio eſt. Igitur hæc ꝓpoſitionẽ aliquã mediatam non ſumũt: quẽadmodũ uero ī iis ab uno coorta cõpoſitio ẽ: ita reſolutio ad unũ procũbit.

Quẽadmodũ una ſcientia utraq; demõſtratione utatur: & q̃obrẽ & ut ſit. CAP. XXVII.

SCire per cãm duobus modis accipitẽ: aut quia p̃ medium quoddã ſciatur: nã omne mediũ cauſa cõcluſionis elicitæ ẽ: aut quia explicatio per cauſam rei: quæ comprobatur contingat. Priore ſignificatu: ſyllogiſmus per cauſam formatur: quia omnis ratiocinatio utcũq; ex medio ſuo exiſtit. Poſteriore per cauſam non omnis ſyllogiſmus deducitur: ſed ſolum is: q a nobis demonſtratio: ideſt euidẽs probatio appellatur. Sunt & ſyllogiſmi alii: qui demonſtrationes dicanẽ: modo cætera quæ reqſiuimus habeãt. Sed ſyllogiſmũ qui de cauſa rei emanat demõſtrationẽ: quot ita ſit: ſiue quãobrem ſit: dicimus. Qui uero de medio ſolo conſurgit: & de reciprocis tãtum cõſtat demõſtrationem: ut ſit: ſiue quod ſit: uocamus.

Alius modus: quo in una ſcientia utraq; demonſtratio eſt. CAP. XXVIII.

NAne fieri poteſt: ut eadẽ ſciẽtia: modo ipſum q̃obrẽ tractet: mõ ipſum ut ſit explicet: aliq̃do ẽ: ut diuerſa ſciẽtia ſit: q̃ q̃obrẽ cõdocet ab ea q̃ ut ſit demõſtrat. Sed uidemus quẽadmodũ ea dẽ ſciẽtia utrũq; attīgat. Duplex is ẽ unus: hic quẽ mõ exeq̃mur. Quoniã cã rei p̃ ſe iſit: neceſſe ẽ & ꝓpiqua ſit rei quoius ẽ cã. Syllogiſmus q p̃ ꝓpoſitiões mediatas abſoluitẽ: fere demõſtrat: ut ſit: q uero p̃ imediatas magna ex pte: q̃obrẽ ſit: declarat. Vt aſtronomus: quom probat auſtrales ſtellas ocius q̃ aq̃lonias demergi: p id q̃ aq̃lõiæ mouẽt̃ mīore ſegmẽto: demõſtratio quãobrẽ ẽ: quia p̃ cãm rei ꝓximã & adiũctã exprimitẽ. Quom uero eãdẽ cõcluſionẽ cõfirmat: p id q̃ ſtellæ meridiõales a ſeptẽtriõe plus diſtãt: q̃q̃ ueꝝ ex ueris addicit: nõ tamẽ p̃ cãm ꝓpiquã & ſũmã oſtẽdit. Eodẽ mõ ī ſcia naturali: quotiens īmortalitas animi de motu eius īteriore & indigete approbatẽ: tum remota & interpollata demõſtratio fit. Quotiẽs uero p̃ id q̃ aíus uitalitatis initium ſit: exordio fineq; uindicat: tum iũcta & continens demõſtratio eſt. Qui fruges itẽ arboreſq; probat non ſpirare de eo q̃ animalia non ſint de longīquo collimat. At qui de eo id demõſtrat: quia deſit iis pulmo rationem imediatã attingit. Nec enim q̃ quæ res aíal non ſit: proxima cã eſt: ut nõ reſpiret. Alioquin retrorſum commearet: ut q̃ quid animal eẽt proxima cauſa diceretur q̃ ſpiraret. Atqui multa ſunt aíalia: quæ nihilominus animam non trahant: ut quæ uocantur inſecta. Sed proxima: ut dixi cauſa: ut non ſpiretur: eſt carere ſpirabili uiſcere.

Certe aīal non eſſe abiuncta & longe petita ratio uidetur q̄ frutices non ſpirent :quia ſpirare aīal prædicatio hians mediataq̄ eſt:nec niſi interuentu eius quod eſt pulmonem habere coaleſcit oppleturue. Proinde quom ſtirpes non ſpirare dicuntur q̄ animalia non ſint:ſuperlatio in cauſa reddēda commititur.Idem peccat Anacharſis: cum p̄cūtantibus cauſam q̄ ī terra Scythia tibicines nulli eſſent. Reſpondit:qa uiteé nō ferret.Remotiſſima hæc ſane cauſa:nā ꝓxima erat:qa temulēti Scythæ nō fierēt.Cā huius qa temetū nō haberent:huius qa uites eēnt iis negatæ.In ſcda ēt figura ſyllogiſmi p cām remotā ducuntur:ut in exemplis his:quorū modo habita mentio eſt. Quom.n.aīal de oī quod reſpirat dicat: planta de nullo:relinquit:ut plantæ nō reſpirēt.Et quomuites tantū datæ iis ſint: quibus tibicinium: Scythis non ſint datæ:reſtat ut Scythis tibiaꝝ uſus deſit.

Quēadmodū altera demonſtratio in altera ſciā habeat. CAP. XXIX.

ALius modus:quo eadē ſcientia:& ut ſit & quot ita ſit demōſtrat:eſt quotiens rationes duas immediatas quidem illas:ſed alteram a cauſa:alteram a ſigno communit. Qui enim argumēto q̄ peperit probat mulierem lacteſcere:cauſam quot ita ſit edocet. At qui retro agit pe periſſe dicens quia lateſcat:utitur demonſtratione q̄ eſt.Item qui crementū lunæ ex pleni tudine orbis demōſtrat: cām quot ita ſit declarat.Qui uero uice iuerſa id ꝓbat expoſitionē iſtituit rei: quod eſt.Ac ſæpe quidem contingit ut cauſæ & ſigna reciprocent:& inuicem probentur :ita ut quēad modum a ſigno in cauſam ſubitur:atq̄ hæc explicatio rei ut ſit uocatur:ita plerumq̄ a cauſa in ſignū demonſtratio recurrat:quæ quot ita ſit:ſiue undenam ſit dicatur.Quom igitur a ſigno argumentum præſtatur:tum ab eo tanquam a notiore q̄ cauſa ſit:concluſioni fides affertur.Quom uero a cauſa proficiſcitur:tum ab ea tanq̄ a principio rei procedit.Aliquando ſigna & cauſæ retro non commeant .Nec enim quia ignes ſunt ſi fumus adſit:ēt fumus adeſt ſi ignes ſint:& q̄uis neceſſe ſit : ut q̄ peperit cū uiro coierit :non tamen retrorſum ualet:quia poteſt coiſſe cū uiro quæ non peperit.In iis demonſtratio ut ſit poteſt ornari:demonſtratio quamobrem non poteſt.Nam cauſa per ſignum ſemper oſtenditur:ſignum per cauſam non ſemper oſtenditur. Quemadmodum itaq̄ non omnes cauſæ cum effectibus ſuis reciprocant:ita nec omnia quæ reciprocant effectus & cauſæ ſunt :quia fieri poteſt ī eiuſdem cauſæ plura indicia ſint : quæ inuicē recurrāt.Cauſæ huius:q̄ quis febriat ſigna ſunt arteriæ creber pulſus & intentus calor:ſigna hæc mutuo ſe afferunt.Sed de neutro ſyllogiſmus quāobrē ducitur.De utroq̄ ſillogiſmus ut ſit componitur.Hi modi ſunt:quibus eadem ſcientia demonſtratiōe quot ita ſit:& demonſtratiōe q̄ eſt:tractatur.

Qui modus ſit:quo ī diuerſis ſcientiis demōſtret ut ſit:& quāobrē ſit. CAP. XXX.

NVnc aggrediamur ad modos:qbus demonſtrationes illæ ī diuerſas ſciētias diſtributæ habent.Ergo quom ſcientiæ ita uiciſſim ſe habēt:ut una alteri ſubdita ſit:ut Perſpectiua Geometriæ:Machinatio Stereometriæ :Muſica : quæ arbitrio aurium conſtat Muſicæ:quæ in cognitiōe ratiōis poſita ē:eoq̄ Mathematica dicit:Nautica Aſtrologiæ.Sūt.n.ſciētiæ aliq̄ id genus quæ quaſi Synoymæ ſunt:nec definitionē oīno diuerſam optineant. Quāobrem harmonicus dicitur.& qui muſicem aurium:& qui mathematicam muſicem nouit.Quom inq̄ iter ſe ordine hoc ſciētiæ fuerint:demōſtratio ut ſit ad ſcientias ſenſiliū faciet : demōſtratio:quamobrem:ad ſpectatiuas & mathematicas pertinebit.Nā mathematici cauſas habent perſpectas:ſit:non ſit :plurimum neſciunt Nam & qui uniuerſalia contēplantur ignorant ſingularia:quia de iis perinde non cogitant.Aequidem a mathematicis didici ſummā chordā reſponſum & conſonantiā habere cū media : ſed ſentire cōſonā tiam non poſſum:quia uſu eius artis & exercitatione deficior.In plenum ſcientiæ:quæ magis mathematicæ ſunt:ideſt quæ in inſpectione rerum amplius uerſantur:& quæ formis citra materia & ſubiectum utuntur :ipſum:quamobrē:ſemper oſtendūt : qualis geometria reſpectu optices eſt.Geometra enim quæ lineis rectis propria ſint:tantum ſumit has:q̄q̄ actu a rebus auocare non poteſt:tamē genere quodā abiungit.Nā omne rectū aut in ære:aut in lapide:aut in ligno demum aliquo ſtrato recipitur. Sed artifex id non ut in aliquo horum continetur ueſtigat:ſed ut ſeorſum habetur:& abductū a rebus ſed perſpectiuus rectā lineā accipit:quæ aut in amuſſi:aut in æs ſciſa cernat. Ac ſunt quidē aliqua qbus tractandis ſciētia naturalis ad pſpectiuā eo modo ſe habet:quo hæc ad Geometriā:ut ratio arquus cœleſtis.Naturalis definit arquū ut ſit aſpectus ex tali nube ī ſolē refractus:ſed quāobrē tali forma: tali colore uiſatur:perſpectiuus abſoluit.Sūt aūt ſcientiæ:quarum etiā ſi altera ſub altera nō reponitur : eodē tamen modo proxīæ inuicē uident:ut medicina & Geometria.Nā ſcire uulnera orbicularia tardius ſolideſcere ad medicū pertinet :ſed undenā ad Geometrā.

Quæ figura ſyllogiſmi aptiſſima demōſtrantibus ſit. CAP. XXXI.

FIguraꝝ prima ad ſcientiā accommodatiſſima eſt.Nā & mathematici rationes ſuas ſecundū illā texūt:Arithmetici:Geometræ:Perſpectiui:poſtremo quicūq̄ demonſtrationē quot ita ſit frequētāt.Nā mediæ figuræ uſus rarus & ī pauca idoneus.Amat.n. cauſa p affirmationē oſtēdi.Quom ergo noticia quāobrē potiſſima ſit:efficit:ut figura hæc ad ſcientiā q̄rēdam aptiſſima uideat.Sed ad cognoſcēdos fines cōmodiſſima eadē ē:īmo ad genus hoc ſola pducit.Nā definitiōes uerbis uniuerſalibus & affirmātibus cōſtant.In media figura cōplexio negatiua cōcipit.In poſtrema pticularis.Præterea mediatas ꝓpoſitionēs ad imediatas nō alia figura q̄ pria rducimus.Nā eadē figura continent ꝓpoſitio mediata ad immediatā refert:qua primū cœpit aſtringi:nec in ſecunda: affirmatiua:nec in ſumma uniuerſalis concludit.Ita coſtat p has figuras mediatā ad imediatam ſolui

non poſſe. Immediatæ porro nõ omnes affirmatiuæ ſed & negatiuæ aliquæ habentur: æque enim immediatæ ſunt omnes: quæ ſyllogiſmo confirmari non habent: q̃les negatiuæ illæ ſunt: ĩ quibus de neutro termino affirmari aliquod genus poteſt. Nam in talibus uterq; ab altero citra medium remouetur. Si enim medium aliquod ſtatuatur: neceſſarium ſit illud de altero termĩo affirmari: atq; ita p id terminus ſubiectus a predicato contraue abiunctis ſyllogiſmo ꝓbabitur.

De ſyllogiſimo imperitiæ ignorantieue. CAP. XXXII.

NVnc id diligentius exquiratur de quo ſupra: neſcio qd præſumpſimus: duas eſſe ſpecies imperitiæ: una quo mi aliquoius rei penitus rudes: ignariq; ſumus: ut pueri cõcluſionis eius. Triangulum duobus rectis pares: habere. Atq; hæc nobis dimittenda eſt: nihil enim cõtemplationis artificioſæ in ea comperias. Altera ſpecies imperitiæ eſt: quæ affectionis uocatur: quom quis rudis quidem nõ eſt: ſed falſam eius rei ſcientiam obtinet. Vt ſi triangulum habere tres angulos duobus rectis maiores aut minores exiſtimet. Dicitur autem ĩperitia hæc affectiõis: quia quom contingit: animus ꝑſuaſione quadam affectus & formatus uidetur. Putat enim ſe id ſcire quod neſcit. Hæc igitur imperitia: aut earum rerum eſt: quæ immedietatæ iunctæq; ſunt: nõ ſunt: aut earum quæ per aliquod medium poſſunt offendi. In utroq; autẽ genere bipartita eſt. Nam aut per ſyllogiſmũ contingit: aut per ſimplicem apprenſionem imbibitur: ut triangulum duos rectos angulos nõ habere: aut diametrum commenſurabilem eſſe cum coſta. Nam in iis etiam ſine ſyllogiſmo corruere poſſumus. Qualis enim in ſenſu error allucinatio & obauditio eſt: talis in mente apprenſio & opinatio falſa conſurgit. Solemus & ratione aliqua mentita captioſaq; decipi. Atquæ hoc uariis & pluſculis modis contingit. Nam & ſyllogiſmoꝝ formæ multiplices ſunt: eorum p̃cipue qui paralogiſmi dicuntur. In quos facile ſit quem collabi. Ergo id quod immediate aut mediate non ineſt: ut ineſſe per ſyllogiſmum credatur: in prima tantum figura poteſt accidere. Vt enĩ quotiens aliquid uere uniuerſaliter negatur: ſeria demonſtratio in alia figura quam prima deduci non poteſt: ita & quotiens aliquid falſo uniuerſaliter negatur: ratio mentiens alia figura non texitur. Et hæc cauſa eſt quamobrem imperitia hæc terrerima & ſtolidiſſima ſit: quia ſibi perſuaſionẽ ſcientiæ arrogat: & proprietates eius aſciſſit: ac uẽdicat: quod & accæpta uniuerſaliter ẽ & regulis ſcientiæ uſa. Quæ uero mediate ĩ aliquo immediateue continenť: nõ contineri putare: ſyllogiſmo prima & ſecunda figura contingit. Proĩde interim binæ ſumuntur falſæ interim altera. Sed quãdo & quemadmodum utrunq; genus eueniat: ab Ariſtotile ipſo peti uolumus. Nos ſi perſequeremur omnia: inferemus offenſionem adeuntibus hæc.

Quemadmodum ſyllogiſmo imperitiæ occurratur. CAP. XXXIII.

ILluc potius cõferẽda oratio ẽ: ut doceamus ſolere ꝓpoſitionibus falſis: e quibus ob ratiocinationes hæ ideſt paralogiſmi ducũtur: reſiſti nõ opponẽdo diſperata: aut particulariter refellendo: ſed contraria obiiciendo & uniuerſaliter confutando. Ex iis enim conceſſis & ueritas aſſeretur: & id quod errori cõtrarium eſt uendicabitur. Nam deceptionem ita ſumere poſſumus: ut p eam contrarium demeremus. Ac dialecticus qdem ẽt particulariter ocurret: quippe quoi cõcluſio aliqua uniuerſalis ꝓpoſita nõ ſit. Demonſtrator ſemp reꝑnſiones uniuerſaliter afferet.

Abolito ſenſu aliquo: ſciẽtiam illius ſenſus aboleri. CAP. XXXIIII.

MAniſeſtum uero eſt ſiquis ſenſus defecerit: ſciẽtiam generum eoꝝ quæ ſub ſenſum illum cadunt neceſſario defecturam: ita ut ab eo: quoi deeſt quæri & capi nõ poſſit. Hoc ſic ĩſtruimus. Si uerum eſt quicqd cõdiſcitur: aut inductione: aut demonſtratione condiſci. Demõſtratio aũt uniuerſalibus: inductio particularibus conſtat. Fieri nequit: ut ſenſilium generũ uniuerſales notiones ſcruteris: niſi ea per inductionem perſpecta & cognita habeas. Inducendis porro ſenſilibus qui poteſt is ualere: qui deminutus ſit ſenſu quo illa noſcuntur? Quom ergo: neq; ex uniuerſalibus quicq̃ ſciri poſſit ſine inductione: neq; ĩductio ſine ſenſu abſolui: nulla ei uia relingtur: qua ſciẽtiam capiat. Nam & illa quæ p abiunctionẽ a materia nominãť abſtracta: q̃q̃ longe a ſenſu uidenť remota: tamẽ auxilio ſenſus & ĩductione faciliora & euidẽtiora diſcẽtibus reddunť. Supficiem longitudinem: latitudinẽ: & cæteros menſus ſeorſum haberi facile credimus: qũo fides ĩductionis accedit. Nam triangulum tribus lateribus claudi: fere aut ſenſus aut ĩductio comprobat. Nam tametſi hæc neq; re uera exolui a materia: neq; ſeparatim poſſunt conſiſtere: tum ea inductionis uis eſt: ut quod quoiq; horum per ſe ĩgenitum ſit: comitatu ſenſus exploret.

Quid ſit prædicari per aliud: ſeu per accidẽs. CAP. XXXV.

QVoniam uero ſæpiſſime teſtati ſumus: eum qui demõſtrat ſemper ſumere: quæ dicanť per ſe: dialecticum non ſemper: ſed interim quæ per accidẽs prædicẽtur: modo ꝓbabiliora notioraq; uideanť: q̃ ea quæ inſunt per ſe. Definiendæ nobis formæ ſunt: qbus aliquid p aliud aut per accidẽs prædicari cõtingit. Sane fuſa & multiplex eius uerbi ſignificatio ẽ. Primum corpus per aliud eſſe candidum dicitť: quia per ſupficiem: & uitis alba per aliud: quia racemos albos obtineat: ſed de accidẽte accidens dicatur: per aliud uidebitť dici: ut de candido muſicũ. De ſubſtãtia quoq; allatum per aliud prædicabitur. Si de numero eorum nõ ſit: quæ per ſe habentur: ut ſi de hoĩe ruffum aut ſubatrum. Tum uero maxime: accidẽtaria prædicatio eſt: quotiens peruerſo naturæ ordine ſubſtãtiam de accidente affertur. Vt quom de albo animal dicitur. Nam oratio hæc album eſt animal: differt ab ea quæ eſt: animal eſt album. In eo q; in poſteriore quod ſubiicitur: neq; in alio ineſt: neq; per aliud conſiſtit: ſed per ſe ſubſtantia eſt. In priore id ſumitť uice ſubiecti: quod ut ſit habet: ab eo quoius ẽ acci-

dens. In more: itaq; dialecticis est: quom argumẽtãt p̃dicatis uti ꝓbabilibus cognitisq;: nullo discrimine. Demonstraturus p̃dicatiões iconditas: & p̃posteras: quẽadmodum & accidẽtarias uitabit: nisi quæ accidentia huiusmodi sint: q̃ q; per se insunt p̃dicari ẽt ꝓ se possint: de qbus retro monuimus. Atq; oia hæc fortasse de iis: quæ supius nobis expositа sunt: constant.

An demõstrationes in infinitum euadant. CAP. XXXVI.

EXpectat pridem nos disquisitio ea: neq; ignobilis hercules neq; supflua. An finitus sit numerus eorum quæ prædicant de subiecto per se: an uero serie continẽti in infinitum hæc exeãt: Atq; hoc quod dico tale ẽ: cõstituamus summum & ultimũ subiectum esse: ubi ẽ. C. quod de nullo præterea dicatur. Sed de quo id ubi ẽ. B. Primum imediateq; prædicet. De. B. ubi est. D. de. D. ubi est. E. Quæro num: quando necesse sit: ut extractio hæc procumbat: an in immensum sit casura? Ita ut de. E. prædicari subinde. F. possit. de. F. iterum. G. Idq; in infinitum abeat. Sitque prædicatorum uis inexhausta & inconsumpta: quæ identidem suppetant. Atq; hæc prima nobis quæstio ponitur. Secunda est huiusmodi. Fingamus seu subiectum sit. A. tale esse: ut de ipso nihil dicat. Sed ut prædicatum primum supremũq; sit tum ut. A. immediate insit. In. F. rursum. F. ut insit in. E. Deinceps ut. E. isit i. G. Quæro num ratio hæc cesset: an egredi in infinitum sit necesse? Nec aliquod subiectũ inuenire sit: quod non obiter de alio prædicetur. Differt uero consideratio hæc a priore. Quoniam in ea id quæritur: an p̃dicata infinito ascensu. In hac id agit: an subiecta descensu ifinito suppeditẽt. Tertio quæstio est constitutis extremis: primo p̃dicato: & sũmo subiecto: utq; infinita interueniant media: ut si in propositionibus sumptis medius semper aliquis terminus sit: qui committat: ne quod prædicatum subiecto proxime innexum & continens uideatur. Atque hoc nihil aliud est: quam quærere: an demonstrationes progressione infinita utantur: idest an infinita obire habeant qui demonstrant: ita ut quicquid ad probationem alterius sumitur: ipsum quoq; ab alio probari necesse sit. An uerius sit aliquas esse immediatas propositiones: & ultimos fines quo simul uentum est demonstratio sistitur. Eadem & in negationibus quæstio est: immediate aliquæ habeantur: an cõtra. Supra quales immediatæ negationes dicantur ostendimus. In recurrentibus uero reciprocantibusq; controuersiæ: hæ pari modo non tractãtur. Non enim ultimo subiecto posito dubitari potest: an primum aliquod prædicatum iis sit. Neq; primo prædicato accepto quærendum est: an subiectum aliquod ultimũ habeat. Quom enim aliqua inuicem commutantur: quicquid de altero, quæritur: de utroq; obiter quæritur: & si põt subiectum in his sumum spectari: poterit: & p̃dicatum primũ. Nam si ultimũ subiectũ cõuertas prædicatum in primũ efficies.

Infinita nõ eẽ media: & si in affirmatis hoc uerũ: in priuatiuis uerũ. CAP. XXXVII.

INitium itaq; a questione prima sumendum. Sed scire oportet intermedia statui infinita nõ posse: si sursum ac deorsum uersus p̃dicatiões decũbunt. Voco sursum uersus: q̃ ad uniuersale: deuersus quæ ad particulare potius cessant. Si enim quisquã: concesso ut. A. primũ prædicatum sit. &. G. ultimum subiectum: de fendat media icidere infinita: fieri non posset: ut qui cœpisset ab. A. descenderet unq̃ ad. G. & qui ab. G. soluisset: subiret unq̃ ad. A. ex hoc sequit finita extrema non esse quod tamen erat concessum. Atq; hoc ẽ perinde: ac siquis numerũ dicat ab unitate ad denarium finiri: sed numeros esse qui interiaceant infinitos. Quemadmodum igitur: qui hoc diceret pugnantia diceret: quia inter limites finitos numeri actu infiniti continerẽtur. Nam eo quod sunt præcedunt q;: non eo ꝓ possunt accipi: infinita euadunt. Ita q finitos quidem terminos faterentur: sed infinita esse quæ intercederent: crederent: tueri quod feteretur: nõ possent. Neq; quicquam officit rationi nostræ: quod de sectione continui simile uidetur: quamquã enim ibi extremitatibus terminatis inter media magnitudo infinite distrahitur: tamen recisamenta quæ indidem corraduntur antequam acciperentur: actu nõ erant. Sed hic terminos: qui accepti fuissent præcessisse actu necesse esset: ut pote qui in rerum natura sint: etiam non accepti. At in iis quæ diuiduntur: nihil in actu euidentiq; est: antequã commutatur diuisio. Quamobrem necessario confit: ut constitutis extremis intermedia: in infinitum prodire non possint. Atq; hic status non indemostratione affirmatiua modo: sed & in priuatiua perpetuus est. Nam omnis priuatio negatioq; abiunctione affirmationis ostenditur. Si ergo finitæ affirmationes sunt finite ẽt erunt adiunctiones: ꝓ quas uegetationibus fides afferẽt.

Terminos prædicatos ifinitos nõ esse rationibus logicis probat. CAP. XXXVIII.

SAtis declaratum uidetur: finitis extremis propositiones in infinitũ hyare non posse. Nunc docendum ẽ extrema ipsa utroq; uersus finita esse: primum cõmunionibus argumentis ꝓbabimus: nõ solum prædicata ꝓ se: sed ut cunq; in infinitum non extrahi. Quom igitur omnium quæ de altero prædicantur: quædam in eo quod est rei esse: quædam genere alio prædicentur. Item alia secũdũ naturam: idest complexu recto dicantur. Alia præter naturam idest præposterо. Secundũ naturã quotiens de substantia accidens affertur. Præter naturã quotiens de accidẽte substantia. Prædicationes quæ naturalem terminis regionẽ mutant: ne prædicationum quidem appellatione censemus: eoq; missas hoc loco fieri uolumus: In cæteris uidendum an stent: ac statim quidem illa: quæ i eo: quod rei esse ẽ: prædicant: constat finita esse. Nec enī diffinitio aliqua cõualescere inq̃ posset: si oia genere continerentur & definitionem agnoscerẽt. Nam ne generum quidẽ quisquam definitiones unq̃ reponeret: si semp genus aliud supeteret: quod sine definitione cognosci nõ posset. Ita nũq̃ neq; initiũ neq; summa tenebit. Alioqn definire oia nõ sit possibile: quia ifinita exigi aut cõtinuari nõ

poſſunt. Ex his diſlucet in finitionibus prædicata certo numero compræhendi. Nunc idem de accidentibus mõſtrãdum. Palã é accidẽtia q̃ deſubiecta ſubſtantia p̃dicanť: aut q̃ q̃litates ſunt prædicari: aut q̃ q̃titates: aut q̃ ad aliqd relata: aut q̃ actiões: aut q̃ paſſiões: aut q̃ aliquẽ habitũ p̃ferũt: aut q̃ aliquẽ locũ deſignãt: aut q̃ aliqd tẽpus oſtẽdũt. Atq; hoc quotiẽs unũ uni cõferť. Nam & albũ dicimus pedale eſſe: & inãbulãtẽ ſoq; & duplionẽ numerũ paré eſſe. Sed prædicationes hæ uidẽtur omnes: ut paulo ante dixi: p accidẽs. Nã quom album dicimus pedale nihil afferimus: quod ipſum per ſe tãta magnitudine cõſiſtat. Sed lignũ id lapiſue eſt: in quo album ineſt. Portenta illa hercules ſunt: quæ aliqui autumant albedinem: nigritiam: ruborem: numerum: ambulationem: doctrinam: ſeorſum a rebus ſtare. Ergo quod diximus: omne accidens de ſubſtantia prædicari: certum eſt: quæ uero de ſubſtantia prædicantur: oĩa ſunt finita. Nam decem genera certis utrinq; finibus includuntur.

De eodẽ ratiõibus ꝓpriis: terminoſq; ſubiectos nõ exire ĩ ĩmẽſum. CAP. XXXIX.

Actenus logicis & communibus argumentis: nunc præſſius ac reſolutius ĩdicabitur: terminos prædicatos aut ſubiectos in demonſtrationibus: de quo modo agitur: in infinitum attineri nõ poſſe. Demõſttationes ducunť ex iis q̃ p ſe adſunt. Quæ p ſe adſunt bifariã accipe ẽ. Nam & quæ in definitionibus collocantur: per ſe dicuntur: ut multitudo & quantitas numero. Et accidentia quæ ſubiectis ſuis definiuntur: ut numero impar. Neutrum genus in infinitum attenditur. Nec enim ſi impar de numero dicitur: neceſſe eſt: ut de impari aliud quicquam obiter prædicetur: nec ut impar: in definitionem illius addatur. Quemadmodum numerus in definitionem imparis cadit. Semper enim terminí: qui hac forma prædicantur: anguſtiores quam ſubiecta ſumuntur Tandemq; attenuati impendio comminutiq;: ad indiuiduum recidunt. Nam quemadmodum arctius eſt impar quam numerus: ita id quod de impari prædicabitur: cõtractius quam impar ſit oportet Ergo prædicationes hæ aut ratione: quam diximus: conſiſtent: aut quia quicquid de impari prædicabitur: de numero quoq; prædicari neceſſe erit. Demum quæcunq; ineſſe terminis dicentur: eadem ineſſe ſubiecto fatendum. Ita in definitionibus eorum omnium adhibebitur numerus: infinita igitur per ſe inerunt numero: & definitiones infinitas numerus: obibit. Sed ea: quæ per ſe inſunt ĩfinita eſſe non poſſunt: quia hæc ſimul actu eſſe neceſſarium foret concedere. Præterea fieri nequit: ut accidenti per ſe: aliquid per ſe inhæreat: alioquin accidens natura quædam ſubiecta & ſubſtantia uideretur eſſe. Sed ne illa quoq; infinita conſtitui poſſunt: quæ in definitionibus prædicantur: quia nullius rei definitio tenetur. Quamobrem late patet nec demonſtrationes abire ĩ infinitum: nec omnia eſſe talia: ut demonſtrari uendicariq; habeant q̃ nonnullis uiſum diximus inter initia. Nam ſi non ſemper nec in omni propoſitione medium terminum accipere eſt: ſed ſimul ad propoſitiones immediatas deuenimus: ſcrutiniũ & perſecutio deſinit: non poteſt defendi cadere in demonſtrationem omnia. Probatum enim ſuperius eſt definitis extremis: quæ interſtitium obtinent neceſſario finita intelligi. Demonſtrationes autem in infinitum non euadent: niſi innumerabiles termini præſto ſint: & quaſi habeantur ad manum: qui cõtinenter afferri poſſint ad concludendum ſequentia.

Demonſtrationẽ uniuerſalem præſtare particulari. CAP. XL.

Videamus nunc demõſtratio uniuerſalis particulari potior ſit nec ne. Sed prius eſt ut afferamus ea: q̃bus particularis poſſit uideri potior. Quod particulare eſt: per ſe amplius conſiſtit & euidentius homini eſt: nam qui priuata commentatione Calliam rationabile animal eſſe ĩtelligit: exquiſitius noſſẽ: id uidẽť: q̃ qui communi ratiocinatiõe aſſecutus id noticiæ ſit: qa ſcilicet: omnem hoĩem eſſe animal rationabile ſcierit. Res enim per demonſtrationem particularẽ: uti eſt: ita cognoſcitur: per uniuerſalem dumtaxat in cõmune. Præterea uniuerſalis nulla ſoliditas eſt: particularis aliqua eſt. Sed enim potior demonſtratio earum re& habenda: quæ ſunt: q̃ earũ: quæ nõ ſunt: Iam errores nullibi frequẽtiores: q̃ circa uniuerſale: ut de quo ceu a ſingularibus abiuncto demõſtrationes procedant. Contra quod particulare eſt: uſurpatur uiſu: & quaſi manu tenẽť: demõſtrationes de eo nihil falſi: nihil inconſtantis enuntiant. Sed rationes hæ q̃q̃ uidenť plauſibiliter dici non tamen labore multo repræhenduntur. Ac primum quidem: nota p ſe uniuerſali: q̃ particulari iunctius ĩhæret. Nam rectos habere duos ex eo potius ĩtelligitur: q̃ per ſe triangulus ẽ: q̃ q̃ equipedus aut ſcalenus. Et de uniuerſali tanq̃ de eo quod ſit: demonſtratio nectitur. Nec enim appellatio uniuerſaliũ omonyma ẽ: neq; merum iis uocabulum reſpondet: ſed hypoſtaſis etiam aliqua: ideſt confirmatio euidentiaq;: nõ tamẽ abiuncta: quemadmodum neq; accidentibus: ſed quæ in ſingularibus: poſita re: ab ſe cõſpicua ſit. Deinde continentur in ſingularibus pluſcula: quæ natura uniuerſali non particulari ſunt deſumpta: ut rationabilitas Socrati: nec enim qua Socrates eſt: ſed qua homo rationabile animal Socrates ẽ. Item illa optimatior demonſtratio ẽ: quæ a potiore cauſa trahitur: ſed potior & amplior: cauſa uniuerſale q̃ particulare eſt. Nam quæſtio & inueſtigatio: quamobrem quicq; ſit ad uniuerſale ceſſat. Exempli gratia quæritur quamobrem in triangulo exteriores anguli: quattuor rectis pares habentur? Reſpondetur: quia ſublitius: non eſt ſatis: quia ſcalenus: neq; hoc itidem ſatis: qa triangulus: nihil facit: quia figura rectilinea eſt: nihil ſupererit ad demonſtrandũ: quod uelis. Huc accedit q̃ demonſtratio particularis fere infintorum eſt. Sunt enim particularia ad numerum infinita. Vniuerſalis finitorum. Item illa præſtãtior demonſtratio eſt: per quam uberius & locupletius ſcitur. Per uniuerſalem ſcire locupletius contigit. Item quanto uniuerſalior demonſtratio é: tanto ex immediatioribus ſcientia paritur. Item qui uniuerſale agnoſcit potentia: & particulare agnoſcit. Nec retroagitur: ut qui particulare ĩtelligit continuo:

& illud intelligat. Postremo uniuersale rationis: & animi est. Particulare alūnum ē sensus. Per hæc probatum uidet: demōstrationem uniuersalem antistare particulari.

Demōstrationem affirmatiuam præstare negatiuæ. CAP. XLI.

NVnc docendum demonstrationem affirmatiuam: negatiua superiorem esse: affirmatiua p̄ſi dio negatiuæ non indiget. Negatiua sine usu: affirmatiuæ non constat. Proinde demonstratio ex solis negationibus texta: nihil efficit. Affirmatio etiam prior & simplicior negatione est.

Demōstrationem assertoriam potiorē eē ducēte ad īcōmodū. CAP. XLII.

POtior quoq; demonstratio ea est: quæ assertoria: q̄ quæ ducens ad incommodum uocatur. Assertoria dicitur: quæ id quod propositum initio ē: commentatione recta concludit. Ducens incommodum: quæ contrariū eius: quod tuetur: intendit. Quo facile reprahēſo īfirmatoq;: tum ad quæstionem propositam commeat. Assertoria simplex & impromiscua ē: qa solū ex propositiōibus nectit: altera multiplex & misselanea: ut q̄ hypotheticas ēt corroget.

Quot modis scīa prior & certior alia sit: itē q̄ una: q̄ diuersa. CAP. XLIII.

SCientia prior & certior alia multifariam dicitur. Vno modo si hæc p̄ ipsum: quamobrem confirmet ut sit. Illa tantum demonstret q̄ est. Atq; ita non ex primis: sed ex sequentibus: & signis ostendat. Alio modo si hæc intelligibilium & uniuersalium generum sit. Illa sensiliū Quomodo habet arithmetica ad musicem. Geometria ad opticem. Demum omnes superiores ad subditas. Tertio modo si simplicioribus principiis hæc utatur. Illa quasi connexis & iunctis. Hac forma arithmetica: q̄ geometria certior uidetur. Nam arithmeticæ unitas pro principio est: geometriæ punctus. Sed unitas situ caret. Puncto adiungitur situs. Illo modo & geometria: q̄ astrologia exquisitior est. Illa simpliciter accipit corpus. Astrologia non simpliciter corpus: sed quod mouetur cir cumagiturq;. Scientia una dicitur: quæ affectiones per se unius generis contemplatur. Vnum genus ē: quoius eadem prima principia sunt: una ergo scientia geometria: stereometriaq; ē. Diuersæ scientiæ appellantur: quarum diuersa principia sunt: non quæ de principiis alterius ortum habent. Vt geometria & perspectiua. Atq; hoc constare poterit: iis qui aduscq; prima indemonstrataq; subierīt initia. Si enim nulla iis inter se cognatio fuerit: tum scientiæ probabuntur diuersæ. Nam principia: quæ cum iis: quæ demonstrātur: eiusdem generis sunt: si nihil commune inter se habeāt: neq; ipsa illa: quæ demonstrantur: habuerint.

Plures demōstrationes eiusdem rei esse. CAP. XLIIII.

PLures uero super eandem rem demonstrationes & ex pluribus mediis necti contingit: ut si aliquid modo ex congeneribus: & quæ se recta inuicem compræhendant: modo ex iis quæ alterius ordinis aut generis sint addicet. Ex congeneribus: & quæ se recta inuicem amplectant: quom platanum esse substantiam: aliq̄do p̄ arborem ceu p̄ mentē: aliquādo p̄ plantā quorum utrunq; ex eodem uersu ac serie ē demōstramus. Ex iis quæ seqoris ordinis aut generis sint: quom hominem esse substantiam quandoq; p̄ rationale: quandoq; per bipes ostendimus. Hæc aūt media parte se continēnt uicissim: quia utrunq; de altero extremorū generatim afferet.

Fortuita nō sciri. CAP. XLV.

VErum quæ casu uiceq; fortuita proueniunt scientia per demōstrationem attolli non potest quia nec necessaria sunt: quorum temeritas domina est: neq; textum syllogismi recipiūt. Nedum uero necessārium: sed ne frequēs quidem est: quod forte fortuna committitur. At ois syllogismus: aut ex necessariis: aut ex frequentibus trahitur.

Sensum nō esse scientiam. CAP. XLVI.

AC ne per sensum quoq; ornatur demonstratio: quippe quæ uniuersalium est: sensus ad singularia pertinet. Si enim cerni oculis posset triangulum habere duobus rectis æquales: nondum tamen demonstratio teneretur conclusionis eius: in qua omne triangulum habere pares duobus rectis exponitur: sed trianguli huius cognitio tantum ac sensus. Aut si deliquium lunæ fieri obiectu terræ contueri possemus: non tamen in uniuersum sciremus omne deliquium lunæ interpositu hoc existere: sed solum id quod aspectus ostenderet. Sane omnis demonstratio ueritasq; a sensibus oritur: nec itelligi datur uniuersale: nisi de multis operibus & functionibus sensuum. Nam de particularibus multis uniuersale reponitur & euidens redditur. Nec tamen iudicium ueritatis in sensibus ē. Nec demōstratio credi sensus aliquis potest: quia sensus quamobrē quicq̄ sit: nō potest docere: sed semper in cognitione: quod est: uersatur. Expositio causæ quot ita sit quicq; tota uniuersalium est: eoq; non modo noticiam huius unius defectus: quem nunc patitur luna: sed simpliciter omnium continet. Nam interuentus terræ nō tam huius defectus causa est: quā ominum qui possint omnibus seculis euenire: quoꝝ itaq; causa aliqua est: eoꝝ cognitio uniuersalis nobilior & antiquior ē: q̄ sensus: neq; sensus tantum sed etiam q̄ simplex eoꝝ & citra causam apprehensio intellectioq;: ut si quis illi conclusioni: in triangulo interiores angulos esse pares duobus rectis: absolute fidem haberet: nec accæptam referet: angulo exteriori: qui controuersim interioribus respondet. Igitur apprehensio: quæ coniuncta cum causa: quamobrem est: longe uidet præstantior: q̄ quæ seorsum habetur. Diximus autem supra quorum causa aliqua est ut noticia principiorum esset excæpta: ut quæ uel sine causa extra æmulā optimate sit eminentia. Sed quærat aliquis si sensus scientia nō ē: unde fit: ut sensu defecti

deficiaſ & ſcientia? An hoc ita ītelligendū eſt:nō ut ſenſus ſcientia eſſe poſſit:ſed ut ex ſenſu uniuerſale proficiſci dicaſ:intercæpto autē initio:neceſſe ſit conſecutionem intercipi. Vt modo addubitari ſolet q̄obrem:uitrū:ſi ex aduerſum ſoli retineatur accendat. Quod ſi lumen ſolis foraminibus perſpicuis cō means oculi cernerent:tum & uniuerſale & cauſa miraculi huius ītellecta eſſet per ſenſum.

Non omnium eadem principia eſſe. CAP. XLVII.

EAdem autem principia ſcientiarum omnium haberi nō poſſunt:nec remota: nec ꝓxima. Non proxima:quia quom principia rebus quæ demonſtrantur ſua quibuſq; reſpondeant. Quæ uero demōſtranſ nō eadē ſint:īmo ſæpius & genere differāt neceſſe eſt:ut ꝓpoſitiōes quoq; taliū rer̄ diſcrepēt genere: ꝓpoſitiōes.n. ex iis quæ p̄ ſe ſunt cōſtāt. Alia itaq; principia Geometriæ:alia Arithmeticæ ſunt. Adeo autem uiciſſim accōmodari non poſſunt:ut neq; hæc de illis dicantur ſubiicianturue:neq; altera alteris pro medio inferantur. Cōmunia quoq; & prima principia in omnem ſcientiam nō intrant:ut omne aut affirmari aut negari neceſſe eſt. Nec enim probari quicq̄ ex ſolis iis poteſt: ſed quotiens hæc in demonſtrationem rogantur: propoſitiones aliæ propinquæ ac proprie adhibentur. Neq; uero proloqa in ſyllogiſmo ſumuntur uniueſaliter concæpta: ſed ad genus aliquod ſubiectum quaſi contracta. Hoc modo cōmune profatum eſt. Quotiens quattuor momenta comparilia ſunt ordine cōmutato:eaſdem manere proportiones. Vtūtur hoc artes. Sed reſtricto. Geometra quotiēs quattuor magnitudines. Arithmeticus quotiens quattuor numeri. Naturalis quotiens quattuor motus:aut quattuor tempora. Deīde ſi principia omnium ſcientiarum eadem forent:neceſſe eſſet numero aliquo cōpræhenſa dicere:ut elementa:ſed quæq; ſcientia promoueri in īmēſum poteſt. multiplex enim concluſionum amplificatio & dilatatio eſt. Ergo principia totidem cōſtituere oportet. Non igitur cōmunia ſuffecerint. Poſtremo ſi eadem principia omnibus cōueniret: ſequereſ ut quicq; ex quoq; eorum demonſtrari contingeret. Sed ex muſicis Geometrica demōſtrari non poſſunt. Ex iis intelligitur principia:neq; omnium eadem eſſe:neq; penitus aliena:neq; prorſus affinia.

Scientiam differe ab opinione rebus ſubiectis. CAP. XLVIII.

SCitum & ſcientia ab opinione uera:& opinabili differunt. Nam de falſa opinione:nulla dubitatio eſt:quin cum ſcientia:nihil ſimile habeat. Sed & īter opinionem ueram: & ſciētiam plurimum ītereſt. Primum quæ ſubiecta ſcientiæ ſunt:neceſſaria eſſe oportet:& quæ aliter habere ſe non poſſint. Opinionis quæ ſunt non oportet. Sed hæc aliquando poſſunt & mutari. Deinde ſcientia:ut ex neceſſariis:opinio:ut ex poſſibilibus propoſitionibus pendet. Et ita alius modus eſt approbandi:q̄ opinemur:alius q̄ ſciamus. Diſtat ergo ſcientia ab opinione diſcriminibus binis: rebus ſubiectis:& genere approbandi. Quam uero de poſſibilibus contingētibuſue opinio ſit:hinc docebimus. Contingentia:nec ad ſciētiam ptinent. Alioquin nō poſſent aliter ſe habere. Neq; ad ītellectū: Hoc loco intellectum appello principium ſciētiæ:quo termini cognoſcunſ. Neq; ad appræhēſionē credulitatemue ꝓpoſitionum immediatarum:quam quis ſciētiam indemonſtrabilem dixerit. Quod ſi habitus oēs:qbus uera noſcuntur aut ſciētia:aut intellectus:aut opinio eſt:relinquiſ opinionem earum rerum uideri eē:quæ ut ueræ ſint:tamen ſecus eſſe poſſunt:ac ſunt. Inconſtans igitur:& inſtabilis opinio eſt:quia inſtabilis etiam illa ē natura:qua utitur ſubiecta. Præterea nemo putat opinari ſe:quæ credit aliter eſſe non poſſe q̄ ſunt:ſed ſcire opinatur uero tunc quom ita eſſe rem utiq; putat: ſed quæ tamen aliter poſſit.

Scientiam differe ab opinione genere approbandi. CAP. XLIX.

HInc dicendum genus & modum approbandi:alium in opinando:q̄ in ſciendo eſſe. Eadem res ex eiſdem propoſitionibus modo ſcita:modo opinata eſt. Atq; hoc contingit ſeu ſyllogiſmus q; eſt:ſeu ſyllogiſmus quamobrem fiat. Vnde dubitauerit quis:quod qui ita opinanſ nō ēt ſciant:quādo & ꝓpoſitiones & ſubiectæ res eædē ſunt. Et quot adæq; ſi cognitio hæc ſcientia ſit: illa non ſit. Solutio:ſi credunt aliter eſſe propoſitiones nō poſſe q̄ ſunt: nō opinio: ſed ſciētia hæc dicetur: quia de iis quæ per ſe ſunt:& quæ de ſubſtantia rei prodeunt: ſciētia non opinio adornatur. Sin uero neceſſaria quidem credunt:ſed quæ neceſſaria eſſe nō putent: hæc opinio non ſcientia fuerit. Atq; tum circa eaſdem res ſubiectas: tantum arbitror: opinio ut ſcientia uerſari uidebitur:ita eiſdem propoſitionibus opinio ut poſſibilibus:ſcientia ut neceſſariis utiſ. Quamobrem fieri non pōt ut ſcia & opinio eædē ſunt. Nam & definitiones eaq; euariāt:& modi approbandi credendiq; diſſidēt. Eodē modo q̄q̄ interim contingit:ut de eadem re: tum uera tum falſa opinio habeatur:nō tamen id eo ualet:ut uera & falſa opinio idem ſit. Alioquin quod firmum cōſtanſq; eſt:cum fluxo & labili non poteſt idem eſſe. Nec quod cōmutari non poteſt in falſum:cū eo quod poteſt. Quapropter nemo unq̄ opinatur ea quæ ſcit:ne idem ſimul aliter ſe habere poſſe:& neceſſarium credere oporteat. In diuerſis certe uſu uenit:ut eadē res conpræhenſa opinione & ſcientia ſit. Erat opinio in Epicuro quom diceret Solem deficere:cū luna ſub rotam eius ſubiret:qa putabat aliter quoq; id poſſe. Erat ī Ipparcho ſciētia. Sed ut in eandem animam:eodē tempore: de eadem re:cadat opinio & ſcientia:non poteſt cōtingere. Hactenus de opinione dictum eſt.

Quid ſolertia ſit. CAP. L.

SOlertia uero ē ſagax repētinaq; adeptio:& quaſi collimatio medii. Vt ſiqs uidēs lunā: id qđ eius ſpectat ad ſolē:id habere lucidū:reliqua obſcura eē:pūcto:tpe:cauſam cōiectet:quia ſcilicet recipiat ſplendorem a ſole. Aut ſi quempiā cum nūmulario aut argentario colloquen-

tem intuitus ſtatim intelligas uerſuram eum facere: & omnino feneraticiam eē cauſam. Ergo is q̄ ex/ aſpectu audituue extremoꝝ celerrime põt perſpicere: qd inter illa ſit mediū: hic ſolers & ꝓſpicax dicit̄: & uirtuti nomē ſolertiæ inditum: ut quæ reſolutio q̄dam cõcluſionis ſit in primas ꝓpoſitiones: & ue lox quaſi compræhenſio & continuatio medii.

THEMISTII PARAPHRASEOS IN POSTERIORA: LIBER SECVNDVS: INTERPRE/ TE HERMOLAO BARBARO.

Quattuor eſſe quæſtiones. CAP. .I.

AB HIS Conſequens eſt: ut differentias quærendaꝝ reꝝ tractemus. Nm & quæ inueniē/ dis conueniant obiter communi uſu noſcent̄. Eadem enim quærēdi: & inueniēdi diſcri mina ſunt. Quia quæſtio omnis inuentionis gratia initur. Quærimus ergo aut de ſim plici ſolitarioq̄: aut de compoſito: & quod in complexu orationis ſit. Solitarium & ſim/ plex intelligo: quod ſeorſum ex uno aliquo decem generum ſumit̄. Deum: centaurum: carybdim: compoſitum dico. Vtrum luna deficiat: iuſtum natura: an lege potius & iſti/ tutiõe hominum ſtet. Quotiēs de ſimplici quærimus: prima & occurſoria q̄ſtio ē: an ſit: ſecūda qd ſit. Nam primū q̄rimus: an ſit deus: deinde deus qd ſit. Si de compoſito: & qđ in cõplexu ſerieq̄ loquēdi ſit q̄rimus: prima q̄ſtio eſt: an ſubiecto p̄dicatum inſit: ſecūda quãobrem quēadmodum inſit. Nam ſi/ mul didicimus: lunam deficere continenter: quãobcauſam deficiat q̄rimus. Sunt igit̄ q̄ſtiones q̄ttuor: An ſit. Quid ſit. An huic illud inſit. Quãobrem inſit. Ex iis unum par ad ſimplicia: unum ad cõpoſita ꝑtinet. Neq̄ cõturbari quēq̄ uolumus: q̄ in cõmentationibus topicis aliam q̄ſtionum partitionē orna/ uimus. Illic. n. formæ dialecticaꝝ q̄ſtionum ſolæ afferunt̄: & quæ nõ niſi in cõſtructione & cõpoſitione cõueniant: tantūq̄ ī iis modus ꝓpoſitionum diuerſus uidet̄. Cauſa uerbi an quicq̄ de altero dicatur: ut genus. An afferat̄ ut ꝓprium. An affirmetur: ut accidēs. An p̄dicet̄ ut finis. Nã ſi de definitione ritu dia lectico agamus: primū ex ea ꝓpoſitionem texemus: tum deīde q̄ſtionem ita formabimus. Eſt ne aīa numerus ipſum ſe mouens: ut Xenocrati uidebatur. Sed ſi ad uſum demõſtratiõis quærat̄: quod ſit rei eſſe: tum q̄ſtio in modum ꝓpoſitionis cõcepta nõ erit: ſed nec quæſtio: quãobrem põt dialectica eſſe quæſtio. Non enim is qui ita ĩterrogat: optionem aduerſario dat: ut alteram partem diſperationis acci/ piat: qa nõ ĩterrogat captandi coarguendiue ſtudio: ſed ſciendi quod quærit.

In omnibus quæſtionibus cauſam quæri. CAP. II.

PLane quærentes utrum ſit inane: utrum luna delinquat: uidentur id quærere: utrum teneri aliqua cauſa poſſit: qua inane ſit: & qua luna delinquat. Item is: qui iam ſcit inane in rebus eſſe: & qui iam ſcit lunã delinquere: quærit autem quid ſit inane: quid ſit lunã delinquere: uidetur ſtatuere aliquã eſſe cauſam: qua inane ſit: & aliquam qua delinquat luna. Sed ſubin de uult reſcire: qualiſnam ea cã ſit. Nimirum id conſtat quom primū inuentum eſt: qd ſit inane: ſimul cõpertam eſſe cauſam: qua inane ē. Nã definitio: & qđ eſt rei eſſe: cauſa eſt: ut quicq̄ ſit. Rurſum agnito quid ſit lunã deficere: ſtatim intellegitur cã: qua obſcurat̄ & offundit̄ luna. Nã ſi luna iccirco deficit: qa lumen eius umbra terræ: in quã incidit hebetat̄: hebetatio luminis cã erit defectus: Omnis igitur quæ ſtio de cauſa eſt: ſiue ob quã res ſimpliciter ſit: ſiue ob quã aliquid in alio adſit. Quod ſic clarius docebi/ mus ī iis: quæ quot ſint: aut quot talia ſint: ſenſu: cã: poteſt cognoſci: nihil quæritur neq̄ ſint: neq̄ quid ſint: neq̄ q̄lia ſint: neq̄ q̄obrē ſint. Nã ſi ſup Lunã eſſemus: & oppoſitū illū terræ cõtueri eēt: tum neq̄ ecqd deficeret Luna: nec qd eēt defectus: neq̄ an accideret Lunæ: neq̄ q̄obrem accideret quæreremus. Neq̄ hoc dico: qa uelim idē eē cãm tenere: & ſenſu precipe: ſed quia ꝑ ſenſum nanciſcimur cãm: & ad ſcientiã ſubimus. Quõ ergo quærimus: undenã ſit qcq̄: itelligit̄ exploratū nobis eſſe: q̄ ē. Quom uero utimur demonſtratione q̄ eſt: ſimul quod ita ſit euidenter ꝓbamus. Hoc enim demõſtrationis illius potiſſimæ ingeniū eſt: ut cõmuni examine utranq̄ abſoluat cognitionē: & ut ſit: & quãobrem ſit: aut ueꝝ nõ eſt: quod ĩter exordia notauimus. In demonſtrarione medium nõ modo cõcluſionis: ſed & rei quoq̄ cãm uideri. Diſſimilis ratio eſt quæſtionū: an ſit & quid ſit: quæ de ſimplicibus quærunt̄: nam anteq̄ qd ſit roges: neceſſe eſt fingas: id eſſe quod rogas. Quom uero an ſit quærit̄: interim qd ſit obiter cõſtat: iterim non cõſtat. Sed eſt: quando aut ſignū: aut cõſequẽs ad naturã rei: qua de quæritur demõ/ ſtrandam ualeat: ſed accidentia hæc inuentionis nõ rei ſunt principia.

Non eſſe eiuſdē omnino demonſtrationē finitionēq̄. CAP. III.

QVemadmodum quæſtiones compoſitæ monſtrarentur: dictum ſupra eſt: nunc utrum id quod rei eſſe demonſtrari poſſit: uidendū. Sed prius eſt: ut diſſeramus: utrum omnia eodē reſpectu per definitionem & per demonſtrationē ſcire cõtingat. Dixi eodem reſpectu: quia triangulum eē figuram planam tribus lineis compræhenſam: per definitionem accipitur. Triangulum habere duobus rectis æquales: demonſtratione cognoſcitur. Sed primum intelligitur: ut id quod triangulo eſſe eſt: alterum ſcitur: ut triangulo accidens. Tractemus igitur quod propoſuimus. Vtrum ſemper cuius demonſtratio eſt: eiuſdem definitio habeatur. Abſurdum id quidem & impoſſi bile eſt. Nam & demonſtratio & ad negationes porrigitur: definitio non porrigitur niſi ad affirmatio nes. Sed quærat aliqs cõtra: utrum quoiuſcūq̄ afferri definitio poteſt: de eo quoq̄ demonſtrationem

constituere liceat impossibile est & hoc. Nã principia demonstrationum: & termini primi per definitionẽ noscuntur: per demonstrationem non possunt. Alioquin conquisitio ĩ infinitũ euaderet. Sed reliquũ est ut quæramus: utrum aliquorius possit reddi definitio: quorius & demõstratio sit. Neq; hoc potest contingere. Quom enim ex iis: quæ superiore libro diximus cõstet: tum demũ sciri qcq; quod possit demonstrari: quom de eo tenetur demonstratio. Si id quod demonstrari potest per definitionem sciretur: tum quod demonstrari posset: citra demonstrationẽ sciretur: nihil enim uetat definitionem eius seorsum a demõstratiõe haberi. Quod qui dicit nihil potest obtusius. Ita cõficitur nihil eẽ: quorius noticia utroq; genere capiat. Per inductionem quoq; huic assertioni fides accedit: quãdo nulla est definitio: quæ quicq̃ earum rerum demonstret: quæ aut per se: aut per accidẽs: aut simpliciter habeãtur. Nam si definitio aliqd accipit: quod per se insit: nõ ꝓpterea per demonstrationẽ id accipit: nec enim hominẽ esse animal demonstrat: sed cõstitui: nec hominẽ esse rationale cõprobat: sed tantum sumit. Præterea definitio uniuersam rei substãtiã euelat: demõstratio ea: q̃ p se ĩsunt explicat. Porro dubiũ nõ est: q̃ per se insunt: substãtiã rei nõ esse. Itẽ definitio rei qua de agitur: quod sit rei esse: declarat. Nulla demonstratio ad essentiã ptingit: aut illã cõcludit: sed subiicit ac psumit: ut in mathematicis: qd ipar: qd unitas sit. Iam omnis demõstratio quicq̃ de quoq̃ demonstrat: in definitione nihil est quod de aliquo prædicare: neq; aial de gressili: neq; retrorsum gressile de aiali: neq; figura de plano: neq; cõtra planũ de figura. Nã neq; uniuersali notatiõe determinatiõeue utit: neq; si uteret uera eẽ posset pdicatio. Sed ne de ipso quoq; hoie sua definitio pdicat. Nõ. n. hõ pars aliqua suæ definitionis ẽ: quẽadmodũ oẽ subiectum: ut pars ĩ cõclusionẽ cõfert. Quod siqs ita efferat. Homo ẽ aial bipes iceptile: is nõ definitionẽ sed ꝓpositionẽ afformat: ĩ qua de hoie definitio sua dicat. In plenũ q̃stio qd sit: diuersa ẽ ab oibus iis quæ p se adsũt. Diuersa inq̃ alio genere: q̃ quo uniuersalia dem utãt ab iis: quæ ĩtra se cõtinẽt singularibus: triangulus ab æqpedo. Quæ uero diuersa usq; adeo sunt: diuersas ẽt ratiões habeãt: qbus noscãt: necesse ẽ. Quãob rẽ aptissimũ puto: nihil idẽ ĩ eodẽ respectu finiri & demõstrari cõtingere.

Non posse demõstrari finitionem p syllogismũ duplantem. CAP. IIII.

Sed quærit an definitio aliqua possit de re: quæ definit: per demonstrationem ꝓbari. Verbi gratia q; animal bipes ingressile definitio hois sit: q̃q̃ uero de iis quæ modo retulimus facilis & absoluta q̃stionis huius discussio sit: tamẽ opinor digna cõtrouersia ẽ: de qua seorsum mẽtio & cõmẽtatio ali q̃ habeat. Si ois syllogismus: aliqd de aliquo: p aliqd ceu mediũ: cõficit: necesse ẽ: ut q demõstraturus sit: illũ eẽ hois finẽ: mediũ aliquod cooptet: p quod ratiocinationem suam deducat. Hoc aũt medium: ipsa sit hois definitio oportet: ut demonstratio ad hũc modum fiat. Homo est animal mortale capax rationis. Tale animal ẽ bipes ingressile. Homo igit bipes ingressile ẽ. Aliter de eo qd̃ sit rei eẽ cõponi syllogismus nõ põt. Siue enim id quod ꝓ medio accipit ĩ plura possit q̃ homo: idest q̃ minor extremitas: siue in pauciora: siue & reciprocet. Nec tamẽ in eo: qd̃ sit rei esse: dicatur. Maior extremitas: idest definitio ipsa in eo qd̃ sit rei eẽ pdicari nõ poterit: q; si hæc uera sunt: ne cesse ẽ eum: q de hoie: qd̃ sit rei esse: demonstrat: aliud sumat: qd̃ sit rei eẽ. Sed unde obsecro scieris: aial bipes ĩgressile. De aiali mortali rõnali in eo qd̃ sit rei esse: prædicari? aut aial mortale rationale de hoie? Non. n. si ex secũdo cõsequit primũ: neq; si secũdum ex tertio: necessarium ẽ: primũ illud definitionem secundi esse. Multa adeo sunt: quæ consequantur: nec tamen consequant: ut definitiones. Genus differens: ꝓprium: accidẽs: id qd̃ separari nõ põt. Si ergo simpliciter sumpseris primũ euenire ex secundo seũdum ex tertio: nũq̃ ꝓbabit: primũ esse definitionem tertii: sed tantum hoc: primũ ineſſe tertio utcũq;. Quod si duplaueris sumptũ: idest si secũdũ de tertio nõ absolute: sed cũ adiũctione hac: in eo qd̃ sit rei esse: prædicaueris: tum complexio qdem syllogismi conficit: sed sumit: qd̃ in q̃stione discussioneq; positum ẽ. Institueras docere definitionẽ hois p demonstrationem addici: sed statim sumis sine demõstratione aliquã esse hois finitionẽ. Præterea si ita dicat: nihil obstabit quo minus definitio una de altera possit demõstrari: qd̃ ab demõstratione alieniſſimũ uideat.

Non posse definitionem ꝓbari p syllogismũ diuidentem. CAP. V.

Sed ne per diuisionem quoq; definitio explicat: qd̃ & in istitutione de figuris pſecuti sumus quia id: quod ita monstrat: quasi p iductionem mõstrat. Nec ex certis aut ꝓbatis seorsum: sed ex concessis p interrogationem responsionẽq; sequit. Fere. n. tota: hæc ratio p uices rogantis: & respondentis absoluit. Ita uidet aliud par: aliud: qd̃ datum sit colligi. Ecquid homo aial ĩanimalue est? Animal sumit nõ asserit syllogismo. Rursus omne aial ecqd gressile aut aquatile? Datur gressile: nõ ꝓbat. Deinde aial gressile: ecqd bipes: aut multipes est? Concedit bipes. Tum ratio texit. Homo ẽ aial bipes gressile. Videri genus hoc totum ĩterrogationibus & assensionibus eorũ: quibuscum instituit constare: Nec enim in eo quicq̃ ut necessarium: sed ut cõcessum accipit. Sed neq; si qd singulare separatim q; ue; est: continuo sequit ut iunctum cum aliis ue; sit. Non enim si uerum est: sutorem quem esse: & uirum bonum: utiq; necesse ẽ eum eẽ sutorem bonũ. Item ut oia ẽt iunctim uera sint: non tamen in eo: quo sit rei esse: uera sunt.

Diuisionem conferre ad finiendum. CAP. VI.

Sane qui diuisione utunt cõpendiũ ꝓbationis faciunt. Nam eam q̃ cõfirmare eẽt necesse: ratione rogatiõis sũmunt: ꝓpterea q; nihil ipsi afferũt ad psuadẽdum: sed eo: qd̃ sibi dat: q cũ disputãt: qd̃ uolũt demõstrãt. Verbi gra homini aial ineſſe: põt p sensile syllogismo exponi gressile p aliud qcq̃ lucrant hoc laboris: q diuidũt: ꝓpea q; hoiem & aial eẽ & gressile: conce-

dit is:qui cū ſtituta diuiſio ē.Proīde nō ꝓbari diuiſione:ſed adiuuari finitionem oportet.Nec ſyllogiſ/
mus diuiſio ē:ſed ratio tamē:qualis docendi ſicut inductio:hæc ſyllogiſmus dici:utiq; nō pōt: ſed quo
quomodo aliquid cōficit.Vtiliſſima uero diuiſio ē quotiens cōmunita his præceptis afferēt:ut oīa:quæ ī
eo:qđ ſit rei eſſe habēt cōtineāt.Vt nihil redūdat:nihil đſit:neu q̄ trāſiliat ad ultimā ſpēm.Trāſilit q ani
mal ſtati in bipes & multipes diuidit.Nam prior diuiſio erat in uolatile & greſſile. Omittit qui greſſile
in bipes:& quadrupes diuidit.Nam & depes & multipes præterit.Hac obſeruatione diuiſio uſum ſui
aliquem finientibus præſtabit.Nec tamen q diuidet ratiocinatione ſyllogiſmoue uti dicēt.Nam quē/
admodum in commētationibus iis:in quibus medium uerbis explanatum nō ē:ēt ſi mente cōceptū
euidens non eſt:quāobrem ſequanē.Ita neq; in eo ſyllogiſmo:q ex diuiſione reponit.Ac forte qđē ſin/
gula:quæ in ſermonem illum ultro citroq; habitum incidēt:ꝓbare certis rationibus poſſis:ut anima/
tum hoīem eē:qa nō animæ:& rōnale:qa nō irrationale:totam certe concluſionem:quæ de mēbris di/
uiſionum coalita eſt:definitionem hoīs eſſe non probas.

Per ſyllogiſmum finitiuum non probari finitionem. CAP. VII.

VTrum uero finitio ꝓ finitionem:finitionis poſſit monſtrari: q̄ſtio nobis reliqua eſt. Id hoc
modo exponit:uult quis docere:finē hoīs eſſe:animal bipes greſſile:atq; ita rōnem format.
Oratio quæ cōſtat ex iis quæ ad eſſentiā ptinēt:& ꝓpria rei ſunt:definitio ē.Hæc oratio:ani
mal bipes greſſile homini ē.Definitio igit hoīs ē:aīal bipes greſſile.Nunqđ forma hæc pro
banda philoſopho ē? Sed deridicula uidēt:& qđem amplius q̄ ſupiores:qa peccat qđē qđ illæ:ſed aper/
tius euidētiuſq;.Fingit.n.fortiter ac pſumit qđ ē ꝓbandū.Nā dicere cōplexū hūc:aīal bipes greſſilie:re/
rum eē q̄ priuatim attingāt eſſentiā hoīs:nihil aliud ē q̄ cōſtituere:eā eē finitionē hoīs.Igit in ꝓpoſi/
tionibus:iis cōcluſio nō ui:aut potētia(nā hoc rectum eēt)ſed actu poſita collocataq; ē: de hinc pinde fa
ciūt:q demōſtranda finitionē finitione finitionis: ꝓpoſitionum loco ſumunt:ac ſi ratiocinādo finē ra/
tiocinationis loco aſſumptiōis adhiberēt.Quēadmodū ergo quotiens ratiocinamur:nō ſumimus qđ
ſit ratiocinatio.Ita quotiēs demōſtrāda finitio ē:admonēdi nō ſumus qđ ſit finitio:ſed neceſſe ante eſt:
utrūq; & qđ ratiocinatio ſyllogiſmuſue ſit:& qđ finitio ſpectiſſimū habuiſſe.Vnde & nobis facillime
in offenſiſſimeq; ſimulatq; uelimus:accurrāt:& alios q addubitarent:docere ac ſuadere poſſimus. In
demōſtrationē certe:ut partes ſumptaue cooptari non debent.

Neq; a cōtrariis:neq; per īductionem ꝓbari finitionem. CAP. VIII.

DIcat aliqs:ſi hoc mō nō licet licebit alio.ī.afictione ſubiectioneq;: afictiōe hoc loco ē ꝓ hypo/
theticum ſyllogiſmū ſiue cōditionalem hoc more.Si definitio mali ē diuiſilitas.Fingāt.n.
diuiſilitatē eē definitionem mali:cōtraria definitio cōtrarii fiunt: Ergo definitio boni indi/
uiſilitas dicēt.Sed nō ne uides:q ita faciūt arceſcere q̄ſtionē a capite.ī.ad demonſtrandā finiti/
onē ſumere finitionē aliā:q̄ nō ſit minus dubia:q̄ q̄ demōſtrāda ſit.Nam cōtraria ea:q̄ diuerſa dicunt:
ut bonū malū:celeritas:tarditas:tantūdē euidētiæ ignorationiſq; habēt.Cōſtatq; ſi qs definitionē mali
explicare uoluerit:eodem mō ſumptuꝝ eū definitionē boni:hoc aūt aliud non eſt:q̄ inuicem ꝓbari &
demōſtrationes reciprocas:& obābulatorias cōmitti.Præterea cū multa ſint:qbus nullū contrariū e re
gione occurrāt:quonāmodo finiēdis iis:ratio hæc poterit ſufficere? Forte credat qſpiam fines per indu/
ctionem ꝓbari:& hercule dici non pōt.Cū inductio ex ſingularibus exiſtat.Nulla definitio ſingulariū
eſt:inductio aliud de alio prædicat.Definitio in complexu non eſt.

In uniuerſum finitionē demonſtrari non poſſe. CAP. IX.

QVis ergo modus finitionis demonſtrandæ fuerit.Nimiꝝ digito:auribus:cōſpectu:demum
ſenſu aliquo uſurpari aut tāgi nō pōt. Alioqn ſcio hoc đ nobis q̄ri:ecqđ aliq̄ rō ſit demōſtrā
di finitiōes? Et uidēt nulla & neceſſe ē:eū q debet ſcire:qđ ſit hō:aut qđ uis aliud: ꝓ certo ha
beat:hoīem eē.Nā id qđ nō ē:nemo pōt ſcire qđ ſit. Nā qđ nomē Hircocerui ſignificet:ſcire
qđē multi poſſūt.Sed qđ ſit Hircoceruus nemo:ſi id ignorat an ſit.Ergo ſi demōſtrari poſſet qđ qcq; ſit
ſimul demōſtrareт:q; eēt.Hoc uidēt ipoſſibile:qa unius rei una ē demōſtratio.Porro aliud ē ſcire ho/
minē eē:aliud qđ ſit hō.Huius definitio.Illius demōſtratio ē.Deū eſſe & prouidētiā eē demōſtramus:
qđ ſit deus:qđ ꝓuidētia definimus.Qui ergo pōt:q definit definitionē ſyllogiſmo excipe? Atq; hoc ob/
ſeruari ī oībus artibus uidēt.Hæ ſeorſum:qđ ſit res:deſcribūt:ſeorſum demōſtrāt:ut ſint:quom uero
id demōſtrāt:primū:qđ res ſignificet:ſumūt ꝓ cōpto.Igit anteq̄ triāgulū ꝓbes eſſe:quē tribus lineis cō
ſtituas directis:neceſſe ē itelligas appellatiōe triāguli uenire:areā tribus directis lineis cōpræhēſam.Pro
pterea q agnitiōis ī oī exquiſitiōe caput origoq; eſt.Ita efficit ut demonſtratio una ī plures euadat.Qui
enim qđ rei eſſe ſit:demonſtrat:ſimul & eſſe rē confimat.Qui aūt definit:nihil affert:quamobrem ne/
ceſſe ſit:id eſſe qđ definit.Proīde q finit circulū hoc mō.Circulus ē figura plana quē linea una circūcur
rēs amplectit:nō demōſtrat circulū eſſe.Nulla.n.cā ī definitiōe ea ē q̄ ut circulus ſit:efficere uideāt.Sed
ne ratio qđē aliq̄ cōtineāt:quot ea definitio circuli ſit habēda:poſſet quis definitionē illam æris & fibu/
læ ipſius credere:quia nulla uis cōparet:quia circuli potiſſimū definitio ſit:ſed hoc extrinſecus petitur.
Si ergo non demonſtrat rem eſſe:qui qđ rei eſſe ē:demōſtrat:definitio:qđ ſit:demōſtrare non poterit:
ſed qđ nomen indicet tantū.Ita fiet ut rerum:quæ nō ſunt afferri definitio poſſit. Nā & Hippocentau/
rus aliquid ſignificat.Deīde omnis uerborum explicatio notatioue:ideſt qua de cauſa quæq; res ita ſit
nominata:quā.Ethymologiam appellant:ut hominem uocari:quia ſit ex humo coalitus:& aquam qa
ſit id:a aqua uiuimus demū omnis noſtra cōmentatio:confabulatiōe definitio diceret.Ipſa quoq; llas

Homeri definitio una uideri posset. Cū dico Iliada nō ipm nomē itelligo: sed subiectā nomini poesim. Ité illud. Sed uos q tādē quibus aut uenistis ab oris? Et illud. Venimus huc uissi. Et illud. Dic mihi mu sa uirum. Et illud. Nos Troia antiqua uæ deus applicat urbi. Horū oium fere una uis ē. Tātū hic iter/rogat. ille respōdet. Hic præfatur. Ille adnarat. Res tota perridicula. Nā præter id qđ nō ois oratio: quæ qđ noīe designatur: exponit definitio est: nec illud quoq; definitio explicat: definitionē necessario cū no mine æquali esse potentia. Si. n. hoc sit: tum rebus noīa non arbitratu institutioneq; hominum: sed na/tura essent imposita. Nec agnominationes omonymiæue fierēt: idest ad res dissimiles similia uerba ac commodari non possent. Ex iis liquet: neq; eandem rem uideri esse definitiōem & syllogismum: neq; eius rei syllogismum posse constitui: quoius definitio teneatur. Dictum & illud est: p definitionē neq; ut sit res: neq; ut eius rei definitio sit: cognosci.

CAP. X.

Quantum aliquid ualet ad demonstrandum rem esse: tantum ualet ad demonstrandum quid sit res. Item demonstratione non sciri finitionem: sed innotescere.

QVoniam uero hæc disputandi causa potius: q̄ decernendi snīa disseruimus: nunc quid horū recte: qd perperā dictum sit: & quēadmodum demōstratio effici definitio possit: extimabi/mus. Sed accersenda res altius est. Sicut ergo quom tenemus rem eē: aliq̄do quærimus: q̄/obrem sit: aliquando: nō quærimus: qa ptinus: quā didicimus rē esse: quod ita eēt: pspicuū nobis fuit: nec retrorsum cōtingit: ut prius qsq̄: q̄obrē sit: q̄ sit: cognoscat. Ita nūquā quærimus qd sit res: nisi nobis eē rem constet. Quid. n. stultius ineptiusue: quā definitionē earū rerū uelle scrutari: quas sint: nō sint nescias? Ergo necesse nō est definitione ostēdi rem esse: q̄doqdoqđ præsumi & constare id oportet: anteq̄ ad definitionē accedas. Et quēadmodum q rem demōstrat: qđ ē: simul & qđ ita sit: inue/nit. Nam demōstrationes a causis ducunt. Ita sæpenumero fit ut i demōstratione: quæ docet rē eē: de/finitio & qđ sit esse rei eluceat. Quod qdem: qua rōne: & quādo cōtingat: repetēdū ab initio est. Esse rē concludimus in demōstrādo multis modis: interim ex accidentiū mométis: quæ ab rei subst̄ātia longe sunt posita: interim ex aliquo: qđ i re contineat: ut pars. Deos esse probat Chrysippus: quia uisuntur al/taria. Id ab accidentibus trahit. Stoici deos asserunt esse: quia mortalibus suppetias plurimas afferūt: fu/tura uaticinantur: cœlestes globos inumerabilibus sæculis cōmouent. Hæc a re sumpta demōstratio ē. Porro: quæ adsunt i re: alia propius alia remotius sunt iuncta: qđ qdē exēplis iisdem instruit. Acciden/tia: per quæ tantū docemur rē esse: nihil afferūt ad naturā & definitionē rei cognoscendā. Quādo & eē rem ægre ac exiliter demōstrāt. Nā cognitio accidētiū trāslaticia est: nec habet q̄q̄ annexum qđ cogat. At ex iis quæ propria sunt: & ab rei natura depēdent: ad definitionē & rōnem essentiæ facilius uenitur. Quantū igit efficatiæ habēt res ad probādū rem esse: tātum habent ad confirmādum & demōstrandū quit sit. Id hoc modo explicabit. Proposita quæstio sit: ecquid deficiat luna? Quicūq; docet deficere: p/pterea qđ luna: quomō ad plenitudinē orbis sui puenit umbra nō iaceat: ab accidēte diluit quæstionē. Nec q̄q̄ cōmunit unde possit intelligi defectus lunæ qd sit. Qui uero demōstrat: eo q; lumē eius īpleni lunio interuentu terræ occulit: is ægregie ac proprie ostendit lunā deficere: atq; obiter occasionē uberē præstat: uti: sciatur qd sit defectus Lunæ: quia ueram causam miri huius nāsciscitur: Causa uero defini tio: & q; sit rei esse: est. Itaq; in hoc genere simul & ratio essentiæ: & quāobrē sit conspicitur. Quid est de/fectus? Occultatio luminis ob interpositum terræ? Causa ergo defectus ocultatio est. Quid ē tonitruū. Restinctio flāmæ quā nubium cōflictus excussit. Definitiones has cōmuta i quæstiōes: & causas q̄obrē utrūq; sit: afferes. Quāobrē ē defectus? pp occultationē ex obiectu terræ ortā. Quāobrē tonitrus? pp re stinctionem ignis in nube. Ex iis quæ dicta sunt patet: q̄uis definitio: & id quod rei esse est demonstra/tiōe addici nō possit. Tamē fieri: ut i iis q̄ p cās suas mōstrant: p demōstrationē definitio eoꝝ innoteat.

CAP. XI.

Quæ cām non habent: eoꝝ finitionē non innotescere p demonstrationem.

ILlud sane necessarium est recipere: hoc quod modo diximus: non esse passim definiēdis oi/bus uerum. Sed tamen iis: quæ insunt i alio: ut defectus: ut tonitrus. Sola enim hæc i demō/strationem uocantur: eo quod medium in iis quoddam habentur: quod causa est: & conclu sionis & rei. At quæ per se sunt: nec in alio insunt: in iis eadem ratio obseruari non potest: qa causam superiorem non habent per q̄ monstrent: quoiusmodi sunt sua sciētiis singulis subiecta. Quæ tum ut sint: tum quid sint certum & constitutum esse necesse est. Nec alio modo cognobiliora euadūt: q̄ aut indictione: aut fide aliqua: aut periculo: demonstratione non euadunt. Quomodo ipsa sint princi pia demonstrandi: quod quidem omnes scientiæ custodiunt: unitatem esse: & quid unitas sit: cōstituit Arithmeticus: Non demonstrat deum esse: & quid sit deus sumit: philosophus demonstrare non pōt: quia causam: qđ dii sint afferre nō est. Nā consulere eos rebus humāis: & mouere se ppetuo agitatu: q̄q̄ ex mométis his subst̄ātia eoꝝ percipitur: qa naturā diuinā attingunt. Nō tamē sunt cāæ: qđ sint: nec qđ sint dii. Ac forte cōstitui descriptio quædam ex talibus possit. Hoc modo deus ē: animal sempiternum humano generi beneficium: definitio non possit: nisi concedendum sit causam esse aliquam quāobrē sint dii. Nam quod rei esse est: origo & causa intelligitur: quamobrem id: quod definitur: sit.

CAP. XII.

Tres esse species finitionum.

DEfinitio multifaria est. Alia exponit: quod significet nomen: quæ ne definitio quidem ap/pellari digna: sed interpretamentum potius quoddam uocis: quæ efferatur. Plerunq; n. sit ut q definitiōis hoc genus audiunt: neq; si tne res: neq; undenā sit nouerint. Nam uacuū qđ indicet: scimus. Sit nō sit: aut quamobrem sit possitue esse: assignare nō possumus. Alia desi

nitio rē qdē cōmōſtrat eē: ſed q̄obrē ſit:nō cōmōſtrat.Quoiuſmodi ea eſt:Lunā deficere:eſt lunā nō col lucere pleniluniis. Atq; hæc oro:q̄q aliqd deſignat nihil tamē ad ſciētiā demōſtrat.Alia definitio ſimul utrūq; cōplectit.Nā & ut ſit res:& cām qd ita ſit cōtinet.Hæc definitio ſola minīo mīus demōſtratio ē. Nam id quod rebus eſſe ē a demōſtratiōe demutat ſolo flexu.Eadē oratio paucis mutatis ī demōſtra/ tionē & definitionē effingit.In demōſtrationē hoc modo.Vbi flāma reſtīguit tonat.In nube flāma re ſtinguitur.In nube igit tonat.Nā ſermo in prima figura cōtinuus texit.In definitionē hoc modo.Toni truum ē reſtictio ignis in nube.Tertiū genus definitiōis eius eſt:quæ cām aliā unde ſit habet:eoq; in cō cluſionē demōſtrationis pōt cōferrit. Vt tonitruū ē eliſus ī nube ſonitus.Quarta forma definitiōis eo/ rum eſt:quæ prima īmediata ſunt.Atq; hæc a demōſtratione non differt ſolo ſitu:quia ad cauſam ſupe rorem non refertur.Nulla enim cauſa primis immediatiſq; eſt.Neq; concluſio item demōſtratiōis di/ ci hæc poteſt:ſed prīcipium potius & theſis: ſiue propoſitū quoddā eſſentiæ:quod demōſtrari nulla ui poſſit.Dempto igitur primo:tres modi relīquuntur finitionis.Primus is de quo ante mox diximus: q ad id quod rei eſſe eſt ptinet:nec demōſtrari pōt. Alter eius quæ a demōſtratione poſitu caſuq; ſolo eua riat.Tertius eius:quæ demōſtrationis cōcluſio eſt.Oro certe illa quæ ſolā cām:q̄obrem:continet: qua/ lis hæc.Ira eſt libido repuniēdi.Tonitrū eſt reſtinctio igniū in nube:īmediata ē nec demōſtrari uſq pōt.

Quattuor cauſas eſſe poſſe media demonſtrari. CAP. XIII.

EX iis quæ rettulimus:propalā eſt:nullam finitionē demonſtrari contingere. Nam ſolæ illæ differūt a demōſtratione poſitu:quæ cām rei quod ita ſit edocent. Atq; hæ ad ſciētiam ſolæ appoſitæ uidētur.Quattuor autē numero ponimus genera cauſaꝝ.Primū ſubſtantiæ ratio nem.Secūdū rē ſubiectā:quam materiā uocamus.Tertium:id:unde initium motus.Quar/ tum quoius gratia quippiam ſit.Oēs hæ in demōſtrationibus:q̄obrē:ſpectantur & medii termini ſunt. Ac ratio quidē ſubſtantiæ ideſt:qd rei eſſe eſt:quēadmodū in demōſtrationem ueniret: ſupra tanq̄ per occupationē docuimus.Materia quoq; reddita eſt.Hæc in ſyllogiſmo regionē mediam maxīe obtinet: propterea q; in demōſtratiōe omni:materia ſyllogiſmi uidet medius eē terminus.Nā medius termīus duas illas propoſitiōes cōſarcinat:in qbus cōſtituta demōſtratio ē.Porro ſæpe accidit:ut materia ea quæ propria ſit allata:quæſtio:quāobrē:ceſſet.Quāobrē aīalium corpora cōſumātur?quia cōtrariis cōſtāt. Redditur & primū mouens:q̄obrem mundus uiſenda pulchritudine eſt?qa Deus opifex: hic id a quo ortum motus habet cā & medium eſt.Quāobrem Socrates uxorē ducēdam rebat?ut liberos habere/ mus.Quāobrem fabricatus eſt mundū Deus?quia bonus erat.Hæc finis:& cauſa quoius gratia eſt.

Idem effectus per plures cauſas monſtratur. CAP. XIIII.

TRactatio autem & conſtitutio medii atq; cauſæ non eodem modo in omnibus habet:ſed aliud priore ordine q̄ effectus eſt:ut mouens: aliud poſteriore:ut fines:& ea quorum gratia res quæq; & efficiuntur & ſunt: aliud ſimul:ut definitio & quod rei eſſe eſt.Nihil uero pro hibet:quin idem & gratia melioris notæ & ex uſu materiæ ſit.Verbi gratia: q̄obrē de later/ na egreditur lumen:quia neceſſe eſt:ut id quod foraminulentum eſt:& ampliuſculos habet meatus: q̄/ le cornu laternæ uidet:per uim lumini ſit:ut ſubtiliori graciliorīq;.Hæc neceſſitas materiæ ē. Huic cō/ iuncta & ratio boni pulchriq;:ne qui noctu procedunt ad aliqua offenſent.Idem ſed clarius in corpore cœleſti apparet.Nam & conuertitur in orbem neceſſario quia nec graue ē:nec leue.Et gratia aliquoius: ut q̄ proxime poſſunt:imitatione:accedant ad deum: Plurimis adeo naturæ operibus:& neceſſitas: & finis ineſt.Patet hoc in dentibus:quorum primores acuti ſunt:tum q; ex oſſe gignuntur tenuiore:tum gratia finis:ut cibo ſecando dirrimendoq; habiles ſint.Contra maxillares lati & quod ex pinguiore ma teria exiſtunt:& ut in attritum molendo & ſubigendo ſufficiant.Tonitruum quoq; duplici cauſa fit:& q; ignis reſtinctus neceſſario ſtudet perſonatq;:& comminationis terriculamentiq; gratia:ut ſontibus: qui in tartaro ſunt:formidinem afferat: quēadmodum Pythagorici cōminiſcuntur.Dehīc duplex cu/ iuſq; natura eſt:una quæ ad formam refertur: & hæc cum fine ipſo eadem eſt.Forma oculi eſt uide/ re:idem eſt finis ad quem iuncti ſunt animalibus oculi. Aurium audire:idem eſt finis ad quem datæ ſunt aures.Alia quæ ad materiam:neceſſitatemq;.In inſtitutione auſcultatoria de natura quemadmo/ dum materia eſſe neceſſitas uidetur:diſputatum nobis abunde eſt.Ea ex fictione ſubiectiōeq; non ab/ ſolute neceſſitas dicitur: hoc modo.Si futuri ſunt oculi:materiam talem adeſſe neceſſe eſt.Si dentes ta/ lem.Hæc igitur neceſſitas:in rebus naturæ omnibus habet inſita:quia materia quoq; oībus addita ē. Item actus impetuſue:qui ob materiā ſingulis corporibus ſui debent:eodē genere neceſſarii ſunt: nec abiungi poſſunt ab iis:quoꝝ eſſe uidentur actus:ut terra in mediū locū mundi ad pares angulos fert: quia grauis.Contra ignis in cœleſtē locū:rectis lineis:ſubuolat:qa leuis. Nec igitur p̄ter naturā extraue: neq; uiolēter cōiūcta rebus neceſſitas eſt: ſed ſuopte qbuſq; nutu īgenioq;:& ut ita loquar:ſponte natu ræ.Videt.n.de ſubſtātia ipſa:& naturali quoiuſq; tēperatura euenire.Violenta uero p̄ter naturā:p̄terq; nutū extrīſecus afferūtur.Molitur āt natura qcqd molit. Fere dixerim aliquoius gratia.Molitur inq: qa gratia finis molitur.Qui aut bonus ſit aut bonus eē uideat:a fortuna temere oīa.Nihil ꝓuenit ali/ quoius gratia:ēt ſi ī rebus illis conſiſtat:quæ aliquoius gratia initæ īſtitutæq; fuerīt.Tunc.n.qd cōmiſ/ ſum fortuito dicitur:quotiens aliter atq; cogitatū eſt cecidit.Putearius fodiens offendit aurum: ſed nō propterea fodiebat ut aurum offenderet: ſed ut æſtuarium faceret.Proceſſit alius ad balneas: debitorē inuenit:recæpit argentum:non tamen egræſſus eſt ut pecuniam referret.Pleraq; etiam ex iis:quæ par tem & intelligentiam fierent: caſu interim fortunaq; prodeunt.Reſtitutus quis ualitudini:ē:potu fri/

gidæ:quam tamen non ad ualitudinem:ſed uoluptatis gratia ſumpſerit. Eodẽmodo caſu defenſa nauis a naufragio eſt:q̃ eã tẽpeſtas aliqua ſtationi tutæ applicuit. Domus certe aut lectica effingi caſu non poteſt. Sed ne omnes quoq; artes fortuna æque participant. Aliæ parcius:aliæ amplius plurimum cõiectura continentur:& ſunt opinabiles. Atq; hæc plura fortaſſe ſunt:q̃ pſens conſideratio poſtulabat.

Quemadmodum effectus coæui cum cauſa demonſtrentur. CAP. XV.

SEmper autem cauſa ea:quæ forma & eſſentiæ ratio eſt:quam magna ex parte pro medio accipi in ſyllogiſmo diximus æquæua rebus ẽ:quarum eſt forma:ſeu illæ iam ſint:ſeu gignãtur futuræue ſint:iis quæ iam ſunt hæret indiuidua. In iis quæ gignũtur: gignitur: cum iis quæ exoleuerunt exoleuit:in iis quæ futura ſunt:futura etiam ipſa eſt. Quamobrem defecit Luna pridie:qa terra iter Solem & Lunam extitit media. Quamobrem deficiet poſtridie:quia exiſtet media. Quamobrem deficit modo:quia exiſtit media. Igitur in his cauſæ cum effectis ſuis inuicẽ reſpõdent:& quaſi pedem pariter ponunt:unde & reciprocantur.

Quemadmodum effectus non coæui cauſam demonſtrent. CAP. XVI.

IN iis uero :quæ ſimul non habentur:ſed cauſæ temporibus præeunt: quales parte plurima ſunt agentes:ut Sardas aggreſſi bello:quod contra Mædos ſuſcæptum eſt: cauſam dedere: & raptores Helenæ:ut Ilium euerteretur:in iis inquam:nec reſponſus ille:nec regreſſus ſeruatur:neq; eadem neceſſitas demonſtrationis deſcendentibus atq; aſcendẽtibus perpetua ẽ: ſed ſi cæptum a cauſa ſit:concluſioni neceſſitas non affertur:ſi ab euentis affertur. Domus ẽ:oportet igitur haberi. Parietes ſunt:oportet igitur fundamenta eſſe iacta. Agamus retro fundaméta:ſunt:igitur & parietes. Parietes ſunt:igitur & domus:non ſequitur.

Quẽadmodum cum hoc poſt hoc oritur:continuatio hæc accipienda ſit. CAP. XVII.

SEd hoc mirum cuipiam illico ſit. Nam ſi quod factum prius eſt:cauſa eius nõ dicitur: quod poſterius factum eſt:quomodo id cõtinuãdæ generationis cauſa fuerit:ideſt ne ſubciſiuus rerum ortus interpollari unq̃ habeat:an tẽpus propterea quod continenti ſerie eſt: uideri facit res:quæ modo fiant:contineri cum factis? Nam omnis generatio in tempore abſoluitur eſſe quicq̃ generatum & factum:generationis conſumatio finiſq; eſt:ut punctus lineæ. Ergo quemadmodum linea inter puncta dirimitur:neq; præterea cum parte quæ conſequitur:continua eſt:ita ſi factum quicq̃ eſſe & generatum notaueris:neceſſe erit generatio inſequens attineri non poſſit cum priore. Nam generatum eſſe aliquid in confinio temporis:& momento contingit. Tempus ex momentis non conſtat:neq; generatio ex iis:quæ quod cum præfatione dixerim ueniæ ſub hoc nomine: generatum eſſe:intelliguntur. Sed hæc ab inſtituto noſtro aliena ſunt. Diligẽtiuſq; de iis in libris de motu egimus:illud manifeſtum eſt in iis:quæ plerunq; eueniunt:ab effectis:ad cauſas:& a poſterioribus ad priora neceſſarium recurſum uideri. Siue.n.generatio eſſet continua:inter effectum & cauſam:ſiue inter poſterius:& prius:media cauſa interueniret. Nunc q; accæptio terminorum cõtinua non eſt: ad immediata procumbit & ceſſat. Si domus ſit:& parietes. Si parietes:fundamenta. Si fundamenta:cementum & lapides. Inter hos trios nihil intercidit.

Quãdo demõſtrationes reciprocæ:circulareſq;:ſingulareſq; locũ habeant. CAP. XVIII.

VErum quom aliqua huiuſmodi habeantur:quæ ſe circuitu quodam inuicem generent: i iis & demonſtratio obambulatoria locũ habebit:quoniã hæc i totũ reciprocãt:ſibiq; mõ cauſæ:modo effecta uicibus ſunt:ita i argumẽtãdo robur & felicitas par:ſiue ab initio:ſiue a ſũma auſpiciũ capias. Terra imbri madida halat uapores:hos ui caloris efferri neceſſe ẽ. Ex his nubẽ cogi oportet:hac coacta imbrificataq; denuo madeſcit terra. Hoc autem eſt id a quo ſumptũ exordium eſt. Res ergo in orbem deducitur. Vno aliquo poſito aliud oritur:quo orto ſubinde aliud naſcitur:quo nato:iterum ad originem reſilitur.

Effecta quæ maiore ex parte eueniant:probari per media eiuſdẽ generis. CAP. XIX.

SAne habitus hic maxime cernitur i iis:quæ ꝓpetuo ac neceſſario generãtur. In qbus.n.neceſſarius ẽ circularis motus:i iis & demõſtratio circularis neceſſaria ẽ:i his uero:quæ fere:ac ꝓpenſius euadũt:directa ratiocinatio ẽ. Nec ab utralibet pte initur:ut dictũ eſt:ſed a conſequẽtibus tãtũ. Atq; in iis media quoq; ipſa ex eodem genere coniuga & quaſi popularia adhibere oportet:ideſt quæ plurimum fieri ſoleant:& poſſibilia non neceſſaria ſint.

Quemadmodum finitio indiuiduæ ſpeciei inueſtiganda ſit. CAP. XX.

SEd redeundũ unde abſceſſimus. Quom definitio demõſtratione confirmari nõ poſſit:p demõſtrationẽ reddi euidens poſſit:inueniẽda nobis aliqua ratio eſt:qua uenari eã ueſtigareq; facile ſit. Ex iis quæ in eo:quod rei eẽ ẽ:adſunt cõia:q̃dã extendunt ultra genus naturæ eius:q̃ ſumit finiẽda:quædã citra cõſiſtũt. Ineſt ternario aliqd eẽ. Eſt.n.numerus. Ineſt iparitas: ſed ipſum eẽ ſupra ẽ:q̃ numerus & q̃ natura ternarii. Nã & aliæ res dicunt eẽ:quæ numeri nõ ſunt. Imparitas citra eſt:quia tantum ad naturam numeri pertinet. Adeſt quinario:adeſt ſeptẽnario:adeſt nonario: & cæteris eius formæ:quibus omnibus numerus ineſt cõmunis. Reponere igitur ac reſiligere prædicata tot oportet:quot iuncta non excedant id quod finire uolumus: etiam ſi ſeorſum ſingula in plus ualeant. Ineſt ternario numerus:ineſt imparitas:ineſt ut primus imparium ſit:atq; hoc bifariam: & q; eum numerus alius non metitur: & q; in numeros alios referri aut reſolui non poteſt. Hæc igitur definitio termini eſt. Numerus impar primus incompoſituſq; dupliciter. Harum conditionum prior

omni numero impari promiſcua eſt. Poſterior binario. Propria utraq; nulli extra q̃ ternario. Quã uero hic ſit finis ternario liq̃bit: ſi conſtitutum ſit definitionem ineſſe rei: quoius eſt neceſſario: & ſoli: quorũ utrũq; certiſſimum ẽ. Neceſſario: quia quæcũq; in definitione ſunt: in ſubſtantia prædicantur: quæ in ſubſtantia prædicantur: uniuerſalia & neceſſaria ſint neceſſe eſt. Soli: nam da non ſoli: erit ergo genus & inerit pluribus. Sed credo quibus definitio inerit ternarii: quæ nõ ſint ternarii. Ergo huiuſmodi oratio definitio eſt: & quod eſt eſſe rei ſignificat. Eodem collectu definitio hominis ſarcitur: animal rationale mortale: uel animal bipes inceſſile. Atq; hic modus finiendis indiuiduis ſpeciebus cuſtodiri debet.

Quemadmodum definitio generum inueſtiganda ſit. CAP. XXI.

GEneribus autem iis: quæ ī ſpecies alias ſoluuntur: ſpargunturq;: definiendis: uia hæc ſeruabitur. Primũ ſummẽdæ ſunt oẽs eius generis ſpecies īdiuiduæ: ut numeri ternarius: binarius cæteræ formæ. Fingamus. n. has eſſe ultimas ſpecies numeri: uel q̃uis alia. Item oĩs ſpecies lineæ quæ ſint recta circũiens linea. Oẽs ſpecies anguli quæ ſint acutus retuſus directus. Deīde harum ſpecieꝝ definitiões promẽdæ: ut paulo ante præcepimus. Tũ ſumenda legẽdaq; omnia: quæ ſint ſpeciebus iis quæ definiantur: cõmunia. Quid eſt linea recta? Longitudo citra latitudinem: quoius puncta media non prominent ab extremis. Quid eſt linea circũducta? Lõgitudo citra latitudinem: ad quoius ſummum lineæ omnes a centro ductæ ſunt pares? Quid eſt linea? linea? Longitudo citra latitudinem flexuoſa. In omnibus itaq; finitionibus linearum: longitudo citra latitudinem ut quiddam cõmune ponitur. Hoc reponendum: deinde redeundum ad lineam: & in quo ex decem principiis ſit: q̃rendũ: & quoniam in quãtitatis genere eſt. Hoc ſumendũ & cũ illo cõī: quod in definitionibus omniũ ſpecierũ cõperimus: iungendũ: ita definitio lineæ tota hæc fuerit. Linea eſt quantitas citra latitudinẽ lõga. Nam genus ſummũ cũ iis quæ oĩbus ſpẽbus communiter īſunt: definitionem generis citerioris cõſtituit. Ea. n. cõmunia ſumenda: quæ ſupra non ſint: q̃ genus quod definitur: & quia ſupra nõ ſunt: ſoli generi propriũ qddã efficiũt: nã genus ex ſpeciebus ſuis conſtat: & quemadmodum genera per ſuas ſpecies ſunt: ita quæ generi inſunt: per ſpẽs ineſſe putãdum eſt. Principia ergo definiendi finitiones ſpecierum ſimplicium ſunt. Simplices audio indiuiduas. Id enī quod ſimplex eſt: ubiq; rõnem principii obtinet. Et hic definitionis generũ modus: quotiens ī definitionibus ſpẽrum aliquid continẽt commune. Quotiens uero nihil cõtinetur cõmune: tũ ſcire oportet ſpecies illas ſub uno genere cõpræhendi nõ poſſe. Cauſa exempli. Quid ẽ altitudo animi? Primũ ſumo uirtutis eius ſenſilia: hoc eſt: oẽs qui magno animo memorãtur fuiſſe: Alcibiadẽ: Aiacem: Achillẽ: oĩbus his cõmune illud aderat: iniuriã accæptã īpune abire nõ pati. Sed hic bellando ulciſcebatur: ille obiraſcẽdo: alius ſibi ipſi manũ afferẽdo. Creduntur: & Diogenes: & Socrates magnanimi fuiſſe. Nunquid & hos ī eos magnanimo dixeris: ī quo Achillem? Aiacem? Alcibiadem? Quod iniuriæ īpotentes eſſent? nequaq̃: ſed in eo q; res quæ ī fortuna eẽnt poſitæ: aſpernarentur inſuper haberentq;. Ergo diuerſa in his: & in illis uirtutis huius ratio eſt. Illi propterea magnanimi appellantur: q; notam honoris modice non tulerunt: hi propterea: q; bona fortunæ deſpicata contẽtaq; habuerũt. Nihil ī his uiſitatur cõe. Non ẽ igitur magnaminitas genus: ſed duæ uirtutes ſunt oĩno abiũctæ: ac diſſimiles: ſed q̃ ſocietate ſola noĩs ut cætera omonyma cõuenire uideãtur.

Facilius ſpecies q̃ genera definiri. CAP. XXII.

EX iis delucet: longe facilius ſpeciem indiuiduam finiri: q̃ genus. Ea enim quæ ſingularibus īſunt: communia magis q̃ quæ ſpẽbus perſpicua ſunt. Definitio ſpeciei & ſingularibus. Definitio generis ex ſpeciebus colligitur: ſane. Præterea euidentior ſpeciei q̃ generis a gnominatio omonymaq; eſt. Proinde ſpecies dicitur ſenſuum eſſe. Senſilia facile dignoramus: omonymæ ſunt: nec ne: ut hominem pictum a uero. Agnominatio generum: non niſi per collationem ad ſpecies diſcernitur: ideo animal pictum omonymos animal uocatur: quia homo pictus omonymos homo intelligitur.

Quemadmodum diuiſio utilis finientibus ſit. CAP. XXIII.

SI hæc uera ſunt: expeditius uī finibus quærendis a ſpeciebus incipere ſubireq; colligendo: q̃ a generibus deſcendere diuidendo. Diuiſio certe per differentias generum commodiſſima eſt ad ſumendum: quæ per ſe: & uniuerſaliter prædicatur: quoniam ordine quodam incedit quaſi gradatim: incernendo & ſeligendo quæ per ſe adſint. Semper enim differens generi diuiſo additum: genus integrum conficit. Iterum genus hoc diducendum per differẽtias alias ẽ: idq; uſq; eo perſequi oportet: dum finitio e duabus rebus perfecta genere & differentia citima coaleſcat. Dixi genere: quia omnes ante citimam differentiæ ſi cum genere commitantur: integrum genus unum attollunt. Quod quidem etiam ſi innominatum eſſet: tamen uis in eo generis appareret. Nam & ualeret in plura: & ī eo quod rei eẽ eſt prædicaretur. Modus hic mirifice ad ordinem confert. Nec præterit quicq; eoꝝ quæ ī ſubſtãtia cõtinent. Nã ſemp neceſſe differẽtias maiores priore ſitu diſpõere: neu quæ uellicatim īcõditæ aut ꝓpoſtere adducãt. Quod ſi forma hæc ī diuiſionibus neglecta erit: ſæpe fiet: ut genus nõ ī differẽtias generis: ſed ī alias diſtrahat: ut q aĩal ī totipẽne & ſciſſipenne diuideret: is nõ aĩalis ſed uolatilis differẽtias afferret. Ille aĩalis differentiæ ſunt: uolatile: greſſile: aquatile. Prima igitur in hæc cõmitenda diuiſio ẽ: deinde aĩal uolatile: genus alteꝝ ī totipẽnæ & ſciſſipẽne ſoluendũ. Ac primæ quidem differẽtiæ ī quodq; genus cõueniũt. Aĩalis differentiæ in quodq; aĩal cadũt. Volatilis differentiæ ī totum auitiũ. Piſcis differentiæ ī oẽ piſcitiũ. Hac uia eunti & ordinẽ hunc ſeruãti: nihil prætermittitur: nihil redundat: ſi aggrediaris alia: neceſſe eſt collabare: & inſcienter facias.

Contra Speusippum: q putabat scire oportere oia: eum qui recte finiret. CAP. XXIIII.

VIsum autem Speusippo ē: utiq; non recte: eum qui definiturus sit: scire omnia oportere. Necessarium inquit est: omnes rei differētias teneri: per quas genus id quod definire uelis: a cæteris differat. Hoc nemo assequi potest: q cætera non cognoscat. Primū id nō est necesse oēs differentias sciri: propterea q; infinitæ ab accidentibus trahi possunt. Quibus res eadem speties cōprehensæ iuicem discernuntur. Socrates a Platone: Zuthus a Callia. Quocirca nihil attinet scire has: neq; ad substātiam rei idicandam: neq; ad finitionem earū constituēdam. Deide q genus i differētias propinquas & contrarias diducit: ut aial i rōnale & irrōnale: & pterea cognoscit hoiem i altero mēbro diuisionis reponi: & sumit rōnale: non illico necesse est eum scire: quæcūq; sub irrōnale: quod alterū membrum distributionis est cadunt. Nam abūdanter scitur: hoiem esse aial rōnale: si itelligitur: sub altero discrimine contineri posse. Rursum aial rōnale: aliud mortale: aliud imortale. Sumatur mortale: nihil necesse præterea est: ut quæ imortalia dicantur: quærere laboremus. Ergo hæc oro speciei: quæ comitatu differentium oium sæpta exaggerataq; est: definitio substantiæ appellatur. Illud adeo nō potest dici: quom speciem differemus sub altera obuersarum necessario comprehēdi. Sumptum id esse utiq; non confessum. Nihil enī æque perspicuum est: q; si differentiæ generis proximæ iunctæq; afferantur. Et quæ ita iuxtum ex altera parte adhibitæ respondentesq; sint: ut nihil medio spacio hiet: speciem i altera earum includi.

Tria præcepta diuisionum. CAP. XXV.

PLane i diuisionibus: quæ ad finitionum momenta pertinent: triplex obseruatio necessaria ē. Primum sumenda sunt: quæ quacunq; de re: quam finimus dicuntur prædicatione qd sit: ut genera & species: cum qbus differentiæ eorum sciscendæ. Idq; ex Topicis petendum. Nā quemadmodum loci sunt: qbus accidens qcquam: sit nec ne: discernitur: ita sunt: qbus genera & differentiæ substantiales noscuntur. Alterum præceptum est ut differentiæ collocentur & digerātur i seriem. Hoc fiet: si maiores quasq; loco priore constituas. Tertium est: ut diuisio usq; eo euadat: dū perueniatur ad ultimam spēm: quæ ultra concidi non possit: & dum proprium qddam ex oibus exeat: quod i aliam rē nequeat transferri. Oronem his rebus ac præsidiis ornatam expromittere poterimus absolutā esse finitionē: ut quæ i eo quod rei esse est: prædicetur: & cū eo quod finiendū sit quadret.

Solum uniuersalia definiri. CAP. XXVI.

SEmper autem definitio uniuersalium est: quemadmodum ois & disciplina & ars. Medicus ualentia spectat non huius oculi: sed simpliciter speciei: & simpliciter oculi. Sicut uero in demonstrationibus primum id curari debet: ut cōclusio seria sit: ita i definitiōibus: ut res quæ definitur: fiat conspectissima. Obscuritatis multæ sunt causæ. Præcipua ea quæ i assignatiōe differentiarum potest contigere. Quapropter quærendis iis caute & solicite uersari oportet: quia communes pluribus sunt. Definitio quemadmodum per demonstrationem euidens fieret: & quemadmodum uestigari haberet: executi affatim sumus.

Ex ratione diuisionum: & commentatione dissectionum: uberem copiam dissoluendis quæstionibus comparari. CAP. XXVII.

AT uero facile sit: causam qobrē qcq; est: reddere & quærentibus de nobis: qcquam: abunder occurrere: & ratio diuidendi & dissectionum commentatio i promptu habenda: quā nobis primus Aristoteles perscripsit. Si enī quæ propriæ singulis generibus sunt dissectiones nossemus: suppeditaretur nobis ad sciēdum quod quæq; res sit: mirabilis copia. Nā ea quæ: generibus oibus isunt communia: p ea quæ sigillatim habent: exqrere est. Verbi gratia: in aiali aiatum & sensibile per distributiones sciunt. Quom. n. substantiam per aiantē & inaiantē diuiseris: tū cōperies animal i substantiam aiantē referri. Denuo quom substantiā aiantem i sensibilē & insensibilē solueris: tum itelliges aial in substantiam sensibilē reponi. Hæc per diuisiōes noscunt. Per anatomē uero. i. membrorū cōsectionē itellectū ē: oē aial ex humidis & siccis cōstare. Eadē ratio ad singulas spēs accōmodata magno usui erit. Proide & piscē proscidere: & auē exdorsare utile fuerit iis: qui cōmunia piscibus & auibus uolūt excipere. Quāobrem quædam cōmunia ex diuisione summi generis: quædam ex dissectione ista sumentur: qui hæc ad manū habuerit: causas plurimasq; rerū cognoscere & reddere poterit. Oia namq; quæ in genere uniuerso insunt: per ipsum genus in species quoq; transeunt. Quamobrem scissipenne animal gallinaceus est? quia uolucris. Quamobrem caret pulmōe glanis? qa piscis. Quod si genus non habet nomen: tamen effectio aliqua deprēdi pōt: quæ compluribus ex natura sit communis: ut cornigerū esse: ex hac quæ sequunt adiunctaq; sunt spectanda. Primū est omasum habere. Est autē omasum boum & ruminantium uenter: alterq; est primoribus maxillæ superioribus dentibus carere. Hæc ex anatome colliguntur. Rursum qbus contingit cornuta eē: ceruis: bubus: capris: iis illa inesse necesse ē: quæ ex hoc q; cornua habentur: sequi solent. Illud ergo fuerit medium. Si quærat qobrem bos omasum habet? quia cornigerum aial est: qobrē ceruo uita lōga? qa uacat felle. Sed & hoc medium ex dissectione sumptum est: quod uero ex medio consequitur accidit medio. Accidit & iis quoq; communis affectio ē. Medium igitur modo per consectionem: modo per diuisionem accipitur. Sūt & quæ p portione sola cōia sint: ut spina: os sæpium. Est autem sæpium quidam insitum sæpiis ualidiusculum: latiusculumq; fungosum ac friabille: inter spinam & os: naturam mediam referens. Hæc seligere oportet: ut quæstionibus in hoc genere propositis respondere in promptu quoiq; sit.

Quæ ſint eædem quæſtiones. CAP. XXVIII.

QVæſtiones autem eædem dicuntur:quæ idem medium continent: & quibus eadem ratio ſatiſfacit.Quamobrem lapis magnes trahit?quamobrem electrum?Quamobrem cucurbicula medicinalis?horum omnium ut Platoni placet cauſa eſt:reciprocatio:ſic enim antiperiſtaſim uoco.Idem medium uel ſpetie intelligi uolo:uel genere.Spetie idē in exemplo ſuperiore eſt.Nam tria illa mira reciprocationi aeris tribuunt.Genere hoc modo.Quāobrem echo redditur?q̄obrem aſpicientes in ſpeculum formam ſuam agnoſcūt?Quamobrem arcus cœleſtis fit? Oīa hæc per refractionem & diſſultationem contingunt.Aeris echo obtutius repræſentatio radiorum arcus.Quæſtiones igitur inter ſe eodem:quo & media:diſcrimine different.Ita aliquæ ſpetie:aliquæ genere conſentient.

Quæſtiones quaſdam ſub quibuſdam quæſtionibus contineri. CAP. XXIX.

ESt & modus alius:quo inter ſe quæſtiones multæ conueniunt:ut cum cauſa unius quæſtionis ab alterius pendet:& continetur ſub illa.Verbi gratia:quamobrem Nilus torrentior ab Idibus uidetur.Quia menſis quomodo exit hyemantior eſt.Atq; hæc una eſt quæſtio:quāobrem hyemantior eſt menſis:quomodo exit:quia luna tum decreſcit:& collucere deſinit: hæ duæ quæſtiones diluuntur cauſa una fere.i.coitu ſolis:ſed intereſt:q; coitus proxima ratio ē:quod luna iterlunis collucere deſinat.Remota:quod menſis uergens hyemātior ſit,Remotiſſima:quod mē ſe prono fluuius concitatis & properantibus aquis uehatur.

Demonſtrationes ex reciprocis conſtare. CAP. XXX.

AD hæc ambigat quiſpiam de cā:& eo quoius eſt cā.Cām ipſum mediū uoco.Id quoius ē cā cōcluſionē.Quēadmodum medio allato ponitur cōcluſio.Ecquid ī cōtrariū cōmeet cōcluſione poſita:uti mediū afferat::piculoſum id uideri:ne oīs demōſtratio redux & reciproca euadat.Deficit luna:qa īterponit terra.Interponitur terra:quia deficit luna. Sed quēadmodum ſubabſurda res eſt:demōſtrationem conſtituere ex retortis:atq; iis quæ inuicem probētur.Ita demōſtratio putāda non eſt:quæ nullo modo aut ex cā:aut ex aliquo:quod cogitatiōe prius ſit:ducatur. Nam lunam deficere:non eſt cā quod terra ſe mediam oggerat:ſed poteſt eſſe concluſionis:utiq; rei nō poteſt.Atq; hoc latiſſime patet:q̄doqdem defectus lunæ in definitione terræ:aut interpoſitionis illius non ponitur.Contra in definitionē defectus:terra & interpoſitio eius ingreditur. Quod ſi nō recipro/carentur:ſed concluſio ſemper effectibus mandaretur:medium cauſis:neceſſe eſſet plura media:& plures cauſas haberi eiuſdem concluſionis:quod fieri non poteſt.Porro tam effecta q̄ cauſæ in demonſtrationibus uicem uniuerſalium cauſarumq; obtinent:& tum hæc:tum illa in ſubiecto genere continentur.Quamobrem decidua arboribus folia ſunt:ſiue cauſam afferras:amplitudinē foliorū:ſiue īopiam humoris calidi:uterq; ordo ſtabit.Quæ defrōdeſcunt earūdem folia exilitate caloris humidi contrahi & quarum folia contrahuntur:eaſdem frondes dimittere.Nullum autem incommodum ſuſcipitur: ſi cauſa talis cū ſua concluſione retorqueri dicatur.Nec.n.eadem ratio utrinq; reciprocādi ē: ſed quom ab euentis ad cām ſubitur:ſyllogiſmus tantū uocatur:quom e cōtrario eſt: abſoluta demonſtratio dicitur.Sane media plura:& cauſæ plures eiuſdē rei eſſe:niſi per accidens nō poſſunt.In quo genere demonſtratio a ſignis & ex accidenti proficiſcitur.Quamobrem folia decidunt arboribus?q̄ contrahūtur & obareſcunt.Vnde ortum incendium eſt?Ex reliquiis cineꝝ aut carbonū.Sed dictum ſæpe eſt:demonſtrationes hac forma deminutas imperfectaſq; eſſe:atq; in iis media:non cās rei:ſed cōplexionis ītelligi. Explodenda igitur ab iſtitutione noſtra hæc ſunt:ſed præcipue quæ per accidens conſtāt:ut ex qbus īterrogationes ſcitæ afformari nō poſſint.Nemo.n.quærit quāobrem arbuſta nigra:aut uitis pulla:aut ſuffulta platanus folia deperdant.Sed ſimpliciter quamobrem arbores nudētur.Huius rei una eſt omnibus arboribus cauſa:& merito.Cauſa enim quod folia amittant:definitio eſt: & eſſentia illius caſus: quæ nihil aliud eſt:q̄ contractio humidi.Quemadmodum cauſa defectus lunæ: nihil aliud eſt: quam īteruentus terræ.

Medium ſequi conditionem maioris extremitatis. CAP. XXXI.

IN demonſtrationibus ex iis terminis:qui in concluſione collocantur:maior extremitas dicitur:quoius cauſa medium eſt:minor extremitas:quoi medium cauſa eſt:medium:ipſa iam cauſa.Ratio igitur maioris extremitatis:quæ in concluſione ponitur:medium eſt:quo circa maiori extremitati reſpondere medium oportet:ut ſi omonyma:ideſt cognominis hæc ſit: omonymum:& medium ſumatur:ſi ad proportionem:ſimilis: ideſt analoga:eodem modo & mediū ad proportionem ſimile afferatur.

Quemadmodum reciprocent ſubiectum & affectio. CAP. XXXII.

DE reciprocatione autē cauſæ: & eius quoius eſt cā: & eius quoi eſt cā:ita res habet. Voco id quoi eſt cauſa ſubiectū:arboré:uitē:ficū.Id quoius eſt cā: affectionē.Defrōdeſcere:cām: humorem cōtrahi:aut quiduis aliud.Dictū ē ſupra cām:& id quoius eſt cā inuicem cōmutari: ſi eiuſmodi ſint:ut definitio cauſa ſit:id qđ definitur effectū. Nūc quemadmodū reciprocet cum ſubiecto:breuiter explicādum uideſ.Si ex genere ſubiecto ſingulare aliquod & ſenſile adhibueris: locum reciprocatio nō habebit:ut ſi quæſieris q̄obrem ficus:aut morus folia dimittāt. Nam dimittere folia & humoré:inopia caloris cōſiſtere:affectiones ſunt amplius fuſæ:q̄ ut commeare poſſint cum ficu:aut uitæ.Sin uero arbores in cōmune attuleris:qbus folia decidunt:tū reciprocatio & coæquatio ſe/

ria:& incolumis fuerit.Oportet igitur id ſciri:quod omnibus arboribus:quæ amittunt folia:ineſt cõ/muniter:ut ex eo id ſumamus:quod ſubiectum huius affectionis ſit:de quo nectenda ſit quæſtio: quã/obrem.Huic enim primo cauſa inerit:medium:& quod plus eſt:inuicem commeabunt.Obſeruatum eſt non cadere arboribus folia:niſi quibus illa ſint lata:cum hoc & cã ipſa & id:quoius cã ẽ reciprocat.

Eiuſdem effecti plura eſſe media:ſed non prima omnia. CAP. XXXIII.

SVnt autem in quæſtionibus iis termini quattuor:decidere folia:ſuccum concreſcere:latiſolium eſſe ficus.Duo ſunt extremi:duo ſunt medii:ſed unus ſubiecto propior & ſubiecto cõ/munior:alter prædicato affinior:cum quo:& reciprocat. In iis igitur:quorum media plura ſunt:utrum eorum cauſam dixeris:quod de ſubiecto prædicent̃ affectio:nimirum id quod iunctius ſubiecto eſt:quia per hoc ineſt & remotius.Verbi gratia:ficum eſſe latifolium : potius cauſa eſt:quod ei folia decidant:quoniam per hanc habetur alia cauſa in fieri:quæ eſt ſuccum cõſiſtere: inare/ſcereq;.Dicat aliquis clariſſime uideri plura eſſe in quibuſdam eiuſdem rei media. Nam in commune cauſa deliquii:& interuentus Lunæ in Sole:& interuentus terræ in Luna,Certe plures finitiones eiuſ/dem rei afferri non poſſunt:nominis poſſunt.

De habitu principiorum : & quemadmodum cognitio uniuerſalium in homine pa/riatur. CAP. XXXIIII.

DE demonſtratione dictum eſt ut conſter:dictum etiam de ſciẽtia demoſtrãdi :quoius opus demonſtratio eſt.Nunc de principiis eius quemadmodum cognitio eorum ingeneretur in nobis:& qui habitus ſit:quo illa innoſcantur diſſeremus.Sed antequã deſcẽdimus:purgãda quædam:& amoliẽda:quæ uidẽtur obſtare.Neceſſe ẽ prima prĩcipia aut cognoſci a nobis dicere:aut non cognoſci:ſi cognoſcimus:aut demõſtratione:aut alia uia cognoſcimus.Itẽ aut ſciẽtia:aut uirtute oĩno aliqua:pleraq;.n.ſciri p demõſtrationẽ nõ poſſunt:quæ nihilomĩus ſciunt̃ ut finitiões.Sci/ri certe prĩcipia demõſtrationis:neceſſe ẽ eũ qui ſcire uult:quæ de prĩcipiis oriũtur:idq; ſupra & proba/uimus.Nec illud prætermiſſimus prĩcipia demõſtrandi:demõſtratione oſtendi non poſſe . Videamus nũc:ecquid horũ:quæ prima ĩmediataq; ſunt : ſciẽtia ſaltẽ aliqua:aut potẽtia ſit:ſed a quæſtiõe illa ini/tium capiamus:prĩcipia hæc iam ĩde ab ortu noſtro iſignita ĩpræſſaq; aĩo ſint:qdẽ:ſed lateant.An uero tũ demum quom adulti iã ſumus percipi a nobis:cognoſciq; ſoleãt:& Hercules iſita illa ĩ nobis aliquã/do eſſe:nec intelligi:nõ põt defendi:qa quẽadmodum demõſtrationẽ tenere nemo põt:ſi tenere ſe igno/ret:ita nec ſcire prĩcipia q ſcire ſe neſciat:tãto præſertim exqſitiore hoꝝ noticia q̃ demõſtratiõis . Altera adeo pars:quæ uult principiorum noticiam:progredientibus & confirmatis ætatibus alui . Diſſenta/nea a nobis eſt:qui ſtatuimus omnem doctrinam diſciplinaq;:ex præſumptis quibuſdam & ante per/ceptis exiſtere.Nihil.n. principio ſupius priuſue eſt.Hæc ſunt quæ controuerſiam pariunt:nec diſſolui poſſunt niſi uis animæ aliqua inueniatur:quæ prima inter cæteras cognoſcat. Et a qua principiorum intelligentia originem habeat.Ac uidetur quidem hæc omnibus animalibus data:quippe quibus inne/xa ſit diſcernendi quædã:iudicandiq; ratio.Sed quãuis omne animal inſtructum ſenſibus ſit :nõ tamẽ iuditio æque ualet omne.Sunt enim ex iis alia:quæ abiuncto ſenſili ſpectrum eius diutius ſeruant: alia quæ non ſeruant.Eorum quæ non ſeruant:quædam omnino non ſeruant:ut muſcæ:uermiculi : culi/ces:quædam exilites:ut brutorum & auicularum:nonnullæ:quæ cantibus:quos audiunt: inſueſcunt. Ea in quorum animis res ſenſibus percæptæ non manſitant:nihil ſine ſenſu cognoſcunt.At quibus di/greſſo ſenſili imago eius inſculpitur:ut ſi Socrate abeunte formam eius detineant animo:poteſt iis alia cognitio:q̃ quæ per ſenſum accipitur:contingere:atq; hæc ĩ animalibus imperfectis memoria dicitur: quoius id officium modo eſt:ut ſimulachrum rei eius:quæ accæpta ſenſibus eſt:ĩ theſauro ſuo diu cu/ſtodiat.Quædam præter hoc & connectere:quæ in memoria condiderint:poſſunt & ſimilia ſimilibus conferre.Quod genus rationalia perfectaq; ſunt.De ſenſu itaq; proficiſcitur memoria:ut dictum ẽ:de memoria oritur peritia & experientia:utiq; ſi de aliqua re ſæpius agitatum cogitatumq; ſit.Nam me/moriæ ut ita loquar multæ una exit experientia.Hoc enim quod fel diſcutit: primum ſenſu percipio: ueratrum eſſe:deinde & ſecordor:iterum ſentio:& iterum uſum eius agnoſco:& iterum memini . Si/mul hoc periculum ſæpius fecero : tum ex pluribus ſenſionibus memoria una coaleſcit: & ex memo/riis multis peritia hæc conſurgit:ut ſcientia ueratrum bilem trahere.Hæc peritia ĩ dies accreſcit: ſenſu: experimentis:memoria:confirmatur.Tandem enuntiatum uniuerſale reponitur:idq; ĩ anima obma/net:tale omne ueratrum purgat.

Vniuerſale a ſenſu ortum habere:& ab intellectu formari. CAP. XXXV.

MNiuerſale autem notio eſt quædam in ſingularibus reperta & ad plures differentias ptinẽs. Hæc initium artis & ſcientiæ omnis eſt artis:ſi circa ea ſit:quæ oriuntur & occidunt ſcien/tiæ:ſi circa his contraria.Neq; igitur iam inde ab initio uitæ principia ſciuimus:alioquĩ per/fecti abſolutiq; naſceremur.Neq; item ab alia potentia priore præſtantioreue: oriũtur hæc. Alioquin confitendum haberemus:aliquid prænoſci ante principia:ſed a ſenſu & memoria congregã/tur.Nam quemadmodum inclinato exercitu fuſoq;:ſi unus aliquis reſiſtere incipiat : ſæpe fit ut alius primum:deinde alius:atq; alius conuolet.Demum globo facto:& fauore multorum addito animo:to/ta acies iterat pugnam:& redintegrat prœlium.Ita de ſimulacris dicendum:& reliquiis inhærentibus earum rerum:quæ ſenſu hauriuntur:primo ueſtigio ſecundũ allinitur:ſecundo tertiũ nectit̃:ab iis alia confluũt:corrogãturq;:de qbus poſtremo ulĩs q̃dã nocio conualeſcit,Hæc.n.aĩæ acrimonia ẽ:ut etiam

ſi genera:quæ accidunt ſenſibus continenter laborentur & fluerent:tamen ſimilitudines eorum excipere & memoria continere poſſit:& quod in ſingularibus commune uniuerſaleq; eſt:deprehendere notareq;.Nam & ſenſus hoc percipit.Quotiens enim Socratem quis agnoſcit:ſenſu:una & hominem agnoſcit:in Socrate.Et qui hoc rubens:hoc candidum uidet: ſimul & rubens & candidum uidet: nec quiſquam eſt qui Calliam & hominem:ut eandem omnino rem ſentiat.Alioquin ſicut non ẽ niſi unus Callias:ita uidere nõ poſſe alium hominem niſi Calliam.Sed quom Socratem uidet:uidet in Socrate id quod in aliis quoq; hominibus ſimile cõmuneq; ineſt.Quare ad quẽdam modum uniuerſale ſenſu percipitur:non tamen ſeorſum a ſingulari:ſed obiter ſubindeq;.Alia quippe uis ẽ:qua ſenſu circa ſua incidẽtia ſubiectaq; occupato:ipſa unum ex multis rimatur:indifferens:ex differẽtibus:idem ex diuerſis:promiſcuum ex impromiſcuis colligat:hominem:ex Ariſtone & Callia:animal:ex homine & leone: ſubſtantiam: ex animali & planta.Durat enim aſcenſus hic:uſq; eo:dum multa ĩ aliquid:quod unũ omnino ſimplexq; ſit reducamus referamuſq; & tanquam religemus:

Quemadmodum uniuerſale per inductionem accipi intelligendũ ſit. CAP. XXXVI.

QVamobrem modus quo uniuerſale conſtituitur:cognoſciturq; inductio eſt. Inductionem accipio hac parte aggreſſionem illam rationemq;:per q̃ ex noticia particularium ut cũq; ad intelligentiam uniuerſalis uenitur.Huius rationis aſſumptiones:ipſi erunt ſenſus.Nam ſenſus quoque principia & cauſæ ſunt ut ſingularia noſcitentur. Vniuerſale mentis opus eſt & ab ea effingitur.Huic enim proprium unire & cogere eſt:atq; ut inquit Plato infinibila fini obſtringere.Diuidit illa componitq;:pluribus modis conuariat:atq; commutat:omnino agilis & permobilis natura eius deprehenditur.Porro inductionis huius in qua ſenſus uicem optinet ſumptorum:uniuerſale concluſionis:non ſtatim a ſumptis concluſio ſæquitur:nec paruo tẽpore abſoluitur: ſed iter ſumpta & complexionem aliquanta uis incidit temporis.Nam ſumpta illico afformare ĩcipit ſenſus:ſed quom proceſſit admodum:ac diu exercitus eſt:tum ea uis animi quæ intellectus nominatur: cõcluſionẽ ipſã ſubiungit.In hoc autem opus eſt ætate longa & uiſu multo:quia quod effuſum ſparſumq; eſt:niſi ſpatio temporis cogi:& in unum conferri non poteſt.

Principia in nobis non natura eſſe inſita:ſed creari ab intellectu. CAP. XXXVII.

SEd adeo paulatim ſenſimq; aſſuitur inductio hæc:ut continuatiõe ipſa lateat:unde orta perfectaq; ſit.Quapropter contingit multos credere naturam homini noticias quaſdam ingenuiſſe ſine doctrina:nec intellectum eſſe:qui de ſe illas promeret excitaretq;:quod falſum ẽ. Quam uero hæc ſola uis animæ ſit:quæ uniuerſales & immediatas propoſitiones commuiat:hinc docebimur.Habituum qui ad intelligentiam pertinent:alii ſemper ueri:alii nõ ſemper ſunt Non ſemper ueri opinio & ratiocinatio:uterq; enim earum rerum eſt:quæ aliter eſſe poſſunt ac ſunt. Sed opinio fere ſpectatiui generis eſt:ratiocinatio adminiſtratiui.Veri ſemper ſunt: ſcientia & intellectus:& ſcientia principiorum non eſt.Nam ſcientia eſt noticia per demonſtrationem quæſita:relinquitur intellectum eſſe quoi principia debeantur.Nam principia exactius & exquiſitius cognoſci:q̃ quæ a principiis ſunt oportet.Solus intellectus exquiſitior omni ſcientia eſt.Intellectus igitur hic:qui principia ſcientiis miniſtrat:quem primum natura indidit homini:& qui intellectus potentiæ dicitur: ſimpliciſſimus ſit oportet.Hic ceu animæ oculus eſt.Hic initio uitæ iudicio & ratione omni caret.Per hũc homo ſtatim ab ortu ſuo rationale animal natura exiſtit.Hic nobiſcum ab ineunte ætate ad obeuntem ſenectam augetur: prouehiturq;.Primum notiones ſimplices capit:quas terminos uocamus & incompoſitas uoces:quæ prima orationis tanquam elementa ſunt.Nam hominem:terram:algidum: candidum:ſtatim a pueris efferre:& audita ab aliis in complexu intelligere poſſumus. Deinde quom paulũ proceſſimus:tum & progrediens confirmatur animus:& ſimplicia ĩcipit nectere:& qd ſit homo agnoſcere.Adhuc proficiſcente longius ætate:quaſi adultior fit:ut iam & conflare uniuerſalia & commenta ri a ſe poſſit.Nec ceſſat profectus:quouſq; ad expletionem quandam & abſolutionem naturæ ꝓueniat: & habitum intellectualem:per quem ratiõale animal ſumus:attollat. Ac certe accidit ſimile quiddam animo:quod corpori:nam paruuli primo ſic iacent:ut neq; flectere ſe: neq; ingredi ualeant. Deinde ut quadrupedes reptant:tum erigunt ſe:& incedunt ut bipedes:nec indigent comite:qui manũ det:adeo uero promouent hoc proceſſu:ut iam:& ad curſum uegeti:& ad omnes uſus corporis firmi robuſtiq; ſint.Eodem modo animus primum nominare tantum res poteſt:& intelligere quæ nominat. Tũ cõponere & meditari.Poſtremo uniuerſalia quædam iudicia & notiones ſcrutatur:quas ꝓtinuſq; elicuit: in ſe ipſo deponit atq; conſignat.

Intellectum eſſe habitum principiorum:quemadmodum ſcia habitus eſt ſcitorum. CAP. XXXVIII.

INtellectus igitur principium ſcientiæ eſt.Principio utique principiorum noticia tribuenda ſubiciendaq; eſt.Quemadmodum ſcientiæ omnia:quæ ſciri per demõſtrationem poſſunt: ita enim principium ad principium ſe habet: ſicut ſcientia tota: ad totum id: quod ſubiectum ſcientiæ eſt.

Anteq̄ qd ſciaſ̄ p̄noſcere aliqd oportere. Cap.i.
Duas eſſe p̄notiones ut ſit & qd ſit. Cap.ii.
Concluſionē anteq̄ demonſtratiōes par/ tim ſciri:partim neſciri. Cap.iii.
Quid ſit ſcire:& qd ſit demonſtratio. Cap.iiii.
Quid ſit propoſitio immediata. Cap.v.
Plus credi ꝓpoſitionibus q̄ cōcluſioni. Cap.vi.
Nec ſciri demōſtratiōe oīa nec circulo. Cap.vii.
Neceſſarias eē ꝓpoſitōes ī demōſtratōe. Cap.viii.
Quid ſit dici de omni. Cap.ix.
Quid ſit dici per ſe. Cap.x.
Qui modi eorum:quæ per ſe dicuntur: ad demonſtrationem pertineāt. Cap.xi.
Quid ſit uniuerſaliter dici. Cap.xii.
Quemadmodum circa uniuerſale ī de/ mōſtrando error contingat. Cap.xiii.
In demōſtrationē neceſſaria īgredi. Cap.xiiii.
Quæ ſunt per accidēs demonſtrationis rationem non ingredi. Cap.xv.
Demonſtrationē ex propriis non ex ex/ trariis conſtare. Cap.xvi.
Demōſtrationē nō cōſtare cōmunibus Cap.xvii.
Demōſtratiōis cōcluſionē eē perpetuā. Cap.xviii.
Demonſtrationē nō eſſe caducoꝝ. Cap.xix.
Quid ſit prīcipiū cōmune:quid ꝓpriū. Cap.xx.
Quot modis prīcipia p̄noſcanſ̄. Cpa.xxi.
Differe ꝓloquia a poſtulatis ſubiectio/ nibuſq̄. Cap.xxii.
Qui uſus primorum principioꝝ ī de/ mōſtrationibus ſit. Cap.xxiii.
In q̄bus cōmunicēt ſcīæ: & quēadmo/ dum prīa phīa a dialetica differat. Cap.xxiiii.
An interrogatio aliqua demonſtratio/ ni conueniat. Cap.xxv.
Cōmēdatio Matheſeos:&qd ſit ſyllogiſ/ mū āpliari ī directū:ī latus:p media. Cap.xxvi.
Quēadmodum una ſcīa utraq̄ demō/ ſtratione utaſ̄:& quāobrem ut ſit. Cap.xxvii.
Alius modus:quo ī una ſcīa utraq̄ de/ mōſtratio eſt. Cap.xxviii.
Quēadmodum altera demōſtratio ī altera ſcientia habeatur. Cap.xxix.
Qui modus ſit:quo ī diuerſis ſciētiis demōſtretur ut ſit:& quāobrē ſit. Cap.xxx.
Quæ figura ſyllogiſmi aptiſſima de/ mōſtrātibus ſit. Cap.xxxi.
De ſyllogiſmo īperitiæ ignorantiæue. Cap.xxxii.
Quēadmodum ſyllogiſmo imperitiæ occurratur. Cap.xxxiii.
Abolito ſenſu aliquo:ſcientiam illius ſenſus aboleri. Cap.xxxiiii.
Quid ſit p̄dicari p aliud:ſeu p accidēs. Cap.xxxv.
An demōſtratiōes ī ifinitū euadāt. Cap.xxxvi.
Infinita nō eē media:& ſi ī affirmatīs hoc uerum:in priuatiuis ueꝝ. Cap.xxxvii.
Terminos p̄dicatos ifinitos nō eē rō/ nibus logicis probatur. Cap.xxxviii.
De eodē rōnibus ꝓpriis:terminoſq̄ ſubiectos nō exire in īmenſum. Cap.xxxix.
Demonſtrationem uniuerſalem præ/ ſtare particulari. Cap.xl.
Demonſtrationem affirmatiuam p̄/ ſtare negatiuæ. Cap.xli.
Demonſtrationem a ſſertoriā potiorem eē ducēte ad incōmodum. Cap.xlii.
Quot modis ſciētia prior & certior alia ſit.Item quæ una:q̄ diuerſa. Cap.xliii.
Plures demōſtrationes eiuſdē rei eē. Cap.xliiii.
Fortuita non ſciri. Cap.xlv.
Senſum non eſſe ſcientiam. Cap.xlvi.
Non oīum eadem principia eſſe. Cap.xlvii.
Scientiā differe ab opinione rebus ſubie ctis. Cap.xlviii.
Scientiam differe ab opinione genere approbandi. Cap.xlix.
Quid ſolertia ſit. Cap.L.

TABVLA SECVNDI LIBRI.

Quattuor eſſe quæſtiones. Cap.i.
In oībus q̄ſtionibus cām quæri. Cap.ii.
Non eſſe eiuſdem oīno demōſtrationē finitionemq̄. Cap.iii.
Non poſſe demōſtrari finitionē p ſyllo/ giſmum duplantem. Cap.iiii.
Non poſſe definitionem probari p ſyllo giſmum diuidentem. Cap.v.
Diuiſionē confere ad finiendū. Cap.vi.
Per ſyllogiſmum finitiuū non ꝓbari fi/ nitionem. Cap.vii.
Neq̄ a contrariis:neq̄ p inductionem ꝓbari finitionem. Cap.viii.
In uniuerſum finitionem demonſtrari nō poſſe. Cap.ix.
Quātū aliqd ualet ad demōſtrandū rē eē:tātū ualet ad demōſtrādū qd ſit res.Ité demōſtra tione nō ſciri finitionē:ſed īnoteſcere. Cap.x.
Quæ cām nō habēt:eoꝝ finitionē nō innoteſcere p demonſtrationem. Cap.xi.
Tres eſſe ſpecies finitionum. Cap.xii.
Quattuor cauſas eē poſſe media demō/ ſtrari. Cap.xiii.
Idē effectus p plures cauſas mōſtraſ̄. Cap.xiiii.
Quemadmodum effectus coæui cum cauſa demonſtrentur. Cap.xv.
Quemadmodum effectus nō coæui cau ſam demonſtrent. Cap.xvi.
Quēadmodū cū hoc poſt hoc oriſ̄:cōti nuatio hæc accipienda ſit. Cap.xvii.
Quādo demōſtratiōes reciprocæ:circu/ lareſq̄:ſingulareſq̄ locū habeant. Cap.xviii.
Effecta quæ maiore ex parte eueniāt: ꝓbari p media eiuſdem generis. Cap.xix.
Quemadmodum finitio indiuiduæ ſpeciei inueſtiganda ſit. Cap.xx.
Quemadmodum definitio generum inueſtiganda ſit. Cap.xxi.
Facilius ſpecies q̄ genera definiri. Cap.xxii.
Quēadmodū diuiſio utilis finiētibꝰ ſit. Cap.xxiii.
Cōtra Speuſippū:q putabat ſcire opor/ tere oīa eum qui recte finiret. Cap.xxiiii.
Tria præcepta diuiſionū. Cap.xxv.
Solū uniuerſalia definiri. Cap.xxvi.
Ex ratione diuiſionū:& commentatio/ ne diſſectionum:uberē copiā diſſol/ uēdis quæſtionibus comparari. Cap.xxvii.

Quæ ſint eadem quæſtiones. Cap.xxviii.
Quæſtiones quaſdam ſub quibuſdam quæſtionibus contineri. Cap.xxix.
Demonſtratiões ex reciprocis cõſtare. Cap.xxx.
Medium ſequi conditionẽ maioris extremitatis. Cap.xxxi.
Quemadmodũ reciprocẽt ſubiectum & affectio. Cap.xxxii.
Eiuſdẽ effecti plura eſſe media:ſed non pria omnia. Cap.xxxiii.
De habitu principioꝝ:& quẽadmodũ cognitio uniuerſaliũ i hoie uariat. Cap.xxxiiii.
Vniuerſale a ſenſu ortũ habere:& ab intellectu formari. Cap.xxxv.
Quẽadmodum uniuerſale per inductionẽ accipi intelligendũ ſit. Cap.xxxvi.
Principia i nobis nõ natura eſſe inſita ſed creari ab intellectu. Cap.xxxvii.
Intellectũ eẽ habitũ principioꝝ:quẽad modũ ſcia habitus eſt ſcitoꝝ. Cap.xxxviii.

HERMOLAI BARBARI PATRICII VENETI .Z.F.IN PARAPHRASIN PHYSICES THEMISTII:PRAEFATIO AD ANT.GALATHEVM.

PHILOXENVM Eryxidis & Gnathonẽ Siculũ gulæ ꝓceres:ĩmo uero extremos ac perditos gulones cupediuoraſq:ĩfamãt litteræ:q cõuiuiis adhibiti emũgere ſe ĩ pultariis ſoliti eẽnt:ut abſtinẽtibus cæteris:ſoli epulis ampliter fruerent. Idẽ mihi uidẽt peccare:q ſtudia liberaliũ artiũ docere:aut ſcribere ĩgreſſi:uocabulis ſordidis & ex intima plebæi ſermonis fece accæptis:fædant &cõtaminãt oĩa:ut bonis mẽtibus & ꝑclaris ĩgeniis:aut auerſis:aut ꝑterrefactis:ſoli reꝝ potiant:uoluptenterq citra æmulũ. Ita fit:ut q paulo modo humanius educari iſtitutiq ſunt:nõ reformidẽt hæc adeo:ſed fugiãt:oderĩt:deſpuãt. Cõtra rudiſſimus quiſq infantiſſimuſq admoliri manus iis audeat. Quod nõ cõtingeret niſi q (ut in ꝓuerbio ẽ) balbi balbos ĩtelligũt. Ac ſunt qdẽ nõ nulli tã male affecti aĩatiq:ut putẽt q ĩ philoſophia matheſi iuris ſcĩa tractãt: latine dici aut explicari nõ poſſe:nõ tã ꝓp egeſtatẽ lĩguæ:& reꝝ nouitatẽ (ut Lucretio uidẽt) q q ſentiũt humanas litteras q ſi negotiũ faceſſere:& ĩpedimẽto eẽ maioribus doctrinis. In quo alii ẽt ĩportunius ſtolidiuſq affirmãt:pugnãtia eẽ hæc nõ alio genere:q ea q diſparata & cõtraria aĩãtibus dicũt. Proĩde uitio uertũt: ſi qui utrũq aut iũctim cõdiſcat:aut ab eloquẽtiæ ſtudiis ſe ad phĩam cõuertat. Hi ſunt q plauſus mõ ĩ celebritatibus captãt:q ꝓ urbes uehunt cõſpicui:q unicos ſe Ariſtotelis lectores:narratoreſq & credũt & ꝑdicãt. Durius fortaſſe uerbũ q ut uel homo minie iurgioſus ĩmodeſtuſq afferat:uel ut abeẽ ab eo iuidia poſſit Sed fortis fortũa dicẽdum eſt: nihil æq pnitioſum in oĩ repu.ẽ q iſta ꝑſuaſio:nihil tota uita incõmodius ĩdignius:fœdius:q puerſio hæc & deprauatio ſtudioꝝ. Addiceré hoc neceſſariis rebus & teſtibus:ſed nolo eẽ lõgior in re nõ dubia. Illud nõ poſſum tacere:hoc qđ uulgo creditur:philoſophos nõ eẽ rebus gerẽdis aptos:nauoſq nõ aliũde habuiſſe ortũ:q ꝓ ex his plurimi:dũ ſe totos ponũt: in una illa.quoi addicti ſunt arte:aſpernant & deſerũt cætera:eloquẽtiã abdicãt.i.cultũ & elegantiã uitæ: hiſtoriã negligũt.i.magiſtrã & ducẽ bene ac beate uiuẽdi:de q & uſus reꝝ oĩum ꝓuenit:& peritia tota rei publicæ adminiſtrãdæ cõſtituẽdæq pariẽt. Hi cũ legati ad externos mittũt:cũ ꝓtores iuri dicũdo ſedẽt:cũ ĩ ſenatu ſnĩam roganẽt:miꝝ nõ ẽ:ſi aliq̃do ꝑſentibus riſum excutiũt:ſi fatua:ſi delira:ſi extrema deblateràt:ſi tota eoꝝ nõ plus incõpta q ĩprudẽs oratio eſt. Et hercules nullũ hoĩum genus uiſitur tã abhorrẽs a ſenſu cõmuni:tã diſtorto & corrupto iudicio:q q aut philoſophiã:aut ius ciuile ſine litteris cultioribus adierunt. Sed mittamus (obſecro) hos:q nõ uerbis ſed ferula cõmonẽdi eſſent. Niſi q ſenex ẽ ꝑſitacus negligit ferulã. Prius tamẽ q hinc decedo đ generẽ hoc ita ſtatuo. Quẽadmodũ Nuſcitioſi exqſitius cernũt ueſpi q ĩterdiu:ita ii facilius ꝓpoſtera & cõfuſa q recta & explanata ꝓcipiũt:& quẽadmodũ q miſere degũt (ut ĩquit Plato) dicũt humanũ genus fœlix ac beatũ eẽ nõ poſſe:ita q diuerſum a muſis ĩgeniũ obtinẽt:negãt habitaẽ eas poſſe:ĩ qbus ipſi artibꝰ uerſent. Cæteꝝ hortor:te mi Galatee ut adoleſcẽtibꝰ iſtis ueſtris nouitios philoſophos cũ ueteribus cõferas:penſiteſq ut quãtũ ĩterſit ĩtelligãt. Incũbe oĩ ſtudio labore dexteritate prudẽtia ut opinionẽ illã: de q ſuperius dixi:q fere ĩ hoĩum mẽtibus obduruit:aut diſcutias aut mollias. Ita n.& illos priuati & litteratos oẽs ĩ cõmune ꝓmeritus fueris. Multũ te ĩ hoc iuuabit. Põtanus noſter: cuius tãta ẽ uel doctrina:uel auctoritas:uel utrũq:ut ſperare ſit: eum ſi uires intenderit:talẽ huic malo futurum:q̃lis aut Sphingi Oedipus: aut Hydræ Hercules fuit:q ſi quos nactus fueris egregie pertinaces (ſunt enim & ĩ uolucrum & in terreſtrium genere animalia:quæ fœtidis gaudent) ad hos tu ceu aui præpoſtera ortos luſtratos:& ĩtemperiis actos ac plane depoſitos deploratoſq ne manũ qdẽ admoueas. Nũc reſtat ut de me ipſo tibi aliq̃ dicã. Mirari te nolim ſi infinitos errores:quos iſti partĩ ĩperitia linguæ:partĩ Ariſtotelicæ diſciplinæ iſcitia prælegũt & defendũt in ſcholis:non coarguo Nec.n.hãc prouinciã ſuſcæpimus ſcribẽdi res phyſicas:ut cũ illis tanquã in paleſtra (ut dicitur) certaremus de laude & gloria:quippe quos uincere nullum negotium ſit: ſed ut uel nobis ipſis cõmẽtaremur hæc:ſi nullos habituri ſectores eſſemus:uel ſiqbus idem q nobis ſtomachus eſſet:iis ad bonas litteras aliquid opeculæ adderemus. Nec.n.ſpiritus magis magnos ĩ hoc q utiles (ut ille ĩquit) afferimus. Nec de nobis quicq magnopere arduũ pollicemur:ſed qdã tamẽ iueniſſe non negamus quæ aggredientes ad hæc tantiſper morari nõ inuenta potuerint. Illud tempus eſt: in calce uti dicamus:nos tibi ĩterpretationẽ ĩ paraphraſin phyſices ꝓ noſtra ueteri ac ſtabili neceſſitudine uolẽtes diceſſe. Alioquin dicaturã hãc ſtipulatus a nobis es:quom eſſemus iſtic: Oppigneratã tibi fidẽ reluimus:q̃q̃ ꝑſcriptione uti poteramus & fori & decẽnii. Sed beneficio haꝝ legũ renũtiant philoſophi:qbus in fraude ponit uel furioſo abiurare gladiũ. Vale Venetiis. Mcccclxxx.

THEMITSTII PHYSICES: LIBER PRIMVS: INTERPRETE HERMOLAO BARBARO

LIBRORVM Aristotelis de auscultatione Physica facile est assequi intentionem: si prius eius partis philosophiæ diuisio: quæ de natura ē: ad memoriam reuocata: in medium ꝓferaꝫ: fortasse uero operæpreciū facturi simus: si uniuersa philosophiæ distinctio: quæ ab Aristotile ē instituta: a nobis hoc loco breuiter expositа explicataq; fuerit. Est. n. ut corporis medicina: ita animæ philosophia ꝓfectio. Porro animæ una pars irrationalis: altera rationalis ē. Rursum eius partis: q̄ rōnalis ē: una ē portio irrōnalitati obseruiēs: quæ intellectus potestatis uocaꝫ. Altera portio ē separata ꝓrsus atq; seiuncta: quæ dicit intellectus agēs. Præterea duplex totius animæ uis habeꝫ: appetendi una: altera cognoscendi. Plane id genus qđ persicit appetitum: qđ totum in irrationalitate & intellectu affectibus irrationalibus delegato positū cōstitutūq; ē: peripatetici actiuū administratiuūq; & circa negocium actiōesq; cōsumatum nominauere: finemq; eius particulæ statuerunt: boni delectum atq; indeptionem. Alterum uero genus: quod in comspectione: dumtaxat & æstimatione rerum sola consistit: cuiusq; finis est ueritas: generali uocabulo spectatiuū contemplatiuūq; appellari uoluere. Itez genus hoc posterius secatur i species. Nam ea speculatio: quæ circa res a materia non separatas uersaꝫ: quæq; auxilio sensus & uisionū ope ipsum potestatis intellectū ꝓficit: naturalis scientia nūcupaꝫ: ea ratione: q; & circa eas res & in iis cōsistere natura uideaꝫ. Eam aūt cōtemplationem: quæ circa res materia oīno carentis & purissimā intellectus agentis actionē: nec nō circa illum actum intellectus potestatis uersatur: quæ una cum intellectu agente conficiꝫ: diuinaz rez scientiam: & primā philosophiam & metaphysicam uocāt: quia scilicet post naturalium rez traditionē ista illa & ordinata eē uideaꝫ. Cæterez ea cognitio: cui subiectæ sunt res: partī coniunctæ materiæ: partī abstractæ: Mathematica & scientia de anima nūcupaꝫ. Et enim mathematicaz rerum substātiā affinitate quadam: & interstitio utriusq; naturæ ancipitem esse: atq; intermediā autumāt: eo q; si uniuersalitatem: atq; in cōmune spectes materiæ sint expertes: si dimēsum ipm discretionēq; particulare ac sensilē a materia disiungi: atq; auelli nō possint. Idē de aīa dicit. Ex sensibus nāq; & imaginationibus: atq; illo ipso intellectu potentiæ: multū ineſſe materiæ colligunt: ex agente uero intellectu: quem caput esse animi Aristoteles ostendit: aiūt esse animā ab omni materia prorsus abiunctam: quāuis non idem Alexandro uideatur. Verum alias philosophiæ partes diligentius suis locis exequemur. Nunc de naturali dumtaxat est agendum.

SCientiæ naturalis: pars una circa principia rerum naturalium: quatenus naturales sunt atq; corporeæ: qđ prorsus idem est & circa ea quæ necessario consequentia sunt & connexa principiis. Altera pars circa ea uersaꝫ: quæ ex principiis oriuntur. Ex his quæ de principiis oriuntur: quædam simplicia habentur quædam cōpositа. De simplicibus ea ꝑtractat scientia: quæ de cælo est ab Aristotele instituta. Nam prioribus duobus uoluminibus de quinta substātia eius: quod proprie cælum est disputatur. Superq; perrennitas etiam illius ostenditur. In reliquis duobus libris de q̄ttuor elementis agitur: quæ sub lunæ orbē sunt: q̄tenus simplicia sunt & q̄tenus motus simplices habent. Sic enim ut arbitror melius dicitur q̄ Alexandro uisum est: qui de perpetuitate & orbiculatione addit etiam de quolibet corpore naturali: seu de mundo uniuersaliter in iis libris traditam esse disciplinā. Nā de naturalibus rebus: q̄ sūt naturales in his libris: quos mō exponimus: agi ipsemet Alexander fatetur. Omne aūt compositū naturale est: de cōpositо uero nulla ibi fit mentio: sed de simplicitātū. Quēadmodū & ipse Aristoteles i tertio operis sui uolumine manifeste declarat. De primo inquit elemento iā dictū & quale sit natura & q̄incorruptibile īgenitūq; reliquū ē de duobus dicere: duo autē intellexit q̄ttuor elementoz cōplexiones: quæ duobus generibus motuū subiiciuntur: uni q migrat a medio: alteri q tendit ad mediū. Simplicia porro nūcupauit elemēta. Quū uero cōpositа omnia & genita sint & corrūpātur. Simpliciū autem rez: quædam sempiternæ: quædā generationi & iternitiōi obnoxiæ habeāt. De sempiternis agit in prioribus libris qui de cælo iscribuntur ut supradixi. De genitis & iterrituris q̄tenus simplicia sunt in tertio & q̄rto. Sed quū de gignēdis caduciſq; iam eēt dicēdū. Primū duo uolumina de generatione & corruptiōe cōscripsit: q̄bus naturæ rez eaz quæ gignuntur quatenus sunt gignendæ: & ea quæ cōmuniter cōsequūtur quatenus huiusmodi sunt pleniſſime cōtinētur & indicant. Præter hæc alia itē de rebus aliis scripta idē Aristoteles reliqt. Natura utiq; eaz rez quæ supra nos regiōe ꝓxima generant: ꝑ eos libros: quos Metrologicos uocamus: abundāter edocuit. De iis uero quæ ītra nos producūtur: i animis satisfecit: i ea istitutiōe: quæ metallorū naturas nobis cōplectit. Et quoniā i tria genera ferre animās natura diducit. Aīalia: frutices: & ea q̄ qa ex utroq; naturā habēt Zoophita appellant: ceu iter aīalia atq; plātas ambigua & in amboz genez collinitio constituta. De animalibus ueluti per quendam historiæ modum exequutus est i iis libris: quos de aīalium historiis iscripsit. Rationes uero atq; causas i iis libris aperuit: quos de generatione animalium partibus motibus somno similibusq; composuit. Eodem pacto de stirpibus atq; plantis duplici uia & ratione diseruit. Hæc estut q̄ breuissime dicam naturalis philosophiæ diuisio distributioq; a peripateticis prodita.

PRæsentis autem operis summa ītentio est ea docere: quæ uniuersaliter insunt in rebus naturalibus: quæ naturales sunt. Idem est autē & corporeas dicere & naturales. Plane principia sunt oībus cōia: quæq; annexa pricipiis. Pricipia sunt ea: q̄ philosophi cās: & concausas uocāt cāæ apud Aristotelicos sunt efficiētes & fines: cōcausæ forma & materia: & postrēo elemēta. Vex Plato addidit causis exēplari: cōcausis officialē siue īstrumētariā. Quā uero īstitutio hæc de iis rebꝫ sit: q̄ īsunt naturalibus uniuersaliter rebus: statī exorsus Aristoteles ostēdit. Necessariū ait ē naturæ studiosis īprimis: ea ut uideat: atq; discutiat: q̄ ad pricipia ptinēt. Idē declarat in tertio uolumīe. Est inqt manifestum: & ob hæc: & qa oībus uidēt: hæc esse cōmunia uniuersaliter: ista esse cōsyderanda: ab iis qui debēt singula & ꝓticularia ꝓsequi. Est enim posterior rex particulariū speculatus eo qui uniuersaliū ē atq; cōmunium: quoniam uero natura quodā pacto efficiens ꝓximū est: naturalium rerū & principiū motus: unde fit ut quælibet res naturalis in seipsa sui motus pricipium habere dicat. Necessarius oīno tractatus erit de motu ei q naturalem scientiam uolet ediscere. Rursum cum tempus metiat: oīa q̄ mouentur: q̄ aūt mouent in loco esse sit necessarium: & temporis: & loci naturæ uident esse explicādæ. Itē quū corpus tempus locus motus cōtinua sint: necesse est edocere qd sit cōtinuū. Atq; hæc sunt ea q̄ nos cōsequentia diximus: & annexa principiis. Sed inter hæc icidunt quæstiōes: & ea quæ de inani est: & ea q̄ de infinito. De infinito ea ratione: q; quum & naturalia corpora & motus & locus & tempus cōtinua sint & dimēsum habentia: necesse est esse sectilia in īfinitum. Item uel infinita esse uel finita: uel partim finita: partim infinita. Quoniam uero nonnulli sunt arbitrati locum esse inane quoddam spaciū: & carentem corpore dimēsionem: iure sermo: is q est de uacuo ei qui est de loco succedit. Quando p̄sertim physicoꝝ plurimi & qdem non ignobiles uacuū ītter principia numerauerūt. Physicæ igitur disciplinæ omnis functio circa ea est: quæ uel communiter in rebus insunt naturalibus: uel uidentur: utiq; ineſſe quāuis non insint.

CAusa etiam inscriptionis patet: docet enim de iis rebus esse tractandū: quæ naturalibus communiter insunt: qua naturalia sunt. Proinde merito uniuersale quodam nomen est inditū operi de physico: scilicet auditu: siue de auscultatione naturali. Cæterum auscultatio dicitur ceu ad eum modum elaborato exactoq; opere: ut in auditionem præceptionemq; aliis sit ꝓpositum. Adrastus uero in iis libris: quos de ordine cōmentationū Aristotelicarum cōscriplit: tradit a nōnullis esse de principiis inscriptum: a quibusdam de physico auditu: aliquos priora: quinque uoluımina de principiis īscripsisse: reliqua tria de motu: hoc etiam sensisse uidet Aristoteles: quum multis ī locis hac distinctione meminerit.

CAeterum naturaliū rerum scientia: nō solum ad eas res utilis est: quæ in uita tractātur: utpote quæ & medicinæ principia præbeat: & mechanicis cæteriscq; huiusmodi artibus subministret. Quælibet enī & naturā subiectæ materiæ & naturales differētias speculatus. Itē nō solū ꝓficit ea cognitio: parte illā animæ nobis assōciatā atq; cōplicitā: eo mō quo theologia parte itelligibilē: atq; suprema: sed ēt reliquis uiribus & potestatibus aiæ plurimū affert: & utilitatis & ornamenti: uidet. n. ad uirtutes actiuas adipiscēdas sciētia naturalis maximū habere mometū. Primū ad iustitiā: quādoqdē elemēta & reliquas partes orbis uniuersi: & sibi inuicē cedere: & suū amare quæq; ordinē: æquabilitatēq; seruare. Geometricā plane perspicimus: unde ab auaritia & possidēdi libidie nos faciet abhorrētes. Ad cōtinentiā deide tēperantiāq; ꝓficiet: quū doceat eā esse naturā uoluptatis: ut non sit antecedēs ullū aut p se ac suapte natura bonū: sed posterius qdā & subsequens: dū id qd uehementer mouere & magnope expetendū uidet: multa ēt num turpitudine ꝓter naturā cōmixtū & coinquinatū appareat. Huiusmodi itaq; studium philosophiæ facile nos a corporis uoluptatibus deterrebit: atq; ab eorum omnium cupiditate: quæ externa quum sint: plurimum admirari & p̄cioſa existiare solemus. Vnde illud eueniet: ut & iusti & cōtinētes eē possimus: & ī cōi hominū cōsuetudine atq; cætu: cōsultrissimi & prudētissimi esse uideamur: sed e physicis & fortitudo sumetur cōtra mortis metū: quū didicerimus hominē uix eē portiūculā sensilē uniuersi: & uiuēdi spatiū uix totius tēporis eē momentū. Itē genitū oē corrumpi dissoluiq; ī simplicia oportere: & ꝓtes ꝓpriis elemētis reddi: atq; restitui uniuersitati. Nihil. n. aliud est corruptio q̄ dissolutio dissipatioq; compositi: ꝓ quā ut dixi ꝓtes ī generalitatem. i. naturā suā reccurrentes reciprocantesq; quasi accæpto ferunt uniuersitati renouant ea: quæ cōsenuerūt: confirmantur ea: quæ debilitata fuere atq; ꝓstrata. Cæterum nunc siue paucis post annis emori in nulla esse ponendū ratione ei: qui tēporis numex atq; adeo ifinitudinē æstimarit. Quod si seperatā illā aī sublimitatem ad ea cognoscenda traduxeris: quæ a corpore sunt corporeisq; remota: tūc penitus cupieris uita excedere. Qui uero ita ē aīo cōstituto atq; composito: ut morte cōtemnat: quid esse potest tā admirabile: qd illius queat mentē præuertere? Prudentiam quoq; cum plurimam habeat cum itellectuali animi pte cognitionē: ea maxime iuuabit disciplina: quæ naturā rex ostendit & edocet. Excelso item aīo esse atq; magnifico facit ea scientia: q̄ psuadet nihil esse magnum aut eximiū ī rebus humanis. Quū uero ita reuocamus mentem a sensibus: ut nulli cupiditati perturbationiq; pareamus: sed modicis: atq; adeo intra desyderium naturæ contenti: nostras possessiones uelimus esse communes: alienis subsiıneamus: liberalissimi & munificentessimi efficimur. Iam uero maximum illud atq; optimum genus utilitatis: quis non perspiciat? Quod & ad animi nostri substantiam cognoscendam: & ad separatarum diuinarumq; rerum noticiam capescendam: hæc potissimum ratio atq; uia esse uideatur. Quod & Plato dicit: qui ex naturalium motuum percæptione: ad eam substantiam inuestigandam: perrexit;

quæ quum ſe ipſamet moueat:prædita eſt ītelligentia & diuinitate.Sed & Areſtoteles quoq; hoc ipſo opere ex peremnitate motus orbicularis:immobilem quandam ſubſtantiam adinuenit:quæ motum oīum origo eſſet & cauſa. Accedit ad gratiā:q; huiuſcemodi ſtudiū philoſophiæ:nr̄am erga deū obſeruantiā pietatēq; multū adauget:& tanq̄ cōcalefacit.Nā cognitis iis pfecte q̄ fecit deus:in admirationem cōmendationemq; ſui:omnium aīos atq; ora conuertit.Hāc autē admiratiōem ꝓpenſa charitas:fides: ac ſpes:certiſſimæ conſequunt:ꝓpter hæc maxime phyſiologiæ danda eſt opa uel ipenſiſſima: q; ſi uti lis eſt ea ſcientia:certe utiliſimum erit hoc opus:quo totius phyſiologiæ principia continentur:ſiue quibus naturalem diſciplinā complecti non eſt:quemadmodum ex initio ſtatim Ariſtoteles docet. Tunc inquit intelligere unumquodq; arbitramur:quum cauſas cognoſcimus primas:& prima prīcipia uſq; ad elementa.

SIquid aūt & de ordine huius opis eſt dicēdū ex uerbis Ariſtotelis:q̄ nos ſupra recitauimus: manifeſtū erit prīos hos libros haberi ī naturali ſcientia:utpote qbus prīcipia naturalia cōtineant.Nā poſt morales ſcientias quæ ad uitæ noſtræ īſtitutionē pertinēt:& poſt rationales quæ nobis tradūt regulas diſcutiēdæ diiudicādæq; ueritatis:capeſcenda erat rex naturaliū diſciplina.Quā aūt Ariſtotelicū opus hoc ſit ſupuacaneū eſt iueſtigare:quū res cōtrouerſa nō ſit:p̄ſertī quum in his libris: quoꝝ autorē fuiſſe Ariſtotelē nemini dubiū ē: ipſemet Ariſtoteles opus hoc liqdo uideat agnoſcere.Præterea ſtudioſiſſimi eius diſcipuli:& omnes demū Peripatetici Ariſtotelicū opus hoc eſſe meminerūt:quoꝝ nonnulli quoq; repti ſunt:qui id in capita rexerint:& breuiaria indidē cōpilarint.Quū itaq; bifariā diuidant ii libri:prioribus quinq; uoluminibus de principiis deq; iis quæ prīcipiis ſunt annexa:& iis quæ ueniunt in quæſtionem agi. Adraſtus putat: in ſexto initiū a motu capi: tribuſq; reliquis uniuerſam de motu ſententiam promi: & naturalia eius rei ſpeculamina pleniſſime iudicari.Quare & Ariſtoteles ipſe hoc dicerniculo nomēclaturæ:ſolitus eſt priora quinq; de principiis uocare:poſteriora de motu.In prīo eoꝝ q̄ de principiis ſunt:agit de cōcauſis:materia uidelicet atq; forma:& de ea q̄ formæ opponit priuatione.In ſecūdo de cā efficiente tractat:quam eē naturam dicit: & ſimiliter de ipſo fine:& qa ſunt aliæ quoq; cauſæ:quæ p accidens cauſæ efficientes uident eſſe: eodem libro ſecundo de huiuſmodi genere cauſaꝝ egit:quales ſunt caſus & fortuna. Quū aūt ſtatueret naturam eſſe principium motus:& earū deinceps reꝝ omniū:q̄ motus alicuius ꝓprietate indicaturaq; deſignant.In tertio docuit qd eēt motus:& ī uniuerſum & ſingilatī ſingula genera.Quū uero cōtinuus ſit naturalis motus:oē āt cōtinuū ī ifinitū ſit ſciſſile:eodē tertio libro & de ifinito:& de cōtinuo diſputat. Corpora āt naturalia cū loci egeāt:& eius ī quo ſunt:& eius ī quo mouēt ea ratiōe:de loco diſſerit ī q̄rto. Ad hæc quū nōnulli putarēt locū eē uacuū īteruallū:atq; inter prīcipia ipſum inane magno plauſu cōſenſuq; collocarent:iure eodē libro:eas exulcerat q̄ſtiones:q̄ de inani atq; uacuo ferebant.Item quū motum omnem metiatur tempus:neceſſarium uidebatur de tempore diligenter eē accurateq; pquirendum:ita q̄rtus liber finit.In qnto:motum q ꝓprius eſſet ab aliis mutationibus ſeparauit.Iam q̄ oppoſitiones:pugnātiæue tum motus ad motum:tum quietis ad qetem:q̄ motus item uiciſſim qetiſq; haberentur:poſtremo quis eſſet motus unus deinceps oſtendit:hactenus hæc. Ego uero additis paucis conuertar ad expoſitionem.

EX iis igitur:qui ante Platonem fuere philoſophatiq; ſunt:Tales & Anaximāder: atq; huiuſmodi oēs:utpote q poſt diluuium:& rerum neceſſariaꝝ:inſtaurationem ſtudium philoſophiæ:primi in Græcia excitauerīt:quum rerum naturalium cauſas quærerent:pinde ac ab ultimis ĩchoantes ſola materialia & elementaria prīcipia cognouerunt:quæ poſtmodū nobis tanq̄ rerum oīum principia paſſim īdiſcretæq; tradiderunt.Xenophanes aūt Colophonius:& diſcipulus eius Parmenides:mox & Pythagorici cōſumatiſſimā qdem reꝝ naturalium:atq; earum quoq; q̄ trans naturam ſunt:ſed plenam enigmatum ābiguitatumq; nobis philoſophiam reliquerūt.Anaxagoras quoq; Clazomenius efficiētem cām adinuenit ītellectum ac mētem:q̄q̄ in redditione & aſſignatione cauſaꝝ rariſſime uſus eſt ea:qđ in Phedone Socrates momordit.Tametſi nō erat id magnopere abſurdum: nam & Thimæus & Plato:q Thimæum ītroduxit:quis efficiētes cās & exēplares: & fines ꝓpoſuiſſent:tamē corporalium cauſaꝝ ꝓbatiōes:nō ex illis:ſed ex planis figuriſq; demū ab ipſa elemētorum natura duxerūt.Verūtamē ipſe Plato Pythagoricoꝝ Eleatarumq; placitis:q̄ ſuoluta ſubobſcuraq; ferebant:lucem quādam utiq; intulit:& ea quæ ultra naturam ſunt elegantiſſime cecinit.In naturalibus quoq; rebus atq; genitis elementaria principia diſſeparauit a reliquis:huiuſmodiq; prīcipia primus Plato dicitur appellaſſe elementa:ut Eudemus eſt autor.Efficiētes item cauſas & exemplares & finem:ita tradidit ut diſtincte īter ſeſe eē uiderent.Nam materiam ſimul & formā:Ariſtoteles ex eiiſdē prīcipiis cōperit.Is efficiētem cām diuinum ſtatuit ītellectum.Finē aūt illius bonitatē ꝓpter quā unūquodq; ſenſile ītelligibilis exemplaris ſimilitudinem gerit.Ab iis igit:q Platonem anteceſſerunt: non ſolum in eo diſſentit Ariſtoteles q efficiētem cām ītellexit:ueꝝ etiā q materialem enucleatius uidit & prodidit. Nam quum illi homiomerias:hoc eſt ſimilares particulas:uel unum ex quattuor elementis: uel plura uel oīa rerum eē principia cenſuiſſent:uel inſectilia uſq; corpora pueniſſent: Ariſtoteles & homiomerias & q̄ttuor elemēta diſſoluit:atq; ipſam corporalem naturā in formā materiāq; diduxit:quē admodum & ante Ariſtotelem Plato & ante Platonem Thimæus Pythagoricus fecerāt:arbitrati ꝓxima prīcipia eē q̄ttuor elemēta:& ante elemēta ſupficies.Principia uero prima elemētaria eē formā atq; materiā. A Platone aūt ſimul:& ab iis q Platonem p̄ceſſere Ariſtoteles uident in eo euariaſſe:q; cū nōnul

li:uidelicet ii qui ante Platonem fuere:de naturalibus rebus pinde:atq; de oibus diſputauiſſent. Nōnul li ita egiſſent de naturalibus rebus q̄tenus in mūdo habent:&quatenus ſunt partes mūdi:ita ut ī libris de mūdo huiuſcemodi prīcipia quæſiuiſſe tradidiſſeq; uideant:quēadmodum & Plato:quiq; ante Pla tonem fuere cōplures factitaſſe repiunt. Ariſtoteles naturalia oīa:quo ſe quæq; ordine habeāt:edocuit deq; ipſo corpore naturali:quale ſit ſuapte natura:ét ſi nunq̄ fuiſſet mūdus dicato ſeorſum opere com/ monſtrauit. Sed & in elemētis aliud a materia priuationem eē oſtendit:quum Plato ante aut materiā: aut ex materia priuationem diffiniuiſſet. Cæterum quum cām efficiente alii deſeruiſſent. Anaxagoras uero atq; Plato:idem eſt aūt ac ſi Pythagoricos dicerem:diuinū ītellectū efficiētem eſſe cām uoluiſſent: unus Ariſtoteles adiūctæ & ꝓpinquæ rei cāæ laborās:naturā id genus cām efficiētē expreſſit: quā Pla/ to iſtrumētariam eē putauerat:moueriq; ab alio:& mouere ſubinde alia. Verum Ariſtoteles nō ſiſtit ī ſola natura:ſed ad īmotā q̄dā & mouētem oīa cām ē ſupuectus:uniuerſaq;:q̄ mouerent:in huius opis calce pēdere inde:atq; niti acutiſſime comprobauit.

GEnus quoq; philoſophādi Ariſtotelis differt a cæteris q̄tenus obſcuritates & ſcirpos illorū trāſtulit in ꝓſpicuam quādam & ꝓpriam expoſitionem. Et uim ꝑterea ꝓbationibus & ſyl/ logiſmis adiecit. A Platone aūt eo uſq; uidet diſſenſiſſe q; demōſtratiōes aptius illuſtriuſq; inducit:q;q; eaꝝ principia a ſenſu & ab euidētibus rōnibus ſumit. Ab oībus ꝑterea ſimul in eo diſſidet Ariſtoteles:qđ partes oēs philoſophiæ naturalis uſq; ad ſingularia euolutas ac reſolutas re/ liquit. Quum aūt ſcriptoꝝ cōmentationūq; ſuaꝝ ſpecies duas haberet:unam eoꝝ q̄ exteriora nomina bat:q̄les erunt hiſtoricæ & rhetoricæ meditationes:demū oīa ea q̄ minus tum curæ ac diligētiæ: tum intentionis & ſtudii requirebant. Alteram eoꝝ q̄ auſcultatoria nūcupabat:in qbus philoſophia remo/ tior ſubtiliorq; agitabat. Ex quoꝝ numero habet hoc opus:cui titulus eſt de phyſica auditione. In au/ ſcultatoriis data opa uoluit obſcurus eē:ratus hūc ī modum obiter poſſe rudiora īgenia ab huiuſmodi ſtudio q̄ſi reici de terreriq;:utpote q̄bus futuꝝ ſit:ꝓinde ac ſi neq; ſcripta qdem unq̄ fuiſſent. Quapro/ pter Alexāder poſt Perſarum euerſionē hæc ad illum ſcripſiſſe ferē. Alexander Ariſtoteli ſalutem. Non recte feciſti q; auſcultatorios libros foras inuulgaueris. Nam qua alia re ꝑſtare cæteris amplius poteri/ mus. Si ea q̄ abſte accæpimus oīum ꝓrſus fiant communia? ego uero malim doctrina anteire q̄ copiis. Alexandro uero reſcripſit Ariſtoteles his uerbis. Ariſtoteles Alexādro regi ſalutē. Auſcultatorios libros quos æditos q̄reris:& non ꝓinde ut archana abſconditos:ſcito neq; æditos eē:neq; nō æditos. Cogno/ biles.n.iis tātum erūt:q nos utiq; audierint. Vale Plutarchus Chæroneus in uita Alexādri de æditione libroꝝ methaphyſicæ hæc ultro citroq; fuiſſe ſcripta meminit.

i IEſt aūt totius opis ꝓpoſitum naturæ earūq; reꝝ ſcientiā rationemq; explicare:quæ a natura producuntur. Nam ſine ratione cognoſcere facile eſt cuiuis homini. Poſſunt.n.oēs qui ſano ſunt ſenſu dicere hoc terram:illud aquā:hoc plantam:illud aīal eſſe. Is uero qui cū certa co/ gnoſcit ſcientia:neceſſe eſt principia rei cognitæ priora cognoſcat: quod & aliæ artes ratio/ nales declarant. Grāmaticos ſiquidem dicimus:non qui nomina auſcultāt: ſed quibus in promptu eſt dicere:ex quot cōſtet elementis nomē unūquodq;. Itē muſicos uocamus:nō qui ſumma aure cātus ex cipiunt:ſed qui in tonos & ſemitonia ſciunt diſſoluere.

ii SEd qui fieri poteſt dubitauerit quiſpiam:ut de principiis demonſtret quicquā? Nam ſi de/ monſtratio ex prioribus exiſtit priora inueſtigantes:principiorum principia inuenire uelle uidebimur. Sed ſoluitur. Id quod prius eſt dupliciter ſolet referri:& ad nos & ad naturam: nobis ea priora uidentur:eſſe:quæ notiora ſunt nobis:quæq; facilius poſſumus depræhen dere:quemadmodum nomina & ſyllabæ manifeſtiora q̄ litteræ:ſunt. Naturæ autem priora ſunt illa: quæ ex ſua ſubſtātia ſimpliciora quoq; habēt. Quēadmodū litteræ ſimpliciores ſunt q̄ ſyllabæ. Cōtra rius uero eſt utriq; ꝓceſſus. Nos ex cōpoſitis ad ſimplicia utpote naturæ priora reſoluimus. Natura

iii contra ex ſimplicibus compoſita fabricatur:

QVum igitur compoſitoꝝ rationem exquirimus:ea ex naturæ prioribus īdicare oportebit. Quum uero de prīcipiis agimus ex iis q̄ priora ſunt nobis:& eſt illa quidē propria demon/ ſtratio. Hæc uero q̄q; nō ꝓpria:tamen ſufficiens ad demōſtranda ea quæ uolumus. Si itaq; principiis oſtendendis:incipimus a cōmunioribus & plura comꝓhendētibus:nemo miret. Quia ex illis ad ꝑticularia ueniemus:cognobiliora ſiqdē nobis cōmunia ſunt aliquāto q̄ ꝓpria:ſunt.n. tanq̄ compoſitiora q̄ ꝓpria. Nā & in ſenſilibus uidere licet:accidentis procul aīalis:celerius totum cor/

iiii pus:q̄ caput:aut manum:aut pedem:aut partem aliquā cōprædendi. Eodem modo promptius eſt di/ cere id quod paret eminus aīal eſſe q̄ hoīem. Ita & in iis quoꝝ rationes quærimus:uniuerſalia atq; cō/ munia:manifeſtiora ſunt nobis q̄ ꝓxima & ꝑticularia. Quippe quæ magis ꝓmiſcua cōfuſioraq; ſint q̄ particularia. Eſt.n.penes intelligentiā totū qdā id qđ ē uniuerſale: ꝑtes uero ea q̄ ab illo cōplectunt. Ita & rhetores ſolent communia capita prius ꝓponere:mox de unoquoq; genere ſingillatim diſputare atq; perpendere. Eodem pacto & in libris reſolutoriis:is qui eſt de ſyllogiſmo tractatus:præpoſitus eſt ei qui quærit de demōſtratiuo:dialectico:atq; ſophiſtico. Quū.n.a communioribus initium capimus facilius cuiuſuis rei qđ propriū eſt atq; propinquum aſſequimur:ſed & primæ quoq; imaginatiōes ui/ ſioneſq; indiſcuſſæ inexplanataq; habent:& a cōmunibus ſimulachris impreſſæ iuectæq; ſenſibus: quia ſecundum naturam generalitas ſpecialitatē antecedit atq; ꝑcurrit. Itaq; pueri ab uniuerſalibus in/ choantes nullo diſcrimine uiros oēs arbitrant & appellitant patres:mulieres matres:utpote: q marem

& fœminā pinde ac cōmunia quædā uocabula prius intelligāt:q̄ ea quæ parentū ſunt ꝓpria.Idē dixerī de nomine & diffinitiōe:appello nomē id qđ diffinit.Verbi gratia:hoiem:diffinitionē ut : aīal terreſtre bipes intelliges.Nā hō uidet cōfuſe uniuerſaliter ſignificare:pōtq̄ ſi cōmunionē aut cōſortiū nominis ſpectes:pro aliis etiā num pleriſq̄ rebus capi:ueluti pro hoie ficto pictoue.Sed diffinitio uidet ſubſtātiā ſubiectā in mēbra ꝓtiri.Eſt igit hic maxie auſpicandū. v

NEceſſe eſt principiū unū eē:uel plura:& ſi unū:aut mobile aut īmobile:finitum : aut īfinitū:ſi plura rurſus aut mobilia:aut immobilia:numero aliquo terminata: aut īfinita . Sunt enim nōnulli qui īfinita principia poſuerūt:q̄les Anaxagoras Democrituſq̄ fuere:ueꝝ Democritus ſubſtātiā atomoꝝ.i.indiuiduoꝝ corpoꝝ arbitratus unā eē genere ſola effigiatiōe diſcreuit.Anaxagoras uero homiomerias cōtrariis q̄litatibus diſtīxit caliditate:frigiditate:nigritia.Eeodem mō diducti ſunt item ī ſectas:qđ entibus apud ueteres philoſophati ſunt.Illi entia putabāt eē principia: quærenteſq̄ quot eēnt entia:īueſtigabāt quot eſſent ponēda principia:ꝑterq̄ fortaſſe Parmenidē & Meliſſum:q quū unū ens eſſe & īmobile ſtatuiſſent:nō tamē unū principiū & īmobile efficere potuerūt.Nā quū principiū ex eoꝝ genere ſit:q̄ referūt ad alteꝝ:plura ſecū trahat ē neceſſe:atq̄ tot demū:atq̄ ea:quot & quoꝝ principiū ē. Alioqn quū dicāt ens īmobile ſe ipſos obiter ꝓdūt.Ens illud nequaq̄ ꝑ principio accæpiſſe.Quo.n.pacto aliud qđpiā gigneret ex eo principio qđ moueri nō poſſet? vi vii

COntra hos autē diſputare minime congruit phyſico.Sed quāobrē inquies:quoniam motu ſublato:principia tolluntur naturalia:īmo uero ipſa plane natura.Probare autem atq̄ addicere principia propria nullius eſt artis:quēadmodum neq̄ ad geometrā pertinet puncta & lineas demōſtrare:neq̄ ad arithmeticū unitates:ſed ex iis ueluti ſubiectis:atq̄ conſtitutis ea efficere atq̄ colligere q̄ cōſecunt.Quādo ꝑſertī ex qbus oſtēdere poterit phyſicus naturā eē? Nū ex principio aliquo naturali? At ſumeret pro argumento quod erat ī quæſtiōe diſcuſſioneq̄ poſitū.Num ex aliis quibuſuis extrinſecus? At nō demōſtraret ut phyſicus? ſed ſiqua eſt ſciētia prior naturali:illa utiq̄ aſciſcēda eſſet atq̄ īde haurire ac petere principia oporteret:quēadmodū a naturali principia medicinæ : a Geometria ſpectiuæ petūt.Qđ ſi grauaberis:uti ea ſciētia oportebit:q̄ cōmunis īſertaq̄ ē oībus artibus:q̄q̄ ꝑ ꝓbabilia tātū demōſtratiōes ſuas & ratiōes īducit.Cæteꝝ ſiue hoc:ſiue illo mō: ꝓceſſeris:nō diſputabis ut phyſicus:ſed aut ut Dialeticus aut ut philoſophus primus. viii

QVamobrem docere quot:& q̄ principia ſint naturæ ſpectat ad phyſicū:ſed quā natura ſit:nō eſt amplius phyſici functio:quiſq̄ illi directo minime uideant tollere naturā: nihilominus ex iis:q̄ dicunt:id liquido ſequit.Qui.n.minime cōcedit motum eē:neq̄ utiq̄ principiū motus dabit.Id aūt eſt ipſa porro natura.Quod ſiqui principia q̄q̄ cōcedūt:in iis tamē q̄ ſequūt: ex principiis male cōcludūt:ſtatim ad phyſicum ptinet ea uidere in qbus fallunt.Si uero ꝓꝓ difficultates aliquas quas diſſoluere neſciebāt:ſubſtulere principia naturæ:diſputatio iſtituta cū illis philoſophiæ naturalis fines egredit:atq̄ tranſcendit.Nam & falſas rationes ſi geometricis principiis nō repugnant a geometra ſoluunt:& conferēdus eſt pes:congrediēdūq̄ cominus:ſi repugnāt abſtinēdum tēperādūq̄: atq̄ hoc quale ſit illorū exēplo mōſtrabit:q circulū q̄drare ſunt conati:Hippocratis Chii & Antiphontis:nam Hippocratis error:qa principia retinebat:ſoluēdus ē.Is.n.eo peccat q̄ ſolum eā lunulā q̄drauit: quæ circa eius q̄drati latus cōſtituit:quē deſignauit in circulo:cum Antiphōte uero nō diſputat geometer.Is nāq̄ quū triāgulum æquilateꝝ deformauiſſet in circulo: & in quolibet latere ad circūferentiam circuli alteꝝ æquipedū.i.iſocelē conſtituiſſet:atq̄ deinceps hoc idētidē ſubindeq̄ factitaſſet:arbitrabat ultimi triāguli latus:qđ rectum erat circūferētiæ adæquaſſe.Hoc aūt erat tollere ſectionem in infinitū: qđ apud geometras ꝓloquiū ē:& cōmunis q̄dam ceu notio: Ac primū qdem hæc ītuentibus cōueniēs uidet (ut dixi)Parmenidis & Meliſſi rationes miſſas facere:ꝑſertim quū opinio ea & ꝓlixa ſubabſuerdaq̄ ſit:& ꝑterea huiuſmodi:q̄ egræ ꝑſuaderi cuiq̄ poſſit.Nam dicere oīa hæc q̄ ſupra & ſubter unum: id eē qđ eſt:qđ ē aliud q̄ dicere Dionē illud unum eē qđ ē:uel aliud qdpiam tale ex eorum genere tueri: quæ uerbo dūtaxat nō ēt rei ullius atteſtatione defendunt:quale eſt id qđ Heraclitus dicebat:eadē eſſe interſe cōtraria.Sed & rationes quoq̄ qbus utunt ſane litigioſæ captioſæq̄ ſunt: ꝓpoſitiones ſiquidem falſas aſſumūt:neq̄ recte ex forma cōcludunt:q̄q̄ magis ſtolida atq̄ īportuna ſunt:ea q̄ a Meliſſo dicūt: qppe q̄ nullam prorſus difficultatem afferre uideant:Verūtamen quoniā de natura q̄q̄ nihil loquunt: qui.n.de natura loqui poſſunt:q naturam tollunt? Naturales tamē ambiguitates attingūt:de uacuo:de īfinito motu:fortaſſe haud ab re fuerit:de huiuſmodi paululū diſputare:q̄ſiq̄ hoc munus nequaq̄ ꝑtinere ad phyſicum ſit oſtēſum:tamen a philoſopho minime alienum.Diſſereremus itaq̄ cōtra eos homines:non ut impugnata infirmataq̄ & ceu loco mota:atq̄ impulſa eorum opinione ſtatim ſic naturam & motum inueſtigemus: hæc.n.uti manifeſta nobis ſubiecta atq̄ propoſita eē debent:ſed aliter: ut hoc ipm uidelicet tanq̄ ex ſuperabūdanti nouemus ꝓſcrutemurq̄:qd &q̄tenus illi ſenſiſſe de natura recte & ꝓperam uideant:ac primū qdem opinionē ipſam ſeparatim æſtimabimus:deīde ſoluemus rationes eas:qbus ea q̄ ſentiunt aſſerere & cōfirmare conant. ix x xi xii

INitium igit eoꝝ oīum q̄ ſumus dicturi cōmodiſſimum eſt ꝓcunctari qđ illis ſignificet id quod ens uocamus:utrum putent multiplicem eſſe illius ſignificatum:an ſimplicē. Si multiplicem:ut nos in prædicamentis oſtendimus:nomen quidem ipſum entis unum erit:ſed ſubſtantiam:atq̄ rem multiplicem eſſe fateantur neceſſe eſt.Quod ſi erit ſubſtātia:& quantitas & qualitas:ſiue ſeparata illa ſiue cōiuncta poſuerint:plura erunt ea quæ ſunt:q̄uis una uox de illis xiii

xiiii oĩbus prædicet. Quod si simplicem significatũ eé uoluerint: atq; ita rẽ ipsam & id qđ significat unũ eé: quæremus eá rẽ significet ne tanq̃ genus: an tanq̃ spẽs: an tanquã idiuiduum? Sed siue tanq̃ genus siue tanq̃ species accipiatur: nõ poterũt effugere: qn plura colligant ea q̃ sunt: ꝓpterea q ꝙ & genus: & species: de pluribus differentibusq; prædicantur. Supest igit: si ens est unũ accipi: tanq̃ idiuiduũ oportere: quẽ

xv admodum est Bucephalus: Callias: hoc rubens. Sed rursum urgebimus: utrum substantiam esse id uelint: an accidens. Videntur sane uterq; arbitrari accidens esse quum alter finitum dicat: alter ĩfinitum esse qđ est. Infinitum uero atq; finitum: in genere quantitatis collocantur. Est enim infinita magnitudo quæ percurri non potest: finita quæ potest. Si ergo de subiecto aliquo talia prædicantur: duo intelligent esse ea: quæ sunt substantiam scilicet & quantitatem. Si uero de nullo subiecto dici quantitatem autumant: statim hoc incõmodũ ipossibileq; suscipit esse aliquod accidẽs posse: sine subiecta substãtia.

xvi Item quod unum est numero: quum multifariam dicatur quemadmodum & ens ipsum: capitur enĩ & pro continuo: quo significatu lineam esse unam dicimus: & pro insectili: cuiusmodi sunt punctus & nota: & pro eo q ꝙ unam eandemq; definitionem habet: ut uestis & tunica. Proferant obsecro qua significatione uelint unum ens esse. Neq; enim ut continuum quidam possunt accipere. Nam continuum est sectile in multa uel potius infinita. Quod siud quod ad unionem & ad compositionem uenit: unum quidam & diuisile esse fateantur: nonne statim uidentur concedere ex hoc plura esse entia oportere?

xvii Dices pars a toto separari non potest: quia continuum dicitur: quatenus est unum actu. Primum respondemus: illos nũquam distinxisse ens actu ab ente potestatis: præterea concedamus: & quasi condonemus hoc illis: illud profecto non negauerint: quædam esse continua: quæ non modo similaribus partibus constent: sed etiam dissimilaribus: qualia sunt animalia atq; plantæ. Nam huiuscemodi corporum partes: non cumulum tantum habent atq; cõgestum: sed dispositionem & collocationem: quæ illas ita digestas atq; inter sese commissas deuincit & illigat. Quod si pars lineæ eadem atq; una sit: cum linea uniuersa: propter eam rationem q ꝙ non est a toto separata: quur non sit & manus & pes idem uniuerso cum Socrate existimandus? Quur reddi non possit ratio diuersitatis? Quod si utraq; illa sunt eadem cum eodem toto: necesse eadem esse inter sese fateri. Quare idem erit manus: pes: oculus: aluus. Verum hæc quæstio idem ne sint partes atq; totum: iactata ueteribus disputatione seorsum excutitur: atq; utrinq; difficultas occurrit. Nam si idem sit totum: & pars: sequũtur ea quæ diximus supra. Si diuersum eueniet: totum esse aliud a seipso. Neq; enim hæc pars a toto diuersa est: illa nequaquam. Sed si una est a toto diuersa: uidentur omnes a toto æqualiter eé diuersæ: omnes uero partes nihil aliud sunt quam ipsum totum. Eadem sequentur: si partes quoq; aliarum rerum consyderaueris puta domus & cætus. Soluuntur hæc autem alibi. Neq; enim est uerum propter id quod particulariter & singillatim accepta quælibet pars uariat & differt a toto: continuo ẽt omnes simul numeratas a toto esse diuersas. Quãuis enim singulæ diuersæ sint ab eo uniuerso quod continet: omnes tamen efficiũtur illud uniuersum. Sed satis hæc hactenus. Ex iis ergo q̃ diximus: patet ens nõ posse unũ ens eé ita ut cõtinuũ. Dicent

xviii fortasse ens unũ esse ut insectile. Ergo unitates & puncta erunt ea q̃ sunt oĩa: terra: mare: cælum. Quo quid esse potest magis horrendum? Item quo pacto includent qualitatem puncto? Quando neque affectio ulla: neq; figura constare indiuisibili potest. Item quantitas qua sede locabitur? si pũcta nõ sunt quantitates: sed termini quantitatis. Præterea neq; finitum neq; infinitum poterit esse quod est: quorum utrũq;: alterum tamen alter: uolunt de ente prædicari. Iam cum terminus sit indiuisilis: Si ens terminus fuerit nusquã erit: quod terminatur. Sed manifestum ẽ dato termino: rem quoq; terminatam

xix statim dari oportere. Refertur enim ad alterum terminus: semperq; cum altero est. Fieri ergo nequit: ut ens unum sit ita ut insectile. Restat ut dicant unum esse ens eo pacto quo merum & uinum: uestis & tunica: quod si dixerint in errorem eum incidisse uidebuntur: quem inuexit Heraclitus. Eadem siquidem fierent diffinitione homo planta uolatile: deinde bonum atq; malum: & postremo contraria. Ita & disperata quoq; simul uera efficerentur. Nam si idem sit album & nigrum: idem quoq; necesse est: sit album & non album. Quod enim nigrum est non album est. Si autem idem est affirmatio & negatio: quot non idem esse concesserint: id quod est: & id quod non ẽ: id quod ẽ unum: & id qđ nõ unum. Ita absurdissime delirabũt: neq; solum id quod ẽ unum: fatebunt non unũ: sed nihil omnino posuisse animaduertent. Quod si hoc modo dixerimus Socrates est philosophus: Socrates est bipedalis: num in unaquaq; oratione idem significabimus? nonne risu sit potius dignum arbitrari eandem rem esse ĩ propositione qualitatem & quantitatem? Siquis uero me interroget: quo pacto unum esse putem: Socratem quem & simum & bipedalem & philosophum dico. Neq; enim numerus multitudoue simpliciter esse Socrates potest: unitatem tamen ab illo uideor substuliss̃e. Quod si dederimus Socratem plura & unum esse: Quur non concedatur hoc idem Parmenidi & Melisso? ita ut eadem res una sit si-

xx mul & nõ una. Hæc cauillatio Lycophronem quiq; post illum fuere antiquiores tantum perturbauit ut quum ea sola putarent esse: de quibus hoc uerbum est prædicabat: de sola substantia prædicari uerbum illud paterentur: ut Socrates est. Siquod uero accidens de Socrate diceretur: ne plura esse unum Socratem fateri cogerentur. Nolebant amplius de illo uerbum est posse prædicari. Non enim dicendum putabant. Socrates est albus: Socrates est bipedalis: sed simpliciter: Socrates albus: Socrates bipedalis. Ita errori errore alio occurrentes propositionem: & orationem enunciatiuam tollebant. Sane Plato mutabat orationem: & loco huius quod canus est: dicebat incanuit. Nos autem censemus:

xxi idem esse: unum & non unum posse. Verum neque eodem respectu neque simul. Esset enim im-

possibile hoc:quum alterum possibile & uerissimum esse comprobetur: eundem uidelicet Socratem unum esse subiecto:plura cogitatione & ratione.Est enim alia ratio musici alia bipedalis:quo fit ut nulla insit in dicto pugnantia:Illi uero temere tumultuauerit.Idem de diuisione continui dicendum ē.Iam illi hoc loco deficiunt manusq; dant: coacti concedere idem esse posse unum & multa. Cæterum unū & multa idem esto:dum non simul aut eodem respectu consyderetur:quippe quæ eo modo opposita esse & repugnantia uiderentur.Sit ergo unum actu.Sit multa potētia.Quēadmodū si diceremus. Triti cum esse spicam potestate non actu:neq; hæc pugnant sibi contraspiciuntue. Si meminerimus earum distinctionū:q̄ nobis traditæ sunt cōtra fallacias iportunas:atq; calūnias sophistaꝝ.Hūc ī modū ꝓpēsa examinataq; opiniōe uetexꝝ fieri posse nō uidet unū:ut sit ea quæ sunt.

SEd & rōnes illorum soluere nemini est difficile.Statim enim Melissi argumentatio uitiose concludit.Si factum inquit est ens principium habet:non est autem factum non habet ergo principiū:quo fieri ut & unū sit & infinitū.Nam quū oportet retorquēdo assumere id quod est oppositū cōsequenti in connexione & subiicere oppositū antecedenti.Ita.n.conficit secūdæ figuræ conditionalis syllogismus.Non hoc fecit:sed intulit id quod non erat antecedens:& oppositō antecedentis assumpto attulit oppositum consequentis:huiusmodi autem argumētorum frequens & uulgaris captio est.Si homo est:animal est:non autem est homo:Neq; igit animal:si ambulat Socrates mouetur:non autem ambulat:non igitur mouet.Præterea quum appellatione principii quod plura significat abutatur pro uno rei significatu latere ac fallere arbitrātur.Est enim principium aliud temporis ut quum dicimus genituræ suæ principium habuisse Platonem hunc uel illum diem. Aliud rei & magnitudinis quemadmodum caput uiæ & cuiusuis spacii dicimus esse prīcipium.Quare quū Melissus dicat factum omne habere principium: quæremus de quo principio sit locutus.Quicquid enim simpliciter gignit principium habet temporis ut homo equus olea:platanus.Non tamen omnia principium magnitudinis habere possunt:qualia sunt ea quæ nō simpliciter fiunt:sed per alterationē & momentaneam mutationem progenerātur:fit enim & gelu & caseus.Non tamen magnitudinis principiū licet accipere:unde primum cœperit concretio illa atq; coitio.Rursus quum dicit quod non est factum non habet principium:eodem modo quærendum est de quo principio propositionem suam ītelligat: nam prīcipium temporis non habet ea quæ facta non sunt.Magnitudinis uero nihil ꝓhibet:quin possint habere:sicuti sol & luna & reliqua sydera:q; si in assumptionibus de principio magnitudinis loquebatur:consequens quidem recte affertur:sed fallæ sunt assumptiones.Si autem de principio temporis intelligebat: est quidem uerus in quibus id collocat:sed concludit & efficit non ea quæ uult.Vult enim magnitudinem entis infinitam ostēdere:uidetur autem non magnitudinem demōstrasse sed tempus. Deinde dicit:īmobile eē id quod est.Non.n.locū eē ullū posse in quo moueatur id quod est unū & quo quo uersus infinitū.Sed q̄obrem homo acute:ut.n.moueri nō possit totū quia sit infinitum: quur tamen ꝑtes moueri nō poterūt? nisi & mare putaueris eē immobile:ea ratione q; uniuersum de locis suis atq; alueo nō egreditur:q̄uis manifestissime in reciprocationibus transferant & moueātur ꝑtes.Alterationem itē aut motū eē nō credis:aut si credis qua de causa eripis infinito? q̄do neq; calefaciendis rebus: neq; refrigerandis opus ē loco. Absurda itaq; uidet eē huiusmodi ratio:atq; in eo uno maxime fluctuare:iacereq;:qd cōtendit prīcipii significationem ad unā rem tantū ꝑtinere:qd nisi protinus mihi concesserint calūniari apertissime uidebūtur.Dicet fortasse ens unū esse rōne diffinitioneq;.Sed quæro quem admodū ens accipiat.Nā si ens pro prīcipio accipit:diciturq; unū eē ratione principiū:utiq; aliqd dicere atq; idē sentire uideret:quod plerisq; naturales philosophi sentiūt oīum uero rexꝝ & entiū unā dicere eē rationē atq; naturā equi:hois:Cōtrarioꝝ qd pōt dici sentiriue cōtra ueritatē atq; sensum illustrius? Hactenus contra Melissum & qdē plura q̄ oportebat.

xxii
xxiii
xxiiii

COntra Parmenidē deinceps ē disputādū:cæterꝝ modi quos in refellenda taxandaq; opiniōe Melissi Pauloante cōmenti sumus:Idē ī Parmenidē quoq; cōueniūt.Propria uero sunt ea: quibus īterrogationi illius occurritur.Est autē ad hāc ferme īam īterrogatio.Id qd ꝑter ens ē nō ē ens.Id qd nō ens ē nihil est.Nōne ergo unū est ens? Fallit aūt in eo q; quum multiplex sit significatus entis quēadmodū ostēdimus simpliciter dici atq; accipi putat.Est uero hoc ꝑinde atq; si dicat qspiā.Id qd præter cancrū est nō esse omnino cancrū:& qd ꝑter canē ē nullo mō esse canem. Atq; fieri pōt:ut id qd præter canē est sit etiā canis:& quod ꝑter cancrū est sit etiā cancer.Nā id quod ꝑter canē marinum est fieri nequit ut canis marinus sit.Cœlestis tamen atq; terrestris eē nihil uetat:quin possit intelligi.Eodem modo & siquid præter ens est:exempli gratia:id quod præter substantiam est non potest esse substantia:poterit tamen & quantitas esse & qualitas: pari ratione: siquid præter qualitatē fuerit non erit amplius qualitas:sed uel substantia esse uel quantitas poterit. Demum nihil prohibet hoc modo plura esse eaquæ sunt:atq; ita primum Parmenides prēditur falsus. Quam uero neq; concludat quidem ea ratio manifestum fiet ex subiectione hac:si uidelicet eadem figura orationis:alia sumpta conceperis hoc modo.Ponatur ens significare id solum quod est album.Id uero quod præter album est nihil prorsus esse: contexaturque similiter argumentum hoc pacto.Siquid præter album est: Illud non est album. Quod uero non est album: nihil est. Quod ex illis assumptionibus conficias:aliud quam id nihil esse: quod præter album sit? Nam si ad ea præcepta: quæ in resoluto riis commentationibus exposita sunt respicias facile intelliges :sic maxime esse connectendam astringendamque rationem.Ille uero:ita concludit:id solum esse quod album est .Quur igitur importu-

xxv

niorem magiſq; fatuam dixit eſſe rationem Meliſſi? Nempe qa Parmenides q̃q̃ perperam cludit: artificioſæ tamen cõponit propoſitiones. Non. n. eſt negatio illa quum dicit: quod præter ens ẽ non eſt ens. Alioquin uerbum non ens: quod ille in ſecunda propoſitione ratiocinationis ſuæ ſumit ꝑ ſubiecto: cõſtitui qui potuiſſet? Sed eſt ex tranſpoſitione affirmatio. At Meliſſi aſſumpta fallaci uicioſaq; reciprocatione: & conuerſione nituntur. Verum cõcedamus illi recte hactenus effici ſolum id eſſe quod albũ ſit. Quid prohibet plura ſaltem eſſe quæ ſint alba? Cygnum niuem lac ceruſſam? Sed quoniam ſe uertẽt: quando hæc inter ſe perſpicuo diuerſa ſunt: & numerum præterea ac multitudinem liquido iuehunt. Niſi potius contendunt: id quod album eſt: continuum eſſe: atq; hac fini unum. At neq; hoc quidẽ perfugio tueri ſe poteſt. Nam ſi ad rationem definitionemq; animaduertas: reperies duas res minimum in eo ente contineri oportere: ſubiectum uidelicet corpus: & albedinem. Eniuero res illæ q̃q̃ ſunt duæ fieri tamen nequit ſeorſum: ut altera ſine altera ſit. Nam color ſine ſubiecto prorſus nõ poteſt cõſiſtere. Definitiones uero quia diuerſæ ſunt illorum naturam indicant eſſe differentem. Alterum enim eſt corpus:
xxvi id quod colorauit albedo. Alterum eſt color: cuius ea uis ẽ: ut diſſipet uiſum: & diſgreget aciem. Porro hæc nondum uidit Parmenides. Dicet fortaſſe quiſpiam non urgeri hominem argumẽtis & ratiõibus: ſed cogi plane circũueniriq;. Nõ enim putaſſe Parmenidem: unum illud ens: quod inuexiſſet accidẽs eẽ aut ex eorum numero quæ ea re ſunt: quod aliis hærent. Sed de eo ente loquutum fuiſſe: q; eẽt proprie & maxime: atq; uero ens: hoc enim apud nos ſignificat uere: & maxime ens. Quod apud Platõem dicitur ens: ut ita loquar ipſiſſimum: neq; tam obſtupidus erat Parmenides ut ignoraret: fundandis ſiſtendiſq; accidentibus ſubiecto aliquo opus eſſe: quod ſi ſolum accidens foret: ens ipſum uti ſubiectum eſſe ens non potuiſſet: quoniam fuiſſet ab ente diuerſum: ĩmo uero maius incommodum ſuſciperetur ſubſtantiam ſimul eſſe: atq; non eſſe. Eſſe quod enti ſupponeretur. Non eſſe q; ſolum accidens conſtitueretur ens eſſe. Quoniam uero non erat horum omnino neſcius: neq; illud item ignorabat ſe: ſi propter huiuſmodi abſurditatem ſubſtantiam ens eſſe conceſſiſſet quia ſine ea conſtare accidens nõ poſſet: ſimulatq; accidens ſolum eſſe ens putauiſſet: neceſſario plura eſſe entia conceſſurum fuiſſe: præſertim quum illa ſeparatas & diuerſas diffinitiones optinere apertiſſime uiderentur: licet ita mutuo innexu implexuq; teneantur ut ſeiungi non poſſint: iniurii atq; adeo utilitigatoris hominis eẽt: exiſtimare uerem alioquin philoſophum tanta rerum inſcitia laboraſſe. Verum enim uero nihilominus dato etiã num hoc atq; conceſſo Parmenidi. Id. ſ. ſolum ſignificare ens: quod ſit maxime & ueriſſime ens & ipſiſſimum: & poſtremo ſubſtantia: & id quod hæreat nulli: potius cui hæreant atq; accidant cætera nihilominus inquam eueniet: ens eſſe non ens. Nam hoc quod uocamus uere ens. Num album? num nigrũ? num quouis alio nomine aliud quidpiam eſſe uoluerit? profecto ineſſe aliquid ſubſtantiæ conceſſerit: quippe quæ ſubiecta ſit omnibus. Si album ergo dixerit: id quod eſt ſubſtantia: contra obſtabo: Albũ uero ens eſſe non poſſe. Nam id quod uere ens dicitur apud eum ſubſtantiam ſignificabat. At album ẽ
xxvii accidens. Quod ſi album non ſit uere ens: neq; ens utiq; ullo modo eſſe poterit. Erat enim ſupra conſtitutum ab illo. Solum id eſſe ens quod uere ens eſſet. Quamobrem album erit non ens: non eo quidem genere partim ut ſit: partim non ſit. Sed ex ſubiectione ac poſito erit penitus atq; omnino nõ ens. Neq; enĩ dici poteſt ipſum uere ens huic albo hæſiſſe accidiſſeq;: quum ſit ipſum ſubiectum albedinis. Quæ quum ita ſint quumq; albũ oĩno eſſe non poſſit: ſequẽs eſt: ut ſi ineſſe illud ĩ uere ente dixerimus: utiq; id qd̃ maxime nõ eſt: dicamus eſſe in eo: qd̃ maxime eſt: atq; hoc iã q̃ ſit diſſonũ latet neminẽ. Age ſi uere ens fuerit albũ: albũ porro iã oĩno non ſit: nõne euenit: ut id qd̃ maxie ẽ efficiaẽ nõ ens? Neu ſit qſpiã qui nõ cõfectũ putet: quẽadmodũ nõ cõficeretur: ſiqs ita cõponeret: albũ ẽ accidẽs: corpus ẽ album: corpus igitur accidẽs. Sed nulla eſt ſimilitudo ĩter poſterioré hunc & priorẽ ſyllogiſmũ. Is. n. q dicit album eẽ accidẽs: concedit præter ſubſtãtiã eẽ aliqd: qd̃ quum ꝑ ſe ſit ens: alteri deĩceps hæreat: proĩde ſi ſubiectũ ẽ aliud ens: & diuerſum ab accidẽte: q̃q̃ eſt particeps accidẽtis: qd̃ itẽ ẽ ens diuerſum a ſubiecto uicioclodit ratio: in qua ĩducitur corpus ſiue ſubiectũ accidẽs eẽ. At hic non ſic ẽ: ſed albũ: atq; oẽ huiuſmodi accidẽs ſimpliciter negãt ens eẽ. Confit igitur albũ de uere ente prædicari nõ poſſe ut accidẽs: alioqn qd̃ negauit ens eẽ fateretur eſſe. Quo cõceſſo nõ ſolũ ens: ſed etiã uere ens erit. Quo dato ſtatim ſequiẽ appellationẽ uere entis late patere & multa ſignificare: non ut ille uolebat unũ: qd̃ ſi nõ ꝑdiceẽ ut accidẽs: certe aut ut ſpẽs aut ut genus ꝑdicabiẽ. Ex iis oĩbus ſequiẽ id qd̃ ſimpliciter ẽ nõ ens: de eo qd̃ ſimpliciter ens eſt appellatũ & prædicatũ iri. lacet igiẽ tota concluſio.

xxviii AGitur ĩfinitũ illud ens neq; corpus eſſe neq; magnitudinis ullius ſitũ habere cõcedẽt: ne aut in partis cogãtur multas diuidere: aut accidẽtia adiũgere: utrũ ne igiẽ definiẽdũ putãt id qd̃ uere ens uocatur. At quã nã ſubſtãtiæ rationẽ afferre poſſunt? Niſi forte etiã hoc tollere uoluerit ab eo ente qd̃ fingũt. Quod ſi ſubſtulerit nõ uideo qd dici ſcribiue de eo amplius poſſit: de quo nihil neq; ut accidens: neq; ut genus: neq; ut ſpecies: neq; ut differẽtia: neq; ut diffinitio: neq; demum ut deſcriptio poſſit afferri. Siquam uero dederint diffinitionẽ: diuidi illam ſciant oportere: ĩ uere entia: ueluti ſi ponatur homo id eſſe qd̃ uere ẽ. Aio neceſſariũ eẽ: hominis diffinitionẽ ex iis quæ uere ſunt eſſe cõpoſita: ideſt animal & terreſtre & bipes ex eorum eſſe numero quæ uere ſunt. Nã ſi uere eſſe illa negaueris accidẽtia feciſſe uideberis. Sed fieri nequit: ut ea quæ diffinitionẽ rei cõplẽt: accidẽtia ſint diffiniri. Quã autẽ uerũ hoc ſit: facile eſt ut arbitror ꝑſuadere. Accidẽtia oĩa aut talia ſunt ut adeſſe
xxix poſſint: & nõ adeſſe: id ẽ ut & adiũgi & ſeparari ab eo poſſint cui accidũt qualia ſunt ſedere legere diſputare: aut eiuſmodi: quorum diffinitionem ſubiectum ipſum ingrediatur: qualia ſunt: ſimitudo paritas

& imparitas numeri. Eſt enim naſi cauitas ſimitudo & numerus: qui ſecari poteſt in inæqualia: impar utriuſmodi. Igitur accidens erit animal? Nam ſi prioris modi. ſ. eius ut adeſſe poſſit: & non adeſſe fiet: interdum: ut homo: neq; ſit animal: neq; bipes: neq; terreſtre. Sicut plerūq; fit: ut neq; diſputet: neq; ſedeat. Sed forte ſecundi modi putaueris: at fieri nequit. Non enim ineſt homo in diffinitione animalis bipedis terreſtris: potius e diuerſo illa in hominis diffinitione clauduntur. Eſt enim uniuerſale præceptum ea quæ in alicuius diffinitione ponuntur: in ſua diffinitione diffinitum habere nō poſſe: alioquin id qđ totum eſt: partis pars fieret. Nam hominis pars eſt animal: quippe quod cum aliis iunctum conſtituat hominem. Quare ſi homo inſertus innexuſq; ſit diffinitioni animalis: totum erit in parte: & pars partis fiet. Neq; enim ſiquid conſtat ex pluribus: ut albefactum ex albo & corpore: poteſt ineſſe in alterius ſuarum partium diffinitione: puta in diffinitione albedinis: aut in diffinitione corporis: ſed e contrario potius. Dices homini: neq; animal accidit: neq; bipes: ſed cuidam alteri. Ego uero primum id prætereo: quod quum ita dicis: duo iam eſſe ea quæ uere ſunt fateris: deinde illud requiro potius. Si animal bipes & terreſtre accidentia ſint: hominem quoq; qui ex illis exiſtit: accidens eſſe maxime oportere: quod qui dicit magna eſt uecordia: ſi autem ut oſtendi hæc non accidunt homini: manifeſtum eſt: hominis diffinitionem in uere entia eſſe diuiſam. Quotiens autem de hominis diffinitione: hoc loco habita mentio eſt: omnia intelligi de eo: quod uere ens ſit: atq; illuc tranſferri. ſ. uolumus. Multa igitur uere entia habebunt: quis neq; ſeparari mutuo: neq; diſiūgi poſſint ab eo: qđ uere ens ſit: atq; id ipſum uere ens ex indiuiſibilibus iſeparabiliſq; tāetſi cōponitur: tamen ex uere entibus cōſtat.

xxx

DEdere nonnulli manus uicti ratione Parmenidis: & ratione Zenonis: qui quum putarēt ens eſſe indiſſolubile indiſiunctile atq; continuum conati ſunt uel hunc in modum ꝓbare: unū ens eſſe: quia ſi diuidi poteſt non ſit proprie unum: quando ſectio huiuſmodi corporis in infinitum abit. Quam difficultatem quum ſoluere quidam eſſent aggreſſi: non ſolum illos loco dimouere non potuerunt: ſed etiam alia quædam magis cum obſcura ſalebroſaq; tum dubia cōtrouerſaq; attulere. Nam Xenocrates loco ſectionis infinitæ indiuiſiles quaſdam lineas commentus eſt: & ne unum & multa eſſe fateretur: quæ putabat eſſe pugnantia in aliam quandam & quidem maiorem prolixioremq; repugnantiam uidetur incidere. Conſtituit enim idem eſſe magnitudinem & non magnitudinem: quo quid poteſt eſſe pugnantius? Porro idem eſſe unum & multa non pugnant: ſi cui nota eſt ea diſtinctio: quæ a nobis explicata eſt de actu & poteſtate. At is qui idem putat eſſe lineam & indiuiſile: nimirum dicit lineam eſſe non lineam.

xxxi

PLato quoq; non modo primam aſſumptionem Parmenidis concedebat: uidelicet eam: id non eſt quod præter ens eſt: uerum etiam aſſentiebatur unum ens eſſe. Id uero: quod iam efficere: & concludere ratio uidebatur: unum ſcilicet eſſe omnia minime cōprobabat quia uidelicet etiam non entia quodammodo eſſe opinabatur: nam ipſum uere ens conſtituebat ideam. Materiam uero primam: atq; informem eſſe quidem: ſed nihil habere entis exiſtimabat. Arbitrabatur ſiquidem conſtare res ex duobus: ideſt ex eo ente: quod uolebat unum eſſe: & ex eo nō ente: qđ primam materiam appellitabat: cæterum ipſe quoq; neſcio quonam fato incidit ſcopulum: quem uitare maxime cupiebat. Si enim unam tantum rem ſignificari ab ente concedit: addit autem præter hoc ens aliud quidam eſſe: uidetur ſimul & unum ens dicere: & efficere multa: quod qui fatentur: nonne fatentur unum eſſe & non unum? Neq; enim propterea uidetur poſſe effugere: quod alterum proprie ens: alterum improprie dicat uocari: quin etiam: magis: magiſq; tenetur: atq; in eadem pugnantia fortius penituſq; uerſatur. Nam ſimul differentiam conſtituit inter ea quæ ſunt: uelit nolit numerum facit: & plura eſſe entia aperte demonſtrat. Nos uero dicimus quamuis unum ſignificare uideatur ens: poſſe tamen defendi eos: qui poſuere: non ens eſſe: ne contraria: & aduerſantia dicere uideātur. Neq; enim de eo non ente locuti ſunt: quod prorſus non eſſet: quodue uſquequaq; præter ens eſſet: nam hoc tueri: eſt tueri pugnantia: quia ſcilicet: quum unam entis eſſe naturam conſtituis ſine repugnantia: aliam inducere atq; inferre non potes. Illud tamen non ens: aliquatenus ens dicere nō ueremur. Et enim quum dicimus ens unam ſignificare naturam: non ideo uolumus unam numero entis eſſe naturam: poteſt enī ea quoq; ſignificari: quæ generis ſit: & ea quæ ſpeciei. Quid igitur prohibet: hoc ipſum ens: quod dico eſſe unum: intelligi unum eſſe genus? Ponatur ergo ens animal eſſe. Qui itaq; canem eſſe: nō ens dicit: non ſtatim dicit: præter ens canem eſſe. Sed poteſt etiam illud intelligi: ut canis qui ſit: non equus ſit: tamen canis. Non eſt igitur altera entis natura introducenda: ne omnia fiāt unum. Sedet ſi nomine entis ſolum: id quod uero eſt: & quod ipſiſſimum eſt uenire ſignificariq; placeat. Non ꝓpterea excludimur: quin multa numero uel ſpecie entia eſſe affirmare poſſimus: quemadmodum dictum eſt. Contra itaq; Parmenidem: & Meliſſum ſatis hæc ſunto.

xxxii

QVi uero ens pro principio accæperunt: & unum ens: unum dixere principium: quos iure qs appellauerit Phyſicos in duo genera ſecantur. Alii unum ex elementis principium ſtatuere. Mox ex eo reliqua deriuarint raritudine dēſitudineq; adhibita: quibus qualitatibus uniuerſaliora illa uidentᵉ eē cōtraria. Supantia & defectus ſub quibus magnū & paruū Platonis pricipia collocantᵉ. Verū Platoni magnū & paruū materiā ſignificabát: unū uero cām efficiētē & formā contra Phyſici pro uno materiā & ſubiectum accipiunt: contraria autem formas eſſe & differentias arbitrantur. Cæterum alii ut Anaximander nullum ex elementis principium faciunt. Sed tertiam quandam naturam: quæ & igne ſit craſſior: & tenuior: & gracilior aere. Porro idem ille Anaximan-

der existimauit non esse opus alteratione generandis rebus: sed ex infinito illo elemento contrarietates insertas atq; innexas excerni. Quemadmodum etiam ii qui multa principia & unam efficientem causam posuere. Anaxagoram dico & Empedoclem: quorum alter similares illa particulas quas homomerias uocabat: & mentem præterea diuinam inuexit. Alter quattuor elementa etspherum ideſt Deum putauit esse principia. Plane ii cum Anaximandro in eo conueniunt: q; ad ortum & generationem rerum: nulla alteratione utuntur: sed quæ fieri: atq; nasci subinde nobis uidentur contendunt: ex ea miscella oia perinde: atq; prius in hærentia: sed latentia exprimi: atq; secerni. Cæterum differunt in eo: q; alter secretionem illam temporibus quidem terminatam facit: sed interpollem ac reducem uicibus. Anaxagoras
xxxiii uero sempiternam putant esse: & nunquam desituram intercasuramue: Huic item elementa uidentur esse infinita: illi finita uidelicet quattuor. Sane duæ ratiões fuere quibus Anaxagoras ita opinari motus est: una: q; uidebat ex contrariis gigni contraria. Nam quum fieri posse non putaret: ut contrarium ullū in contrariā naturam abiret: quippe qui crederet rerum principia esse casura interituraque: si contraria in contrarias naturas uerti possent: arbitratus est: incontrariis inesse contraria. Altera ratio erat: & quidē quæ coegit illum: atq; impulit maxime ita sentire: q; notat commune antiquorum fere omnium eē scitum: nihil fieri posse de nihilo: proindeq; obtinuisse: ut singula esse: in singulis iudicarentur: & fieri res: aut generari nihil aliud esset: q; detegi euelariq; aut excerni. Corrumpi contra: nihil aliud esset: q̄ diffundi: & coalescere. Apud Anaxagoram porro rem fieri: atq; nasci nihil aliud ē: q̄ alterascere: & mutare: Verum ex ipsius rei natura ituitu patet illum uni uocabuli non tenuisse: qui generationem: non ut cæteri
xxxiiii coitionem: siue concretionem: sed alterationem appellet. Sed & syllogismo utitur: ad suam sententiam confirmandam: hunc immodum. Omne quod fit: uel ex ente fit: uel non ex ente. Sed enim ex non ente non potest: ex ente ergo fit omne: quod fit: ita sequi: ut singula insint in eo unde fit aliquid: ut in hac aqua crines ossa neruos carnem inesse sit necesse. Perspici autem: atq; deprehendi non posse: a nobis horum singula præ sua exiguitate. Ex quibus postremo intulit immista & innexa esse singulis omnia posteaquam ex omnibus omnia fieri uidebantur. Sed quænam est: ea causa: ut omnia non appareant esse similia: si æque proueniunt ex singulis omnia? Quoniam inquit ille uniuscuiusque rei inæqualis est in omnibus portio: sed in unaquaque re unum quippiam abundat magis: atque superfluit: ut in hoc sit aquæ plus: in illo sit corporis. Quod ergo apparet aqua: facit hoc copia: quando nihil est: sincere aqua caro terra sanguis.

xxxv Est igitur consequens post eius opinionis confutationem quæ tollere principia uidebatur eorum impugnare sententiam qui infinita esse illa putauere. Vellem fieri posset: ut ipsimet interessent nostræ disputationi: facile opinor fatererentur finita rerum naturalium esse principia. Equidem primum illud admiror quo pacto ii qui naturæ scientiam profitentur: ignorauerint id se temere profiteri si suam sententiam retineri tueriq; uelint. Si enim tunc scire uniuscuiusq; rei naturam arbitramur quum causas illius: & principia cognoscimus: infinitarum autem rerum quum is aperte concedat: nullam posse haberi noticiam. Nimirum qui infinita dicit esse principia tollit rei: quā tractat cognoscendæ facultatem: q; si quum infinita ea faceret Anaxagoras qualitates alioquin numero definiuisset: quamuis sciri non posset: ex quot existeret unumquodq;: saltem illud cognoscere licuisset: ex qualibus constare. Nunc uero quum: neq; per proprietates: ac species: neq; per numeros suas illas similares particulas quas finxit: distinxisse discreuisseq; reperiatur: quumq; ea se docere pollicitus fuerit:
xxxvi quæ primus ipse nesciat: apertissime nos ueteratorio isto expromisso uidetur eludere. Hactenus extra negotium. Iam uero illud quo pacto non est absurdum: quod ex illa opinione consequitur: quæ putat mista esse in omnibus omnia: Sequitur enim: quum una quæq; similarium partium & augeri in infinitum & minui possit: neq; maximā ullā: neq; minimam posse q̄titatem capi. Quod etiā ipsimet Anaxagoræ impossibile uidet esse. Fatet enī cōpositū omne cōstare ptibus: partes autē illas uoco: q̄ & uicissim a sese & a toto separari actu quæūt. Palā quoq; illud concedit: magnitudinē totius pendere: atq; regi magnitudine ptiū: ut si uidelicet paruæ sint ptes: paruum etiam habeat: & totū: si cōtra magnæ magnū quoq; & illud habeat. Et si ifinitus utrinq; processus ī partibus fuerit: futurū eē itidē in cōposito infinitum. Quanta. n. esse possunt ossa: caro: nerui: tantū: & ipsum aīal. Eodē modo de partibus plātarū: & de plantis ipsis iudicandum ē. Aeque etiā e diuerso illud ē uerū: si sit impossibile: totū grandescere: partes quoq; esse impossibile: plane aīalibus oībus atq; plantis exitus magnitudinis est: ipso etiā num Anaxagora consentiente. Esse igitur & partibus necesse est: neq; fieri pōt: uti q̄talubet sit caro hois ea: q̄ cum infinitis aliis rebus iest & delitescit milio: aut uti in minores secetur portiones & tamen caro adhuc remaneat. Sane hoc q dicit magna uidet amentia. Vegt Anaxagoras fortasse respōderet hūc in modū: minie quidē se concedere magnitudines aīalium & plantarū ex similariū partiū auctione & diminutione pendere: esse uero secuturū: id si aīalia atq; plantæ ex q̄libet similariū partiū specie: unam tantū similarem particulā nacta essent: ut unam ossis: & unā sanguinis: & unā genet similiter reliquor: sed nō est: ita immo uero cōstituere se: atq; collocare in unoquoq; aīantiū genere: multas similares eiusdē generis & spēi particulas, phinc nullū incōmodū suscipi: si concedatur carnem diuidi posse in infinitum: animal non posse:. Nam eam carnem quæ inest in animali ex pluribus constare carnibus tanquā principiis & elementis. Sed non effugit. Tametsi enim hoc ita fuerit nihilosecius horum elementorum oportet magnitudinem definire. Dabitur porro numerus aliquis carūcularum: quæ compositæ efficiant eā carnē: quæ inest in animali. Sit autem quaternarius uel quinarius exempli causa. Si igitur harum carūcularū

unaquæq; diuidi poteſt in infinitum:ea caro q̄ ex quattuor illis conſtaret uſq; adeo concidi atq; exigua reddi poſſit:ut ex tantilla carne nullum animal conſiſteret.Præterea quid eſt quod aiunt:hominis carnem ex pluribus carnibus eſſe compoſitam? Quur illarum quælibet caruncularum nō erit rurſus ex pluribus compoſita carnibus? Si minui poſſunt ſimilares particulæ in infinitum? Illud quoq; q̄perridiculum ē? Elephanti carnē ex paucioribus cōſtare carūculis:culicis carnem ex pluribus: nihil enī ītereſt: utrum duas ex pluribus an ex paucioribus aliquid eſſe conſtitutum:quum nullum magnitudinis exitum capere poſſis:neq; incrementum uerſus neq; diminutionem:omnino autem carnem minuere in infinitum nihil aliud eſt q̄ carnem efficere ampliꝰ ne ſit caro.Quāuis.n.carnis in eo quod corpus eſt infinitam ſectionem poſſis agnoſcere:in eo tamen qđ caro eſt non potes.Breui ſiquidē carūculæ illæ ex ſectione deſinerent eſſe carūculæ:atq; ita corrumperentur.Quod quemadmodum conuenire poſſit ei q rerum prīcipia ſtatuit ĩcorrupta:nō uideo.Si itaq; uera ſunt hæc:definitaq; atq; certa ē carnis minimæ magnitudo:fieri nō poteſt ut ī quolibet admiſtū ſit quodlibet.Sed quāobrem? Quia omne finitū corpus:ſi finitas:& quidem minimas portiunculas deſeces quandoque deficiet:eſt neceſſe:modo non proportionem ſequare:ſed certam aliquam & præſcriptam magnitudinem decidas.Si igitur ex aqua caro uniuerſa continuo excerantur: proculdubio ſumptitabitur aliquando uniuerſa quæ ſuberat:neq; abiri poterit in infinitū.Neceſſe eſt itaq; alterꝫ ex duobus ſequi:aut ut excretio illa cadat deponatq; abſumpta atq; exhauſta omni materia:aut ea durāte infinita uis carūculaꝝ q̄ habebat uel anteq̄ cœpiſſent excerni:in magnitudine ac mole finita:puta aqua uel alterius corporis reliquat. Quod dicere aut ſentire ſupat oēm ſtoliditatē. Adhuc ſi corpus omne ſublatis partibus reddit mīus:carnis uero certa ē definitaq; utriq; ſecus q̄tas:manifeſtū ē ex minima carne nullū corpus poſſe ſecerni:eſſet.n.aliqd minus xxxviii
ac modicius minimo:q; ſi ex minima carne nullū corpus pōt excerni:q erunt ī omnibus oīa? Sed quid conſector leuia? Si inſunt oībus oīa:non ſolum caro in minima carne collocanda erit:ſed & ſanguis & os & cerebrum:& reliqua perīde affatim oīa:ſimiliter in ſanguine alius iterum ſanguis:alia caro: aliud os:ad idē exempli:& in cæteris omnia inſerenda inculcandaq; eſſent.Præterea quo pacto non latiſſime delirant ii qui in minima carne:carnem dicunt eſſe infinitam:ſimiliter aquam & terram:atq; aerem infinitum:ea quæ poſtremo omnia quæ nos ſupradiximus per ſe ipſa poſſe ſubſiſtere:& a ſe uiciſſim eſſe diſiuncta:quo quid poteſt eſſe horridius? Nam in eo quod ſeparata ſunt:terminum & finem accipiunt quia ſimulatq; ſeparantur:diſtinctionem & loci magnitudinis nāciſcuntur.Quamobrem ſi uera eſſet Anaxagoræ ſententia:fuiſſent principia non ſolum multitudine:ſed etiam magnitudine infinita:q; nihil aliud eſt q̄ facere ut ſint infinities infinita.Quod ſiqs tueri Anaxagoram uelit:dicatq; principia qdē: quoniam aliam naturam habere nō poſſunt:īmiſta non eſſe:ſed quum dicitur ineſſe omnibus omnia de ſenſilibus id concretiſq; eſſe intelligendum.Tranſferantur rationes ſubinde ad ſenſilia & concretiones:exempli gratia ad aquam ſenſilem.Aquæ enim ineunt carnes & oſſa infinita:quæ ſeparata actu cōcretiones ſunt atq; ex omnibus generabūtur:quia & ſenſilia ſunt:& poſſunt excerni.Quare & horum ſingulis rurſum alia quoq; inerunt.Nunq̄ enī fieri poterit:ut in ſincera & prima principia reſoluantur. Nam hoc eſſe impoſſibile idem Anaxagoras clariſſime atteſtatur.Quomodo igitur ea efficere diuina xxxix
mens ſtatuat? Nōne potius uideri ſtultiſſima atq; inſipiētiſſima debeat? Si aggredi uelit ea quæ ſint facti impoſſibilia? At qui recte quidem illud:ſed forte fortuna dixit Anaxagoras fieri poſſe:nunquā: uti deſtrue illa maſſali omnia entia ſecernantur.Accidentia namq; a ſubſtantia ſeparari non poſſunt.Quē igitur finem laboris inueniet prouidentiſſima ſcilicet mens:ſi ea attentauerit:quæ perfici & ad exitum conferri nō poſſint? Quando neq; magnitudinem principiorum definiuit:quippe quæ diuidi cenſeat in infinitum:neq; qualitatem.Nequeunt enim a ſubſtantia ſeparari colores:habitus & poſtremo acci-
dentia reliqua.Quorum alterum menti ſuæ:neq; ille quidem tribuit. Alterum nos ueritatis gratia in xxxx
ficiamur:quando præſertim:neq; illud quoq; acute Anaxagoras uidebat:propterea carnem ex carunculis cōſtare:lapidem ex lapillis:aurum ex aureliis:quod putabat unam quāq; ſimilarium particularū in ſimilares partis minimas ſecari poſſe:ut ſiquid inde abiret:atq; decederet coalitu earūdem partium: quæ:ſeceſſiſſent:nouus alius continuo ceu partus exiſteret:cæterum non conficitur. Lutum enim:& ī luta diuiditur:& in aquam:& in terram.Ex quibus ergo potiſſimum dixeris conſtare lutum:utrum ex lutulis:an ex terra potius:atq; humore? nonne uerius ſit lutum fieri:nihil eſſe aliud:quam ex humore:
& terra conſtare:ex lutulis componi:nihil aliud eſſe:quam increſcere:atq; grandeſcere? Neq; enim quē admodum lateres ſua ſtrue & compoſitura domum efficiunt:ita quum ex aqua fit aer:uel e diuerſo ex aere aqua quum fit:coeuntes aquulæ totum conflant:& conſtituunt elementum.Quod tamen ſequitur apud eos:qui egregium ſcilicet:& admirabilem illum concretionis modum præferūt. Enimuero ipſum aerem ſcimus in aquā alteraſcendo tranſferi atq; ita fieri aquā ſaltem ſenſu percipimus. Eodem pacto & Empedocles excretione atq; cōcretione arbitratus eſt oīa generari.Tamen leuius errauit:q; finita:& certa principia poſuit.Sed nondū eſt tractandus iis locus. xli

CEterum illuc me refero:q; contraria principia omnes conſtituere:& ii qui unum omnia & immobile: & ii qui plura eſſe dixerunt:& qui etiam infinita. Et enim Parmenides in iis libris quibus ſententiam ſuam aſtruxit:calidum & frigidum:principia eſſe dixit.Quorum alterum ignem:alterum terram uocauit. Anaxagoras quoq; in ſimilaribus particulis poſuit contrarias:quemadmodum Anaximander ſecretionem & concretionem:& Democritus plenum & inane:quæ quum principia conſtituiſſet:& generatiōes rerum figura ſitu:& ordine diſtīxiſſet aptiſſi-

me uiſus eſt adhibuiſſe contraria. Sunt enim omnia illa contrariorum genera ſitus figura ordo. Nam ſitus alius dexter alius ſiniſter ſupernus infernus anterior poſterior. Figurarum quoq; rectilinea: alia or
bicularis alia: quas ille pro contrariis habuit. Nam de Empedocle atq; Platone deq; iis Phyſicis qui rari
xlii tudinem denſitudinemq; cõtraria principia eſſe uoluerunt: abunde ſupradiximus. Ac mihi quidẽ acri⁊
us intuenti mediuſſidius uidentur omnes haud ſine ratione in hanc ſententiam diſceſſiſſe. Nam ſi na⁊
turam principii ſpectes: repies tria eſſe in principiis neceſſaria. Primũ ut ex ſe uiciſſim nõ exiſtãt: alioq;
principia & nõ principia eſſe probarent. Secũdum ut neq; ex aliis conſtent. Nam ſi prima nõ ſunt: quo
pacto poſſunt eẽ principia. Tertium ut ex illis cõſtent cætera: atq; hoc eſt pricipiis maxie propriũ. Hæc
autẽ omnia primis contrariis oportet ineſſe. Pria contraria uoco: q̃ ſunt maxie generalia. Nã ex aliis cõ⁊
ſtare iccirco nõ debent pricipia: quoniã ipſa ſunt pria. Neq; mutuo ex ſe ipſis ea rõne quia cõtraria ſunt.
Neq; perturbet quiſpiã: ſi quando audiat dici: ex albo fieri quippiã ut ſit nigrũ. Non enĩ ita dicuntur ex
ſeſe fieri cõtraria: ut ꝓprie mutuo fieri intelligantur ex ſeſe: ſed ita: ut quaſi poſt ſeſe mutuo atq; ordine
quodã ꝓduci generariq; uideant. Sed qſnã ille modus eſt inqes: quo fieri ex ſe mutuo poſſe cõtraria ne⁊
gauimus? Nimiꝝ is: quo de ære ſtatuã dicimus fieri. Neq; n. uno ꝓmanente ſupſtiteq; contrario gene⁊
rari alteꝝ põt: neceſſe ẽ aũt principia nõ corrumpi: q; ſi ſeruata in alteꝝ tranſmutent ſequet duo ſimul
xliii adeſſe cõtraria: qd̃ eſt impoſſibile: Sed quæres quonã pacto cõſtent ex contrariis ceu ex principiis reliq̃:
profecto id ea rõne neceſſariũ maxie uidet: qd̃ ꝑ tranſmutationẽ generatio oĩs conficit: quẽadmodũ
oſtendet. In contraria porro oĩs generatio deſinit. Veꝝ qa obſcuriora uident hæc eẽ quæ dicimus: pau⁊
lo altius repetere ac remetiri ſtatuimus: ut hoc ipſum facilius fiat intellectuq; capiat. Exiſtimare itaque
oportet nihil eẽ quod aut agere ĩ quodlibet & utcũq; fors tulit aut pati a quolibet poſſit. Nã neq; hõ ge
nerando aſino natura idoneus ẽ: neq; adamas nõ tutus a ferri ictu. Nõ igitur fieri aut naſci oĩa de omni
bus poterunt. Nã albũ ex muſico fieri neq; t: ſed ex nigro dũtaxat: aut flauo aut ex iis coloribus aliquo: q
q; ſunt in interlinitio contrarioꝝ poſitæ ancipites mediiq; hẽntur. Dices fortaſſe non eſſe hoc ꝓpetuo
ueꝝ. Videri enĩ luſciniã de Muſica fieri candidã: ſed ſoluit: illud euenit: nõ in eo q; muſica: ſed in eo q; ni
gra fuiſſet. Nã quũ accidere poſſit ut idẽ qui ſit albus: ſit etiã muſicus: facile aberratur: dũ nõ ex albo: ſed
ex muſico nigrũ fieri credit: q; ſi id qd̃ ꝑ ſe eſt diſtĩxeris ab eo qd̃ ex accidente fit: ĩuenies albũ ex nigro
uel ex fuſco ꝑ ſe ex perito aut Grãmatico per accidẽs factum. Nihil. n. uetat eundẽ qui niger ſit aut mu⁊
ſicũ: aut Fabrũ: aut excuſſorẽ: aut Militẽ: aut Impatorem eẽ. Qua re uſurpatio atq; abuſio fuerit: ſi quẽq̃
dixeris nigrũ eẽ factũ ab Arithmetico uolatili bipede: ſunt. n. huiuſmodi generationes ex accidente oẽs.
Per ſe aũt albũ generat ex nigro: & ſiqs ſubtilitate diligenti exigat id ex nõ albo: nõ tamẽ hoc ita accipi⁊
endum: ut ex omni eo: quod ſit nõ albũ: fieri nigrũ putet. Eſt. n. Hippocentaurus & Scylla nõ albũ: ſed
de eo non albo intelligendũ eſt: qd̃ de fuſco ueneto rutulo: & cæteris finitimis prædicet. Pariter Muſi⁊
cus de nõ Muſico fiet: nõ de colũna: neq; de naui: quæ & ipſa ſunt nõ Muſica: ſed de eo qd̃ a muſon ideſt
immuſicũ nouo quidẽ noĩe & fortaſſe duro: ſed ad rẽ demõſtrãdam ſatis idoneo appellaueris aut ſiqd
inter muſicũ & imuſicũ ambigit. Eodẽ modo albũ nõ abibit corrũpeturue ĩ qd̃libet: neq; ꝑ ſe corrũpet
xliiii in muſicũ: ſed ex accidẽte. Nã uſtilati hoĩs coloratiq; albedo ꝑ ſe ĩ nigriciẽ corrupta ẽ: q; ſi cõtigat ut idẽ
ille qui uſtilatus ẽ Muſicus fuerit: dici põt ex accidente albedinẽ in muſicũ fuiſſe conuerſam. Simili mo
do ſi muſicũ corrumpatur non corrũpentur in nigrum: ſed in imuſicũ. Neq; ſolũ hæc uident eſſe uera
xlv in iis quæ per alterationes accidentiũ producuntur: q̃lia ſunt quæ mox diximus: ſed etiã in iis uel latiſſi
me patet eadẽ ratio quæ per cõcretionẽ ſecretionẽq; generant: qualia ſunt ea quæ uocamus compoſita
Latet tamen in iis quandoq; eadẽ cã: q; cõtrarioꝝ fere pluriũ nõ hẽtur uſitatũ nomẽ: quemadmodum
habetur albi nigriq;. Ita qbuſdam priuationes ſuis noĩbus efferũtur qbuſdam non ipſæ priuatiões: ſed
aliorum ſolæ negationes habent: nam cõmunia compoſitis oĩbus nomina facile eſſet ĩuenire: cuiuſmo
di ſunt cõueniẽtia incõuenientia: ex quibus generatio ꝓficiſceretur omnis & ĩ quas corruptio itidẽ re⁊
uerteretur. Particularibus uero ſinguliſq; compoſitis propria in communi utiq; loquendi conſuetudi⁊
ne non reperiuntur. Verumtamen omne conueniẽter factum ex non conueniẽte fit & ad inconueniẽs
corrumpitur non ad quod uis ſed ad id quod ſpeciatim contraponebatur aduerſabaturq;. Non enim
hominis conuenientia ad inconuenientiam equi corrumpitur neq; ea quæ canis eſt: in eam quæ ſit plã
tarum neq; rurſum ex illis fiunt. Sed homo in hominis inconuenientiam abit. Equus ineam quæ ad
xlvi equũ pertinet. Plane nihil intereſt loco ĩconueniẽtis & conueniẽtis ordinatũ & ĩordinatũ dicas cõpoſitũ
& incompoſitum: aptum ineptum: deformatum informe. Nimirum eadem ratio in omnibus obſer⁊
uanda. Sumantur itaq; undelubet exempla. Domus ordinatio ex inordinatione fit non omni: neq; ex
ea quæ nauis eſt: ſed ex ea quæ ſpectat ad domum. Eſt enim ea inordinatio in eo q; neq; lapidum: neq;
laterum ſtrues cum admodum ornata & diſpoſita eſt: quo conueniebat in domum. E cõtrario quoq;
domus quando corrumpitur: in eandem hãc ĩordinationem redit. Item aceruus congeſtuſq; tritici fit
ex oppoſito q̃ aceruo tritici congruebat non quam aceruo lignorum: corrumpitur quoq; non in ligno
rum: ſed in tritici diſſolutionem. Aeque & ſtatua ex ſtatue infiguratur a fit. Et ne ĩ ſingulis morer. Ma
xlvii niſeſtum eſſe arbitror omne quod fit: ex contrariis fieri: & omne quod corrumpitur in cõtrariam aut
finitimã concedere atq; abire ſubſtantiam. Nam & intermedia ex contrariis generãtur: quod uidere ĩ
coloribus licet: ut illud q̃ poſſit ueriſſime affirmari. Quæcunq; natura ſunt facta aut contraria eſſe: aut
ex contrariis ortum habere. Contraria ea ſunt quæ eiuſdem generis extremos ceu margines obtinent.
Ex contrariis conſtantque horum in medio collocantur. Cæterum illud commonuiſſe hoc loco expe⁊

diet:q̃uis ex contrariis generationes oẽs procedere & in cõtraria corruptiones abire dixerimus:non ta/
men reſtare permanereue contraria illa corruptis:aut genitis rebus cõcedimus:alioquin nobis ipſis pu/ xlviii
gnaremus.Eſt autem ita intelligẽdum ut dixi:fieri hoc ab illo:ideſt hoc poſt illud.Hactenus ferme oẽs
conſentiunt elementa atq; ea quæ cuiq; principia uidebantur haberi contraria:non tam ratione iducti
q̃ ipſa ueritatis ui.Diſſentiunt autẽ iter ſe oẽs ĩ ea re q; alii priora generalioraq;:alii poſteriora & particu
lariora principia tradidere:alii conſectati ſunt ea quæ rationi perſpicua magis eẽnt:alii quæ notiora ſen/
ſibus uiderentur:alteri calidum humidũ frigidum ſiccũ:quæ poſteriora particulariora cognobilioraq;
ſunt principia conſtituerunt : alteri magnũ & paruum:par & impar:cõcordiam diſcordiam:quæ cum
ratione priora eſſe:tum generaliora notioraq; uidebantur.Verũtamen hi partim diuerſa ſequebantur: lxix
partim eadẽ uidebant.Hæc enim oĩa inter ſe quandam ſimilitudinem habent.Nam quemadmodum
concordia refertur ad litem:ita impar refertur ad par : calidum ad frigidum:ſiccum ad humidum:præ
terea quædam ex illis ſub concretionem:& ſub exceſſum cadunt : quædam ſub ſecretione defectuque
reponuntur.

QVam itaq; contraria principia eſſe neceſſarium ſit:ſatis manifeſtum eſſe iudico. Eſt autẽ ſe/ .l.
quens ut arbitror quis ſit numerus principiorum oſtendere:indicatum eſt ſupra neq; unũ
eſſe poſſe principium neq; infinita.Vnum ea ratione quia contraria & oppoſita quum ſint:
hoc ipſo nequeunt infinita eſſe.Quum q; ſeparare ac diſtrahere illa oporteret in duo: tum
etiam q; rerũ ſcientia obiter tolleret.Accedit q; naturæ unius & generis una uidet eſſe oppoſitio con/
trarietaſq;.Genus autẽ unũ dicit proprieq;:qđ poteſt in ſpecies non etiam in genera ſecari.Ita circa colo
rem albedo & nigritia:circa ſapores dulcor & amarities iueniũtur. Oppoſitionẽ uocamus duoꝝ oppo
ſitorum contrariorũue habitum quendam atq; reſponſum.Circa materialem igitur generatilẽq; ſub/
ſtantiam:cuius principia quærimus:una quoq; eſſe debet oppoſitio non infinitæ : quando præſertim
nihil prohibet adortus:& nouationes rerũ principia finita poſſe ſufficere.Nam Empedocles:qui poſuit
eſſe finita:melius mehercle & cõmodius q̃ Anaxagoras rerũ quæ generantur naturã abſoluit. Quod ſi li
hæc uera ſunt atq; una eſſe unius naturæ oppoſitio debet:ſequitur neceſſario:ut aut duo ſola principia
ſint:uidelicet pria illa cõtraria:aut cõiugẽda cõſociãdaq; illis ſit etiã nũ materia q̃dã atq; ſubiectũ.Quod
tam & ſi mihi maxie neceſſariũ uidet:uelim tamẽ ſeorſum ipſe tecũ paulo ſerius conſyderes:ſit ne ulla
denſitudo q̃ ipſa p̃ ſe poſſit raritudinẽ facere:cõtraue aut ulla caliditas q̃ frigiditatem:aut amicitia ulla q̃
odiũ poſtremo q̃litates ullæ q̃ cõtrarias q̃litates gignãt:ſed nedũ facere aut gignere reputemus:num ẽt
eẽ ipſa p̃ ſe poſſint:atq; ſeorſum cõſiſtere:frigiditas caliditas cõcretio ſecretio & ſimilia iis.Nõne potius
tertiũ quiddã ſubſternẽdũ ſubiiciẽdũq; ẽ:circa qđ ueluti fundamẽtũ ad uiciſſitudinẽ rerũ conſtituendã
iactũ:& illa ſubſiſtere & generare deiceps reliq̃ poſſint.Nõ.n.ſeſe illa de cõtrariis primis loquor:mutuo
ſubſtinẽt:neq; itẽ ſupſtite cõcretione ſecretio naſcit aut ſuſcipit ĩ concretionẽ neq; raritudo dẽſitudinẽ
ſubit:ſed alteꝝ alteri cædit:tertio quodã recipiẽte baiulãteq; id qđ nouat & gignit.Quapp ẽt philoſo/
phi ueteres cõtrariis unã plureſue naturas ſubiiciebãt.Sed uel huic quoq; ꝓbabit qđ uolumus.Princi/ lii
pia dixerit aliqs ĩ ſubiecto collocari nõ debẽt:alioqn prĩcipii prĩcipiũ cogemur afferre.Nã ſubiectũ uide/
tur prius eẽ & ſubſtãtia:iis q̃ ĩ ſubiecto cõtinent:cõtraria porro ĩ ſubiecto ſunt oĩa.Non igit uident eſſe
poſſe prĩcipia:q̃ dicant eẽ cõtraria.Itẽ nulli rei uidemus ſubiecta eẽ cõtraria.Prĩcipia aũt neceſſe ẽ oĩbus
ſubiici.Non igitur contraria ſunt principia. Item negamus ſubſtantiam ullam aduerſari ſubſtantiæ.
Non igitur ſubſtãtiæ ſunt quæ uident eẽ cõtraria q; ſi nõ ſunt ſubſtãtiæ:manifeſtũ ẽ nõ eẽ ꝑncipia:alio
qn fateri cogeremur ꝑncipia ſubſtãtiaꝝ nõ eẽ ſubſtãtias.Veꝝ ſi ꝑ oro demõſtrabat oppoſitionẽ eſſe liii
prĩcipiis:& uidet nihilominus ſecũda hæc & poſterior efficere ne ꝑncipia uideãt eẽ cõtraria:cũ illis utiq;
ſentiẽdũq; ẽ:q duobus cõtrariis tertiã addidere materiã q̃ prior q̃uis eẽt:q̃uiſq; magis ẽt nũ iſigniter pri
cipiũ eſſe uideret:nihilomĩus illoꝝ idigeret:utpote q̃ p̃ ſe ipſa cõſtituere nihil architectariue poſſet.Atq; liiii
hoc quoq; ueteribus placuiſſe cõperio.Illi.n.unã q̃piã naturã cõtrariis ſubiecerũt:ꝑp quã unũ oĩa eẽ ar/
bitrabant:aut aquã:aut ignẽ:aut id qđ mediũ fingebãt ĩter aquã & ignẽ:ꝑpius ãt accedũt ueritatẽ:q in/
termediũ illud cõminiſcũt.Nã ignis aptiſſime ex cõtrariis cõſtat:qppe q feruida & ſicca natura ſit:quo/
rũ frigiditas & hũiditas cõtrariæ q̃litates hẽnt.Oportet ãt id qđ ẽ ſubiectũ cõtrariis in ſua natura nullũ
hẽre cõtrariũ:alioqn neceſſe eẽt:ut alterutrũ aut nõ ſuſcipeꝝ:aut corrũpeꝝ:quoꝝ utrũq; pugnat deſcri/
ptiõi prĩcipii.Quare nõ abſq; rõne ſẽſerũt ii:q ſubiectũ aliud ab elemẽtis q̃ttuor poſuere.Eadẽ rõne mi
nus errat ab iis:q aerẽ ſubſternũt.Habet.n.aer minimã differẽtiã ſenſiliũ portionẽ.Tertio ſuccedũt lo/ lv
co:q aquã cõſtituere ſubiectũ:Calefit.n.eadẽ pmanẽs & frigeſcit:liquat cõgelaſcit:fundit cogit.Plane ui
dent oẽs unũ illud ſubiectũ cõtrariis iformaſſe:alii raritudĩe dẽſitudine:alii magno atq; paruo:hæc aũt
ſub exceſſu.ſ.defectuq; recidũt.Videt ãt puetus eẽ opĩo:tria reꝝ eẽ principia oportere:ſubiectũ defectũ
exceſſum.Ac numeꝝ qdẽ prĩcipioꝝ eũdẽ oẽs aſciſcũt:nõ tamẽ eodẽ oẽs mõ.Nã ueteres duo agere:ter/
tiũ pati putauere:ĩ cõtrariũ Plato nõ uiſum:duo pati:agere unũ:quẽadmodũ & ſupradixi.Quãobrẽ cõ
uenit tria eẽ prĩcipia & elemẽta. Eſt aũt de iis elemẽtis nobis in p̃ſentia ſermo:q̃ rebus generatis inſunt.
Plura uero eſſe q̃ tria:non amplius conuenit.

NAm ad patiendum ſufficit ſubiectũ unũ:ad agendum ſatis ſunt contraria: q; ſi aut alteram lvi
addideris oppoſitionem:aut ſubiectum alterum :cogeris utrunque duplificare . Nam ſi
alterum ſit ſubiectum : alteram quoque oppoſitionem eſſe continuo oportebit . Et ſi
altera ſit oppoſitio:alterum pariter ſubiectum habebitur . Aut igitur ex utraque trinitate

eadem generabuntur:aut diuerſa:ſi eadem:ſuperfluet altera:ſi diuerſa:non erunt eadem principia rerū generatarum:neq; elementa in ſe uicibus conuertentur ignis:aer:aqua:tellus.Præterea & quur duæ ſolum & non plures trinitates erunt atq; ſubinde infinitæ: nullā comperio rationē.Quæ ſi duas:nō eadē quoq; poſſit plures atq; adeo infinitas afferre? Nā ſi iccirco dixeris duas eē:q; ea quæ animaliū principia ſunt:differre oporteat ab iis quæ ſunt plantarum : quur non ita differre debebunt:quæ ſingillatim cuiuſq; generis ſunt plantarum? Deinde uidemus animalia plantis ali:plantas porro fieri ex elementis:ita ut manifeſtum ſit in uices omnia trāſmutari alternante & reciprocāte natura.Quod ſi duas oppoſitiones & unum ſubiectum attuleris:dixeriſq; inter ſe illas mutuo uicibuſq; trāſferri:nihiloſecius eadem te incommoda ſequentur:atq; altera illarum utiq; erit ſuperuacanea:quandoquidem ſi mutua conuerſio ſit:neceſſarium eſt illa ceu coaleſcere:atq; eadem fieri.Nam ſi contrariorū oppoſitorum:in contraria eſt abitio:ſit una oppoſitio ab altera C D.Si igitur ipſum A quemadmodum poteſt ī ipſum B mutari:ita poſſit in D:profecto ipſum B & ipſum D plane ſint idem futura E ſi ipſum B quemadmodum pōt ī A i rapoſſit in C neceſſario A & C eadem omnino res fuerit.Eſt enim in contraria trāſitus & unū uni aduerſatur:ſed & ſupradiximus circa unam naruram:uerſari oppoſitionem unam.Eſt autem generatilis materialiſq; ſubſtantia:natura una.Nam ſi plura q̄ duo contraria inuenirentur:utiq; ſub primis illis quæ propria ſunt ſummæ ſubſtantiæ collocare & reponere oporteret.Quod & in qualitatis principio licet uidere.Nam & album & nigrum propinqua ſunt colori:contraria non qualitati. Si qua igitur
lvii qualitatis eius quæ de ſummo genere eſt contraria habebuntur:illuc cætera quoq; referenda erunt.Ergo neq; unū eſſe principium:neq; duo:uel tria:manifeſtum fecimus.Vtrum autem duo tātū an tria ſint magna & longe dubia quæſtio ē.Nunc igitur nobis de rerum generatione tractandū:neq; de ea demū quæ ad ſubſtantiam pertinet:uerū etiam de ea quæ ad alterationē:hoc eſt non modo quēadmodū ſtirpes atq; homines fiant:ſed quēadmodum Geometræ:Grāmatici:Muſici:atq; hoc ſummatim &com-
lviii munibus ſcitis ageť.Ita.n.facilius cōmodiuſq; uidetur:quemadmodum & initio faciendum eſſe oſtendimus.Quum dicimus aliud ex alio fieri:aut ex ſimplici:aut ex cōpoſito fieri dicimus.Ex ſimplici quū ex immuſico muſicus fit:ex illiterato litteratus:uel aliter quum immuſicus efficiť muſicus:& illitteratus lſatus.Eſt.n.eadē ſignificātia utriuſq; oſonis:tāetſi uerba paulū cōmutāť.Nā quū dicius hō fit muſicus ēt tūc ſimplici uoce utimur.Neq; ſolū id qđ trāſmutať:uidelicet hō:ſed ēt id in qđ trāſmutať uidelicet muſicus ſimplex ē:q; ſi per cōplexionē dixero:imuſicus homo fit muſicus:iunctum erit id qđ'mutatur ideſt homo:cū eo in quod mutatur ideſt immuſicus.Inter hæc autem duo quæ cōpoſitam dictionē faciūt:hoīem dico & imuſicū nōnulla differētia habeť & ī uoce:& ī ſignificatiōe:ſi ſeorſum & ſimpliciter ꝓferāť ī uoce:qa altex dupliciter pōt efferri.Nā & ex imuſico fieri muſicū:& imuſicum fieri muſicum aſſueuimur dicere:in altero uariare non eſt:ſed plurimum utimur recto:ita homo fit muſicus:nō flexo:ita ex homine fit muſicus.Callias fit litteratus nō ex Callia: alioqn pauca ſunt ī qbus rectius dicas:
lix ex hoc fit q̄ hoc fit:uerbi cā.Ex ære fit ſtatua:rectius q̄ ſi æs:ex lateribus fit domus:rectius q̄ ſi lateres dicamus.Atq; hæc eſt in uoce diſtantia.In natura uero & ſignificatione illud eſt & quidē maximum per ſpicuumq; diſcrimen.Nam alterū in tranſmutationibus remanet:alterum perit.Homo.n.quum fit de immuſico:muſicus & homo eſt & remanet:imuſicus non remanet: quando neq; tunc quoq; remanet quum per ſe dicimus imuſicum fieri muſicū.Sed etſi imuſicum cum homine copulaueris: adæque ī
lx muſicus homo non remanet.Loquor autē de tota dictione:quæ duabus illis iunctim uocibus conſtat. His igitur hunc ī modū expoſitis:id quod reſtat ac ſuperat materiam uoco:id qđ non ſuperat : ſed abit uanetq; priuationem:imuſicum dico illiteratumue.Vtrumq; uero imaginari facile eſt ex eadem eē materia numero : quando neq; talia poſſunt ſeorſum citra materiam ſubſtantiamq; conſiſtere : ſed in homine cognoſcunť.Ratio autem ſola diſtinguit.Neq;.n.idem eſt hoīem & immuſicum hominem eē. Oportet aūt & priores differentias meminiſſe :hoc eſt altex permanere:non ꝑmanere altex: hominē ſupereſſe:nō ſupeſſe imuſicum.Atq; hoc nimix rectiſſima ratione uideť contigere.Facta ſiqdē imuſicum abitione:continuo effugit id qđ ueniēti opponebať:id manet qđ nō opponebatur: hoc ē ſubiectū.
lxi Satis quoq; ampla atq; ſufficiens ea differentia ē:quam oſtendimus uoce cōſtare. Declarauimus.n.quū de priuatiōe paulo ante loq̄remur: nōnullas eē res:ī qbus:& hoc:& ex hoc recte utrūq; dici cōſueuiſſet ex imuſico muſicū fieri:& imuſicū muſicū:idē ſermo cōpoſitis cōgruit. At quū de materia uerba fiunt diſſimilis ē ratio loq̄ndi :aliq̄do utimur recto:aliq̄do nō utimur.Nā hoīem fieri lſatū dicimus:non ex homine:cōtra nauim ex lignis:non ligna nauim fieri:alioquin uidebatur caſus ille ex hoc conuenire maxime priuationi:rectus materiæ & permanenti.Nam inflexio illa de recto uidetur abiens quiddam & concedens ſignificare.Rectus contra caſus ſubſiſtens &reſtitans.Cæterum q̄q̄ ita eſſe uidentur:utimur tamen interdum & flexo:quum de materia loquimur:ut ſupradixi:appellat enim materiam ablatiuus ex hoc propterea: q; intra ſe tenet contrarium aduenientis formæ. Quum enim nullum habeatur nomen:quo priuatio eius formæ : quæ ad ſtatuam pertinet:indicetur: ex ære fieri ſtatuam dicimus : perinde ac ſi æri inſit illius formæ priuatio : hoc autem modo loqui ſolemus : quaſi ex ære informato ea priuatione : quæ ſpectat ad ſtatuam : ſtatua efficiatur : & ex lignis informatis ea priuatione quæ ſpectat ad claſſem:exædificetur claſſis:Quod ſi hoc ex ui dictionis illius non eſt perſpicuum :nihilominus ſubeſt quædam uirtus in ea propoſitione:qua id maxime ſignificať . Quamobrem:initio tunc quum eam diſtinctionem adhibui:demonſtraui ablatiuum ex hoc & de compoſitis dici:nunc oſtendi interim manifeſtum eſſe ſignificatum:ut in eo exemplo quod ante ſubieci, Inte-

rim ſolam uim & uirtutem propoſitionis elici:ut quum dicitur:ex ære fit ſtatua.Igitur quum ex aqua dicimus aeré gigni:uerbo ex aq̃ utimur tanq̃ compoſito.Eſt enī aqua compoſitū quiddam ex ſubiecto qđ pmanet & priuatione ea q̃ formæ aeris erat oppoſita:ut appareat eiuſmodi quoq; ī totū remanere nō poſſe.Quod quum iis conuenit quæ ſupius diximus Nā compoſita dicebamus nō remanere uniuerſa:exẽpli cā:hō imuſicus:totū hoc nō manet:quū muſicus fit.Sed de hoc ꝓducti ſumus ut plura faſſe diceremus q̃ erat neceſſe.

DIGRESSIO.

PLane generationibus cōſtituendis in materia opus é priuatione:alioquin nihil fieri poſſet: qa quicquid fieri diceretur:neceſſario anticiparet eé.Quare quáq̃ nullibi ſubſiſtit priuatio: ſed ſola ratione neceſſaria tamé é ceu altera quædam natura:quæ alteri naturæ accidat.Sed cōtra é illud:ſi materia in ſua ſubſtantia priuationé habet innexā cōpræhēſamq;: nonne ex ea mutatione corrūpet q̃ eſſet ad formā?Quū priuationis eſſentia in eo ſit qđ é priuatū eé. Præterea eſt ſentia materiæ cōſtituit potētia:potētia porro coniuncta é priuationi:alioquin potentia non fuerit:ni priuationé cū illa copulatā intelligamus:ſed ſoluit: & ne ꝓpterea tumultuemus:paulo altius repetēda res é.Oīa quæ rebus aliis inſunt:aut per ſe iſunt:aut p compationé ad alterū.Ligno pſe cōtigit eé bipedale:duplū eé habet p cōparationé ad alterū.Materia igit ad ſuā eſſentiā cōſtituēdā nō idiget ptāte:neq; poteſtas ulla ī pria ac ſimplici rōne materiæ icludit: ſed primū res q̃dā é ī ſe & exiſtit:actu.Deide materia itelligit alioꝝ eé & ſecundū poſterioré hanc cōſyderationé rationé potētiæ contrahit. Nomé itaq; materiæ ī eo reſpectu ſecū ꝓcul dubio affert poteſtatis eſſentiā:& ad q̃ſcūq; res materia deriuat ad eaſdē referēda & cōicanda é ratio poteſtatis.Ita tamé ut quéadmodū dixi pria materiæ notio nō ſit eiuſmodi ut referat ad alia. Scio tamé eé pdifficile illa reſponſiōe relationeq; ſeq̃ſtrata materiā nudā & ſolā intelligi:cæteꝝ aſſequi poteris ſi ī eā idaginé paulo acrius icubueris ſtudiūq; cōtuleris.Sed repetēdum eſt denuo.Quū de materia duo noīa pdicari ſoleāt ſubiectū.ſ.& materia:nomé materiæ magis accedeꝛ uideꝛ ad eā naturā:quā ipa p ſe obtiet.Subiectū cōtra ꝓpius ad eā cōſyderationé ſcām quā referꝛ ad alia. Vtrūq; tamé nomé ex iis uocibus eſt:quæ referunꝛ ad aliud.Nā & materia eé dicit alicuius materia:& ſubiectū alcui ſubiectū.Sed cū ꝓ materia alicuius capit tūc cū potētia priuatiōeq; id é.Dicit.n. materia eaꝝ reꝝ eé:quæ factæ aut ortæ nōdū ſunt.Quum uero accipit:pro ſubiecto:tūc cū priuatione nō eſt. Nihil enim prohibet materiā alicui formæ ſubiectā eſſe:illius autem qui poteſt eſſe materia?cuius continendi poteſtaté amiſit?Quapropter æs eatenus dum ſine forma ulla eſt:recte dixeris materiam ſtatuæ.Poſteaquam uero iam é formatum iam in Apolline aut ī Mercurio factum fuſumq; nō materiā amplius recte ſed ſubiectum appellaueris.Huius regni ſigno eſt illud:q; idem hoc æs ſubiectum & permanens alias aliaꝝ reꝝ materia efficit.Quéadmodū enī Boethus īquit:materia qualitatibus īformata nō amplius materia remanet.Nā ſecundū ſe informis eſt & ſpeciebus oībus caret:ſed adhibitis qualitatibus materia abit in ſubiectis: quippe quod cum forma & termino ſit:& formæ ſubiiciat & termino. Materiæ igit apellatio tanq̃ pertinet ad futura:ſubiectū ad facta olim atq; producta: ſane hæc res quā materiā uocamus ſubiectū eſſe quoddā poteſt:cui accidit in natura facultas recipiēdi & ferēdi cōtraria: nā ut formā poteſt ita & priuationé recipe.Quomodo igitur materia dicitur inaffecta?ideſt carens affectione & qualitate omni?Quoniam mehercule inaffecti uocabulum hoc loco non ſignificat priuationem qualitatis ſed prorſus negationem:qualia ſunt illa illiteratus:imuſicus:pro eo quod eſt nō muſicus: nō litteratus.Nam ſi inaffectio illa priuationem ſignificaret:quum priuatio qualitas quædam eé uideat:hoc ipſo qualitatem amplecti præferriq; materia uideret.In qbus itaq; negatio uera eſt:ī iis priuatio nō ſequit.Non enim de quo pōt dici:non iuſtum:de eodem dici pōt iniuſtum:neq; de quo uerū eſt dicere:q; comā aut capillitiū non habet:de eodem ueꝝ eſt dicere q; caluet.Nulla igit ratione eſſentia materiæ pōt in eo conſiſtere:qđ é priuatum eé:ſed quéadmodum cera: ex qua fingi leo pōt:nō eſt amplius cera:qum factus eſt leo.Ita & primum illud ſubiectum:quod pōt formas oēs ſuſcipere:q̃uis priuatum oībus uideat eſſe:nō tamen in eo quod ſubiectum eſt priuatum eé diciue pōt. Subiectum.n.eé nullo modo poſſet ſi formam cum priuatione reciperet.Sed priuatum eſſe dicitur ea ratione ſecūdum quam ei accidit accōmodatio:atq; habilitas quædam ad formas oīs ſuſcipiēdas. Dixi accidit:qa prius ī ſe q̃dam abſoluta res eſt q̃ referat aut accōmodet ad alia.Quapropter materia p formam aliquā termināta:ſubiectum pōt dici:materia non pōt.De hoc aūt poſterius quoq; uidebimus. Nunc redeundum eſt:unde diuertimus.

CVm itaq; multifariam fieri qdpiam dicat:hoc ſimpliciter:illud non ſimpliciter: ſimpliciter fiunt ſubſtātiæ.Nam albū fieri ſimpliciter nequit:ſed id dūtaxat quod nūcupat & mōſtrat hoc aliqd.Corpus.n.quum album fit & bipedale:non ſimpliciter fieri dicit:ſed hæc arbor hæc plāta.Quū igit tot modis fieri res dicant ī accidētibus:manifeſtū é ſubiectū eé aīal:aut plātā aut oīno corpus aliqđ:ī quo & q̃litas & q̃titas & relatiōes:& id genus cætera generat:ſubſtātiis āt ꝓducendis ſuſpicari poſſēt qſpiā:nō eé ſubiecto opus:nō.n. fieri factam ſubſtantiā. Eſt aūt ea prima & ſenſilis:q̃ neq; eſt in ſubiecto:neq; de ſubiecto ullo pdicat.Verūtamé opus eé ſubiecto aliquo generationibus ſubſtātiæ faciēdis: apprime ad hunc modum manifeſtū fiet.Si.n.cōmunia q̃dam & generalia ī rebus q̃ ꝓducunt:explorare & contēplari uolueris:facile iuenies oém ſubſtātiam: q̃ generet:ex aliquo generari fieriq; ſubiecto:quéadmodū aīalia & plātas ex ſemine.Oīa q̃ fiunt in uniuerſum:aut trāſfiguratione fiūt:ut ſtatua.Nihil enim aliud in ære mutat:q̃ figura poſituraq; partiū:aut appoſitione ferruminationeue:ut ea q̃ augētur coagmētāturue:aut detractiōe:ut ex lapide Mercurius:aut ſtrue & cōpo-

lxii

lxiii

ſitione:ut domus: aut alteratiõe:alterationis duæ habent ſpecies:altera quæ in q̃litate aliqua affectio/ neq; patiaria uerſet:& hæc ꝓprie uidet alteratio appellanda:altera quæ ad ſubſtantiam ptineat:& hæc ꝓprie trãſmutatio uocat. Quæ nihil aliud eſt q̃ formæ rationiſq; tranſitio. Atq; hæc oĩa citra oẽm ex/ ceptionem in ſuo quæq; ſubiecto gerunt. Neceſſe eſt.n.eſſe & ſubiici aliqd in quo ſeruato & ſuperſtite tranſmutatio conficiat:quemadmodum neceſſe eſt eẽ id:circa quod appoſitio detractio cõpoſitio exer
lxiiii ceant. Quare ex iis quæ dicta ſunt ſatis oſtẽſum ẽ:omne qd̃ fit ex forma & ſubiecto eẽ compoſitum:ſi/ cut ẽt compoſitum illud fuerat unde ortum & factum ẽ illud:porro illud:unde factum ẽ:hoc: duobus conſtabat:& eo q; formæ gignẽdæ opponebat & ipſo ſubiecto. Dico aũt imuſicum opponi:hominem ſubiici:ſimiliter infigurationem informitatẽ inordinationẽ uoco cõtraria:ſubiectum appello æs aurũ
lxv lapidem. Si igitur reꝝ naturalium cauſæ atq; principia habẽda ſunt illa:ex qbus tanq̃ ĩtrinſecus poſitis unaquæq; res fit:& quæ uniuſcuiuſq; rei eſſentiam pficiũt:latiſſime patet:ſubiectum & formã huiuſ/ modi eẽ principia:ex qbus oĩa cõponant atq; condant. Componunt uero non quẽadmodũ ex lapidi/ bus aut lateribus domus:ſed ratione. Eſt.n.alia hoĩs ratio:alia muſici. Eſt aũt ſubiectum ſi in ſe cõſyde
lxvi ret:unum qdem numero:ſed ratiõe duo. Dico hoc ꝑp priuationem:q̃ materiæ accidit. Cæteꝝ ſcire te uelim q̃uis numero una res ſit:ratione tamẽ & cogitatiõe differe: ut Socrates ſimus. Sane homo & au rum q̃uis ex iis in primã ſubiri materiam poſſit:ꝓprie & maxime numeralia ſunt:& hoc aliquid: quæ monſtrari uel digito poſſint. Prima uero materia q̃q̃ nõ ẽ numeratilis & hoc aliquid:aliquãto tamẽ ꝑ/ prius accedit ad numeꝝ q̃ priuatio: immo uero numeratilis ẽ comparatione utiq; priuationis. Quan/ to igit plus compoſito:quod uero hoc aliqd ẽ:materia confert q̃ priuatio:confert aũt ꝓculdubio plus: quia & remanet & apparet recedente illa: tanto habet magis hæc ut ſit hoc aliquid q̃ illa. Nam priua/ tio nullo modo aſſequi poteſt:ut hoc aliquid eſſe uideatur:quippe quæ faceſcat ingrediente forma exo leſcatq;. Deinde ex materia non fiunt per accidens:ea quæ fiunt. Ineſt.n.iis quæ ex ea gignunt:ex priua tione omnia ꝑ accidẽs generantur. Nam quoniam materiæ:q̃ ꝑ ſe & propriæ principium eſt: priuatio accidit:iccirco fieri res dicunt ex priuatione ꝑ accidẽs:quo fit:ut ſi ꝓprie ſit loquẽdum:duas eẽ rerum
lxvii principes cauſas neceſſe ſit: materiam atq; formam. Cæterum exiſtimare poſſis tertiam eſſe priuatio/ nem:quæ iccirco ſit cauſa:ut contraria principia conſtituatur. Plane ſimplici admodum & pingui Mi/ nerua dictum eſt:hactenus priuationem & formam eẽ contraria. Sed quẽadmodum intelligantur eẽ contraria acutius deſcriptiuſq; indicabimus poſt. Sunt enim non tanq̃ contraria:quia in ſe mutuo age/ re non uidẽtur poſſe:neq; uiciſſim pati. Quæ ratio efficit ut neceſſariũ ſit:materiam quandam ſubiectã
lxviii eſſe contrariis. Dictũ ẽ & quot prĩcipia:& quur tot in rerũ naturalium generatione uerſentur: fecimus palam contrariis ſubiici aliquid oportere:docuimus duo prorſus eſſe cõtraria:tãetſi:numerus hic fere ſuperuacaneus eſſe uideatur. Nam alterius contrarii abſentia aut præſentia ſufficere uidetur ad traſmu
lxix tationes:ita fieri ut forma uicẽ priuationis ſubire præbereq; uideat. Nã priuatio neq; natura ẽ neq; for/ ma ſed formæ mera uelut abſentia. Natura uero ſubiecta ideſt materia ex proportione atq; relatione co gnoſcitur:ut enim æs ad ſtatuam & lignum ad lectum:ita materia ad cõditam ſubſtantiam & ad reliq̃ item entia reſpectum & ancillatum gerit. Nam quum ſit ſubiecta ſubſtantiæ:manifeſtum ẽ ſubiici de/ bere quoq; iis quæ ſubſtantiæ accidunt. Vtrum autem materia & forma ſint ſubſtantiæ: nondum li/
lxx quet. Neq; illud item adhuc eſt declaratum:quo pacto forma principium ſit:& an incorrũptilis aliqua: aliqua uero corruptibilis habeatur. Item ſi incorruptilis quælibet quomodo non æterna ſit quælibet: & ſi non quælibet incorruptilis quomodo quælibet nihilominus principium ſit. Verum ſuperſedea/ mus hoc loco huiuſcemodi quæſtiõibus:qppe quæ ad partẽ aliq̃ iſtituti nobis opis adiungi nõ poſſint ſed ad curã ſupioris philoſophi ptinere maxime uideant.

lxxi POſt hæc exponemus & docebimus medium: quo difficultates eas: quæ animos antiquo/ rum perdiu uehemẽter anxerunt facile diluantur. Plane illi quum ex philoſophiæ rationi/ bus ueritatem & rerum naturã appræhẽdere uel impendio niterẽtur:a ueritate longiſſime receſſerunt. Quamobrem aliam ingreſſi ſunt uiam ex imperitia diſputandi: putauerunt q; nihil igni poſſe neq; corrumpi:quum id ſequi arbitrarentur: propterea q; neceſſarium uidebant eſſe quicquid oriretur aut ex ente oriri aut ex non ente. Enimuero ex ente non poſſe: quippe quod iam ſit: neq; ex non ente:utpote quod fieri nequeat. Sed oporteat omnino inſtrui & ſubiici aliquid. Quamob/
lxxii rem quum generationem atq; ortum de medio ſuſtuliſſent: concretionem ſecretionemq; ſuffecerunt quibus res non nouari gigniue: ſed erui atq; in lucem proferri contingeret. His ita rationibus quum uterentur id quod conſequẽs ſtatim erat adiiciebant:hoc eſt multa non eſſe entia oportere: ſed unum. Nam ſi multa ſunt iquiunt differentia & diuerſa erunt inter ſe: & quod ſequens eſt:diuerſa & differen tia erunt ab entibus. Quæ autem ab entibus differunt eſſe non poſſe. Hanc igitur opinionem propter
lxxiii eas quas diximus cauſas maxime ſecuti atq; amplexi ſunt ueteres. Nos uero huiuſmodi quæſtiones duobus modis exoluimus. Quorum prior eſt hic. Dupliciter dicitur fieri ex ente aliquid. Item ens aut non ens fieri:atq; ut generalibus loquamur: ens pati agereue ſolet habere ſignificatos duos. Neq; hoc modo in ſimplici generatione intelligendum qualis eſt hominis: ſed & in cæteris quoq; ut quum qs
lxxiiii albus aut muſicus fit:ut autem latius ea res pateat:ſubiiciemus exemplum. Dicimus medicum agere quippiam aut pati dupliciter: per ſe ideſt in eo quod medicus: per accidens in eo quod non medicus. Quum enim curat ægrotos per ſe id facit ut medicus. Quum uero ædificat non facit id amplius tan/ quam medicus:ſed tanquam is:cui accidit ædificator ut eſſet & opifex. Rurſum ſi per ignauiam aut ne

gligentiam dediſcat medicandi artem:patitur in eo quod medicus. Si uero efficiatur albus non patiē hoc in eo quod medicus: ſed per accidēs :puta in eo quod niger. Igitur duo ſignificantur quum ex non entibus fieri aut non ens fieri dicit̄. Vnū ut id quod eſt non ens:inſit:& eſſentiā ſuſcipiat: quod eſt impoſſibile atq; hic eſt ſignificatus orationis illius in qua dicitur. De non ente in eo qđ non ens fieri aliqd. lxxv
Quē ſignificatum quū ſolum eē ueteres eēnt ſuſpicati generationē ademerunt a rebus. Alterum quod ſignificant ea uerba eſt:ut intelligat̄ nō ens abire & cōcedere ei enti qđ eſt futurum:quēadmodū fit ex imuſico muſicus Atq; hoc eſt de non ente p accidens fieri. id.n.qđ ex aliquo tanquā nō ſubſito īmanē teq; fit: per accidēs ex non ente fieri dicitur:quo ſignificatu nos diximus ex non ente fieri ea quæ fiunt. Quoniam ex priuatione quæ in ſe non ens eſt concedente & abeunte fiunt:uel alio modo etiam fiunt per accidēs ex non ente q; ex ea materia generantur:cui priuatio quæ nō ens eſt accidit: ita fit ut ī rebus generatis poſſit ineſſe non ens:non tamē id:quod eſt per ſe non ens: ſed id cui non ens hæſit & accidit. Hoc autem eſt ipſa materia. Aequæ & illud fieri non poteſt: ut ex eo qđ eſt fiat ſimpliciter aliquid aut lxxvi
id qđ eſt fiat:ea parte q̄ ē: per accidēs autē:ex eo fieri quod iā ē nihil pugnat. Et ut clariora ſint ea q̄ dicimus:adhibebit̄ exēplū. Ponamus canē ī equū mutari aut ī qđuis aliud aīal: qđ & fieri cernit̄ ī aliqbus. Quēadmodū itaq; is q dicit animal fieri ex animal:nō dicit id:quatenus animal ē. Non enī fieri poteſt ut aīal quum abit in alterum aīal:trāſmutetur in eo quod aīal:neq; quod fit animal ex animali:tanquā ex animali fit animal. Sed quum ex animali fieri animal dicitur:nihil aliud ſignificatur:quam q; ex eo: cui eſſe animal contingit:alterum quiddam fit:cui eſſe itidem animal contingit. Similiter ſi aqua fiat ex aere:ens ex ente factum eſſe uidebitur:non q; ea res quæ iam eſt fiat denuo:aut ea quæ iam eſt facta: lxxvii
ſed q; ex aliquo de quo prædicetur ens:alia res gignatur de qua etiā prædicetur ens. Quemadmodum ergo ſi fiat animal ī eo quod animal:non ex animali fit:ſed ex non aīali:puta ex ſemine. Ita ſi ens ſimpliciter fieret:non ex ente aliquo fieret:ſed penitus ex non ente Quod fieri omnino non eſt. Eodē modo neq; id quod ſimpliciter eſt nō ens:fieri poteſt ulla ratione. Quapropter ex ente & nō ente generari res queunt ſine ulla cōtroverſia repugnantiaue:quia non eodē reſpectu conſiderationeq; capiuntur. Nā ſi ex ente generari rē dixeris:recte dixeris:quia alterum quiddam eſt. Si cōtra dixeris ex non ente:recte ēt dixeris:quia hoc non eſt in eo quod fit:& ut ſimplicius loquar. Generatio eſt partim ex ente quod non fit:& partim ex non ente:quod fit. Quo euenit ut priuatio & huiuſmodi natura ipſius neceſſaria ſit ad generationem conſeruandam:quia ſcilicet nullum ens in eo quod ens: generari poteſt. Cum materia igitur merito debet adeſſe priuatio. Atq; hic unus ē diſſoluēdi modus. Alter ē is q ducit̄ ex ea diuiſione lxxviii
quæ nobis ꝓdita ē de actu & poteſtate. Ex materia ſiqdē quū fiāt res:fiunt ꝓcul dubio ex ente potētia: nō ex ente actu. Atq; huius quoq; ſolutionis uiam nobis natura priuationis aꝑuit: quippe q̄ efficiat:ut materia ſit poteſtate non actu. Non eſt itaq; prorſus inutilis generandis rebus priuatio. Quāuis cauſa p accidens rerum quæ generantur appellata ſit. Non tamē pari loco cum iis cauſis habēda: collocādaq; eſt quæ p accidens eſſe iudicantur:quales ſunt album & nigrum:quū ei accidūt homini q muſicus effi/citur. Nam huiuſmodi cauſæ ad generationē nihil conferunt. Plurimū priuatio confert ad uniuerſam. Eſt.n.cauſa principiumq; p accidens quādoquidem non pōt contingere:ut quicquā fiat ex eo ſubiecto cui non ſit oppoſitum aliquid.

Vre igit̄ accuſant̄ coarguunturq;:q naturam uſq; adeo neceſſariam aut ſuppoſuerūt:aut ta lxxix
citi ꝓterierunt:hoꝝ alii nihil oīno de priuatione dixerunt. Alii dixerunt qdem: ſed imperfecte. Nam ii qui reꝝ materiam ſubiectū quoddā actu eē arbitrabant̄ & corpus:ut ignē: aquā aerem aut huiuſmodi aliquod priuationem penitus ignorabāt. Plato uero quū diceret materiam inter non entia eē annumerādam:īnuiſſe uidet̄: quodāmodo eſſe priuationē in rebus: cæterū nō plene naturā illius ex poſuit. Nam ex iis q̄ dixit ſequitur ex nō ente in eo qđ nō ens:generari res poſſe. In eo nāq; q; Parmenidē laudat ſentiētem unum ens eſſe:& id qđ ꝓter ens ē: eē nō ens:uidet̄ concedere ex ſimpliciter nō ente fieri oīa oportere. Nam ſi unum ſit ens:& id qđ ꝓter ens eſt nō perte ſit ꝓte non ſit. i. p accidens:ſed ſit ſimpliciter atq; abſolute nō ens:ut Parmenides exiſtimabat nō pōt effici:ut materiæ natura remaneat:aut ut partim ſit partī nō ſit. ſ. ptāte ſit:actu nō ſit. Si āt ex uno illo ente fieri qdpiā nequit:quū ſit īmutabile:ſi item neceſſe ē:ut id qđ fit fiat ex altero: quicquid uero ꝓter ens eſt oīo nō ens ſit:ſequit̄ maxime ut is:q accedit Parmenidi:q̄uis negat apte qđ ſequit̄:quum primū tamē generationem eē concedit ſtatim uideat̄ illam ex non ente deriuare atq; deducere. Sed neq; illud qdem recte: q; materiæ definitiocem nō ſeiungit a definitione priuationis:ſed quoniā numero idem eē ambo illa uidebant̄:arbitratus eſt ratione quoq; idem eſſe proinde æque pollere definitione & poteſtate naturæ. Nos uero materiam & priuationem diſcrimine aptiſſimo diſtarē cognoſcimus:illa p accidens non ē ea ratione quod complectit̄ priuationē:q̄ p ſe atq; oīno nō ſit:illa uſq; adeo ꝑpe eſt:ut ſit ens:ut & propinqua compoſito ſit & pars ipſius ex principibus altera:illa poſtremo:in quā reꝝ oīum abitio fiat ac reſolutio:contra de priuatione dicendum. Ita concludit̄ ex ſimpliciter nō ente nullas conſtare generationes ſed ex eo ſolum:qđ p accidens non ſit:uel ſi ſit poteſtate tantum ſit. Qui uero paruum & magnū prin/cipia faciunt:ſiue unum ſignificent illa:ſiue duo quia tamen utrāq; nihilominus de materia prædicari uolunt:non tris res ſed tria uocabula credunt eſſe principia. Nam magnum & paruum:non hoc materiam:priuationem illud oſtendit: ſed utrunq; materiam:ita priuationem oēs deſpectam īdiſcretāq; habuere. Nobis plane ut diximus differe illa plurimum uidentur:materia enim cauſa permanens eſt atq; una cum forma cuius eſt coniuge tanq̄ mater gignendis rebus præſto eſt. Altera pars contrarieta/

tis priuationem dico. Si qualitatem illius atq; officiū aīo cōplectare: intelligat necesse est oīno non esse: corrumpit enim essentiam rerum: & formam: quæ rebus omnibus bona sunt Quanquam illud admirari nō desino si sit priuatio corrumpi rerum essentiam: si non sit: oriri atq; nasci omnia oportere. Nihil enim fieri posse nisi corruptio alicuius dissolutioq; præcederet. Alioquin fuissent omnia immortalia & sempiterna. Malum itaq; ex hoc proficiscitur: & propter hanc contingit interitus. Nam quum materia sit recæptrix capaxq; priuationis: atq; id habeat solum: ut potētia constet: ifirmior & ibecillior est quā ut possit formas: quas uicibus suscipit perpetuo retinere. Sed quur suscipit uicibus formas? quia
lxxxi appetens est diuinitatis: & discupiens boni. Voco autem diuinum & bonum primā formam & primā causam: quo referuntur collimantq; omnia: & cui quæq; res tendit fieri quā simillima quātum potest: potest autem quantum natura conceditur. Ea uero appetitio quonammodo est: in materia. Profecto uerissimum puto quod dicitur: prouidentiam fuisse: quæ & turpi desiderium honestatis: & egenti opulentiæ quātum sit satis iniecerit. Huic igit formæ primæ: quæ ab omni abiūcta materia eē: quæ libera undiq; & impromiscua in totumq; abstracta & separata: atq; iis præterea formis quæ profectæ sunt ab illa & in materia conistutæ: contraria est & aduersa priuatio. Materia autem refertur & quasi identidē respectat ad formam: cuius est appetentissima: eiq; adicta semper atq; præseruiens est. Non est igitur ī materiæ natura priuatio: quia formam simul appeteret: labem & corruptionē suam appeteret. Vnius enim corruptio est alterius contrarii cōstitutio repræsentatioq;. Iam si non sit diuersa ratio priuationis a ratione materiæ: sed una atq; eadem penitus: qui posset defendi: ne priuatio: quemadmodū & materia formarum cōcæptaculum haberetur? Proindeq; tanq̄ materia formis omnibus participaret: atq; ita cum formis illis adesset consociaretq;: quarum nihilominus priuatio fuisset quod est quidem dictu saltem portentosissimum. Nam materia qui cōsisteret: si per alterum priuata spoliataq; diceretur. Altero particeps & consors essentiæ fieret? Age uero natura materiæ si iunctam atq; innexam priuationem habebit: nonne omnibus simul formis priuata necessario uidebitur? Atq; ita corrumpi demum omnia atq; destrui oportebit: tametsi aliquam ex formis habere: aliquam non habere dicatur. Si igitur neq; forma est appetens sui: quum nemini se ipso sit opus: neq; contrarii quia corrumpunt se mutuo permunturq; cōtraria: restat ut materia sit quæ appetat formam: quemadmodum fœmina marē: & turpe honestum & pulchrum. Dixi materiā eē appetentē formæ: quēadmodū turpe honesti & pulchri: sed turpe qua turpe nō est appetēs pulchri Cæteq; non est p se in materia turpitudo deformitasq; sed per accidens quatenus priuationis est consors.

lxxxii Materia uno modo fit & corrumpit: altero neq; fit neq; corrumpit. Per accidēs corrumpit: quādo id qđ materiæ accidit corrumpit per se: hoc aūt ē priuatio: corrumpit ergo: quoniā id quod intra se tenet cotrumpit: quēadmodum corrumpi amphoram dicimus: quum uinum quod est ī amphora mucescit aut putret. Sed per se & ex propria natura corrumpi nō pōt. Nunq̄ enim potētia illa intercidit: quæ in materia est: neq; igit genita est unq̄: neq; interitura unq̄. Nam si generari posset materia necessarium esset subiectum utiq; aliquod: ex quo manēte antecedenteq; ut cæteræq; res ꝓduceret. Hoc aūt nihil aliud est q̄ ipsa porro materia. Ita eueniet: ut fuisse uideat anteq̄ fiat: similiter si corrumpi posset: in materiā demū resolueret: ita corrupta eē uidebit anteq̄ corrūpat. De materia satis dictum: q; igenita: q; icorrupta: q; diuersa res a priuatione: q; primū subiectum ex quo primo cōstante īmanenteq; oīa ꝓcreant nō p accidens: dixi non per accidēs: ut exciperet priuatio:
lxxxiii ex qua fieri per accidens: & generari res possunt. At de forma utrum una an multiplex sit: & quæ sit: nō interest physici quærere: sed munus est primi philosophi. De naturalibus autem & corruptilibus formis: quæ propriæ principia non sunt: sed solum causæ & tanquam elemēta generatilium rerum: & sequentibus libris: & toto opere agemus.

THEMISTII PHYSICES: LIBER SECVNDVS: INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

i NVNC His rebus ita constitutis aliud initium institutioni nostræ commodius sumētes reddere diffinitionē curabimus eius rei quā naturam uocamus. Oīa quæ sunt aut p naturam sunt: aut p causas alias: p causas alias sunt: lectum: fundamētum: militia: thesauri repertio: ex his alia p artem sunt: alia p fortunam habent. Per naturam sunt aīalia & animaliū mēbra: eoq; nāq;: quæ natura cōstant: partes quoq; natura cōstabunt. Non sic in iis quæ arte aut manu fiunt. Domus enim per artem fit: lapides nō fiunt. Sed & plantæ p naturam sunt: & corpora illa simplicia: ignis: aer: aqua: terra. Si taq; accæperimus notauerimusq; id in quo ea quæ p naturam constāt differunt ab iis quæ natura non constant: definitionē naturæ tenebimus. Differunt aūt eo q; naturalia uident principium & cām inter se habere qetis & motus: quod manifestissime aīalia declarant. Hæc. n. & locum ex loco mutant: & augent: & minuunt: & alterant ab ea causa: quā intrinsecus obtinent. Plantæ quoq; q̄q̄ motu locali carent: alios tamē motus exercēt. Contra est de elementis simplicibusq; corporibus: qppe q̄ nullo motu alio extra q̄ locali moueant. Non solū aūt hæc p naturam itus positam mouent: sed ēt quiescunt. Diuinum & cœleste corpus excipio: in quo
ii natura est principium ciens sempiternum motum: nō ēt causa aut principium quietis. Artificiosa uero qualia sunt lectus & tunica: in eo q; artificiosa sunt. i. in eo q; rectus & in eo q; tunica nullum habēt principium ĩsitum mōtionis. Quiescit. n. semp ea forma quā ars apposuit. Cæteq; lectus & tunica & omnia

arte facta in eo qđ terracea lapidea eburnea aut ex pluribus elemẽtis cõcreta: fieri põt: ut dimissa ferant deorsum: aut putria facta coalescẽtiaq; cõprehendãt: ita ut germinẽt: quo fieri ut natura uideat in qbus inest principium ciens qetis & motus. Est ne itaq; naturale corpus statua? quũ deorsum ferat: geratq; intra se cãm motus? an nõ itra se prio gerit? neq; dicit statua in eo qꝑgerit: sed itra æs potius. Cæterũ na uis quã gubernator mouet: si ui uocabuli spectes: quur nõ hẽat itra se motũ hũc ex natura? Est.n. intra ipsam gubernator: & quidẽ intra ipsam: prio. Nã quonam in altero prius q̃ in naui esse põt? Neq;.n. de peritia ipsa & scia gubernãdi loquor: quippe q̃ primũ i aia insit: sed de illo gubernatore: qui temonem manu tenet. Sed dicẽdũ est nauim nõ ꝑ se moueri a gubernatore: quũ in definitiõe nauis nullus cõprehendat gubernator: neq; contra nauis in definitione gubernatoris. Quorum uterq; modus eoꝝ est: q̃ ꝑ se habent. Quapropter gubernator separat a naui: qa naui ꝑ se nõ inest. Nam & si ægrotet medicus restituatq; sibi ipsi sanitatem: habet certe itra se primum mouẽdi principium artẽ uidelicet: sed sanat & mouet hũc in modũ nõ ꝑ se: qa in eo quod ægrotus se ipsum recurrat: alioquin oẽs q ægrotarẽt se ipsos possent curare: sed in eo quod accidit: ut is q ægrotabat ẽt medicus eẽt. Proinde & hæc uicissim a se disiungi dissociariq; possunt. Similiter de oĩbus est statuẽdum: quæ finguntꝫ: ficta uoco & artificiaria: quoꝝ nullum intra se põt habere principium fictionis: ut domus & oĩa manu facta: aut siquid est quod intra se principium fictionis habere uideat: illud neq; primo: neq; ꝑ se põt habere: ut medicus: q se ipm curat ægrotum. Ex his arbitror naturæ definitionem factam esse notissimã. Natura est principium & cã motus qetisq;: in eo cui prio inest ꝑ se: & nõ ꝑ accidẽs.

iiii

HAbere naturam dicunt quæcũq; huiusmodi principium tenẽt: eaq; oĩa sunt substãtiæ. Nã id quod compositum & cõditum dicit ex forma & materia existit. Natura siquidem semp subiectum aliquod habet & in subiecto est: nõ quẽadmodum accidẽtia: sed ut principium materiale reꝝ nõ oĩum sed corporalium. Secũdum naturam aũt ea eẽ dicunt: quæ naturã habent intra se: & præterea actus quoq; eorum naturales: & impetus: qualis est in igni sursum tendente migratio delatioue. Non enim potest delatio esse per Naturam ita ut ignis: quia natura est principium delationis illius. Ipsa uero delatio non habet intra sese naturam: quando qdem actus ille subiectum eẽ non põt. Est igit ex eoꝝ numero: quæ secũdum naturam sunt. Quare amplius est secũdum naturam esse q̃ naturam habere. Sunt ẽt res quæ dicunt esse natura: atq; hoc plus est q̃ secũdum naturam esse: sunt enim quædam res natura: quæ secundum naturam esse non possunt: qualia sunt uitia oblæsioneſq; ex ipsa genitura contractæ. Nam & hæc naturæ opera sunt: quãquam lacessitæ atq; frustratæ: neq; eo usq; prouectæ: quo naturalis ratio: atq; ordo duxisset. Atq; ista quidem hũc in modum explicata sufficiant. v

ESt autem Perridiculum conari demonstrare naturam esse: quum manifestum sit pleraq; esse natura & per naturam. Neq; hoc quicquam esse clarius aut illustrius possit. Qui uero ex obscurioribus cõtendit demõstrari manifesta posse: necessitatẽ demõstrationis ignorat. neq; destinguere id quod ꝑ se notũ est: ab eo quod per se ignotum est potest: sed quẽadmodum nihil profecerit: si q iã inde ab ortu cæcus exoculatusq; cupet de coloribus q̃ sint: syllogismo noticiam capeꝛ. Nã si uidisset semel superuacaneus syllogismus foret. Nũc uero solas merasq; uoces hauriet coloꝝ: de rebus nihil intelliget. Nõ enim syllogismo: sed uisu colores iudicantur. Ita si ei qui neq; mẽte sit sana: neq; manifesta & ante oculos posita uideat: syllogismos præbueris: uerba quidem temere fundentur: res utiq; percipi & iudicari non poterit. Igitur naturam esse absq; ulla ratione constituendum recipiendumq; est. vi

ILlud quærendũ potius unã tantum rem an plures nomẽ naturæ significet. Videt autẽ fere multiplex esse nomen. Nã uno significatu natura dicit esse materia. Materia itaq; duplex est. Vna particularis: atq; hæc non per omnia i formis est: sed ad quendam modum: ut ædium lateres: laterum humor & terra: stirpiũ elemẽta. Altera generalis: atq; hæc est ultima sine forma prorsus. Alio mõ natura ꝑ forma & specie & substãtia diffinitionis affertur. Tertio ꝑ uia & motu ad formã accipit. Habet & res alia: quæ quum motus illius efficiens causa sit: ĩsitq; omnibus natura cõstantibus: nomen sibi naturæ maxime & ꝑprie uendicat. Dicit & substãtia quælibet esse natura: qualiscunq; ea sit: siue simplex: siue cõposita. Sane de reliquis suo tẽpore disputabimus. Nũc de materia & forma disquirendum illud est utra sit dignior nomenclatione naturæ. Nõnullis uidet materia magis esse natura q̃ forma: ut lecti natura sit lignũ: nõ ars: statuæ sit æs. Propterq; hoc natura aquæ primũ subiectum esse credebatur: q; & informissimum uideretur & longe carentissimũ figura. Eius rei argumẽtũ afferebat Antiphon: q; siquis lectũ infoderit: ita ut uires putredo cõcipiat & germinet: non lectũ sed lignũ esse ꝑuentuꝝ: peride ac ea disposito quã facit rithmus per accidẽs sit illi. Rithmũ aũt uocabat formã: ꝑprie uero substantiã esse illã dicebat quæ ꝑmaneret & cõtinue huiusmõdi uarietates nouatiõesq; sustineret. Idẽ arbitrabat dicendũ de reliquis subiectis: ideſt quẽadmodũ de ligno dicitur respectu lecti: ita de aqua terra & quolibet alio corpore esse dicẽdũ respectu ligni. Sunt.n. illa subiecta ligno: & eo iure quo lignum est natura lecti existimanda. Ita aquã & terrã: si subiecta sint ligno: naturã ligni esse cõstituenda. Proide qui ignẽ uel aerẽ eẽ materiã reꝝ putabãt: iidẽ naturæ uocabulũ igni atq; aeri tribuebãt: & qui item plures materias ædiderunt: etiã plures cõstituere naturas. Reliqua omnia aut qualitates illarũ esse aut habitus aut affectiones. Hanc igit imortalem esse sæculis oĩbus: ut iteritus ita & ortus ĩmunẽ. Rerum siquidẽ naturã seruatã oportet cõmeare. Cætera & infinities fieri & corrũpi: Hunc in modum vii viii ix x

xi conāť illi materiā demōſtrare potiorē eē naturam. Qui uero pugnāt pro forma: cōtendūtq; illā uerius dici iuſtiuſq; naturā: utuntur artefactorum exemplis. Quēadmodū inquiunt in ſtatua atq; naui: & poſtremo omnibus quæ finguntur arte: non in materia: ſed in forma artificium ſpectatur: ita in plātis & animalibus: & poſtremo in omnibus quæ producunť a natura: naturā non in materia: ſed in forma cō perias. Et quemadmodū artefactorum ars eſt forma: ita & naturalium forma eſt natura. Neq; enim lignа ſunt artificium nauis: neq; æs artificium ſtatuæ: ſed figura dūtaxat & forma: atq; hoc eſt artificiariū & artefactū. Quare primum ſubiectum nō eſt natura: ſed ratio & definitio ſingulorū. Atq; hoc ē per naturā factū & naturale. Nā æs artē nō hēt anteq̄ ſtatuæ formā recipiat: neq; materia naturā anteq̄ aduētu formæ alicuius ornēť: q̄lis eſt caro potentia: quū actu fit caro. Quod ſi materia ſimulatq; ſuſcipit formā: & naturā habere dicitť: & ſecundū naturā eſſe nimirū formā eē naturā oportet. Si autē definituri ſubſtantiam rerū: nō figuram: pulchritudinem turpitudinemue: infinitione ſumimus: ſed id ſolum ſecundū quod quæq; res ſuam habet eſſentiam: ſcire autē oportet in primis: naturam eſſe ſingulis rebus eſſentiam: atq; id p quod quodlibet eſt id quod ē: ſed quælibet res eſt id quod eſt ex forma nō ex ſubie-

xii cto. Natura igitur eſſe forma uidetur. Formam porro dicimus a materia non re ipſa ſed ratione abiungi. Cæterum id quod ex forma exiſtit atq; materia: natura quidem eſſe iā non poteſt: ſed ex natura. Nā forma & materia iugatæ nō amplius eſt natura: ſed ex natura: ut animal atq; planta. Seorſum itaq; parti culatimq; utrumq; conſyderanti forma uidetur magis eſſe natura quā materia. Siquid ergo fiat enaſca-

xiii turq; non ante ſuum indipiſcetur nomen: q̄ formam recipiat uniuerſam. Tūc enim & ſunt & eſſe dicū tur ſingula quum actu ipſo ſunt: hoc eſt quum ſuam quæq; naturā conſecuta ſunt atq; perfectionem. Perfectio autem eſt ipſa plane forma. Quāobrem poteſt hunc ī modū cōſtitui ſyllogiſmus: cuius p̄ſen-

xiiii tia naturales res ſunt ex natura. Illud neceſſario eſt natura: ſed p̄ſentia formæ naturales res ſunt ex natura: eſt igitur forma natura. Nam ratio illa Antiphontis commeat & facile retorquetur. Si enim propterea mouetur: opinari materiam eſſe naturā q; ex eo lecto qui putris factus coaluerat: compræhenderatq; demum & pullulum atq; germen excluſerat lignum non lectus apparuiſſet: quur quum ex homine homo naſcatur: non ſit etiam forma natura? Eſt enim homo forma: ut ex finitione latiſſime poteſt patere. Nam artificialem formam neq; nos quidem naturam facimus: quare forma lecti neq; apud nos quoq; eſt natura: quippe quæ non ſit principium motus quemadmodum eſt natura. Forma itaq; naturalis materialiſq; ſemper generationem cōſtituit & præbet ex ſimili: canis ex cane: equus ex equo.

xv Præterea omne quod fit & appellat: & fieri dicitur: id quo pergit non id unde ſoluit: nec a diuerticulo ſed ab intentione accipit nomen. Nam quāobrem lignum fieri a fabro ſcānum non lignum putas? Quoniam inquies ex ligni forma proceditur ad formam ſcāni. Item quum ſe aqua ī aeré uertit: quur aerem dixeris non aquam oriri? quia nimirum huius deſerit formam: illius cōſequitur. Eodem pacto igitur ea quæ naſcuntur non ante dicūtur nata q̄ uenerint ad naturam. Ad formam autem ueniūt oīa q̄ naſcunť: erit igitť forma natura. Non. n. denoīatur natura quemadmodū medicatio: quæ quāquam tendit ad ſanitatem nō tamē a ſanitate: ſed a miniſterio atq; officio dicta eſt. Non ſic natura geniturae ſed quēadmodum ſanatio: qa uia eſt ad ſanitatem & calefactio: qa uia eſt ad calorē ab artium magiſtris ſcitiſſime appellanť: ita & natura rectiſſime dicta ē: qa uia eſt ad naturam. Quoniam uero iam oſtendimus formā magis eē naturā q̄ materiam: ſcire oportet eam naturam: q̄, p forma capitť: duplicem ſignificantiam habuiſſe. Nam priuatio quoq; ipſa quodammodo forma appellata eſt: quo fit ut uitia defectuſq; corporis ex natura uideantur accidere. Verum quid ea de re ſentire conueniat poſterius indicabitť. Illud quoq; docebitur: quō contraria formæ ītelligať eſſe priuatio: & quō ſimplex generatio. i. ea q̄ ad ſubſtātias p̄inēt ex aduerſantibus cōtrariiſq; cōſtituanť.

xvi NVnc alienum nō ſit pſcrutari in quo differat a mathematico phyſicus. Ac uterq; qdem circa corpora & accidētia corpori uerſari uideť longitudines pūcta ſolida plana: atq; huiuſmodi multa. Cæterum diſſimili genere phyſicus: ita ut cum materia ſunt cōiuncta. Mathematicus ita ut a materia cogitatione: rationeq; abiunguntť. Ité ītentio phyſici referť ad corpus naturale: quod eſt in motu. Nam quum de figuris agit phyſicus: de iis agit: ut ſunt clauſulæ & termini corporis naturalis: mathematicus nō ita definit figuras ut terminos: ſed ut ſpecies quaſdam & formas

xvii per ſe citra motum & materiam cōſiſtētes. Plane aſtrologus p̄xime ad phyſicum uideť accedere: nam & de his quæ mouenť: tractať in aſtrologia: & de magnitudie & figura: quæ p ſe corporibus inſunt naturalibus: de qbus phyſici neceſſario contemplanť: nam ſi ſcierit qd ſit ſol: ignorauerit quæ p ſe inſunt ſoli: nō erit plene: neq; pfecte ſciētiam aſſecutus: q; ſi uterq; circa figuras ſolis & lunæ uerſatur: docetq;

xviii utrum mundus aut terra ſit rotūda: in quonā oblecro phyſicus ab abſtrologo differet? Sed certe q̄q̄ de eiſdem ambo rebus agunt: nō tamē eo de plane mō. Non aſtrologus cœleſtium corpoꝝ accidētia una cum geometra ſpeculať: non illorum ſubſtātiam quærit: neq; id ſcilicet curat: q̄ tales figuræ magnitudines motus talibus ſubſtantiis accōmodenť: neq; uires illorum p̄ueſtigat: neq; q̄ ſic eē illa p̄ſtet: quæ oīa ſuſcipiunť & exploranť a phyſico. Et quāq̄ uterq; de motu cœleſtium corporum ſatagit: tamen alter quātitatem motus docet: alter qualitatem inſtituit: uerbi gratia de ſole uterq; motu eius: ſed ſupputat Aſtrologus ſolem tanto tempore: tantum cœli emenſum phyſicus docet: ſolem ferri orbiculari motu ſuapte natura. Item alter rotundum dicit eſſe ſolem: quia neq; igneus: neq; terreus: ſed æthereus habeať: alter qa quoquo uerſus æq; conſpiciť totus: nam mathematici materia non utunť. ſed triāgulum & cubum citra materiam motūq; definiunt. Quod ſi non ſolum ītelligi: illa ſine materia: ſed cō-

ſiſtere ẽt poſſe ſine materia uoluiſſent:certe rem non modo difficilem:ſed ẽt factũ impoſſibilem ſuſce
piſſent.Non.n.conſiſtere poſſunt margines ſine iis quoꝝ ſunt margines.Quoniam uero ſola cogita/
tione ſecũdũ quã uidelicet ſolã poſſunt.a materia ſeparanť:peneſqꝫ mentẽ ceu ſequeſtrẽ abiungẽdo ab/
ſtrahẽdoqꝫ reponũť:neqꝫ mẽdaciũ eſt neqꝫ ullus error itercidit. At ii q ideas defendũt:q̃ neqꝫ cogitatiõe xix
quidẽ abſtrahi poſſunt:nedũ intellectu ſolo:ſed actu quoqꝫ a materia eximũt. At par quidẽ & impar re
ctũ & curuũ figurã & lineã definire poſſumus ſine motu & ſine materia.Carnis uero aut oſſis aut id ge
nus corporis definitionẽ reddere ſine ulla mentiõe materiæ nõ poſſumus:quẽadmodũ neqꝫ ſine naſo
ſimitas definiri põt: neqꝫ ſine cruribus blæſitas.Eſt autem blæſitas ĩcuruatura ſuraꝝ cruriumue quã
qui habent blæſi & uari dicuntur.Quã autẽ ſint hæc ueriſſima:argumẽto ſunt diſciplinæ illæ quæ iter xx
mathematicas ꝓxime ad ſcientiã naturalem uidenť accedere.Quippe q̃ & motu & ſenſu nitanť.Cuiuſ
modi ſunt perſpectiua:harmonica aſtromonia:hæ quũ lineã accipiãt a geometra:quã ille tametſi natu/
ralẽ:nõ tamẽ ut naturalẽ cõſyderãt:ſed ut a materia cogitatiõe & ratiõe ſeiunctã : quũ itaqꝫ huiuſmodi
lineã accipiãt a Geometra non quẽadmodũ facit Geometra abſoluũt illã a motu & a materia:ſed qa ad
illaꝝ artiũ demonſtrationẽ neceſſaria ẽ liena ſubſiſtens actu.Vtuntur illa tanquam mobili & tanquam
naturali:qđ & Dioptraꝝ uſus oſtẽdit.Si igitur ea quæ poſſunt cognitione rationeqꝫ ſeparari:ſimulatqꝫ
ponunť eẽ actu nõ poſſunt ãplius ſepari.Quãto magis ẽ obſeruandũ ne actu ſeparemus ea q̃ neqꝫ ratio
quidẽ poteſt & cogitatio ſeparare.

QVoniã uero bifaria natura eſt forma uidelicet & materia quemadmodum is qui ſimitudi/ xxi
nem finit:adhibet in finitione materiam: ſimitudo inquit eſt cauitas naſi: quãquam ea res
melius deſcriptiuſqꝫ per formam exprimitur:utpote ꝑ quã fiat ut ſimus ſit quiſpiam.Ita de
rebus naturalibus ẽ dicendum:quippe quæ & ĩ materia ſint & cum materia habeãtur & eẽ
id quod ſunt:ſint aſſecuta ꝑ formã.Quãobrẽ definiturus rem naturalẽ utetur quidem materia : ſed de
finiet ꝑ formã. Nã & illud ſcio poſſe addubitari:quũ duæ naturæ ſint:uera ad phyſicũ ſpectet. Vtrum
de utraqꝫ ſeorſum dicendũ agendum ſit: an de eo qđ ex ambabus prouenit.Quod ſi de eo qđ ex amba xxii
bus:oportebit maxime utramqꝫ cognoſcere cæterum ſi ad ueteres reſpicias ſola materia pertinebit ad
phyſicũ.Nã Democritus & Empedocles modicum quiddam & quaſi ꝑ ſomnium de forma dixerũt:
Atqꝫ hic odium & amorem principia capitalia eſſe uoluit:illic figuras poſuit.Verum ſi uim earum ꝑ/
bationum:quas attulimus ſupra: conſyderaueris:inuenies eũ q de forma ẽ tractatum phyſico peculia
riter eſſe propoſitũ : mõ ne penitus materia negligatur anteducaturqꝫ.Nam ſi ars imittatrix & æmu/
la eſt naturæ a qua effingit:artis autem eſt formam & materiam rei ad aliquem finem cognoſcere : ut
medici eſt ſanitatem bilem pituitam noſſe ĩ qbus tũ bona tũ mala ualitudo conſiſtit.Similiter ædifica
tor opiſexqꝫ & formam domus & materiam ſpectat ut ligna & lateres.Nimirum cõueniat etiam phy
ſico naturam utranqꝫ perſpectam & exploratam habere.Præterea eiuſdem ſcientiæ eſt & finẽ cogno/ xxiii
ſcere:& ea quæ iſtituuntur & ordinanť ad finẽ:ut medici & ſanitatẽ:& ea q̃ ſunt efficientia ſanitatis:ſed
materia ꝓp formã ẽ inſtituta. Ad quẽ igiť ꝑtinet formã cognoſcere:ad eũdẽ quoqꝫ materiã pertinebit.
At uero formã huiuſmodi eẽ naturam:ut finis ſit naturaliũ corporꝫ generaliter hũc ĩ modũ ediſces.Id
qđ cõtinue motũ actũqꝫ deĩceꝑs ad ultimũ qddã ꝓuenit qeuitqꝫ:uideť motus finẽ habuiſſe:& cõſecutũ
id cuiusgratia mouebať.Quod tamẽ de eo motu iielligẽdũ puta:qui neqꝫ fuerit iterpollis:neqꝫ ulla ex/
trinſecus turba:aut offenſaculo impeditus:ita ut ad id poſtremũ:quo tendat citra oẽm uim ſponte na/
turæ puenerit.Eiuſmodi aũt extremum:& finis eſt forma:eo náqꝫ naturales motus collimant genera
tio auctio:& inde pfectionem adipiſcunť ſuam:q̃ apprehenſa ceu feriis ociant:& conquieſcũt:tum de/
inde cõmeantes uicibus reflectunť:atqꝫ reciprocant.Perridicule uero poeta uiſus eſt finem & metam:
cuius gratia facti ortiqꝫ ſumus:cõſtituiſſe mortem:eſt certe ultimum quiddam mors.Nõ tamẽ omne
ultimum tendit eſſe finis:aut id qđ ſub hoc uerbo cuius gratia ſignificať:ſed id ꝓprie finis ĩtelligiť ha/
beturqꝫ:qđ præſtantius:atqꝫ melius ſit:eſt enim quæqꝫ res boni alicuius appetẽs:& auctio non mortis
cã fit.Nam ſæpe deſinit augeri res anteq̃ moriať:ſed ꝑfectionis & formæ gratia augentur oĩa: & in ea
quieſcũt ſimulatqꝫ ẽ ad illam uẽtum:mors uero eſt ultimũ nõ ut meta:ſed ut huiuſcemodi ſubſtãtiæ
debitus & neceſſarius qdam euẽtus.Sed & gignũt quoqꝫ materiam artes nõnullæ.Aliæ ſimpliciter:ut xxiiii
ædificator lateres:aliæ dedolãdo poliẽdoue:ut plaſticæ cærã.Si igiť oꝑariis artibus cõtingit materiam
aliquãdo facere:quur nõ ſit ſpeculatiuaꝝ cognoſcere:Sed & nos quoqꝫ ipſi q fines ſumus:multa.n.no
ſtra cã fiũt:nõ ſolũ ĩtelligimus & cognoſcimus:ea quæ ꝑ nos ſunt:ſed ẽt ad noſtros illa uſus plerũqꝫ
tráſferimus.Cæteꝝ quo pacto reꝝ finis ſit hõ:q̃qꝫ duplex finis habeat ĩ libris de moribus declaratũ ẽ.
Non oportet aũt miꝝ uideri:qꝫ diximus nõnullas eẽ artis:q̃ ſuã materiã faciũt.Quãdo ẽt illæ q̃ qa prĩ/
cipes fabricæ ſunt architectonicæ appellanť:quæqꝫ uidenť maxime merito formæ ꝑeſſe ĩferioribus ar
tibus:materiã oĩno nõ negligũt.Duæ ſunt ſpẽs huiſmodi artium:q̃rũ utraqꝫ neceſſe eſt habeat rõnem xxv
materiæ:harũ altera habeť:q̃ ſola utiť forma:q̃qꝫ ei quã infra ſe tenet ꝑſcribit & impat:q̃lis & quẽad/
modum futura ſit forma:hoc mõ gubernãdi ſciẽtia præeſt ei:q̃ eſt faciendi naues:utiť enim forma na
uis gubernator:ſed ĩperat tamen fabro:q̃le nauigii genus idoneum ſit futuꝝ magis ad nauigãdũ:neqꝫ
ex omni materia:aut ligno ædificare nauim ſinet:ſed ex tali uel tali.Ita materia quoqꝫ illi curæ erit.For
mæ.n.qua utiť: certa materia opus eſt : ad artem ægregie:atqꝫ nauiter exercendã. Alteꝝ genus ẽ earũ
artiũ:q̃ ut dixi principes & capitales uocãť:qđ non utiť forma:ſed introducit formã & perficit: impe/
ratqꝫ iis ſimiliter:atqꝫ ꝑeſt artibus q̃s infra ſe continet:impat dico q̃li materia opus ſit:exempli gr̃a:fa/

ber iis q nauim ē facturus præeſt ei q ſiluā cædit. Quāobrē ut ratio oīs cōpendio habeat: quēadmodū i artefactis: quū materiā creat & facit ars: formæ gratia & opis facit. Sic & in naturalibus: quoꝝ materia fieri neqt: ſed iā exiſtit habeturq; neceſſe ē gratia formæ: & pp formā materiā eē. Dictū ē aūt ei q finē i/
xxvi telligit: intelligenda eſſe ea q̄ ſpectāt & regūt ad finem. Item materia ex eoꝝ numero eſt quæ appellant & referunt ad aliud. Eſt. n. materia alicuius formæ materia: atq; alterius ītē altera: uidelicet ea quæ pti/cularis eſt & ꝓpinq̄. Is igit qui alterꝝ aſciſcit: alterꝝ quoq; neceſſario ſuſcipit. De materia itaq; phyſicus in tantū aget ut cogitatiōem ad formam referat uniuerſam: de forma quoq; aliq̄tenus ita ut a materia nō deiiciat oculos: ſed identidem reſpectet ī totū: quemadmodū medicus neruū explorat: ita hominē phyſicus cōtemplatur. Quāq̄. n. formæ materiales q̄ndoq; a materia cogitatione atq; aīo eximunt. Nō item poſſunt actu aut ſubſiſtentia eximi. Quā autem formæ naturales ſint omnes in materia conſtitu/
xxvii tæ ea ratio aſtipulatur: q; quæcunq; gignuntur oriunturq; ſimilia iis ꝓueniunt unde ſunt genita. Nam & hominem homo gignit & ſol ut uideri poſſit: unaquæq; efficiens cauſa in materia eſſe collocata: tam ea quæ proxima adinuentaq; eſt homo q̄ ea quæ remota ſol. Vtrum autem aliquæ formæ habeantur: quæ ſecundum ſubſtantiam a materia ſint abiunctæ: & quoná pacto reſpiciāt iferiora hæc: & quæ po/ſtremo ſit eaꝝ natura: munus eſt primæ philoſophiæ īdicare. Satis hactenus dictū de iis pricipiis eſt: q̄ tanq̄ elementa naturaliū reꝝ eſſentiā ſubſtantiāq; cōſtituunt.

xxviii NVnc altius repetito principio conabimur numerum & genera cauſarum exponere. Ac uno quidem modo cauſa pro eo accipi ſolet ex quo immanente ſubſtanteq; aliquid fit. Vt æs ſtatuæ aurum phialæ & horum genera: exempli cauſa. Phialæ propinqua materia hoc auꝝ: generalis eſt: aurum metallum corpus. Alio modo cauſam pro forma capimus & exempla ri hoc eſt pro definitione rationeq; eius quod appellant hoc nomine quid ſit rei eſſe. Vt ſi eius concen/tus quī. Diapaſon dicitur: definitionem illam attuleris. Diapaſon eſt uniuerſitas cōcentus: ſiue duorum ad unum reſponſus ac menſus. Tunc fueris & formam eius rei: & quid ſit rem illam eſſe complexus. Exemplar autem uoco non eo modo quo ii qui ideas poſuere: ſeparatas quaſdam ſpecies atq; ipſas per ſe nullo innexu materiæ ſubſiſtentes: ſed propterea quia definita præſcriptaq; eſt eorum omnium for ma quæ a natura proueniunt hominis equi bouis fici oleæ platani: etiam illud principium unde hæc oriuntur: eatenus pergit mouēdo & exercendo materiam: donec forma illa & ſpecies materiæ coapteſ & congruat plene atq; perfecte. Tertio dicitur cauſa id unde primo principium motus capit: quemad/
xxix modum is qui conſilium dat: & quemadmodum pater eſt cauſa filii. Dixi primum pricipium iccirco: quoniam inſtrumenta quoq; poſſunt cauſæ quidem motus uideri ſed nō primæ. Quarto finis dicitur ēt cā. Eſt aūt finis ea cauſa quā ſub hoc noīe cuius gratia notari & intelligi uolumus. Atq; hoc mō cau/ſa geſtationis deābulationiſq; ſanitas ē: neq; deābulatiōis mō: ſed & reliq̄rū actionū functionūq; q̄s is q ſanitati ſtudet alias ex aliis ante finē exercet attenuatiōis ieiunii potionū: poſtrēo & iſtrumētoꝝ oīum quoꝝ eſt ad ea faciēda & obeūda uſus opuſq;. Sūt. n. hæc oīa gr̄a finis: tū geſtiōes ipſe ut ābulatio uſtio: tū iſtrumēta ut cucurbita medicinalis & ſpecillū. Cauſa itaq; accipit tot fere modis.

xxx FOrte aūt accidit: ut quum multifariā cauſæ nūcupent plures unius & eiuſdē rei cauſæ inue niant: neq; id quoq; ꝑ accidēs: ſed nō eodē tamē reſpectu: neq; eadē cōſyderatione. Ná phia læ cāæ ſunt: & auꝝ: & is q fudit: & utrūq; ē cā ꝑ ſe: ueꝝ hoc ut materia: illud ut excuſſor uel opifex: fieri ēt pōt: ut nōnullæ res coment ſintq; ſibi mutuo uiciſſimq; cauſæ: exépli gr̄a: la/bor ſuſcipit bonæ ualitudinis cā: cōtra labor bonam ualitudinem facit: ueꝝ nō eodem utrūq; mō. Ná bona ualitudo cauſa eſt ut finis: labor uero cā eſt: ut id unde principium motus creat. Sunt. n. labores bonæ ualitudinis cauſæ efficiētes. Laboꝝ cōtra finis eſt bona corporis ualitudo: ſed & contrarioꝝ euē
xxxi tum eadem pōt eſſe cauſa: dum nō eūdem habeat in utroq; modū. Nam idem gubernator ſi adſit na/ui: cauſa eſt ſalutis: ſi abſit naufragii. Veꝝ hæ cauſæ oēs in q̄tuor aptiſſimos recidūt modos. Sunt aūt a nobis denuo recurrēdi: ut res ꝑquiſitius diligētiuſq; cōſcripta & dilucidior efficiat: & firmius diutiuſ/q; retineat. Ac primū qdem genus in materiam cadit & ſubiectum. Non eſt aūt materiæ modus unus ná aliter ſubiectæ ſunt ſyllabis lr̄æ. Id enim fit ſtructura cōpoſitioneq;: aliter materia formæ qa uide/licet fit hoc ꝑ alterationem. Terra aūt & aqua aīalium corporibus ꝑ cōpoſitionem & alterationem ſu/biiciunt. Partes uero toti altero ex duobus modo &: ꝓpoſitiones ſyllogiſmoꝝ cōcluſioni. Secundū ge/nus eſt: id quod nos ſupius quid ſit rei eē uocamus: idq; multis noībus fungit. Nam & totum dicitur in iis rebus: quæ ex partibus conſtant: atq; totum quidem nō ita uti una cum partibus accipiatur: hoc enim eſt uniuerſum: id quod ex omnibus partibus orit: ſed uti ea res: quæ omnibus partibus ſuperue niat: atq; in oībus ſpectet: ideſt ipſa abſolutio rei: atq; perfectio: ꝓpter quod uidelicet totum res dicun/tur & iudicantur totæ. Dicitur & compoſitio in compoſitis: & dicitur forma potiſſimū comparatiōe materiæ. Tertium genus eſt ea res: unde principium ſumitur cieturq; motus: ut ſemen genitale: ut me dicus: ut is qui conſiliū dedit: & poſtremo oīs res quæ efficiens ē rei alicuius. Quaꝝ genus ē finis & bo num: id enim cuius gr̄a ſunt oīa requirit optimū eē: atq; finem reliquaꝝ reꝝ. Nihil aūt diſtat bonum dicas: an qđ appareat bonū. Cauſæ igit tot & huiuſmodi habent.

xxxii VErumtamen quāq̄ ſunt quattuor genera cauſarum: unūquodq; nihilominus genus ī mul/tos diſſecabimus modos. Efficientium cauſarum alia eſt propinqua: communior alia: pro/piqua: ut quum recuperatæ ualitudinis cauſam fuiſſe medicum dicimus: communior: ut
xxxiii quum id feciſſe artificem dicimus. Rurſus huiuſmodi cauſarum: aliæ ſunt per ſe: aliæ per

accidens:per ſe cā eſt ualitudinis medicus: per accidens decuratus:poteſt enim accidere:ut is medicus ſit etiam recuratus. Licebit igitur dicere recuratum aliquē fuiſſe cām ſanitatis:ſed & illa quoq; q̄ cauſas: p accidens tā q̄ partes & ſpecies continent atq; cōplectūtur:ut genera:poſſunt cauſæ appellari:ut hō & aīal ſanitatis cā fuiſſe dicātur:ex accidentibus quoq; cauſis quædā adiunctiores & propiores habent:quædā remotiores:ut albus & muſicus:qualē eē contigit medicum:dici poſſet cauſa ſanitatis fuiſſe. Illa quoq; xxxiiii diſtinctio prodita eſt:aut.n.ſeorſum illas aut iunctim efferimus:iunctim ut quum dicimus recuratum medicum fuiſſe cauſam ſanitatis:ſeorſum ut quū ſepatim alterutrum dicimus. Quo fit ut modi cauſarum naſcant habeanturq; multiformes. Nā aut propīquæ & ſingulares ſunt:aut remotæ & generales: aut p accidens:aut per ſe:aut ut genera. Itē aut coniunctæ aut ſeparatæ:atq; hoc nō ſolum ī cauſis efficientibus reperitur:ſed etiam in ea quæ ad materiam pertinet. Aurū enim hoc cauſa ē & materia rei effigiatæ:& non ſolū hoc aurū:ſed ſimpliciter aurum. Item hoc corpus:& non ſolum hoc corpus:ſed ſimpliciter corpus. Item hoc flauum & nō ſolū hoc flauum ſed ſimpliciter flauum & ſimpliciter coloratum. Itē non ſolū diſiuncte aurum ſed coniunctim aurum flauum. Effecta quoq; cū cauſis eundem uidētur habere reſponſum. Alia nāq; ut propinqua alia ut genera proferunt:quēadmodum ſi diceres:Polycletum xxxv effigiaſſe diadumenū illū molli iuuēta exp̄ſſum:deīde diceres ſtatuam:poſtremo imaginem. Idem uidere licet in effectis p accidens:quoq; exemplis ſupſedebo:ne moram atq; īpedimentū inferā iis quæ ſequuntur. Rurſus alia eſt diuiſio:ſinguli ſex modoq;:quos cauſis diximus eſſe attributos: in membra di xxxvi ducuntur duo:actum & poteſtatem. Differunt aūt hæc inter ſe:q; cauſæ quæ in actu ſunt:ſimul ſint ne xxxvii ceſſe eſt cum effectibus q procreantur:ut ſecās ſimul cum eo qui ſecatur:& urēs ſimul cū eo qui uritur. Cauſæ uero quæ non ſunt actu ſed poteſtate non ſemp ſimul cum rebus effectis habent. Non.n.ſimul cum ædibus corrūpitur ædificator:neq; ſimul cū lecto faber. Eſſe aūt poteſtate id nūc appello:quod nō xxxviii ſolū egit:ſed prorſus receſſit ab opa:& deſiit agere. Cæterū oportet uniuſcuiuſq; rei principē cām & p/ximam quærere:atq; hæc eſt illa:ad quā ſimulatq; peruētum é:ceſſat q̄ſtio ea quæ quur ita ſit & unde nam a Dialecticis nuncupata eſt:exempli gratia quæritᵉ unde nā cā ædium eſt Gabrias? Reſpondeᵉ qa ædificator:iterum quæritur q̄obrem ædificator eſt. Reſpōdetur quia ædificādi ſcīam & artificiū tenet. Huc ubi applicitum é:neceſſario ſiſtitᵉ. Eſt.n.aut ueſani aut pertinacis hoīs ulterius percunctari. Prima igitur cauſa ædium eſt ars ædificandi. Sed & generalium effectorum generales cauſæ aſſignādæ ſunt & particularium particulares:ut ſtatuarius dicatur ſtatuæ cauſa fuiſſe:& hic huius:Item effectorum potestate:reddendæ ſunt cauſæ poteſtate:& effectorum in actu:cauſæ in actu conſtituendæ referendæque. Quot igitur cauſæ ſint:quattuor uidelicet & quot accipiantur modis ſex uidelicet: arbitror abunde & accurrate demonſtratum a nobis.

EXiſtimantᵉ autem caſus & fortuna cōpluriū eē effectuū cauſæ:& fieri euenireq; multa tum xxxix caſu tū fortuna cōſueuiſſe. Ac primū quidē digntū ſcitu eſt ſub quo nā genere cauſæ duo illa genera collocentᵉ reponāturq;. Deīde illud quoq; nō ignorandum:ſit ne caſus & fortūa idē: an res cauſæq; diuerſæ. Poſtremo aggrediendū qd utrūq; ſit prodere:adeunda tamen diſcutiendaq; prius ea quæſtio eſt:quæ in unoquoq; negocio cognoſcendo maxie debet eē prīceps & caput. xxxx Sit ne in rei natura caſus ullus aut fortuna:an inania potius uocabula temere circūferantur. Quod pleriq; inducti ratione dixerunt: quia uidebant oīum rerum quaq; cauſas facimus fortunā & caſum:alias nihiloſecius cauſas aſſignari afferriq; poſſe ex earum genere aliquo:quæ nobis ſupra ſunt proditæ uel numero:uerbi cauſa:ſiquis in forū exierit alloquendi conueniēdiq; quēpiā gratia:occurratq; ei amicus aliqs peregre profectus reuerſuſq; ex itinere:atq; hunc q̄q̄ cupiebat interuicere:non tamen ſperabat futurum obuium ſibi:illum Hercules ſiqs iterroget quāobrem? aut quēadmodum nactus ſit amicum? Caſu reſpōdeat. Sed nugæ ſunt. Quur.n.caſu dicatur occurriſſe ſuperueniſſeq; potius q̄ ſpōte atq; ab ea uoluntate quaſi is exiuerāt:ut in foq; deſcenderet? Nā & ſi ei nō id conſiliū fuerit procedendi:ſed diuerſo quidē negotio deſtinatus hoſpitē ſorte quadā:incurenti:non tamen eo ualet id uti ꝓpterea nouare: aut cōfingere aliā cām oporteat:q̄ amicus ſit cōpertus: p̄ter uolūtatē illā atq; itionē ī foq;. Si igitᵉ unius cuiuſq; rei quæ fieri dicitᵉ forte fortuna certā licet cām reddere q.ſ. poſſunt effugere ii q fortunā putant cām q̄dā eſſe i ſtabilē idefinitāq;:qn uideantᵉ nudū & ſine re ulla nomē fortunæ iter cauſas referre collocareq; uoluiſſe? Quod ſi paq; proficit rō:ualeat inquiunt auctoritas ueterū:q quū de cauſis rerū oīum conqrerent uidentᵉ nullo numero habuiſſe fortunam. Hæc fere illa ſunt arma qbus nōnulli fortunam xxxxi de rebus adimere & profligare conantᵉ. Nos uero dicimus primā rationē illorū contrariū eius qđ uolebant effeciſſe. Nam quū fortunā demere niterentᵉ: neſciunt ſe illā maxie ita ſtabiliuiſſe. Si.n.oīa quouis xxxxii mō eueniāt cōferri ī cauſas certas & determinatas poſſunt:idq; nemo eſt q neſciat facere:quur tamē fieri q̄dā fortuna dicimus:q̄dā nō dicimus? Nimirū opinor:qa fortuna cā q̄dā ē p̄ter certas illas atq; determinatas: Nā ſi q̄dā effecta habentᵉ de qbus ſimulatq; iuēta ē certa p̄finitaq; rō:nihil amplius poſſis ambigere. Quædā cōtra repiuntᵉ:de qbus nō ſimulatq; iuenta ē certa præfinitaq; rō deſinas ambigere:ſed adhuc ad fortunam confugium habeas:ſumma pertinacia eſt inficiari fortunam eſſe rationem & cauſam quandam extra certas illas atq; præfinitas. Nam quāobrem obſecro Achilles Hectorem occidiſſet ultro: Adraſtus filium Crœſi fortuito? Alioquin ſi nullū ſit diſcrimē ī cauſis:oportuerat Adraſtū ſuſcæpiſſe id facinus:& propoſito pcuſſiſſe: perīde atq; dicitᵉ de Achille. Sed & reliqs eſt adhuc illis delirādi locus ita reſpondere ſolitis:niſi telum collibuiſſet mittere:Crœſi filius uiueret. Sed enim uoluit quum miſit:uolebat auteē nō Crœſi filium ſed ferā trāſigere:miſſionis igitur cā uoluntas fuit:uulneris mortiſque

nō fuit. Nā ſi prævidere potuiſſet euentū nūq̄ iaculum intorſiſſet. Quo fit ut id caſu factum merito ui-
deatur: ſecutaq̄ ſit mors non ſponte illius: ſed forte fortuna: uenia quoq̄ digni ſint. Nec poſſis culpæ ad
xliii dicere qui id genus deerant ac peccant: & croeſus ſi ſapiens fuerat: ignoſcendum habuerit: nedum exarſe
rit in perpetrantem. Quod ſi ex ueteribus uidetur nemo qui fortunæ mentionem habuerit. Quid tū
poſtea? præſertim quum hoc ipſo uel maxime taxandi reprehendendiq̄ ſint: fortuna uero propterea
non tollitur. Et Hercules uidentur antiqui nuſquā uerba feciſſe de fortuna: non Empedocles: nō Anaxa
goras: non alius quiſpiam. Nullam enim ex iis cauſis quas ſtatuebant arbitrabantur eſſe fortunam: non
odium non amorē non mentem: non poſtremo elementum ullum: cæterū & hoc rationem noſtram
multū confirmat adiuuatq̄ q̄ neq̄ de cauſis aliis & quidem magis neceſſariis tractatum aliquē habue-
re. Tempus porro & longa ætas aptiſſima efficaciſſimaq̄ eſt ad ueritatis indaginem ratio mirum tamē
illud eſt q̄ quum fortunam pro nihilo habendā putarent: non conati ſaltem ſint perſuadere: nomē for-
tunæ falſum atq̄ inane ab hominibus fuiſſe recæptum. Neq̄ minus mirum ē illud q̄ quidam qui eſſe
fortunam in rebus arbitrabantur: noluerunt tamen qualis quæue ea rerū poſſet caligantibus & cæcu-
cientibus mortalibus ædere. Ego uero memini locum in quo Empedocles & quidem inuitiſſimus in-
cidit mentionem fortunæ. Is enim quaſi clam nobis poſſet id facere aliquando in explicatione naturæ
utitur commoditate: & occaſione fortunæ. Nam q̄ aer ſeceſſerit ſecretuſq̄ fuerit fortunæ tribuit: &
xliiii tanq̄ refert accæptum hoc uerſu. Sic cecidit uolitans aliter quoq̄ ſæpius aer. Sed & membra quoq̄ ani-
malium plurima eē facta cecinit a fortuna. Vex hīc q̄ raro fortunā cōmentis ſuis & placitis adhibet: mi
nus nobis accuſandus ē ſilētii huius. At Democritus atq̄ alii quo pacto nō ſunt obeā rem grauiter rep-
hendēdi atq̄ dānandi: q̄ quū temeritati atq̄ fortunæ res præſtātiſſimas ſubieciſſent: nullā rationē aut
uiam hoibus ad eam indaginem reliquerunt. Nam neq̄ infinitos mūdos neq̄ fas neq̄ ordinem illum
xlv uniuerſa continētem atq̄ nectentem ad aliā cām retulere: ſed tū a fortuna tum caſu pendere prouenire
omnia defenderunt. Atq hoc ſeorſum in eo hoīe maxīe ſoleo demirari q̄ quum uideret quū animalia
tum ſtirpes & frutices ex cauſis fieri ſuo & certo ordine cōſtitutis atq̄ p̄ſcriptis: ſiue naturā fecerit cām
ſiue mentē: ſiue alio id noīe cōmonſtrarit: Neq̄.n. de hoc cōtroverſia ē. Mirari ſoleo uehementer: quo-
modo ea quæ & maxima uidebanť & pleniſſima diuinitatis ac numinis: cœlū aſtra ſedes & locos aſtro
rum: quoq̄ nihil poterat indefinitum nihil exordinatū uideri: fortunæ tamen caſuiq̄ tribuerit. Nā ani
malia & frutices p̄cul abeſſe a caſu p̄ſpicuū eſt. Si.n. ad eas generationes fortuna aut temeritas p̄tineret:
xlvi quur non poſſet ex quolibet utcūq̄ fors tuliſſet generari: & fieri q̄libet. Nūc aūt & homo ex hoīe orit̄
& ex Platano platanus: neq̄ q̄q̄ eſt: q equū ex equo ſpicā de frumēto naſci caſu putet: q̄ ſi inferiora hæc:
quæ & intercipi impedirique poſſunt & plerunque intercidunt: eundem nihilominus ſemper ac dif-
finitū tenorē & curſum ſeruāt: q fieri pōt: ut cœlū: & ſydera: & ordo ille rerū immutabilis atq̄ ſempiter
nus mēte careat & rōne: caſu cōſtet atq̄ fortuna: utriſq̄ igitur ē erratū: & iis q rex oīum cām cōſtituere
xlvii fortunā: & iis q nihil nobis de fortuna tradidere. Sunt & nōnulli qui q̄uis cām rerum plurimax fortu-
nā faterenť & crederēt: qa tamē illius naturā aut aſſeq aut explicare nō poterāt: ſpecioſam eius rei defini
tionē & magnificā attulerūt: dicētes fortunā eē cām quæ ſupra captū hoīs eēt. Verūtamē uidenť ex iis q̄
dicunt diuinā quandā rem atq̄ præcellētem exiſtimare fortunā: qua ſnia plurimi fere mortalium ſunt
qui fortunā colant ut numen cōſtitutis ēt dicatiſq̄ priuatim ei rei tāq̄ deæ tēplis. Sup ea igitur re cōſy-
derādū eſt uſitata nobis diſputādi ratione ac uia.

xlviii EOrtunam eſſe & ī quibus ſit: hūc in modū poſſumus colligere. Rerū aliæ ſemper eodē mo-
do prouenīunt ut pennia: Aliæ fere & plerūq̄ ut naturalia: nōnullæ rarēter. Nā ſi ſunt quæ
plerunq̄ & maiori ex pte prouenīunt: manifeſtū eſt eſſe quoq̄ ea oportere quæ rarenter &
inſolenter fiant: qualia ſunt ea quæ rerum naturaliū neceſſariam generationem abrūpunt.
Poteſt ne igit̄ fortuna locū habere in iis quæ neceſſario eueniunt? Neq̄q̄: quis.n. ita amēs ſit: ut dicat ſo
lem hodie fortuito ortum eſſe? aut fortuito occidiſſe? Dices in iis uerſari fortunam? quæ frequenter. i.
plurimum & maiore parte prouenīunt. At qs niſi impudēter ac temere pertinax dicat: Calliæ manum
caſu quinq̄ dygitos habuiſſe aut calores eo tempore fortuitos: quo Syrius emergit: aut frigora tūc quū
xlviiii ſol in Sagittario eſt. Reſtat igitur ut in iis fortuna reperiatur quæ infrequenter & raro. Quod & cōmu
ni ſententia probari ſolet. Nam & ea quæ fiunt a fortuna: raro euenire dicuntur & ea quæ raro eueniūt
fortuna fieri ſaltem uulgo uidentur. Sed ſiſtamus tantiſper infrenemuſq̄ orationem hoc loco reuerſu
ri mox unde digredimur: diuidamuſq̄ aliunde initio repetito. Effectorum alia alicuius gratia fiant: ut
ea quorum opifex eſt aut natura: aut uoluntas. Alia nullius ut capillum quum uellimus aut paleā quū
abiicimus. In utris igitur fortunam ſtatuo? profecto in iis quæ gratia alicuius fiūt: quod quēadmodum
poſſit eſſe cunctari parumper dū uolo: atq̄ hoc in præſentia q̄ uerum ſit inito. Sed paulopoſt demōſtra
turus comprobaturuſq̄ ſuſcipiam. Id autem quod ex aſſumptionibus ſequitur ſyllogiſmo nunc colli-
gam. Poſitum eſt fortunam in iis eſſe quæ raro fiunt atq̄ etiam in iis quæ gratia alicuius fiūt. Quid igi
tur aliud ex iis concludi poteſt q̄ aliqua fieri raro in iis quæ gratia alicuius fiunt? Hac ego de cauſa ſum
inductus ſyllogiſmum ut clauderem ante aſſumptionum probationem. Quoniam mirari neminem
uolebam: id quod gratia alicuius fit: non ſolum in neceſſariis: & in iis quæ plerunq̄ prouenīunt inueni
ri poſſe: ſed etiam in iis quæ pauciens & perraro contingunt reperiri ſolere hactenus ſatis. Quomodo
l. igitur caſus & fortuna uerſantur in iis quæ rarenter fiunt? opus Hercules eſt ratione aliqua atq̄ explica
tione: atque hoc eſt quod pauloante polliciti ſumus oſtendere. Porro conſentiunt omnes quæcunque

aut a natura aut a uoluntate fiunt:gratia alicuius rei fieri oportere.Exẽpli gratia quũ domũ egredimur lauandi cã aut cõtinuãdi quẽ aut cõueniendi philosophos:& quũ regula de imbricibus tecti cadit desy/derio propriũ & naturalẽ locũ tenẽdi:utpote quã nullo obiecto repagulo:quũ graue & terraceũ corpus sit deferri deorsum oporteat.Quũ itaq; is finis occurrorius & obuius fit rebus:cuius gratia initio factæ instituteq; sunt:nihil tunc habet cõmune fortuna.Quũ uero(ut fieri solet aliq̃do)alius finis ceciderit q̃ is q proposítus fuerat:tunc & fortuna & casus exerit se atq; elucet:ut siquis lotũ egressus canẽ offendat a quo mordeaẽ:aut si regula in terrã deuoluta ut in ꝓprio & naturali cõsideret loco prætereuntis hoís ca put cõfringat: sane huiusmodi effectuũ cãm esse aut naturã aut uoluntatẽ licet dicere:nõ tamen ita ut p se causæ sint:nã neq; ut morderetur ille ꝓficiscebaẽ ad balneas:nec regula cecidit ut uulnus afferret: sed euenit utrunq; per accidens. Atq; hoc iam est casus & fortuna:quũ natura aut uoluntas alicuius facta est per accidens causa.Quo significatu accæptũ id oportet:qđ paulo ante diximus:fortunã.s.circa ea uersa/ri:quæ gratia alicuius fierent:ideſt ad eos effectus euentusq; ꝓtinere:q aut a natura aut a uoluntate p acci dens proficiscerenẽ.Per accidẽs aũt cũ natura tũ uoluntas causæ fiunt:quotiens eueniũt alia q̃ ea quorũ gratia instituta actio fuerat.Sũt enĩ quẽadmodum ex rebus:aliæ p se ut substantiæ:aliæ per accidens ut accidentia:ita ex causis aliæ p se ut ædium redemptor:aliæ p accidens ut albus & musicus:& est ea quæ per se est certa & præfinita.Quæ uero per accidens incerta atq; indefinita.Possunt enim infinita accide/re ædificatori.Eiusmodi est & fortuna eo quæ indefinita.Distat autem a reliquis per accidẽs causis for tuna:in eo q; illæ iccirco causæ nuncupanẽ:quia accidẽtia sunt causæ per se:ut albus grãmaticus musi/cus deambulator sessor:quo fit ut nullũ tale sit propriæ cã ædium.At in fortuna actio una atq; eadem ẽ huius effecti cã per se:illius causa p accidens.Nã fossio per se cã est sationis.Per accidẽs inueniẽdi thesau/ri.Quare illic in causis est diuersitas:hic nõ in causis:sed ĩ finibus & euentis.Quia quẽadmodum in reli quis causis per accidẽs duæ causæ reperiunẽ eiusdẽ effecti:una per se altera per accidens:ita ĩ fortuna nõ quidẽ duæ causæ reperiunẽ eiusdẽ effecti:sed contra potius una causa dũtaxat reperiẽ duoꝝ effectuum: quorum alter p se erat.i.propositus.Est autẽ indefinitũ nihilominus fortuna ĩmo latius etiam aliquan to q̃ cæteræ.Nã thesaurũ reperire multis & infinitis ex causis possumus gratia factis & istitutis alterius li uidelicet serendi gratia:pauimenti sternendi:deducendi aquæ ductus ad puteum:constituendæ conden dæq; sepulturæ:templi exædificandi:atq; similium ifinitoꝝ.Igitur quemadmodũ dictũ est prius : neq; enim uerebor præsertim hoc ocio explicandi negotii gratia frequentioré eiusdẽ rei repetioné quum ea quæ facta & instituta gratia alicuius sunt efficiunẽ alterius causæ per accidens:ea effecta quæ inde ꝓue/niunt fortuna fieri & casu dicunẽ:exempli gratia:lauãdi cã descendit qs in forũ:offendit q æs manuariũ referebat :ita recæpit argentum:profecto ea itio causa p accidens argenti recipiendiq; fuit: non enĩ illius gratia iuerat:alioquin nõ diceret forte fortuna recæptum.Neq; si necessario ad eum locum descẽdisset: neq; si ex cõsuetudine plerumq; aut crebiter eo solitus esset descendere:qa uidelicet nõ esset id amplius præter rõnem neq; perrarum.Sed & illud quoq; animaduertendum puto:q; nõ solum causæ efficien/tes aliquæ per accidens causæ appellantur:sed etiã effectus & fines aliqui:fines & effectus per accidẽs uo cantur.Nam quẽadmodũ egressus & descensus in forum per accidens causa fuerat exigendæ pecuniæ: ita & exactio finis per accidens descendi fuit:atq; ille quidem descensus ut causa quædam efficiens dici/tur fortuna:exactio tãq̃ finis:& ea causa quæ ad finem pertinet:euentus quidam uocatur & exitus a for tuna.Oportet autem & hunc quoq; indefinitum esse & minime constitutũ:ne si certus cõstitutus fue/rit:non amplius uideri possit a fortuna perpendisse.Quare huiusmodi euentus atq; finis omnĩo haben dus erit incertus perinde indefinituſq;:ut pote qui sit p accidẽs factus.Fieri.n.poterat ut nõ solũ repor/tatio pecuniæ ex illa profectione eueniret:sed & uulnus aut põpæ alicuius spectatio:erat qdẽ una res tan tum:pp quã inita erat ꝓfectio : sed infinitæ quæ accidere poterãt. Ex iis igiẽ quæ dicta sunt patet fortu lii nã esse p accidens cãm eaꝝ reꝝ quæ nõ necessario aut plurimum:sed quæ raro ꝓueniunt:atq; in iis dũ/taxat eẽ constitutã ac positã:quæ gratia alicuius ex proposito & cõsulto geruntur.Quare qbus ꝓpositũ & uoluntas subest:ineſt in iis fortuna.Volũtas aũt sine mente nõ habeẽ:indefinitæ igiẽ causæ sunt ne/cessario:ex qbus fieri põt:ut aliquid fortuna incurrere euenireq; uideaẽ. Proide uideri potest fortuna in liii definita res eẽ.Oẽs.n.p accidens causæ indefinitæ sunt.Nã hac re maxie differũt a per se causis:q; in illis assignari põt sua cuiusq; rei certaq; cã:ut ædificator domus:ĩ aliis nõ põt.Neq;.n.est albus cã q̃ musicus potior.Ita & descẽdẽti ĩ foꝝ reportãdæ pecũiæ cãæ poterãt occurrere ifinitæ.Nã idẽ porro accidere po tuisset si ꝓsequendi aut fugiẽdi aut spectãdi postremo faciẽdi aliqd aliud gratia descẽdisset.Quãobrẽ ut uerbo rẽ uniuersam cõplectamur:summa ẽ hæc.Si solũ ea quæ p se sunt:cãæ rerũ existimãẽ:nihil põt liiii fieri a fortũa.Sed si cãæ quoq; p accidẽs q̃dã recipiunẽ:uideri plane põt aliqd fieri a fortũa.Neq; mirum ẽ putari fortunã carere rõne.Nã rõ ĩ iis solũ habeẽ uisiturq;:q̃ aut necessario aut plurimũ fiũt.Veꝝquo niã fortuna q̃q̃ p accidẽs:tamẽ cã efficiẽs ẽ.Causaꝝ ãt efficiẽtiũ aliæ ꝓpiores sunt.Polycletus statuæ:aliæ lv remotiores:hõ.Idẽ spectari ĩ cã fortuitoꝝ debet ut alia ꝓpior sit:alia remotior uideaẽ eẽ.Verbi gratia:sa nitatis cã ægroto fuit aut uẽtus aut æstus aut capitis tõsio:quũ tũ hoꝝ nihil adierit feceritq; ualitudis grã:sed aut agẽdi qppiã aliud aut spectãdi aut capilli ponẽdi.Etenĩ hoc loco ꝓpior cã sanitatis ẽ spiritus flatusue q̃ tõsio.Plane si p accidẽs cãs scire uolumus ꝓpiores q̃ sint q̃q̃ remotiores:cõstituẽdæ sunt actu atq; ita uicissim cõparãdæ ꝓpendendæq;:alioqn si simpliciter & absolute q̃sieris:q̃ fuerit cã rei fortuitæ propior nullam licebit afferre.Nam infinitæ possunt causæ extitisse:quemadmodum multotiens no/bis est supra commonitum.

lvi FOrtunatus dicitur:quum finis atq; exitus rei talis habetur:qualem quis animo ante concæperat:atq; ſtatuerat.Infortunatus é e cõtrario:quum quis ſtatuto fine non potiť. Bona fors nuncupať:quum bonũ quippiã accidit:mala quũ malum. Infortunatus ſane & fortunatus eſt:cui res magni alicuius mométi contigunt:ita ut lõge ifortunatiſſimus hẽatur:qui prope fuerit:ut magnũ aliquod bonũ cõſequereť.lã.n.id animus tãq; præſens & in manibus poſitũ tenere & poſſidere ſe fingit.Nam id qđ,ppe eſt uideť tãq; præſto eé.E cõtrario fortunatiſſimus uideať:qui prope fuerit:ut in diſcrimen aliqđ atq; incõmodum maximũ adduceretur.Inconſtans uero huiuſmodi felicitas diciť quæ pertinet ad fortunatos rectiſſima ratione.Nã & fortuna ipſa icõſtantiſſima eſt : quũ neq; ex earũ rerum numero ſit:quæ plurimum ueniant:neq; ex earum quæ neceſſario.Quid ſit fortuna dictum arbitror q̃copioſiſſime.

lvii ESt autem & caſus temeritaſue ut prædictum é cauſa per accidens eorum:quæ raro fiunt:& gratia alicuius.Differt autẽ a fortuna in eo q; caſus de pluribus affertur.Quicqd eni fortuna facit:facit & caſus : non continuo qcqd fit caſu:fit itidẽ a fortuna:fortuna.n.& id qđ é a fortuna:circa eas res uerſanť:quibus adeſt ea natura:ut fortunatæ poſſint dici:&demũ circa eas

lviii ad quas ptinet actio.Quapp neceſſe é circa res q̃ agi gerique poſſunt uerſari & exerceri fortunã.Oía porro q̃ agi geri adminiſtrari dicunť:ut in moralibus libris é demõſtratum:uolũtate & conſilio fiũt.Signũ eius rei maximũ eſt:q; fortunati dicunť iidẽ q & felices . Felicitas aũt eſt bona quædã actio adminiſtratioue aut oíno in actione adminiſtratiõeq; poſita.Si hæc igitur ita ſunt:ſeqtur ut nihil dici poſſit a fortuna factũ:qđ ab iis rebus fiat:ad quas non pertinet actio.Quamobrẽ neq; inanimale qcq neq; brutum

lix facere põt fortuito aliqd:quia uolũtate & conſilio carent.Vnde neq; fortunata neq; ifortunata poſſunt eſſe:præterq̃ per ſimilitudinẽ & tranſlationẽ quandã:cuius generis é id q,pProtarchus dicebat:fortunatos lapides eſſe:ex quibus altaria fierent & ſimulachra deoꝝ:quæ quũ nihil ad hanc rẽ p ſe conferãt:coluntur tamen a nobis & adorantur:contra eſſe ifortunatos cõiuges & eos quos humi ſtratos cõculcare mus.Poſſunt etiã inanima quãdoq; uideri facere aliqd a fortuna.Siqs aliquã rẽ acturus rebus inanimis tãq; inſtrumẽtis:uerbi gratia.Enſis ille quo qdã quũ Tyrãnũ Promethea occidẽdi cã feriiſſet:uomicam aperuit & attulit medicinã:fortunatus utiq; appellari poſſet:q,ppe qui forte cœptus ſit pro deo haberi

lx ab eo qui curatus ita eſt.Caſus uero nõ p ſimilitudinẽ aut trãſlationẽ:ſed peculiariter ad inanima pertinet & ad animãtes eas quæ carent ratiõe:exempli cã:equus ab hoſtibus captus caſu liberatus é hoc mõ qa quũ deſyderio potus ſeceſſiſſet ad fontẽ:in manus domini icidit.Itẽ caſus eſt:ut tripes qui cecidit iaceat ad ſeſſum oportune accõmodateq;:cuius gratia non ciderat:atq; ut exitus atq; finis uideatur caſu eueniſſe:neceſſe é ut alienus ſit a rei natura quæ cecidit:nam ſi lapis cubus deuoluiť nõ eſt caſus ſi reptatur iacere ad ſedẽ idoneæ:quia hoc habet ex natura utcũq; ceciderit ut oía latera regant ad ſeſſum.Qua propter neq; ignis caſu ſurſum defertur:&.n.hæc eſt elemento illi natura.Illud igitur quod fit caſu qua

lxi le ſit diximus.Nam ſi generaliter caſum accæpis poterit etiã de fortuna prædicari.A fortuna uero ſunt ea quæ caſu quidem fiunt:ſed in iis quibus conſilium & uoluntas ineſt.Verũtamen nõ ea omnia quæ citra conſilium & uoluntatem eueniunt ſtatim fieri uidentur a fortuna.Euenit hyeme nauiganti naufragium facere:hoc neq; ex propoſito conſilioue:neq; fortuito eueniſſe dicimus: quia plurimum ſolet

lxii exitus iſte eſſe nauigantium hyeme.Quam uero caſus ſiue temeritas talis ſit qualẽ oſtẽdimus:illud eſt argumento:q; ea fieri temere & fruſtra dicuntur:quorum exitus diuerſi ſunt ab his quos ſtatueramus. Egreditur quis deducendæ alui cauſa:id ſi nõ conſequitur:dicemus illũ temere ideſt fruſtra egreſſum fuiſſe:ut quod temere fruſtraq; fit uideri poſſit gratia factũ alterius:tunc quũ id non eſt ſequutũ : cuius gratia iſtituta ſuſcæptaq; actio fuerat.Nã ſiqs dicat temere ſe lauiſſe:,pterea q; deliquiſſet ſol:plane ridiculus habeať:qa uidelicet illius gratia nõ lauabať.Ita fit ut nomẽ temeritatis ab eo qđ temere é deriuatũ eſſe merito uideať.Igitur euenit quidẽ ſæpe ut poſt rem icaſſum ac temere factã nihil aliud conſeq̃tur: ſed ſolũ de ſuo fine ciderit iſtitutio:ut ſi ,pfectus qſpiã ad deducendã aluũ:reuertatur aluo nõ deducta: atq; hoc é qđ icaſſum appellať& temere.Cõtra euenit aliq̃do:ut poſt rẽ icaſſum temereq; ſuſcæptã alius quidã exitus cõſequať:nõ is q erat ,ppoſitus:& iſtitutus:ut ſiqs ad deponẽdũ onus naturæ ,pfectus:aug; reperiat.Atq; hoc é qđ diciť caſu factũ & temeritate ſpontina.

lxiii DIſtat ãt id qđ caſu fit:ab eo qđ temere:ſicut diſtat finis a cã efficiẽte:& quãtũ diſtat id qđ fortuna fit ab ipſa fortuna.Semp.n.quũ talẽ qppiã accidit:qđ q̃q cãm ,ppriã efficiẽtem haberet non tamẽ ab ipſa cã pcedẽte factũ eſt:ſed ab alia:ad quã alius & propius exitus ptinebat.Tũc ea res quæ antecedit temere diciť facta:quoniã propoſitũ finem aſſecuta non eſt.Id uero qđ factũ eſt caſu dicitur factũ:quia ſine propria cã pcedente factũ é.Verbi cauſa:lapis cecidit: prætereũtem cõuulnerauit:hoc loco finis & exitus rei é conuulneratio:cã efficiẽs eſt ipſe caſus & deuolutio lapidis:cæterũ uulneratio aliã propriã cãm & peculiare principiũ habebat : nõ caſum lapidis aut deuolutionẽ:ſed ut ita dicamus deturbationẽ ipulſionẽue de induſtria initã:ita ut percuteret is qui præteribat.Caſus itẽ lapidis nõ eũ habebat finẽ ut uulneraret:ſed ut in ,ppriũ & naturalẽ locũ ſeſe recipet:q̃q id ſorte quadã in prætereuntis iniuriam recidit.Sed & p accidẽs fit iuicẽ uti alteꝝ cã:alteꝝ finis eſſe dicať.Is aũt q aliqd

lxiiii agẽdi gratia egreſſus é domũ:& plagis affectus re ifecta rediit : temere diciť egreſſus:caſu uulnera retuliſſe uel etiã a fortuna.Nam id quod caſu é in plura diffundiť q̃ id quod é a fortuna:atq; hoc diſcere poteris hoc exẽplo.Quũ aliqd pter naturã fit:ut monſtrũ:id nõ fortuna:ſed caſu dicimus ,pueniſſe:ut manus ſexdigita:& ſcruthocephalus.Ni forte fateri nolis huiuſmodi portẽta naturæ fieri caſu:ſed propriã

& certā cām hr̄e eā uidelicet:q̄ itrisecus fuerint anteq̄ æderent' ī lucē aut syderationē aut materiæ exube rātiā & copiā aut cōtra defectū. Sed q ita dicūt nōne uidēt idē posse dici de lapide: quē casu cecidisse non negarēt? Habuisse illū utiq; ītra se cām grauitatem & pōdus. Sed certe pōdus cā efficiēs ē deuolutōis & casus: nō ēt percussionis: sed casus pcussionē fecit. Quid itaq; casus sit: & qd fortuna: quæq; sit inter eas res differentia: satis uidetur explicatum a nobis.

lxv

REdigūtur aūt referū turq; tū fortuna tū casus ad genus cāæ efficiētis: ea rōne q; naturæ uolū/ tatiq; applicant' & inectunt': quarū utraq; iter cās efficiētes reponit'. Natura deuolutus est la/ pis: is quæ sua grauitate prætereunte pcussit. Volūtate thæsaurū Socrates: cōperit: quū fun/ damēta ædiū iaceret. Plane neq; iuentio thæsauri neq; factio fundamētorū & fossio simplici ter pertinēt ad fortunā. Posset enī qs fodere ex industria spe inueniēdi thæsauri. Sed tūc quū non ad eā finē fundamēta sunt iacta: sed iaciēti obuius factus ē thesaurus: & quodāmō offendit fodiētis manū: hu iusmodi occursus supuentusue fortuna ꝓprie nūcupat'. Quoniā uero casus & fortuna in iis eē demon

lxvi

strant': quoꝝ uel natura uel uolūtas causæ p accidēs sunt: uidet' maxīe necessariū ut uoluntas & natura priores casu & fortuna sint causæ. Semp.n. priora sunt ea quæ p se sunt: iis q̄ p accidēs habent'. Proinde

lxvii

manifestum est eos: q rerum omniū cām statuere fortunā uolūtatem & intellectū: priorē eē illa necessa/ rio concessuros: q; si maxime sequitur: ut causam rationē & intellectū uelint: nemo est qui non uideat q̄ ridiculum sit id quod relinquitur. Nam si intellectus sit causa per accidens hominis: haud intelligo cui/ usnam rei possit esse causa per se efficiens.

lxviii

TOt uero cās haberi quot enumerauimus: hinc licet accipere. Si ītrogati fuerimus q̄obrem unaquæq; resit: aut diffinitionē ultimā afferemus: atq; hoc ī mathematicis facimus. Aequa les.n. propterea lineæ sunt: quia ab eodem circuli cētro proficiscunt'. Quæ uero a cētro pro/

lxix

ficiscunt': iccirco sunt æquales qa circulus plana figura est: q̄ una linea undiq; circūducta ad mediū æq̄liter uergit. Seruat' idē ī reliqs: q a geometra difiniunt': aut cām mouentē primam assignabi mus. Quāobrē Phocēsibus Thebani bellū ītulerūt? qa tēplū spoliauerāt: aut reddimus finē: cuius gratia ea res facta institutaue est. Quāobrē rex Persar̄ idixit Græcīæ bellū? qa Græcis uolebat: īperare: aut ad

lxx

ultimā materiā cōfugimus. Quāobrē putruit cōpræhēditq; lectus? qa cōstabat ex ligno. Physicus itaq; quum oēs cās iuestigare debeat necesse est ipsum q̄obrē (ita.n. appellat' a physicis) assignare sciat & red/ dere. Nā homo morie't: aut qa est aīal rōnale mortale: aut qa efficiēs illius aīa migrat a corpore: aut qa ex materia tali exīstit q̄ sit obnoxia corruptiōi: aut qa illi ē melius mori. Tres āt causæ ī una plerūq; cer/

lxxi

nūtur: forma: finis: efficiēs. Natura enī forma est: & finis: & efficiens rerum natura constantium: quēad modū aīa est aīalis: sed & hoīem gignit hō: qui specie plane idē est cū hoīe genito. Similiter oīa quæ mo ta ipsa īmediate idest citra mediū mouēt: obiter sibi ꝓpīqua eiusdē generis ac formæ sunt cū iis quæ p/ ducūtur. Loquor aūt de naturalibus rebus. Plane generationis causæ hūc ī modū pquirūtur: ut sciat' qd

lxxii

post qcq; fiat. Gratia.n. formæ mouet' natura ante illā: & quū pfectū absolutūq; ē cessat ab eo motu q rē q̄ fiebat creabaturq; antecessit. Itē ut sciat' q̄le sit id qd ppessum & alteratū ē. Hoc āt ē materia. Itē ut sciat' qdnā fuerit mouēs & efficiēs cā: atq; hic nō quælibet satisfacit neq; q̄libet ē q̄rēda: sed ꝓxīa & ab alio idētidē mota. Nā si sit īmobilis aliqua: q̄ tamē sit prīcipiū motus: non physicus amplius: sed phūs prīus

lxxiii

finiendæ illius negocīū suscipiet atq; munus. Quāobrē circa tria subiecta ratio uniuersa philosophandi uersat'. Nā aut circa ea quæ mouent' & corrūpunt': aut ea quæ q̄uis moueant' nō itē corrūpunt': aut cir/ ca ea neq; moueri possunt neq; corrūpi. Duplex.n. prīcipiū est naturaliter mouēs. Sed alter̄ tātū natura

lxxiiii

le ē: alter̄ nō ē: quū nō habeat ītra se neq; motus prīcipiū neq; naturā. Hoc aūt ē cā rer̄ mouens īmobi lis ipsa: & rer̄ prīa oīum. Vt igit' antedictū est adhibēdæ producēdæq; sunt oēs causæ physico: atq; hoc

lxxiiii

sæpius exulcerari retractariq; tū memoriæ: tū exercitatiōis gratia cōueniat. Iccirco factū ē quidpiā qa il/ lud huius efficiens erat: ac īperpetuis qdē hoc simpliciter & necessario fit: Secūdū.n. oīo regit' atq; pēdet a prīo. In generatis nō necessario: sed plurimū euēit. Deīde si hoc fieri generariq; debuit necesse fuit ma/ teriā hāc prius habitā fuisse: quēadmodū syllogismi cōclusio exīstere nō pōt: nisi prius sumpta & ꝓposi tiōes habitæ fuerīt. Est & id qd nos supra noīari diximus: qd sit rē eē: & definitio & ratio eēntiæ cogno scēda: quæ nōnūq; ut dixi: idē ē & finis: ubi uidelicet ea cōsyderatio adhibet': ut uideat' optimū: ita rē eē uti ē: uerbi cā: hoī melius eē huiusmōi formā hr̄e q̄ aliā q̄uis: Porro qd melius & locupletius sit nō sim/ pliciter absoluteue accipiēdū ē: sed ꝓ mō rer̄ & ꝓ sua cuiusq; natura. Nō.n. oīum rerū finis ē optimus: alioqn finis unius eēt oīum rer̄ fingēdus: sed id rei melius eē dicēdū ē: qd maxīe sit suæ cuiusq; naturæ idoneū cōgruūq;. Quū igit' talis ē finitio rei atq; rō: ut stati appareat: melius ac potius eē: ut hoc mō illa sit q̄ quouis alio: tūc finis & forma cōcurrūt cōiūgūturq; qd ī rebus naturalibus passim aīaduertere ē. Quū uero nō stati apparet: tūc forma ē sola & seorsum a fine: qd ī mathematicis cernit'. Nō.n. quēad/ modū ex hoīs eq plātar̄ finitiōe ostēdit': stati qd sit ī speciebus illis optimū pstātissimūq; o stēdit'. Itē in mathematicis: qs.n. obsecro nō rideat': si pgat ꝓbare melius circulo eē: ut lineæ a cētro ꝓfectæ sint pa/ res: aut q̄drato: ut illæ quæ quadratū obābulant.

lxxv

SEd quoniā illud sæpe a nobis postulatum usurpatumq; est: naturam agere gratia alicuius: ui detur ad institutionis nostræ diligentiam pertinere aliquando: id ratione confirmationeq; aliqua uindicare controuersia. Inest enim in eo sumpto nonnulla dissensio: sed & illud quo/ que ostendendum est quemadmodum naturalibus rebus sit coniuncta necessitas. Nam oēs fere q de natura scripserunt cās oīs in necessitatem & materiam contulere: idem autem significari & ne

ceſſitatis & materiæ noſe uolebãt. Poſtq̃ inquntcalidũ frigidũ & qđ qſq; prĩcipiũ materiale ſtatuerit ta le ẽ aut tale: neceſſe ẽ hoc qđ ex illis prĩcipiis materialibus oriẽ: ita prorſus eẽ conſtitutũ ut ẽ. Eos uero q cãs efficiẽtes quoquomõ attigerũt Anaxagorã & Empedoclẽ: & ſiq alii e ueteribus erãt ualere ſinũt cũ

lxxvi ſuis iuẽtis. Putãt ãt nõnulli naturã: neq; facer qcq̃ gr̃a alicuius: neq; ut melio & locupletius ſit: ſed quẽad modũ luppiter pluit nõ ut triticũ huius creſcat: qđ ẽ in agro: illius diſſipẽ qđ i area eſt: ſed ex materiæ neceſſitate: uaporẽ. n. ſubeũtẽ ui ſolis: refrigerari: & congelaſcere oportere: atq; in aquã uerti: uerſum de/ nuo i terrã imbrẽ decidere atq; deferri. Quo delato fortefortuna euenire: ut huius adoleat meſſis atque luxuriet: illius intereat deturq; peſſum. Ita nihil uetare: ut aĩaliũ quoq; mẽbra ex neceſſitate talia ſint: qa ex tali materia: ſed q̃do ita accidit: ut & diſpoſitæ ordĩe quodã partes & uiciſſim cõmiſſæ ĩnexæq; uideã tur: ita ut ad functionẽ oĩs officii: ſuã quæq; opem & operã cõferãt: nõ ſecus ac ſi alicuius finis gr̃a factæ aut aliqua rõne iſtitutæ fuiſſent. Aiũt id nõ puidẽtia ulla naturæ: nec ratione melioris notæ: ſed caſu fa/ ctũ cõfluẽtibus temere caĩs: atq; ita cadẽtibus ptibus: neq; ſolũ caſu fieri hæc oĩa: ſed ẽt caſu cõſeruari: atq; hoc i dẽtibus pſpici: quoꝝ priores acutos aĩalibus iunctos fuiſſe maxillares: cõtra latiores datos nõ ad eũ finẽ ut alteri ſecent: alteri molãt: ſed ex neceſſitate mera & abſoluta materiæ: accidere uero ut hu/ iuſmodi poſitus & collocatio dentiũ ad dirimẽdũ & ſubigẽdũ cibũ accõmodatum ſit: q; ſiqua ſunt aut

lxxvii eueniũt quæ ad nullũ opus uſumue apte diſpoſita eſſe uideanẽ: interire illa atq; diſſolui: q̃les ſunt Em/ pedoclis bouigenæ priora uiri. Hæc ferre illa ſunt quæ dici ab iis cõſueuerũt: cæterũ multũ errãt a ueri/ tate: q̃obrẽ? Quoniã naturæ opa aut eũdẽ ſemp tenorẽ & curſum ſeruant aut plurimũ: hõ. n. ex hoĩe & equus ex equo fit. Dentes quoq; eandẽ uim ſemp obtinẽt & eandẽ uſum p̃bent: cotra quæ fiũt a fortũa docuimus ſupra raro fieri oportere: Tũc. n. caſu pluit: quũ ſub emerſum canis pluit: & calores quũ hye/ me ſentiũtur: caſu dicũtur accidere. Si igiẽ in natura plurima ſunt certa & definita: i fortũa plurima ſunt incerta & idefinita: reſtat ut naturæ opera caſu aut fortuna euenire nõ poſſint: rõne aliqua & gratia ali/ cuius poſſint. Sane naturæ opa ſunt plãtæ aĩalia atq; hax ptes: quoꝝ nihil eſt fruſtra: nihil temere nihil

lxxviii mancũ mihil ſupuacaneũ. Pluit auteẽ luppiter fateor nõ ut triticũ meũ icreſcat. Quis hoc negat? cæterũ nõ ſeqẽ ſi mei tritici cã nõ pluerit: nullius rei gr̃a pluiſſe. Videẽ. n. ob q̃dã aliã cãm pluiſſe: quã ſiq cupiũt ſcire: adeãt eos libros in qbus de mũdo diſputaẽ: alioqn eius rei quæ natura fit: occaſioné agricola cõmo ditatẽq; arripit. Serit. n. eo tpe quo pluuiæ expectanẽ. Iã quarũ rerũ finis eſt aligs: q quũ tendat continue motus ibidẽ fine appræhẽſo cõſiſtit: q̃cũq; ante finẽ illũ fiũt: finis gr̃a uidenẽ eẽ facta. In opibus aũt natu ræ uideri põt id aptiſſime: cõtinue ſiqdem mouenẽ res & ſine interuallo eatenus tẽdit pgitq; quoad dũ uniuerſum finẽ idipiſcaẽ & prẽdat. Nã & herba & ſtipula & ſpica & gluma cæteræq; id genus multiiu ges formæ: quæ anteq̃ matureſcerẽt triticũ ſubĩde alteræ poſt alteras creabanẽ: uidenẽ adeo oẽs ad triti cũ proculdubio intẽdiſſe. Id ſimulatq; cõſecutæ ſunt: qes quædã & ueluti ſtatus ĩnaſciẽ: ut manifeſtũ ſit ea omnia tritici gratia præceſſiſſe. Neq; accidunt ſtaq; neq; autem caſu fiunt quæ ante finem fiunt: ſed illius gratia fiunt præmittunturq; a natura. Nam ſi natura domum ædificaſſet non aliter opinor ædi/ ficaſſet: q̃ eo pacto quo poteſt ornatiſſime & aptiſſime exædificari: poteſt autem apertiſſime exædifica/ ri: ſi ea quæ finem antecedunt: finis gratia facta eſſe uideantur: lapides enim prius cogendi & in tritum habendum: lateres quoq; fingẽdi ducẽdiq; ſunt: & ligna cædẽda: tegulæ cõperandæ: demũ oĩa ea inuicẽ

lxxix coaptãda cõponendaq; integumẽti tutelæq; gratia aduerſus noxia ĩfeſtaq; corporis: q iã finis ẽ domus. Cõtra ſi ars aĩal feciſſet: nõ aliter q̃ natura feciſſet: feciſſet ãt ars finis gratia: ea q̃ ante finẽ fuiſſent. Eundẽ igiẽ i modũ & natura. Prorſus pficer ſole t ars aliq̃do ea q̃ natura non põt abſoluere: ſunt. n. q̃dã in qbus nõ natura: ſed ars iuenit extremũ. Nã ad parãdã ſanitatẽ & uires recolligẽdas medicamẽta præbenẽ tũc quũ natura nõ ſufficit: aliquando nõ perficit: ſed imitatur naturã ars: ut pingendo fingẽdoq; uarias re/ rum naturalium animalium & plãtarum effigies. In utriſq; autem ea quæ finem antecedunt æque refe

lxxx runtur ad finẽ. Plane eſt id in animalibus manifeſtiſſimũ ut uideri poſſit naturã agere non temere ſed gratia alicuius. Formicæ & araneæ q̃uis neq; arte ulla neq; conſilio agant: faciunt tamen ea quæ faciunt alicuius gratia. Eodẽ modo hirundines quum nidulanẽ: quum paleis & ſtramento lutũ minutiſſime artificioſiſſimeq; connectunt: & formam capaciſſimam & aduerſus iniurias munitiſſimam & inoffen ſiſſimam conſtituunt. Et apes digniſſimæ admiratione quæ poſitum & textum illum ſexãgulare con/ cameratũq; operoſiſſime ſcitiſſimeq; conſtituunt: ſed & alcyonum nidi in aquis tutiſſimi ab aquis ma/ ximam non ſolum admirationem habent ſed etiam ſignificationem ſolertis & ingenioſæ naturæ: poſ/ ſemus innumerabilia alia ad hanc confirmationem afferre: ſi nunc de ingeniis auitii & animalium cæ/ terorum commentaremur. Sed quid de animalibus loquor: quando & in plãtis quoq; atq; iis quæ ui/ uiſcunt in terra natura finẽ oſtendit: etenim folia fructibus præſidii gratia & radices alimoniæ adiun/ ctas eẽ quis nõ uidet? Alioquin quur in diuerſum ordo non conſtet radices ſupra ſpectẽtur ramorum loco: rami terra condtãur radicum uice? Quur fructuum ſemina alia ligno ĩtecta: alia corticibus ſæpta: atq; libro tãquam munimentis quibuſdam & tunicis ueſtiunt? Niſi ut prouideret ne generatio quæ rerum uiciſſitudine conſeruatur ſeminibus amiſſis diſſipatiſque deficeret: quare ex iis quæ dicta ſunt cui uis clare dilucet naturam agere gratia alicuius. Duplex autem eſt natura: materia atque forma: for/ ma uero etiã finis ẽ. Eſt enim materia gratia formæ: quia ſpecies: forma: & ratio potior quam ma/ teria: & præſtantior cauſa eſt: quãquam ueteres contra formæ materiam prætulerunt celebraueruntque

lxxxi ſupra quam fas erat: utpote quam & cognoſcerent ſolam & ad rerum generationem ſolam adiunge/ rent adhiberentq;.

Dicere posset aliquis si natura agit fine cõstituto:quur non semper cõsequitur finẽ? Quur itẽ non semper ars finẽ indipiscitur suum? Nam potio plerũq; nocet ei qui propter imbecillitatem uim medicaméti fere non possit. Quur fulctrum lecticæ maiore aliquo pondere frangitur? Data tamen est potio ut prosit:& fulctrũ lecticæ additum ad sustinendum fulciẽdũq;. Quapropter aut finibus priuandæ & eximendæ sunt artes:aut natura donanda. Vtraq; enĩ id quo pergunt:assequi plurimũ consueuit:& tunc manifesti sunt fines:raro frustrari & tũc quoq; deprædẽdere: nihilominus licet conatũ quẽdã illarum ad bonum quo tendebant:inuitasq; a suis finibus ob materiæ inopiam:aut redundantiam aliquã concidisse. Nã etiam tunc quum frustant̃ fallunturq; nõ longe absunt aut discedunt a fine. Neq; id qđ euenit diuersum admodũ aut alienũ multum ab eo est quod proposuerant. Nũquã enim ita fraudat̃ ordo institutioq; naturæ:ut ex uirgo gignat̃ aut prodeat platanus: sed uir maxime:aut si non uir:utiq; mulier:aut si neq; mulier:saltẽ animal:aut si neq; aĩal demũ:saltẽ caro. Item ficus aut ficũ gignit aut caprificum:nõ quærcum alnũue:& olea oleam aut oleastrũ:non fraxinum fagũue. Talia sunt ea quæ Empedocles inter animalia numerabat:Bouigenas priora uiro:nã frutices uitigenas priora olea: si nũquã est ausus uel fingere:neq; alia huiusmodi portenta de plãtis: quum tamẽ aliquanto magis liceret mõstrosos illos partus iter plantas q̃ inter aĩalia collocare. Minus enim in plãtis fines apparent. Sed ociosi hois est persequi huiusmodi deliramenta:aut putare aliquo numero eẽ philosophũ tam prodigiosæ sciẽtiæ. Existimãdum tamẽ est adeo si ex prima illa constitutione molitio neq; rerum prosatũ esset bouigenũ:illud pecus qđ priore parte seorsus hoiem:posteriore seorsus boue referret:eadẽ oblæsione factũ fuisse:quo mõstra quoq; naturæ rudimentaq; cætera:aut ex seminis imbecillitate aut ex alicuius principii dissolutiõe corruptiõeq;:nõ q; dimidiatis aĩalibus dimidiata aĩalia subinde coagmẽtata ferruminataq; fuerint. Nam qđ ille appellare solet: totigenũ perfectũ & absolutũ semen:id qđ iam consistere & conseruari põt non fuit statim atq; initio factũ:idest illico nulla re alia põcedente:sed ex semine certo atq; materia in quauis formæ pollens esset & præpotens. Præterea qui finẽ eripiunt adimũtq; naturæ:quur ipsum naturæ uocabulum relinquunt? Nam qui natura factum iunctumue aliquid dicit:negat autẽ id gratia alicuius esse iunctũ:frustra nominis naturæ mentioné habet. Sunt enim res natura: quæcũq; ab aliquo motæ principio nomini quẽlibet finẽ ex principio quolibet quod est fortuitaq;:sed ordine quodã in finem peculiaré ac suum proficiscunt̃. Atq; ĩ iis ex certis singulisq; principiis prouenĩũt certi & singuli fines atq; exitus cõstituti:qui non raro & fortuiti: sed plurimũ tales tenent̃ uisitãturq; q̃les natura præscripsit. Quur ergo quæ sunt a natura fieri fortuito arbitrant̃? Neq; enim recte possumus fortunã cum natura cõiungere:nisi communiõe sola uocabula committantur. Nã significata mehercule sunt remotissima:neq; iccirco recipienda est naturæ prouidentia:q; illam oculis cõsultantem deliberãtemq; itueri non possis:quẽadmodum potes eos qui de rebus dubiis ĩ cõe deliberant. Nã hoc quidẽ modo plurimis artibus eripi fines possent:quum neq; faber in consultationẽ referat:utrum sit prius secãdum q̃ poliẽdum:neq; litterator quo pacto scribẽdum sit a uel b: neq; quotiens uerbũ hoc cleon scripturus sit. Totiens eius uerbi litteras cogitatione cõquirit ita ut hæreat:quod elementum primo:qđ' secundo loco ponendũ:similiter neq; ædificator:iaciẽda ne sint prius fundamẽta:q̃ integenda domus:aut constituẽdi parietes dubitat. Eodem modo neq; textor:neq; lapidicida:præfinita enim & certa quædã ratio habet̃ obeundi oĩa hæc:atq; ordo quidã est in opere condendo faciundoq; pstitutus: qui recta nos quasi aliud agẽtes ad propositũ finẽ & ad ea quæ cõueniãt obiter ferat:p inde oĩs opifex uiã certã & ordinatã:quã nullo labore ingrediat̃ habet. Nec cogitatio exigitur:sed quasi offerunt singula seſe & spõte q̃dã sequunt̃. Similiter agit & natura qppe quæ sit exẽplar artis. Distant ãt in eo qđ ars extra opus ẽ:natura ĩtra:q; si ĩtra lignũ fabrica eẽt:lectũq; nõ alio modo fabricaret̃ q̃ eo quo quum est ars extrĩsecus:manifestũ ẽ si nũc quũ ẽ extrĩsecus gr̃a alicuius facit:ẽt tũc gr̃a alicuius fuisse facturam:quum intrinsecus ageret:ut natura. Videtur autẽ maxime:tunc ars simillima esse naturæ quũ medicus quis ipse se recurat. Differentia uero superius plane demonstrata est. Ex iis potest persuasum esse:naturam agere propter finem.

Post hæc discutiendũ uidet̃ quo sit ĩ rebus id qđ qdã necessitatẽ appellãt:& utrũ ea quæ natura fiunt:ita fiant ex necessitate:ut ex præcedẽtibus causis constitutisq; principiis orianť. An ita ut physici putauerũt qui ex motibus materiæ necessario euenire omnia arbitrati sunt. Atq; est quidem necessitas quædam ĩ rebus naturalibus constituẽda recipiẽdaq;. Non tamen eo modo quo illi cõstituũt:qui deridicule admodum naturæ functiões & opera necessitate astringunt & illigant. Aiunt.n. tellurem in ĩmo sedisse necessario:quoniam grauis esset:sublimatum cœlũ & occupasse summa qa leue: rati falso naturales materiæ motus necessitate inuariabili cõtineri ac regi:quẽadmodum siqs parietẽ putaret necessitate ita constructũ ut ẽ:qa quum grauia deorsum ruãt deuergantq; põdere:leuia sursum uersum nitant̃ & euolent:crederet lapides magnos & saxa ingentia ob grauitatẽ inferiore loco stetisse:lateres atq; ligna ob leuitatem ĩ fastigium commigrasse. Quod dicere nõ stupidi modo atq; attoniti hominis est:sed qui nullam domum exædificari unquam uiderit. Nõ enim lapides ipsi sponte sua:neque lateres: neque ligna in suos delata quæq; locos constituunt: & architectantur domum. Sed talis: aut talis compositura aut forma aut ars maxime principes sunt ædibus fabricandis. Non q; absque illis fieri domus possit: sed q; materialia illa quum sint sua sponte non possunt domum conficere. Ars & compositura potest. At materia quidem ut dictum est ex eo genere causarum habetur quæ sunt per se:sed minus propria q̃ sit forma. Ideo fit ut motum materiæ forma ne-

ceſſario non ſequatur: ḡn potius ad formam materia accommodanda regendaq; ſit. Non enim propterea ſcalpellum feram & aratrum eſſe neceſſarium eſt: quia ferrum ſit: ſed contra potius quia ſcalpello & aratro opus eſt nobis ad functiones uitæ. Ideo quæritur & eligitur ferrum. Item tolluntur & cõſtituuntur ædes non propterea q; parati ſint lapides: q̃q̃ lapidibus opus eſt ad ſubſtructionem: ſed propterea: ut condamus aliquid: aut ut ab iniuria uindicemus: atq; hoc maxime ratio fuerat ædificandæ domus. Par conſyderatio in cæteris: quæ gratia alicuius fiunt. Tunica propterea facta eſt: ut tutela ſit ab iis quæ de foris ueniant. Verum hoc fieri ſine páno nequit. Oportet itaq; præſtinari pannum: & ſubiici. Itẽ calcei propterea facti ſunt: ne pedes ambulando detuſi conterãtur ob lapides: uerum ii fieri ſine pellibus & corio non poſſunt. Primum ergo pellium cura eſt habenda. Plane ſi ſimulatq; adeſſet pannus: neceſſario emergeret etiam atq; exiſteret ueſtis: & ſimulatq; præſto eſſent pelles eueſtigio calcei naſcerent: neceſſarium eſt ut formæ materias ſequærentur: at non eſt ita: immo contra eſt: pp ueſtem enim adhibendus & coemendus eſt pannus: & propter ſeram ſubiiciendum eſt ferrum: & propter murũ comparandi ſunt lapides: non tamen ita: ut ſtatim comparato ferro & lapidibus apportatis neceſſarium ſit aut parietem aut ſeram exiſtere. Habet itaq; materia neceſſitatem nõ per ſe: ſed per formam & ſpeciẽ. Nam materiam nulla ſequitur forma neceſſario. Neceſſariũ contra eſt materiam eẽ formæ ſubiectam: & rãq̃ dicto audientem. Quamobrem ea quæ anteceſſerunt præcurrerũtq; neceſſarius nõ ſequitur finis. Sed poſito conſtitutoq; fine: indicitur neceſſitas materiæ præcedenti. Non ergo finis aut effectus neceſſario prouenit: ſed propter finem neceſſitas omnis emergit. Eſt enim materia proprer finem: & ſubiectũ pp ter formã: materia uero atq; ſubiectum cauſa ex neceſſitateẽ. Qui igitur ſolam cauſam poſuere materiam: & ex naturalibus materiæ motibus ſequi neceſſarios: & præfinitos effectus: ii proculdubio arbitrantur ſimpliciter omnia lege quadam immutabili obſtricta ineuitabiliter & neceſſario fieri. Nos uero aliam cauſam & quidem magis propriam & præſtantiorem oſtendimus: formã uidelicet: cuius gratia materiam tum comparari tum duci atq; fungi monſtrauimus: non contra illius gratia formam haberi: ſed neq; cauſam omnino poſſe materiam cõſtitui: neq; ſimpliciter abſoluteq; neceſſariam cauſam: ſed dumtaxat ſubiectione adiunctioneq;: aut ſi ita malis ex poſito id quod pro more noſtro ſæpius ſupra docuimus: ideſt ſimulatq; poſueris conſtitueriſq; formam: hunc in modum aut illũ ſe habere: exẽplo materiæ neceſſitatem affingis. Cæterum huiuſmodi neceſſitatem: hoc eſt neceſſitatem ex adiunctione uel poſito habent quodammodo etiam aliæ diſciplinæ. lxxxix

Poſitis namq; propoſitionibus neceſſario ſequũtur concluſiones: non item e contrario concluſionibus poſitis: eædem propoſitiones habentur: põt enim eadem res pluribus rebus addici comprobariq;: nam ſi quinq; & quinq; ponantur neceſſario ſequitur decem eſſe: contra ſi decem ponantur non continuo quinq; & quinq; reperies. Poterant enĩ eẽ ſeptẽ & tria: aut ſex & quattuor. Ex quo fit ut ea quibus poſitis ſequuntur concluſiones: ipſa concluſionibus poſitis non ſemper ſequi poſſint. Quod ſi concluſio non ſit neceſſaria: neq; propoſitiones utiq; neceſſariæ fuerint. Num igitur hæc eandem neceſſitatem habent quam & res naturales? nequaq̃: ſed ordo in contrarium agitur: hic ſi propoſitiones fuerint: erit & concluſio: hoc eſt ſi prima fuerint: erunt & poſtrema. In rebus naturalibus: ſi poſtrema fuerint: erunt & prima: & ſi fuerit forma: erit & materia. Hoc diſcrimen: cætero ſunt ſimilia. Nam formæ opus erat materia: non tamẽ propterea neceſſario forma materiam ſequitur. Ita in ſyllogiſmis: concluſioni neceſſariæ propoſitiones ſunt: non tamen neceſſario exiſtunt propoſitiones concluſionibus poſitis. Ordo itaq; commeat & ĩ diuerſum conſtat q̃q̃ nõ prorſus. Proinde ſcire oportet in operariis artibus quarum officia: tum in uſu: tum in ratione conſiſtunt: duo eẽ principia pro ſpectandi contemplandiq; unum cognitionem & finem: alterum agendi adminiſtrãdiq; exempli gratia. In domo ædificanda forma domus & ratio ſpectandi principium eſt: fundamẽtum adminiſtrandi. Vbi uero nulla eſt adminiſtratio geſtio actio: conſequens eſt: ut unum illud principium adminiſtrandi tollatur: alterum relinquat. Quod cernitur ĩ propoſitionibus ſyllogiſmi. Quãobrem quũ in ſyllogiſmo ſua principia repiantur: in artibus item principium ſuũ ſit forma: neceſſe eſt ut in utroq; ſit ſimile id quod affertur ut conſequens. Ex principiis .n. neceſſaria ſequi debet concluſio. Quia quẽadmodum in adminiſtratiuis & operariis artibus neceſſarium eſt ipſa materia: ita in ſpectatiuis contemplatiuiſq; neceſſarium eſt ipſa concluſio. Iam conſpicuum eſt tum id quatenus habeat materia neceſſitatem: tum id quatenus materiæ alterationes & motus neceſſarii eſſe uideantur: quia ſine materia forma fieri nulla ſcilicet poteſt. Ac cauſa quidem utraq; a phyſico eſt conſyderanda: q̃q̃ acrius & diligẽtius forma utpote cuius merito reliqua progignantur. Eſt enim cauſa materiæ: id cuius merito fiunt & pueniunt omnia. Diximus autem in naturalibus rebus idem eſſe formam & finem. Eſt enim forma principium definitionis: & rationis & eius quod ſub hoc uocabulo quid ſit rem eſſe ſignificamus. Nam & in artificioſis ut ædibus & quibuſuis aliis generis eiuſdem: ſi domus talis eſt futura: neceſſe eſt talem adeſſe materiam: item uti talia aut talia prius fiat atq; exiſtant. Et ſi talis ſanitas eſt prouentura: neceſſe eſt: talia prius facta atq; exiſtere. Eodem agitur modo in rebus quoq; natura gignendis homine: cane: boue. Cæterum ĩ arte factis plerũq; non eſt idem finis & forma. Nam domus quæ e tali materia exiſtit facta talis eſt defenſionis & cuſtodiæ gratia: in naturalibus ſemper idem ẽ finis & forma. Quãobrẽ ſiue ea ſpectes quæ fiunt a natura: ſiue ea quæ affinguntur arte: intelliges phyſicũ in commẽtationibus & ſpeculationibus ſuis materiam & eius neceſſitatem cõprehenſam habere. Ei namq; qui ſecãdi opus ita finiat. Sectio eſt lignorum diuiſio: ſtatim ſeſe ferri uſus oſtendet: ita ut materia ea ſi non actu ſaltem ratiocinatione aliqua facillime poſſit itelligi. Plerũq; etiam actu ipſo cognoſcitur. Vt quum ita definias: lxxxx

Iracũdia eſt accenſio feruorq; ſanguinis circa cor gratia ulciſcẽdi doloris. Quo fit ut phyſicus ex forma qdem definitiones ducat ac regat: ſed materiã nihilominus cõmunionẽ habeat. Eſt enim huiuſmodi forma oĩs naturalis: ut ſemper cum materia & ſubiecto aliquo intelligatur.

THEMISTII PHYSICES LIBER TERTIVS: INTERPRETE HERMOLAO BARBARO

QVONIAM Definiẽdo naturã ſupiore libro dixĩus naturã eẽ uim cientẽ naturales trãſ- i
mutatiões & motus: ignorarẽ nõ oportet qd ſit motus: nam q motũ ignorat neceſſe ẽ na
turam quoq; ipſam ignoret. Plane quẽadmodũ de motu agendũ nobis ẽ: iccirco qa mo
tus cõprehẽdit in definitiõe naturæ: ita ſi qd ĩ definitiõe motus obiter collocabit: de illo
quoq; ſubinde diſputandũ erit. Porro in definitiõe motus ſtatim cõtinuitatis mẽtio ha
bet: ĩ qua deiceps cõtinet infinitas. Nam quũ motus ex eaꝝ rerꝝ numero habeat: quæ ui
dent eẽ cõtinuæ. Continuũ aũt definiẽdo eſt quãdo utimur infinito. Dicimus. n. cõtinuũ id eẽ qđ ſecari ii
in infinitũ põt: ut plane deſ itelligi cõtinuæ q̃titati primũ ineſſe infinitudinẽ: nõ diſcrete: quũ huius pfi
ciat: illius nõ pficiat definitionẽ. Merito iis q eſt de infinito tractatus cõſequit eũ q eſt de motu. Sed & is
quoq; q de loco eſt: & q de inani ꝓmendus ſubiiciẽduſq; eſt. Nam locus & tẽpus neceſſario quærunt ĩ
motu. Ipſum quoq; inane nõnulli ſunt: q neceſſariũ ad eandem rem putarit: quo fit: ut ſalte hoc ipſum
in diſcuſſionẽ uocari æſtimariq; æquũ ſit: recte illi: an ꝓperam ſenſerit. Præterea motus locus & tps na
turalibus corpibus uident eẽ cõia. Cõia aũt initio opis diximus anteq̃ particularia eẽ tradẽda. Ratio igi
tur ẽ: ut de huiuſmodi accidẽtibus priuſquã de corpore ullo naturali agat.

DE motu aũt prius ea ſumẽda ſunt: q̃ ad cognoſcendam eius naturam p̃cedere & quaſi p̃cur- iii
rere uideant. Ex entibus habentur q̃dam tãtum actu: qualia ſunt pria illa ſummaq; motus
& materiæ, prſus imunia: q̃ nec alteraſcere: nec fieri poſſunt diuerſa q̃ ſunt: ſed ſemp eodem
modo & ſui paria & ſui ſimilia inueniunt generis plane ſui naturæq; tenaciſſima: q̃dam cũ
actu potẽtiam iunctã ferunt: q̃lia ſunt ea q̃ ex materia exiſtunt & forma. Actu ſunt: qa formam intra ſe
tenent: poteſtate: qa poſſunt aliam quoq; formã ꝓ reciprocationẽ & ſucceſſionẽ iduere. Sed æthereum
corpus ui ſuæ naturæ ſolo actu ẽ: quia neqt de forma & ſpecie ſua mutari: particeps tamen ad quẽdam
modum potẽtiæ eſt: quatenus in loco mouet: qa uidelicet ubiq; ſimul eẽ nõ poſſit. In totũ q̃cunq; ſunt
actu: aut ſubſtantiæ ſunt: aut q̃titates: aut generꝝ reliquorꝝ aliquæ ſpẽs. Hactenus poſtulo uel ſine rõne
cõcedat hoc mihi: eẽ aliq̃ poſſe: q̃ uno cũ actu inexã ẽt poteſtatẽ gerãt. Illud quoq; maxie uelim admit
tatur recipiatq;: qđ tamen erit nihilominus priore poſtulato conſpicuum: hoc eſt: ad ea quæ in genere
ad aliquid reponũt: nõ ſolũ ꝓtiere defectũ: exceſſum: inæqualitate maius & minus: ſed & pleraſq; alias
haberi ſupeſſeq; ſpecies: q̃ ad idem genus relatiõis poſſit referri ſimilitudinẽ æq̃litatẽ & reliq̃: ea quoq;
quæ agẽdi & patiẽdi potẽtiã obtinent: hoc eſt actiua & paſſiua in eodẽ eẽ genere collocanda: qppe quæ
uiciſſim referri reſpõdereq; aptiſſime uideant: illo mõ & id qđ mouere poteſt ad id qđ moueri: & ecõ
trario mobile ad motiuũ referat neceſſe ẽ. Sit itaq; cõceſſum hoc nobis motiuũ & mobile mutuã hre
relationem. Tertium quod poſtulamus ẽ motum in mouẽte ac moto eſſe: nõ ſeorſum cõſiſtere citra iiii
ſubiectũ: quod ſi ẽ ita: manifeſtum erit totidem haberi motus oportere: quot ſunt res quæ moueant
& trãſmutent. Mouẽtur autẽ res aut quæ de ſubſtãtia ſint aut quæ de q̃titate: aut q̃ de q̃litate: aut quæ
poſtremo de loco. Erit igitur multifariꝰ & multiformis motus: nõ uti genus: ſed uti cõis q̃dã uox ad
multos ſignificatus. Si. n. genus ullũ haberet illis pricipiis q̃ttuor ĩ quibus cernitur & cõſtituit motus
utiq; neceſſario illi generi motus primũ ineſſe: ita ut non multiplex amplius nomen motus futurum
ſit: ſed quemadmodũ genus illud comune q̃ttuor: generibus fuerit motus. Item q ĩ eo genere colloca
tus eſſe: fuiſſet genus motuũ q̃ttuor: q ad quattuor illa primordia pertineret. Sũt ergo motus totidem
quot res q̃ mouent: & quia illorꝝ generꝝ diuerſæ definitiões ſunt: diuerſæ erũt definitiones & motuũ.
Proide tãetſi unã motus definitionẽ allaturi ſimus: ſcire tamẽ oportet illã ex eaꝝ genere orationẽ fu
turã: q̃ ſignificatũ multiplicẽ ãplectãt. Scitũ ẽ. n. put quæq; res fuerit ſimplex multiplexue: definitionẽ
quoq; illius eodẽ iure cẽſendã. Det igit & hoc cũ iis q̃ cõceſſa ſunt prius motus appellationẽ eẽ multi
plicẽ. Quartũ poſtulatũ ẽ: ut ĩ quaq; re cui motũ ieſſe diximus: bifariã aliquid eſſe dicĩue cõcedatur: aut v
ut prius aut ut melius. In ſubſtantia priuationẽ & formã: in quantitate abſolutũ & ceſſans: in qualitate
candidũ nigricans: aut ex contrariorꝝ numero quælubet: in loco ſupernum infernũ. Ita quum motus
nullus extra quattuor genera habeatur: recte in generibus quattuor ſed duplex ĩ ſingulis conſtituitur
Qui uero iſta habeãt: ſequentibus oſtendemus.

NVnc quid ſit motus aperiendũ: in eo utemur earum rerꝝ opportunitate: quas nobis paulo vi
ante parauimus: corrogauimuſq;. Igitur ſupra nobis conceſſum eſt in uno quoq; prædi
camento ſpecies haberi: quæ participes tum actus tum poteſtatis eãnt. Quare auſim dicere
motũ uideri actum geſtionẽq; rei mobilis q̃tenus mobilis ẽ. Sed quur addidimus q̃tenus
mobilis. Nimirum iccirco: ut actus ille fieri uideretur remanente ẽt num ſeruataq; poteſtate ea: cuius
is eſſet actus. Duplex enim in una quaq; re actus eſt: nam æris: quod ſtatua poteſtate eſt: alter actus eſt
quando in ſtatuam obiter mutatur: alter quando iam in ſtatuam eſt mutatum atq; formatum. Poſte
rior hic qui poſt perfectã mutationẽ ieſt ĩ ære: nullã amplius ſeruat poteſtatẽ ad ſtatuã. Iam enĩ eſt ſta
tua: poteſtatẽq; in eo reſpectu oẽm amiſit ſumptitauitq;. Proide actus is nõ eſt perfectio poteſtatis: quia

corrupit & ipulit poteſtatẽ:ſed eſt perfectio rei:cui potẽtia inerat. Priorẽ uero actũ:qui in ipſa mutatiõne adiũgebaẽ æri:quia poteſtatẽ adhuc retinebat & agnoſcebat:poſſumus motũ & poteſtatis perfectionẽ uocare. Omnis enim pfectio ſeruat id quod pficit:donecq; potentia illa ſeruaẽ:ſeruaẽ & motus: contra ceſſante & deficiẽte potẽtia:motus quoq; ceſſat & deficit. Deficit autẽ poteſtas omnis proprie: ſimulatq; ſpecies adeſt & forma. Plane ĩ ſingulis quibuſq; generibus ſinguli diuerſiq; habentẽ modi potẽtiæ: qualis autẽ potentia eſt:talis etiã exerceẽ & motus. Nam eius quod fieri albũ poteſt:eã quæ ex nigro in albũ eſt uia:& eius quod fieri nigrũ põt:eam quæ ad nigrum ex albo fit:utranq; alterationem uocamus eius uero quod augeri & minui poteſt:motũ auctionẽ minutionẽq; appellamus. Nullum.n. cõmune nomẽ utriq; motui additũ ut alteratio. Itẽ eius quod gigni corrũpiq; põt:motũ: tũ ortũ & obitũ:tũ generationẽ corruptionemq; dicimus: eius aũt quod tranſferri & migrare de loco ad locũ põt:motũ trãſlationẽ delationẽue nois. Cæterũ in re trãſlatili duplex quãq; uia eſt. Nã res ſurſũ aut deorſũ deferẽ:progreditur aut retrocedit:ad dextrã aut ad ſiniſtrã demouẽ:unũ tamẽ ꝓditũ nomẽ ẽ oĩbus illis cõmune delatio. Duplex ergo motus ſingulis generibus accidit. Atq; hoc é unũ ex iis quæ ſupra nobis cõceſſa uoluimus. Poſtulauimus etiã illud:extra res nullũ poſſe motũ conſiſtere. Hæc itaq; ex ſuperius conſtitutis difinitiſq; arbitror eſſe planiſſima.

vii QVam uero huiuſmodi natura ſit motus eo patet exẽplo:ædificatilis res tũc mouẽ:quũ actu ipſo ædificaẽ:quũq; adhuc poteſtatis aliquid ſeruat. Quum uero abſoluta & cõſumata ædificatio ẽ:utiq; neq; mouẽ neq; ſeruat aliquid poteſtatis. Si igiẽ ædificatilis rei actus:tũc quũ aduc ædificatilis manet:ædificatio nũcupaẽ:ædificatio aũt motus eſt: nimirum ædificatilis rei actus:in eo q; edificatilis:erit motus. Eodẽ mõ auctilis rei actũ in eo q; auctilis:& altilis & trãſlatilis in eo q; trãſlatilis:& cæteros id genus actus geſtiõeſq;:motus eẽ haberiq; oportebit. Quare alio quoq; modo finire motũ licebit ita. Motus eſt primus actus rei q̃ poteſtate aliquid ẽ. dixi primus: quia ultimus uidetur eẽ forma:quã res aſſecuta quũ primum eſt quieſcit. Primus uero actus eſt:ea quæ in formam eſt itio. Atq; hic proprie motus is eſt:quem modo conquirimus. Quoniam aũt formam ipſam maxime & ſimpliciter actum uocamus:neceſſe eſt ut ea profectio:quæ ad formam diciẽ iſtituta: ad eũ quoq; actum inſtituta dicaẽ:qui proprius atq; p̃cipuus eſt. Quo fit ut ea itio:quia ad actum illum pfectum abſolutũq; deſtinaẽ & tendit:perfectus actus ipſa eſſe nõ poſſit:ſed incoatus & mancus. In hunc modum motus intelligitur actus eſſe:non quidem conſumatus ille: atq; completus: ſed laceſſitus & ceſſans:non tamen ita:ut ſit per omnia imperfectus:ſed ut ſit nondum perfectus: perſolui tamen qui poſſit & perfici.

viii QVoniam uero nonnullæ ſunt res:quæ tum actu tũ poteſtate participant:aqua enim & actu calet:& poteſtate friget:ſed neq; ſimul tamen neq; ab eodem reſpectu:aut ſi ab eodem reſpectu: aliquando non ſimul tamen: quia fieri nequit ut quicquã ſit ſimul actu & potentia calidum:aut ſi ſimul non tamen ab uno reſpectu:ſed actu calidum potentia frigidum. Quoniã inquã nonnullæ res huiuſmodi ſunt natura:ſequitur mouere illas poſſe & ſubinde uiciſſim moueri:impellere & impelli demum. Agere ſimul & pati:exempli gratia. Sera & ſecat & retunditur:cæterum aut non ſimul:aut non eodem reſpectu:ut dixi:ſecat ex forma:retunditur ex materia. Nam ferrum eſt nõ forma quod retundiẽ:contra ſecat forma:non ferrũ. Item ignis calefacit ſimul & frigeſcit ab ea re quã calefacit ipſe:ſed calefacit quia ſit actu calidus:frigeſcit quia potẽtia frigidus. Quicquid enim naturaliter mouet:mouetur ab iis contra quæ mouet:utiq; ſi actus ſit & potentiæ particeps: Sed mouet parte qua eſt actu:mouẽ parte qua potentia: hoc eſt mouet per formam:per materiam mouetur. Verum tamen quod dixi nõ eſt ſimpliciter concedendum:moueri omne contra quod naturaliter mouet: ſed dũtaxat in iis uerus eſt ſermo:quæ in natura ſua utrũq; præferunt:poteſtatem & formam. Quamq̃

viiii non ſum neſcius fuiſſe nonnullos qui promiſcue adeo ſentirent moueri obiter cuncta quæ moueant. Sed de hoc in loco uiderimus. Nũc ad penſum redibimus. Quum itaq; res fuerit actu altera:altera poteſtate:actus illius in eo q; poteſtatis eſt particeps motus erit: neq; uero ulla moueri res poſſet: quæ poteſtatem ſolam haberet: quãobrem materia per ſe non mouetur:quoniam per ſe nunq̃ eſt actu. Oportet igiẽ actus eſſe aliquid:& ita agere:nõ ad id comperandũ quod tenetur iã habeturq;:ſed ad id demũ quod nondum habetur:haberi tamen poteſt. Sane id quod haberi põt ita uelim accipias. Aes eſt poteſtate ſtatua:non tamen actus æris in eo quod æs poteſt motus eſſe:quia in eo quod æs eſt quieſcit: æs non mouetur. Sed motus in ære naſcitur in eo quod poteſt ĩ alterum quippiã uerti affirmariq;. Poteſt autem ĩ ſtatuam uerti:huius igitur actio motus erit. Nihil enim uetat quin æs q̃ æs quieſcat: qua poteſtate ſtatua eſt

x moueatur: quia non eſt omnino idem eſſe actu æs:& ſtatuam poteſtate. Alioquin eodem modo definirẽtur: quod apertiſſime falſum eſt:quãuis enim a ſubiecto unum ſint diuerſæ tamẽ earum rerum cernuntur definitiones:atq; hoc tam & ſi clariſſime demõſtratum puto:nihil tamẽ obſtat:quin idem ſi fieri poſſit & clarius & illuſtrius doceamus exemplo. Non eſt eadem ratio corporis & earum qualitatum facultatumue:quæ uerbis illis ſignificantur poſſe ſanum fieri & poſſe ægrum. Corpus enim unum eſt & ſibi ipſi plane idem:poſſe autem ſanari & poſſe ægrotare nõ diuerſæ modo poteſtates qualitateſq; ſunt:ſed etiam maxie depugnantes. Nam & illarũ actus ipſi longiſſime diſcrepant aduerſanturq;:q; ſi corpus id poteſtatibus illis idem eſſent:ipſæ quoq; inter ſe non contrariæ ſed eædẽ eſſe reperirentur. Item nõ eſt idem color & uiſile. Nam color affectio eſt: quæ luce præſente perſpicuũ mouet: uiſile autem accidẽs eſt colori:quatenus uideri oculis poteſt: & ſenſum inuehere. Pariter neq;

ſonus idem cum re auditili eſt:neq; calor cum tactili:neq; ulla poſtremo res actu cum ea quæ poteſta/
te inſit.Quamobrem patere uel intuitu poteſt non dicturum pugnantia qui defendat eandem rem ſi/ xi
mul moueri poſſe & quieſcere.Neq; igitur idem prorſus eé:quieſcere rem ī eo quod actu ſit:moueri ī
eo quod poteſtate.Quam uero actus huiuſmodi aliquis habeatur: qui poteſtatem adiunctam & illi/
gatam inferat: inde efficiemus palam.Contingit unamquamq; rem interim id agere: cuius agendi po
teſtatem habet:interim non agere.Aedificatilis res quum ædificatur:in actiõe eſt.Quum uero nondũ
neq; lapides neque calx ab arte mota excitataq; ſunt:tunc uacua eſt ab actione omni. Eſt igitur actio
aliqua quæ ædificatilem rem in ſua adhuc retinet ſeruatq; poteſtate:eaq; ædificatio nuncupatur.Nam
ſi illa non ſit: quænam eſſe poſſit alia:uiderint qui acutius uident:ego uidere non poſſum.Neq; enim
domum ipſam auſit quiſquã ædificatiõem uocare:quũ nõ ſit amplius ædificatilis domus quæ ſuam
formam recepit.Aedificatio autem tunc eſt:quum res adhuc ædificatilis manet.Ita concluditur ædifi/
cationem eſſe rei actum ædificatilis oportere.Ipſe actus nihil aliud eſſe poteſt quam motus:ex eo cõfit
ut neq; ante tunc moueretur quum ædificatilis tantum eſſet: neq; poſt quum ædificatio perſoluta &
ad exitum ẽ collata:ſed medio tẽpore quum de poteſtate ſilicet ad actum iretur.Quod autem motus xii
in iis recte ſit collocatus a nobis:quæ cũ actu poteſtatem habent annexam:etiam illi uident concedere
aſtipulariq;:q motũ confictis noĩbus alteritatẽ ĩequalitatẽ non ens eſſe dixerunt.Cæterum ſi huiuſmo
di aliquid motus eſſet ut illi arbitrantur: profecto iis quibus illorum aliquid ineſſet: notum quoq; in
eſſe proculdubio oporteret. Quod eſt ipſo ſtatim ĩ limine perſpicuo falſum.Cernimus enim complu
ra habere inter ſe alteritatem atq; diuortium:ideſt altera eſſe atq; diuerſa:quæ tamen propterea mini/
me moueantur.Verbi gratia: inter me & equum ẽ alteritas:non tamen ea re continuo moueor: ſed &
denarius quinario inæqualis eſt:non tamen confeſtim & mouentur.Dices te non de ea alteritate loq:
qua quis ſit alter ab altero.Sed de ea:quæ in ipſa re inſit.Sed neq; hoc quidem eleuat ſatiſfacitue. Ineſt
enim in rebus multis alteritas.Motus ubi non eſt:cernitur in cuiuſq; rei partibus alteritas : cernitur in
iis quæ duabus illis rebus tam longe diſtantibus diſcrepantibuſq; poteſtate conſtant: & actu: nõ tamẽ
e ueſtigio cernuntur ea moueri :quorum partes multæ adeo ſunt:neq; ea quæ partim ſunt actu : par/
tim poteſtate:cuiuſmodi eſt æs:quod quum ſit actu æs:dicitur eſſe poteſtate ſtatua.Ex his ut dixi:ni/
hil eſt mehercle: quod iccirco moueri neceſſe ſit:quia partium & naturæ alteritatem diſcrimenue in/
tra ſe teneant.Sed fortaſſe alteritatem intelligi & accipi uolunt pro aliatione ut ita loquamur.Ad hunc
in modũ motus p motũ definiret.Quid enim aliatio põt aliud ſignificare q̃ alterationẽ: ſi idẽ eſt aliud
& alterum:aut quandã trãſmutationẽ:Nos uero rectius in motu deſcribendo fecimus:qui actum tãq̃
genus in ea definitione poſuimus.

QVi uero non ens eſſe motum uoluerunt: fuit autẽ ea pythagoricoꝝ ſententia:fere uidentur xiii
ad ueritatem propius acceſſiſſe:ſi non ens ita accipiunt:non quod omnino non ſit:ſed quod
nondum in eam naturam abierit: quo tendebat: inchoatum ſcilicet ens: & imperfectum.
Quemadmodum nos quoq; ſentimus:qui poteſtatem in motus diffinitione addidimus.
Verumtamen obſcurius illi atq; tanta res poſtulat definierunt.Videntur enim accidens quiddam mo/
tui potius q̃ rei naturam explicauiſſe.Accidit ſiquidem motui:ut ſit non ens:ex eo quod pcul eſt ab en/
te:ſuperq; non ſtatim moueri oportet id cui accidit eſſe non ens:alioquin in motu & excitu eſſent om/
nia.Quicquid enim eſt.unum eſt:non ifinita.Atq; ita hoc reſpectu non entia dicẽt exemplo:quicquid
mutatur:uideri ex alteritate in alteritatem:ex inæqualitate in inæqualitatem mutari:alteritatem ergo
& inæqualitatem eſſe oportere tranſmutationem & motum.Sed errãt.Nam eo quidem modo:ſi diis
placet identitatem & entiam quoq; motum liceat dicere:quum ex identitate in idẽtitatem mutari pe/
ne omnia uideamus.Nam & a forma in formam:& a colore in colorem cernunt res apertiſſime tranſ/
mutari: uerum enim uero fortaſſe ea cauſa eſt:quur motum in non ente alteritate inæqualitateue col
locandum putent:quia indefinita quædam res eſſe motus uidebatur. Nam ſimulatq; præfinitur ua/
neſcit ac perit.Quo fit ut egregie illi quidẽ & fortiter ſibi uideantur excogitaſſe quum diceret motum
eſſe alteritatem:eſſe inæqualitatem:eſſe|non ens.Sunt.n.hæc oĩa indefinita: quẽadmodum & illa decẽ
initia:quæ ad genus priuationum pythagorici referunt: eoꝝ nullum (ſunt enim priuatiua omnia)eẽ
definitum poteſt:neq; ita ut hoc aliquid:neq; ita ut quale:neq; ita ut quantum : neq; ita poſtremo ut
res ulla generum reliquorum.Subiecimus claritatis gratia utriuſq; ordinis deſcriptionem quandam:
atq; picturam & eius qui formæ tribuitur:& eius qui ad priuationem adiungitur.

Par.	Impar.	Ob eam uero maxime rationem: motum eẽ in/ xiiii
Finitum.	Infinitum.	definitã rem:ac fere comentiã putauere. Quod
Dextrum.	Siniſtrum.	quum ens in actum & poteſtatem diuideretur
Maſculum.	Fœmininum.	ad neutrum genus pertinere poſſe motum arbi
Quietum.	Motum.	trabantur.Exempli cauſa:poteſtate pedaneũ nõ
Rectum.	Curuum.	mouetur continuo augereturue: neq; quod iam
Quadratum.	Altera parte longius.	eſt actu pedaneum.Item qui poteſt Romã Athe
Intellectus.	Opinio.	naſue proficiſci:non ſtatim neceſſe etiam eſt pro
Vnum.	Multa.	ficiſcatur: neq; qui iam ad eas urbes peruenit.Itẽ
Lumen.	Tenebræ.	id quod eſt poteſtate album:non albeſit neceſſa/

rio:neq; id quod iam eſt inalbefactum.Sed neq; priuatio quoq; eſſe motus põt:quippe qui nõ in pri/

uatione:ſed exiſtẽtia conſtet. Et præterea quicqd priuum eſt:nõ ẽt mouet. Ex his cauſis natura motus uiſa eſt:oppido ĩ difficilis cognitu:quãdo neq; ĩ iis quæ potẽtia:neq; in iis quæ actu ſunt: neq; ĩ iis quæ priuatione conſtitutus uidet:ita maxime reliquũ eſt eam definitionem ꝓbari oportere:quã nos ſupra reddidimus:motum eẽ actum rei quẽdam arduum qdem ſpiſſumq; ſcitu:ſed q tamen eſſe poſſit. Sed
xv denuo eadem illa repetamus:non mõ iterum:ſed ter & quater:& ſi libuerit ẽt ſæpius:ut difficultates illas ſaltem frequẽti tractatu facile aſſequamur. Duplex eſt in quaq; re ſpecies perfectiõis & actus: una q̃ adeſt:quum abſoluta & conſumata res eſt:cumq; naturam ſuam pleniſſime ẽ cõſecuta:uerbi gra:oculus:poſtq̃ eſt ꝓfectus:actum & functionem ſuam habet:ea uiſio eſt:ipſe aũt actus a forma nihil differt: hoc enim eſt oculum eſſe:qđ eſt actu ipſo uidere:atq; hunc ego actum ꝓfectionemq;:motum eſſe non dico:utpote q ſit forma & ſpecies & ad quietis propius q̃ ad motus naturam accedens. Altera ſpecies ꝓfectionis & actus eſt:quæ adeſt rei:una cum poteſtate:qualis eſt ipſa formatio & fabricatio pupillarũ. Quum enim formantur oculi circũdanturq; pupillæ genis ac tunicis:retinent in ipſa formatione potentiam. Ipſa uero formatio circũdatioq; imꝑfecta eſt:neq; qa inſtituta ẽ ad potiorem finem ad quem feſtinat. Et hercules quicquid poteſtatem habet:imperfectum ẽ: quatenus poteſtatẽ illam gerit. Quãobrem in eo ꝙ omnis poteſtas uanuit exoleuitq; ſimpliciter nũcupamus actum:ĩ eo uero quod ſimul adeſt duratq; aliquid poteſtatis:actum imperfectum uocamus: cuiuſmodi probauimus motum eſſe: ſed de hoc ſatis.

xvi Ed retractemus & id moueri rem mouentem poſſe ſi poteſtate fuerit mobilis:hoc ẽ:ſi quãdoq; moueat:quandoq; non:cuius ĩmobilitas ſit quies. Ea enĩ quibus ineſt motus quotiẽs non mouentur dicuntur quieſcere. Merito aũt huiuſmodi mouens res moueri ẽt dicitur: utpote quæ poteſtatem appræhẽſam ferat:ex actu ſiquidem habet ut rem trãſmutet agatq; uim ſuam ĩmobile. Quapropter & mouebit cõtra uicibus: & contra perpetretur. Ex eo enim ꝙ actu res eſt:aget:ex eo uero quod poteſtate eſt:patietur. Atq; hoc eſt in mouentibus motiſq; rebus perpetuũ Adeſt enim & id quod actum:& id quod potentiam præferat in utroq;. Quare ſibi mutuo uiciſſimq; per actum præſtãt:ut agere contra poſſint:per poteſtatẽ: ut perpeti: quicquid itaq; mouet:tactu contactuq; rerum uiciſſim motarum mouet. Mouent autem contra ea dumtaxat:quæ ſunt poteſtate mobilia. Rectam itaq; finitionem motus attulimus:motũ uidelicet eſſe actum omnem rei poteſtatem habentis:in eo quod poteſtatem illam habet. Niſi forte excludenda ſit prius ea calumnia:quam quis poſſet afferre. Dictum eſt rem omnem quæ de poteſtate ad actum egreditur eẽ oportere in motu:uideri poteſt:hoc eſſe ſaltem interim falſum. Nam arbor: exempli gratia:quæ a dextris eſt ptãte:ſi ad leuam me contulero: de poteſtate quidẽ ad actum mutatur:non ideo tamen mouetur. Adauget difficultatem:quot ego qui ad leuam me cõtuli:in motu fui:ſi ergo id quod poteſtate leuum erat in motu fuit: quomodo id quod poteſtate dextrum fuerat:ſine motu potuit ad actum proficiſci. Vna porro potentia eſt eorũ quæ in genere ad aliquid collocant. Ipſa.n. illa reſponſio qua dextrũ & leuũ ad ſe mutuo & ſunt & dicunt aut potẽtia aut actus ẽ. Quare ſi alterꝝ mouet:alterum quoq; moueat neceſſe ẽ. Cæterꝝ ſoluit. Aio actum eorꝝ quæ ĩ genere ad aliquid ſunt non ſeruare poteſtatem:ſed de poteſtate ſubitam & momentariam fieri mutationem in actum. Quum itaq; duo ſint actus ĩ reliquis generibus ad quæ pertinet motus:in genere relationis unus dũtaxat conſcipitur:is ſilicet qui perfectus & abſolutus eſt. Imperfectus uero & inchoatus non conſpicit. Non enim pedetentim acceſſim arbor trãſit ad leuam: quum in dextram me conitio:ſed de repente cunctim atq; momento. At ego quum in dextram eo: non ſecundum relationem:ſed ſecundum locum moueor. In hunc modum qui cõtra nos hac quæſtione ierunt:facillime reuincuntur:q; ſiqui uolunt argutius id facere:primo debent actum aliquem ĩperfectum oſtendere:deinde ita pede collato definitionem motus nobis aſſignatam impellere. Verum qa prædicamentorum omnium ſua poteſtas eſt:motus uero non in omnibus reperitur: loco eius quod nos in definitione diximus poteſtatem habens commodius collocabitur mobile ad hũc modum. Motus eſt actus mobilis in eo quod mobilis. Neq; nos aliquis repræhendat:quaſi uideamur naturam motus per mobile:hoc eſt per æque ignotum indicauiſſe. Nam quum motus ex eorum numero ſit: quæ alio referuntur:erat autem & hoc poſtulatum a nobis ſupra:quum motus inquam referatur ad mobile:aliter definiri non poteſt:niſi adiiciatur id quo refertur:quemadmodum neque patrem ſine filio: neq; duplum ſine dimidio definire recte aut ſcienter poſſis. Accedit ꝙ notius eſt mobile aliquãto quã motus. Non enim idem eſt noſſe motum eẽ:& quid ſit motus exploratum habere. Nam ut ſit motus neminem latet:quid autem ſit:uel nos quoq; nunc quærimus. At uero motum eſſe res motæ nobis
xvii oſtendunt. Hæc autem ſunt quæ nos mobilia nuncupamus. Quare is q in motu definiendo admonitionem habet rei mobilis:affert rem magis planam & notam ad docendũ id quod erat ignotius. Prorſus omne quod mouet:formam habeat aliquam aut ſubſtantialem oportet:aut quantitatis: aut qualitatis:aut de generibus reliquis. Mouet enim per formam res omnis: & principium omnis motus eſt forma.

xviii Einceps quærendum in mouente ne motus ſit an in re quæ mouetur. Sane in re ipſa eſt q̃ mouet:idq; ex eo colligas ꝙ rei mobilis actũ probabimus motũ eſſe. Præterea quum in eo ſit actus:in quo fuerat ante potẽtia. Actus uero rei poteſtatẽ habentis eſt motus:neceſſe eſt in re mobili motũ eſſe cõſtituendũ. Quãuis autẽ in re mota ſit motus:nõ tamen a re mota creat aut ſit:ſed a mouente. Eſt aũt unus idẽq; motus qui & in re mota cõſiſtit:& a re mouẽte ꝓducit:

& ipſa actio mouentis in re mobili eſt. Ea tametſi una facit: nihilominus ut motiua res ſit actu mouẽs: & res mobilis moueat actu. Eſt aũt huiuſmodi actus mouẽtis & motæ rei ſubiecto unus: ratione & cõ ſyderatione nõ unus: quẽadmodũ itaq; aſcendẽtes deſcẽdentesq; idem iter: atq; idem ſpatium q̃q̃ pera/ gunt: diuerſus tamẽ deſcenſu ab aſcenſu eſt: qa hinc capeſcentibus uiam aſcenſus é: illinc deſcenſus. Ita motus & actio rei mouentis & motæ ſubiecto q̃q̃ eſt una: habet tamẽ a mouẽte ut ſit factio: a mota ha/ bet ut paſſio: ita fit ut ratione duæ res uideant eſſe. Quod ſi hæc non recipiant præſto erit addubitatio illa non admodum leuis contẽnendaue. Videt enim neceſſarium maxime: ut quidam ſit rei mouentis xix actus: quidam rei eius quæ mouet: quoq; prior ſit factio: poſterior paſſio. Hos aũt inter ſe differe mani/ feſtum eſt: quum & opera effectaq; differe cernant. Nam factionis effectus factum: paſſionis effectus ẽ paſſum. Ponant itaq; diuerſos eſſe actus oportere: deinde quæratur: quo pacto duo actus eẽ unus poſ/ ſint. Primum igitur aut uterq; in agente: aut uterq; in patiente: aut alter ideſt factio in agente: alter ideſt paſſio in patiente collocandus eſt: nam e contrario eſſe nõ põt: ut factio uidelicet in patiente ſit: paſſio i agente: niſi abutendum ſit nomine factionis pro patientis actu. Sit itaq; primum in agente factio: in pa tiente paſſio: ſequit ergo ut quẽadmodum res mota habet in ſe motum tanq̃ ꝓprium & peculiarem actum: ita & mouens habeat motum quẽdam ſuum tanq̃ ꝓprium actum: atq; peculiarem: eſt. n. utriq; ratio eadem. Quod ſi conceſſum ſit: alterum duorum probandũ admittẽdumq; é: aut ut id omne qđ mouet etiam moueat: aut ut quicq̃ tale ſit: quod q̃uis intus habeat feratq; motũ: nihiloſecius tamẽ nõ moueat: ſed ſint ambo actus in re patiente factio atq; paſſio: & in addiſcente doctio & addiſcentia. Nõ/ ne hoc ſtatim ridebitur? In ipſo agente non eſſe conſtitutũ actum? Præterea mirum: qui fieri poſſit: ut paſſa res duobus & quidẽ ipendio differẽtibus motibus moueat. Deinde quinã aut q̃les erunt motus illi? difficile eſt reddere: quum perpetiens res unam dumtaxat ſpeciem motus habere ferreq; uideatur: qua tum in motu: tum in paſſione & affectione ſit poſita. Eadem & plura incommoda conſequent: ſi in re mouente utcũq; actum & motus duos conſtituerimus. Nam ſtatim poſſis occurrere: ſi ita ſtatua/ tur rem motam moueri non poſſe: quia uterque motus in mouente: neuter in mota re collocat. Atq; hæc omnia fluere uident: ex eo q; motus illi exiſtimant eẽ diuerſi. Huiuſmodi itaq; opinio reiici/ enda explorandaq; eſt. Si igit contra: unus & motæ rei: & mouentis actus: ſed & ſic quoq; abſurdum il/ lud ſuſcipitur: duarum rerum diſcrimine ſpeciei diſtantium: agentis & patientis: unum atq; eundẽ actũ haberi. Vt enim albi & nigri non unus eſt actus: ita facientis & patientis unum eſſe actum uideri non poſſe accedere: ſi unus idemq; actus fuerit agentis & patientis: idem quoq; fore doctionem & addiſcẽ/ tiam docere & diſcere: demum agere atq; pati. Quod ſi eſt ita docentem in docendo diſcere oporte/ bit: & facientem in faciendo pati. Iam ſi unus dumtaxat eſt actus: ubi nam collocabitur? profecto ſi definitionem ſpectas in re mota uidetur conſtituendus. Motus enim ẽ rei mobilis actus. At hoc quo/ q; in conſentaneum actum agentis non uideri poſitum in agente Nullum igit effugium uideri: ſi duo illa: actus unus eẽ dicant. Quãobrem ſi neq; unus eſt: neq; diuerſi: fortaſſe quod dictum ẽ & unus & di xx uerſi quodãmõ uidebunt: ita ut unus ſubiecto ſit: diuerſi conſyderatione & definitõe intelligant. Hũc in modũ dicentes nullæ urgẽt anguſtiæ. Non enĩ actus agenti & mouenti eripit q̃uis ſubiecto unus eẽ & in re mota tantum haberi dicat. Quum enim is qui docet erudit & imbuit addiſcẽtem: eruditio ea: quæ in addiſcente ſuſcipit: non ita tranſfert in addiſcentem: ut docenti eripiatur: atq; ita doctor ſine ulla actione remaneat. Diſcipulus ſolus ſit qui agat: ideſt ſolus ſit in actu: non eſt inquã ita: ſed præſente eo qui docet: & agente atq; id faciẽte: quod patit: ſuſcipitq; diſcipulus erigit conſtituit addiſcẽtis actus. Neq; illud obſtat quod ſuperius eſt adductum: duarũ rerũ ſpẽ differentiũ factionis & paſſionis: unum xxi actum eſſe nõ poſſe. Dixĩus enĩ ſubiecto unũ eſſe oportere actũ: ſed cõſyderatione & cogitatiõe diduci. Eſt enim una eademq; ſpeculatio proſpectatioq;: quæ diſcit & quæ tradit a docente. Et doctio nihil ẽ aliud: q̃ id quod docendo condiſcendoq; & diſcẽdoq; parit: æque & ipa ſuſcæptio diſciplinæ. Vegactio eſt ipſa traditio diſciplinæ. Diſciplina uero & condiſcentia eſt ipſa ſuſcæptio dictionis. Diſcentis autem poteſtas ad actũ pducit a docente. Non eſt igit docere & diſcere idem: q̃uis circa eadẽ ſpeculamina uer ſent & qui docet & qui addiſcit. Neq; aſcendere & deſcendere idẽ: licet eadem uia utrũq; iter conficiat. Differũt enim earũ rerũ definitiones: & quẽadmodum hinc cœpto itinere aſcenſus eſt: illinc deſcenſus: ſpatium quoq; omnino: idẽ ita ſi addiſcentẽ ſpectes: diſciplina: ſi docentẽ: doctio doctrinaq; nuncupat: & ſpeculatio tamen eſt una quæ abutroq; tractat. Neceſſe eſt autem: ut ea quæ unum & idẽ eſſe ꝓrſus debent: & quibus omnia oportet eſſe cõmunia: definitione quoq; & conſyderatione non differant. Nã Athenis Thebas proficiſci & Thebis Athenas reuerti: neq; idẽ eſt: neq; ſimul põt facere quiſquã utrũq;. Via tamen una eſt & montes iidem & diuerſoria eadem. Sed concedamus ex ſuperabundanti idem eẽ dictionem & diſciplinã ſiue addiſcentiam. Non tamen ſeq poteſt ex eo: idem eſſe docere & diſcere: nam quãuis hinc illuc: & illinc huc eadem eſſe diſtãtia uideat. Nõ tamen idem eſt hinc illuc: & illinc huc di/ xxii ſtare. Reuera autẽ neq; doctio & addiſcẽtia idem eſt: neq; factio ulla & paſſio: ſed ea quibus hæc iſunt: motus & actus: qui q̃q̃ ſubiecto unus eſt: diffinitione tamen & conſyderatione diſtrahitur. Quid itaq; xxiii de motu eſſet ſentiendũ nõ ſolum oſtẽdimus in uniuerſum: ſed etiam particulatim duabus definitiõi bus diligenter & acute mõſtrauimus. Prior fuerat hæc. Motus eſt actus rei poteſtatem habentis in eo quod poteſtatem habet. Altera hæc. Motus eſt actus rei mobilis in eo quod mobilis. Neq; difficile dei/ ceps eſt ad hoc exempli ſingulas ad ſpecies motuum propriam definitiõem adiũgere: exempli gratia. Alteratio eſt actus rei alteralis ĩ eo qđ alteralis. Auctio eſt actus rei auctilis in eo quod auctilis: q; ſi ter/

tiam quoq; definitionem adiicere libeat:nihil ꝓhibet: quum ita definire poſſumus.Motus ē actus mu
tuus rei actiuæ & paſſiuæ potētia.Licebit &hanc definitionem ad ſpēs motus particulares accōmodare
ac trāſferre ædificationem auctioné medicationē.Quod facile aſſequemur:ſi qđ in generali motus defi
nitione generali uocabulo poteſtatis poſuimus:ad particularem ſingulariū ſpeciē appellationē dedu/
xxiiii xerimus.De motu ſatis hæc ſunto.

Voniam uero ſcīa naturalis circa magnitudinem motum:& tp̄s uerſat: quæ oīa aut finita
eſſe oportet aut īfinita:utpote q̄ nō ut q̄litates:aut ut puncta cōſyderent:conſeqēs ē de infi/
nito uidere:ſit ne an ſecus:& qđ ſit īfinitū ſi fit.Quá uero ꝓtineat hæc notio ad ſcīam natu/
ralem:argumēto ſunt oēs q hanc philoſophiæ partem attingerūt:quippe qui de īfinito ſem
per aliqđ dicere cōſueuerint:ſed & multi illud tanq̄ principium quoddam rer̄ ſummo honore affece/
runt.Pythagorici atq; Plato quādam per ſe ſubſtātiā eē atq; naturam:atq; ita principium uoluere: neq;
terram illud qdem:aut aquam:aut aliud corpus illum eſſe arbitrati ſunt:ſed ipſam ex ſe ipſa naturā īfi/
xxv nitam in īfinita ſubſtātia cōſtitutam.Diſſentiūt tamē inter ſe plurimū.Pythagorici numer̄ aſſeruerūt
eſſe in īfinitum:nō illum q̄dem īcorporeum & ab omni abiunctum materia:ſed illum quē eē ſenſiliū
rer̄ principium autumāt.Illi.n.ſenſilia oīa deriuata ortaq; eē a numero putauerūt:atq; hinc ſumpta oc
caſione in numer̄ omnia conferebant:& naturæ fons quaternio ferebat.Egreſſi ēt cœlo īfinitum eſſe
quoddam exterius defendebant:quod nō cōmentitium mō:ſed deliramēto quoq; ſimillimum uidet:
nam neq; quale illud eēt:neq; cui rei uſui eſſe poſſet:demōſtrabit.Plato uero extra cœlum:neq; corpus
eē ullum:neq; īcorporeum quicq̄ exiſtimauit:nam neq; ideas qdem ſuas extra cœlū locauit:neq; oīno
locum ullum illis attribuit.Infinitum porro nō ſolum ſenſilibus rebus ut illi:ſed ēt intelelctilibus eſſe
principium credidit.Principium enim & ſenſilium & ītellectilium rer̄ Plato numer̄ putauit. Excogi
tata rōne: quēadmodum ideæ quoq; ipſæ contineri numeris uiderent.Numeri uero principiū duitas:
duitatis magnū & paruū:dimidium duplum:paucitas multitudo: defectus exceſſus:exq; iis oībus īfi/
xxvi nitum īdefinitum ſiue īterminatū ex corpor̄ ſectionibus:& auctiōe īcremētoq; numer̄ ſtatim elu/
cet & orit.Sed & in hoc quoq; a Platone Pythagorici diſſidēt.Illi nō unūquēq; numer̄:ſed parem tan
tum dicebant eē īfinitum:eumq; eē cauſam ſectionis:eius:quæ in partes æquales in īfinitum extrahit.
Quare hūc numer̄ qbus ieſt: autorē eē infinitati.Cōtra naſci finitatē ab īpari ea rōne:q; adiectus:atq;
additus pari ſectionē illā ī partes æquales īterimat.Sed aliud argumētū eſt apud illos:finitatis cām nu
merū īparē eē:īfinitatis parē. Accipiūt numeros īpares unitatē cōſequētis:eos tū unitate ſeorſum cōpo
nūt.Verbi gra.i.iii.v.vii.viiii.Vnū & tria cōficiūt q̄ttuor:quattuor & qnq; cōſtituūt nouē:ſeptē & no/
uē efficiūt ſexdecim: ſexdeci & nouē qnq; & uigīti cōſtituūt: ita fit ut huiuſmōi oēs numeri q ita colli
gunt q̄drāgulares reperiāt.Ea ꝓpp geometram exēplo gnomonas arithemetici numeros īpares uocāt:
qppe q collectis numeris p ordinē ſi adiiciāt:ſemp ſpeciē quadrati retineāt:quēadmodū ii qui cōſtitu
unt ex lineis.Plane gnomonas eē ī Geometria ignorare nō oportet:alioqn & hæc ea ſpe cōſcribimus:
ut nō ſit futurus nobis cū oīno īperitis ſermo.Ita īpares numeri unitatē formæ & naturæ cōſeruāt.Pa/
res ſi addant unitati: nouā continue ſpeciē excitabūt.Differētiæq; ī infinitū abibūt. Triāgularis: ſepti/
gularis:decāgularis:& reliquæ poſtremo formæ:q̄ ex huiuſmodi cōgeſtu collectioneq; naſcerent.Hūc
xxvii in modū numerus par ſolus a Pythagoricis iudicatus ē īfinitus.At Plato duo conſtituit īfinita magnū
atq; paruū:utrūq; n.ex corpor̄ ſectiōe hoc diuidēdo illud adiiciēdo creſcēdoq; ī īfinitū habeat ē neceſ/
ſe.Ex phyſicis aūt nōnulli opinati ſunt naturæ alteri īfinitū hæſiſſe aut igni aut aeri: aut alicui iter hæc
xxviii medio:quiſq; uaria de principiis inter ſe ſentirēt:ī unā tamen oēs ſentētiā cōfluxerunt: infinitū eſſe ſua
xxix magnitudine principium & cauſam rer̄ omnium oportere.Hoc alii unū:alii plura & numero infinita
poſuerunt:ut Democritus & Anaxagoras:quorum alter in ſimilaribus partibus:alter in figuris conſti
tuit infinitatem:ita tamen ut initium capiat Democritus ab eo quod eſt numero īfinitum: deinde ter
minari rem putet in id quod ſit magnitudine infinitum.Ex mutua ſiquidem infinitorū collocatione
atq; concurſu quædam infinita magnitudo conflatur.Plane ii qui plura principia & numero finita di/
xerunt:nullum locum infinito inter principia reliquiſſe cernuntur.Quomodo enim tria uel quattuor
unum uel duo uel quodlubet īfinita eſſe ſimul poſſunt? Sed neq; poſt principia illud uidētur collocare
potuiſſe.Nam quicquid ex iis componitur:quæ & numero & magnitudine ſunt finita : ipſum quoq;
xxx finitum eſſe neceſſe eſt. Atq; hæc ex eorum dictis ſequunt.Cæterum ſumma ratio ē:eos q eſſe infinitū
in rerum natura arbritrabant:principiū id facere uoluiſſe.Si enim fuiſſet in rerum natura īfinitū : quo
nomine cenſeri alio q̄ principii potuiſſet? utpote quod a nullo principio deriuari & generari potuerit.
Nam a quo cedo. Dices a forma. Forma infinita nō eſt.Dices a materia. At nihil ē maius materia ex q̄
fit.Dices fruſtra quidem eſſe infinitum in rebus:ſed eſſe tamen. At ſi tanta res fruſtra ſit quid poteſt in
natura eſſe non fruſtra? Merito quoq; improcreabile & incorruptibile iudicat.Nam ſi aliquādo factū
aut productum fuiſſet:magnitudinis ſuæ aliquod principium neceſſario habuiſſet:quum minime ui
deatur potuiſſe ex abrupto cunctim concretimq; coaleſcere atq; coire:deinde ita coactum collectumq;
momento derepēteq; comparuiſſe:quēadmodum ſunt nōnulla:quæ ita (quod & primo libro dixius)
alterantur. Cōtra ſi corrumperet:haberet aliquando eius magnitudinis exitum quēdam ac terminū:
in quē eēt illa corruptio deſitura.Quāobrem recte illi qdem ut dixi īfinitū & prīcipiū eē & ſempiternū
principium fecerint.Ille quoq; nominum ambitus quot:gubernās: q; intēperans: q; cōtinēs oīa: quot
extra intra cūcta complectens:non tam ſpecioſus q̄uerus fuerit naturam eius poteſtatēq; æſtimātibus

Nam Anaximādro unū id eē ac ſolū numē uiſum:quē & ſecuti ſunt ii:q neq; mentē neq; concordiam neq; cauſam ullam efficientem generandis rebus adhibuerunt. De infinito igit̄ eſſe phyſico agendū ſatis demonſtratum cenſeo.

DEinceps quærit̄ ſit ne infinitū in rebus: & unde nā coniectatio aliq̄ ad eā rem poſſit īduci: xxxi
Quinq; habent̄ loci e qbus ſumi aliqd poteſt de natura īfiniti. Primus ex tēpore ducit̄:eo q; immenſum īcōpræhenſibile & īnumerabile uideat̄ eē. Secundus ex diuiſiōe cōtinui. Nā & arithmeticis eius rei uſus opuſq; eſt: ſumūtq; id pronunciati adeo cuiuſdā ac prīcipii loco. Tertius ex ppetuitate generationis:q̄ ,pculdubio conſtare nō poſſet niſi ex īfinita aliq̄ mole:tanq̄ penni quodam e fonte manaret:ſuppeditaretur; obiter quicquid īde ad ortus rerum abraditur atq; deſecatur. Quartus ex ipſo corporum nexu ac ſerie:quæ nullis ita marginibus compræhenſa circūſcriptaq; uidebantur: quin aliud ſubinde corpus in termino ſemper occurreret:quo cauillio & poſteros quoq; nonnullos perſpicio abuſos. Quum enim inquiunt id quod terminat̄ omne clauditurq; ad aliquid eē terminatum & clauſum oporteat:quicquid quālubet ſæpius extrahas uidebit̄ alio deinceps poſſe conferri atq; traduci. Quintus ex ipſa ui intelligendi & uiſa concipiendi imagninandiq; capitur. Atq; hoc xxxii
cæteris quoq; illis:quæ mō attulimus uidebat̄ fidē q̄ndam & cōfirmationē adiungere: q̄ſi extremū & finis cōſtitui ullus &apphēdi nō poſſe. Sed re q̄ntauis aīo ſuſcæpta atq; cōficta maioré alterā afformare ſemp atq; imaginare liceret. Atq; illo mō & numeq; oportere itelligi infinitū & corpoq; ſectionē & id quod extra cœlum ſit ſpatii liberā & inoffenſiſſimam eſſe uim mentis:nec īuenire repagulū:meta concludi aut coerceri nō poſſe. Ita cœlo egreſſis cōtinuo uaſtum quoddā īane aut īmēſum aliquod corpus cogitatio affingit:alioqn ſimul cōſtituit̄ īmenſum & īfinitū inane: corpus quoq; cōſtitui īmenſum & infinitū oportet. Si enim ea natura uacui é:ut poſſit corpus recipere: ſimul īfinitū ponit̄ uacuū:neceſſario corpus: itē infinitū recipi poterit: quod ſi poterit recipi utiq; ſtatim recipiet̄. Quāq̄.n.ī rebus corruptilibus ſiquid poteſt recipere: poteſt & nō recipere:qa in iis neceſſe nō eſt:ut poteſtatem e ueſtigio conſequat̄ actus:quum uel plerumq; res pereat antequā ſuſcipiat ea quæ poteſt. In iis tamen quorum ſubſtantia tempore circumſcripta non é:ſed perpetuo ſine temporali definitiōe conſtate:neceſſarium eſt ut id fiat ſtatim quod poteſt:&qd̄ nondum factum é:nec fieri quidē amplius poſſit. Quamobrem in rebus ſempiternis & indefectis accidentiam contingentiamue īuenias:quippe quæ in certum ſemp ac præfinitum euentum propendāt:non ut caduca ſubciſiuaq; parem habeāt in alterutrum libram:aut momentum:ſed neceſſario faciāt ea quæ faciunt:īmo uero potius fecerīt. Neq; refert in illis poſſe dicas an eſſe. Nō enim fieri poteſt ut ſempiternas alias alia conſpicianť. Quare ſi infinitū fuerit īnane:corpus quoq; infinitum aliquid dabitur. Nimirum eodē modo infinitos eſſe fatebuntur mundos in uacuo. Nā ſi hic quur non & alibi eſſe concedant̄? Plane ſpiſſum & difficile captu eſt infinitū. Ac parte qdē alia xxxiii
eos qui id nō aſciſcant:pleraq; ſubabſurda ſuſcipere ē neceſſe. Primū mathematicæ diſciplinæ tollunt̄: deinde tollit̄ auctio numerorum:& temporis:quoq; utrūq; qui non agnoſcunt uident̄ neq; ueſtibulū quidē ipſum philoſophiæ naturalis ingreſſi:caſuro proculdubio ſi ita fuerit mundo. Nam permanēte quidē & cōſiſtente cœlo:nō poteſt iniici repagulū tēpori: quin creſcat duretq; in infinitū. Quum igit̄ qui hæc adimunt de req; natura difficiliora quædā uideant̄ afferre:ut proceſſu quæſtiōis clarius oſtendat̄:ſumma ratio hoc ipſum quærere pſcrutariq; uelle: ſit ne uſpiā īfinitū:&quonámodo ſi ſit:& an ut ſubſtantia:an ut hærens alteri accidenſq; naturæ. Potiſſimum uero ad inſtitutum phyſici: pertinet:rimari:ſit ne infinita magnitudo:ſed ſenſilis.

INitium aūt accōmodatiſſimū rei explicādæ ſumet̄:ſi quot modis:id quo de agit̄ ueteribo xxxiiii
dictū ſit:īdicabit̄ prius cōmonſtrabiturq;. Dicit̄ itaq; infinitū:primo id qd̄ cum ſit de genere q̄tatis pcurri trāſiriq; natura ipſa nō pōt. Quēadmodū & uocē ſolemus īuiſilem uocare: qd̄ minime uideri oculis queat:inepta ad id officii:& repugnāte natura:ad id exēpli:& punctus & qualitas īfinita dicunt̄:q; in q̄titatis genere cōſtituta nō ſunt. Dicit̄ alio mō īfinitum:id qd̄ caret extremo qd̄ aſſequi:& quo puenire qs poſſit. Atq; in hūc maxime ſignificatum cōſueuimus accipe nomen īfiniti. Eſt & id tertio īfinitum:qd̄ ægre & cum labore peragit̄:ut quū iter lōgiuſculum dicimus eſſe īfinitum. Quarto & illud recte uocaueris īfinitum:qd̄ tametſi natura ſua cōfici pcurriq; pōt: qd̄q; magnitudinis finē &terminū aliquē obtinet:nobis tamē & inacceſſum & inuium eſt:ut Labyrinthus aut pelagi altitudo. Quīto dicit̄ īfinitum:tum id qd̄ ppetuam adiectionem capit: ut numerus: tum id qd̄ īfinitam abraſionem deſectionēq; patit̄:ut cōtinuum & magnitudo. Quæ & utrāq; rationem īfinitudinis recipit. Nam ſecta diductaq; re in partis duas:alteri parti ſemp pōt adiici:ab altera ſemp pōt xxxv
abradi. His ita expoſitis pſpiciemus :utrum eē poſſit infinitū p ſe a ſenſilibus rebus abiunctum: quale Pythagorici cōſtituerūt. Et ſane neceſſe é:eos q ita ſentiunt:īſectile illud īdiuiduumq; cōcedere. Si enī diuidere uoluerīt:aut in magnitudinē:aut in multitudinē diuidēt. Ita infinitum erit q̄titas:aut numerus nō ſeparatim ulla ſubſtātia:ita fit ut ſi tueri ſuam ſnīam uolunt:maxime neceſſum ſit impartile illud & idiuiſile ſtatuāt. Quod ſi dederint ſtatim deſinat īfinitum eē extra quam niſi ut pūctus & uox: quoq; alter qa ex natura nō habet:ut ſit ullius magnitudinis capax:pōt hoc reſponſo īfinitus dici: altera q; ſub ſenſum oculoq; uenire idonea nō eſt p abuſionem inuiſilis & decolor dicit̄. De hoc aūt genere infiniti:neq; illi ſunt locuti:neq; nos in pſentia quærimus. Sed de illo:quod neq; percurri pōt: neq; terminum habet quo poſſit peruenīri. Quod ſi alteri naturæ innecti adhereret eue īfinitum dixerint ra xxxvi
tione & ueritate conuicti:non erit amplius infinitum. Illud in numero principiorum habēdum collo-

candumq;.Sed ea natura potius:cui hærere illud conceſſum fuerit:quẽadmodũ:neq; inuiſile poteſt dici orationis ſermoniſq; elemẽtum:ſed ipſa litteraꝝ uis & poteſtas :cui accidit & hæſit inuiſile. At illi infinito ſunt uſi:perinde ac principio quodam & elemento rerum.Plane quum numerus & magnitudo a ſubſtãtia eximi & ſeiungi nõ poſſint : nonne ſumma ſit amẽtia:infinitum:quod ſi ulli accidit:nu
xxxvii mero & magnitudini accidit :ſeiũctum a ſubſtãtia & ſeparatum :putare? Verum & illud quoq; nullo modo dici põt:infinitum eſſe per ſe actum aut ſubſtãtiam aut principium quoddam ſimplicemq; naturam omni carentem ſubiecto:qualẽ eſſe animam dicimus aut itellectum mentemue: ita ut ratione idem ſit infinitum & eſſe infinite.Eſt enim ea natura rerum apprime ſimplicium:ut neq; ratione quidem diſtrahi:aut ſecari poſſint in plura. Nõ eſt ita in compoſitis & concretis. Non enim eſt idem album:&eſſe albo:ſed album eſt corpus affectum albedine:albo uero eſſe:eſt colorem eſſe:qui obtutum diſtrahet.Si itaq; quod pauloante dicebam infinitum eſſet:ſimplex quædam natura citra omnẽ compoſitionem mixtionemq;:ſed ipſum met ſeorſum per ſe: abſoluteq; infinitum: ſingulæ quoq; illius partes infinitæ neceſſario haberentur.Quæratur enim:partes infinitæ ſubſtantiæ: aut eandem ſuſcipiunt definitionem:aut diuerſam:ſi eandem:ergo partibus etiam competet: id quod competit uniuerſo:infinitas igitur:& immenſas eſſe conuenit: ſi diuerſam: ex diſſimilibus igitur partibus finitum
38 conſtabit:ita neque ſimplex erit:neque principium. Cæterum ſiquis numerum ſtatuerit aliquem infinitum:aut magnitudinem aliquam infinitam: non propterea partes quoque effecerit infinitas: quippe qui ſubiiceret naturam alteram: in qua reciperetur infinitas.Neque uetaret ratio ulla: quin numeri pars eſſet numerus:& tamen non eſſet numerus infinitus:quia non eædem infinitatis definitiones haberentur & numeri.Eſt enim numerus collecta ex unitatibus multitudo. Infinitum uero eſt impercurſilis & imperactilis quantitas.Qui uero infinitum eo modo ſubſtantiam putat: perinde ac in definitione eius per ſe compræhenſam & poſitam: qui fieri poteſt:ut non uideat ſingulas: quoq; partes eius oportere eſſe infinitas? Nam quemadmodum aquæ pars:omnis eſt aqua : quia totum & partes eandem definitionem habent: ita & partes infiniti erunt neceſſario infinitæ:quia ut dictum eſt eandem eſſe totius ſubſtantiæ & partium definitionem oportet.Conſtabit igitur infinitum ex pluribus infinitis: ſi plures eſſe in eo particulæ concedant. Quod ſi noſtris rationibus uicti:infinitum:ſed indiuiſile fecerit: eodem ut aiunt in luto nihilo ſecius reuoluent: ita enim cogentur fateri:id nihil aliud eſſe q̃ punctum.Prorſus nituntꝫ Pythagorici ſubſtantiam quãdam eé demõſtrare infinitũ: ſed in tutanda ea ſententia ſibi non conſtant.Manus dant ſtatim:& mouent loco: fatenturq; accidere oportere infinitum:atq; alteri hærere naturæ.Numeꝝ ſiquidem parem aſſerunt infinitum eſſe: atq;
xxxix ita numero infinitatẽ attribuunt:& ĩ partes ſecant: quo fit ut infinitũ ſubſtantia non ſit: ſed multitudo.Verum quærere:an tale ſit uſpiam infinitum: nihil aliud eſt:q̃ quærere:an poſſit tãta moles animo concipi.Id enim qđ ſine ſubiecto conſiſtit:ſolius animi actioni ſubiicit.In totũ indago hæc infiniti:ſiue ut id a mathematicis agnitum eſt:ſiue ut inter ideas eſt poſitum: certe inſtitutionis noſtræ qualitatem excedit. An ſit autem corpus ſenſile magnitudine infinita ullum:noſtra eſt functio prodere. Id autem tum cõmunibus tum phyſicis argumentis inquirit.Cõmunia ſunt hæc.Omne corpus ſuperficie clau
xl ditur:eſt enim hæc definitio corporis.Infinitum nulla ſuperficie claudit.Corpus igit ĩfinitum eſt nul
xli lum:neq; intellectile:quo genere apud mathematicos habent:neq; ſenſile : quo naturalia. Omnis nu
xlii merus ſiue in ipſis unitatibus fuerit: ſiue ĩ ipſis rebus: hominibus equis aſinis cõſtitutus:numerabilis eſt:omne numerabile poteſt percurri:infinitum non poteſt :nullus igit numerus ĩfinitus.Sed quemadmodum polliciti ſumus:deinceps & phyſicas rationes afferamus: neceſſe eſt ſi fuerit ĩfinitum aut cõcretum aut ſimplex id eſſe:ſed enim neq; concretum eſſe neq; ſimplex poteſt:non eſt igitur infinitum. Ac concretum quidem non poteſt eſſe ideo:quot elementa definita & cõpræhenſa ſunt numero. Nã aut ex omnibus conſtabit:aut ex quibuſdam:aut quod reliquum eſt:ex uno quod ſit ĩfinitũ. At ex uno nequit.Quamobrem inquies? Quia omne corpus naturale ingenitam atq; ĩſitam quãdam uim habet in ſe:aut enim caliditatem aut frigiditatem aut humiditatem aut ſiccitatem. Rerum autem finitarum finitæ ſunt uires.Infinitarum uero contra infinitæ.Omnis uero infinita uis fortior & ualentior eſt quã finita.Quinetiam ſicut omne quod robuſtum eſt abſorbet & deſtruit debiliora & ĩbeciliora quæ ſunt: ita infinita uis uim finitam extinguit.Quare ſi intra res compoſitas elementum aliquod infinitum ineſſet:abolerentur cætera corrumperenturq;.Quibus conſumptis atq; ſublatis ingenitum infiniti non eſſet concretum aut compoſitum amplius: ſed ſincerum intemperatum ac ſimplex.Atq; hoc quoq; q̃ ſit impoſſibile poſterius demonſtrabitur.Nunc id quod obiici poſſet huic:ratione uidet eé antea amoliendum.Quamuis enim(dicet quiſpiam)corpus infinitũ mole ĩmenſa ſit:erit tamen minore potẽtia quã finitum Nam & ſi magnitudo aeris ſuperare magnitudinem ignis dicatur:uis tamen corporis minoris pollentior atq; amplior ſit quam maioris.Sed ſoluitur:hæc enim tunc recte dicuntur ueraq; ſunt quum utrũq; corpus finem habet & terminũ aliquẽ:ideſt quum utrũq; finitum eſt.Quum uero caret alterum fine:alterum non caret:mentita ratio ẽ. Qua de cauſa? Quoniã licet aer ille q maior ẽ igni: imbecillior ſit igni:ſi tamẽ p adiectionẽ magnitudinis q̃lubet auctus ãplificatuſq; fuerit:erit aliquãdo poteſtate & libra pari cum igni:eoq; poterit maiorem etiam num aſſequi ſi augeatur identidẽ:ſed & infinito maiorem:ſi ĩfinita materia adſit:de qua fieri poſſit adiectio.Quid igitur iuuat? Sextantem: uerbi gratia ignis ualentiorẽ eſſe quã aeris tantũdem.Si repenſari poteſt infirmitas numero.Sit.n. quicuplo ſit decuplo ualentia ignis maior: neceſſe eſt enim finitis utriq; illis corporibus:ſuperantiæ numerus ali

quis cõstituat. Sed si magnitudinem aeris cẽties aut millies auxero: nonne potestati ignis potestatem aeris parẽ effecero? Maiorẽ si decies millies auxero: & longe maiorẽ: si centies millies. Si ergo ifinitus cõcedit: nõne supra oẽm mensurã ꝓportionis esse cõcedit? ita ut finitum igné uis aeris infiniti: quẽadmodum diximus obruat. Oportet enim æquatas eé cõtrariaꝝ rerum potestates ac uires: si seruari cõpositа xliii
uolumus. Ex iis patet ex infinito uno: finitis cæteris: non posse dici cõpositum infinitum. Ex pluribus quoq; coalitum aut compositum esse minus potest. Nam qui cæteris singula locum relinquant? si omnem locum amplectuntur & occupant singula? Atq; ergo rationem pauloante oblitus sum afferre: tũc quum de uno agebat. Si enim infinitum unum in compositionem ullius accesserit: ubi nam elementa reliqua collocabis? Quam igitur nequeat corpus compositum ullum infinitũ haberi: ex iis ut arbitror xliiii
plane ostensum est. Quã uero neq; simplex quoq; hunc ī modum edisces. Si simplex esset aliquod infinitũ: illud aut elementũ esset: ut ignis aqua: aut natura altera: qualem Anaximander ambigentem igni & aquæ atq; ancipitem afferebat. At is quidem mehercule optima rõne uidet iudicauisse: nullum ex elementis infinitum esse debere: ne reliqs rebus præ magnitudine uiriũ suarum oblitterationem & abolitionem iri ferret: sunt. n. mutuæ in elementis dissidentiæ: aer humecta est natura: humor gelida: ignis feruida. Si ergo unum ex illis ifinitum posuisset: uidebat reliqua statim delitum & absumptum iri. Est xlv
enim natura cõpertum ut becilliora paucioraq; ab opulentioribus & ualentioribus obtenant. Eo naturam alterã statuit infinitam: unde & elemẽta: & reliqua deriuaret atq; deduceret. Verum quum duplex sit in ea re quæstio: prior sit ne uspiã talis natura aliqua præter elementa: altera si sit: an esse uideatur infinita: utemur cõmuni rõne: qua neq; elementum ullum: neq; præter elementa quicq; esse demonstrabitur infinitum. Primum docebitur nullam posse esse naturam præter ea quæ nuncupant elemẽta. In id. n. dissoluunt res ex quo sunt factæ: nã orta de terra reuertunt in terram: genita de cœlo redeũt rursus in cœlum: quẽadmodum in tragœdia canit. Quur igit non uidemus res ī tale aliquod ullas dissoluī? quod neq; ignis: neq; aer: neq; aqua: neq; terra sit. Porro unũ subiicere elementum aliqd e quattuor xlvi
illis aut diuersum a quattuor: siue finitum id siue ifinitum constituat: hominis est parũ scii ne delirãtis dicat. Quemadmodum uisum Heraclito est: qui principium unum atq; elementum unum ignem asseruit: reliqua ab igni originem sumere. Inde nos ille perinde ac perteritурus incõminatus est deflagraturum quãdoq; orbem: ut huic scilicet omnia redeant: unde profecta deriuataq; fuerint. Verum Hera xlvii
clitus eadẽ ratione q̃ Anaximander fundamenta generationis substulisse deprehenditur. Quum enim inter media illa Anaximandri matura non sit particeps dissidẽtiæ alicuius cum quattuor elementis: profecto neq; ipsa in ullum illorum: neq; in ipsam illa conuerti mutariq; poterunt. Ita de ea neq; quattuor illa corpora: neq; aliud quippiam proficiscet: quod quidem huic illius placito repugnantissimum est. Quando (si diis placet) opus est inde rerum semina & elementa decedere: quur igit ītroducta est: quũ sit generandis rebus prorsus inutilis. Heracliti uero ignis seu quodlubet elementum aliud actu corporeum: si rebus subiiciat: habebit quidem proculdubio aliquam intra se dissidentiam: unde possit in cõtrariam quoq; naturam abire. Sed nihilo leuius tamen q̃ Anaximander errauit. Nã aut dissidentiam illam in abitione & conuersione seruabit: hoc est: si ignem esse statueris: aut caliditatem secum in naturã contrariam ferret: ī quã uertet: quod fieri non potest: aut corrupta caliditate frigiditatẽ assumet: quo facto statim desinet ignis esse: at si fuisset principium elementumq; remãsisset nec fuisset corruptum. Præterea quæ nam rõ obstat: cum aerem quoq; dicamus esse huiusmodi elementum? quũ simili modo possit aer in ignem conuerti? Sed dixerit quispiã nos qui materiã carere contrariis affirmamus: easdem angustias ĩcursuros: ī quas uidet Anaximander incidere: at nõne plurimũ differũt illæ assertiões: quarum altera elemẽtũ ipsum atq; principiũ conuerti & permutari concedit: altera non ipsam mutari materiã: sed in ea recipi mutationes rerũ omniũ defendit? Nã mutari aliquid quod contrario uacet natura nõ sinit. Cõtrariaꝝ rerũ mutationes in materia contrarias recipi quid prohibet? Nos itaq; q̃ sentimus rebus genitis unam subesse materiam: prĩcipiũ incorruptũ & imortale seruamus. Ii uero q̃ unum subiiciunt elementũ nulla ratione possunt illud ab interitu & corruptiõe defendere. Atq; hæc uelut extra materiam dicta sint hactenus. Redeundum nũc est ad id: unde obambulauit oratio. Intẽtio erat nul xlviii
lum corpus esse posse infinitum. Id ita necessariis rebus addicitur omnibus rebus præcauendum est loco: institutum. n. a natura est: ut omne corpus sensile quod sit tum ortus tum ĩteritus particeps (de motu. n. in præsentia quæritur) aliquo in loco sit: proinde suus est singulis additus locus a natura: idẽq; tũ toti tũ partibus iunctus assignatusq; ẽ. Exempli gratia. Toti terræ idem & glebæ. Toti igni idem & scintillæ. Nõ q̃ eadem exæquataq; moles sit utrũq; cõplectens: sed q̃ quemadmodũ ipsi toti supernus aut infernus peculiaris est locus: sit item peculiaris & partibus. Hæc quũ ita sint: si corpus ullũ ifinitum habetur aut ex pribus cõsimilibus cõstabit: & generis societate cõiunctis: aut ex dispibus: hoc est membris genere & natura distantibus: hæc. n. sunt quæ tũ Homogeniũ tũ Heterogeniũ uocãt. Si Homogenium & locus quoq; censebit eodem iure totius & partium: & quod maxime sequens est æque infinitus totius & partiũ. At ps erit ne ĩmobilis an contra? Non mobilis: quur enī sursum potius q̃ deorsum ferat? si tamen concedendum est illis: summũ & imum aliqd statui posse in infinito. Est enī locus oīs infinito peculiaris & debitus: sed nullus peculiarissimus. Mouebit ne itaq; pars ad loca simul omnia & simul occupauerit omnia: an undiq; p uim agitata & cõuulsa uagabit? Sed & quo pacto sistetur quiescetue semel impulsa? Nec enim tũ demũ uidet posse qescere quum ꝓprium locũ attigerit. Nam & is quem reliquit fuerat proprius. Moueri itaq; partes infiniti non possunt. Nam ifinitum esse quicquam

& moueri:uel Meliſſus ipſe deſperauit poſſe:q̃uis non recte illud quod omnis motus ſinito eripiebat: quum tamen alterari id potuiſſe uideretur. Dices moueri infinitum uniuerſum eo modo quo globus qui eodem in loco manens:ꝑ partes obit quod orbe uniuerſo non poteſt: ſed ſi hoc eſſet uerum:ſequeret id primum:ut quia totum homogenium ſit:partes quoq; ſingulæ circulo non mouerent. At hoc non cernit:cum contra potius tum aqua tum terra e regione differi atq; recta non circulo uideantur. Præterea ſi circũuoluatur eſſe finitum oportebit:utpote quod figuram nanciſceret & formã. Erit itaq; cum pars tum totum immobile. Ego uero non hoc dico quia quieſcere infinitum non minus impoſſibile arbitror q̃ moueri. Quemadmodum enim ad unum moueri locum nequit:quia ſinguli æque ꝑ prii accõmodatiq; ſunt:ita neq; in uno poteſt loco conſiſtere:quia nullus eſt maxime peculiaris & proprius. Sed concedamus quieſcere totum infinitum & partes: erit igitur cõmentitia quædã res motus non perſpicua non omnibus nota:poſtremo quæ nullam expoſitionem aut cõmentationem expoſtu-
xlix let:niſi forte ad res immobiles cognoſcendas definitione motus aliqua opus eſſe putauerint. Porro ſi ĩfinitum quod eſt Heterogenium ſit:ideſt ex partibus ſpecie & natura diſſimili corporatum: erit igitur tum compoſitũ & concretum ex pluribus tũ attactu congeſtuq; & comiſtiõe partium ſola unum:quo euenit ut nullus naturalis locus poſſit infinito tribui: ſed ſingulis generibus ſinguli tribuendi:ex qbus illud conſtet tãq̃ ex partibus totum:ita motus nõ in toto poterit:ſed in illis partibus cõſpici. Sed attende obſecro:quæ ſequant. Partes illæ quæ diuortio generis diſcrepant aut finitæ numero aliquo aut infinitæ ſtatuent. Si finitæ:aut ĩmenſam & infinitam unã pluresue dabis:aut finitas oẽs ut numero ita & modo:quoꝝ utrũq; abſurdiſſimum eſt: hoc qa ex partibus finitis infinita moles oriri:nõ põt:illud qđ pars ea quæ ĩmenſa infinitaq; ponit depopulabit & obruet cæteras. Ita fiet ut eaſdem rõnes quas ſupra attulimus repetere iteꝝ & afferre poſſimus. Propterea elemẽtum nullum ut ignis ut terra poteſt eſſe:i miſtione aliqua infinitũ. Eſt.n. definitus iis locus:neq; ſunt oẽs idonei accõmodatiue:ſed ſupnus igni ĩfernus terræ tribuit. Quapropter nullus eorũ q Phyſice ſunt locuti igné aut terrã arbitratus é eſſe infinita: ſed aut aquã aut aeré potius:quoniã loci ignis & terræ manifeſtiſſime noſcebant:horũ erant latẽtiores & qui utriq; naturæ tãq̃ ambigerẽt. Dices partes infiniti eius quod Heterogeneũ ſit eſſe numero infinitas. Loci ergo illaꝝ erunt habebunturq; ĩfiniti. Quod ſine ulla cõtrouerſia protinus reſpuendum eſt. Sunt.n. & loci & locoꝝ differentiæ finitæ. Nam ſupernũ ifernũ dextrum ſiniſtrum anterius poſterius:quæ diſcrimina loci ſunt:ſerio cõtinent. Finita igit numero erunt & elementa quum nullus locus poſſit pluribus elementis cõpetere. Non enim differunt ſpecie ea:quibus unus idemq; locus naturalis ac ꝑprius ſit:aut cũ Democrito ſentiendũ affirmandũq; eſt:fieri poſſe:ut motus oĩs ſit ſpecie ſimilis: ut ſimilia ſint elementa:ut iſectilibus idiuiduiſq; corporibus idẽ ſit q & uniuerſo locus. Atq; hæc attomis ipſa ſuſtinet:quæ ſi per formam finita ſunt & magnitudine numero:quo pacto id quod ex iis conſtabit poterit eſſe infinitum? Quam uero ex eo q̃ finita ſunt loca:corpora quoq; finita eſſe oporteat:quis eſt qui non animaduertat? Nam corpora coæquantur & conſentanea locis ſunt. Non enim locus ullus eſt maior corpore quod continetur in loco. Et ſi maior eſt locus:non erit igitur corpus quod recipitur infinitum. Neq; corpus contra maius eſt q̃ quantus eſt locus. Si enim excederet locum:aut reciperetur
l. in uacuo aut nuſquam eſſet: quorum alterum paulopoſt demonſtrabimus falſum eſſe. Alterum ĩ ipo ſtatim limine apparet q̃ ſit ridiculoſum: nihil enim abſq; loco aut moueri poteſt aut quieſcere: at uero Anaxagoras ſubabſurdum commentus eſt cauſam:quur immenſum illud & miſcellaneum chaos immobile eſſe uoluerit? Dicebat.n. quia contineri a nullo poſſet quod infinitum eſſet:ſed fulciri atq; immitti ſe ipſo & tãquam ſua ui liberare ſeſe atq; ſuſpendere oporteret: quietem illi atq; immobilitatem accidere ita uolente & tribuente natura. Cæterum hoc non recte dictum eſt. Non enim eo loci in quo quæq; res eſt:ſemper naturalis eſt quies:poteſt ſuita:põt ui detineri eo loco ĩ quo naturaliter nõ qeſcat: ut lapis e palo tectoue pendens. Fulctio autem illa innixus argumẽtum eſt uiolẽtæ quietis:potiusq̃ naturalis:utpote quæ carentiam atq; egentiam loci ſignificent:in quo motus conſtitui exerciq; poſſit.
li Plane nũquam docuit Anaxagoras:utrum ſi locus eſſet:quieſcere infinitum nihilominus oporteret eo modo:quo ea quæ in naturali loco quieſcunt. Iccirco enim terram natura ſua immotam dicimus atq; pigram:quia ſi adeſſet etiam euolandi euagandiq; locus:nihilo tamen magis illa moueretur. Ea ratiõe tellus natura habet:ut in imo ſedeat ſemper quieſcatq;. Quãobrem ſi cui ĩfinita dicatur:eo modo quo nunc medio ſpacii poſita:non ideo quieſcat neceſſe eſt:quia infinita cum ſit ſemetipſa fulciat:aut qa ſibi ipſa nitat:aut ĩ ſe ipſam cõſiſtat: ſed qa habeat a natura:ut grauiter ſua mediũ regionẽ obtineat. Reddenda igit aſciſcendaq; é ratio aliqua naturalis:quur ĩfinitũ illud quiete tã ĩexorabili ſempiternaq; tor-
lii peat. Nã ea quã reddit Anaxagoras ab ipſa mole nõ ab ipſa re ſumpta é. Nã qdẽ mehercule reſponderit de partibus infiniti? Vtrũ illæ quoq; ipſæ ſe fulciãt? & qđ ſequẽs eſt agãt ĩmobiles? hoc neq; ipſe quidẽ Anaxagoras diceret. An uero quia finita ſit partiũ magnitudo: moueri poterunt partes? totum moueri non poterit. At ſi hoc fuerit corpus infinitum ĩmobilitatem illam naturaliter non habeat. Si enĩ Homogeniũ é:partes quoq; eodẽ modo quo totũ eẽ immobiles oportebit. Quapropter ut totũ in toto é: ita partes ĩ partibus eſſe neceſſe erit. Et ſi hoc accidit toti a mole ipſa nõ a natura:idem partibus ſingulis ſuis cuiq; molibus accidet nõ ipſa natura. Quod ſi non ui ulla neceſſitateue:ſed ex natura habet:ut in ſe ipſo ſit totum:utq; ſibi ipſi ſit locus:quur non idem cõueniat partibus? ſunt enim loca ſpecie eadem totius & partium totius ignis & ſcintillæ. Idem totius aquæ & cyathi idẽ. Si igit infiniti locus é recipi ĩtra ſe ipſum & conſiſtere: neq; mouetur totum:neq; partes igitur mouebuntur. Is itaq; qui hunc in mo-

dum ſentit:motum æque tollit atq; illi faciunt:quos initio retulimus uniuerſum ĩmobile poſuiſſe:ſed
& nullo pacto fieri poteſt:ut corpus ſit ullum infinitum.Si.n.omne corpus ſenſile aut graue eſt aut le- liii
ue:& ex ſuarum quæq; qualitatum niſu in propria deferunt̃ loca:corpus infinitum neq; graue poteſt
eſſe nec leue: nullum utiq; locum aſſignare infinito poterimus.Nempe aut totum erit graue:atq; ita in
loco inferno conſtituet̃:ſupernus erit ſuperuacuus:aut totũ erit leue:atq; ita ſupernum locum occupa
bit:infernus ſuperfluet:aut dimidium erit graue:& dimidium leue.Sed qua rõne ſorticioneue infini-
tum dimidiaueris? Deinde ſi pars ſummo:pars ĩmo loco ponat̃:nõne ſtatim terminabit̃ concludet̃q;
circũſcriptione illa locorum? Nã ſummum & imum ſunt nomina terminorum.Iam ſi in loco ſit infi- liiii
nitum:quũ loci differentiæ ſint ſupernum infernum anterius poſterius dextrũ ſiniſtrum : neceſſariũ
eſſet eadem mõſtrare in infinito diſcrimina:at diſcrimina illa ad res finitas pertinẽt.Neq; putandum ẽ
differentias ſex locorum quas modo diximus:ex habitu & relatiõe tantũ noſtra conſtitui : nã aut infra
docebit̃.Duplex habet̃ genus illarum: alteræ creant̃ & pendent a nobis:alteræ inſtituunt̃ ab ipſa natu-
ra.Si autem in loco eſſet aliquo infinitum:oporteret differentias illas ſpectare in ĩfinito quæ ab ipſa na-
turã nõ quæ a noſtra inſtitutione aut reſponſione penderẽt.His illud adiicit̃:ſi infinitus eſſe locus non lv
poteſt:omne aũt corpus in loco eſt:non poſſe corpus eẽ ullũ infinitũ : eniuero primũ eſt : eſt ergo & cõ
ſequens.Cæterum eſſe in loco idem ẽ ac ſi eſſe in aliquo loco dicamus.Nam ſi ĩ nullo loco res eſſet:neq;
in loco oĩno eſſe poſſe uideret̃:quemadmodũ neq; eẽ quãtitas poſſet:ſi neq; pedalis neq; bipedalis neq;
alterius ullius formæ reperiret̃.Si ergo in aliquo loco conceſſeris infinitum eſſe:erit nimirum aut ĩ ſu-
perno aut in inferno aut utcũq; alibi collocatum.Quod nos ſuperius nullo modo eẽ poſſe ꝓbauimus.
Ex his liquet non poſſe haberi corpus ullũ actu infinitum.Plane etiam abſurda ſunt illa:quæ ſuſcipien lvi
da ſunt iis:q; per omnia tollunt infinitum de rebus:q̃uiſq; ſupra de hoc nõnihil ſit dictũ.Denuo tamen
illa eadem ſed fuſius repetent̃.Nã & initium tẽporis & finem atq; interitum mundi conſtituũt. Quod
qui dicit:nil aliud dicit q̃ tũc fuiſſe tẽpus quũ non erat tẽpus.Quicquid.n.fit in tẽpore:& hæc uerba ſe-
mel aliq̃do:tunc & reliqua id genus tẽporis admonent:tẽpus appellãt:de tẽpore prædicant̃. Cõfeſſum
eſt etiam apud philoſophos motũ eſſe perpetuum pennemq;:neq; fine ullo aut exordio ſed prorſus an
te retroq; æuiternũ:motũ autẽ comitatu tẽporis fluere. Atq; hoc primum ex opinione illa conſequit̃:
quæ infinitum excludit.Alterum eſt illud incõmodum:quod de continui diuiſione quam tollunt : &
numeri multiplicatione infinita ſuperius induximus.Quod ſi æquior eſt illa ſententia:quæ neque eſſe lvii
neq; non eſſe infinitum affirmat:opus eſt uolentibus diſcere ad explicationem noſtram atq; interpræ-
tationem attendere.Palam eſt igitur id quod dicitur infinitum modo quodam haberi:alio non haberi
actu non eſſe:eſſe potentia.Quam diſtinctionẽ quia nobis ſæpiſſime inductam meminimus : non eſt
quur explanandum hoc loco putemus.Quãobrem ſi ex auctione numerorum & temporis:ex diuiſio-
ne magnitudinis neceſſario infinitum eſſe colligitur:quum priores rationes actu eſſe illud non ſinant:
reliquum eſt ut poteſtate eſſe dicamus.Ac continui quidẽ corporis ſectio ſi in infinitum extrahit̃ (nã
inſectiles lineæ facile confutantur)erit hoc quidẽ modo poteſtate aliquid non actu infinitum.Qui.n.
infinitam actu ſectionẽ inducit:compoſitionem ex infinitis actu conſtituit.Nam ĩ quot diuidi ſecariq;
continuum poteſt:ex totidem uidetur eſſe compoſitum.Id uero quod ex infinitis conſtat fit mole &
magnitudine infinita : quod nos pauloante deſtruximus.Quum uero dicimus eẽ aliquid potẽtia infi-
nitum:non ita loquimur ut ſolemus de ære quod potentia ſtatuam dicimus:quia futurum ſit aliquã-
do ſtatua.In ære.n.& ſtatua quum primum aduenit:actus:poteſtas extinguitur:quia id quod eſt per-
mutatum in ſtatuam nullã amplius facultatẽ gerit:ut fiat denuo ſtatua:habet.n.reſponſum in iis rela-
tionẽq; poteſtas ad actũ:unde efficit̃ ut poteſtas illa puenire ad eũ actũ poſſit:quo reſpõſum habebat re
ferebaturq;.Nõ ſic in infinito : ſed idẽ eſt poteſtas actuſq; ĩfinito qua infinitũ eſt:qa actus & ꝓfectio ifi-
niti qua finitũ ẽ: ĩ eo habet̃:quod eſt plus cõtinue poſſe.Si.n.aliũ actum poteſtas illa infiniti deſydera-
ret perinde ac ſtatum formam & ſpeciẽ:nihil aliud uideret̃ q̃ finem deſyderare.Id autem eſt corruptio
nem ſuam & interitum petere:quod fieri non poteſt.Oĩs ſiqdẽ actus conſeruare ſubiectũ ſuum debet:
& quẽadmodum ꝓfectio rei mobilis in eo qd̃ mobilis ſeruat poteſtatẽ ſecundũ quam res adhuc poſſit
moueri:ita actus & perfectio infiniti in eo eſt:ut alterius ſemper poſſit.Quod ſi ea poteſtas tolleretur:
tolleretur etiam eſſentia infinito.Sicut.n.ea quæ tunc ſolum ſunt:quum fiunt geruntur̃q;:ſi deſinant
geri:eſſe etiam deſinunt:ut ludi ut dies ut tempus ut flamma:ita ea quæ tunc ſolum ſunt:quum in po-
teſtate ſunt:ſi poteſtatẽ amittant:amittunt eſſentiam.Siquis uero eiuſmodi aliquam poteſtatem in ſe-
ctione magnitudinum infinita quærat:quæ referatur & inſtituatur ad actum:reperiat illã anteq̃ accæ-
pta ſit ſectio.Tunc.n.quẽadmodũ æs ptãte ſtatua ẽ:anteq̃ fingat̃ fundaturue:ita q̃is magnitudo an-
teq̃ diuidat̃ uenire ad actũ diuiſiõis: eius põt :quæ ĩ ĩfinitum eſt abitura.Cæteꝝ differẽtia ea:q; q̃q̃ di-
uidi ĩ ĩfinitũ magnitudies poſſunt:nõ tamẽ poſſunt eẽ actu ĩ ĩfinitũ diuiſæ:nã alteꝝ impoſſibile & a ſe
ipſo euertit̃.Nã ſi diuiſæ nõ ſunt:neq; igit̃ ĩ ĩfinitũ.Qui.n.cõfici diuiſio potuit.Alteꝝ ẽ poſſibile ĩ ĩfini-
tũ magnitudies diuidi:quũ id qd̃ reſtat ſecari ſemp & diuidi ĩ ĩfinitũ poſſit.Vniuerſã itaq; coactáq; ꝓfe- lviii
ctionẽ abſolutionẽq; ĩfiniti nemo reqrat.Eo mõ quo domus lecti bidẽtis.Sed quẽadmodũ dici ſolet lu
dos quũ ædunt̃actu adeſſe & diẽ & tẽpus:ita de ĩfinito dicẽdũ ſentiendũq; eſt.Nam neq; olympica cer-
tamina momento perſoluunt̃:neq; dies ſimul totus præterit:ſed utrũq; ſucceſſione ptium labitur : ita
& infinitam diuiſionẽ probãdũ:neq; ſimul extare totã neq; abſolui ſumptitariq; uniuerſam poſſe : ſed
partibus:qa ſemp aliqd obiter reſtat magnitudinis diuidundæ.Plane tẽpus & diuiſio ĩfinita uident̃ eẽ

q̄ ſimillima:tū in eo q̄ utrūq̄ tunc ſolum eſt quum fit:tum in eo q̄ non ſimul totum:ſed ſucceſſione partium exiſtit.Sed & ſimilis quoq̄ hactenus in utroq̄ infinitas eſt:q̄ aliud atq̄ aliud continue capiť: atq̄ illud finitum terminatumque eſt.Differunt in eo:q̄ pars temporis continuo ut orta eſt perit:quia
lix omne præteritum ſimulatq̄ præteritum eſt aboleſcit euanetq̄.Ea uero pars quæ eſt deſecta diuiden/ do:permanet & ſuperſtes eſt.Cæterum neq̄ tempus generandis rebus neq̄ magnitudo diuidūdis po/ teſt deficere.Non eſt autem ignorandum non ſolum in diuiſione:ſed etiam in adiectione infinitudiné conſpici.Nam ſi quantum definita magnitudine demeris tantūdem adieceris alteri: quemadmodum exibit in infinitum ademptio:ita exibit in infinitum adiectio:ita ut ſectioni adiectio quaſi ex altera par te reſpondeat:ut quicquid hinc eſt deraſum:illinc collatum atq̄ appoſitum uideatur.Nec tamé omnis ſectio adiectioq̄ poteſt eſſe infinita.Nam ſi ſemper æquales portiones magnitudinis deſeces: aliquan/ do uniuerſam exhauries.Quapropter ſecandæ ſunt res ut in infinitum abeant:eadem proportione nō eadem magnitudine partium explorata.Si enim accæptam quantitatem primum dimidiaueris:atque ſubinde in dimidia alia diſſecueris:id quod reliquum fuerit:eandem proportionem non magnitudiné ſeruare uideberis:quo fit ut nūquam defutura ſit materia ſectioni:proindeq̄ neq̄ adiectioni. Infinitu/
lx do igiť ineſt in utriſq̄ potentia:ſed differunt.Nam qui ſecat:poteſt quātalubet magnitudine minorem magnitudinem facere.Qui uero adiicit non poteſt quantalubet magnitudine maiorem oſtendere. Ni hil enim eſt maius cœlo:ſed tantam poteſt conficere:quanta poteſt ex diuiſione obuerſaria reſponden/ teq̄ colligi.Nā ſi qualubet magnitudine liceret maiorem accipere:foret corpus aliquod actu ſinitum: quale ſit Phyſici quidam arbitrati ſunt eſſe.Quia quum corpus infinitum eé non poſſit: neque pote/
lxi rit quoq̄ ullum ex adiectione infinitum conſtitui.Prorſus infinita poteſt eſſe adiectio:ſicut & ſectio in finita.Infinitum uero ex adiectione corpus eſſe non poteſt.Ea ratione Plato duo infinita inuexit: ma/ gnum & paruū:quorum alterū adiectioni:alterū ſectioni aſſimilauit:atq̄ illis noibus ceu per ænigma duas illas res nobis ſignificauit.Verūtamen duo quū ſtatuiſſent:neutro uſus eſt ī aſſignatione pricipio rū.Sunt.n.numeri penes illū principia:in qbus neq̄ diuidétibus neq̄ adiicientibus cōtingit ſinitas.Nō diuidentibus:qa ad unitaté ſoluti cōſiſtunt.Nō adiicientibus:quū ille ad denariū uſq̄ numeros augeri nō ulterius putet:indeq̄ ceu ī orbé alternādo reciprocare iterariq̄ circulo.

lxii Vod ſi recte dicimus:& infinitū ex iugi pennicq̄ corporum diuiſione & exhauſtione perſpi/ ciť:liquido apparet aliud eé infinitū q̄ ut nōnulli opinanť.Qui infinitū id putāt extra quod capi nihil poteſt.Nos cōtra infinitū eé defendimus extra quod ſemper capi aliquid poteſt. Atteſtať nobis ea conſuetudo:quæ ſolet eos annulos infinitos uocare:qui pallā fundāue nō habét:quaſi in iis ſemper capi aliqd extra queat:atq̄ in hoc uidenť eſſe ſimillimi infinito.Differūt uero quia infinitū utrūq̄ exigit:& uti ſemp aliquid extra apprehēdi poſſit:& uti nūquā idem repetať recur/ raturue:id quod anuli & globi nō habent.Eadé ratione neq̄ numeros infinitos dicemus: ſi ut inqt Pla
lxiii to a denario q̄ſi reſiliunt atq̄ reciprocant: ſi itaq̄ licet infinitū deſcribere:infinitū id erit:cuius ſecundū accæptā quātitaté aliquid ſemper extra licebit apprehendere.Quātitas auté alia modi é:alia numeri.In/ utriſq̄ compiť infinitas:quia ſemp & numerū maioré & diuiſioné ulterioré licet extrahere. Ideo uero in ea finitione adiecimus ſecundū quātitaté accæptā:quia mehercle ſecūdum ſpém cōtinuū ī diuiſione infinitū non é:ſed finitū:q̄uiſq̄ nō eadé ſit cōtinue quātitas:é tamen ſemp eadé ſpés diuiſioni ſubiecta. Nā & id quod eſt deſectū:& id a quo deſecať:utrūq̄ ſemp eſt linea aut ſupficies aut corpus. Eſt itaq̄ ut diximus infinitū hoc:id uero cuius nihil extra licet prendere:perfectū potius atq̄ totū:nō infinitū eſt di cendum.Ita.n.definimus totū ut ſit id a quo nihil abeſt eorum:quæ ad propriam perfectionem abſolu tamq̄ plenitudinem requiruntť:ut arcam:ut hominem:tunc enim demum ea dicimus tota:quum ni hil deeſt abeſtq̄ formæ.Porro id qđ ī ſingularibus uiſiť totis:in eo quoq̄ ſpiciť maxíe:qđ proprie & potiſſime & ſimplr totū é.Id át pprie & ſimpliciter totū é cui nihil penitus deeſt:huiuſmōi & habeť il
lxiiii lud qđ tū pfectū tū abſolutū cōſumatūq̄ nuncupamus.Et ſane uidenť duo hæc uocabula: totū & per fectum:aut eandem oīno aut cognatiſſimam ſignificationé habere.Nam totum uocamus facta ad par tes relatione:quaꝝ nulla deſit abſitue.Perfectū facta relatione ad finé & terminū.De eodem quoq̄ p̄di canť perfectū & totū:atq̄ alterū alterius conſentaneum eſſe dignoſciť:ita ſiquod pfectum eſt:exitū ha/ bet & finem: totum quoq̄ finé habebit & exitū.Rectius itaq̄ Parmenidi q̄ Meliſſo uiſum: ille finitū eé totū putauit:idq̄ medio ſpatii libratū atq̄ ſuſpēſum:Meliſſus unū & ſinitū res duas maxíe repugnā tes cōmiſit:nō linū lino ut in adagio eſt.Si.n.illud totū eſt: cuius nihil extra eſt:ſinitū cōtra:cuius ali/
lxv quid ſemp eſt extra:fieri q̄ poteſt?ut oía ſint unum ſimul & infinitū?Ita eo errore q̄ ſimilia & eadé eé totū:uniuerſum & ſinitū rebanť.Eadé ſignia infinito dederunt:quæ toti & uniuerſo conueniebant: tranſlatis illuc prærogatiuis nominum:ut regere ut cuncta complecti:ut continere ī ſe omnia diceret: quæ de toto proprie afferri & prædicari debuerant.Nam infinito una tantū rōne conueniunt: quate/ nus infinitum ceu materia rebus eſt:quæ totæ & perfectæ dicuntur.Quæ enim tota perfectaque ſunt? compoſita ipſa ſunt:in quibus eſt forma.Sane materia ſeorſum infinibilis interminataque eſt. Eadem poteſt & totum & perfectum quadamtenus dici: quia capax ſit & conceptaculum formæ. De mate ria uero atque forma concretum & compoſitum naſcitur. Id itaque quod materiæ ſola poteſta/ te tribuitur: ideſt ut potentia totum perfectumque ſit: illi non cum adiunctione atque excæptio/ ne potentiæ: ſed ſimpliciter abſoluteque de materia prædicant. Atque ita illa quæ debentur toti: aſciſcere infinito & uendicare conantur:q̄ uero materiæ inſit:infinitio aperte liquet.Nam & magni/

tudinem ſectio & adiectio: contraria ſectioni quantitatem ſubiectam non formam aut ſpeciem mutāt: quod & ſupradiximus. Iam materia non per ſe ſed a forma habet: ut tota: finita: perfectaq; ſit. Semp uero ab alia quauis forma contineri uidetur: poteſtq; eius aliquid ſemper capi extra ſpecies: atq; ob id merito infinita: iabſoluta & ignota cenſetur. Quum infinitū omne neceſſario ſit ignotum: ſed quo producti ſumus dixerit quiſpiam: nōne quod maxime præter opinionē hominum ſit: infinitum partem potius q̄ totum fecimus? Qui pauloante diceremus infinitū eſſe materiam: materia porro pars compoſiti ſit: quēadmodum ſtatuæ pars eſt æs: ſed certe nos q̄ illi uerius rectiuſq; qui magnum & paruū: quæ duo ad materiam pertinent infinita conſtituunt: demumq; fateri coguntur: intellectilia quoq; a materia cōtineri: quia neceſſe ſit omnia ab infinito eſſe cōprehenſa: ita fieri ut ſcitæ res atq; cognitæ ab ignoto & indefinito contineantur atq; definiant. Ex iis uero quæ nos opinamur: ideſt ex hoc quod materiā eſſe infinitū dicimus: & quod ſequens eſt infinitum a toto contineri euenit: ut qualibet magnitudīe minorem capere uideat licere: maiorem non licere. Materia namq; intra magnitudinē diuiſam īcluſa: ſi minorem uelis efficere: quaſi miniſtrat haſtas: ac præſtat: ut in infinitū extractio prodeat: ſi maiorē nō præſtat ut prodeat: alioquin mole aliqua externa opus eſſet. At extra magnitudinem nihil eſt illius magnitudinis reliquum. Et quū rem forma contineat finiatq;: neceſſe eſt exhauſtionē crementumq; prouehi hactenus: non ultra quam quanta ſit res. Eadem eſt in numeris ratio. Eorū poteſt minimus non maximus promi. At in magnitudine contrarius modus eſt. Nam ſecantibus diuidentibuſq; nullū occurrit minimū. Adiicientibus contra aliquid occurrit maximum. Quidnam igitur cauſæ? Nempe ut ego ſentio: quia numerus ex unitatibus conſtat. Nihil enim aliud eſt numerus q̄ unitates multæ. Nam & ternarius binariuſq; multarū unitatum ſunt nomina. Ex quot autem unaquæq; res conſtat: in totidem diuidi ſecariq; poteſt. Quare & numerus in unitates ſecabitur: unitates uero ipſæ erunt inſectiles. Quicquid enim eſt unū in eo quod eſt unum inſectile eſt: & homo unus in eo quod homo īdiuiſilis ē: quia nequit ī alios homines diuidi. Quod ſi poteſt ī partes ſecari & diuidi: non poteſt in eo qđ unus ē. Vnitas plane uſq; quaq; & penitus una eſt: non enim unitati tali ſubiecta materia eſt. Quare oportet in unitatē cadere ac deficere ſectionem. At magnitudo non ex unitatibus ſed ex magnitudinibus conſtat: ita fit ut cum nulla diuiſio ad indiuiſilia uſq; perueniat: minimū utiq; prendi nos poſſit. Per diuiſionem uero magnitudinis numerus in infinitum exit: quia diuiſio illa numerabilis eſt: & omnem multitudinem finitā excedere eſt aggerando ſubinde adiiciendoq;. Porro non habet ex ſe infinitatem numerus: ſed ex materia. Quare omnino omnis īfinitas a materia proficiſcitur: & materiæ ferē omnis accæpto. Quūq; materia poteſtate non actu ſit: recte dicitur infinitatem quoq; poteſtate eſſe non actu. Recte & illud: tunc ſolum poſſe infinitum eſſe quum fit. Nā & materia difluit ſemper: nec permanet. Numerus itaq; a materia mutuatur infinitatem. Ex numero contra non habent magnitudines: ut poſſint in infinitum excreſcere. Nam maiora quærenti extrema mundi facies occurrit eo modo quo in numeris unitas. At mundus diffundi augerique nequit: alioquin eſſet aliquid cœlo maius. Totum uero ſi totum eē tendit: neceſſe eſt eſſe terminatum. Sed ſi unicuique corpori ſemper liceret adiicere: nihil eſſe totum aut uniuerſum poſſet: ſed infinita quædam & ſenſilis magnitudo: qualem ueteres nonnulli ſcilicet ſomniabant. lxvi lxvii lxviii lxix

SEd ſcire licet quum infinitum dicimus in magnitudine tempore motu conſtare. Non ita loquimur ut putemus infinitum eſſe genus quoddam & cōmunem adeo naturam illorum: ſed ita ut eo ordine: quem res illæ gerunt inter ſe: eodemque ſint infinitudinem aſſecutæ. Tempus enim propter motus infinitatem infinitum eſt. Nam & a motu habet ut ſit. Motus pp magnitudinē eſt īfinitus: qa motus oīs citra magnitudinem uerſat: auctio diminutio alteratio delatio. Magnitudo ex ſua natura uidet infinitatē indepta: qa in magnitudīes alias deīceps extrahit. Cæterum credamus hæc in præſentia ita eſſe uti dicimus. Nam proceſſu operis demonſtratiōe clariſſima explicabuntur hæc omnia. lxx

NEq; tamē exiſtimādū eſt rationē hāc qua oſtēdit nihil eē actu īfinitū & impcurſile cremētū uerſus: eripere mathematicis facultatē tractādi de īfinito. Nō. n. linea īfinita opus ē illis: quū finita & terminata ſemp utant. Satis habēt ſi quātā uolūt obtineāt. Sed ambigat aliqs ſi finitus ſit mūdus primū illud ſpectamen theoremaue ī libro elemētorū q demōſtrauerint? Nā det iis diametros mūdi ſupra quā cōſtitui triāgulus debeat: ubi nā duo latera triāguli collocabunt? Sed ſoluit primū: non das qualē petūt: petunt autē quæ poſſint extrahi. Deīde apud Geometrā nihil ītereſt ſit ne aliqd extra mundū nec ne. Cogitatio ſola eſt quæ datā lineā puehit in īmenſum. Neq; ppea neceſſe eſt continuo eē actu: quod qs affingit aut concipit aīo. Forte. n. non fuerit in rebus linea qualem illi aſſormant: neq; corpus item aliquod in tris dimenſiones fuſum ſine diſſidentia aut renitentia aliqua. Sed quemadmodum nihil uetat longitudine latitudine & puncto indimenſili ſepatim atque ſeorſum uti quāuiſq; nullum illorum per ſe ſubſiſtat actu: quia tamen finguntur ſubſiſtere in conſyderationem p ſe ſine mendatio ueniunt. Ita & ſub diametri illius commenticio & imaginario incremento uti citra metum culpæ aut falſi poterimus. Neq; abſurdum id ſequitur: quaſi nullus ſit extra cœlum locus: quia liniamenta illa loci non indigent. Non enim omnis linea naturalis eſt: quæ & naturā requirat & locū. Nam mathematicæ quædam habent: quarū ueluti locus eſt animus ſpeculātis. Ideo enī mathematica dicuntur abſtractu & abiunctu conſtare: quoniam ab iis quæ in naturalibus corporibus uiſitantur loco qualitate tempore actione motu affectionibus & reliquis generibus eximuntur abiungunturq;. lxxi

Ipſi per ſe menſus atq; ipſa continua æſtimant atq; ſpectant: q; ſi deſcribendo triangulo neceſſaria eſſet mentio loci: is q locum adimeret: ipſam quoq; demonſtratione euerteret. Proinde nemo ita dicit: quia linea in hoc loco: aut in illo ſit: neceſſe eſt hoc aut illud ſequi. Quẽadmodũ itaq; Democritus quũ probare niteretur colorum uarietatẽ non natura conſtare corporibus: ſed ex habitu noſtro reſponſioneq; contingere nihil ſtatuit contrariũ Geometræ: quia coloribus diſciplina illa nõ utitur. Ita is qui locũ eſſe infinitũ negat: immo & is qui locũ oĩno eſſe inficiaretur: nõ eſt impedimento iis: q de lineis cõmentantur ratiocinãturq;. Nã qui locũ auferũt: id auferũt: quo Geometræ nõ egent. Quã uero Mathematicæ res non ſint in loco aliquo conſtitutæ Ariſtoteles adeo ipſe declarat. Quãuis inquit in loco illæ nõ ſint: eſſe tamẽ ex iſtitutiõe & diſpoſitiõe noſtra uidentur. Hæc ille. Sed cedo quænã naturalis aſſertio Geometriã poſſe euertere? Illa mehercule opĩor quæ principia & elementa inſectilia & minima faceret. Ita diuiſio infinita adimeret: qua adepta corruerent plurima a Mathematicis ueriſſime & facillime demõſtrata: q; ſi ĩ maiori mĩoriq; linea explicari eadẽ poſſunt: quẽadmodũ & faciũt & fatent mathematici: quid

lxxii nam p deũ opus eſt maxima? Eſt. n. eadẽ ſecãdi maximã & minimã rõ: quæ põt & extrahi. Ita igit de ĩfinito agunt: non ut de impercurſili ſpatio: ſed ut de linea ea quæ poſſit & extrahi. Eſt itaque huiuſmodi infinitum. Et ut diximus ad cauſam materialem refertur. Eſt enim materia ipſa infinitum: ſi per ſe ſola ſpectetur: utpote quia in priuatione: infinitas autem ipſa priuatio eſt: non tamen iccirco quia infinitas in materia priuationeq; ẽ. Materia ipſa p ſe põt eẽ diuiſionis illius ſubiectũ: ſed corpus cõtinuum ſenſile. Nã diuidũdæ res ſubſiſtũt actu. Sed q̃obrem dictũ nobis eſt diuiſionis infinitatẽ ad materiã pertinere? Nempe quia cõpoſitũ & id quod diuiditur corpus non amittit formã in diuiſiõe: ſed retinet. Ita cum non poſſit a forma pendere a materia pendeat: ac uidentur quidem ueteres infinito uſi pinde atq; materia. Sed diſſentaneum erat: quum ita uterentur: exiſtimare nihilominus coercere & cõtinere: id cætera non contineri.

lxxiii RElinquum eſt ad eas aggredi rationes quibus ĩfinitum non potẽtia modo: ſed actu eẽ defenditur. Ex illis aliæ minus neceſſariæ ſunt: aliæ ueras quæſtiones uidentur afferre. Nam puaret iccirco haberi actu infinitum aliquid oportere: ne rerum generatio exhauſtis ſumptitiſq; principiis procumbat & concidat. Lubrica & caſſa ratio eſt quum fieri poſſit: ut materia rerum finita corruptionem unius generatio alterius uicaria ſubeat: & obitorum loco naſcentium pul-

lxxiiii lulet. Ea quoq; ſors ratio quæ dicit finitam rem ad aliquid finiri terminariq; oportere ſemper: tametſi ueriſimilis uideatur: facile tamen in hunc modum æſtimantibus falſa deprehenditur. Equidem haud conceſſerim finitam rem terminari ad aliquid ſemper. Nam ad aliquid terminari nihil aliud eſt: quam tangere contra quod tangat. Atqui aliud eſt tangere: aliud finem atq; extremum habere. Nam tangere ad alterum refertur externe: habere finem ad ſe ipſum interne. Tactus tangendo conficitur: finis & extremum habendo. Quamuiſq; nonnullæ res poſſint & habere finem & tangere: non tamen idem ẽ rebus tangere & finem habere. Accidit enim ut finita quæ ſunt etiam tangãt: ut ſunt omnia quæ nõ tota modo in ſe: ſed partes ẽt uniuerſi ſunt: atq; id quoq; non in eo quod finita ſunt: ſed in eo q; partes ſunt mundi. Quod ſiquid eſt uere ac ſimpliciter totum: ideſt q; nullo modo aut reſpectu ſit pars: ſed abſolute totum & ſemper nimirum extra terminatum alio eſſe non poterit. Præterea quocũq; rem conferas habet extremum & terminum: non item quocunq; conferas tangit: nã linea pedalis quouis relata terminos ſuos habebit notas & puncta: non tamen quouis relata etiam tanget: quia linea omnis ſolam lineam tangit. Proinde quæq; res quocunq; collata ſuos fines tuetur & obtinet: non item neceſſe eſt ut tangat omnia ad quæ conferre libuerit. Quod ſi linea non tangeret lineam: non propterea infinita interminataq; fuerit. Quãobrem non idem eſt finiri rem & ad aliud extra finiri. Sed neq; numerus aliqs puta denarius: tametſi finitus aliquid obiter tangit. Nec quamuis per ſilentium ſit finis impoſitus uoci finita illa proinde uox tangere ſilentium poterit. Ii quoq; qui adſtare inane quoddam extra cœlum autumant: quamuis finitum eſſe cœlum putent: non tamen tangi ab eo poſſe uacuũ illud concedunt. Nã ſola ſe corpora mutuo contingunt. Sed & indiuidua illa Epicuri corpuſcula quæ per inane uagari & uolitare creduntur: quãuis finita uiderentur eſſe: non tamen terminari aliquo extra aut tangere dicebant: alioquin uir ille tantum tribuebat huic inuento: ut ea quæ uetuſtate collapſa obſoletaq; eſſent reconcinnari inſtaurariq; diceret: ſubſidio minutularum quarũdam aggeſtionum: quibus recreata illa ſibique reſtituta derepente alia quaſi ad inſtar ſubditii partus & præſtigiatoriæ ſubiectionis extarẽt: ſumpto credo de furibus cõmento: quibus ea ſolertia eſt cælandis: q̃ interuertiſſent: ut aliam iis tum ſpeciem tum formam & figuram inducant. Sed de hoc ſatis. Cæterum quum ea terminentur ad aliquid: quorũ ſemper extra licet aliquid capere. Id autem cuius aliquid ſemper extra licet capere: infinitum eſſe cõceſſum eſt. Nimirum ſi finitarum rerum ea natura ſit: ut ad aliquid ſemper extrinſecus terminentur: ſit etiam earum illa natura: ut infinitæ immenſæq; habeantur. Quare aut efficite: ut nõ ſit idem rem ad aliquid terminari & licere ſemper extra capere: aut oſtendite infiniti naturam non fuiſſe nobis recte deſcriptã: aut poſtquam hæc præſtare non poteſtis: ne prædicatæ obſecro rem finitam poſſe ſemp ad aliquid terminari: niſi mauultis de re finita infinitum dici afferrique poſſe: ſed comparate & conferte ſi lubet ea quæ diximus: perſpiciteque an nobis par uis ſumptorum ſit. Infinitũ nos uocamus id cuius extra ſemp aliquid capitur. Totum & uniuerſum id cuius extra nihil licet accipere. Totum igitur qd eſt neqt eẽ ifinitum: atq; alteram quidẽ propoſitionem etiam ipſi concedunt: hoc eſt extra totũ nihil haberi: utpote quod tum neceſſarium ſit: tũ ſuapte natura clariſſimum. Alterã nos ſupra certiſſimis argumentis ad-

diximus:ſed ſufficere hæc ad reꝑhenſionẽ & cõfutationẽ rationis illius exiſtimo. Diſcutiamus nunc id lxxv
qđ obiiciť alia rõne:licere.ſ.q̃uis magnitudine accæpta maiorẽ imaginãdo fingẽdoq; capere:& adiicere
ſemp q̃tũ qs cogitatiõe aioq; cõcæperit. Neq; poſſe quẽq; ẽt id uolẽtẽ conãtẽq; ita mẽtẽ & cogitationem
abducere ihibereq;:ut nõ ulterius ꝑdeat coaceruãdo aſſidue accumulãdoq;:uſq; dũ moles q̃dã imenſa
cõſurgat. Sed q̃obrẽ obſecro neceſſe ẽ magnitudinẽ cõſtitui ifinitã i rebus:qa uiſiõe ſola cogitatiõeq; po
teſt ifinita cõflari? q̃ſi uero de nobis pẽdeant oía:atq; ita res ſint ꝑut ipſi cõcæpimus. Nã ſi te extra urbẽ
ẽẽ cõcipio:ſi celſioré mõte. Num ꝑpterea extra urbẽ ſis? Nũ ut Homero dictũ ẽ uerticẽ mõtis excedas?
Amplũ ꝑfecto minus atq; præclarũ fuiſſet nobis a diis imortalibus iunctũ: ſi oẽ id:cuius quẽq; cupidi
tas inceſſeret:ſimul collibitũ fuiſſet affingere id reꝑſentareq; oino:cõfeſtim nobis extaret:cõcipiat Hercu
les ſe præſtãtioré deo:& ferat extẽplo qđ cõcipit:ſiqs ea libidine teneať. Non ſunt igitur omnia: qualia
ipſi cõcipimus: ſed q̃lia ſunt pleraq; pauciſſima mouimus. Tẽpus aũt atq; motus nulla ui cogi poſſunt:
ut initiũ aut finẽ agnoſcãt: ſubeſt.n.utriq; ifinitudo: nõ tamẽ ſimul nec actu nec tota quum fluxæ ſint
partes illoꝝ caducæq;. Eæ dum fiũt ſuccedũtq;:tũ q̃ſi legiť & texitur motus & tẽpus ad eũdẽ modum.
Cõtinuoꝝ diuiſio infinita é:q; ſi uiſa illa imaginaria uehemẽter quẽ urgent ac torquẽt. Simus uel picu
culo liberales. Audeamus fortiter:infinitatẽ demus qd ni? Sed imaginariã atq; fictã:quæ neq; actũ neq;
ſubſiſtẽtiã præferat. Namacrius qdẽ ituenti uidetur neq; imaginatio quoq; ipſa infinitudinẽ aſſeq poſ
ſe: tum q; deponit aliquando:tum q; finitum ſemper aliquid adiicit:idq; eatenus dũ mens labore cogi
tationis affecta laceſſitaq; deſtituat:manuſq; faſtidio det.

THEMISTII PHYSICES LIBER QVARTVS INTERPRETE HERMOLAO BAR.

MODEM Ferme ordine de loco agẽdum diſputandũq; eſt. Primum an ſit:deinde quẽad i
modũ ſit:utrum ſeorſum:ut ſubſtãtiæ atq; per ſe: an potius in alio cõſtitutus:poſtremo
quid ſit. Quã uero ad inſtitutum noſtrũ pertineat ratio hæc:oſtendit uetus opinio:quæ
alicubi omnia eſſe cõtendit:& q; uſq; nõ ſit:ne eſſe quidem uideri:qđ quidẽ nõ procedit.
Nam quũ uideret ea quæ nõ ſunt:ut Hircoceruus:ut Sphinx: nullibi quoq; eẽ cõmeare
& reciprocare rationẽ putabãt:ut ea quæ ſunt oía eſſent itẽ alicubi. Verum ut i totum illi
oberret:fortaſſe tamen quia ueriſſimũ ſit naturalia corpora:ignẽ:aerem:aquã:terrã:quæq; de iis cõcre
ta ſunt i loco eſſe aliquo oportere:ꝑtiũ Phyſici fuerit de natura loci diſſerere. Iã ſi philoſophus naturalis
de motu conſyderat:motus uero naturaliũ corpoꝝ cõmuniſſimus atq; primus é:is qui loco utiť profe
cto uel noíe hoc: de loco nobis cogitãdũ cõmẽtãdũq; ẽ. Quãuis aũt lõge difficilima ea quæſtio ſit: quũ ii
ex ipſa ꝑ ſe loci natura:quã haud facile qs ex rebus utiq; adiacẽtibus loco definiat:qđ paulo ifra mõſtra
biť:tũ uel maxíe ea rõne q; primi uiã facimus cõmuniuſq; nullo qdẽ initio uel oíno ueſtigio uetex:: cui
poſſit iſiſti:nemine ad hoc æui cõperto:qui nedũ i ea re paulo plus uiderit: ſed ſcite idubitauerit quoq;.
Non tamen depræcandũ aut ſubterfugiendũ nobis id oneris eſt. Alioquin non pollicentibus:niſi qua
tenus uires noſtræ ſufficiant.

AC primũ quidẽ eſſe in reꝝ natura locũ plurimis declaratur euentis. Cedũt ſuccedunt iii
tuo corpora:& eo loci ubi aqua inerat: difluente aqua idẽtidẽ ſubídeq; aer ígrediť. Eodem
mehercule mõ:quo i uaſculis & doliis cernitur:ita fit ut idẽ ꝑmanere locus:ſed diuerſa exci
pi corpora uideanť. Ex iis quæ diximus duo eueniunt:unũ ut locũ eẽ oporteat:alterũ ut ne
ceſſe ſit ab iis corporibus quæ locãtur diuerſam rem locũ haberi. Præterea quũ corpus omne ſi nõ de iiii
tineať præpediaturq; in ſuũ quodq; locũ impẽſe cõmigret:ignis in ſublime:terra in imum:palã fit non
mõ locũ eſſe ſimpliciter abſoluteq;:ſed & peculiares ueluti uires quaſdã eius haberi eaſq; loci uideri &
eſſe diſtantias differẽtiaſq;:ſupra infra dextrorſum leuorſumq; ante retro uerſus:quo uidelicet corpora
moueantur differãturq;. Neq; credat quiſpiam huiuſcemodi locoꝝ diſcrimina uarietateſque ex noſtra
tantũ inſtitutione creari penderęq; a deo:ſed quemadmodũ ſumus & præfati ab ipſa plane natura inuẽ
tas collocatas & affirmatas ſciat. Quomodo autẽ hæc differant:non impendio obſcurum internoſcere. v
Nobis nãq; idem plerũq; eſt & infernus & ſupernus locus. Nã ſcandulæ imbricamentaq; ædium: quæ
modo nobis meditullio impluuii agentibus ſuperna ſunt:cõmodum aſcendẽtibus tectũ: fient inferna
& colũna:quæ nũc ẽ a dextra ſi me conuertero puncto fiet a leua. At ſitus natura diſpoſitos præfixos &
conditos ipſi corporum naturaliũ motus atq; ípetus produnt & detegunt:ut ſupernus is ſit quo ignis
& leuia conuolant: infernus quo glebulenta & grauia proſternuntur & corruũt:& Hercule hos locos
natura non ſolum maximo interuallo diſpeſcuit:ſed etiam uiribus & poteſtate ſeiunxit:quod quidem
inde datur intelligi quia ſinguli ſuas & maxime differentes quoq; naturas tum recipiant tum conſer
uent. Sed & q̃ non ſit locus idem qui de ſtatu noſtro inſtitutioneq; naſcitur cum eo:qui natura præſcri
bitur: Mathematicæ res affatim oſtendunt. Illæ neq; locum habent neq; mouẽtur ullatenus: quia per
ſe non ſubſiſtunt:de noſtro tamen habitu reſponſuque:tum a dextra:tum a leua ítelligi poſſunt & fin
gi:non q; locum natura ſint ullum adeptæ dextrum leuumue:ſed q; intelligantur tantum de eo ſi
tu poſitæ:& q̃madmodum eas res imaginatione cogitatiõeq; abſoluimus & ſeparamus a motu:& qua
litatibus reliquis:ita & locum & reſpectum huiuſmodi quem illis natura non addidit: ſolum imagi
nando tribuimus. Iam ii qui uacuum introducere nitebantur: tanquam locum quendam ſubſitum
id rebus uolebant. Quid enim ſi uacuum ſit eſſe aliud poteſt:q̃ locus corpore deſtitutus uiduatuſque. vi

Quamuis autem ſatis hæc ſint ad communiendum id quod ſumus aggreſſi: non eſt tamen poetarum autoritas in ea quoque re conſenenda: inſuper habendaq; penitus Heſiodi inquam qui omnium primus nobis commendauit & prodidit locum. Nihil enim aliud per naturam illam hiantē: quā chaos & patorem appellat: q̄ locum & inhabitaculum rerum intelligi uoluit: perinde ac rebus præcauendum eſſet: protinus aliquo: in quod reciperentur atq; reconderentur. Atq; hic ex eorum numero uidetur fuiſ
vii ſe unus: qui res omnis alicubi eſſe arbitrabatur. Quod ſi locus eſt ita ut Heſiodo uiſum: profecto ea natura erit admiratione & ſpectatu digniſſima. Nam ſi rebus omnibus primum ſuppoſitus & ſubiectus ē locus: neceſſario ſequitur rerum primum fuiſſe comparuiſſeq; locum: propterea nihil ſine loco fuiſſe: locum contra & ipſum chaos ſine reliquis rebus aliquādo adſtitiſſe: ita & tempore & natura præceſſerat. Nam loco ſublato: reliqua eſſe continuo peritura: non item quæ in eo continentur ademptis ipſe perimitur: ut ſi ignis interſtinguatur: non ſit abolitus propterea & locus: ſed ſi rem eſſe nihil aliud eſt q̄ alicubi eſſe loco utiq; corrupto: res quoq; locatæ obiter interibunt.

viii SEd cauendum eſt: ne dum ultra q̄ ſit par loci naturam honeſtare illuſtrareq; tendimus tanq̄ frigidiuſculi rideamur: alioquin magnis uiris e regione pugnantibus: quorum ratiões prætermittendæ nec ſunt: quibus illi nedum ut æquiorem ullam ſententiam præferāt: nihil loco relinquunt: ſed penitus de rebus exterminant & interdicunt eſſentia. Proinde incommodantur: ſimul qs attemptauerit: quid ſit locus afferre: coactum recantare & confiteri non eſſe. Nam primum deſigna inquiunt nobis in quo nā genere locum collocaueris? Nonne liquet in genere corporū? Eſt. n. locus in tris dimenſiones ſuſus. At ſtatim abſurdiſſimum illud ſequit: corpus in corpore recipi: & duo corpora eundē locum accubare occupareq;. Nam ſi & locus & id qđ recipit corpora ſunt ī dimēſus æquales attēſa: nimirum bina ſimul corpora ſingulis locis aſſiſtentur collocabunturq;. Quod portenti maxime cognatum atq; affine meditationibus Chryſippi Zenonisq; ueteres tāq̄ apertiſſimū maximūq; mendacium conſone diſploſerunt. Quod & plerisq; dicato ſeorſum opere amoliri: & cōfutare ſunt conati: p̄cipue uero Aphrodienſis Alexander in libris iis quos de meſtione compoſuit: paſſimq; ut cūq; incidit mentio in reliquis rerū naturalium cōmentariis: quorum lectionē uolentibus adire prō-
viiii ptum ſit rationes illas ediſcere. Et hercules ſi corpus non ſit locus: haud plane uidere ſe quid demū eſſe aliud poſſit. Nā diffundi in tris dimenſiones ſolius eſſe corporis propriū. At aqua dices poſt acrē locus recipit: ita locus eē per hæc oſtendit. Sed attende ut ex hoc quoq; diſſentanea quædā incurrāt. Quum aquam excipit locus is ubi aer fuerat antea: manifeſtū eſt ſuperficiem quoq; aquæ recæptā eſſe ad idem exempli: quo recæpta aeris fuerat. Si ergo ſuperficiem recipit: lineas quoq; & puncta recipiet. Quare lous erit ut corporibus & ita & punctis ſuus. Sed hoc eſt ipoſſibile: q; locus puncti non diſtat a puncto: nec locus lineæ ſuperficieiq; a linea: itē & ſuperficie diſcrepat. Quid enim ſit per deū ſuperficiei locus præter ſuperficiē aliud. Et maior quidē ſuperficie locus eſſe non poteſt. Ea. n. parte qua ſuperficiē uiceret excederetq; nihil ſuperficiei utiq; cōtineret. Et fortaſſe quod in trāſcurſu dixerim locus ſupficies eſt: q; ſi lineæ locus nō differt a linea: & is qui ſuperficiem recipit: nihil eſt præter ſuperficies: & is qui cōtinet punctū ipſemet punctus eſt: efficitur: ut quū corpus aliquod aliquo in loco recipitur: locus ille ſit
x corpus. Præterea unaquæq; res aut elementū eſt: aut ex elementis conditum. Atq; hoc ueriſſimū ipromiſcue atq; ſimpliciter eſt: ſiue de corporeis ſiue de incorporeis loquamur. Et corporū corporea ſunt elementa: incorporea incorporeoꝝ. Neutrum horum eſt locus. Primū inter ī corporea cooptari & collocari non poteſt quia dimenſum & magnitudinem præfert. Nec inter corpora quod ut diximus ī illo
xi corpora recæptant. lā locum eſſe initialē & primā rerū putare & tanq̄ originale principiū omnibus: hominū eſt parum conſyderate loquentiū & in maximis rebus errantiū. Nam quo pacto principiū eē uoluerint: num uti materiā? At quidnam uidetur de loco tāq̄ de materia conditum cōſtitutūq;. Num uti
xii formam? Num uti cauſam mouentē? Num uti finem? At profer quid uis horum qui conſtet? Sed & Zenonis ratio ſuperponenda non eſt. Si fuerint res inquit in loco oēs: fore ut ipſe quoq; locus ī loco ſit & huius etiā loci alius ſubinde locus: atq; ita deinceps in infinitū alii conſtituantur. Si quis uero uacuū:
xiii ut non eſt: ita de rebus etiā tollat: palam eſt: ſi fuerit locus: non eſſe illū ſine corpore futurum: ſed fore undiq; uerſus pleniſſimū & confertiſſimū in plenum. Qui locum defendunt quid ſtatuāt de rebus iis quæ augentur & creſcunt? iis quātū adiicitur corporis tantum accidit & loci. Nā & totæ cōtineri & recondi cernuntur. Neceſſe eſt itaq; maiorē effici locū & una cū corpore intumeſcere & gliſcere. Sed quo nam modo? aut unde ampliabitur locus? difficilis explicatu res eſt. Recte igitur initio dicebamus eū qui loci naturā reddere tēptauiſſet: piclitaturū ne locū nō eē fateri maxīe cogeret.

xiiii SAne nos alia uia aggreſſi duplicem locum eſſe comperimus. Alterum primum: non primū alterum: ſed qui q; medio alio locus fit: locus per aliud commode appellabitur. Per aliud locus eſt is qui pluribus corporibus eſt communis. Primus qui ſuus cuique conſentaneus ad æquatuſque habetur: id hoc exempli patuerit. Domus urbs terra aer cœlum non ſunt loca prima: ſed per aliud. Is uero qui nihil præter te: amplectitur ambitq;: locus is primus eſt tuus: quia propter hunc locum qui primus & tuus eſt dūtaxat uera ſunt quæ de locis non primis dicuntur. Iccirco enim uerum eſt te domi eſſe: quia in loco illius aliquo tibi æquato poſitus conſtituſque es: & ī urbe propterea: quia domi: & in terra itidem quia in urbe. Sed ſi proprius locus eſt is: qui primus continet ambitque corpora: neceſſarium eſt: ut locus ſit tāquam extimum quiddam limes finis ac termīus: utpote quo primū corpora definiantur & terminentur. Nā quū nihil ſit mediū non poteſt dici: ad aliud

primū corpora terminari & ad hūc ꝓxime. Dicet qspiam si locus est terminus primus & ꝓximus rei: q distinguet a forma? Est enim forma prima q̄ terminat definitq; corpora: & q̄ magnitudines ad subiectam materiā accōmodatas habilesq; impartit. Sane si hoc respicias locus uidebit forma esse: sin uero alia quædā accidētia loci cōsyderes: ad naturā materiæ ppensius declinabit. Videt. n. locus eē corporis: xv
& magnitudinis spaciū. Quæ cōditio: in materiam quoq; cōuenit. Ea nāq; quum p formā finit contineturq; superficiebus & terminis: magnitudo & spaciū quoddam efficit. Et suapte quoq; materia spaciū est: q̄q̄ finibus exēptum idistinctum iterminatūq;. Si. n. a globo sphæraue terminos & affectiōes remoueris: nihil p̄ter materiā: spaciūq; illud mex absolutūq; restabit. Nec. n. existit cōstatq; terminis spaciū sed finit terminis. In terminis quoq; nō ē: sed in subiecto. Ex hoc locus uideri simillimus materiæ pōt. Alioquin cognatio quoq; illa non tenuis fuerit: q; quēadmotū materia: item & locus formas ac species multas q̄ corporibus insunt: unus idēq; suscipere cōtinereq; uideat. De ea potissimū similitudine motus ē Plato: ut idem eē materiā & locū in Timæo asseueraret. Id. n. qđ formas alternatim ac successū reciperet: modo syluam: ideſt materiam: mō cōcæptaculum. i. sedem ac locum uocabat: ceu una re multis nominibus dicta significataq;. Verum tamen aliter in Timæo: aliter in iis quæ Agrapha iscribūtur: edisserit de concæptaculo: illic materiam p̄cipientem participantemq;: hic numex. i. magnum & paruum esse concæptaculum rebus & formis oībus statuit. Per hæc ut dixi: uideri pōt materia esse idem & locus. Ac cæteri quidem ferme omnes locum esse aliquid putauerunt. Solus Plato ausus est non solum dicere locum esse: sed ēt finire quid esset: q̄q̄ id parum prospere translationibus agens nō proprio sermone naturam eius indicans euelanſq;. Liquido igitur cōstare arbitror locum: siue quis materiam eum putet esse: siue formam: tractatu utcūq; p difficilem uideri: utpote in quo noscēdo ad principia recurramus: quorum speculatus p se altissimus est: & haud facile cuius adeūdus: qa conamur separatim cognoscere ea: quæ seorsum cognosci non possunt. Porro fieri nō posse: ut forma aut materia locus sit xvii
non est impendio laborioſum ostendere. Forma & materia ab ipsa re separari nō possunt: locus potest ubi enim aer fuerat: per uicissitudines: nunc aqua: nunc terra: nunc denuo aer inuehitur. Non enim locus aliquid corporis est: non pars: non affectio: non habitus: non potestas. Nam huiuscemodi qualitates a corpore nō exoluunt locus exoluit. Hercules uidet uasi esse simillimus. Est. n. uas locus trāslatilis & ipsum quoq; nihil est rei. Igit dixerit quispiā locū nō eē cōtenti locatiq; corporis accidēs: Iccirco quia separat a corpore: an ita soluit: ut esse in loco: accidens sit inseparabile corporis: locus non sit locati corporis accidens: sed plane illius cuius superficies: atque exitus est. Materia autem esse nequit locus alia xviii
etiam num ratione. Quod quum materia contineatur: continere cernitur locus. Iam de foris extrinsecus locus est: materia & forma interna. Plato uero qui contendit ostendere locum esse materiam: non uidet se si ita sentiat suas illas ideas numerosq; specificos in loco esse constituturū: quia ut dixi materiam subiectam numeris facit: quā ille interim magnum & paruum: interim participationem & p̄cæptionem appellitat. Præterea si res quæ mouent in locos proprios ferūtur: in materiam & formam xix
nulla res fert: quia secum & itra se cōtinet utrāq; naturam: certe neutra locus erit. Equidē libenter poscerem: qui fieri potest? ut corpora: si locum ideſt materiā & formam itra secōtinent: moueantur? ut locus supernus infernus distent? ut ad ea loca differantur? At in materia & forma quidnā est supra? xx
Quid infra? Quærenda enim & assignanda sunt loca: ad quæ corpora naturalitus deferunt. Quod si materia formaue locus sit: quū materia & forma motu corporum moueāt: ibiq; adsint: ubi ipsæ res adsunt & corpora. Primū sequit illud absurdū moueri locos posse: deinde quomodo elabent ne locū esse in loco cōcludant? Si enim tunc i loco corpus est: quum hinc illuc aut contra defertur: profecto & locus corporis esse in loco uidebitur: si ipseq; simul cum corpore deferat. Præterea cum uicibus corpo xxi
ra permutentur: aer in aquā: aqua in aerem abeat: si formam esse putaueris locum continuo locū fateberis posse corrūpi: quia & formæ in trasmutationibus & cōuersiōibus corrupunt. At q̄nā sit loci corruptio: difficile ē afferre uel fingēdo. Aut si materiā eē locū dicas: quur aq̄ recēs ꝓgenita nō i aeris loco maneat: qppe q iā uanuerit: i aeris materia maneat: qppe q̄ icorrupta sit semp atq; ut iqt Plato: una atq; eadē manens differentiū formax signaculis & ipressionibus exculpat.

HActenus ambigendi rationes attulimus. Ad his quot modis res dicat in altero esse exponē xxii
dum uidet. Id. n. ptinere maxime ad demonstrationē præsentē putamus. Ac primū qdem xxiii
unus significatus is ē quo digitus dicit i manu esse & pars oīs in toto. Alter iuersa uice: quo totū i partibus ut os in oculis fronte naribus bucca. Tertius: quo species i genere: ut homo i aiali. Quartus: quo genus in specie ut i homine animal. Neq; mirum uideat: si in homine esse animal dicit: quasi id qđ plus est in eo qđ minus esse non debeat. Nā si acriter inspexeris inuenies animal tanq̄ partem in homine. Proindeq; in hominis definitione includi comprædiq; animal. Quintus: quo forma est in materia: ut lectus in ligno: & sanitas in temperatura calidox frigidorumq;. Sextus: quo i rege intelligit positus rerum græcarū status: & quo demum in primo aliquo mouente gubernanteq; dicuntur aliqua esse collocata. Quale est illud Homericū. Hæc Iouis i genibus. Septimus: qui ad bonū & finem pertinet: ut quū dicimus oīa in felicitate & beatitudine polita. Sunt & alii modi: quibus res esse dicunt in altero. Sed oīum quos enumerauimus: & quos prætermisimus: ille ē maxime proprius atq; præcipuus: quo res in aliquo tanquam in uase & loco desita constitutaq; dicitur. His ita explicatis
id quod ē consequens inuestigemus. Sit ne quippiā in nulla re ita ut in se ipso. Et utrū modus hic sub xxiiii
aliquem eorum cadat: quos prætermisimus. An hoc oīno esse non possit. Porro uerissimū est: omnia

aut nullibi esse: aut in altero: sed quonam modo inquies: usualis illa locutio recipitur: qua solemus plerũq; in se ipso esse quem dicere. Sed scire licet hominem non primo: sed per aliud in se ipso esse posse. Ex eo enim q; hominis aia in corpore hois collocata est: totiusq; hominis pars ī alteram partem recepta: fieri põt hoc argumẽto: ut esse aliqd in se ipso dicat: iccirco qa pars in parte sit condita. Nam & aial ꝓpterea sui met mouens habet: qa pars illius altera moueat altera moueat. Alio modo arbitrari totũ in toto esse prorsus est dissonum: q; si qs rustice urgeat non dicere se aiam esse in corpore collocatam: sed ipsum prorsus animal in se ipso prorsus: is uidet cõsuetudinis licẽtiam ignorare: quæ efficit: ut pleraq; a partibus cõmode: & apposite denominent. Quẽadmodum itaq; petasatum calceatũue dicimus Socratem: nõ q; totum corpus calceo petasoue indutum sit: sed q; tantum pedes iniecti munitiq; habeant: ita & animal in se ipso esse consueuimus dicere: quoniam pars altera ītra partem alteram aialis condita cõcæptaq; est. Eodem exemplo possumus amphoram: hoc est uas illud fictile: quod cum ipso uino sit: dicere in se ipso esse: eo q; in uase uinum includit: non q; seorsum: aut uas in uase sit: aut uinũ in uino. Prohinc non simpliciter absolute q; sed per aliud & secundum partem in se ipsa res fuerit. Pleraq; aũt per aliud esse dicunt in aliquo. Est enim in homine albedo: ideo quia in corpore est: & in corpore propterea quia in superficie est. At in superficie non per aliud amplius: sed per se immediateq; fuerit. Verum tametsi in superficie sit primum albedo: non eo tamen iudicanda est: eadem res albedo & superficies: ita ut sequi possit in se ipsa rem esse. Alia siquidem definitio superficiei: alia albedinis & coloris est. Item definitio animæ diuersa est a definitione scientiæ: atqui scientia primum in anima haberi dicit. Est enim in homine sciẽtia iccirco: quia primum in anima. Demum si singula percurreret: & æstimare uelis reperies definitionẽ recipiẽtis rei alienã eẽ a definitione recæptæ. Quod quũ ita sit: quo pacto eẽ in se ipo qppiã põt? Alioqn a se ipsa rẽ eẽ diuersã & alienã oporteat. Est ne ī se ipsa res aliquo eorũ modoꝝ quos retulimus. Et hercules q̃cũq; recipiunt ī re diuersa recipiunt. Nã totũ qđ uidet esse in partibus nõ dicimus eẽ in se ipso. Aliud. n. est totũ: aliud partes ipsæ. Totũ est unũ & sibiipsi idem. Partes & plures sunt: & differentes. Sed neq; ratio ipsa quam diximus: finit rem esse in se ipsa ullam: quia definitiones: & naturæ eius quod est primũ in aliquo: & eius in quo primum est aliquid: proculdubio differentes & discrepantes habentur. Quare si quid in se ipso esset: naturas & definitiones pugnantissimas subiret: immo esset illa ipsa quæ pugnant. Sed quemadmodum nequit esse: ut uinum sit amphora fictilis simul atq; uinum: aut e diuerso: ut amphora fictilis sit uinum simul & amphora: ita nequit esse: ut in se ipso sit qppiã. Vex ut ante dictum est: eẽ in se ipso aliquid penes secudumq; partem põt: ita ut totius amphoræ pars: ideſt ipsum uas fictile uinũ excipiat: non q; sit ipsum uinum: sed res a uino diuersa: pars ideſt uinum in uase ipso excipiatur: non q; ipsummet sit uas in quo sit: sed quod ī re altera: & a se omnino diuersa: tanquã in uase collocetur. Semper enim definitio eius quod in altero est: distat ab ea quæ est eius in quo est alterum. Quemadmodum in se ipso ipse nihil per se possit: constare de su- xxvii pradictis rationibus puto. Quã uero neq; per accidens esse ī se ipsa res possit peruincemus hoc modo. Illud prius notauerim non idem intelligi cũ per partem & cũ p accidens dicit. Quamuisq; utrũq; per aliud sit: per plurimum tamen utrũ afferas interest: animal per partem obtuitur: quia oculi quibus officium obtutus absoluitur: pars sunt animalis. Per accidens fluctuat malus ī naui: quia in naui q̃ fluctibus iactat accidit malus: albedo quoq; qa motu hominis ī quo est mouet penes accidẽs dicit moueri. Atq; ii duo modi habent quibus res p accidens dici existimant. Primus quum pars afficit affectione totius: alter quum accidens afficit affectione subiecti. Vtrum genus accidentis afferimus quo quid ī se ipso esse per accidens possit? Quod equidẽ scientiã: plane uideo neutrum: alioquin sit necesse alteꝝ aut suimet ut pars aut ut accidens: fiat: quod quidem supra captum cogitationis est. Atq; ita quidẽ si aliqd esse accidens in se ipso posset: nulla ratione alia posset: nisi qa uel pars eẽ uel affectio suimet posset. Eodẽ mõ amphora ī se ipsa p accidẽs eẽ non potest: nisi aut ps aquæ sit: aut accidẽs amphora. Nam simulatq; aqua collocata esset in uase: ipsum quoq; uas quod aut pars aut accidens fuisset aquæ: ī se ipso utiq; collocaret: hoc uero perridiculũ est: præterq; sequitur: duo corpora esse eodem in loco futura: tum uas qđ in se ipso esset: tum aqua quæ contineretur ī uase. Verũ de his satis. Ex horum modorum explanatiõe xxviii Zenonis cauillus facile dissuitur: quo ille utebatur ad demonstrandũ si locus aliquid fuisset: ī alio loco subinde locum esse oportuisse. Prorsus ut dixi res in aliquo esse multifariã potest itelligi: eritq; locus nimiꝝ ipe in aliquo utiq; nõ ī loco. Is enī q; prie locus ẽ corpis nobis obducti & circũdati & ambientis est ultimum. Esse uero in aliquo dicitur locus ideſt in corpore eo: cuius ipse pars atq; exitus fuerit: non tanq̃ in loco: sed tanq̃ in toto. Nã & sanitas in aliquo est intemperamẽto scilicet calidoꝝ frigidorumq; nõ tanq̃ in loco: sed tanq̃ in corpe: cuius ẽ habitus. Caliditas itẽ atq; frigiditas ī corpore nõ ut ī loco: sed xxix ut qualitates eius & affectiones habent: ita & locus in aliquo sit dũ nõ ita ut in loco. Alioquin dissenta neũ fuerit eã rẽ in ifinitũ extrahere. Sed satis hactenus indubitatũ disputatumq; in contraria est. Nunc xxx decernendi sententia & fiducia insumenda.

QVoniam uero loci natura compertu exploratuq; ardua est. Primũ cõsyderabimus: & quasi reponemus: ea quæ inesse loco cõmuni hominũ intelligentia opinioneq; iudicant: deinde sensim irrepemus ad communitionem absolutionemq; reliquorum. Ac primum quidem confessum est omnibus locum complecti continereq; eas res quarum est locus. Deinde locum rei illius quam continet: nihil esse quod nos supra necessariis rebus addiximus. Tertium ẽ locum primum citimum: & proprium maiorem minoremue corpore: eo quod continet esse non posse: non

minorem qui enim ambiret amplecteretur q̄:nec maiorem quia in partem illam ſubſiduam corpus: alterum poſſet inferri ſuffarcinariq̄:ita confieri:ut iam neq̄ proprius:neq̄ primus:neq̄ citimus ſit futurus. Quartum eſt:ut locum a corpore collocato ſeparabilem eſſe dicamus. Atq̄ hæc nos ex ſucceſſu ſubeuntium corporum:& uiciſſitudinario rex igreſſu egreſſuq̄ uex eſſe ſupra docuimus. Poſtremū xxxi quod affirmauerim eſt:ut quæcūq̄ in loco ſunt:aut ſuperiori: aut in inferiori loco eſſe neceſſe. Subiectis his hunc ad modum perſpiciēda & reducenda ſunt reliqua. Prorſus neceſſe ē:talem definitionem afferre:qua tum argumenta contraria diſſoluant̄:tum ea quæ ineſſe uident̄ loco aſſerere ac tueri poſſimus. Inter hæc illud quoq̄ manifeſtum obiter fiet:quidnam cauſæ fuerit: quod in ea re explicanda enodandaq̄ difficultatem & ſcrupulum pareat. Primum ſcire oportet nullā haberi poſſe de loco mentionem:niſi motus localis aliquis haberetur:propterq̄ id potiſſimum cœlum eſſe arbitramur in loco: xxxii quia in motu ſit & excitu maximo. Tria autē genera localis motus ſunt: delatio auctio minutio. Nam & in auctione rerum locus ex loco mutatur:& quod prius fuerat hic quodq̄ dodrantem:uerbi gratia: occupauerat loci: maiorem deinceps minoremue ſibi locum adoleſcendo minuendoue comparauit. Mox & illud quoq̄ notatu dignum non ex omnibus:quæ mouebantur ueniſſe nos in cognitionem loci:ſed ex iis modo quæ per ſe ac proprie mouebantur. Nam quæ per accidens mouentur: quemadmodum proprie non mouentur:ita neq̄ loco egere:neq̄ loci in noticiam perducere poterant. Sed & diſcrimen quoq̄ non admodum tenue uiſitur inter illa ipſamet:quæ per accidens mouent̄:quædam ſimul a toto ſubiectoue ſeparaueris:p ſe moueri differiq̄ poſſunt:ut corporis membra:ut nauiū claui. Quædam non poſſunt:ut albedo:ut ſcia. Neutrum genus nos in primam loci cognitionem perrexit. Sed ea dumtaxat occaſionem momentumq̄ præſtitere:quæ per ſe ac proprie mouebantur. Per ſe aūt mouentur:ea quæ diſſeparata diſiunctaq̄ ſunt ab eo:quo continentur:eiq̄ quod nihilominus tangūt minime continuant̄. At manus implexa uolumini ſcribendo ſeorſum ē a reliquo corpore: non tamē xxxiii eſt a reliquo corpore ſeparata:neq̄ attigua brachio:ſed continua eſt:proinde nemo ſecundum illā partem:neq̄ per ſe mouetur:neq̄ in loco per ſe eſt. Verum quemadmodum ex iis:quæ per ſe mouent̄ ,p culdubio natura loci petenda promendaq̄ eſt. Mouentur autem per ſe in mundo animalia. Num igitur mundum eſſe animalis locum cenſueris? minime:num igitur aerem? nequaquam. Quamobrē? quia probatum ſupra eſt locum:neq̄ anguſtiorem:neq̄ amplioré eſſe poſſe:q̄ corpus locatum. Quiſnam igitur erit locus. Calliæ peculiaris & proprius? profecto nullus alius niſi eius aeris extrema & ci xxxiiii rima pars:qua ſolus Callias ambitur:atq̄ circūdat̄. Per id eſſe in aere:Calliam uex ē:per aerem in mundo. Quo fit ut hic primus ſit Calliæ locus. Quum ergo:id quod continet non eſt a re contēta ſeiunctū auulſumue:ſed iunctum plane continuatūq̄:ea res in loco eſſe:ſed nō in ſuo toto putanda pars eſt: ut manus:ut crus:ut thorax in corpore. Quum uero præciditur diſſeparaturue:ita tamen ut tāgat: tunc in eo loco eſt:ubi continentis eſt finis. Hic iam neq̄ pars eſt corporis contenti:quum ſit extrarius:neq̄ arctior item aut capacior. Sed quoquo uerſus æqualis & quadrās & cōſentiens finibus marginibuſq̄ ambiētis corporis ultimis:qa contiguox extrema ſunt ſimul. Plane partes:q̄ in toto ſunt:nō i toto:ſed cū toto mouent̄:ea uero q̄ ſeparata ſunt in loco nō cū loco moueri itelligunt̄. Sed occurrat aliqs:nōne res quæ in uaſis locant̄:una cum loco ipſo moueri uiſunt̄:quotiēs uaſa ipſa: utcūq̄ mouēt̄? Verū uaſa non ſunt loci quos quærimus proprii:quippe incluſis corporibus ampliora capaciaq̄: ſed extrema: hoc eſt concaua illa fictilium internaq̄ facies:id maxime ac ,pprie locus ē:utpote quæ habeat recæptis rebus amplitudindem parem.

Sitaq̄ uera ſunt hæc:apertum eſt locum eſſe terminum rei continentis extremum quæ id xxxv quod ipſa cōtinet tangit. Atq̄ hoc etiā alia ratione mōſtramus. Nā quū quattuor habeant̄: quorum aliqd neceſſe ſit locum eē. Forma:materia:ſpatium inter rei continentis extremas margines compræhenſum :ipſi termini ultimi corporis continentis . Si de tribus nullum eſſe locus: probat̄:id quod reliquum ſubſidet: locum uideri neceſſe ē. Sed enim materiam locum eſſe non poſſe declarauimus ſupra euidentiſſime:errorem quoq̄ illorū coarguimus:qui q̄ & locos & forma complecti continericq̄ uidebant̄ inſcitia diſputandi ratiocinandiq̄ locum eſſe ſuſpicati ſunt formā. Sane tametſi utrūq̄ ſit terminus:non tamen utrūq̄ rei eiuſdem eſt terminus: forma rei contentæ terminus eſt:locus utiq̄ continentis. Equidem ſiquis de me id quærat præſſius:neq̄ terminum quidem nuncupauerim formā: utpote quæ non ſit ſuperficies:ſed ratio & id qđ ſub hoc uerbo: qđ ſit rem eſſe percipitur:niſi quis dignationi eius hoc tribuat quatenus materiam fuſam diffluentemq̄ quaſi coercet finibus & intra certos limites reuocat:ueluti norma quædam menſuraq̄ rerum ac numerus. Reli xxxvi quum eſt ut doceamus ſpacium illud:quod inter cauum uaſis interiacet locum eſſe non poſſe. Sane p uetus hæc opinio eſt:& eorum maxime affinis conſentaneaq̄ ſententiæ: qui uacuum in rebus affingunt:polluit uiguitq̄ ea primum ætate Chryſippi:mox ſub Epicuro emerſit atq̄ floruit. Aſſerunt impendio nonnulli idem quoq̄ Platonem exiſtimaſſe. Cæterum omnes ii qui de loco id ſedulo ſentiūt: ut ueriſimili argumēto nitantur lubrico tamen planeq̄ uitioſo atq̄ falſo mouentur. Quum enim in cogitationem loci ueniſſent & abhibito ſenſu clariſſime deph̄diſſent: corpora continue alia atq̄ alia eodem in loco per alternationem & ſucceſſum haberi ac recipi:iere curſu ut locum eſſe ſpatium illud i tercæptum marginibus dicerent:q̄ unum idemq̄ manens exciperet cōcedentia ac ſubeuntia uicibus corpora quaſi ſeiunctum & diuulſum a ſingulis quæ ingrederentur. Vt uero ita connixe opinarentur uaſa potiſſimum i cauſa fuere. Quum enim intra eandem ſuperficiem fictilis:quæ certis finibus circū

ſcribebaꝫ: interim aquã interim aerem includi contineriq; intuerenꝫ: arbitrabãtur illud æquor: quod intra illos fines coercituſq; iacebat: quodq; idem permanere ſemp & abiũctum & ſolitariũ uidebaꝫ: eũ ad modum: quo & ſupficies ipſa ſuccedẽtibus corporibus locum eé & cõcæptaculum oportere. Eſt ãt indicium: quo mouenꝫ fallitioſum ac tenue: nam ſi uas eſſe locus poſſet uacuus corpore: fortaſſe ſpaciũ illud: qđ cõminiſcunꝫ puidere: ac ſerere potuiſſent: nõ danꝫ aũt id genus loca. Simulatq; enim egreſſus dilapſuſq; humor eſt: obiter ſeſe aer inſinuat: atq; inde deriuatus eſt error: q; dimẽſum illum ac ſpaciũ: quod corporibus ſuum qbuſq; adiungiꝫ innectiturq; corporibus: detrahũt & uendicãt loco: neq; pſpiciunt oẽm dimenſum in loco eſſe: aliquo oportere: iccirco qa corpus quoq;: cui ſoli debeꝫ dimenſus: & ſpacium ſemp in loco eſt. Declarãt: id uaſa ænea & quoquo uerſus obſæpta: qualia ſunt Clepſydræ: ex iis ne ſtillicidia qdem eliquanꝫ: niſi orificio altrinſecus aliquo adaperto: unde ſit aditus aeri ad eum locum ſubinde implẽdum: quem aqua diffluendo uacuefeciſſent. Sed eo quoq; falluntꝫ maxime q; uaſorum ſuperficies caua nunq̃ adduciꝫ. Nam ſi ut ueſicæ & utriculi ſolent uento: aut aqua dilapſa cõcideret ſolidareturq; nõ tam facile opinor decæpti & ſeducti fuiſſent: ergo igitꝫ deſpatio corporis mei atq; aere illo quo ambior ſiccine imaginator. Quũ primũ me mouero ſuperficies: q̃ me operit & continet: coaleſcit atq; diffunditꝫ: & ſe in ſe ipſam: ut ita loquar ſinuat: eam uero ſupficiem: q̃: qa ſolidoꝝ corporum ſit: coire & cõfundi nõ põt: corpus cõtinue aliquod tangit. Illi igitꝫ corpus in eo ſpacio recipi autumant: pindeq; ĩtra ſupficiem ſpacium illud ſeorſum haberi ſemp ceu patoré: & amplitudinem q̃dam condẽdis & hoſpitandis corporibus delegatam.

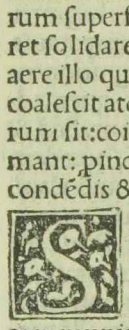

Ed ſtatuamus ĩquies aq̃ dilapſa nullũ corpus ingredi: nõne iacebit ĩtra ſuperficiẽ ſpaciũ ſeparatũ? At Galene uir ſcilicet ſapiẽtiſſime accutiſſimeq;: nõne abſurda & futilis eorũ diſputatio eſt: q ſummunt id qđ ĩ q̃ſtione diſcutiõeq; ponitꝫ. Quũ.n. q̃remus hoc ipũm eé ne poſſit ſpaciũ tale: extẽplo illud tute tibi cõſtituis & q̃le uolebas appingis: nulla id ꝓrſus ratione communiens. Præterea rem ipoſſibilem poſtulas. Nihil enim aliud ẽ ingredientium & faceſſentium corporum tollere ſucceſſionem: q̃ ipa corpora tollere: neq; aliud facis: q̃ ponis nec cœlum eſſe nec terram neq; aliquod poſtremo eorum corporum quæ nunc habentꝫ: neq; gigni ſubinde poſſe alia: ita effi cis ut illud ſpacium: in quo nunc ſunt corpora: & in quo non amplius ſunt futura: relinquaꝫ ſolum in rebus: hoc aũt eſſe non põt. Neq; igitꝫ quod Galenus putat. Nam ſpacium ſine corpore nequit ſubſiſtere: quin frangerentur potius diſſilirentq; æra q̃ corpore uacarent. Et enim uacuum inaneue nihil eſſe: & uero uacuũ eé mox ꝓbabimus. Quur uero parietẽ putas undiq; uerſus ab aliquo corpore nõ poſſe non tangi. Siquidem in hoc neceſſe non eſt uacuum admoliri Dolium & craterẽ poſſe. Et enim ſimiliter hunc ſemper aliquod corpus quaqua uerſus obit & tangit: differẽtia dumtaxat in figura eſt: ſed dices unde nam ſpacium illud ſi non eſt ſeparatũ a corpore. Intelligitꝫ tamen quoquo mõ ſeorſum a corpore? Tu uero inquã: unde albedinem? unde nigritiam? Ea tam & ſi in contemplationem ueniũt ſine corpore: nec tamen per ſe ſunt: nec a corporibus redempta abſoluta præciſa: ſed ſola eſt cogitatio: quæ id comminiſcitur. Non enim idem eſt in hac aqua ipſa aquæ eſſentia & ipſæ dimenſiones aquæ. Pariter in hoc uino neq; in hoc aere. Sed & qualitates quoq; animo tantum ſequeſtratæ atq; adeo abiunctæ corporibus: non quidem ſeorſum habentur: ſed ſeorſum intelliguntur a nobis: qualitates ĩquam illæ ſecundum quas eſt hoc aqua illud aer illud uinum adæque & ſpacium id quaſi per ſe ſolitariumq; concipimus. Quum itaq; tria illa corpora in eodem ſpacio ſed uicibus conſidere: & ueluti caſtra metari uiderent: quãuiſq; qualitatibus & natura diſſentiant: tantundem tamen æquoris incubare obtinereq; uiderentur. Cõtingebat illos credere id quod ut aſſeuerantiſſime poſtea tuebantur ſpacium illud ad recæptis corporibus eſſe diuerſum. Nam & ſenſu id probari poſſe: quo ſcilicet nullum ẽ iudicium acrius obtutuq; iſto gemino ſi intenderimus agnituros aerem qui poſt uinum ingrederetur: non qualitates uini: ſed ſpacium idem occupaturum. Ita cum corpora per qualitates ſuas caliditatem frigiditatẽ candorem nigrorem in loco non ſint: ſed a ſpacio id ſilicet habeant: neceſſario ſpacium illud ueteres pro loco corporum habuere. Cæterum nõ acute hoc: nec enim ſequitur ex ſpacio habent res ut ĩ loco ſint: eſt igitur ſpacium locus. Quemadmodum non ſequitur: ex impetu habent res ut moueantur: eſt igitur impetus motus. Hæ ſunt ferme cauſæ: quæ illius ſectæ homines in errorem præcipites egerunt. At locum quidem non eſſe ſpacium illud: quod inter rei continentis terminos iacet manifeſtarie palam fiet: ſi meminerimus earum proprietatum quæ nobis ſupra formula quadam agentibus ceu cõmunes deſcriptiunculæ indicatæ atq; adiunctæ ſunt loco. Ac primum quidem locus continet: continetur ſpacium. Locus a corporibus ſeperabilis diuiduuſq; eſt: ſpaciũ cum corporibus adeſt abeſtq;. Diximus enim eũ qui ſine corpore ſpacium poſtulat uelit nolit uacuũ poſtulare. Diximus etiã eandem neceſſario permanere amplitudinẽ ſpacii. Spacium diuerſorũ idẽ eſſe nõ poteſt. Itẽ locus nihil ẽ corporis. Spaciũ minimo minus ipſum corpus ẽ. Præterea q locũ eſſe ſpaciũ aſſerit: nõ ſolũ corpus in loco eé aſſerit: ſed ẽt locũ ĩ corpore: quũ aliquãto rectius dicaꝫ ſpaciũ ĩ corpore eé q̃ corpus ĩ ſpacio: qa alteꝝ accidẽs eſt: q̃litas: ſubſtantia: alteꝝ corpus. Equidẽ perlubenter illud didicerim: quum corpus in loco recipiꝫ ſeruet retineatq; ſuã dimenſionẽ: eſt enim ſuus cuiq; menſus primũ: deinde ita in loco recipitur: an abiiciat ſuã: atq; ita in eã modo quæ loci eſt recipiaꝫ. Si reſponderint: ſuã abiicere: doceãt: qui fieri poſſit ut incolumi corpore dimenſiones corporis corrũpanꝫ. Et hercules: quur ꝓprias exuat ut alienas induat? q; ſi utranq; ſeruatam & retentã uelint: q̃ ratione? quo digeſtu duas ſimul commiſerint? utram eſſe in altera dixerint: utram continere: utram contineri cenſuerint. Iam illud diſcrimen

rationis afferte: ſi eſſe ſimul duo corpora nequeunt: quáobrem opinemini duo ſpacia duas dimenſiones poſſe. Nam cætera accidentium caliditas frigiditas albedo nigritia ꝑdimento non ſunt: nec ſtat ꝑ ea: quo minus eodem in loco plura ſint corpora. Nec enim molem aut amplitudinem qualitates: id genus habent: ſed ſolæ dimenſiones & ſpacia: quoniam uero illi hoc fortaſſe: tanq̃ ſequens admitterent. Noſtræ partes ſunt: quæ refellere illos occæpimus hoc ipm qđ ſeqūs ẽ coarguere. Sciſcitádum ẽ igit & q̃rendum de illis: num auctо ampliatoq; corpore augeant & dimẽſus loci: necne. Si primum: poſſet enim qs facile credere magnitudinem augeri: quæ cõtinet ex alterius magnitudinis ĩcremẽto: non ſecus tamẽ id fuerit: atq; ſi pullum augeri de alimonia catuli crederet. Si ſecũdum: iam id nemo facile crediderit: q enim fieri põt: ut locus ille q auctis rebus ipſe nõ eſt auctus: ſit amplius capax rei maioris loco? Hæc aũt ratio in nos recurrere: aut retorqueri nõ põt: q ultimam corporis ambientis marginẽ locum eſſe ſtatuimus. Non enim põt ꝑ ſe ſuperficies augeri. Hæc fermæ ſunt quæ nos ſeorſum contra eam ſententiam excogitauimus.

xxxvii

RAtiones uero qbus utit Ariſtoteles: q̃q̃ ſubobſcuriores uident eſſe: conabimur tamẽ ꝑ fide ſaltem iſtitutæ nobis cõmentationis mediocrẽ illis lucem inferre. Si inqt ſpatium ullũ ꝑ ſe eẽ naturaliter poſſet: & in ſe ipſo manere: infinitos haberi locos oporteret. Quamobrem? Quoniã ſi uas aquæ aut aeris plenũ aliquo traducat: qcqd ĩ eo reſpectu de tota aq̃ ſtatuit: idem in partibus aquæ ſpectabit. Quũ itaq; tota aqua in eo motu obtineat dimenſionẽ ſuam & gerat partes quoq; in eodẽ motu ſuas quæq; dimẽſiones obtinebũt & gerẽt. Porro quocũq; delata fuerit amphora palam eſt habitura ſpatiũ: aliqđ eẽ iter cõtinentis aeris termĩos. Eius aũt ſpacii ſuas ſibi portiões cum aqua: tum aquæ ptes habebũt. Sed collige obſecro uno in loco: q dimẽſiones & ſpacia habebunt. Primũ id qđ uniuerſa geret amphora: tum id qđ tenebit aqua: q̃ pars eſt amphoræ: deinde qđ partes aquæ ſingulæ nanciſcent: præter hæc ad tota: qđ aqua habebit in amphora: utpote q̃ in loco. i. in amphora & in ultimis cauæ ſupficiei terminis ſit. Accedunt & ea: q̃ ad ſingulas partis ſortito accõmodant iis: ſi adieceris id qđ eſt amphoræ totius: in eo qđ corpus eſt: quẽadmodum & aqua: itẽ id quod partis eſt: in eo qđ corpus ẽ pars: cõperies plurimas: atq; adeo infinitas eodẽ in loco dimẽſiones & ſpatia. Ego abſurdius quiddam in partibus uideo: nam ſingulæ & in proprio aderunt loco: & in loco maioris partis cubabunt. Quumq; abeat ſectio oĩs in infinitum: abibit in infinitum & iſta loco; & aggeſtio: enim uero ſi ſpacium locus eſſet: non ſit diſſentaneum putare ſingulas partes in loco eẽ ꝑ ſe: qa in ſuo quæq; ſpatio ſita per ſe collocata uideret: quod quidem ſpacium totius loci pars eſſet. Ji uero q ultimũ continentis eſſe locũ uolunt: ut nos per accidens partem eſſe in loco conſtituunt: quia totũ in loco per ſe eſt. At ii qui ſpatium uniuerſum illud interiacens faciunt locũ: qua rõne defenderint: ne ptes per ſe in loco eſſe uideant. Ita conſit ut neceſſe ſit locos ſingulis rebus infinitos adiungi. Euenit etiã ut locus in loco ſit: nã ſpacium id: quod extremo illo ambitu cauoq; includitur: ſi tranſlata alio amphora ſit: erit in alio quoq; ſpacio: atq; ita in alio loco ſubinde collocatum. Num hæc incommoda ſequunt eos: qui ultimã continentis faciẽ locũ putant? Minime: ſed quã ob cauſam? Quia ſi tranſferat moueaturq; amphora haud cõceſſerim ſcilicet aquã & aquæ ptes alium locũ eſſe occupaturas: quũ eadem ſuperficies ĩ cauea maneat: quæ aq̃ amplectit: nec diuarie: ut ſpacia. Sed quæres ſi uinum & ptes in dolio tranſlato eundẽ locũ occupãt quẽ anteq; occupabãt: quo pacto ue; ſit id quod & dicit frequenter uinum de atrio in penũ fuiſſe tranſlatũ? Sane quũ ita träſferẽt doliũ: per ſe nõ mouẽt uinum: quippe qđ acqeſcat ĩ dolio: ſed doliũ ipſum in quo uinũ eſt mouẽt per ſe atq; tranſferẽt: id enĩ ĩ quo aer aqua uinũ aut aliud quippiam eſt locatũ: deferẽt moueturq; nõ utiq; aer nõ aqua non partes. Hæc autẽ tũc moueri uident quũ uiciſſim ſubeunt ac ſuccedunt ĩ dolium. Quod ſi ſpaciũ locus foret una cum uaſis: ipſa quoq; corpora per ſe & partes corpo; mouerent: & ad exemplum uaſorum dimenſiones uarias & ſpacia obſideret: & loca diuerſa mutarent: & ſingulæ ſingulis locis diſtribuerent: non quidem per accidens: ſed ita ut quiſque locus pars ſit loci maioris: atq; ille alius exinde maioris: eatenus dum ad ampliſſimum locum & ad capaciſſimum ſpatium ueniatur: inquo cœlum cõtineretur. Ita hercules hoc de opinione illa mirabile ceu corollariũ ferimus: locũ eſſe parte loci oportere: quẽadmodum dimenſionis & ſpacii partem ſpatium eſſe & dimenſionẽ oportet. Atq; hoc non illi quidẽ dicunt ſed tanquã extrinſecus ſequit. Illuc nunc recurrimus: uinum aut contendunt per ſe moueri quum abſportat: & dudum oſtẽdimus quot anguſtias adituri ſint ſi id cõceſſerint: aut fatebunt quieſcere. Sed o rem ridiculã. Thaſiũ uinũ Athenas ſine ullo motu perferri. Nõ enim reddere cãm diſcriminis poſſunt: quibus uidet locus eſſe dimenſio: quur uinum motis uegetibus ꝑ ſe moueri nõ poſſit: ꝑ accidẽs poſſit.

xxxviii

SAtis hactenus dictum atq; adeo confectum & comprobatũ uidet: locum dimẽſionem aut ſpatium non poſſe. Demonſtratum eſt etiam nec materiam eẽ nec formam. Nam extra ea quæ abunde a nobis ſuperius in eam rem adducta meditataq; ſunt: præterq; id q; tam & ſi in materia quieſcere corpora uideantur: quemadmodum & uidentur in loco: non tamen a materia abiunguntur: quemadmodum abiungunt a loco: certe neq; ſimilitudo ipſa reſponderit qua draueritue. Quũ enim de materia loquimur: id qđ prius fuerat aqua nunc aerem uocamus. Quum uero de loco habet mẽtio: ubi prius aqua fuerat: ibi nũc eẽ aerẽ dicimus. In plenũ ſi locus neq; materia neq; forma neq; ſpaciũ ẽ: neceſſario quarta res fuerit: cõtinẽtis ſcilicet corporis terminus ac limes extremus: ſecũdũ qđ cõtento corpori circũſecus adiũgit atq; cõmittit. Porro in loco corpus omne ẽ quod poteſt moueri delatione & quieſcere. Dixi delatione ut cœleſte corpus exciperem. Nec enim idem de-

xxxix

xl latio & circũlatio eſt:in totum uideť locus cognitu & cõpertu difficilis:& prorſus magna quædam res eſſe.Quum.n.multa ſint:quæ ad eam naturam ꝓxime uideant accedere:& quaſi calcem urgere facile nimiꝫ in re tam uaria quaſi fuligine ob oculos iacto:caligat &confunditanimus.Præcipue uero dimẽ ſiones & ſpatia metá ꝑmunt:atq; collimant:qa ꝓculdubio ſimilitudine ambigũt cum loco affinitateq; maxima.Nam & imobilia ſunt:quéadmodum locus primus:& diuerſa corpora ſucceſſim excipiunt condũtq;:ita plane ut locus ſolet:ſed aperuimus iam rõnem captionis illius.Quum enim exeuntia & ſubeũtia corpora:q̃uis diuerſas affectiones:ſpacium tamẽ & dimẽſum æqualem in quẽ recipent habe rent:arbitrabanť:nõ æqualem mõ illum:ſed unum atq; eũdem haberi ſeorſum corporibus recipiẽdis dicatum.Alioqn & ipſa ſucceſſio corpoꝝ ꝓp celeritatem oculos hoĩum ꝑſtingebat.Aer quoq; adiuua bat & ꝓuehebat errorem:tanq̃ inuiſus incorporeuſq;.Ita illis non ſolum termini & extrema uaſorum ſed & ſpatium iteriacens locus eſſe neceſſario uidebať.Nam iteruallum illud:quod ĩ cauea eſt ſine cor/ pore eſſe & plane uacuum putabant:quod ut dixi tenuitas aeris & gracilitas facit:ꝓpter quam elemen tum illud minorem ſenſum q̃ cætera inuehit:quæ pp inſignem euidentiam ſui facile dignoſcunť nec uiſum effugiũt.Eſt aũt nõ uas uniuerſum locus:ſed introrſus extimũ caueæ.Huiuſmodi locus nõ ſim xli pliciter:ſed ꝑ accidẽs delatilis eſt.Nam corpus ipſum cuius ultimũ locus ẽ:ꝑ ſe deferť:& quemadmo/ dum uas locus eſt delatilis:ita locus uas eſt immobile.Quum enim ĩ re mota mouet quippiam:ut na/ uis in fluuio:id quod continet nauĩ ſimilius eſt delato uaſi q̃ loco.Nam locus ſuapte amat tenditq; eſſe imobilis : & hercules merito quum terminus ſit:& una cũ re adſit:cuius ẽ terminus. Sunt.n.extrema xlii ſemꝑ cũ ea re cuius extrema ſunt.Quare ex his oĩbus cõſtituiť definitio cõpletiſſima abſolutiſſimaq;: ut locus ſit rei continẽtis extremũ:imobile primũ ac citimũ.Proinde terra medium complexa mundi infimus locus eẽ uulgo exiſtimať:extima uero atq; ultima cœli facies ſupræmus ac ſummus:atq; id ꝓ pterea q; uterq; uideť imobilis.Sane unus reuera imobilis eſt:alteꝝ ſenſus iudicat.In hæc loca mouẽť ferũtur nutu ſuo grauia & leuia corpora.Leue ẽ quod ſurſum uerſus ſublime corripiť.Graue qđ deor ſum terræ caducum illidiť.Infernum locum facit ipſum plane meditullium cardoq; mundi prætereq; terra:mox aer & aqua.Nam omne corpus graue:ab iis tribus elemẽtis circũdať:aut oĩbus:ut extantes in fluminibus lapides:aut duobus ut gradientia & nantia.Supernum facit ultimus cœli tergus:& ſiqđ deinceps eſt cœlo attiguum.

xliii LLud itaq; corpus extra quod alterum corpus eſt ambiens:ĩ loco eſt . Illud uero extra quod nihil eſt:in loco nõ eſt.Quapropter terra q̃q̃ immota atq; una ſede ſemꝑ hærens : tamẽ in loco ẽ:habet enim extrinſecus alteꝝ corpus quod ſe complectiť.Corpus cœleſte non eſt in loco: quia extra cœlũ nihil eſt amplius.Ná ſi aeré aquáue ad exemplũ cœli conſtituas:extra quæ nihil ſit:neq; ipſa quoq; ĩ loco uiderent eſſe.Dices qui poteſt cœlum localẽ motũ mouere ſi caret loco? An aliquo modo mouet aliquo non mouet? Non mouetur ſecundum totum:quia toto quoq; non egreditur loco.Nam ea toto egrediuntur loco:quæ directo motu mouentur. At cœlum circulari mouetur. Atq; iis motus dũtaxat partium ẽ: & partibus ſui quibuſq; ſunt loci.Nam globi ſphæræq; omnes illæ in cœlo:quæ in ſe orbe toto recurrunt atq; uoluũtur : gradatim ſibimet ſuperlatæ ac uiciſ/ ſim mutuis adhæſionibus nexæ: uiciſſim ergo proximi quæq; circuli ſuperficie continentur.Ita locos alteræ alteris complexu illo compræhenſuq; mutuo pariunt.Neq; totum igiť neq; uniuerſum ĩ loco eſt:ſed partes.Harum quædam in girum circulumq; torquentur:nonnullæ ſurſum feruntť:aliæ deor ſum currunt.Surſum & deorſum aguntur:quæ aut raritudinem aut denſitudinem agnoſcunt.Cæte/ rum huic loco Eudemus in tertio rerum naturalium uolumine ad hunc ferme modũ occurit.Ipſum inquit uniuerſum erit ne in loco :an non erit:an utrunq; dicendum.Certe in loco nõ erit: quum nihil ſit extra quod ambiat:an ſi ſit de illo identidem quæramus.Nec non erit.Nam aſtra & reliqua quæ ĩ/ tra extimum cœlum habentur:locabunť proculdubio in illius extremis ea parte qua cõtinet.Sed quæ ita in aliquo ſunt:in loco eſſe dicuntur.In quo autem partes ſunt:in eo totum quoq; eſſe haberiq; opor tebit.Atq; ita totum erit in loco.Sed & alio quoq; modo uideť eſſe alicubi totum : quia ſcilicet omne totum in partibus eſt. Verum eſſe alicubi multiplices habet ſignificatus.

xliiii VT uero compertius & latius pateat:quéadmodũ eſſe in loco aut nõ eẽ cœlũ oporteat:quæ/ dã paulo altius repetemus.Diximus retro aliq̃ eẽ ĩ loco potẽtia: in contrariũ eé actu nõnul la.Potẽtia ĩ loco ſunt ꝓtes cõtinui:q̃ & ſeparari poſſunt a toto.Sunt.n.ea in loco potẽtia:q̃ ſi ſepararent præcidãturq; actu eſſe poſſunt ĩ loco.Ita quæ ante ſepationẽ cõtinuæ ſunt:ſepa tiõe facta cõtiguæ ĩ acerui modũ habent.Actu ĩ loco ſunt & ipſa cõtinua quũ ab aliquo corpoť cõtinẽ tur : et partes continuoꝝ quũ a toto diſſeperant.Item quædam habent ĩ loco per ſe: ut corpora quæ delatu q̃ actu q̃ diminutu mouent . Quædã ꝑ accidẽs ut colores:ut aĩa.Hæc ĩ loco ꝑ ſe eẽ nõ poſſunt: xlv qa nequeũt a ſubiecto diſiungi:quéadmodũ ꝓtes cõtinuoꝝ:quæ ſola poteſtate ĩ loco ſunt.Quonã igiť mõ erit cœlũ ĩ loco? Nũ actu? At nullo forinſecus corpore cõtineť.Nũ poteſtate? At neq; nuq̃ contine biť? Nũ ꝑ ſe? At delatu moueri nõ põt.Nõ enim deferri & circũferi idẽ ſunt:ſed deferri eſt uniuerſum locũ deſerere:circũferri ẽ ĩ ſe eodẽ ſitu ꝑ eandẽ ãbitudinẽ recurrere.Nũ ꝑ accidẽs? Certe hoc Ar ſtote/ les uoluit: idẽq; ſequunť expoſitores.Ait.n.ꝑ accidẽs mouent ut aĩa atq; cœlũ.Ego uero admodũ ue/ reor ne tueri Ariſtotelem hoc loco poſſimus : quominus ſibiipſi pugnare uariareq; uideat . Hic idem eſſe per accidens & per ꝓtem facit ſupra:quũ oſtenderet nihil eẽ ĩ ſe ipſo ut in loco ꝑ ſe:cõceſſit ꝑ partẽ non per accidens rem eſſe in ſe ipſa poſſe.Cæteꝝ fortaſſe hic fuſius & generalius capit uerbũ ꝑ accidẽs

pro uerbo ꝑ aliud. Alioquin mos quoq; Aristotelicus é genex loco uti uocabulis ſpecierum. Ac ſupra quidem alio ſignificatu per partem accæpit: alio hic. Illic per partem dicit eſſe quum pars in parte recipitur. Hic contra quum totum in partibus. Quomodo igit in loco per accidens cœlū mundusue erit? Nempe qa mundus non continuatione una tanq̃ mẽbrorū coalitu inexuq; coiit: ſed partes habet abiunctas quæ iniectu mutuo ſe attígūt: & mutuo complectunt: ut globi quorum ſinguli ſingulos motus exercent: proptereaq; in loco ſunt partes. Totum itidem in loco eſt ſed per accidens. Eſt enim totū in partibus: & a partibus ſeparari non poteſt: non tamen partes omnes ī loco ſunt: quia non ambiunt omnes. Nam circulus ultimus qui inerrabilis dicitur: utpote arcẽs & continens cæteros: ſimpliciter in loco non eſt: ſed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni: & quoddam modo continet penes externa omnino expers eſt loci. Sed & partes quoq; extremi globi eũdem ſequuntur modum qui uniuerſo debetur. Neq; enim illæ ī loco ſunt actu neq; potentia: quum ſubiecto auelli nõ poſſint. Sed neq; per ſe in loco ſunt. Solum ergo ſiqua poſſunt: ꝑ accidẽs poſſunt. Atq; hoc neq; adhuc quidem abſolute. Non enim abſolute ī loco per accidens extremus eſt orbis. Proinde quẽadmodum ille eſt in loco per accidens totus: ita & partes conſtituendæ ī loco per accidẽs ſunt. Quũq; is penes interna tantum in loco ſit: partes quoq; eandem rationẽ habebunt. lã q poteſt eẽ: ut uniuerſum ī loco ſit ꝑprie & abſolute: quum id qđ ita é in loco ſemp aliqd exterius: habeat: extra uniuerſum nihil eẽ poſſit. Alioqn de ſuo nomine ceciderit: nec uniuerſum amplius fuerit: ſi adderet exterius aliqd: in quo cõpræhendet. xlvi At hercules qdnã eſſe extra uniuerſum poteſt: non inane: non corpus. Nã corpus aut finitũ fuerit aut ĩfinitũ: ſed finitũ erit & illud ī loco: atq; ita ī ĩfinitũ abibit. Si ĩfinitũ: ꝑmanẽt rationes: qbus id ſupra ĩpulimus. Quot ſi nõ de nihilo eſt uetus opinio obire opireq; cœlũ oĩa: & eſſe oĩa intra cœlũ: & cœlũ eẽ id qđ uniuerſum uocamus: forte neq; licuerit quidẽ: aliqd extra cœlũ ſaltem fingere: quippe quod loci non egeat: ſed in quo reliqua tanquam in loco coercita compræhenſaq; ſint. Locus uero nõ eſt omne cœlum: ſed dorſum interius: atq; ea pars tantum quæ ultima a cœlo citima terris proxime deſpicit mundum: & mortale corpus hoc tangit. Eo modo terra eſt in aqua: aqua in aere: aer in æthere: æther in cœlo: cœlum in nullo.

NVnc quod ſumus polliciti præſtandum eſt: ut eas rationes dilui poſſe monſtremus: quibus xlvii merito addubitatum ueteribus eſt: quid nam de loco ſtatui oporteret: nõ eſt igitur neceſſe auctis corporibus augeri locum & indoleſcere. Nullus enim terminus rei ꝑ ſe diminui augeriue põt: ſed corpore ambiente ꝑ reciprocationem cõpreſſo uel denſendo ꝑ conculcationem adducto: atq; coercito: margines quoq; ipſe quibus includit terminaturq; ꝑ accidens coercent: & comprimunt. Ita fit ut ea quæ augent maiorem & capaciorem locum indipiſcant: q; ſi locus ſpacium & interuallum foret: augeri ampliariq; ꝑ ſe utiq; poſſet: unde eueniebat: ut diximus: locum in loco eſſe oportere. Pũcti quoq; nullus eſt locus: quum neq; a ſubiecto ſeparabilis ſit: neq; ab ullo contineat. Sed neq; duo corpora eodem in loco erunt: quum non ſit corporeum ſpacium locus: immo neq; ſpacium qdem: ſed terminus intra quem ſpatium eſt: nõ ſeorſum abiunctimq; ſed ſemp iplexũ inexũq; corpori. Quare locus erit alicubi non ut in loco: ſed ut terminus in ea re: cuius eſt terminus. Non enim omnia ſunt in loco: ſed corpora: atq; ea quoq; non omnia: ſed ea ſolum quæ delatu mouentur. Feruntur quoq; in ſuos quæq; locos optima rõne. Nam quæ ſe mutuo quaſi nexu: nec uiolẽter tangunt: quæq; xlviii alterum includunt & implicant: uiciſſim cognata & congenera quodammodo ſunt: ignis aeri affinitate coniungitur: aer humori: humor cognationi terrenæ conſentit. Quum. n. in quoddam cõmune cõueniant quod intra ſe gerunt: facillime ī proxima & finitima uicibus permutant. Ergo quæ ad cognata & congenera deferuntur: in proprios deferri locos uident: utpote a quibus contineant & ambiant. Quæ porro ſe tangunt mutuo: & in loco ſunt & agunt patiũturq; mutuo. Partes uero quæ a toto non ſunt deſectæ abiunctæue: neq; in loco per ſe habent: neq; mutuo agere patiue poſſunt: adæque in ſuis quæq; locis morant: & qeſcunt rationaliter. Nam ſi ratio eſt ut ad cognata ſibi quæq; & finitima deferantur: ratio etiam fuerit uti in cognatis elementis morent: atq; conſolidant: habeanturq; quaſi partes corporis elementiq; continentis. Non quidem eo modo implicitæ atq; commiſſæ: quo partes in continuis cernuntur: ideſt quo aqua aquæ pars eſt: ſed eo modo quo tangẽtia: ſed diſſita diſſeparataq; ſolẽt. Mutuo autem ſibi illa materiæ uicem præbent & mutuo cõmunicant cõmutanturq; quãuis hoc non eadem omnibus formula contingat. Verum de hoc præſſius diſquiſitiuſq; in loco. Nunc deſcripte li- xlix quido explicari nõ põt: illud pro tempore ſatis eſt diſcere. Si materiam ſibi mutuo exhibent præminiſtrantq; quẽadmodum in toto partes continuo manent: ita ea quæ modo tangunt: ſimul coaluerit conuerſione facta in elemẽtis: ad quæ mouent eẽ manſura. Quot ſi ſpatium locus fuerat: quonã pacto corpora in proprios acta locos fuiſſent? quando corporibus non cuiuſuis corporis ultimum naturalis eſt locus: ſed ultimũ cognati & finitimi elementi: quo nutu ſuo & motu ſpontali ferunt. Spatiũ uero quum ſit tranſlatitiũ indiſcriminatum ĩdifferenſq; nullum põt eſſe naturalius & cognatius altero. Hactenus: ut ſit & quid ſit locus abũdanter dictum.

COnſequens ab his eſt: ut de inani ſiue de uacuo agat a phyſico. Qui enim locum eſſe dimẽ- l ſum: & ſpatium putant: diffiniunt idem ſubiecto eſſe locum & uacuum ratione & cogitatione diſtare. Nam idem ſpacium quum eſt obſeſſum impletumq; corpore locũ exiſtimãt uacuum & inane quum uacat: ita uacuum nihil aliud eſſe definiunt: q̃ ſpacium abſolutum carenſq; corpore. Quãobrem ut dixi ad ſeriem doctrinæ interprætatio hæc quoq; de uacuo pertinet.

Plane nobis ingrediendum eſt uia & rõne qua cœpimus:ſcrutandumq; ſit ne uacuum:an ſecus: & ut
ſit:quemadmodum ſit:& quidnam rerum ſit.Primum afferenda ſunt ea:quorum alia efficiunt ut ua
lii cuum non ſit: alia ut eſſe uideatur in rebus.Sed & communes in eã rem ſententiæ inueſtigandæ ſunt
nobis:atque ita deinceps in reliqua procedendum.Sane ii qui uacuum nihil eſſe conantur oſtendere:
bona illi quidem mente uidentur eſſe:cæterum alia uia quã per ianuam nituntur. Non enim contra
ipſam inanis naturam:quam ueteres tantis alioquin opibus communierant: directo congrediuntur
pedemue ferunt:ſed ſi quod illi errore aliquo uacuum eſſe arbitrabantur:ĩ eo laborant:ut id uacuum
liii non eſſe demonſtrent.Nam quum ĩtellectus & concæptio uacui in eo habeatur:ut ſit ſpatium uacans
ſenſili corpore:& etiam ſi aliqui aerem non eſſe corpus ſenſile iudicabant:proindeq; quod aeris plenũ
eſſet: uacuum eſſe credebant.Neceſſe ẽ eum qui contra illam ſententiam ordine diſputaturus ſit:non
ſpeciatim coarguere: aut inceſſere ſiquis ſeorſum aerẽ aut aliquid aliud eſſe uacuum dixerit: ſed recta
ipſum cardinem petere:commonſtrareq; generatim uacuum ĩ rebus eſſe non poſſe. Superfluo igitur
Anaxagoras conſtrictos inflatoſq; proferebat utres: quibus inſiliens aerem non eſſe reſiſtentem oſten
deret:argumento quoq; ad eandem rem de Clepſydris capto:quæ non ante iſtilatum humorem ad
mittunt:quam aer incluſus utcũq; diffletur faceſſatq;.Itaq; inituru cum ſecutoribus uacui prælium:
non ad id:quod quiſq;ſeparatim de re aliqua conſtituit flectenda torquendaue acies eſt:ſed tenenda &
dirigenda in uniuerſum ad id:quod ipſo nomine præferri & ſignificari uidetur.Demonſtrandum eſt
igitur nobis:nullum eẽ ſpacium poſſe actu a corporibus ſeparatum.Illud autem ſi ſit:aut iſertum cor
poribus eſt:ita ut nullum ſinat eſſe continuũ:aut extra cœlum habeat immenſum quoddã & infinitũ
inane:quod mundũ & ĩterna mundi cõplectitur.Sane ii modi duo eoꝝ ſunt qui uacuũ introducunt.
Alii iſititium rebus implexumq; & ĩterſperſum ꝑ oẽs naturas uolũt: ut Democritus & Leucippus &
pleriq; alii:cui ſententiæ mox & Epicurus acceſſit.Ii cum id quod uere & quaqua uerſus continuũ eẽt
diuidi non poſſe arbitrarent:illã cauſam diuiſionis corpoꝝ afferebant:quia in rebus eſſet inane quod
dã admixtũ. Alii(ut ueteres nonnulli)paratũ & coactũ extrinſecus putant cœlũ terramq; ambiẽs: cui
ſectæ ſe poſtea Zeno Citienſis addixit.

liiii Eſtimandæ autem excutiendæq; primum ſunt rationes eorum:qui uacuum intro ferunt.
Motus ĩquiunt: cui loco ſit opus:haberi nullus poteſt:niſi uacuum admittat. Loco autem
opus eſt delationi & auctioni.Tollit delatio primum:quia ſi res mota per uacuum nõ mo
uet:neceſſario per confertum:& plenum mouebitur. Corpus ergo per corpus mouebit:
& totum corpus erit in toto corpore collocandum:& duo corpora eodem loco ſedebũt.Quod ſi duo:
quur & non plura concedimus? Non enim modo eſt oppletius:quia duplicatum ſit q̃ prius: quũ unũ
corpus implebat.Nam tunc &æque continuum erat & æque farctum:& tamen adhuc uidet alteꝝ po
tuiſſe recipe. Quur ergo nõ iterato rurſus alterum:& frequentato ſæpius:alteꝝ poſſit recipere:atq; ita
continue indentibus ſuffarcinantibuſq; confieri:ut paruo in corpore recipiatur: colloceturq; maximũ.
liiii Nam prauitates multæ magnum quiddam integrant atq; conflãt.Non ſolum igitur æqualia ſibi cor
pora:ſed etiam inæqualia & ampliora recæperit.Plura enim æqualia recæpta quoddam inæquale con
lv ſtituũt:qd ſubide & ĩ plura æq̃lia:& plura ĩ æq̃lia diſtrahi põt ac diuidi. Quare uacuũ ſit oportet ĩ re
bus ſi motũ eſſe uolumus.Victus hac ratiõe Meliſſus q uacuum eſſe non putabat: nihil moueri poſſe
opinabatur.Auctionem quoq; non conſtare inani ſublato uel patere intuitu.Nam auctio conficit ali
mento in corpus uſq;quaq; diſtributo atq; diſperſo.Hoc autem fieri non poſſe:niſi penetratu cibi co
alescentis:&quoquo uerſus accedentis atq; euntis in corpus.Quum uero alimentum omne ſit corpus
poſſet corpus alterum permeare:niſi uacuum quoddam corporibus eſſet ĩnexum.Ita illi de motu pri
mam rationem inducunt.Sed & alia quoq; uia occurrũt:uideri aiunt nonnulla ita in ſe comprimi &
tanquã ſubire:ut quãquã in minorem ſeſe molem recipiunt:de ſubſtantia tamẽ eorum nihil abeat pe
reatue.Iam dolia quoq; tantũdem uini capere etiam ſi conjecti immiſſiq; ſint utres:quaſi uacuæ quæ
dam habeantur ſedes in uino:in quas ſeſe res impulſæ applosæq; conferant:teſtimonio eſſe cinerem:q
lvi tantũdem aquæ excipit:quantum uas ipſum uacuum excæpiſſet.Demum corpora a corporibus diui
ſa eſſe non poſſe:niſi ſeſe inane inſinuaſſet:obſtitiſſetq;:ne in unam omnia congeriem & maſſam natu
ræ coirent:cõfunderenturq;. Atq; huius potiſſimum diſleparationis diſcretionisq; Pythagorici cauſæ
faciũt uacuũ:cuius ſcilicet ĩteruẽtu diréptuq; fiat:ne corpora corporibus coaleſcant cõgermaneſcãtue.
Quãq; hercules nõ ſatis id q cõſtare poſſit ĩtelligo:utcũq; tamẽ affirmãt ĩfluere & inſpirari mũdo:infla
ricq; uacuum de illo halitu extero: q circũfuſus eſt cœlo.Præterea nec ipſam numeroꝝ naturam reti
neri conſtareue potuiſſe:immo neq; futuros qdem numeros unq̃ fuiſſe: niſi quæ inanitas interpollis
unitates diſcriminaſſet. Atq; hæc afferi ſolẽt ab iis q uacuum aſtruũt.Contra quos aliqui quẽadmodũ
perperam diſputẽt: & qbus rationibus uelicent initio diximus.

lvii Os iam qui uerũ ſenſerint arbitrabimur.Initiũ autem quæſtionis aptiſſimũ iudico inue
ſtigare qd res: q̃ de re agit nomine ipſo ſignificet.Itẽ unus ſignificatus:an plures eius noſ
habeantur? Si unus:ut illud ipſum uideatur poſſit eſſe nec ne.Si plures qs illoꝝ ſit:qs nõ ſit
ad id qd quærimus accommodatus & uerus.Quot ſi nullus demõſtrabitur uerus:conclu
dendũ erit uocẽ cõmentitiam & uero ĩanem eſſe:quæ ita ferat:& cui ſubſita nulla res ſit.Si itaq; ſciſci
tauero:quidnam in appellatione uacui ſignificari putent aliud reſpondebunt? quam locum ſignificari
in quo nullũ eſt corpus. Atq; hoc aliud eſt:q̃ dicere locũ in quo ſit nihil? Nã idẽ quod corpus eſſe con

ſtituunt. Ergo ſi uacuum eſſe definiunt id in quo nullum ſit corpus: corpus autem omne eſſe tactile arbitrant: omne uero tactile qđ ẽ: grauitaté & leuitaté habet: ſyllogiſmo elicit uacuũ eé id: ĩ quo neq; grauẽ: neq; leue ſit qcq̃. Ex his ſequit pũctũ eſſe uacuũ oportere: quũ ĩ pũcto nihil ſit nec graue: nec leue: q̃ uiſq; locũ in definitione adiũgant: nihil tamẽ ante p̃ſtabunt q̃ ſtatuant utrum locũ eſſe uelint eũ: in quo ſpaciũ ſit concæptaculũ tactilis corporis. Ea propter aliqui definiendo eo ſpaciũ addiderũt ut uacuũ eẽt ſpaciũ: non plenũ corpore tactili. Hũc in modũ ſcopulũ & laqueũ illũ euitant quidẽ: ſed alteq; inhærẽt: & ĩcidunt lõge incõmodiorẽ extricabiliorẽq;. Si. n. ſpaciũ hoc aut colorẽ: aut ſonum: aut q̃litaté aliquã ſine grauitate & leuitate ſuſcipet: utrũ defendẽt uacuũ illud etiã tum eé atq; ita uacuũ: q; ẽ ſub uiſum aditumq; uenerit: eoq; fuerit ſenſile: an negabunt. At quomõ? Erit. n. aliqd nõ uacuũ: qđ alioqn non erit plenũ corpore tactili. Nõ eſt aũt ipoſſibilis fictio: eé aliqd corpus: qđ neq; graue: neq; leue: neq; tactile ſit: cuiuſmodi cœleſte mõſtrabimus. Si qđ itaq; tale corpus ut dixi eſſet ĩ locũ: inanis tamẽ locus foret: q̃uis corpus uiſile recæpiſſet. Quo circa nõnulli ne id fateri cogerent: diuerticulum inuenerũt: excogitata ratione quẽadmodũ illis anguſtiis elaborent. Itaq; uacuũ eé ſpacium inquunt: in quo non ſit actu qcq̃. i. in quo nullum oĩno ſit corpus: neq; natura corporea: neq; tactilis: neq; aliud genus ſenſilis. Cæterũ ſequit ex ea deſcriptione & quidẽ ipſis cõfitentibus uacuũ eé materiã: qppe quæ nullum actu ſit corpus. Iidẽ & locũ eſſe materiã putãt. Certe rectius illi q̃ pleriq; alii naturam corporis coalluere: accuſandi tamẽ in eo ſunt: q; uacuum eſſe materiã crediderunt. Nã materia a rebus ſeparari nõ põt niſi definitione. At uacuũ ſi ſit: ſeparatum eſſe actu & abiũctũ oportet. Illi uero quærunt id qdem: ſed ĩterquærendũ deſerũt. Illud auté prius eſt ut ſciamus: hoc ipſo quod ſeparatũ dicit nõ poſſe cõſtitui uacuũ. Supra expoſitus eſt nobis hic locus. Quum. n. demõſtraremus ſpacium a corporibus ſeiunctum non poſſe locum eſſe: obiter quoq; ratione atq; uſu cõmuni neq; uacuũ eſſe poſſe oſtendimus. Si. n. eſſe neqt ſpaciũ ullum ſine corpore: neq; locus utiq; erit ſpacium qđ poſſit a corporibus ſeparari: neq; erit ſpaciũ quod iã ſit actu a corporibus ſeparatũ. Vacuũ uero atq; locus apud eos qui ita ſenſerunt ſola cogitatione definitioneq; differunt. Nã ut dictũ eſt locũ tunc ĩtelligimus: quũ recæptum eſt corpus: qa neceſſe eſt locũ eſſe alicuius corporis locum. Vacuũ tunc accipimus quum nõdum recæptũ eſt corpus: ita illi quum utrãq; rem ſpacii abiunctione & ſeparatione deſcriberent: rationes quæ id uni eripiunt: eædem extorquebunt ab altero. Quãuis igitur fortaſſe illa ſufficiant: eſt tamen ſeorſum id nobis hoc loco fuſius & exactius explicandum demõſtrandumq; rõne: latius numeroſiuſq; cõſciſſo nullum eé uacuũ poſſe: neq; p ſe: neq; ita admixtum ĩ rebus: ut tenuiora ĩ craſſioribus ſolent: qđ genus aerem pferunt: quem quũ uacuũ eſſe contendãt: ignorare uidentur uacuum nõ corpus: ſed ſpaciũ corporis eſſe debere. Propterq; hoc uiſum illis ẽ uacuum eé oportere: eodem argumento quo uiſum eſt iis: qui locũ eé ſpaciũ ideo poſuere: qa neceſſariũ uidebat aliquã regionẽ haberi ĩ quã reciperent cõderenturq; corpora. Sane utriq; rõnes ducũt ex eiſdẽ locis: utriq;. n. de motu aggreſſiones & cõmentationes ſuas eliciunt. Nã uacuum eſſe aſſerunt cãm motus nõ ſimpliciter cãm: ſed ut ſubiectum quãdam regionem: in qua corpora moueantur: atq; hoc nihil aliud eſt q̃ dicere uacuum eſſe idem & locum. Si enim inquiunt non ſit ita penetrari corpora oportere & reliqua quæ ſupra attulimus.

Voniam itaq; ex motu potiſſimũ colligunt eſſe uacuum: in rebus primũ hoc ſi placet adeamus diſcutiamuſq;. Prorſus cuiuſq; motus cãm arbitrari eé uacuum: neq; ueriſimile ẽ: neq; ipſi uolunt: Non enim alterationi opus eſt loco: in quo Meliſſum nos ſupra obiurgatione iuſta inceſſuimus: ſed neq; ad motum localem requiritur locus: poſſunt. n. ſuccedere ſibi mutuo corpora: ita ut locos quæq; ſuos uiciſſim deſerant: & in alienos idẽtidem migrent atq; ingrediant. Cui rei obeundæ nihil hercules opus uacuo eſt aut ſpacio aliquo ſeparato. Nam aqua tametſi neq; ſpacium: neque locum nouum requirit: partibus tamen difluctuantibus uiciſſimq; ſubeuntibus concedẽtibuſque: quod in reciprocationibus æſtuque præterque & in uorticibus cernitur: moueri agitarique conſtat. Quiſnam igitur uſus eſt uacui: ne corpus recipiatur in corpus. Si quem locum modo hæc pars inſedit eundem pars altera obtinuit? Secundum quod afferunt huiuſmodi eſt. Si denſentur cõprimanturque corpora ſubeſſe uacuum oportere: in quod ſeſe illa quaſi receſſu ad hunc uſum parato recipiant. Hoc autem falſum eſt. Nam corpora ex amplo tumore in exiguum reſident tenuioribus corpuſculis tãquam euaneſcentibus atque difflatis: aqua aere profligato: aer igni dipulſo: terra expræſſis humoribus. Eſt enim ſemper ſubtile aliquod corpus admiſtum & inſitum craſſiori: cuius compræſſu obliſum excluditur: hinc eſt ut ignis non poſſit comprimi: quũ ſit tenuiſſimo corpore. Tertium quod aiunt eſt hoc. Si quid augeſcit: aut corpus corpore penetratur: aut aſciſcitur inanitas. Sane ſi auctionem capiunt pro quolibet magnitudinis incremento perſpicue mentiuntur. Nam pleraque intumeſcunt & ampliantur: quibus nihil accedit accreſcitue. Aqua enim quum in aerem tranſit: quamuiſque nihil ei adiicitur: tamen moles ipſa dilatatur: & tumor attenditur. Si autem de ea auctione loquũtur: quæ ad animantem naturam pertinet: & quæ de alimento prouenit: ſua ſibi uoce: ipſi ſeſe reuincunt: atque arma ſua incurrunt: nec alienis iam: ſed plane ſuis opibus tenentur. Eſt enim ratio ea quæ de auctione fit utcũque anceps & lubrica. Conari autem introducere uacuum ut cõmunem difficultatem ſoluant: quo introducto nihiloſecius hæreant: eſt ludibrio habere non aſſerere uacuum. Volebãt ſeruare auctionem euitatis incommodis: quæ conſequi uidebantur. Cæterum offendunt ad illa potius q̃ caueant. Nã ſi alimentũ per inane corporis demeat: ſimul adiectio aliqua reliquo corpori ſit uide q̃ periclitetur ratio: aut non undiq; uerſus augebit corpus: ſed eatenus ſolũ ubi uacuæ illæ ptes

lviii lix lx lxi lxii lxiii

comparuerint:atq; ita non erit proprie auctio:aut ſi undiq; duorum alterum dederint:aut ubiq; uacuū eſſe corpus:aut corpus meare per corpus. Quod ſi utrūque abſurdum eſt:rurſum ex duobus utrūlibet optato:aut alimentum eſſe uacuum:aut partem nullam corporis augeri. Cedo nunc quale nam operæ precium feciſſe ſe putent:qui uacuum intulerunt:quia quemadmodum aliquid accideret reperire non poterant:alioquin nonne ſe ipſos quoq; accuſant uecordiæ:q; quum ad functionem augumenti uacuū eſſe neceſſarium prædicarent:uacuo tamen admiſſo auctionem tueri non poſſunt? Ratio etiam cinerū contra eos facit & commeat qui illa utuntur. Aut enim minus aquæ poſt cineres contineri oportebit i uaſe:nam uacuitates minores cum cineribus q̄ ante cineres habebuntur:aut ſi tantūdem: quod tamen ſtatim q̄ ſit abſurdum apparet:neceſſarium erit:ut aqua per plenos cineres meet ac penetret. Quod etiā illi recte autumant eſſe falſiſſimum. Iam ad id quod uolunt nullam ratiocinationem adiungunt. Non enim quemadmodum eſſe uacuum poſſit oſtendunt:ſed repræhendunt in quibus addubitant & argumentis inſtāt:quæ neq; ipſi quidem recte diſſoluunt. Nos citra præſidium uacui difficultatibus omnibus abunde ſatisfaciemus.

lxiiii NVnc quoniam motus cauſam eſſe uacuum arbitrantur:id potiſſimum in præſentia penſicu labimus. Et quia ut dictum eſt nonnulli uacuum inſeruntur atq; interſeminant rebus:nō nulli ſeparatim & adaggeratum extrinſecus conſtituunt:æſtimemus primum: utrum genus hoc poſterius cauſam motus habere poſſit. Plane abſurdum ē motus cauſam uacuum putare:quum ipſæ ſimplicium corporum naturæ motum ſuorum cauſæ apertiſſimæ uideantur. Quibuſq; enim ſuus naturaliſq; nixus eſt igni actus ad ſumma terræ ad ima ipetus. At uacuum quū ſit indifferens undiq;:quo pacto pōt cauſa eſſe:ut res ſurſum aut deorſum ferant? quare ſi eēt corpus ullū in uacuo:aut in oēs partes diriperetur diſtraheretur q;:aut ubiq; acqeſceret. Equidē quietis cām aliq;to rectius utriuſq; q̄ motus uacuo attribueris. Eadē ratio cōtra eos quoq; ualet:q locū eſſe ſpaciū ſeparatū uolunt. Nā quēadmodū naturalia corpora in ſuos locos aut ferant aut qeſcāt demōſtrare nō poſſunt. Nos uero q locum eſſe ultimū cōtinentis corporis opinamur:ferri & quieſcere in illa ſinitima atq; congenera & quieſcere in eiſdē nullo labore ꝓbauimus: ſed ſpaciū circūſecus idifferens eſt:& caret omni diſcrimine. Qui.n. diſtabit ab ſimo ſupremū in ſpacio? Porro nūc qa corpora:quæ ſurſum ſunt differūt ab iis quæ deorſum morant: termini quoq; illorū:qbus cognata corpora cōtinētur neceſſario:differunt. Nō.n. ut mathematici ſupficies ſuas:ita nos noſtras:ſeparatos eſſe dicimus locos:utpote quas naturalibus ineſſe corporibus & nūq; abſolui ab iis commeareue cōtendamus. Ii uero qui ſpaciū dicunt locum eſſe:cōfeſtim illud a naturalibus & ſimplicibus corporibus reuocāt. Nihil itaq; differat ſpaciū quod ſit

lxv in igni:ab eo quod ſit in aqua: quum ſpaciū illud nihil corporis ſit: ſed per ſe ac ſeorſum itelligatur eo modo quo cū uacat. Dictum eſt. n. uacuum nihil aliud q̄ locum ſed priuatum corpore exiſtimari ab iis qui ſpacio locū definiunt. Si igit ſua cuiuſq; natura etiā motus eſt cauſa:ſpaciū uero illud quod afferunt motum oēm tollit: ſimiliter quoq; tollet & uacuū. Nō eſt autē ſpacium illud:non erit igit & uacuum. Quemadmodū. n. ſimul atq; unum infert:alterū quoq; neceſſe eſt ſit illatū:ita ſimulatq; de rebus unū adimit:alterū quoq; neceſſe eſt ſit ademptū. Addit Ariſtoteles eum qui ſpacium eē locum prædicat:fateri oportere partes eſſe in loco per ſe. Sed qa nos id tractando loco ſemel expoſuimus:nō magnopere eſt: quur nobis denuo recurrendum ſit. Iis itaq; q ut motus eēt uacuū addiderūt:euenit e cōtrario nihil mo

lxvi ueri ſi uacuū fuerit. Nā quēadmodū nōnulli dicunt ideo terrā quieſcere:qa ea ſupficies intra quam clauditur indifferens ſit natura ambigente:& quo perpēdat negāte:ita de uacuo ſentiendum eſſet. Non enī poſſet eē quippiā in uacuo:quo res potius q̄ alio differri deberet. Nam uacuum quatenus uacuum eſt:

lxvii omnem differentiā abdicat. Præterea quū motus oīs aut uiolentus aut naturalis neceſſario ſit:ubi uero uiolentus ē præceſſiſſe aliquē naturalem oporteat:oīs enī uiolentus motus ē aliquo naturali poſterior: & e cōuerſo ipſius naturalis. i. q ex altera parte naturali reſpondeat. Nō. n. uiolentus eēt niſi naturali controuerſim opponeret:ſimulatq; oſtenderimus motū naturalē ī uacuo ſeruari & retineri nō poſſe: palā erit neq; uiolentum ullum poſſe. Age quonam pacto naturalis exercebitur motus in uacuo? quum in uacuo infinitoq; nulla differentia conſtitui poſſit. Nam ſimul infinitum dicitur omnis ſitus:inferni ſuperni medii ſummi tolluntur:quorum tamen in ſuos quæq; corpora moueri perſpicuo cernimus. Simul uero uacuum effertur differentia omnis adimitur. Quemadmodum. n. ipſius nihili nulla eſt differentia:ita neq; uacui ulla eſſe poteſt. Vacuum porro Democritus nō ens & priuationē appellat. Quare ſi motui naturali opus eſt diſcrimine & diuerſitate aliqua continentis:uacuo autem nulla poteſt ineſſe maxime ſequens eſt:ut motus omnes tam naturales q̄ uiolenti aſſertione illa deficiant. Deſtruitur itaq; motus ſi aſtruitur uacuum. Et hercules ueriſſimum fuerit:ut motus eſſe poſſit:amoliendum eſſe ua-

lxviii cuum non aſciſcendum. Sed q̄uis ſatis uideatur oſtenſum ex eo q; naturalis motus in uacuo eſſe nō poteſt:uiolentum quoq; in uacuo defendi non poſſe: ſeorſum tamen eius quoq; rei puto reddendam eſſe rationem. Motus omnis ui & contra naturam exercitus:quod genus iaculatio eſt:aut præſente atq; adiuncta re quæ uim attulit:aut abſente remotaq; fit. Neutro modo haberi poteſt in uacuo. Nam propulſio illa atq; proiectio ſatis cauſæ non eſt ut quicq̄ agitetur & moueatur in uacuo. Res enim quæ ita moueturui autore & propulſore etiam num ceſſante: aut mouetur eo q; aer qui ante miſſum iaculum habebatur illo ipetu retro circūfluit atq; reciprocat:idq; ſucceſſu ſemper alterius aeris fit:atq; itidem alterius quaſi idem opus urgentis:eatenus dum uis propulſiora faceſcendo ſeneſcendoq; deſerat: aut eo q; aer iactu illo impulſus impellit:& conſequio arreptus adagitatuſque miſſis rebus pro uehiculo eſt.

Quum.n.mobilissimus sit: & natura cedens maxime & dissipabilis:omni impulsu facillime pellitur: simulq; excitus leuiter & tãq; cõmonitus itineris est ullo labore.Cæterum sed ultionẽ & sua sponte dilabitur:motũq; eum:quem semel imbibit diutissime retinet:pernicior futurus:si res naturalẽ locũ uersus acta impactaq; fuerit:neutro genere tela mouebunt in uacuo.Sed neq; quũ præsto est id quod pellit trahitue dicere possunt fieri pulsionẽ ullam aut tractationẽ in uacuo.Non statim tormenta illa adhibemus percunctabimurq; motus illos uelint naturaliter:an cõtra naturã accidere:atq; ita ad easdẽ angustias reuertent.Iam assignare nemo possit in uacuo:ubi nam quieturũ quippiã sit: hic potissimũ:an lxix
alibi.Nã si hic cõcedis:quur nõ & ubiq; cõcesseris:ita quiescatur i uacuo necesse est.Oportet.n.aut semper ut quiescant i uacuo res:aut semp ut moueant.Dices ipedimẽto aliqd futurũ in uacuo ne semp moueri res possit: quod fortius & ualentius sit q̃ res quæ mouetur.Sed eodẽ nostra redibit oratio:scisciabimur.n.quiescat uetale ualentius:at undenã:hoc loco:non alibi:an moueat.At quẽadmodũ:si non sit motus i uacuo:aut qua ratione possit moramẽtũ afferre?Præterea aiunt:nihil moueri p plenũ:iccirco lxx
quoniã residere i se atq; subire nõ possunt ea:quæ uere plena sunt.Peruacuũ posse:utpote in quo nulla sit dissidentia:nullũ impedimẽtũ:quo fieri:ut p aeré qui uacuo finitimus est corpora facilius cõmeent: per aquã ægrius: per terrã nullo mõ:ergo quũ in uacuo nihil sit gracilius aut cessilius altero: undiq; in oés tractus res i uacuo different.Iidem aculei admouendi Chrysippo sunt:quærẽdũq; quidnã iterstet: quo minus euolet mundus i uacuo:petatq; euagando oés receſſus & latebras uacui:& quur nam uelit hac potissimum parte uacui:in qua iacet & sedet cœlum constituisse & stabiliuisse se mundum. Vt enĩ ordo rerum & habitus ille omnia continens atq; modificans efficere possit ne positus in uacuo mũdus distrahatur dilaceretur q;.Nullam tamen afferunt causam:quur mundus cum illo habitu atq; ordine uniuersus hac potissimum sede constiterit.

PRæterea uel argumẽto illo patebit motũ in uacuo exerceri non posse:q; uelocitas & tarditas lxxi
sine qs motus nõ cõstat:in uacuo nõ subsistit.Res mehercule euidẽtes & quæ nullius ꝓbationis indigeãt:ac primũ quidẽ in iis corporibus:quæ q; de similaribus partibus cõponunt homogenea appellari diximus:quæq; ad alteꝝ locũ summũ aut ĩimũ mouent.Duplicem rõnẽ ꝓpendimus:quur aliqdo inæquali cæleritate decursiones suas obeant peragantq; etiã si figura non discrepat.Aut.n.id faciunt mediæ regiões:p quas mouentur:ut huic p mare eundũ:illi p cænosam sub luuiem sit:huic p humorẽ:illi p aeré transitus:hic trãquillo nauiget:ille hyemanti atq; turbato:hic secũdo:ille aduerso uehat.Fit enĩ hac rõne maxime:ut corpora tantũdẽ itineris hæc segnius:illa uelocius cõficiant.Aut inæqtas ponderũ.Nã ut cætera sint paria:quo quicq; grauius est:eo uisu celeritateq; ꝑualet: ut si duæ massæ:auri una:argẽti altera p aerem deferant.Verũ de differẽtia grauiũ & leuiũ habebitur mox mẽtio peculiaris in loco.Nunc de iis corporibus agendũ:p quæ grauia mouent & leuia.Si igit horum fuerit alterũ crassius:alterũ tenuius:proculdubio res quæ sint pari tum figura tum põdere: tãtũdem æquoris per tenue q̃ per crassum uelocius per agent.Nõ.n.æque facile est aquã & aeré scindere. Destinet globulus æris qui centenariã lineã motu suo transabire & decurrere debeat.Nõ.n.p aerem id mensus q̃ p aquam facilius celeriusq; transmittat:qui tanto celerius quãto aer est:q̃ aqua dilutior. Sed & proportio quoq; tẽpoꝝ illorũ intra quæ mouebit tanta plane fuerit:quãta & corporũ:per quæ transeundũ est.Nã qua proportione aer comparatur ad aquã:eadẽ tps i quo per aeré quicq; defertur respõdet ad tps.In quo per aquã id fit.Quanto enim aer rarior solutiorq; q̃ aqua est:tanto alterum tẽpus altero breuius uidetur.Contraq;:quẽadmodũ tps habet ad tps:ita corpus ad corpus.His ita propositis manifestum est nullã afferri posse i uacuo proportionẽ subtilitatis ad plenum:utpote quo id nullo modo sit corpus.Quod si quẽ responsum habet proportionis plenum ad uaccuũ:eũdem tps in quo per plenũ iter fit:habet ad tempus in quo per uacuum meatur.Plenum autem & uacuum nulla proportione iunguntur.Profecto neq; tempus & tẽpus proportione ulla iungentur.At finiti cuiusq; tẽporis ad quodq; tempus proportio aliqua est.Illud itaq; tempus cum quo nulla societas proportionis habebitur: tempus esse non poterit.Erunt ergo res aliquæ:quæ sine tempore mouebuntur:idq; concedendum in uacuo est:aut quod uero propius fuerit: neq; mouebuntur quidem:quum motus omnis tempore absoluatur.Et ut faciliora uideantur:ea quæ diximus subiectum sit tribus horis: põdus aliquod per aerem lxxii
qua tenuissimus est centum pedalem magnitudinem decurrisse: quæro quanto nam tempore eadem mensura fuisset confecta per uacuum?Si sexquihora responderis atq; ita concesseris moram eius temporis in quo facta delatio per aerem est:proportione illa maiorem haberi:cõtinuo quoq; fateri cogeris: aerem esse altero tanto q̃ uacuum crassiorem.Siue item tripla siue decupla:siue millesima dixeris:eadẽ euentura incommoda sunt.Nulla enim proportio ad uacuum potest uel fingi: sed quantãcũque attuleris in infinitũ resilebit:excediq; poterit.Quot siquis adhuc contenderit pondera in uacuo moueri tẽpore oportere: sciat se alios laqueos inhæsurum.Percurrat lapis magnitudinem centum pedum hora una per uacuum: per aerem duabus tantũdem :quia per aerem proculdubio plus temporis sumptitur: quæro?hora una partem aeris aliquam confecerit?Et negari non potest: sit ea pars quantalubet: sit dimidium: mouebitur ergo æquali tempore per plenum & uacuum:quod statim absurdum est: Quamobrem sequitur: & quidem absurdius aliud: plenum ad plenum tandem habiturum proportionem temporum.Exempli causa.Semistadium aeris ad stadium aeris: quũ plenũ ad uacuũ.i.stadiũ aeris ad stadium uacui. Nam quemadmodum hora una stadium uacui: duabus: stadium aeris percurritur:ita ad eandẽ proportionẽ semistadiũ aeris:aut qcũq; alius modus & stadium aeris pcurretur.

lxxiii Hactenus Aristoteles cogẽtissimis & necessariis rõnibus cõtra assertores uacui disputat: p̃ter hæc quæ ille adiicit: nec cõfessa nec prorsus uera sunt: supq; obscura & salebrosa & quæ tũ audiẽti tũ legenti consueuerint supfluam morã iferre. Quod genus neq; ad hoc nostrũ institutũ magnope ptinet: & ab hac breuitate iterp̃tandi remotũ est: alioqn hunc locũ: sicui noscẽdi hæc quoq; studiũ & ocium suppetit ex positoribus aditis diligẽtissime tractatũ & explanatũ inueniet. Quum igit hæc dissentanea: & naturæ pugnãtia uideant: tolleda ea snia est unde illa seq & proficisci noscunt. Porro argumẽta quæ i hoc supra adhibuimus certis cõclusiõibus ad cõfessum liquidũq; perducũt. Eoq; summa i eo atq; cardo est: q; quum cuilibet motui opus tẽpore sit: eũ quoq; motũ: q in uacuo cõstituit suũ habere tps oporteat. Tẽporis aũt ois ad tempus utiq; si utrumq; sit finitum habetur ꝓportio aliq̃. Talis igit sit necesse é uacui ad plenum proportio: qualis eius é temporis: in quo per uacuuum magnitudo aliqua decurrit ad tempus: in quo per plenum id fit.

lxxiiii HAnc itaq; motus inæq̃bilis cãm de duabus alterã tollũt ii q uacuum ituunt asserere: sed neq; illã tuent: quæ de põderũ discrimine & momẽtis corpoꝝ nascit. Nec. n. dici põt i uacuo haberi aliqd: qd aut cõtra tendẽdo: aut cessando sedẽdoq; inæq̃litatẽ motuum faciat. Quid enĩ sit sedentariũ quid irrequietũ in uacuo: aut qsnã motus frustello & segmento uacui accidat. Præterea nõne cerdões saltẽ hoc sciunt. qd illi tueri nõ possunt: excussores fabri ferrarii aurifices lixæ nautæ piscatores oẽs postremo q utcũq; sedem uel officiũ tenent i mari aut uictũ ididẽ capiũt: quotiens aut ꝑpendiculũ cõsulunt: aut trutinã librant: aut euerriclũ & gasapã imergũt: aut anchoras iaciũt: si uerbi gratia iterrogentur: quur per idẽ mare anchora decẽ põdo & anchora triũpõdo i eandẽ altitudinem issæ: i eandẽ effigiem deformatæ: tẽpore tamẽ inæq̃li descendãt: hæc celerius: illa tardius hæreat fundo. Respõdebunt opĩor Hercules nõ sine risu dignã. s. quæstionem de qua ad Apollinẽ referat: quur decẽ pondo sint grauiora q̃ tria. Cæteꝝ hanc cãm reddere illi non poterunt eruditi alioquin & sapiẽtes uiri. Et si in uacuo plumbi massæ & pumicis moueant aut æqualiter moueri cõcedẽt: aut nullã rationem habebunt: quur plumbea uelocius moueatur. In pleno autẽ necesse é mouẽri uelocius quicquid est grauius: qa scidit ui & nisu maiore subiectũ: siue aquã id siue aerẽ statuamus. At in uacuo non ocyus ferrũ q̃ suber corruit? Quũ uacuũ utriq; cedat æqualiter: sed neq; cedat qdẽ: quũ. n. id nihil sit: subtili hoĩ é: putare uacuũ cedere: ita fit ut differẽtia grauiũ & leuiũ. i. reꝝ momẽta tollant: & qd sequens est oĩbus quæ mouent æqualis & indiscriminata uolucritas accidat. Quod si hæc picula sunt & cõstare non possunt: declinãdã tibi eam snĩam censeo: de qua creant. Sed dixerit aliqs differẽtiam quæ posset ex figura cõstitui supstitem illis adhuc uideri. Nã quæri solet. Quãobrẽ plumbũ in latitudinẽ desectũ & deminutum in laminas fluitet: coactũ in massam aut in longitudinẽ tereti ambitu diffusum esse pondere iniqore mergat? Ac nos qdem facile possumus illam rationem afferre: q; laminæ inuectu aquæ uel aeris multi: quem amplitudine orarum sub se colligunt facile insident in summoque restitant: & defenduntur a mersu præsidio figuræ inefficacis scindendo & pissuendo subiecto. Aliæ uero formæ quibus ille obtusus & hebetatus nõ obstat: quia per angustias coeuntiũ marginũ minus instrati moliminis amplectuntur propelluntue: ad instar mucronis facile adaperiunt & dissecant parte qua ingruunt: præcipue uero aer id sentit: utpote inter elementa fluxissimum atq; molliss̃imum. Vtrum uero illi quoq; hanc cãm reddere possint ipsi uiderint ego nõ perspicio. Hoc idẽ i attomis q̃ri de Epicuro potest: uelit i æquali uelocitate moueri illas an æquali. Si inæquali rõnẽ delydero. Si æq̃li reqro cõstãtiã ostendat quonã pacto continuabunt & assequent sese illæ uicissim atq; cõpræhẽdent: aut qũo ad isertũ cõplexũq; mutuũ ueniẽt: ut subide res alias quẽadmodũ ipse p̃dicat concursu illo ꝓgenerent. Doceat q possit hoc fieri: æq̃li motu ꝑmiscue oĩbus dato. Patet igit uacuũ argumẽto motus nõ asciscí: sed tolli.

lxxv lxxvi SEd etsi citra respectũ motus ipsam per se naturam uacui æstimans: uere uacuam esse comperimus. Quum igitur corpus subire per corpus nequeat: si corpus addatur in corpus: necesse est partem aliquam eius quod additur cedere ingredienti: & tantum indidem abire q̃tum accessit: atq; hoc in nonnullis apertissime cernitur. Nam si lapidem in aquam miseris: tantũ aquæ recedet: quanta est lapidis moles: in aliis quoque quãquam minus id sensu percipit: potest tamen quibusdam argumentis facile coniectatio elici. In hydraulis hoc est in iis instrumentis quæ ad aquam mouentur: quotiens aqua iis aere ac spiritu oppletis infunditur: lingulæ tibiarum intrinsecus foramini bus additæ meantis aeris transitum indicant sonitu. Is ad exitum properans festinansque ad ora instrumenti strepitum ciet. Quod si nullam dederis regionem: in quam coniecto alio corpore pulsi aeris partes euadant: aut compressum residebit in sese: tumoremque pristinum coeundo & densendo quasi ꝑcinget: quatenus uas tantum inditi corporis capiat: quantum aeri abiit molis: aut frangetur & dissiliet potius q̃ alterum corpus excipiat. Hæc adeo manifesta omnibus: adeo singulis horis & uulgo comperta: aut non uident illi aut uidere dissimulant. Sed ad propositum statuatur corpus in uacuo: abibit ne recedetque de uacuo tantum: quantus est ingressi corporis modus: quod est ridiculum: an manebit etiam pars illa uacui: postquam recæptum est corpus? At quo modo? Nonne hoc admirabile: nisi forte magis impossibile: per corpus illud recæptum æquale uacui spacium penetrare? Quod si dixeris posse penetrare uacuum: quia nihil est uacuum: hoc ipsum est: quod uolebam tenere. Si uero naturam in eo quãdam haberi contendunt: qua spacium quoddam sit in tris dimensiones porrectum ac fusum: nullo modo efficere aut consequi poterunt: ut res per spacium illud deferant. Sit enim hoc modo inconueniẽs par: uacuum dicere meare ꝑ corpus: & aquã aut aerem dicere. Nã q̃q̃

calida hæc aut frigida ſint:grauia: leuia:aut aliter id genus affecta: uacuum non ſit: non tamen id eo ualet:ut illa ſe mutuo penetrare non poſſint uacuum poſſit:ſed ut dictum eſt ſupra: habent a ſpaciis & dimenſionibus corpora:ut ſint in loco:q̄uiſq; ab aliis accidentibus ſpacia non uideantur abiuncta:defi/nitione tamen cogitationeq; diſſident. Nō enim propterea lapis tantum loci obſidet:quia candidus ni/gerue ſit:calidus:frigidus:grauis:leuis:ſed quia eius dimenſus ſit tantus:q̄q̄ uero corpora per grauitatē in locos ſuos feruntur:ſimul tamen tenuerunt illos:per ampl tudines ſuas & ſpacia eſſe dicuntur in lo/co. Tumor enim ſolus ex iis quæ corpori inſunt ad rationem hāc pertinet: non grauitas:non leuitas po ſtremo affectio illa uel qualitas. Nam ſi lapis exempli gratia cubus. i. figura teſſerarum a cæteris acciden tibus abſolui poſſet:ſola amplitudine atq; menſu retento:tantūdem regiōis occuparet: quātū cū oībus accidentibus occupat:q̄re ſi in uacuo quoq; fingat eſſe:tantūdem loci obtinebit: ſiue cum qualitatibus ſiue abſq; qualitatibus intelligat. Atq; tunc quæro ab illis quidnam differet corpus hoc cubum:ab æq̄/li uacuo:atq; loco? Et Hercules ſi duo hæc in eodem ſunt:quur non tria & quattuor demumq; infinita? lxxvii

Et ut repetendo demōſtrationis huius uim colligere planius poſſis:qui corpus in uacuo eſſe contendūt ſpacium in ſpacio collocatum eſſe contendunt. Nam neq; uacuum cedere poteſt:quum nihil ſit:& cor/pus ex ſolo habet ſpacio ut in loco ſit:ſed & corpus fatebunt in corpore. Quum enī nō ex accidentibus reliquis:ſed ex tumore & amplitudine corpora nanciſcant ut ſint in loco: ſi tumor eſſe poterit ī tumo/re:reliqua accidentia non uetabunt:ne ſit corpus in corpore. Quare ſi abſurdū eſt haberi corpus in cor/pore:abſurdum erit haberi corpus in uacuo. Nā corpus in uacuo facit:ut in tumore ſit tumor. Tumor in tumore cauſæ eſt:ut ſit corpus in corpore:hunc in modū elicit ſuperfluo ac temere uacuum propter illam rōnem adhibitum fuiſſe:ut corpora quæ ſe ipſa condere & recipere non poſſent in ſe:haberēt ua/cuum in quod reciperent: ſed & hinc uel clarius conſtabit uacuum ſuperfluere. Nā ſi cuiuſq; rei dimen lxxviii
ſus qui a qualitatibus ſaltem ratione diſtrahitur:nihil differt a uacuo: corpora autem quum mouent una cum ſuis quæq; dimenſionibus mouent: quidnam corporibus opus eſt:ſpaciis dimenſionibuſq; non ſuis? Si. n. ut quicq; dimēſionem habet & ſpacium ita indiget alterius dimenſionis & ſpacii:ipſum quoq; uacuū:quod ſecundum illos dimenſionem habet & ſpaciū:alteram ſubinde ſibi dimenſionē & ſpaciū coaptabit: atq; hæc deinceps aliam ad uſq; infinitum. Hactenus illud egimus:ut probaremus uacuū ſeparatum non poſſe conſtitui.

NVnc ne illud quoq; poſſe conſtare:qđ rebus inſertū diſtributūq; dicit. Sunt. n. q id ex cōpreſ lxxix
ſione ampliationeq; corporū colligat. Nā ſi cōpreſſio inquiūt ē quotiēs corpus ex amplo tu/more in exiguū reſidet:ampliatio quotiēs de exiguo in āplū attollit: neceſſariū uideri uacuū eſſe rebus imixtū:in qđ & deſentia abeant & rareſcentia diffundant. Neq; cōpreſſionē mō ampliationēq; adimi ſublato inani:ſed cæteros itidē motus. Quū. n. quippiā mouet ī loco:corpora cir/cūſtātia p quæ tranſitū facit cogunt ī anguſtū:& quaſi coercent ſe ut aditū nouo tāq̄ hoſpiti faciāt: atq; ita uacuā regionem relinquūt:q̄le ſæpe aīaduertimus fieri:quū qs per cōfertiſſimā multitudinē iturus hinc atq; illic populo decedēte trāſmittit:q; ſi corporibus inane nō eēt ibibitū: ſequeret una re loco mo ta mutare orbē fluctuareq; uniuerſum. Et quū ꝓxima a ꝓximis q̄q̄ corporibus pellerent:cœlū quoq; ipſum elidi, pindeq; mūdo egredi & quaſi circūfluere oporteret:qđ ī natabulis & urmātiū uaſis cernit: cum in iis aliqđ corpus mouet. Atq; huic ſniæ aderat Xuthus ignorās reciprocationē:ſucceſſionēq; cor porū in eodē loco nō ſolū fieri motu circulari ſolere:qđ ille quoq; uidebat:erat. n. illuſtrius q̄ ut cōniue/ri poſſet:ſed & motu quoq; directo. Tantū paulo obſcurius:dicebat & illud Xuthus. Niſi uacuū aſciſcere tur:corpora in cōuerſionibus æqualē eē amplitudinē retentura:ita ex aquæ ſextario ſextariū aquæ exti/turū. Nā q ampliari poterit:ſi regione & loco caruerit:in quē dilatet atq; fundat: niſi qs orbem uniuer/ſum ut dixi defluctuare & exagitari cōceſſerit. Et dum uacuū minus cupit uitare icidere uelit in maius: Nā quo deciderit aut obſecro fluctuauerit mūdus? In corpore certe nō poterit:in uacuo igit quod cir/cūfundat mundo. Plane rareſcēdo corpora ampliari cōſtat argumento uaſtorum:quæ aere aut liquo/re:plus nimio rareſcente diſſiliunt. Nam muſti quoq; dolia humore largius diffiato euaporatoq; inte/rim diſrumpunt. Vbi nam igit amplificatæ res reciperentur:niſi continens quaſi decederet:& ī uacuas ſedes ſeſe conferret.

VErum ſi uacuū corporibus ita infitū putāt:ut in raro corpore ſpacia quædā inania ſeparatim lxxx
habeant quæ poſſint corpus excipe: eaſdē excitabimus rationes:q̄bus ſupra:& loci:& uacui ſeparatim autores coarguimus. Nec releuabit illas remedium q̄ diſtructum & qua cæſim deminutum dicatur:qua correctione illi contra difficultates eas ſe communiunt:quibus oc curſum eſt iis:qui coactum illud & ſolidum abiunxere corporibus. Vtriq; enim uidentur ſpacium ſe/ lxxxi
paratum admittere. Quod ſi non ſeparatum:ſed inſertum:& ut ita dicam dilutum infuſum inſpſumq; raris corporibus uolunt:quāquam ueriſimilius aliquanto non tamen uere loquuntur: primum ex ea ſententia euenit:ut uacuum non cuiuſq; delationis cauſa ſit:ſed eius dūtaxat quæ ſuperna ſpectat. Nam ſi id in quo uacui plus ineſt:rarius leuiuſque eſſe neceſſe eſt:quæ autem rariora leuioraque ſunt: ſur/ſum etiam facilius migrant: eius delationis tantum qua in ſublime niſus eſt: cauſa relinquitur ua/cuo. Ea propter & ignem eſſe rariſſimum putant: quia ſurſum celerrime deuolat. Propterea non quemadmodum locus cauſa motus eſt: ita uacuum cauſam eſſe faciunt motus: ſed quemadmo/dum utres retibus innexi eo q̄ ipſi fluitant: retia quoque in ſummo conſtituunt:ita & uacuum eo q̄ ipſum ſurſum fertur: ſubſtentat & leuat etiam rara corpora. At quo modo ferri uacuum quem

eſſe loum uacuo arbitrantur? Certe dari alterū uacuum eſt neceſſe:in quo uacuū qđ fertur in motuq;
82 eſt:recipiat. Sed ſatisfaciat uacuū motui leuiū:grauibus quo modo ſatisfaciet:quā afferūt cām:quur illa deorſum p̄cipitētur & ruant? Nō.n.cōſequio trahunt a uacuo quēadmodū leuia. Quam igit cām afferūt? Nū naturā? Ac poterāt hoc idē de leuibus dicere:deq; iis q̄ ſurſum īcedūt. Deīde ſi quo qcq; rarius & inanius eſt:eo ocyus euolat:manifeſtū ē ipſum inane eē ocyſſime euolatuꝝ. At ī uacuo motū ocyſſimū aſſignare nō licet:neq; tp̄s oīno ullū:in quo motus ille exerceat. Nā ſimul tēpus dederis: uacuū p̄portioné habebit ad plenū. Quod ſi dixerint uacuū p ſe moueri aut euolare nō poſſe:quū ea lege corporibus additū īſertumq; ſit:ut nūq; ab illis ſeparet:doceāt nos:quū denſentia corpora cōtrahunt: utrum excludāt & exprimāt uacuū an retineāt. Si excludūt:palā eſt uacuū p ſe moueri poſſe:ſi retinent:qd ergo cōferet ad cōpreſſionem? ſi ēt cōdenſatis corporibus uacuū ſubeſt adæq; ut prius. Cū.n.uacuū illi ad cō denſationē maxīe neceſſariū opinētur:ut ī illud coacta cōſtrictaq; corpora ſeſe recipiāt: qui fieri p̄t:ut tum ante tū poſt denſationē tantūdē inſit corporibus uacui? Et ſi fieri illud p̄t:quo tuebunt ne tantūdem molis & amplitudinis habeāt:quātū anteq; cōdenſuiſſent: ſi neq; corporis qcq;:neq; uacui ulla ps abeſt? Itē quo uetabunt:ne denſari corpora ī infinitū poſſint:ſi ſp tātūdē uacui ſubſitū ē. Quod ſi abire aut decedere uacuū cōpreſſione facta cōceſſerint:quonā abibit? quo pacto mouebit? qualis nā motus erit uacuo naturalis. Nimirum dicant illud oportet:qui leuibus debeāt. At quomodo fiet in tēpore:uelocitates certe comparari nō poſſunt.

83 Ed quoniā ueriſimile eſt qđ putāt:uacuum eē conſtituendū in rebus ut denſentia &
84 ſio fieri poſſit:uideāt ī præſentia indicādū:quēadmodū nobis ſine ope uacui condenſatio fit ſuperſtes. Equidē primū id facillime ac breuiſſime poſſem refellere:uacuū nō eſſe neceſſariū argumēto illo quod afferūt:q; cū aqua mutāt in aeré:maior uiſit aeris amplitudo:qa:qđ & notari uelim:nihil uideāt obſtare quin e cōtrario alius aer alio loco eadē mēſura cōuerti poſſit in aquā: atq; ita p hæc cōſarcinato qđ laceſſitū fuiſſet:par utriq; rō fiat:quaſi reph̄enſione q̄dā & cōpenſatiōe naturæ:quæ īſtituit ut utriuſq; elemēti modus æquamento amplitudinis utcūq; facto:naturali hac uiciſſitudine ſolideāt. Sed cōmodius & dignius tāta re puto recenſere id altiuſcule & rationibus addicere neceſſariis:& ſumptis ex iis quæ confeſſa olim & cōprobata ſunt nobis:ītentio ē corpora poſſe abſq; inani denſere atq; rareſcere oſtēſum eſt calidi:frigidi:duri:mollis:dulcis:amari:humidi:ſicci. Poſtremo cōtrarietatis cuiuſq; naturalis unā eſſe ſubiecta materiā per ſe imp̄cabilē īmortalēq; ſæculis oībus:eāq; ī actū de poteſtate cōferri atq; cōſtitui:q̄uiſq; a rebus abiuncta nō ſit:obtinet tamē definitionē atq; naturā diuerſam a rebus. Ea ſubſtātiæ alteri quæ reꝝ eſſentiæ uis atq; rō eſt:dico formæ iugata & copulata cōſtituit res quæ cōcreta & cōpoſita appellant:q̄q uero numero una ē:uicibus tamē īfinitas formas alternat fundit præmit:mille modis putat inſculpit fingit effigiat afficit:præſſa calcataq; denſitudiem & ſpiſſitudiné facit:attenſa & fuſa raritudiné leuitaté. Quēadmodū uero quotiens calet & friget nō diuerſaꝝ naturaꝝ cōfuſione miſtiōeue calet & friget. Nā q̄q calor & frigus diuerſæ res ſunt:eadē tamen materia eſt:quæ uiciſſim iis tāetſi cōtrariis ſternit:quæq; ad ea de poteſtate ad actū refert. Quēadmodū īquā tā etſi cōtrariaꝝ q̄litatū oēm affectionē colores ſapores & id genus cæteras cōcipit:nō tamē alia ē quæ mō calida:modo frigida:modo ſiti ſaporis:mō fatui:modo nigra:modo cādida cernit. Et quēadmodū numero una eſt:quæ calida:& frigida reddit:ita una & eadē eſt:quæ magna fit atq; parua: cum.n.eadem materiæ portio q̄doq; aqua:q̄do aer fiat:interdū ampla:īterdū anguſta: nec ſit aliud:qđ aqua factum ē: aliud quod factū eſt aer:ſed eadē plane natura utrūq; facta ē. Igit & quū materia ipſa de aqua fit aer:nullo addito extrinſecus corpore:aut uacuo intrito maior & amplior reddit. Cōtra quum de aere aqua fit: nullo deraſo adēptoue minor & arctior prouenit. Atq; in hoc maxīe diſſidemus ab iis:qui per cōcretionem excretionēq; ortus reꝝ abſoluunt. Illi p appoſitionē & deſectionē generationes & corruptiōes cōſtituūt:neq; ſubiectū unū omnibus elementis īſternunt. Nos unā materiā rebus ſubſitā haberi probauimus:quæ in totū mutaret atq; ī uarios modos & formas conuerteret. Quēadmodū itaq; una q̄q ſit caleſcit eadē & frigeſcit nō alterius rei miſtura appoſituraue:ſed ſuapte potētia:p quā illa ipſa eſt ī quæ uertitur:ita & magna & parua euadit nō acceſſione magnitudinis detractiōeue: ſed illa ipſa ui ſua:qua utrāq; amplitudiné potentia continet. Eodem igitur modo ſi aer dehiſcendo rareſcendoq; pandit: aut craſſeſcendo & coeundo compellitur in anguſtum atq; contrahitur:tota ea ratio tribuēda materiæ eſt: quæ cum poteſtate tum magna tum parua ſit:interim actu īterim poteſtate ſub utroq; exitu uiſitatur. Vt enim cū quid de calido calentius fit:non ita uidetur mutari quaſi prius aliqua pars nō fuerit calida. Nam & calida erat uniuerſa materia anteq; calidior fieret:& nulla pars erat non calida:ſed núc cū cremētum & tenſio caloris fit:uniuerſa atq; oēs partes īcremētū ſimul accipiunt. Nā ſi partes aliæ calidæ habeant:aliæ calidiores:quū materia facta calidior ē:utiq; non eſſet numero una materia:q̄ pluris minoriſq; differentias & momenta reciperet:aut quæ de calida calidior fieri uideret:ſed præſenti ac præcedēti calori nouus calor adiectus & admixtus acceſſiſſe intelligeretur. Quemadmodum itaq; hoc recte in affectionibus dicitur:ita in denſentibus & rareſcentibus corporibus recte dicetur unam & eandem haberi materiam:quæ utrunq; recipiat non foriſecus quicq; modo īgredi mō egredi:ut dicunt ii q uacuū rebus inſitum uolunt. Ignorant plane illi naturam materiæ:non ſequius atque ii qui in ferro: quod
85 canduiſſet igni non in materia concæptum ignem putabant:& ferrum in ignem eſſe conuerſum. Poſſumus & aliud exemplum afferre. Partes circuli deuexæ & curuæ omnes habētur. Si igitur in interiora nitantur & uergant ad centrū:atq; ita in minorē orbiculū ſe contrahat & corrigat circulus ſubeunte

undiq; curuamine & decedente ptiliter deuexeriores ,pculdubio ícuruioreſq; fient:nõ q; partes aliquæ quæ in circulo fuerint maiore de rectis cernuæ & ícuruæ ſint futuræ: ſed q; quæ curuæ fuiſſent prius: modo proniores curuioreſq; habebũtur.In totum plus & minus nactæ res dicuntur: non propterea q; quicq; adſit abſitue:ſed q; ea quæ adſunt tentionem tota aut remiſſionem accipiunt:ut quũ aliquæ res calidiores dulciores cãdidiores efficiuntur.Ita quum materia aut extenditur aut contrahitur:neq; uete/rem amplitudinem perdit:neq; nouam acquirit:ut ſentiunt ii qui uacuum eius rei cauſam conſtituũt. Sed idem ſubiectum:eadem natura de amplo tumore in exiguum coercetur:& de exiguo in amplum expanditur id:quod de circũferentia circuli pauloante monſtrauimus.Idem igitur erit & quod dẽſum fit:& quod fit rarum:& una erit utriq; materia.Neq; rara exiſtimanda:quæ imbiberint uacuum: den/ſa quæ excuſſerint.Sane denſa ſunt grauia.Rara ſunt leuia.Item denſa uiam moliuntur deorſum. Rara ſurſum cõmigrant.Quamobrem ſi uacuum nihil conducit ut rara ſint:neq; conducet ut ſurſum feran tur.Item ſi nihil conducit ut denſa ſint:neq; conducit ut deorſum ruant.Plane denſum ſpectat ut gra/ue & durum ſit rarum:ut leue atq; mobile:non tamen hoc perpetuum eſt:nec ut quicq; durius eſt: ita etiam grauius fuerit.Nam in ferro & plumbo diſſonat ratio.Ex iis quæ dicta ſunt late patet: uacuum lxxxvi neq; ſeparatum: neq; aggregatum:neq; in raris corporibus eſſe permiſtum:ſed ne potentia qdẽ. Quod ſi cui libuerit uacuum dicere id quod cauſa motus ſit:quodq; efficiat ut graue ſit quicq; aut leue: profe/cto is uidebitur contendere uacuum eſſe materiam.Ea eſt quæ raritatem & denſitatem recipit. Raritu dinem & denſitudinem conſequuntur grauitas leuitas durities mollities.Harum alteræ delationis cau ſæ ſunt: grauitas leuitas.Alteræ patibilitatis impatibilitatiſue & omnio alterationis durities mollities. In hunc modum hactenus de uacuo egiſſe ſit ſatis.

SEquitur ut de tempore agamus:ſed prius eſt:ut rationes cõmunes quidem illæ atq; extra/ lxxxvii riæ:ſed accõmodatæ & neceſſariæ afferantur:quibus ſit ne tempus reuocari ſolet in dubiũ: quibus perſolutis tum deinde quid ſit:ipſi pede cominus collato docebimus.Nihil eſſe tem lxxxviii pus aut ægre eſſe & prorſus obſcure de ſequentibus ſtatim ſuſpicari quis poſſet.Primum cõ ſtat ex non entibus:nam præteritum fuit non eſt:futurum erit nondum eſt:ex iis dies & menſis & an/nus & infinita ad hoc æui lapſa nataq; ſæcula texũtur.Quod ex non entibus conſtat:neceſſario nihil ẽ: Momentum uero:& id quod ſub hoc uerbo nunc ſignificatur non pars temporis eſt:ſed exitus termi/nus & confinium temporis.Præterea partes rei quæ conſtet ex partibus:aut omnes extant aut aliquæ: lxxxix omnes ut in linea bipedali:aliquæ ut in ludis in pompa in bello:temporis quod & continuum eſt & cõ ſtat ex partibus:nulla pars extat: ſed tranſabiere exoluereq; aliæ :aliæ ſunt futuræ.Nam momenta di/ximus ſupra non eſſe temporis partes:alioquin ſecari poſſent in partes:& metiri totũ & omnino dimẽ ſum aliquem & amplitudinem obtinerent.Ea enim natura partium eſt:ex quibus aliquod totum ite/gratur:quod diſtrahi & dirimi poſſit in partes.Sed neq; ex momentis componitur tempus:ſed ex præ terito: & futuro tantum.Non erit ergo temporis pars momentum De ipſo quoq; momento:quod p̃/ lxxxx teritum & futurum definit:ſeorſum uidetur ĩ quæſtionem uocari quemadmodum ſit:utrum unum habeatur idemq; ſemper:an aliud ſemper atq; aliud obiter prodeat:ita ut ĩpulſo & corrupto priore:po/ſterius ſubinde aliud continue ingeneretur.Nã plura eſſe ſimul momenta non poſſunt. Quando neq; partes temporis plures ſimul poſſunt exiſtere:niſi altera continere:altera cõtineri intelligantur:ut quũ dicimus adeſſe menſem & calendas:in eo uero quod proprie adeſt & inſtans iunctũue eſt ſiue momen tum non poteſt intelligi continere:unum:alterum contineri:unum amplius: alterum minus. Quare neceſſe eſt corrumpantur & obruatur prius:ut poſteriora & ſequentia generentur.Quum uero corru/ptum omne corrumpatur in tempore: momentum ſi corrupitur:aut in ſe ipſo aut in tempore corrũ/petur:ſed enim non in ſe ipſo:idem enim eſſe:& non eſſe ſimul eueniet:quia eodem puncto corrumpi generariq; oportebit:nec ſequius fuerit ac ſi hoc lignum in ſe ipſo corrumpi & in ſe ipſum mutari con/uertiq; diceres.Si in alio tẽpore:quæro utrum tempus illud breuiſſimum ſit:ut momẽtum:an dimẽ/ſu aliquo ſit.Si ut momentum:duo momenta habebuntur:ſimul & id quod corrumpẽdum eſt: & id in quo abſoluenda corruptio eſt:ſi dimenſu aliquo:nec momentum ſit:aut præteritum igitur: aut fu/turum erit.In neutro deſinere aut corrumpi momentum poteſt:non in præterito:quia quum ortum illius momenti præceſſerit:ſequeretur momentum fuiſſe corruptum antequam ortum. Nec ĩ futuro: qa quũ futurũ nõdum ſit:momentũ illud nunquam corrumpi poſſet:ſed ſemper corrumpendum:& ſemper corruptum iri uideretur.Nam & id quoq; futurum ſemper eſt in quo corrumpi debet. Sed & facilius hoc idem explorabimus alia uia ſicpote.Tempus omne præterito & futuro deſcribit̃:ſi in tẽpo re momenta deſinerent:id quod expers imperſq; eſt:& omnino minimum atq; breuiſſimum:attende ret̃ diffunderetur q; cum eo quod partes & amplitudinem & dimenſionem haberet. Iam ſi momenta mutuo ſeſe non tangũt:quia tẽpus nõ cõſtat ex momentis:quẽadmodum lineæ non conſtat ex pũctis: atq; hoc nobis hoc loci ſimplicius:& rudius dicit̃:poſt ẽt cõprobabit̃:ſi momẽta igit̃ attigua nõ haben tur:occurrit:qdã abſurdius & maius incõmodũ.Nã ſi momẽtũ in alio momẽto corrũpit̃ iter momẽtũ qd̃ corrũpit̃:& momẽtũ ĩ quo corrũpit̃: ,pculdubio iaceat aliquod tp̃s neceſſe ẽ:quemadmodum inter quæq; puncta capit̃ linea:totum igit̃ hoc quod intercipit̃ tempus momentum illud durabit. At in me dio tempore ĩfinita ſunt momẽta:quãdo diuiſile in infinitũ eſt tẽpus eo q; cõtinuum. Erunt igit̃ plura & infinita momenta.Hæc cõſequunt̃:ſi continue aliud:atq; aliud momentũ gignatur & fluat. Si uero lxxxxi unum idemq; in toto tempore ſtatuatur.Primum quæro qui poſſit tẽpus hoc totũ qd̃ omnino conti/

nuum eſt:aut finita aliqua eius pars:dies menſis annus uno tantum non duobus extremis: & terminis claudi? Quomodo inq̃ unum idemq; momentum ſit:unde menſes auſpicantur & ordiuntur intrantes
xcii & quo deponunt & finiunt exeuntes:quando nullius rei diuiſilis & finitæ unus tantum terminus: aut extremum habeat:nõ lineæ non ſuperficiei non corporis. Secũdũ quæro:ſi unũ idemq; momẽtũ ſemp manet: quo æuũ inuehit:quũ & eẽ ſimul & fieri ſimul ea dicant quæ eodẽ tẽpore & ſunt & fiunt:nõne uetera cũ nouis & noua cũ ueteribus cõfundent. Nec regnũ Nelei ab ſperio Cæſaris tpibus diſcrepat. Nihil.n.p̃teritũ eẽ poſſet:ſi momentũ unũ idemq; oĩbus ætatibus oĩbus ſæculis p̃manſiſſet. Hactenus expoſitũ nobis eſt ad ea:quibus tẽpus tolli uidetur.

xciii Aeteꝝ ea quæ de tẽpore tradita a maioribus ſunt tãtum abſunt:ut inde aliquid adiumenti capere poſteris liceat:ut ii q modo cõmentationẽ illã ineũt nõ mõ nõ perſoluãt:ſed rẽ ſuapte natura lubricã & ancipitẽ maiore p̃iculo cõſtituant. Id qđ nos pauloante cõmiſimus. Quan tũ.n.obſecro & obſcura & aliena ſunt illa:quæ a nõnullis iactata & tractata reperio dicẽtibus ſperã & globum uniuerſi orbis ipſum eẽ tẽpus:argumẽto:q; quẽadmodũ in cœlo ſunt omnia:ita in tẽpore eſſe oĩa uideant. Atq; hoc illorũ ego primũ accuſo:q; rem multiiugo ſignificatu fuſam & uariam pro unius rei ſigno accipere & abuti uidentur. Nã quũ eſſe ĩ aliquo rẽ multifariam dicat:id qđ nos hoc libro diſtinximus ipſi ad unã modo ſignificationẽ accõmodant. Nã impitia diſputandi & reſoluendi tã ta fuerunt:ut rõnis fallicioſiſſimæ ſed perſpicue alioqn decipulũ p̃uidere nequiuerint. Atq; ita illi facile irretiti atq; ſuffoſi uidere uident:idẽ eẽ cœlũ & tẽpus. Iã quid erat facilius:q̃ huius uidere contrariũ. Tẽporis partes præteritũ & futurũ ſunt:cœli non ſunt: tẽpus fit:cœlũ iã ẽ:cœlũ ſubſtantia ẽ:tẽpus ſubſtãtia eſſe nõ poteſt. Sed quid ego hic ſuperfluo ĩmoror? Stultũ mediuſſidius eſt:opinionẽ tã leuẽ:tã ſupi-
xciiii næ ſimplicitatis inceſſere præterq; exoletã & rudis cuiuſdã olentiſſimã uetuſtatis. Proĩde alii nõ ipſum cœlũ:ſed ipſam totius cõuerſionẽ cœli tẽpus faciunt. Ex ea ſentẽtia primũ id ſequit:diẽ & noctem nõ eſſe tẽpus:quũ neq; nox ſeorſum neq; dies conuerſio ſit cœli totius: ſed hemiſperiorũ Semirotũdorũq;& partiũ cœli circuitus. Præterea rotatio uniuerſa cœli nõ una nec ſimplex ẽ:ſed ex pluribus motibus cõſtat & qdem aduerſis & obnitẽtibus:mũdo. Tẽpus uero & unũ & ſimplex eſt. Itẽ motus cœli totius non eſt æqualis:ſed qui ſub eqnoctiũ ociſſimus eſt:ſub polos repigrat & quaſi retundit:tempus rebus omnibus idẽ æq̃leq; habetur. Iã q fieri poſſet:ut tẽpus eẽt in terra:eſſet in mari:ſi uertigo & uolubilitas cœli ipſa tẽpus fuiſſet:niſi qs ne hoc quoq; reueritus ſit dicere terram & mare cum cœlo cõuerti. Deinde ſi & quẽadmodũ Plato fingit:captiui a pueris hoſtes in arctiſſimas tenebras ſubterrenis atq; illuminis carceribus includant:intellectũ tẽporis atq; ſenſum habebunt:conuerſionis habere nõ poterunt. Præterea ſi plures mundi forent:quid quidem iã uidetur Democrito:plura quoq; ſimul tempora cõſtitui oporteret. At hoc diſſentaneum eſt:q̃uis enim motus plures eodem tempore habeant:plura tamen tẽpora ſimul haberi non poſſunt. Super hæc ſi uerum eſt ante conditum cœlum motum aliquem exordinatum & inconditum fuiſſe:cui ſententiæ conſtat graues alioquin autores adeſſe:nonne tempus ante conuerſionem cœli fuiſſet. Nam motus omnis ſiue ordinatus ſiue exordinatus ſit: ſpatium tempo-
xcv ris exigit quo decurrat. Atque hæc longa diſceptatione non egent. Illud potius perpendendum quod & latius patet:& generalius eſt:utrum motus aut mutatio ulla ſit tempus. Quilibet motus in re mota tantũ habetur:atq; eodem in loco ubi res mota eſt utpote ad definitionem rei motæ & rationem eſſentiæ pertinens. At tempus ubiq; & rebus omnibus idem adiungit. Motus item alius ocior p̃nitiorq;
xcvi ſegnior & retardior alius. Aequale ſemp eſt tẽpus:atq; hoc neq; ꝓlixũ neq; difficile fuerit indicare. Tarditas & uelocitas tẽpore deſcribunt:finit id eni eſſe uelocius qđ breuiore minoriue tempore plus ſpatii peragit:tardius quod pluri minus. Tempus uero non deſcribitur tempore:nec enim fieri poteſt paruo ut tpe multũ temporis labatur:neq; contra multo ut parũ. Nõ ſolũ ãt rõne hac uelocitatis & tarditatis differũt motus & tps:q; illæ p̃tinere ad motũ uident:ad tẽpus nõ uident:ſed ẽt illa q; q̃titas motus tẽpore definit:ut lõgus is multuſq; habeat q multo tẽpore agit:breuis cõtra q paruo. At temporis q̃titas non definit tempore. Quãuis eni multum & paruũ tẽpus dicat:nõ tamẽ dicit multum & paruũ p̃collationẽ ad tempus quomodo illa motui tribuuntur:ſed alia ratione quam ifra reddemus. Iam patet tẽpus:neq; motum:neq; mutationem eſſe.

xcvii NVnc quæramus utrũ ſit aliqua ſaltẽ affinitas inter motũ & tps:an qeti potius ceſſationiq; finitimũ uideat. Sed quanã id explorauero inqes:facillime qdẽ opinor:ſi cõſyderaueris habitum ĩ quo utiq; ſæpius cõſtituti ſolemus p̃ſentiſcere & dephẽdere tẽporis fluxũ. Ac recorda re quidẽ primũ ſi q̃do de lõga ĩ ſomnia atq; excubia feſſus aut ex laſſitudĩe aliqua obdormiuiſti arctius:& qđ de Vlyxe Homerus ſcribit:ſi q̃do quietẽ placidiſſimã illã & morti ſimillimã carpſiſti: tũc Hercules ẽt ſi te ſomnus ĩ alterũ diẽ attinuerit:ſimul expgitus es:nihil interim tẽporis fluxiſſe aduertiſti. Quod Heroibus illis qui ĩ Sardo dormierũt accidiſſe fabulæ narrant. Nõ.n.ſenſum ullũ habemus eius tẽporis:qđ dormiẽtibus nobis abſumit:ſed primũ momẽtũ extremo iungimus:& medium tẽpus ut non ſentimus:ita de medio tollimus. Quẽadmodũ itaq; quũ merũ & ſolitariũ momẽtũ ẽ:tũc nõ eſt tẽpus:ita quũ unũ momẽtũ uidet:qđ unũ nõ eſt tũc tẽpus quod præteriit præteriiſſe nõ uidet. In totũq; ipſi quũ aut nõ mutamur mouemurue: aut cũ mutatio motuſue latet:tẽpus ſentire nõ poſſumus:hinc fit plerũq; ut nos & quidẽ ĩcænatos ĩ pranſoſq; ĩprouiſa & ſubita nox adoriat ſuperueniatq; quotiens uoluptate ſtudii alicuius cui ĩcubuimus capti: aut ĩ opus nobis plauſibile ĩpenſius ĩtẽti labore nõ frangimur:unde orit illico ut motus ille neq; afficiat corpus neq; aĩo p̃ſentiſcat. E cõtrario quotiens

laborioſe:aut faſtidiẽter quicq̃ agimus gerimuſue qa motũ huiuſmodi uehemẽter ſolemus aduertere neceſſe eſt ut ipſum quoq; tps mirifice pcenſeamus. Ea de cá ægroti ,plixos dies q̃runt:& tedia horaꝝ inceſſunt:ſæpe illud occurit Ariſtophanis in ore:in aio eſt. Quãtũ Iuppiter & q̃ longũ noctis huius de/ meaculũ. Ex iis patet tpis ſenſum cũ ſenſu motus eẽ coniunctũ:& ab eo potiſſimũ excitari atq; pẽdere. Clarum eſt igit tps ſine motu nõ eẽ. Non q; ipſi moti demũ itelligamus & tps:ut Galenus iterpretatur: ſed q; de cogitatione & itellectu motus in cogitationẽ:& itellectũ tpis ueniamus. Quur igit ille tam te/ mere iſthoc deſcẽdit obrepſitq; uelicãdi contradicẽdiq; ſtudio? Immobilia multa concipimus itelligi/ mus cogitamus: dum mouemur:ut polos mũdi & cẽtrum terræ: nihilominus illa cũ motu nõ ſunt. Porro debuit audire Ariſtotelẽ utiq; aptiſſima & clariſſima uoce teſtãtem dictitãtemq;. Nos ſimul & motũ ſentimus & tps. Sed & enim p plurimũ refert:utrũ iccirco tps eẽ aliqd motus dicas:qa ex notiõe motus pendet notio & cõmonitio tpis:an iccirco qa ipſi moti demũ itelligimus & cõcipimus tẽpus. Verũ Galenus in pleriſq; oĩbus fere ad hũc modum moleſtus importunuſq; ẽ. Nos igit ſupiora necta/ mus:ſi tunc tps nõ pcipimus:quum nullã mutationem pcipimus:illud aũt fit quotiẽs tpe,p momẽto & indiuiſili utimur. Contra ſi tũc tps pcipimus:quũ & motum eẽ:& q̃ lõgum ſit pcipimus:palã ẽ tps citra motum mutationẽue nõ itelligi adeo:ſed ne eẽ qdem conſtareq; poſſe. Sane ẽt ſi qeſcẽdo & nihil agendo motũ alicuius corporis tecum aĩo cõtẽpleris ſtatim cõcepis & itellexeris tps. Si.n. obortis tene bris nullo corporis ſenſu adagitato:nulla uerba de foris auocante:ſed ocio plane ſũmo de nauigatione: de ambulatione:de lucta:de bello:de pace ſoli conſilium aliqd ineamus:cõtinuo uidebit ſeſe nobis tps offere. Cæteꝝ nõ ſolũ tps motũ aſſequit adducituꝝ cũ eo:ſed exaduerſum quoq; motus ipſe comita tur & reſpõdet ad tps. Nam ſimul lapſum & cõfectũ aliqd tps aĩaduertimus: ita atq; ſtatim admone/ mur & motus: itelligimuſq; initã & plolutã iterea motionẽ: mutationẽue aliq̃:ut ſi duas horas abiſſe nobis cognoſcimus? nõ aliũde id colligimus:niſi de actibus:qa. ſ. aut deambulauimus:aut ſcripſimus aut declamauimus tantũ. Quãobrẽ neutrũ põt ab altero ſeiugari. Sane priores rõnes aſciſcũt nõ eẽ idẽ motus & tps. Sequẽtes oſtẽdunt tps ſine motu haberi poſſe.

QVapropter tempus aut accidẽs aut affectio aut hærens & additũ:utcũq; annexumq; motu non ipſe motus exiſtimandũ. Nam accidentia & affectiones q̃uis non ſint a ſubiectis abiunc ta:tamen eadem ſubiectis non ſunt. Altius itaq; ordiendum ẽ:ut ea res q̃ latiſſime pateat. Quicquid per locũ mouet:quemadmodũ ex aliquo mouetur in aliquid:ita in aliquo ſpa/ cio & interuallo mouet. Atq; hoc ego cauſæ facio quur motus quoq; ipſe continuus habeat: quia uide/ licet cũ magnitudine quæ continua eſt attendit:& ſpacio quaſi allinit applicaturq;:quãq̃ ſtabili & ſe dentariæ rei fluxat & ſubitaria. Quemadmodũ itaq; motus ex magnitudine ut ſit continuus obtinet: ita tempus ex motu. Quare & ad motum & ad tẽpus cõtinuitas pertinet:merito eius magnitudinis:i quã recæptus eſt motus. Dicit uero i magnitudine aliqd prius aliqd eẽ poſterius ſitu. Prius.n.hoc pun ctũ:poſterius illud in ſtadio eſt:qa hoc ad carceres:illud iacet ad calcem. Quũ itaq; magnitudinis prius & poſterius aliqd ſit: idem eſſe in motu compertũ eſt. Prius in motu eſt:qd ad prius in magnitudine ſuo motu reſpondet. Poſterius:quod ad poſterius. Verum intereſt q; i magnitudine prius & poſterius permanent:in motu ſemper aboletur & corrumpitur prius. Quamuiſq; non ſit in motu quicquam prius:niſi ſit itidem in magnitudine. Nec tamen perpetua in totũ ratio utriq; eſt. Non enim conſerua/ tur prius in motu quemadmodũ in magnitudine conſeruat. Eodẽ modo q̃uis motus ſit eo cõtinuus: qa ſpaciũ continuũ ẽ:nõ tamen eodẽ iure continuus & ſpaciũ habituri. Nã ſpaciũ ita cõtinuũ eſt ut cõ/ pareat & pmaneat uniuerſũ:motus ut iugit fluat & identidẽ pereat. Ex iis patet i motu eſſe prius atq; poſterius. Sed & ratio quoq; pariter explicata. ẽ Nũc ad examinandũ uidet:utrũ prius & poſterius q̃ i motu ſũt:motus ipe ſint:an aliq̃ res a motu diuerſæ:& utrũ ſubiecto idẽ ſit motus & prius & poſterius quæ i motu ſunt definitiõe & ratiõe nõ idẽ. Profecto uidet diſſidere motus a definitione prioris & po ſterioris i motu. Nã & prius & poſterius magnitudinis q̃q̃ ſubiecto magnitudies ſunt: definitio tamẽ magnitudinis a natura & definitiõe illoꝝ abiungitur. Is.n.q prius & poſterius definit:ſitũ & locũ i de/ finitiõe cõſtituit. In definitionẽ magnitudinis neq; locus neq; ſitus igredit. Eundẽ in modũ definitio motus a definitione prioris & poſterioris i motu diſſentit. Nã finituꝝ motũ:dicet mobilis rei actũ eẽ prioris & poſterioris redditurus rõnẽ: altera uia conabit. Quẽadmodũ itaq; tã & ſi pater ex ſubiecto ſit Socrates:patris tamẽ & Socratis rõnes euariãt. Itẽ qnarius tã & ſi ex ſubiecto ſit lignũ:diuerſa tamẽ & citra ſubſtãtiã ligni definitio aſſignãda qnario eſt:qa qnarius i eo q; qnarius numerus ẽ nõ lignũ. Ita prius poſteriuſq; in motu:q̃q̃ ex ſubiecto habẽt ut ſint motus:diuerſam tamẽ & demutãtẽ a motu eſ ſentiã obtinẽt. Ea nũc q̃do a motu differre monſtrata ẽ:capeſcẽda nobis hoc loco diſqrendaq; ẽ. Itaq; aĩaduertendũ diligẽter eſt:quẽadmodũ tũ prius tũ poſterius itelligamus i motu. Ergo quẽadmodũ q̃diu lineã cõcipimus:unã cõtinuã itegrã ppetẽ:nihil neq; prius:neq; poſterius notat i linea. Sed ſimul diſiecta i ptes ẽ: aut iterpũcta definitaq; notulis:ſtati prius hoc:poſterius illd i linea facimus:ita i motu prius & poſterius nõ ante cõcipimus q̃ definiat & quaſi dehiſcat aut diducat i partes: atq; ita unus ille tanq̃ alius atq; alius poſſit afferri. At quomodo diuidi poteſt motus? Nũ punctis? At motus caret ſitu & poſitu. Sed dicendũ puto motũ:ſi nõ eũ q; ,ppriẽ eſt: ſaltẽ ſui generis aliquẽ q̃ſi ſitũ habere: ut puta: ſcribit nunc manus cõtinuata ſerie nec interpollat ſtilũ:dico illũ motũ quẽ abſoluit priorẽ eſſe eo quẽ initura abſoluturaq; eſt. Quãobrẽ? nẽpe qa illũ iã cõfecit:hũc icipit. Stat itaq; ſecari motũ hunc poſſe: & aſſignari aliqd huiuſmodi diſcrimen i eo:q̃le eſt punctus in linea:qd partis prioris depoſitio finiſq;

xcix

c

ſit: ſequentis ortus initiumq; ſignum id uerbi gratia: ſit hoc quod dico. Nunc ſi igitur diuidere denuo motū illū currentis manus & uolumini implexæ uoluero: utar ne eodem ſigno momentoq; quo ſum ī priori diuiſione uſus: an præſente qđ mō efferro: imo qđ nemo iā poſſit efferre? Patetq; me non illo priore qđ abiit: ſed alio & inſtante hoc atq; iūcto uſuq;. Ex iis duobus ſignis utrum dixeris prius? utrū poſterius? an anteq̄ reſpondeas teſtatum ſcriptura eſt: illud eſſe prius: cuius opera interuentuq; priorē diuiſionem commiſimus: illud poſterius: cuius poſteriorē. Sed quamobrem prius eſt hoc altero? Nū iccirco quia hoc in tabula ſcriptū eſt hic: illud illic: nequaq̄: alioquin ſi ſcriptū nō fuiſſet: neq; hoc prius: neq; illud poſterius haberet: quod ridiculū eſt. Nam quur ita? Conſtat igit prius hoc utiq; præteri iſſe poſterius alterum ſubſequutū. Quum ergo diuidimus motum & in plura momentis ſecamus: aliud q̄ tempus & temporis partes afferimus? Præteritum enim & futurū: ex quibus conſtat tempus: nihil aliud ſunt q̄ ſeries prioris & poſterioris in motu: quæ momentis diffiniunt: & tanq̄ aliud atq; aliud nu
ci meranť. Quare idem erit tempus & prius & poſterius in motu non ſimpliciter ſed: quotiens diffiniunt & numerant. Diffiniunt uero non alio modo q̄ quum duo momenta afferunt & accidunt animo unū ut prius & prioris motus extremū: alterum ut poſterius & poſterioris motus extremum. Item nō aliter diffiniuntur q̄ extrema a mediis diuerſa eſſe concipimus. Quum enim animus eius momenti memor: de quo pridie cogitauerit: poſtridie de altero cogitat: cōtinuo intelligit id eſſe tēpus: qđ duobus momentis: perinde ac duabus marginibus includit: atq; ita demū uniuerſitatem illam poteſt diſtribuere in partes & horas quindecim aut ſexdecim dicere: tanq̄ ſi de linea finita pedem quis recidat: duobus modis inditis punctis. Sed & unū quoq; momentū ſæpe facit ut intelligat tempus. Verū hoc non abſolute aut perpetuo: ſed quotiens momentū illud pro initio & pro exitu inſumit. Nam ex hoc quoq; prioris & poſterioris ſenſus quidam elicit. Id enim prius eſt: cuius momentū eſt exitus: illud poſterius cuius initiū. Ita omnino cōfit: ut natura omnis & eſſentia temporis a priore & poſteriore ī motu ducat. Erit igit hæc definitio tēporis: diſcrimen prioris & poſterioris in motu: quotiēs diſtinguuntur diſcriminanturq;: hoc eſt quotiens ī numeꝝ ueniūt & percenſent ab animo. Numerus enim non unius eſt neq; eius rei quæ inpromiſcua penitus indiſcretaq; ſit: ſed eius quæ partes diuerſas ſuiq; generis habeat. Nō ergo motus ipſe ſed ptes in motu penes prius & poſterius numeratæ ſunt tēpus. Quare ut quæ dicta ſunt oīno breui concluſione teneamur: commodiſſime definiemus hoc modo. Tempus eſt numerus de priore & poſteriore motu collectus.

cii Llud autem argumento eſt: tempus eſſe numerum oportere: q; quicquid rationem pluris & minoris capit: numero indicat æſtimaturq;. Numerus ergo quiddam eſt tempus. Sed & prius atq; poſterius recte adiectum eſt: quod hinc liquet. Numerant motus & quidem plures ſimul. Nam & augeſcere & caleſcere & deferri quis eodem puncto pōt: atq; ita tribus ſimul agi moueriq; motibus huiuſmodi motuum. Ternariū numerum non dicimus eſſe tempus: ſed eum numerum quem ſeorſum in ſingulis motibus prius & poſterius faciunt. Neq; perturbari quem uelim: q; quum numeratas partes in motu tempus eſſe dicamus: non tamē numeratas res modo: ſed numerum in definitione locauimus. Nam res numeratæ ſolent interim numerus dici. Quemadmodum enim duplex ſignificantia menſuræ eſt. Nam & quod menſurat: ut olla: ut cadus: ut modius & quod menſuratur: ut triticum in modio: ut uinum in cado: utrumq; nomini menſuræ communicat. Dicimur enim heſitaſſe modiū: non ligneum: & bibiſſe cadum non ipſam uegetem æneam: ita & numerus non ſolum eſt is: qui ex unitatibus conſtat: ſed & res ipſæ quæ numerant. Ille diſcretus ē nō continuus: & ad naturam temporis explorandam ſignificandāq; pertinere non pōt: immo impedimēto eſt potius: hic continuus eſt: eo modo quo tripedaneum tælum. Neq; accedendū Galeno eſt q tempus cauillat definitum eſſe per tempus. Is quum pleraq; ſignificata prioris poſterioriſq; dinumeraſſet: dixit cætera non congruere definitioni prius & poſterius temporis ſolum uideri congruere. Ita efficiebat ut tempus numerus motus eſſet ſecundum prius & poſterius tēporis. Sed ſciendum ē prius & poſterius: quæ in motu ſunt non habere a tempore: ut prius & poſterius ſint: ſed e cōtrario potius efficere: ut prius & poſterius adſint in tempore. Quod autē prius & poſterius in motu eſt: dictum ē a priori & poſteriori in magnitudine proficiſci: unde & continuitas naſceret. Atq; hoc euidenter Ariſtoteles indicat. Prius inquit & poſterius in loco primum habent: inibiq; poſitu conſtant & ſitu. Sed cum ea in magnitudine afferant: neceſſe eſt in motu quoq; eaſdem rationes afferi. Sed concedat Galeno prius & poſterius in motu nihil aliud ſignificare: q̄ prius & poſterius temporis: quid tum poſtea? Neq; enim nos fere aliud dicimus. Nam quum tempus eſſe prius & poſterius in motu dicamus: neceſſariumque ſit: ut idem afferant definitiones & nomina quæ definiunt: nihil certe aliud fuerit prius in motu: atq; poſterius q̄ prius & poſterius temporis. Quamobrem hoc illum latuit qui definitiōem oppugnat: &
ciii mehercle tutius fuerat illam admittere. Sed & ut aliud atq; aliud tempus ſit: hoc facit motus: qui alius ſemper atq; alius cernitur. Cæterum quæri ſolet: quum plures motus ſimul ac pluribus locis exerceā-tur exercet Athenis: exercet Lacedæmone: exercet Corynthi: quidnā cauſæ eſt: quur non & plura ſint tpa? Quoniā inquam idem momentum idemq; ubiq; nunc eſt: ab ipſo autem nūc habet tempus: ut idem & diuerſum intelligat: atq; unum tempus eſt tunc: quum unum eſt nunc: plura quū plura differentiaq;. Plura & differētia ſunt: quotiens unum ut prius: alterum ut poſterius deſignat. Sed adhuc ſubiit quod ambigas: qui fieri poſſit: ut ipſa nunc momentaq; differant: quum ratio & natura una ſit omnibus: quis prius hoc: poſterius illud itelligat. Aut Socratem alium putemus fuiſſe: quum ī Lycio

ſederet:aliũ quum in foro ageret:quod ſophiſtæ pollicent oſtendere. Sed ſoluit:quemadmodũ Socrates q̃uis ſeſe huc illuc conferet:tamen ſubiecto unus erat ratione diuerſus:quia non idem ſit ī Lycio & in foro eſſe: ita & in ipſius momenti:quãuis ſubiecto natura una:atq; ſubſtantia habeat: ratione tamen definitionecꝫ differret. Eſt enim alia ratio eius nunc quod apud Homerum Hector dicit:quum equos alloquit̃ inhortaturcꝫ. Nunc agite alipides generoſum attollite pectus, Promite præſentes aios diſcrimine herili, Conſtet ueſtra manus. Alia huius qđ hoc albo nũc ſcribit.

IT ut planius condiſcant hæc paulo ſunt altius petẽda. Magnitudinẽ comitat motus. Motũ comitat tempus:ut dixius. Quapropter æquũ eſt:ut harũ quoꝫ rex cauſæ efficientes ingenerãteſq; eadẽ iter ſe ꝓportione reſpõdeãt. Magnitudinis efficiẽs cauſa pũctus ẽ. Motus ea res q̃ mouet in motuq; eſt. Temporis ipſum nunc ſiue momentũ:erit igit momentũ unũ. Quemadmodũ unus eſt pũctus:unus ẽ lapis: ſiue huc ſiue illuc ferat. Sed ratione definitionecꝫ diſcrepat. Nam rem quæ mouet deferturq; ita conſeqtur momentum:ut ipſam delationem tempus. Sed & cognoſcit quoꝫ ipſum momentum non alia re q̃ ea quæ mouetur & fertur. Nam prius & poſterius quæ reperiuntur in motu:ſecus rem delatam & eius tranſitum numerantur. Alioquin illa quieſcẽte nullum diſcerniculum prioris & poſterioris extaret. Sed quoniam mobile iterim locum priorem obtinet:interim poſteriorem:fit ita ut in motu tũ prius tum poſterius incernat. Porro hoc tũ prius tum poſterius quod numerari dicimus:ipſum omnino nunc eſt:unde fit ut ſubiecto idem ſit prius & poſterius nũc. Ratione utiq; & definitione diſſentiat. In eo enim quod numerum præbet quodꝫ poteſt tanquam aliud atq; aliud accipi: efficitur ratione & definitiõe diuerſum. Pro eo uero q; res quæ defert notior eſt delatione ſua:quum omne quod mouet monſtratum aliquid ſit & ſubſtãtia: ipſum quoq; momentum notius erit & manifeſtius tempore. Nam de tota immenſitate temporis ſolum momentum attingitur. Clarum eſt autem ſemet comitari & appellare uiciſſim momentum & tempus:ita ut ſine altero neutrum poſſit conſiſtere. Eſt enim tempus fere de momentis conſtitutus conflatuſq; numerus. Nam momentũ quodammodo unitas tẽpori eſt. Et ſicut unitas repetitiõe alternationecꝫ numerum facit:ita momentum reciprocatione & iteratione tempus:& quemadmodũ unitas q̃q̃ inſecti lis conſtituit tamen numerum ſectilem:ita momentum quod indiuiſile eſt inuehit tempus quod diuiſile eſt. Cæterum differentia in eo noſcit:q; momenta unam continentiam pariunt:unitas diſcretionem molitur. Plane continuat momenta tempus ut dixi:ſed & diuidunt quoꝫ eo modo:quo motũ ſuum mobile:& delatile delationẽ. Eſt enim ideo iugis & una delatio: quia unũ eſt quod defert:unũ inq̃ nõ ſimpliciter. Nam hoc quidem modo una res fuerit q̃ monſtrat:corpuſq; eſt:q̃ lignũ qua ferrũ qua lapis:ſed qua defert:ideſt ī eo q; in motu delationecꝫ ẽ:quo reſpectu unũ eſſe nõ poteſt ſi motũ diſtrahat interrũpatue. Tũc enī neq; continuus neq; unus fuerit motus:q̃is ſit id:qđ moueret unũ: ſed tũc & unus continuus eſt:quũ qđ defert in eoq; defert eſt unũ:hoc eſt quũ nõ interlaxat nec interquieſcit:alioquin interpollando prior motus definit & poſteriori abſcinditur atq; dirimitur. Deinde repetitur ſeries continuaturq; uicibus. Atq; ad hæc omnis res quæ refertur:ita ſe habet: ut punctus ad lineam. Quãq̃ nonnihil intereſt:quia punctus aſſignari bis tũ pro initio tum pro exitu poteſt. Eſt enim permanens quidã pũctus:& ſitũ fere ſtabilem habet. At quod defert in eo quod defertur bis afferri nõ põt:qa cõtinue a ſtatu ſuo demutat:nõ q; demutet a ſe:ſed q; alium ſubide ſemꝑ atq; alium locum demutat & uertit. Nam ſi bis eodem in loco haberi poſſet:iam inibi iſiſteret:atq; ita nõ continue mouere ut ſubiacebat. Eodem modo neq; momẽtum aſſignari bis põt. Dicat aliqs ſi momẽtũ bis aſſignari non põt:quomodo ꝓtinebit ad numeꝝ? Certe ut puncta:nõ ea quæ principium finiſq; ſunt: ſed quæ utrinq; extremas lineæ clauſulas inſidẽt diuerſa iter ſe diſtinctaq; ſunt:ita ut tũ hoc tum illud ſeorſum monſtrari & accipi poſſit. Ad eundem modũ & momẽta qbus includit tps accipiunt: uti diuerſa: hoc ut prius:illud ut poſterius afferat. Idem uero bis accipi nullo mõ põt:qa nullo mõ ẽt põt tps ſiſti: palã quoq; eſt tpis partem non eſſe momentũ:ſicut neq; res quæ defert:pars eſt delationis:neq; lineæ punctus. Nam lineam partiri eſt in lineas:& motũ in motus & tps ī tẽpora. Sed quærit utrius extremũ ſit ipm momẽtũ:utrũ motus an tpis. Dictũ eſt. n. aliquãdo momẽtum mouẽtis & iſtantibus diuidi. Soluit:ꝑ ſe extremũ eſt tpis:ſed qa tempus nihil aliud ẽ q̃ partes motus ſecũdum prius & poſtrius numeratæ. Quotiẽs momẽtum & numeratum accipit:tũc motus quoq; ipſius extremũ & terminus fuerit ita ꝑ accidẽs erit terminus motui: & ubiq; ſimul motibus oĩbus aſſidebit. Cã ea quã dixi:qa uidelicet nõ eſt ꝑ ſe terminus motui:alioqn ei tãtum motui ꝑſeruiret addictũq; eſſet:cuius eẽ terminus diceret. ſed ꝑ ſe terminus tempori eſt:qđ numero motus deſcribit. Numerus uero plurium rex ſimul eẽ idẽ põt. Exempli gra. Denarius ueterinoꝝ & hoium. Quãuiſq; tẽpus non ſit numerus. Is quo numeramus:qui ob id numerus numerans recte appellabit. Sed is quem numeramus:q; & numeratus numerus dicit:habet tamen proprietates & ueſtigia numeri numerantis. Vbiq; enim tps unum idemq; habet numerat percenſet pluribus ſimul motibus corrogat auctioni delationi alterationi. Iam ſatis oſtẽſum uidet tps eẽ:tũ numeꝝ: tũ numeꝝ motus ſecus prioris poſterioriſq; rationem.

SEd & continuũ quoq; ſit tẽpus oportet. Motus enī uniuerſus & ipſe continuus eſt. Sed ambigas cũ numeri ſectio extrahi non poſſit in ifinitum: ſed finem offendat & qdẽ minimus habeat ut duitas: quãobrem non poſſit:& tempus aliquod oſtẽdi minimum? An duplex eſt numerus:alter qui ex unitatibus conſtat:atq; hic eſſe minimus põt:alter qui non ex unitatibus abſolute:ſed ex rebus conſtituit:ut equis canibus lineis. Nam & quinq; lineas & quinq; trian-

gula dicere numeros ſolemus. Tales numeri ſi de multitudine quæris minimum habẽt. Nam duæ li
neæ & quo equi minimum ſunt: ſi magnitudinem ſpectas non habent. Nam quæcꝫ res talis ĩ ĩfinitũ
ſecabilis eſt. Eodem modo præfiniti alicuius certicꝫ temporis. Verbi gratia. Duarum horarũ: ĩ eo qđ
cõtinuũ eſt afferri breuiſſimũ aut minimũ aliqđ nequeat: quia in eo reſpectu nõ eſt numerabile. In eo
uero quod definiť: & quodãmodo diſſerať momentis priore poſterioreꝫ hactenus & numerari põt:
& minimũ indipiſci. Duæ horæ quo ad numerũ pertinet minimæ ſunt: quo ad magnitudiné & cõti-
cviiii nuationẽ nõ ſunt. Nec caret ratione & tẽpus multũ & paucũ longũ & breue dicať. Habet enim cõditio
nẽ utriuſcꝫ quãtitatis tũ cõtinuæ tũ diſcretæ. Nã q̃ iuge & continuũ eſt dicit longũ & breue: qua diſtin
guiť nũeraturcꝫ: ĩ hoc numerus dicit multus & paucus. Non tamẽ uolucre aut tardũ ꝓprie dixeris tẽ-
pus: quãdo necꝫ ullus quocꝫ numerus aut tardus aut uelox habeť.

cx PAr eſt autem ut ſimul ubicꝫ idem tempus ſit: q̃uis quod prius & poſterius ẽ: diuerſa inter ſe
ſint tempora. Nam & motus præſens unus eſt: tameſi præteritus & futurus diuerſi. Præ-
terea tempus & numerus nõ is: quo numeramus: ſed is q numerať: hic autẽ idem ẽ oĩum.
Vt denarius: ſiue is equoꝝ ſiue hominũ fuerit. Numeratæ uero res. i. hoies decẽ & eq decẽ
cxi non ſunt amplius eædem. Ergo ſi tẽpus ſecundũ prius & poſterius numerať: neceſſe ẽ: ut prius & po-
ſterius diuerſa ſint tẽpora. Item quemadmodũ motus unus & idem ſemel digeſtus põt itecꝫ atcꝫ itecꝫ
inſtitui: ita & tpus põt unũ & idẽ itecꝫ atcꝫ itecꝫ reuerti: uer æſtas autumnus hyems. Subſtantia itacꝫ
tpis hæc eſt. Nã in motu prius & poſterius nũerata ſunt tẽpus.

cxii POrro tpus quum ita definiať principaliter motũ menſurat. Per accidens cõtra menſuratur
a motu: nõ ſolum enim dicimus motũ multũ: eum qui multo tẽpore agit exerceturcꝫ: ſed
cxiii tempus e diuerſo multum in quo multus conficitur motus. Alioquin hoc & ĩ cæteris mẽ-
ſuris quocꝫ uiliť. Oẽs enim a menſuratis uiciſſim contracꝫ menſurantť. Nã & modius tritici
modiũ ligneũ: & cadus uini cadũ æneũ remetiť: ſi q̃drent. i. ſi necꝫ exuberent necꝫ ſubſidant. Atcꝫ hoc
in mẽſuris cõtinuis nõ admodũ miꝝ ẽ: quado & ipſe ille nũerus q ex unitatibus cõſtat quodãmodo
a numeratis rebus uice inuerſa recurriť renũeraturcꝫ. Quẽadmodũ. n. ex denario decẽ equos itelligo:
ita ex eqs decẽ denariũ numeꝝ appræhẽdo: qa unitates decẽ uideo equis decẽ reſpõdere & accõmoda-
ri nec poſſet denarius unq̃ intell gi: niſi aut ſingulis eqs ſingulæ unitates ſortito tribuerenť: aut equus
unus decies ꝓmereť. Sane debita rõne utrũcꝫ cõtingit ut & menſuret & menſureť tpus. Nã ſi ut dictũ
eſt magnitudinis motus: & motus tempus affecta comeſcꝫ eſt: quem famulatum habet ad magnitudi
nem motus: eum habebit tps ad motum: & quẽadmodum motus magnitudinem menſurat: cõtracꝫ
a magnitudine menſurať. Nam & uiam dicimus multã: qa ꝓfectio multa ſit: & ꝓfectionem e cõuerſo
multam: qa multa ſit uia: ita & tps motum metiť: & motus remetiť tps. Proinde motum multũ dici-
cxiiii mus: qa & tps multum ſit: & tempus multũ: qa ſit multus & motus. Sed quonã pacto motũ menſurat
tempus? An quia partem aliquam definit: quæ uniuerſum motum mẽſurat: ut paſſus: qui replicatus
totam ſtadii longitudinem conficit. Nam hora menſis annus eſſe aliud poſſunt q̃ tantus: aut tãtus cur
ſus motuſcꝫ ſolis.

cxv QVoniam uero ꝓpterea in tpe motus eſt: qa menſurať a tpe. (Nihil enim aliud ẽ motũ eſſe q̃
oriri & fieri: cui iam affunditť & attenditť tps: atcꝫ id quod hunc fluxum mẽſurat): palam ẽ
& cæteras quocꝫ res futuras in tempore ratione illa qꝫ menſurãť a tpe. Nã eſſe in tpe aliqd
bifariam dicitť: uno modo qꝫ ſit tum cum tps eſt: altero ut ſunt ea quæ in numero cẽ dicũť:
atcꝫ hic poſterior modus rurſum diducitť. Nam aut res ĩ numero ſunt tanq̃ partes affectioneſcꝫ nume
ri: ut duo par & impar: aut ita ut earum rerum habeaťaliquis numerus: quo genere decẽ equi & decẽ
boues eſſe in numero uidenť. Si igitť tẽpus eſt numerus: patet ea quæ in tpe ſunt: in numero quocꝫ eẽ
oportere. Ac momentum qdem & prius & poſterius: ita ſunt in tpe: ut impar & unitas in eo numero
qui ex unitatibus conflať. Nam quẽadmodum illa ſunt accidentia numeri: ita hæc ſunt accidẽtia tpis:
at res ita ſunt in tpe: non ut impar & unitas: ſed ut equi decem in numero. Quẽadmodum itacꝫ ſemꝑ
eſt aliquis numerus: qui excedit ea quæ in hunc modum in numero eſſe dicunť: qa omni numero de-
terminato põt ſemꝑ maior aliquis aſſignari: ita & tẽpus ſemꝑ amplius ẽ: excedenſcꝫ ea quæ tpe conti-
nenť. Tempus enim numerus quidam eſt. Quod ſi ita habet: ea quæ ſunt in tempore: neceſſe eſt: ut cõ
tineanť a tempore: quẽadmodum ea quæ ſunt in numero continenť a numero: & ea quæ in loco ſũt
continenť a loco. Atcꝫ hic ſignificatus maxime ꝓprius & primarius ẽ: quo res eſſe in tempore dicitur.
cxvi Nam putare eſſe quicq̃ in tempore: iccirco qa tunc ſit quum tẽpus ẽ: aut eſſe in motu: quia tunc ſit quũ
motus eſt: nihil eſt aliud q̃ putare cœlum eſſe in milio: qa tunc cœlum eſt quum & miliũ. Verũ ut eſſe
ſimul multa poſſint: eſſe in altero quippiam nihil eſt aliud q̃ unum ab altero contineri. Vnde cõſequẽs
eſt: ut utrũcꝫ ſit ſimul: non tamen ſimulatcꝫ res aliquæ ſimul ſunt: continuo altera in altera cõtinebiť.
cxvii Atcꝫ hoc primũ accidit iis q̃ eẽ dicunť in tpe. Accidit ẽt ut pati res oblædicꝫ a tpe uideanť. Nã & putre-
ſcere & exedi res tpe & inueteraſcere cõſeneſcere & obliuione deleri dicunť. Non enim eadẽ ratio tẽpo
ris eſt: quum domum hãc exædificatam in tempore dicimus: illam tempore & uetuſtate collapſam.
Sed hinc ab opifice exædificať in tẽpore: hinc utrũcꝫ: & a tẽpore collapſam: & collapſam in tẽpore di-
cimus. Item docemur in tpe: ſed a magiſtro dediſcimus in tpe: ſed ſola iniuria tpis. Demũ aliam cãm q̃
tempus obliuionis: & ſpontalium oblæſionum afferre non poſſumus. Proinde non male uidenť uide-
re: qui tempus autorem ĩteritus & corruptionis appellant: quum numerus motus ſit. Motus autem

diſcutiat & deturbet: qđ prius extabat. Quod ſi uera ſunt hæc: conſtat īmortalia & ꝑpetua q̄tenus talia ſunt: in tēpore eſſe non poſſe: nam neq; incluſi ſunt tpe: neq; ad capiēdam & ferēdā iniuriam temporis parata: neq; cum tpe cōmutant: neq; tempori prorſus aſſiſtunt. Igit neq; menſurant: neq; circūſiſtunt a tpe: qa nullum tempus ſubſtātiam eoꝝ pōt excedere. Sed contra potius ipſa omne tps allatum tranſcendunt & ſuperant. Sed occurritur. Nam ſi motus perpetuus eſt quæ infra probabitur: perpetua autē in tempore eſſe non poſſunt: uidetur effici: ne ſit motus in tempore: an quia diuerſus aſſidue motus ē: neq; numero unquā idem habetur: ſed & eſt & orit cum tempore: immo uero cum motu ipſum tempus efficitur: ut alterum alterius ope inniti indigereq; uideat. Quapropter tametſi tempus motū: neq; excedat: neq; contineat: quia tamen uiciſſim addita connexaq; ſunt: utique hoc nomine motus eſſe in tempore dicitur.

ET quia tempus menſura motus eſt: erit ēt quietis menſura. Et enim quies priuatio motus cxviii
eſt: habitum uero & priuationem eodem iſtrumento cognoſcimus: oculis lucē & tenebras auditu uocem & taciturnitatem. Quare erit & quies in tpe: non tamē: qa in tpe: continuo erit ēt in motu. Non enim tempus eſt motus: ſed numerus & accidens motus. Neq; ſi qcq̄ eſt in accidente: erit item in eo cuius eſt accidens. Nam neq; ſiquid in die fuerit: erit ēt in curſu ſolis. Igit quies non erit in motu ipſo: ſed in numero & accidente motus. Prohinc ſolemus dicere ægrotantem tanto tpe quieuiſſe: non tamen eodem modo quietem menſurat tempus: quo menſurat motum: ſed motum per ſe: quietem per accidens: ex eo uidelicet: q; tunc quum aliqua res quieſcit: alibi agit motus quē tps p ſe menſurat. Nox. n. pſe mēſura ē eius curſus quo ſol ſub terrenas orbis plagas illuminat: p accidēs dormitionū: & qetis & ſomni: quo tūc aialia perfruunt. Quieſcere uero no dicunt ea q̄ penitus īmobilia ſunt: ſed ea q̄ q̄q̄ moueri poſſunt nō ſūt tamē ī motu. Hæc igit: q̄ ita īmota ſūt ut qeſcāt. i. quæ ad accipiēdum & ferendum motū apta parataq; ſunt: excedunt a tpe: & ꝓpterea quæ ita qeſcūt merito dicunt quieſcere in tpe: quia ſuæ quietis adeſt & ſupereſt tempus. Menſurat uero tēpus res q̄ mouent in eo q; mouent: & res quæ quieſcunt in eo q; quieſcunt. Nam motum eaꝝ rerum & qetem cxix
quātum utrūq; ſit metit. Non ergo ſimpliciter res quæ mouent menſurant a tpe: ſed rerum quanti ſunt motus. Nam ſolum menſurare ſimpliciter tempus nō pōt: qa eius eſſentiam nō mēſurat ſed motum: neq; nos id fugiat motus quietiſq; menſuram dici tēpus poſſe: numeꝝ nō poſſe niſi motus dici. Prius enim & poſterius quorum numerus tēpus eſt in motu habent: non ī quiete utpote cuius eſſentia non conſiſtat in prioris alicuius ad aliquod poſterius tranſitu.

MAnifeſtū eſt ex iis quæ diximus ea quæ neq; mouent neq; qeſcunt: non poſſe a tpe menſu- cxx
rari. Tempus enim tantū motus qetiſq; menſura eſt. Sed & ea quæ nō ſunt: in tpe eſſe non poſſunt: q̄lia ea quæ conſtare nullo modo queūt. Verbi gratia: ut diameter cum horis quadret cōuenıatue: ideſt ut cōmenſurabilis lateri ſit. Hæc enī neq; mouent neq; qeſcunt. At tps mēſura eſt motus & qetis. Motus p ſe: p accidens quietis. Quæcūq; itaq; ortū & īteritū agnoſcunt: demū oīa quæ iterī ſunt iterī nō ſunt: neceſſe: eſt ī tēpore habeant. Afferri. n. tps aliqđ pōt qđ eoꝝ excedat eſſentiā: quodq; amplius ſit æuo illo: quo ſuæ cuiuſq; eoꝝ ſubſtātiæ mēſurantur. Ea quoq; q̄ nō ſunt: utcūq; a tpe cōtinent: eē uident in tpe: quoniā aut a præterito aut a futuro aut ab utroq; oīa cōtinēt. A ꝑterito Homerus: a futuro: deliquiū ſolis & lunæ. Ab utroq; ea quæ ꝑtī fuerūt: ꝑtī futura ſunt: ut bellū pſicū. Sed q̄ nulla ratione includūt ī tpe: ea neq; fuiſſe unq̄: neq; mō eē: neq; futura ſequētibus ſæculis uident. Eoꝝ uero quæ nō ſunt: ſi cōtraria & oppoſita ſemp ſunt ut diameter incommenſurabilem eſſe cū coſta: in tempore eſſe non poſſunt: quia perpetua ſempiternaq; ſunt: q; ſi hoc in tempore non ſit: neq; illud quoq; fuerit diamerū cōmenſurabilē eſſe cum coſta: qa opponit perpetuæ ſempiternæq; ueritati. At quorum oppoſita non ſunt ſemper: ea poſſunt eſſe & nō eſſe: & generationi & corruptioni debent.

IPſo nunc biſariā utimur ꝓprie & latius. De proprio agendum eſt prius. Sane illud tale eſt: cxxi
quale definiuimus ſupra: quo uidelicet & continuat & diuidit tpus. Nā ꝑteritū futuro cōmittit atq; continuat. Vtrūq; enī termino cōmuni tanq̄ copula innectit iungiturq;. Sed & diuidit quoq; atq; diſcriminat quēadmodū lineā punctus. Cæteꝝ differt a pūcto in eo q; pūctus manet & reſtitat: hoc non manet: ſed aliud ſemper atq; aliud oritur. Præterea pūctus actu ſecat lineam: hoc poteſtate diuidit tēpus: quippe quod actu aſſignari accipiq; non poſſit. Nā aſſignare uolentē præuenit ſemper atq; prælabit. Quo fit ut ſola rōne cogitationeq; aſſignet. Ac ī eo quidem quod momentum diuidens eſt & finis præteriti & initiū futuri: quis unum ſubiecto ſit rōne: tamen in duo momenta diſtrahit. Nam ratio finis a rōne principii diuerſa alienaq; eſt. Contra ſi ſpectet in eo quod continuat: tunc & ſubiecto uno & rōne una cenſebit: quemadmodum & in lineis mathematicis punctus. Nam ſi punctum ut diuidentem attuleris: quaſi dehiſcet in duo: aliuſq; atq; alius definitione monſtrabit. Si ut continuantem: unitas in eo & coalitus apparebit. Ita & hoc quod nunc uocamus: ut ſemper ſubiecto unum eſt: ita definitione non ſemper eſt unum. Nam ſi monſtret ut diriməs altero tantum genere unum ideſt ſubiecto uidebit. Sin ut continuans: utroq; ideſt ſubiecto & ratione. Alioquin momentum ſemper potentia eſt: ſiue ut ſecans ſiue ut copulans afferat. Nam & differt hoc iam a pūcto: q; cxxii
punctus quāq̄ ipſeq; ſecat & copulat: non tamen potētia ſemper eſt. Sed ambigit modo ut actu: modo ut poſtentia conſtet. Hactenus de eo quod proprie exacteq; appellat nunc. Eſt & latior alius fuſiorq; ſignificatus. Nam tempus id quod iunctum utriq; eſt & proxime adiacet: tum præteritum tum futu-

rū rōne uiciniæ ſolet hoc aduerbio demōſtrari. Nā & neutr̄ quē nūc dicimus: q̄ perādie ſit uēturus: & ueniſſe nūc: q̄ pridie uenerit. At diluuiū & bellū troianū nō dicius nūc fuiſſe: quiſq̄ abinde tp̄s fluorē ac ſeriē ſuā aduſq̄ hodiernū attinuerit: qa tamē ab hoc æui rēotiſſima illa ſūt: hoc noīe cēſeri nō poſſunt.

cxxiii VM olim aliquādoue dicimus: demōſtrationē prioris aut poſterioris alicuius mom̄ti ad p̄ ſens ſignū referimus: ut ſi olim captū Illiū dicius: aut olim diluuiū futur̄: neceſſe ē tū p̄teri tū mom̄tū: quo captū eſt Illiū: tū futur̄ q̄d ad diluuiū ptinet: utrūq̄ ad notā præſentē reuo

cxxiiii care atq̄ cōferre: argum̄to ē: q̄d quū alicuius rei geſtæ regēdæue certū tēpus ſupputare aut afferre nō poſſumus: nec ſcire utiq̄ p̄fitemur quādo fuerit futuraue ſit. Dicat aliq̄s ſi ad quodq̄ tēpus accōmodari hoc aduerbiū aliquādo poteſt: qa nullū eſt: tēpus: q̄d aut non habuerit aliquādo aut habi

cxxv tur̄ nō ſit certū initiū: huiuſmodi aūt aduerbiū p̄finitū ſemp & terminatū tēpus oſtendit: nōne maxi me uidet futur̄: ut oē tēpus p̄finitū determinatūq̄ ſit? Nūquid ergo deficiet itercadetue aliquādo tp̄s? q̄d eſſe nō p̄t: quia neq̄ motus quoq̄ unq̄ ceſſauerit. Aut igit̄ aliud cōtinue tēpus exorit̄: aut idē iter̄ atq̄ iter̄ alternat & cōmeat: An idē eſt de tēpore ſentiendū q̄d de ipſo motu ſtatuit̄. Nā ſi idē & unus aliquādo exercet̄ motus: erit itidē unū idēq̄ tēpus. Sin ī illo ſequius: ī hoc quoq̄ ſequs. Et hercules ma nifeſtū eſt ſemp aliud atq̄ aliud tēpus oriri: idq̄ de mom̄to ipſo cognoſcit̄: quū.n. ſimul id & initiū & exitus ſit: liq̄do patet: alterius tēporis exitū alterius eē initiū oportere. Nā idē momentū p̄ exitu: & ini

cxxvi tio eiuſdē tēporis eſſe nemo niſi aut īperitiſſimus aut obſtupidus dixerit. Alioq̄n circa idē duo maxīe pugnantia atq̄ oppoſita uerſarent̄. Sed neq̄ deficiet unquā cadetue tēpus: qa ſemp ī initio eſt. In initio porro eſt: quia ſemper in mom̄to eſt.

cxxvi AM p̄ximū adiunctūq̄ ē & quaſi īminet p̄ſenti mom̄to: ita ut ī futur̄ p̄pēdat eiuſq̄ pars ſit. Quādo nā p̄ficiſceris: iā quoniā p̄pe eſt p̄ficiſcendi tēpus. Sed ad p̄teritū quoq̄ interim reſpicit eiuſq̄ ps efficit̄: mō ne a p̄ſenti ſit lōginquū. Quā olim p̄fectus es. Iā quoniā pridie. Nā Iliū captū iā eſſe nō dicimus: iccirco qa id a noſtra ætate quēadmodū lōge ſit poſitum.

cxxvii MODO & nup̄ p̄teriti p̄s ē: & p̄pinquū p̄ſenti. Quādo ueniſti mō nupue: quoniā uidelicet t̄p̄s id p̄ximū iūcto iſtantiq̄ habet̄. Pridē q̄d lōginquū ē: & a nr̄a ætate mēoriaq̄ remotū. De repēte ea dicūt̄ facta: q̄ iopinātibus nobis īprouiſa & ſubitaria accidūt. Sed & illis potiſſimū debet̄ hæc uox: q̄ pūcto breuiſſimo tenuiter atq̄ iſenſiliter ab oculis uaneſcūt & diffluūt.

cxxviii QVONIĀ uero oīa & oriri & occidere uidebant̄ in tēpore: iccirco ſapientiſſimū alii: ſtultiſſimū alii appellauere tēpus. Simonides ſapientiſſimū: qa beneficio ætatis multar̄ rer̄ noticiam idipiſcimur. Paro īdocile & ſtultiſſimū: qa iniuria tēporis tū obliuio tū deliria hominibus iuehunt̄. Atq̄ hic rectius meo quidem aīo q̄ Simonides. Omnis enī mutatio naturalis de turbat & diſſipat. Quare tempus corruptionis potius q̄ generatiōis p ſe cā fuerit: qa ut ſupradictū eſt: motus ſuapte natura impellit & diſiicit quæ prius habebāt̄. Quoniam autē priore natura p̄fligata im pulſaq̄ euenit: ut res ſe ī aliā naturā conuertat: huius ortus cā p accidens uidet̄ motus & eius numerus fuiſſe. Illud equidē cōſtat tempus nō ſatis eē gignēdis rebus futurū niſi actus adſit: quo autore & prin cipe generent̄: ut ars ut natura ut doctrina: poſtremo ut actio aliqua corrumpendis & oblitterandis fu tur̄: etiā ſi nulla cā extrinſecus adiuuet: ut cernit̄ in iis quæ ſola uetuſtate aut ſitū ducūt: aut collabunt̄ aut fatiſcunt. Quamobrem recte conſueuimus dicere labem atq̄ interitum de tempore potiſſimum accidere. Verūtamen nec interitum per ſe tempus creat: ſed creari accidit illum ī tempore. Natura aūt & ſubiecta cuiuſq̄ materia corruptionis eſt cauſa. Nā quæq̄ res orta modo creſcit & uiret: mō adulta eſt: mō ſtatu p̄cipiti cernit̄: habetq̄ p̄culdubio limites atq̄ ābitus uitæ cōſtitutos & certos. Ac de tēpo re quidē abunde tū ut ſit tū q̄d ſit explicatū nobis ſcio. Nec omiſſum eſt quot modis illa uerba. Nūc olī aliquando iā nuper modo pridē & repente: dicant̄.

cxxix ILS ita diffinitis: aptū eſt oēm mutationē & oē q̄d mouet̄ fieri moueriq̄ in tp̄e oportere. Ve locius.n. & tardius in oī mutatiōe cernunt̄. Velocius uero nihil eſt aliud: q̄ id q̄d prius tran ſit in ſubiectū ac p̄uenit. Voco ſubiectū: id quo tēdit. Motus locus formā & q̄litatē: & ut cla rius id ſit exēplū ī delatione ſumat̄. Quū p æq̄le ſpaciū: duæ res agunt̄ ea moueri uelocius dicit̄: q̄ prior ſpaciū cōficit. Vtiq̄ ſi & eiuſdē generis ſpatiū ambabus ſit ſubſitū: uidelicet utriq̄ rectum aut utriq̄ orbiculare: & motu p̄terea uniformi ferāt̄. Ita duabus his rōnibus obſeruatis ea res uelocior itelliget̄: q̄ prior calcē tenebit: q̄ ſi conditionum illar̄ defuerit altera fieri poſſet: ut res tardior prius ſi nē attingeret q̄ uelocior. Ver̄ hæc alibi diligētius & p̄quiſitius tractāda & digerenda ſunt nobis. Quo niā itaq̄ motus oīs & ocior eē & tardior p̄t: hoc uero nihil aliud ē q̄ hr̄e prius & poſterius: neceſſe ē eē motū oēm ī tp̄e. Prius.n. & poſterius dicit̄ facta collatiōe ad diſtātiā & abſētiā a p̄ſenti mom̄to. Nā mo mentū futuri & p̄teriti terminus cōfiniūq̄ eſt: q̄re quū momentū in tp̄e ſit. In eodē.n. eſt momentū & mom̄ti diſtātia: manifeſtū eſt ueriſſimū eē q̄d dicimus: ſi prius & poſterius oīs habet motus. Ea aūt ſunt in tp̄e oēm motum eſſe in tempore oportere.

IT quāobrē eē ubiq̄ uolumus t̄p̄s in terra mari cœlo: nempe t̄p̄s ē affectio q̄dam & habitus motus. Portiōes.n. numeratæ ī motu ſunt t̄p̄s. Terra uero mare cœlū & id genus reliq̄ ideo mobilia ſunt: qa aut in totū: aut in parte ī loco ſunt. Et hercule motus & t̄p̄s uicta & religa ta mutuo ſunt. Quare ī q̄bus p̄ſpicit̄ motus: in iis quoq̄ ſpectabit̄ & t̄p̄s: & ut quæq̄ ſe ha bent ad motū: ita ſe habebūt ad t̄p̄s: pinde res potētia mobiles potētia: quoq̄ itelligent̄ ī tp̄e: cuiuſmōi ea ſunt: q̄ qeſcūt. Quæ uero iā mouent̄ in actuq̄ ſunt actu quoq̄ habebunt̄ in tp̄e.

ET qa enumeratæ partes in motu sunt tps: si nō sit usqūa res q̄ numeret cōstat:neq; nūeratū quoq; eē uspiā futuꝝ. Quot si nihil aliud numerare pōt q̄ aīa:aut aīæ ea portio:q̄ dicīt ītellectus & rō:nisi extauerit aīa:utiq;:neq; ipm tps extauerit. Si igit duplex ē nūerus:nūerabilis hic:ille numeratus:hoc ē:potētia hic:actu ille:quū neuter possit cōsistere:si nec ptāte:nec actu habeat aliqd numerās:pspicuo liquet nō extitur tps:nisi extiterit aīus. Quāq; Boethus putat nihil uetare numeꝝ eē sine eo qđ nūeret:quēadmodū sensile sine eo qđ sentiat. Sed fallit. Ea.n.q̄ referūt ad aliqd simul habent:& q̄ ptāte sunt: ad res eiusdē habitus referunt. Quāobrē si non supet id qđ possit numerare:hoc ē ut ita loq̄mur si nō supet numeratiuū:neq; numerabile supabit. Quāuisq; illud:cui accidit eē nūerabile:possit eē sine eo qđ numerat: nō tamē ipm numerabile hoc pōt: neq; q̄ numerabile est. Igit motus pōt eē ēt si nulla res numeret:prius & posterius eē nō possunt nisi numerent atq; monstrent. Si ergo tps mōstratio assignatioq; prioris & posterioris cōstituit q effeceris ut sine actiōe animi tps cōstet. Immo neq; motus:quoq; ipse cōstabit aio dēpto:cū circularis motus fons & origo sit oīum motuū. Hinc.n.corpora tū alterant:tū minuūt & crescūt. Illū uero ītelligētia certo desyderio ītētiōeq; cieat. Sed & animalium quoq; motus sunt opera aīæ. Motuum aūt oīum tempus est numerus:qcūq; enim motus & unus & continuus fuerit:habebit prioris & posterioris discrimina:non solum delatio sed auctio sed generatio sed alteratio. cxxx

QVærit aūt quur nō & simul plura sint tpa:si plures simul spectāt & exercēt motus:cuiusq; aūt motus numeꝝ dicīus eē tps? An qa momētū idē & nūero unū habet:qđ oībus illis pse ruit delationi auctioni alterationi? ipsumq; ē qđ numerat:qđ mō ut prius:mō ut posterius solet afferri. Quot si illđ ē unū oībus:tps quoq; eē unū oībus oportebit. Si.n.tps aliter atq; est motibus ī hæsisset:secari utiq; cū illis possit ac diuidi:quēadmodū possunt cū corpibus calor frigus albedo nigritia. Sed qa duratio & cōmoratio ea:quæ numerat in motibus tempus est:nihil prohibet unum idemq; tempus præsto esse præministrareq; pluribus motibus. Atq; hoc quoq; in eo numero cernit:q ex unitatibus orit:in eo sūma eadē ē:ēt si ex differētibus & dissidētibus rebus ducat:canū hic cætus illic equoꝝ habet: septē tamē & hi & illi dicunt. Quare quēadmodū idē nūerus diuersis rebus adiungit:ita ī plures motus simul unius tpis opa sufficit. Nō tamē ꝓpterea uelocitas eadē:neq; idē locus oīum motuum est:qa tps eaꝝ reꝝ numeratu nō cōstat:uelocitatis dico tarditatisue:aut differētiæ oīno alterius:ut q; corruptio hæc:illa sit auctio:hæc alteratio:illa delatio: sed prioris & posterioris tantū ut dixi. Prius aūt atq; posterius idē adest oībus motibus:q simul cient. Hæc sunt q̄ Aristoteles hoc loco dicit. Ea uero q̄ sup hæc parere difficultatem cuipiam possent ī medium considerātui hominum afferemus. cxxxi

DIGRESSIO. cxxxii

SI prius posteriusq; in magnitudīe & spacio primū habent:mox in motu q inibi exercet:tū deide ī tpe: quo pacto ī auctione:minutiōe:alteratiōe prius & posterius notauero? quādo nullæ illaꝝ magnitudinē ullā:aut spaciū permeāt:neq; locū ex loco mutant:sed in corpe ita spectant:ut uniuersum id sensim alterascat & uniuersum paulatī increscat. Vnde inq̄ tps in huiusmodi motibus suū prius & posterius reponat? quēadmodū reponit in motu locali. Quod si in illis motibus:neq; pus neq; posterius iuenit: quomō eoꝝ motuū numerus poterit eē tps? Sed forte ī auctiōe suspicari qs posset:dari aliquē locū:unde res diuertit: & locū itē aliquē ī quē ītēdit:qa mutatio ea de mīore sit ī amplioꝛē locū. At ī alteratiōe generatiōe & corruptiōe:qđ suffugiū habeas:ī iis necesse est tps sibi ipsi prius & posterius p̄beat. Quo fit ut tps aut solū motū localē pricipaliter mēsuret:aut si cæteros quoq; mensurat principaliter certe eo priore & posteriore: nō egeat:qđ spacio situq; orit.

PRæterea si cōmunis omniū motuū numerus tēpus ē:q fieri potest:ut a motu pēdeat essentia tēporis? Nā si neq; ab hoc neq; ab illo motu tēpus pēdet:sane neq; a motu simpliciter pēdet:sit.n.absurdū idē esse prius & posterius ī omnibus motibus dicere. Nā & hoc ipsum in quæstione ē:q possit fieri ut oīs motus iuehat momētū unū. Eniuero illud unū aut genere aut specie aut nūero unū habebit: si genē aut specie:saltē numero plura eē momēta utiq; oportebit: si numero:scire ueli q cōstet ut reꝝ numero dissidentiū unum numero accidēs & affectio sit. Dixi affectionē:quia Aristoteles quoq; tēpus uocat affectionē & accidēs motus:oīno ipossibile ē:ut res una atq; eadē nūero īsit ī pluribus. Alioqn unū qđ eēt dehisceret ī plura: demūq; unū eē desineret. Ita uidet motibus pluribus plura momēta defendi:& singulis q simul agāt:deberi singulaq; simul orianꝝ & fluāt. Res mehercle quæ captū quoq; hominis refugit. Cōtra si nō sit idē momentū ꝓculdubio tēpus nihil fuerit motus.

NEq; illud quoq; satisfacit qđ iquiunt. Quēadmodū summa & supputatio ipa quæ numero aliquo cōpræhensa est:eadē ad decē equos & ad decē pecudes pertinet:ita oēs motus unius tēporis decursu sufficiunt atq; supplent:id aūt ē idē prius & posterius numerari spectariq; ī oībus motibus:qđ stati falsum est. Nō.n.idē prius & posterius ex oī motu colligit: nisi id rōne tātū fictiōeq; nostra:utpote qbus collibeat res diuersas eodē numero dicer. Facit hoc cogitatio & ī stitutio nostra ut dixi:q̄ res discrimīe maxio discrepātes cōmuni usu:q̄si similes cōtemplant:ēt si nulla euidētia aut ueritas subsit. Iā illud quomō recte? Tēpus ad cogitationē tātū ualere nullā solliditatē habere aut substantiā? Atq; huic sentētiæ liqdo adesse uidet Aristoteles:quādo is aīo adēpto tps quoq; adēptū iri cōcidit. Nā uocaꝛ mēsurā tps aut numeꝝ putare:hoc ipsi cōminiscimur:& nostra illa ītērptatio est:ut.n.Boethus ait:nulla mēsura cōstituit a natura:sed mēsurare & numerare nostra est functio no-

ſtrū eſt opus. Hæc arbitror nō ſtrictim curſimue: ſed penſiculate & diglienter eſſe tractanda p̄mēdaq; & ut nō temere deſciſcendū: ita non facile ac leuiter accedendū.

SEd quoniā mēſurabilia oīa cognato & cōgenere aliquo menſurant᷑: lineæ lineis: unitatibus unitates: quū tp̄s menſurabile ſit: poterit etiā tp̄e menſurari. Illud qualenā ſit in p̄ſentia ue/ ſtigandū a nobis. Cæteꝝ palam eſt quodcunq; tempus menſura tp̄is conſtituit᷑: idē motus quoq; alicuius mēſurā futurā. Nā tp̄s oē menſura motus ē. Si igit᷑ motū aliquē principē de/ deris q menſura ſit motuū alioꝝ: profecto tp̄s q motui illi præſeruiet: mēſura tp̄is eius habebit᷑: ī quo motus alii exercebunt᷑. Sed quiſnā princeps ille motus ē? Alteratio ſane auctio generatio eſſe non poſ/ ſunt: qa nec plane uniformes ſunt: erit ergo delatio: nō oīs utiq;: ſed ea q̄ orbicularis eſt: & q̄ cœlo uni/ uerſo debet᷑: cuius ratio & nūerus nūq̄ ī incerto ē: adeo ut nihil pinde cōſtet. Quapp is cæteros motus regere & metiri dicet᷑: & eoꝝ mēſura iure uocabit᷑. Menſura porro ſit ſi ſub aliquā tp̄is rōnem ſupputa tiōemq; ueniat: ex q̄ motus fuiſſe tātus aut tantus poſſit intelligi. Annus .n. menſis & dies & noīa tp̄is ſunt: & motus certos præfiniunt. Nā hora & tempus eſt: & præfinitā ſibi mūdanæ cōuerſionis porti/ unculā uendicat: ita fit ut illa motuū oīum rō menſuraq; ſit. Tp̄s uero qđ motum illum primariū de/ metit᷑: cæteros quoq; motus ſubinde menſurat: neq; ad motus adeo: ſed etiā ad tp̄a eandem rōnem ha bebit: nā tēpus longius a breui menſurabit᷑. Proinde menſura diei hora ē: menſura menſis dies: menſu ra anni menſis. E diuerſo quoq; tempus menſurat᷑ a motu: nā tātus aut tātus cœli motus: tātum ſibi aut tantum tp̄s determinat. Atq; hoc apertiſſime liquet. Tp̄is menſuræ ſunt anni menſes dies horæ: hæc aūt nihil aliud ſunt q̄ ſolis commeatus & curſus. Nō ergo caret rōne penitus eoꝝ ſentētia: qui mo tum orbicularē cœli tempus eſſe dixerunt: quippe cū ab eo: & ab eius tempore motus alii menſurent᷑. Quāto tp̄e captum eſt Ilium: annis decē: hoc eſt decem recurſibus & reciprocationibus ſolis ſignifero circulo. Propterea quod dici ſolet: nō eſt peſſime uſurpatum: nexa eſſe in orbem omnia: atq; humanas res quendā eſſe ueluti circulū: eius rei cā ea eſt: quia tp̄e omnia menſurant᷑: indidemq; principiū & finē accipiūt: p̄inde quaſi circuitu quodā obambulationeq; tēporis. Tp̄s aūt eſſe uidet᷑ circulus ea rōne q; & menſurat circularē motū: & ab eodē retroq; menſurat᷑. Cæterū nihil aliud menſurata res eſt q̄ menſu ræ plures: quēadmodū nihil aliud ſtadium eſt q̄ cubiti multi atq; ulnæ.

THEMISTII PHYSICES LIBER QVINTVS INTERPRETE HERMOLAO BARBA.

i QVONIAM Vero alia p ſe: ex accidēti alia: alia p partē mutā᷑: neceſſe ē prius q̄ ad ea q̄ p ſe mouent᷑ nra cōſyderatio ītendat᷑: attingamus leuiter ea & tanq̄ expediamus: q̄ p acci/ dens & p partē moueri dicunt᷑. Per accidēs igit᷑ mutatio eſt: quū muſicus ambulat. Sed quāobrē p accidēs? qa nō ambulat in eo q; muſicus: ſed tanq̄ is: cui muſico eē q̄dam ſor te acciderit: rurſum ut q locum ex loco mutet. Sed & id quoq; p accidēs habet᷑: ea. n. qs p ſe locum de loco mutat: q̄ in loco aliquo ē. Per partē mutant᷑: hoc more quotiēs ſimpli/ citer recuratū quē dicīus: qa in eo oculus cōualuit aut pectus. Per ſe ea mouent᷑: q̄ neq; ex accidenti neq; p partē mouent᷑: ut quū equus currit: quū deurit᷑ ueſtis: quū lignū uniuerſum flāmat᷑. quum oculus ſa

ii neſcit. Non. n. oībus oīa motibus moueri poſſunt: ſed q̄dam ſolū motu locali: ut cœleſtia: nōnulla alte/ ratiōe tātū: ut pectus ut oculus. Cōtra ité alia p accidēs mouét: ut quū ædificat muſicus. Alia p̄tibus: ut cum is q meſſem exterit: machinarias molas abagitat manu. Alia p ſe: ut ea q̄ neq; p accidēs neq; p̄tibus

iii mouent. Quū uero qnq; res ad functionē oīs motus neceſſariæ habeant᷑: mouēs: qđ mouet᷑: tēpus in quo fit motus: diuerticulū unde motus accæpit: ītentio quo ꝓcedit: quæri ſolet in quonā ex iis cōſti/ tuere motū oporteat. Plane ſupra demōſtratū eſt: motū ī re mouēte eē nō poſſe: neq; ité ut cōſtat ī tpe neq; aūt in eo unde ſoluit: collocari pōt: hoc é in albedine: quū qs de albedine in nigritiā mutat᷑. Nō. n. a carceribus nomē accipit motus: ſed a calce quo pgit: & in qđ res cōuerti feſtinat. Nā qđ de albedine ad nigritiā mouet᷑: nigreſcere nō albeſcere dicit᷑: pari pacto ītēritus & corruptio nūcupat᷑: nō ab ente unde mouit: ſed a nō ente quo ꝓperat. Reliquū igit᷑ eſt ut motus: aut ī ipſa re ſit: q̄ p ſe mouet᷑: aut in formis

iiii & accidētibus in q̄ abitio eſt. Quāuis aūt ſupra ſatis docuerimus: motū in re tantū illa: q̄ moueat᷑ eē cō/ ſtitutum & poſitū ſupq;: ad diluendā q̄ſtionē admonere & meminiſſe ſufficeret definitionē motus: in q̄ dictū ē: motū eē rei: quæ moueret᷑ actū: nō tamē ab re fuerit: hoc quoq; loco ī ea paulū diuertiſſe ha/ ctenus: utrū in formis accidētibuſq; atq; locis: in quæ motæ res tēdūt: poſſit ieſſe motus ītelligi. Ac pri mū qdem motus ineſſe loco nō pōt: quū natura loci ea ſit dicta: quæ ſit īmobilis. Debemus. n. differen tiam illā tenere memoria: quæ ītet uas & locū retro nobis cōſtituta & expoſita eſt. Dices accidentia & affectiones candorē fuſcedinē: frigus calorē eſſe motus uideri. Ac hercule ſi ita eēt: motus q ad q̄litates illas inſtitutus dicit᷑: inſtitutus uideret᷑ ad motum: ex quo accipi alteꝝ pōt: aut ut res moueri adhuc p/ gant: quum iam ſunt mutatæ: aut ſi moueri deſinant: in motu tamen eſſe dicant᷑. Liquet igit᷑ ipſas qua litates & affectiones non eſſe motus: ſed ipſum quod cum præfatione ueniæ dixerim: affici atq; ipſum tranſmutari: ita ut non albedo ſit motus: ſed ipſa inalbeſcentia. Iam conſtat nullam formam poſſe mo tum eſſe: aut motum habere. Mouere autem nonnullæ formæ dicunt᷑: ut animal anima: & lapidē gra uitas: non tamen ab iis mouent᷑: illa quatenus procreant᷑: ideſt quatenus ad ea genialis tranſmutatio inita eſt: nec enim grauitas lapideſcentem & cōcreſcentē uaporē ꝓgignit ipſa: alioquin motus in iis ne/ ceſſario haberet᷑: qđ ſtati reuincit falſum: quoniā ī rebus motis nō ī mouētibus motū eē p̄ſuaſum: atq;

adeo cõprobatum ratione eſt. Atq; hoc a nobis hactenus hunc in modũ diſcuſſum & diffinitũ ſit. Adiiciendũ & illud ſtudioſis mentibus é: quot aduerbia hæc p ſe:p accidens ptiatim:poſſunt etiã in eas res in quas motus ſuſcæptus eſt cadere. Ita inalbeſcens mutari p accidens dicit in id qđ itelligit animus: accidit ſiquidé colori ut intelligat. Partiatim dicit in colorem:qa coloris pars ſit albedo. Eodé modo qui Athenas ꝓficiſcit:partiatim in Europã ꝓficiſcit:qa ea urbs ps ſit Europæ. In albedinẽ uero conuerti & mutari dicimur:& Athenas ꝓficiſci p ſe. Quéadmodum igit p ſe:per accidens ptibus moueri res dicat q̃q; motus non in ipſis formis & accidẽtibus:ſed ĩ re mota icluſus conſtitutuſq; ſit:ab iis quæ dicta ſunt nimis q̃ dilucide cõmonſtratũ uidet. Cæterũ de mutationibus quæ per accidẽs cõſtant: relinquẽda oĩs ſupſedẽdaq; ratio é:utpote quas nullo p̃cepto directo aut ꝓpetuo poſſis icludere. Id adeo euenit:quia ĩſi nibiles ſunt. Nam promiſcue quodlibet in qđq; & ut cũq; mutari per accidens poteſt:in magnitudinẽ color:in nigritiã muſica:in amaritiem gelu:poſtremo ĩ qualitates oĩa omnes ac ſpecies:quia ut dixi hoc genus uagum pluriforme interminatũq; eſt. Illo modo dicere poſſumus demutare albedinẽ: cũ demutat corpus:cum moleſcit:cũ igneſcit:cum gelaſcit:cum mille modis afficit. Quãobrem tranſiliẽda & p̃termittenda ſunt iſta.

v

POrro agendũ de mutatione & cõuerſione per ſe:quia & definita eſt:& ſemp aut circa cõtraria:aut diſperata uerſat. Albũ.n.aut ex nigro fuſcoue:aut ex non albo producit:atq; hoc leuiter re ab ſe itelliget:ſi ad mutationes ſingulas uel reſpexeris. Neq; nos perturbet:q; quum ſuperioribus libris dixerimus:ex oppoſitis conſtare mutationes:hoc loco intermedia quoq; in numerum aſciſcamus. Nam res quæ tranſmutat intermediis utit tãq; oppoſitis. Quum.n.intermedia participatione & confuſione utriuſq; cõtrarii coalita tẽperataq; uideant:ſimul res aliqua ex iterme dio in contrarium cõmeat:nõ ĩ eo cõmeat qđ medietas é:& utriuſq; naturæ cõſors & ꝓxima:ſicut neq; cum huc ſe uertit:ſed in eo qđ cõtrarii particeps:exẽpli gratia. Tepens refrigerat:nõ in eo qđ frigore:ſed in eo quod calore participat. Idé cõtra recaleſcit. nõ ĩ eo qđ calori: ſed ĩ eo qđ frigori affinitate cõiungit. Quapp & mediũ extremis opponi & extrema medio iudicant. Quéadmodũ mediæ in fidiculis chordæ imis & citimis cõperatæ graues & lõgæ ſummis & pricipalibus acutæ uident & timulæ: pari pacto aquilũ nigro collatũ cãdicat cãdido nigricat. Diffinitiis iis:quoniã tráſmutatio oĩs ex aliquo tẽdit ad aliquid:quéadmodũ uel clariſſime nomẽ ipſum oſtẽdit. Quadrifariã hoc reſpectu diuidit:aut.n.de euidẽti ĩ euidẽs:id aũt é de ſubiecto ĩ ſubiectũ:aut de nõ ſubiecto ĩ nõ ſubiectũ::aut de ſubiecto ĩ nõ ſubiectũ: aut de nõ ſubiecto ĩ ſubiectũ fit. Voco ſubiectũ id qđ affirmatiõe oſtẽdit:affirmationẽ appello: ut albũ: ut nigrũ:ut feruidũ:ut glaciale:poſtréo qcqd euidẽs é:atq; ipa re cõſtat. Quot ſi ſubiectũ nobis affirmationẽ ſignat:nõ ſubiectũ ſignabit negationẽ. Quãobré neceſſe eſt ex q̃ttuor illis generibus tris dũtaxat tráſmutatiões haberi. Primã eã quæ icipit ab affirmatiõe & deſinit in negationẽ:alterã quæ controuerſim huic reſpõdet. i. quæ a negatione uiã capeſcit & ĩ affirmationẽ deponit. Tertiã quæ ab affirmatione auſpicat & ſimiliter in affirmationem finit. Quartũ genus tráſmutationis conſtare non poteſt:ea rõne q; nõ circũſiſtit oppoſitis:non.n.oppoſita ſunt nõ ſubiectũ:& non ſubiectũ:qa uterq; termĩus negatio eſt:neq; autẽ cõtraria:qa contraria ſibi affirmationẽ cõſciſcunt. Dicit igit de nõ albo fieri albũ:& de nõ aqua oriri aqua. Horũ utrũq; de non ſubiecto in ſubiectũ uenit:& de negatione in affirmationẽ:cæterũ differũt. Nã albũ & muſicum nõ fit ſimpliciter:ſed hõ aliqs fieri dicit albus & muſicus:aqua ſimpliciter fit:nõ.n.aſſignari aliqd poteſt qđ quũ iam ſit actu demũ aquã fiat:quéadmodũ in priore cõuerſione poteſt:cũ albũ qd aut muſicũ fit:hõ Callias luſcima. Dixerit aliqs:nõne materiã corporibus oĩbus ſubiectã afferimus:quæ ſit id qđ fiat aqua: uerũ non ita ſubiici põt materia aut aſſignari in ſimplici cõuerſione ut Callias & homo in accidentali. Et hercules quis eſt tã ignarus rerũ:cui duo illi genitũs differre nõ uideant:quo quiſpiam efficit muſicus:& is quo aqua producit? An ſi paulo accuratius exploraris:iuenies alterum eſſe nõ ſimplicem genitum:ſed tenuem quaſi genitum:utpote quo pars rei aliqua nõ uniuerſa ſubſtãtia progignatur:alterum eſſe proprium abſolutum & ſimplicẽ:quippe q uniuerſam aquæ ſubſtantiam in ortum prouehat non accidẽs:aut qualitatẽ modo:ut quum qd aridũ liquidũ cãdidum fit. Quãuiſq; tam aqua q̃ muſicum de non ente orientur:quia ut retro probatum eſt:omne quod fit:de non ente fieri ſit neceſſe:tamen hoc diſcrimine ſepantur:q; ſi muſicum non orit ex omnino non ente: quoniam ex Callia orit qui nõdum eſt muſicus:aqua orit de omnino nõ ente. Sed occurret quiſpiam uideri aquam quemadmodum & muſicum ex aliquo ideſt ex aere fieri: proindeq; nõ de nõ ente oĩno: ſed de non ente hactenus:quia de aere qui non ſit aqua. Sed facile ſoluitur ſi eius differentiæ memineri mus:quæ ſupra nobis primo libro conſtituta eſt: Aer non obmanet:quum de aere aqua producit:Callia obmanet:quum de nigro fit albus. Et ut planius diſtinctionem illam teneas:reponant duo hæc:quæ ex oratione noſtra ſequuntur:fit Callias de nõ albo albus. Quum dicis de nõ albo:de ruſſo:de rauo:de nigro:de aquilo:de flauo poteſt intelligi. Hæc oĩa q̃q; opponunt albo:tamẽ opponunt ut affirmatio affirmationi & ut euidẽs euidenti. Eodẽ modo quum aqua orit de nõ aqua:quéadmodum in tranſuerſione non ſimplici:qui non albũ dicit:dicit rubrum:aut nigrum:aut flauum:ita in illa ſimplici & abſoluta qui non aquã dicit:dicit aut aerẽ:aut terrã. Ergo dixeris quemadmodum album oſtenditur nigro aut fuſco contrarium:quur & non aerem demonſtraueris aquæ contrarium? Id enim re ab ſe intelligitur:quamobrem? quia ſubſtantiæ ſubſtantiis non aduerſantur. Quum itaq; declaratum ſuperius ſit quum dicimus de ſubiecto in ſubiectum mutationẽ iniri:id aut de affirmatione & cõtrario:aut de negatione intelligi oportere:ſequitur ut ſi hoc quod dico non aquam:neq; affirmationẽ:neq; contrariũ ſi

vi

vii

gnificat:neceſſario quod reliquū eſt negationē ſimpliciter & abſolute ſignificet.Erit igit hoc genus cō/
uerſio ortus & generatio de non ente ſimpliciter.Voco aut non ens ſimpliciter:non id quod omnino
& uſq; quaq; ſit nihil:ſed id quod nuda & mera potētia:cuiuſmodi originalis & prima materia eſt.Idē
ſed obuerſe de interitu & corruptione dicendum:ut ea uidelicet in non ens ſimpliciter deſinere & pro/
viii cumbere intelligatur.

HAec ſi ita ſe habēt:plurificariā uidet ſignificare nō ens:nā & nō albū dicit eē nō ens:& nō hō
dicit eē nō ens.Sed & mēdaciū quoq; dicit eē nō ens.Omittat aūt nobis hoc genus:qa id ī
cōplexione tātū & diſtractione oronis ſeu diuiſiōe cōſpicit.In reliqs duobus ſignificatis:q̄rī
tur utrū nō ens moueri dicat.Ego uero aio moueri ſolū tale nō ens:quale nō albū ē:nō bo/
num:nō turpe:nō calidū:nō q̄ ipſum:nō albū:aut ipſum:nō bonū:utiq; moueant.Nā q fieri pōt pror/
ſus ut moueat qđ nō ē? Sed Callias qui ſit nō albus:ſit nō bonus ipſe moueat.Quia huiuſmodi nega/
tiones nō p ſe:ſed p accidēs moueri cōceſſerim:ea rōne q̄ accidiſſe aliqua uideant iis rebus:quæ p ſe mo
uent.Cæterū nō ignē:nō aquā:& reliqua ſimilia quo pacto moueri itelligunt? Nū per ſe? nō poſſunt:
quū nuſq; ſint? Nū per accidēs? At qbus nā rebus accidiſſe:nō ignē:nō aquā:nō aerē dixeris? Fieri igitur
neqt:ut ea quæ ita ſunt nō entia ullo genere moueant.Quod ſi ita ē:generatio quoq; motus eē nō pōt.
Quare neq; mouet neq; quieſcit qđ ē nō ens:quippe qđ neq; ī loco qdē ſit ullo:neq; generatio mō non
eſt motus:ſed neq; corruptio.Nā quū motus oīs:aut motui ſit:aut quieti cōtrarius:ſi corruptio motus
eſſet:generatio quoq; quæ corruptioni cōtraria ē:aut quies:aut motus foret.Poſſumus igit oīa hæc uel
ſyllogiſmo cōplecti hoc quo dicturus ſum genere:oīs motus trāſmutatio eſt:oīs trāſmutatio aut cōtra
riis aut diſperatis obit:motus igit oīs:aut cōtrariis:aut diſperatis obibit: nullus āt motus diſperatis ī/
cludit:ergo motus oīs ī cōtrariis collocabit.Voco cōtraria quæ affirmatione ſignant.Eodē & priuātia
referunt ī motibus:ut cæcū:nudū:illiteratū: infelix.

viiii SPectādum ē igit ī qbus generibus cōtraria habeant:utpote ad quæ ſola pertinere uerus mo
tus poſſit.Ac primū qdē ī ſubſtātia nullus erit motus:quū nihil ſit ſubſtātiæ ulli cōtrarium.
Nā puatio formæ nō ē cōtraria.Quāuiſq; ſupioribus libris aliquādo uſurpatū hoc ſit ut for
mā & priuationē diceremus eē contraria:nō tamē id p̄ſſe:aut ꝓprie intelligi:ſed data q̄dā &
rudiuſcula rōne uoluimus.Nā ſi exacte loquēdū ſit.Priuatio abſentia q̄dā ē formæ:atq; adeo nō ens:nō
aūt enti:aut formæ cōtraria.Quāuiſq; ſupioribus libris aliquādo uſurpatū hoc ſit ut for
mā & priuationē diceremus eē contraria:nō tamē id p̄ſſe:aut ꝓprie intelligi:ſed data q̄dā &
rudiuſcula rōne uoluimus.Nā ſi exacte loquēdū ſit.Priuatio abſentia q̄dā ē formæ:atq; adeo nō ens:nō
aūt enti:aut formæ cōtraria.Quod ſi de eo q̄ fieri aīal ex genitura & ſemīe dicit: demōſtrari poſſe ali/
qs putet cōuerſionē ſubſtātialē de ſubiecto ī ſubiectū procedere:proīdeq; motū uideri:eodē ī luto reuo
luit:denuoq; ī nomē generationis & ortus īcurrit:quē cōſtat motū eſſe nō poſſe.Quid.n.ē cedo p deū
qđ in ea mutatiōe cōuerſioneue moueat? Nū aīal? At cū orit nōdū ē aīal.Nū ſemē genitale? At non re
manet ſemē ſed diſſoluit:atq; corrūpit.Deīde ut cōcedat hoc illi:quo pacto reuīcet ſemē eē cōtrarium
aīali? certe motus oīs cōtrarios terminos regrit.Sed dicet q̄ſpiā:quū aqua ī ignē uertit:tū uideri motū
in ſubſtātiis fieri:utpote q̄ de cōtrario in contrariū conuerſio illa ꝓcedat.Huic occurrit Alexāder: con/
ceditq; nōnullas ignis qualitates eſſe qualitatibus aquæ cōtrarias:frigiditatē caliditati:& humiditatē ſic
citati.Nec tamē ex eo accipi uult uniuerſum ignem eſſe aquæ contrarium:quippe quæ non ex qualita/
tibus tantū:ſed ex aliis quoq; compluſculis conſtent.Ego uero falſum eſſe arbitror id quod proponit.
Nā ignē in aquā nego cōuerti poſſe:niſi ſe pus in aerē uerterit: aer uero atq; ignis aptiſſime iā nō aduer
ſant.Quid igit obſecro i ea mutatione mouebit? quādo neq; aqua pōt:qppe quæ corrūpat:neq; ignis
quippe q nondū ſit ortus.Quod aūt poſt motū oēm fuit motū: hoc erit id qđ antea mouebat.Ex iis
x dilucet ī ſubſtantia motum haberi non poſſe.

SEd neq; in relatione cōſtitui motus pōt.Ea.n.q̄ ī illo genē ponūt de ſuo ſtatu atq; hītu deci
dūt:uel ſi nullā mutationē accipiāt:uerbi cā.Nix:q̄ mihi nūc reſpōdet a leua ēt ſi ipa nō diffe
rat:ſimul porē locū egreſſus alio me cōtulero:reſpōdebit a dextera.Itē dēarius numerus fie
ri duplus pōt:nulla adiectiōe q̄titatis facta:ſed ſi dūtaxat q̄narius cōtrouerſim atq; altriſecus
oppoat.Nā & oīo ipa q̄doq; de uera ī falſam & cōtra cōuertit:tātū ſi res q̄ ī ea ſignificāt:cōmutauerint
cōuariatæue fuerit.Vna.n.hæc eadēq; oīo dies ē: uera erit die exorto:īgruētibus tenebris falſa.Si igitur
motus oīs abſoluit p mutationē conuerſionemq; rei quæ mouet: relatiōes autem ſine ulla mutatio/
ne & conuerſione creantur & pereunt:clariſſime complexio illa efficitur quam uolebamus: motum in
relationibus non poſſe conſtitui.

xi SEd neq; ī genere actiōis paſſiōiſq; motū ullū īuenias:quū agere ſub eo qđ ē mouere:pati ſub
eo qđ ē moueri:cōtineant ac recidāt.Motus āt nullus eē poſſit ī eo qđ ē mouere:& lōge ma/
gis nullus ī eo qđ ē moueri:ut.n.deridiculus ſit q ita dicat ita:ſed tanto ridiculoſior q ſentiat.
xii Cæterum Ariſtoteles ex eo plurima deducit incommoda. Primum quia mutationis motus
futura ſit mutatio alia & motus alius.Res hercule captu difficilis:ſed necopinabilis:quia cogitatione in
xiii infinitū bibit:occurſura ſemp ī termīo mutatione aliqua priore:p quam mutatio poſterior atq; recens
xiiii emerſerit.Tū deīde motū & moueri & qeſcere oportebit.Mox quēadmodum id qđ mouet corpus &
xv aīa:ut ſubiectū:& hoc aliqđ mōſtrat:ita & motus ipſe mōſtrabit.Poſtremo quoniam alia res ē motus:
alia res q̄ mouet: aliud.n.hō ē aliud ambulatio:aliud equus:aliud curſus:pari ratione motus ille q po/
xvi nitur moueri: alia utiq; res erit a motu. Quo euenit ut motus ſimul & motus ſit & nō motus.Illud iā
xvii dementiæ proximum alteraſcere motum localem putare:aut alterationem auctionemue deferri mo/
tu locali.Sane oīa hæc ſubiectis hærent & corporibus accidunt:nō ſeorſus ipſa cōſiſtūt.Plane mutari p/

accidens mutationem:& moueri per accidens motum recte dici fere poteſt:uerbi gratia:ſi currenti acci
derit ſaneſceret:bono periculo dixeris curſum illum quodāmodo factum incolumem.Nō ꝙ curſui re/
ſtituta ſit ſalus:ſed ꝙ is cui accidit curſus conualuerit currendo.Verum accidentarios motus dudum a
noſtra commentatione repulimus.

MAniſeſtū igit arbitror motū eē in tribus dūtaxat generibus collocatū:q̄litate:quātitate:ubi. xviii
Inſunt.n.ſingulis iis ſua cōtraria quæ requirant in motu:motū in qualitate alterationē uo/
camus:q̄litatē hoc loco accipimus:nō ita ut ſubſtātias differentias quæ interim appellari ſo
lent hoc noīe rōnale uolatile aquatile greſſile:ſed ita ut intelligamus affectiones & qualita/
tes id genus:quæ patibiles & alteratiles nuncupant:nigritiā:frigiditatē:caliditatē:albedinē.Motū in q̄ti
tate:quo uoces non habet generale nomē:proinde diducimus ita ut eū q ad amplioré magnitudinē tē/
dit:augmentū eū uero q ab hac recedit decrementū dicamus. At localis motus niſi cōfingas nō illa ge/
nerali modo:ſed ꝓpria quoq; nomēclatura caruerit.Quáobrē nos ei nomen cōmenti ſumus cōmune
delationē:q̄q̄ ꝓprium illud quidē.Ea.n.proprie ferri & deferri uidentur:quæ ui correpta ſiſtere ſe ac
ſuſtinere non poſſunt:demum omnia ea quæ ipſa ſe non mouent:ut in anima.Sed de alteratione illud xix
eſt diſquiſitius explorandū.Quum.n.qcq̄ ex albo fit albius:aut contra hoc tento remiſſius : difficile eſt
perſpicere quo pacto inter contraria motus ille uerſetur. Sed ſoluitur.Tētius & remiſſius candidum tē
peratione contrariorum permixtio neq; coaleſcit.In quo.n.plus eſt candoris:in eo nigritiæ minus ha/
betur:& quod ꝓcius candidū eſt:amplius nigroris eſt particeps.Quum igit de nigro ſimpliciter ad al/
bum ſimplr demutatio eſt:tum de cōtrario ſimpliciter in contrariū:ſimpliciter motus ꝓcedit. Quum
uero de albo fit albius quippiā:tum non de contrario ſimplici:ſed de contrario tamē utcūq; fit motus:
quia in albo remiſſo pars quidem ipſius nigritiæ confuſa eſt.His.n.diffinitis conſtat quod intendimus
tris motus tribus deberi generibus.Immobile porro multis capit modis.Primū id dicit immobile quod
nullo modo moueri poteſt auerſante & repugnāte natura:ut ſonus iuiſilis:qa natura ineptus & inhabi/
lis ſit ut uiſitari poſſit.Alio modo dicit immobile qđ ipulſum fatigatumq; perdiu uix ægreq; dimouet:
hoc ē qđ difficile ſeroq; moueat:quēadmodū incōmobiles eos uocamus qui ſero obiraſcunt.Tertio &
illud ſolet immobile nūcupari:qđ q̄uis apta & cōſentanea ſit natura ad motū ferendū accipiēdūq;: nō ta/
men quotiens pōt mouet aut eo mō quo pōt.Quod genus immobilitatis quieté uoco:quies.n.priuatio
motus eſt:priuatio uero ad eas res ꝓtinet:quæ paratā habēt naturā:ut poſſint id capę qđ nōdū cæperūt
atq; id agere eoq; modo qđ & quo non agunt.

PRorro iter oppoſita ut oſtēdimus mutatio oīs itercidit.Oppoſita aut cōtraria ſunt aut diſpe/ xxi
rata.Diſperatoꝝ nihil ē mediū.Cōtrarioꝝ ē aliqd mediū ē:quo res mobilis ꝓpius naturaliter
applicat:q̄ ad poſtremum:utiq;:ſi continue & ſecūdum naturam moueatur.Medium por/
ro momentis tribus minimum conſtat:quippe qđ duabus extremitatibus quibus tāq̄ clau
ſulis cohibetur huic inde reſpondeat.

COntinue dicit tūc res moueri:quū neq; ps tpis i quo agit motus:neq; rei ꝓ quā trāſitus ē ſal xxvi
tuatim aliq̄ ꝓtermittit.Quáuis.n.is qa ſumma chorda uelicatim deicēdit ad imam iterha/
bitis mediis:nullo tpe pulſum iterpollē habuerit:qa tamen rei ꝓ quā motus is habebat ptē
aliq̄ ꝓtergreſſus ē ſaltu:uideri pōt iterruptū motū mouiſſe.Sed latius planiuſq; exēplū i mo
tu locali ē.In qnquertio q ſaltāt cōtinue moueri iccirco nō uidēt:qa ſpacii illius i quo opant ptes medi/
as itactas reliquūt:q̄s ſublimati uicibus & deducti trāſiliūt.Cæteꝝ cōtinuitas motus nō oīs hīc ꝓueit.
Nā illo qdē mō decurſus equoꝝ i ſtadio laceſſitus erit & diſſitus. Nū igit rectius fuerit cōtinuationem
motus ex ſerie tpis accipi? ita ut is habeat cōtinuus q nihil tpis itercæpit.Nā rei qdē ꝓ quā fit motus hia
re aliqd atq; itermitti poſſe ps uidet : & tamē nihilomius iugis & cōtinuus motus itelligit.Sed d e ipſo
cōtinuo accuratius nobis agēdū ē poſt.Nūc quoniā id qđ adhibitū:ſiue ꝓximū:ſiue attiguū dicit com/
munius & fuſius eē q̄ cōtinuū uidet:& qđ deiceps & cōſequēs ē cōmunius ēt q̄ adhibitum:de hoc pri/
mū:quod latius patet:aggrediendum eſt nobis.

DEinceps & cōſequētia ſunt:iter quæ nihil eiuſdē generis habet iterſitū.Nā ſi alterius gene/ xxvii
ris aliqd itercedat nihil officit.Aedes meæ ſunt deiceps & cōſequētes tuis:ſi nullæ utiq; ſint
ædes iter meas & tuas.Itē lineæ deicipes ſunt iter q̄s nullæ habent collocatæ cōſtitutæq; li/
neæ.Et deicipites hoies:iter quos nemo ſit medius.Id aūt qđ deiceps ē:ſemꝑ ſecūdū ē & ab
eo qđ ē primū.Primum uero aut poſitiōe ſituq; ut i lineis & domibus cernit:aut natura ut i unitate &
duitate ſpicit.Eſt.n.unitati deiceps duitas & duitati ternio:qa alius numerus nō itercedit.Dicit & pri
mū ab ordīe ut exordiū ante narrationē.Et.n.exordiū cōſequit narratio:qa deiceps ē exordio:& qa ni/
hil eiuſdē ſpēi mediū habet.Atq; hoc ē qđ ꝓprie exacteq; deiceps & cōſequēs dicit.Sed & ea quoq; ite/
rim cēſent hoc noīe:quæ unius ſunt generis ēt ſi diſcrimie ſpēi diſſideāt.Nā & certamē dicit eē deiceps
& cōſequens pōpæ: &nymphæū Gymnaſio.

ADhibitum proximū ſiue attiguum eſt quod rē aliquā conſequit modo eorum quos præ/ xxviii
texuimus aliquo:quodq; præter hoc habet etiam terminum cum termino illius atq; extre
mitate coniunctum.Horum alia ſolo nomine adhibita proxima & attigua nuncupant:ut
præteritū dicit proximū & attiguū futuro:alia ipſa re tangūt ut corpora.Tāgūt aūt ea quo/
rū ſunt ſimul extrema:extrema termios & limites uoco.Quū itaq; duorū corpoꝝ extrema ſic cōmit/
tunt:tūc habere ſe illa mutuo atq; attingere & conſeq; dicimus.Nec tamen ꝓpea cōtinuant. Sed quum

duo illi corporum exitus coaleſcunt:& uniuntur:tunc moles una & continua redditur.

xx NEc fieri tamē continua de attiguis poſſunt:niſi ea quæ natura coibili ſunt. Tangit utiq; lapidem lignū: ſed fieri ligno continuatus quantauis ferrumination̄e non poteſt. Adeo ignorā dum nō eſt:ea fieri poſſe continua quorū contactu coaugmentatuq; natura una exit atq; cō funditur:hoc & in tempore & in lineis uiſitur:præſertim uero ī ſitionibus & in occulationibus arborum. Fiunt arte nōnulla cōtigua ut lignū clauis & glutino:ueꝝ hæc ꝑprie cōtinua exiſtimari nō poſſunt. Manifeſtū ē itaq; qđ ſumus ꝑfati cōſequens eē prius & cōmunius q̄ adhibitū proximū ſiue attiguū. Quicqd.n.ē attiguū:neceſſe ē ut ſit ēt cōſeq̄ns. Quod uero cōſeq̄ns ē non cōtinuo cōmeat ut ſit ītē attiguū. Quare prius hoc & maiore ābitu fuerit q̄ illud:utpote qđ tāq̄ gēus magis hiet:atq; ꝑplura ſe fundat. Nā ēt ī numeris cernit cōſeq̄ns:attiguū nō cernit. Rurſus attiguū generalius q̄ cotinuū ē: qa ſeſe res ꝑus tāgāt neceſſe ē q̄ coaleſcāt ut uniant. Patet igit in his eē nō poſſe coalitū in quibus nō poſſit attactus. Nō tamē retroflectit in quibus ſit cōtactus ut poſſit ītē haberi coalitus:nā ut poeta inqt Epeus:q̄q̄ ueterrimū illud tāgebat:nō tamē coaleſcere illi:aut congermaneſcere poterat hō q; erat. Atq; hæc ſi uera ſunt:& ſi qđ cōſequens ē:a contiguis diſtāt: pūctus quoq; abunitate diſtabit:nā pūcto attīgi res poſſunt unitate nō poſſunt. Quia cōſequūt non attingūt ſe unitates. Inter pūcta quoq; ſemp aliq̄ linea capit. Inter unitatē nihil interuenit:qa neq; inter duitatē qđē & unitatem intercedere:aut hiare aliquid poteſt. Manifeſtum eſt igitur ea tantū poſſe contingere: quæ poſitionem & ſitum habeant. Conſequi ea quæ etiam poſitione ſituq; careant ut adhibita & proxima.

xxx MOtus unus multipliciter conſueuit intelligi:qa & nomen ipſum unius pluriformem ſignifi
xxxi catum habet. Primum genere unus dicuntur motus:qui in eodē præ dicamento uerſantur: ut delationes:quia in genere qđ uocatur ubi:conſtituunt & reponunt omnes:una genere delatio eſt. Ītē omnes alteratiōes genere unus eſt motus:quia in qualitate comphenduntur & collocant omnes. Dicit & unus ſpecie qui ad unā ſpeciem indiuiduā pertinent.i.ad ſpeciem citimam & ſenſilibus proximam. Ita omnes in albeſcentia motus unus eſt ſpecie. Eſt.n.albedo ſpecies quædā ultia
xxxii & indiuidua qualitatis. Quod ſi qua ſunt ambigua.i.quæ ſimul:tum genera:tū ſpecies uideantur: motus quoq; qui de iis effluxerint eandē rationē ancipitis naturæ ſequētur. Sed quæri poſſit: ſi unus ſpecie motus eē dicit is:quē idem mobile ex eodem termino ad eundem terminū proficiſcendo conſtituit:id adeo eſt quotiens idem eſt mobile:idē eſt terminus unde diuertit:idem eſt terminus quo concedit: nō ne orbicularis motus erit eadem ſpecie cum directo:qa pōt eadem res ex eodem termino ad eundē ter
xxxiii minū procedere:interim recta:interim giro:Soluit. Scite dictum eſt motum eſſe unū ſpecie:quotiens id in quo conſtituitur ſpecie indiuidua unum eſt. Sed linea & orbis in quibus illi duo motus geruntur differunt ſpecie. Non eſt igitur motus rectus eadē ſpecie cū circulari cenſendus. Hactenus dictum qs ſit motus genere & ſpecie unus:diſtinctione ſumpta de rebus citra quas agitur. Nunc quis nam proprie ac unus ſit prodēdum.

xxxiiii QVoniā igitur tria eſſe uidentur ī motu mobile ut hō:ut ſydus:res circa quā uerſat motus: ea duplex eſt locus & affectio. Tertiū id in quo motus fit:atq; hoc ipſum tps eſt. Neceſſe eū motum q unus ſit futurus habere:ſingula hæc numero numerū:ut formā unā circa quā obeat motus:coloré unū:lineā unā:tū ipſam ré mobilē:Coryſcū:Calliā:& Socratē. Poſtremo tps plane unum numero tps accipitur qđ continuū iugeq; ſit nec interlaxet. Quot ſi ex tribus iis aliqđ numero unū eſſe deſierit:neq; motus quoq; unitatē ſuam retinuerit. Si.n.Plato & ambulet ſimul & albeſiat: q̄uis tum ſubiectū qđ mouet unum ſit:tū tps idē oīno atq; continuū:qa tamē duæ res ſunt q̄s Plato mouet locus & color:huiuſcemōi motus numero unus eē nō pōt. Item Callias & Socrates ſi ab eadē ægritudine puta lippitudine conualeſcant: nō erit ſanatio ea motus unus quia ſubiecta cōſtituūtur duo
xxxvi Sed & ſi idem Callias ambulet nonis atq; iterū idibus:motū hūc uetabit unū eſſe diuerſitas tpis:utpote qđ neq; unū neq; cōtinuū fuerit:alioqn abſurdius qddā euenerit. Nā ſi deambulatio heſterna numero una cum hodierna dicatur contēditur id quod iam obſoleuit corruptūq; eſt unum idemq; eſſe cū euidenti extante atq; ſupſtite. Cæterum quærit uideri nullū motum eſſe poſſe unū:etiam eū in quo tps unū atq; continuum ſit:cum ſemper motus prior corrumpat obiter atq; uaneſcat. Quo igit pacto defendet unus. Sed ſoluit. Certe motus talis unus eſt qa iugis & continuus habet:non interpollis neq; diſtractus neq; ſeiunctus ab eo motu ſeu parte motus quæ aſſidue diſperit. Hoc autē nō habēt motus illi
xxxvii inter quos uicibus interquieſcit aut tps intercidit. Verum ambigat quiſpiam:motus is qui unus ē futurus:unum numero ſubiectum requirit:cum fluxa & labentia ſint naturalia corpora: nullus motus idē numero ſubiectum habebit. Eadem addubitatio de habitudine corporum fuerit. Qui.n.una eſſe ſanitas uideat:quum id quod ſeneſcit unum eſſe non poſſit. Sed q̄q̄ diſcuſſio iſta ad nos hoc loco non perti
xxxviii net. Nam quemadmodū conſtēt ſimul duo illa:eandē eē ſubſtantiam corporum:& nihilominus continue occiduā eſſe & profugā mutationibus & conuerſionibus ꝑpetuo addictā:q̄ſtio noſtra nō ē q motū & naturalia cōmentamur. Non tamen cōniuendū id ē qđ de habitudine corporum ſubdit:ſed cōmonendi ſunt nobis qui hæc noſcunt:nō eſſe diſſentaneū ut unus idēq; habitus pridie & poſtridie fuerit ualitudo ſcientia probitas:ſeries.n.& continuatio temporis continuas quoq; poſſeſſiones habituum facit. Actum uero ipſum atq; adminiſtrationē unam eſſe non cōceſſerim:niſi quæ iuncta ſit & continue defluat. Adeo conſequens eſt ut q̄uis unius geſtionis & actus tantum unus ſit habitus:tamen unius habitus plures eſſe actus & geſtiones poſſint.

QVia uero motus oīs continuus est:utpote qui secabilis & diuisilis sit:necesse est qui sit unus xxxix
eundē haberi continuū : contraq; q sit cōtinuu seūdē & unū intelligi.Non.n.potest quilibet
motus cuilibet motui eē cōtinuus:quēadmodū neq; corpus cū quolibet corpore:neq; omni
bus cum oīa attineri : ut uoci linea:sed quoꝝ extrema coire ita ut facta unitas sit eorū mo/
tus potest eē cōtinuus.Verū quædā res carent extremo.Nā unitatis cum sit īsectilis nullū est extremū.
Ex hoc genere nihil pōt fieri cōtinuū.Sunt & aliæ res qbus non desunt qdē extrema: sed quæ diuortio
naturæ & speciei dissideant.Ea q̄q̄ sunt genere abiūcta:cōmune tamē nomen hoc ferunt extrema.Proī
de qui extrema lineæ:& extrema deābulationis appellat uocē:eandē rebus lōgo iterstitio desitis tribuit.
Quapp nihil e duobus illis cōtinuū:aut unū confiaueris : sed quæ:neq; specie:neq; genere conueniunt xl
cōsequntia tantū atq; adhibita iuicē feceris.Pōt.n.quispiā iter currendū febrē incidere:atq; ita cōtiget mo
tus diuersos deīceps:& consequētes haberi.Quapp cū thedæ cādētes in cerealibus accipiētiū:& traden/
tiū uicibus cursu continuo differūtur:q̄q̄ motus illi specie cōueniunt:non tamē ꝓprie cōtinui:sed cōse/
quētes subcisiuiq; sunt:ꝓpterea q; extremitates suæ singulis discrepātes diuersæq; habētur.Sed & si mo
tus iter se plurimū distent:cōsequētes tamē atq; adhibiti possunt itelligi:mō tps in quo gerūtur exercē
turq;.sit unū atq; cōtinuū.Continui uero esse nō possunt nisi ēt extrema consentiāt quæ in unā naturā
coalescere possint:atq; cōfundi.Quāobrem necessariū est motū eū qui sit unus:& cōtinuus futurus:nō xli
solū uno subiecto eē:sed ēt specie una:& tēpore uno:quēadmodū & initio diximus.

SVper hæc motū qui cōsumatus perfectusq; sit uerius unū appellaueris q̄ eum qui cæteris pa xlii
ribus inchoatus īperfectusq; habeat.Perfectus motus ē q ad finē & absolutionē suā puenit:
impfectus q nō peruēit. Vnitas.n.de pfectis iustius q̄ de īperfectis afferē. Eodē argūmēto re xliii
ctius unū uocaueris q sit æquabilis & uniformis q̄ iæq̄bilis & pluriformis:utpote quem illa
ipsa difformitas diuidere quodāmodo atq; interrūpere & distrahere uideatur.Porro in quolibet motu
alteratione:augmētatione:diminutiōe:æquitatem:& inæqtatem inuenias.Nasciē aūt inæqtas hæc iter xliiii
dum culpa eius rei in q̄ cōstitutus est motus.Vt cū qd super arcuatā:aut obtortā lineam mouet:fieri.n.
nequit ut ī magnitudine inæquali ac difformi sit æq̄lis & uniformis motus.Ea uero uniformis & æq̄/
bilis magnitudo habet:cuius quælibet ps cuilibet oīfariā cōplanata coæquataq; est:ita ut possint coapta
ri uicissim atq; cōmitti:interdū nō ipsa rei natura.Sed modus & ratio inæqualitatē facit:ut siqd modo
se uelocius mō pigrius moueat:q̄uisq; adeo cætera habeant parilitas magnitudinis;: cōtinuatio tēporis
conuenientia:& cōsensio spēi:simul citatio & festinātia claudicat:motus is inæq̄bilis & difformis effici/
tur.Hinc datur itelligi tarditatē & uelocitatē spēs motus esse nō posse:qa insint oībus motibus. Nā &
alterascere & crescere & ī loco moueri:quædā uelocius:quædā tardius dicunt.Nā ex iis quæ deorsum
pondere natiuo deuergūt:grauiora quæq; celerius:& cōcitatius corruunt:leuiora segnius & cunctātius
deuoluunt.Quapp neq; grauitas & leuitas rex:quæ ī eundē sitū procūbunt feruntur q; dissidio speciei
distauerint:qa neq; motus ipsī qui ide proueniūt discrimine illo differre noscunt.Plane motus is ꝓprie xlv
unus est q pariter iæqualis unimodus:q̄uis is quoq; sed deptius dignatione huius noīs cēseat q̄ iæquus
sentus eminulus subsultansq; sit.Qualis q sup sinuosam & inflexā lineam exercet. Porro quod minus
quodq; departius ē:cōstituit & tēperatur pmixtiōe cōtrarii.Ex iis illud quoq; obiter aptius & dilucidi
us factū est:qd supius dicebat:motus diuersos &cōsequentes sint:continuos tamē esse non posse.Nam
si cōtinuus motus æquabilis esse & uniformis pōt :motus aūt diuersi uniformes & æquabiles esse non
possunt. Relinquitur motus diuersos non posse haberi continuos.Aequabile enim & uniforme de/
finiuimus:cuius quæq; pars cuiq; coaptari committiq; potest.Partes albefactionis & cursus coaptari &
committi qui possunt?

NVnc aggrediēdū ad ea ē: q̄ de oppositiōe motus q̄rūtur.Opponit motu ī motus:opponit & xlvi
quies.Sed motus ut cōtrariū:qes ut priuatio.Primū de cōtrariis motibus ē agēdū. Quia igi
tur motus oīs ex aliquo termio ī aliquē ꝓcedit:& ex cōtrario ī cōtrariū abit.Nimiꝝ motus
i lli aduersi & cōtrarii statuēt q de cōtrario ī cōtrariū u ice uersa ꝓficiscunt ægrotatio sanatio.
Nā altera de sanitate ī ægritudinē uadit:altera de ægritudine ī sanitatē obuerse:hoc adeo īductiōe clare/
scet.Videt cōtraria eē ægrescere:sanescere:ascēdere:descendere.Progredi:regredi:leuorsum flectet:dex
trorsum īcedere.Atq; hæc secus locos cōtraria colligunt.Quod si trāsmutatio ulla ē : quæ cōtrariis ca/
reat:tū ea quæ ex uno termino abierit:cōtraria illi:quæ sed ad eundē terminū conferet. Vnde.n.corru/
ptio & obitus mouit:eo se ortus & generatio īsinuat:corruptio ab ente diuertit.Generatio ad ens cōtē
dit.Pariter unde soluit ortus:eo ꝓgit iteritus.Generatio de nō ente recedit ad ens.Corruptio ab ente ad
nō ens ꝓcedit:itaq; motus hoc genere motibus aduersant.

QVies uero opponit motui q̄si ꝓuatio:dico q̄si ꝓuatio:qa nō ē prorsus ꝓuatio. Sed q̄lis nā qes xlvii
motui opponit? Distinctione utiq; opus ē aliq̄. Nō.n. ꝓmiscua rōne oēs oībus opponuntur.
Quoniā igit oīs motus duos habet ī qbus cōstituitur limites.Patet eā qtē siue morā : quæ
uerbi grā ī imo loco trahit:eē oppositā motui:q de imo sursum uersus agat.Et e cōtrario eā
quietē q̄ ducit ī sublimi eē oppositā motui q īde cōcedat.Nec.n.qtē illā opponi dicēdū ē:quæ habet in
eo loco:quo res deferet.Nā locus ē finis:nullus finis opponit motui se petēti : sed cognatus potius est &
quasi cōspirat cum eo.Iam quæ naturalitus mouent finem motus sui eo loco indipiscuntur quo mo/
uebantur.Finis porro qui potest illius rei priuatio esse cuius est finis? Ita relinquitur quietem illam esse
oppositam motui:quæ in eo sit loco:unde commeat motus.

lvi POſſunt etiã diſtinctione alia:& motus motui:& quies quieti:tãq; contraria atq; oppoſita capi. Si uidelicet quies motuſue naturalis alius:alius cõtra naturã poſſit afferri. Ac i motu qdẽ locali facile id reperias. Nã terræ naturale eſt ꝓcũbere & ruere :contra naturã ſubire & ſublimari. Itẽ & quies in ĩmo naturalis ẽ terræ :contra naturã in ſũmo. In auctione & alteratione diſtributio iſta nõ æque cõſtat:neq; n. inalbatio naturalis eſt: nigricatio cõtra naturã:neq; utrũuis plus habet una q̃ altera. Sed neq; ſanatio pluſq̃ ægrotatio:eo q̃ omne aial ad capiẽdũ utrũq; ferẽdũq; natura paratũ aptũq; eſt. Sed neq; illud dici põt auctionem eſſe naturalem diminutionem contra naturã aut e diuerſo. Itẽ neq; illud:auctionẽ eſſe aliquã:auctioni contrariam .i. naturalẽ ei quæ ſit contra naturã. De generatione quoq; & corruptione idem dicendũ non uideri eſſe naturalẽ hanc:illã contra naturã. Alioquin & ſeneſcere proculdubio naturale eſt. Sed neq; generationẽ ullã uidemus generationi hac ſortiõe

lvii contrariã. Atq; ita ſup his poſſet quiſq̃ merito addubitare. Sed ſi omne uiolentũ cõtra naturã eſt:corruptio uiolenta naturali erit cõtraria. Nõne igitur & generationes quoq; nõnullæ uiolentæ præterq; fatũ habent. Nam fato euenire dicit quod naturale eſt:& naturæ inſtitutionem atq; ordinẽ ſeqtur. Nonne & auctiones quoq; aliquæ uiolẽtæ & munitiones item aliquæ ĩmodicæ aliquãdo cernuntur:quæ iam

lviii liquido inuicẽ opponant. Proinde auctio illa præcox intemperataq; dicitur:quotiens frumenta ſemini bus nõdum lerando opertis depreſſiſq; celeriter ĩdoleſcunt. In alteratione quoq; eandẽ rationẽ ĩuenies: ſi ĩcognoſcere & intendere cura uolueris. Nõne ſanari diebus nõ decretoriis:quos medici indices & creticos uocant:contra naturã eſt? decretoriis naturale? Erunt igit & corruptiões aliquæ ſibi cõtrariæ & generationi corruptio. Neq; hoc ratio aliqua ꝓhibet:quia nõ eodẽ reſpectu contraria corruptio corruptioni ſtatuitur & generationi corruptio. Nã in eo quod corruptio eſt:generationi contraria ponit. In eo uero quod talis & præter naturã corruptioni utiq; naturali. Et enĩ ſi hæc fuerit uoluptifica:illa ſub-

lviiii triſtis:uel hoc diſſidio poſſunt exiſtimari & appellari contrariæ. Non eſt autẽ aliud oĩno genus contrarietatis putandũ hoc:qd̃ modo explicauimus:& quo motũ & quietẽ innaturalẽ & cõtra naturã diuiſimus:ſed in priores modos recidit. Motus enĩ & quietes ut ſunt eo modo contraria quo nobis expoſitũ eſt:totum ſibi hoc genus naturalis & contra naturã abunde diſtribuunt:uerbi gratia. Motũ de inferiore oco ad ſuperiorem diximus eſſe contrariũ motui:qui de ſuperiore ad inferiorem ſit:horũ alter natu-

lx ralis habet igni:alter cõtra naturã. E cõuerſo eſt ſi de terra loquaris. Idẽ exemplum in quiete congruit. Quum enĩ quies in ſublimi:ut oſtenſum eſt:contraria motui ſit:qui inde ſit profectus:utrũq; colligit:

lxi & quietem illã eſſe natura terræ contrariã:& motũ huiuſcemodi naturalẽ. Quãobrem & motus cõtrarius motui eſt .i. naturalis motus motui cõtra naturã:& quies motui q ſit eiuſdẽ rei .i. quies cõtra naturã rei:contraria eſt motui eiuſdẽ naturali. Dixi eiuſdẽ rei:quia quod cõtra naturã eſt terræ:poteſt eſſe alteri elemento naturale:exẽpli cã. Cõtrarii motus ſunt qui a ſublimi deorſum uerſus:& qui ab ĩmo ſur-

lxii ſum nituntur: nihilominus utrũq; dicimus naturalẽ:alterũ igni:alterum terræ. Cæterum quæritur ſi res:quæ alicunde quopiam mouetur:partem habet eius rei:unde moueri cœpit partem illius quo uadit:quum quies in termino a quo uenit cõtraria ſit motui inde ſoluenti:qui poteſt uitari:ne circa idem duo contraria habeant. Sed nullus labor eſt ſoluere: quin contra id gemina defenſio ẽ. Nã aut illa oĩno contraria eſſe negabimus:quum alio genere quieſcat res in termino cum nondum mouet:alio cum ĩde iam mouetur. Non enim infectile aut indiuiduum eſt quod mouetur:quẽadmodũ aliquãdo monſtrabitur:aut reſpondebimus motum & quietẽ non eſſe contraria ꝓprie:quũ motus motui potius quã

lxiii geti uideat eſſe cõtrarius. De cõtrarietatibus & oppoſitiõibus quietis & motus hac fini egiſſe ſit ſatis.

THEMISTII PHYSICES LIBER SEXTVS INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

i SI CONTINVA Sunt:quorũ extrema ſunt unũ:attigua quorum extrema iũguntur & ſimul habẽtur:ĩpoſſibile ẽ ex ĩdiuiduis:atq; ĩſecabilibus cõſtare continuũ. Nã ſi cõtinua linea ẽ:pũcta uero ex qbus illa cõſtitueret ĩdiuidua:neceſſe ẽ:ut ea pũcta mutuo ſe primũ

ii attingãt:ſi coire debẽt & coaleſcere. Alioqn cõtinua alio genere rõneue non conflant. At quonã modo extrema coibunt earũ rex quæ extremis carẽt. Quod.n. extremũ indiuiduo uel fingas:quũ omne extremũ ab eo ſit diuerſum:cuius eſt extremũ. Quorũ autem coire & ſimul eſſe extrema nõ poſſunt:quo pacto ex illis unũ aliqd aut cõtinuũ effici poterit. Et hercule qs modus põt afferri:quo ĩdiuiduũ ſuos fines atq; oras excedat:alioqn neceſſe eſt id qd̃ finibus claudit:ſines ſuos amplitudine & magnitudine ſuper. At ĩ pũcto qd̃ diſcrimẽ in mẽſu repias:nõne ipe cõtactus uniuerſam eius molẽ exhauriat? Nõ.n. partibus ullis aut extremis poſſunt ſe mutuo tãgere:qbus extrema deſunt & ptes:ſed ĩ ipſo applicatu cõfundunt:& q̃ſi ſumptitant & exoleſcũt uniuerſaq; : atq; tota ĩ totis uiciſſim recipiũt & ſubeũt:ſi mõ poſſunt tota appellari quæ nullas habẽt ptes. Nihil igit ex pluribus ĩdiuiduis cõſtituit maius:ita ut ĩ pticulas ſecari ullas poſſit. Nã neq; is locus amplior fuerit:ĩ quo iſti nita ĩdiuiſilia cõiungant:q̃ is ĩ quo ſit unũ: quia ĩdiuiduũ qd̃ ĩdiuiduo priori ſupuenit ſpacio & capacitate maiori nõ idiget:ĩ magnitudine aũt cõtinua ſemp locus totus amplior q̃ ptiũ habet. Itẽ ſi ptes magnitudinis ſeiugatæ locis diſcluſæq; ſunt: ita ut una hoc ſitu una illo ſit poſita:qd̃ in linea cernit. Cõgeſtus aũt ĩdiuiſiliũ nullã magnitudinẽ attollit: quomõ igit ptes in iis loco ſepabunt. Si dicet quiſpiã ut falſum ſit ex mutuo cõtactu ĩdiuiſiliũ magnitudinẽ continuã poſſe conſtitui:quod & rationes quæ paulo ante nobis allatæ ſunt reuincunt:fortaſſe illud recte dicatur:indiuiſilia ſeſe mutuo conſequi ut pun-

cta punctum:& momenta momentum. Quo fieri ut magnitudinem atq; tempus ex indiuiduis consta re possimus concedere:non quidem contingentibus aut continuatis:ne in eas angustias recidamus: qs superius de ratione extremitatum induximus:sed deincipibus & consequẽtibus. Verum is qui hoc sen tiat:primum se in eo falsum habet:q; alteram speciem quantitatis tollit:illo enim modo omnem quan titatem discretam perinde uti numerum facit:continuam non reliquit. Deinde in eo decipitur:quod rẽ impossibilem sumit:id adeo hunc in modum colliges:inter ea puncta quæ consequentia defenduntur: aut aliquid:aut nihil intercedit:si nihil:certe se tangunt:nedum consequentia sunt:quia si nihil interia/ cet:nihil potest prohibere quin tangant. Si aliquid:quæramus illud quid sit:atque inane quidem esse non potest:quia id de rerum natura prioribus libris exegimus. Aut igitur corpus:aut lineam:aut super ficies fuerit. Et dudum liquet:lineam esse oportere:quia inter quæuis duo puncta necessarium est hia/ re & intercipi lineam. Quum autem in qualibet linea possint capi & designari puncta:statim in ea quã esse intermediam oportet concedere:punctum utiq; aliqd notaueris:qđ adæque in meditullio illo ha/ beri uidebitur. Quonã igitur iure consequentia dicebantur:iter quæ punctũ erat aliud intersitũ? Quã/ obrem ex duobus alterũ:aut constituant attingere se uicissim impertia:aut si id dicere non audent fateã tur consequentia esse non posse. Si.n. impossibile est ut se contingant:necessarium est ut non sint conse quentia. Constat igit̃ neq; hoc modo magnitudinẽ ullam ex insectilibus posse concrescere. Est & illud iii ex iis quæ diximus propalã factũ magnitudinẽ continuam secari & diuidi semper posse in magnitudi/ nes alias:quæ & ipsæ sint idẽtidem sectiles atq; diuisiles:atq; hoc poterimus uel syllogismi nexu cõple/ cti. Oĩs magnitudo continua:aut sectilis est:aut insectilis:non insectilis:qa continua esse nõ posset: secti lis igitur:omne porro sectile:aut in partes obiter sectiles:& diuiduas secari potest:aut in insectiles:non i insectiles:quia tunc illud quod secatur ex indiuiduis insecabilibusq; constaret:quod nos modo ipossibi le probauimus:in ptes igit̃ sectiles. Præterea si ex idiuiduis aliqua magnitudo existeret:linea lineã pun/ cto posset excedere. At quũ linea omnis:tum maior:tũ mior dimidiari possit:quotiẽs linea maior quæ lineam minorẽ in puncto uincit:pertiliter dissecabit̃ media:punctus quoq; dimidiari dissecariq; pote/ rit. Proinde quẽadmodũ linea ex imparibus punctis põt constitui:poterit etiam circulus aliquis reperi ri:qui ex punctis numero impari sit cõflatus. Illũ quoq; quomõ dimidiaueris? Ita:primũ tollit̃ facultas & ratio dimidiandi dimetiendiq; circuli. Deinde & ipse quoq; diameter tollit̃. Nã cardo qui expers & indiuiduus medio globi subiicit̃: lineã directo a marginibus profectã p mediũ non incurrit:sed altrin secus præuectã interius quasi cauet & uitat:ita ut duas quidẽ in partes:sed nõ æquales tota rotũditas di ducat̃. Ita neq; semicirculus quoq; supstes erit. Nã quũ necesse sit:ut alterutri parti totũ centrũ accedat: maior semp illa portio fuerit:cui centrũ accesserit. Pleraq; & alia possent afferri:siquis uerba Aristotelis hoc loco diligenti discussione perpenderet. At hæc si ex indiuiduis:atq; inpertibus magnitudo consta/ iiii ret:necessarium esset motus eos qui super magnitudinẽ agerent̃:ex imptibus quoq; motibus esse coa/ litos. Nã ut prioribus libris ostendimus:motus magnitudinis comes assecla q; est. Et quẽadmodũ si est continua magnitudo:motus quoq; cõtinuus efficit̃:ita si ex discretis & impertibus illa cõponit̃:motus v quoq; ex discretis & imptibus uidebit̃ esse cõpositus. Sed ut sequelæ huius necessitas latius pateat:subii ciat̃ magnitudo aliqua:quæ sit ex tribus indiuiduis conflata qbus ascripta sint. A.B.C. Res sup eã ma/ gnitudinem mota esto. G. Quæ moueat̃ motu cuius notæ sint. D.E.F. Constabit igit̃ motus ille ex tri vi bus indiuiduis motibus:quia singuli quiq; tres motus eo modo indiuidui habebunt̃:quo tres magni/ tudinis partes in quibus gerent̃. Nam si motum qui sup. A. partem magnitudinis exerceat̃:contenderis esse diuisilem:continuo & ipsum:A. cogeris fateri diuisile:quia diuisioni motus semp diuisio spacii re/ spondet & simul habetur. Quare & dimidiũ motus super dimidium. A. obibitur. At nos sumpsimus. A. quod indiuiduum atq; impers esset.

DEmonstratum est si magnitudo indiuiduis cõstaret:ipsum quoq; motũ ex indiuiduis & im vii ptibus motuis cõstitu&. Nunc hoc q̃ sit impossibile ostẽdemus. Perspicuũ est moueri non posse rem:nisi præsto sit:præsensq; motus. Itẽ eo mõ rem moueri quo motus adest. Si itaq; motus sup. A. magnitudinẽ indiuiduam indiuiduus & isectilis fuerit:erit & super. A. ipsum moueri ut ita loquar insectile. Hoc autẽ impossibile est:nõ ẽ igitur motus ullus isectilis. Quæres quur id pro ipossibili habeat̃: quoniã hercules necesse est rem quæ alicundæ quopiã mouetur: nõ simul & moueri:& motam esse eo quo mouebat̃:ideſt ꝓficisci Thebas:& iam profectũ esse. Neq; simul in forũ descendere:& iam descendisse:sed prius ꝓficiscẽris Thebas q̃ sis profectus:& in forum descendit̃ anteq̃ descensum sit. Proinde quo pacto effeceris:ut res agitabilis sup. A. magnitudinẽ præsente motu. D. qui sit insectilis moueat̃:cũ sit ipossibile:ut i magnitudine imperti res ante moueatur q̃ sit mota:ante ꝓfici/ scat̃ q̃ sit ꝓfecta. Alioqn diuiduus fieret motus:q; subiectus eẽt indiuiduus. Quodãmodo autẽ huic qđ dico moueri appositũ erit quiescere:quando nullus motus põt ostẽdi fuisse:neq; in eo unde mouit res: neq; autẽ in eo quo ꝑmota iam est. Nã siue i hoc:siue i illo quiescat iam nõ moueat̃. In intermediis ergo mouebit̃. Erunt igit̃:tum magnitudo:tum motus diuidua. Quãobrẽ ex duobus alte& da:aut ea:quæ erãt isectilia secari:& diuidi ulterius posse:aut si id fieri posse negas:cõstitue nobis deridiculũ saltẽ illud: eũ qui ꝓcedit in fo& iter ꝓcedẽdũ illico ꝓcessisse:& eum q in pyræũ uiã capescit inter ꝓficiscendũ:in py ræum illico descẽdisse. Neq; hoc loco sapiẽtissimũ scilicet Epicurũ depudet opire salebrã salebra:& gra uiorem plagã recipere ut leuiorẽ repellat:& quidẽ qđ minus sit:diuinante quodãmodo præsagienteq; viii Aristotele futurum aliquando hominẽ:qui ad eum modum impetiturus ꝓteruituruſq; esset:qobrẽ ut

calũniam illam de cogitatione legentis excluderet: subiunxit quæ hic secũtur: quibus uerbis nihil eẽ potest expræssius: At ille alter facie ꝑficta urget atq; obloquit rustice: ut res inquit mobilis sup uniuersam magnitudinẽ. A.B.C. moueat in nullo tamẽ signo moueꝫ pũctorũ imptium: ex qbus illa magnitudo componit: sed in singulis iã est ꝑmota. Ne tu usq; eo allucinator Epicure & supinus fuisti: ut laqueos in finitos non peruideris quos inhærere te atq; ícurrere oportebat: si ita sentires? Primum illud quis uno te excæpto cõniueat: motũ eũ qui super magnitudinẽ illam ex indiuiduis tribus. A.B.C. cõpositã exerceretur non ex tribus motibus cõstiturũ: sed ex tribus terminis motus: & quod cum uenia dixerim ex tribus motũ mutatumq; eẽ? Totius. n. motus. D.E.F. Partes. D.&.E.&.F. non poterunt censeri motus quum dicas nõ moueri rem penes eas ptes: sed iã esse ꝑmotã. Age & illud q effugias? rem eẽ motã uex futurũ: quã tamẽ nunq̃ fuerit uerũ moueri: & cucurrisse aliqd: qđ nunq̃ fuerit uerũ currere: & ambula-
viiii uisse aliquẽ quẽ nunq̃ fuerit uex ambulare. Et postremo uera esse ꝑterita: quox nunq̃ supiore tpe uera fuerint instãtia. Iã si qcqd moueri naturaliter põt: quotiẽs nõ impediꝫ: aut mouet: aut quiescit. Nimirũ res quæ moueri sup. A. nõ concediꝫ: necesse est ut ĩ. A. qescere cõcedat. Similiter ĩ. B. & similiter. ĩ. C. ita fit ut res: quæ ĩ singulis ꝑtibus proindeq; in uniuersa magnitudíe dicit quiescere: defendat nihilomius uniuersam illã utiq; pegisse. Præterea aut ĩ qualibet illius magnitudinis ꝑte motus habebit: aut ĩ nulla. Si-q̃ q̃libet qũo res in motu posita nõ mouebit? Si in nulla? Sed quies in q̃libet: quomõ tueberis ne sit motus ex quiete compositus.

x DEinde si magnitudo ex imptibus cõstet: tẽpus quoq; ex insectilibus imptibusq; cõstabit. Si quis. n. impti subiecta magnitudine tps dicat imps eẽ sed sectile: statim magnitudíe imptẽ ex ꝑtibus constare fateri compellit. Cõfessum est qcqd est uniformiter & æquabiliter uelox minori tẽpore minus itineris spaciq; cõficere. Si igitur tps illud sit diuisile: in quo supra magnitudinẽ indiuisilem res mouetur: palam ẽ: in ꝑte tpis ꝑtem magnitudinis aliquã iri ꝑcursam. Necesse est itaq;: ut is q magnitudinẽ ex imptibus cõpositam putat: tps quoq; ex imptibus cõpositũ eẽ concedat. Iis uero q tempus imps atq; indiuiduũ arbitrabant cõtingit: uelociorem & tardioré motũ adimere. Res mehercle in oculis omnium positas: & quæ penes cũctos certam fidẽ: & promiscuam noticiã possident. Quis. n. nõ uiderit aselli ire segnius equo: celocem uelocius corbita? Et hercules si de plæbe uulgaria aliquem interroges: quur bigæ plaustro ociores dicant? Respõdebit opinor: & quidẽ nihil ab Epicuro de placitis consultisq; sapientiæ mutuatus: quia hora una bigæ stadia triginta percurrũt. Plaustrũ tribus aut quattuor horis idẽ spaciũ conficit. Quanto. n. tẽpore equi trigíta stadia peragũt: boues ægre septem cõficiunt. Quænam isthæc sapientia est scire: quod uelocius sit breuiori tẽpore magnitudinem æqualem ꝑcurrere: qđ uero sit tardius æquali tpe breuiorem. Ego & Atrienses mei idẽ iter eandẽ uiã ingressi ipse publico curru: illi onerario carpento nõ æquali tpe in patriam ex urbe Nicæa peruenimus:
xi ego diebus noctibusq; duabus famulitium quattuor. Hæc usq; adeo uisitata exploratacq; oĩbus tollunt ii qui tempus esse sine ꝑtibus arbitrant. Sed quæso adhibe animũ. Si tẽpus ullũ imps & breuissimũ haberetur: quæro moueri qcquã in eo posset: an nõ posset? Si nõ posse dixeris: neq; in eo sane toto potuerit: qđ ex illis imptibus conflaret. Nã quomodo in toto eo moueri res poterit quæ in nulla totius parte moueri potest? Si posse responderis: necessariũ ẽ fatearis spacio indiuisili tũ quod uelocius tũ quod tardius sit posse moueri. Neq; in una re quæ modo tardius: modo uelocius mouet intelligo: sed in diuersis. Et una nostra parumꝑ diuagetur & ludat oratio. Ponamus in cœlo moueri testudiné: seu malis aĩal aliud testudini de proximo tardũ: ea si tẽpore impti & minimo moueatur: profecto spacium aliquod sumptitabit. At hoc tã modicũ tã breuiculũ spaciũ celerrimus ipse sol: ille inq̃ alato inuectus curru tẽpore impti conficietne an breuiore q̃ sit imps: si impti efficies solem testudini æque pigrum & tardũ. Sũt
xii .n. ea æque tarda & æque uelocia: q̃ æq̃li tẽpore æq̃lẽ spaciũ & magnitudinẽ ꝑagũt. Si breuiore q̃ sit imps utiq; illud tps qđ breuissimũ spaciũ ẽ nõ erat breuissimũ. Ac contra illos quidem quæ dicta sunt hactenus sufficere poterant: sed quando ociũ est: ne sit nobis fraudi: ĩ eo uersar paulo diutius. Alioquin cõsequemur hac morula ut id exploratius atq; aptius diluceat: neq; tempus: neq; magnitudinem comitione in diuiduorum atq; impertium componi. Quum ergo necesse sit equum breuiore tempore q̃ scorpionem tantũdem spacii transabire: designetur id quod uelocius est littera. A.& ei quod ẽ tardius ascripta sit littera. B. peragat. B. rectam lineam quæ sit. C.D. tempore quod sit. E.F. palam est ipsum: A. qđ statuitur uelocius breuiori tempore q̃ sit. ef. tempus: eandem magnitudinem esse decursurum. Sit hoc tempus breuius: uerbi gratia. E.G. Si igitur. A. uniuersam lineam tempore. E.G. pegit ipum. B. quod ẽ tardius æquali tempore maiorem lineam confecerit. Sit autem minor hæc linea. CH. Quum itaq;. B. quod est tardius. EG. tempore. CH. magnitudinem perficit: profecto. A. quod est uelocius eãdẽ. CH. magnitudinem breuiori tempore incesserit. Atq; ita. E.G. tempus diducendum iterum diuidẽdumq;
xiii erit. Sit illud. EL. Ergo si. A. lineam. CH. tempore. el. transit: necesse est ut. B. quia tardius est æquali tẽpore illam nondum transierit: sed minorem. Sit ea si lubet. C. his exemplis datur intelligi eam esse differentiam inter uelocius & tardius mobile: q; alterum ideſt uelocius secat tempus: alterum ideſt tardius
xiiii magnitudinem diuidit: quia id quod uelocius est tantũdem spacii breuiori tempore perficit: e contrario quod est tardius æquali tempore minus spacii conficit. Porro quum ea accæptio possit esse perpetua. Semper enim uelocius & tardius possunt intelligi semper quoq; & tempus diuidere & cum tem-
xv pore magnitudinem possumus. Comitantur enim semet illa: & quasi obuerse respondent: diuisio magnitudinis & diuisio temporis. Nam si diuiduum tempus est: diuidua quoq; magnitudo habetur. Et

quot modis diuiduum tempus uideꝫ:totidem & magnitudo conſpiciꝫ. Atq; hoc maxime patere ſolet xvi
in iis:quæ æquali uelocitate mouenꝫ. Semper.n.ſexqui temporis ſexqui magnitudinis obiꝫ:& ſexqui/
tertio illius ſexqui tertium modi reſpondet:demum quãtum cuiq; libuerit temporis cõcedere:tantũ/
dem æquabiliter concedet &ſpacii. Quot ſi tempus in infinitum attenderis:magnitudo quoq; pcedet xvii
concreſcetq; in infinitum. E diuerſo ſi magnitudinẽ ſupra q̃ res continue mouet:q̃lubet auxeris:tẽpus xviii
quoq; tantũdẽ adauxeris: ita fit ut eo plane mõ quo ſinitas competit tẽpori:ẽt magnitudini competat
Quare ſit ipercurſile & ſine fine fuerit tẽpus:ipercurſilis erit & infinibilis magnitudo. Et ſi tp̃s ſinitã
diſſectionem capit:ſinitam capiet & magnitudo. Quod ſi ad tempus utraq; infinitas pertinet: utraq;
pariter ad magnitudinem pertinebit.

ATq; hoc Zeno aut ignorat:aut certe diſſimulat:quando ſubſtuliſſe de medio motum credit xix
ea ratione:q; ſi is concedaꝫ:futurum putat:ut finito tempore infinita peragi tranſiriq; uide/
anꝫ. Id enim quod moueretꝫ tangere ſinita:eaq; ſeorſum etiam ſingula oporteret:cum ma/
gnitudo omnis in infinitum infinities ſectilis ſit: tempus uero eius motus qui ſuper ma/
gnitudinem gereretꝫ:finitum eſſe ab omnibus ſit conceſſum. Nam ſi rotæ inquit curruum: quæ con/
uoluuntur in ſtadio:nihil relinquunt ſtadii:quod non dimetianꝫ & diuidant: quum diuiſio illa ſit ſi/
nita: & partes diuiſæ ſint etiam infinitæ:qui fieri põt:ut finito tempore percurrantur? Vnum hoc ille
impoſſibile iudicabat:propterea quot aut conniuebat:aut certe non poterat aſſequi. Dupliciter ſtelligi
ſolere:cum magnitudinem infinitam:cum tempus:cum omne continuum diceremus: aut quia in ſi/
nitum concideren̄:aut quia nullum finem & extremum agnoſcerẽt. Eam magnitudinem quæ quã/
titatis ſuæ nullum finem haberet:etiam nos accedimus finito tempore uniuerſam tangi & percurri nõ
poſſe. Aſt eam quæ quãquã diuiſionem infinitam acciperet:finem tamen aliquem modi ſui & quanti
tatis nanciſceretur:quia poteſtate non actu infinita eſſet affirmare:atque adeo prædicare licet & tangi
uniuerſam poſſe & tempore finito percurri. Nam & tempus quoq; ipſum penes quãtitatem finitum
habetur:penes diuiſionem ſectionemq; infinitum : denique omnibus modis ac generibus infinitum
quibus & magnitudo cenſetur. Vtrumq; enim infinitum poteſtate eſt: eo fit tum ut tempore: quod
ſit potentia infinitum:infinita quoque magnitudo non ſimpliciter: ſed cum eadem adiunctione po/
tentiæ decurratur: tum ut partes item magnitudinis:quæ ſola ratione cogitationeque infinitæ ſunt:
tangantur conficianturque partibus temporis ſola ratione cogitationeque infinitis : quando præſer/ xx
tim & nos quoq; concedimus:imo etiam certe id demonſtratione cõcluſioneq; comprobamus utro/
libet ſignificatu:neq; magnitudinẽ tempore infinito finitam: neq; finito infinitam poſſe tranſiri. Sed
ſi tempus infinitũ fuerit:magnitudinem quoq; infinitã fore. Contra ſi magnitudo fuerit infinita: tpus
quoq; futurum eſſe infinitum. Eſto itaq; magnitudo finita cui aſcriptum ſit. ab: tempus ſinitum cui
.c. Seceꝫ a tempore pars finita. cd. in quo magnitudo. BE. perficiaꝫ:hæc pars. i. magnitudo. BE. replica/
ta aut uniuerſam. ab. magnttudinem partiliter ſolidabit cõmenſurabitq;:aut certe ultimo iductu par/
tem poſtremam excedit:nihil enim intereſt utrum quadret an ſuperet:dũmodo tanta quanta eſt. Be.
pars: tanto & æquali tempore percurraꝫ:hæc ergo. Be. pars uniuerſam ad magnitudinem mẽſurabit: xxi
& partem extremam excedet. Erat igiꝫ finitum tempus omne in quo uniuerſa conficitur. In tot enim
partes conſectum tempus eſt:in quot ipſa magnitudo. Quod ſi quempiã obturbat id qđ. Be magnitu/
do non ſumptitat nec menſurat adæquate magnitudinẽ uniuerſam:ſed excedit:põt ſibi deſingere ma/
gnitudinẽ alteram:quæ totam expungat adæquateq; commenſuret. Etſi enim uniuerſam tẽpore infi/
nito percurrit: ipſam tamen. be. finito conficiet. Quare ſi. be. magnitudo magnitudinem. ab. adæquate
menſurat:& tempus quoq; in quo. Be magnitudo percurriꝫ adæquate mẽſurabit tempus in quo ma
gnitudo. ab. uniuerſa abſoluiꝫ. Alioquin diceret quiſquã etiã. be. partem magnitudinis uniuerſæ tpe i/
finito oportere tranſiri. Quod eſt ipoſſibile. Nã ſi alteꝝ extremũ tẽporis ideſt punctum:unde res auſ/
picata motũ eſt:puta ipſum. B. præfinitum determinatumq; eſt:totã quoq;. Be. determinato & finito
tẽpore eſſe decurſam oportet. Quum enim breuiori tẽpore pars q̃totum pagaꝫ:neceſſariũ eſt breuius
illud tp̃s eſſe ambitariã finitũ ideſt exordiũ & finẽ habere. Exordiũ ,ppterea:qa idẽ ſit principiũ magni
tudinis totius & partis. Finem ideo:quia breuius ſit.

EAndem demonſtrationem contra eos adiungere poſſumus:q inuerſa uice magnitudinem xxii
infinitã & tempus finitum putant:adeo quã illi infinitam prædicant:finitã eſſe ratio eadem
protinus extorquebit. Idem poteſt oſtendi etiam ſi ſit difformis & iæquabilis motus:ideſt
inæquabili excitu uelocitateq; actus. Quanq̃ enim poſita conſtitutaq; inæqualitate motus
æquali tpe: æqualis magnitudo non perſoluiꝫ:ſed aut longiore æq̃lis:aut breuiore:ſi tamẽ finitã ma/
gnitudinẽ ſecueris in ptes æquales:in totidem quoq; non tamen æquales tempus ipſum cedi ſecariq;
poterit. Quãuiſq; ut dixi huiuſmodi tp̃is ptes inæq̃les ſint: tamẽ ad demonſtrandã finitudinẽ tp̃is ſa
tis habeꝫ:ſi ptes illas numero finitas eſſe uincamus. E diuerſo quoq; ſi tp̃s finitũ fuerit:magnitudo aũt
exiſtimeꝫ infinita:ad fontionem probationis ſufficit:ſi magnitudinis illius infinitæ finitas numero p/
tes eſſe teneamus. Vnus igiꝫ modus habeꝫ dũtaxat quo tempore ſinito finita magnitudo poteſt im/
pelli:ſi uidelicet eadem moles repetitis iteratiſq; motibus recurraꝫ: quemadmodum cœleſtia corpo
ra:quod ſi finitum corpus tempore finito ſinitam magnitudinẽ nõ percurrit:manifeſtũ ẽ ſi corpus i/
finitum moueri poſueris:tempore finito magnitudinem finitam non poſſe percurrere. Quum.n. cor
pus infinitũ finitam lineã pcurrit:tunc & ipſa quoq; linea corpus illud ſinitũ remetiꝫ atq; ptranſit. At

hoc esse impossibile indicatum est:tum quū paulo ante ꝓbaremus:finito tpe infinitam magnitudinē nō posse persolui:quando pīsertim ēt si infinita sit magnitudo:& corpus itidem qđ mouet infinitum: simulatq; tps finitū cōstituit:reliqua ēt finita constituunt.

xxiii Actenus Zenonis cauillus fecit:ut in hæc ꝑter rem fortasse longiuscula oīone diuerterim. Nunc regrediēdum ē:unde discessimus.Neq; igit linea:neq; supficies:neq; ullum oīno cōtinuum pōt indiuiduum statui:aut ex indiuiduis:atq; impertibus coalitum uideri.Neq; solū priores rōnes hoc cogunt: sed & illa q; alioquin secari posset isectile.Quum.n.quolibet tpe & uelocius & tardius moueri res possit:& quum id qđ uelocius mouet:æquali tpe plus cōficiat spatii: quæro:hoc plus:erit ne duplum triplū dimidio tantum:aut quis alia ꝓportione signatum.Sed ꝓferat exēpli gra: dimidio tantū:id aūt est sexquialtex spacium qđ res uelocior decurrit æquali tpe:ad id qđ res tardior conficit:concidatur hæc magnitudo in tris partes:igit pernicius mobile uniuersa perfungit: tardius non uniuersam: sed duas tantum partes absoluit.Ita enim sexquialtera ratione magnitudo magnitudini respondebit.Si igit ex tribus impertibus indiuisilibusq; magnitudo ea cōponit:supra quā uelocius mobile agitat: tempus quoq; in quo agitat:ex tribus impertibus cōpositum cōstitutūq; erit:quia ut demōstratum est tps magnitudinē pone sequit? Sed quoniā tardius mobile duo impertia conficit eo tempore:quo uelocius mobile tria:consequēs est:ut quū secūdum impers obibat:dimidium tpis sumptitatum eē dicat.Tempus uero compositum erat:ex tribus impertibus:igit unum isectile temporis dimidiari secariq; oportebit.

xxiiii xxv Quāquā aūt satis est libris superioribus comprobatum:id quod uere & proprie nunc mometumq; appellat:oportere indiuiduum atq; impers eē:& in quouis tempore unum: atq; idē haberi:quod sit præterito exitus & consequenti principium: tamen hoc quoq; loco cōmodissimum arbitror æstimare denuo id:atq; perspicere:utrū eiusmodi esse:quale tunc ostendimus uideat.Nemo hercules ut ego quidem sentio fuerit qui negare audeat præteriti temporis finē esse id:ante qđ nihil futuri habet.Nā quo haberi futurū aliquod pōt:anteq; ꝑteritum sit finitū. Si enim tum esset futurū:nō posset utiq; amplius futurū dici:sed plane ꝑteritum:utpote qđ intra fines ꝑteriti cōtentum eē &coercitum uideret.Est & illud ut arbitror confessum concessumq; oībus:mometum esse

xxvi futuri exordium tpis.Porro exordium eē nō pōt:nisi tale sit:quo nihil ꝑteriti relinquat. Nam q post initium futuri præteritum amplius maneat? Proinde quæritur finis præteriti temporis & initium futuri:utrū duo sint momenta seorsum abiūcta? an unū idēq; habeat: qđ ut ꝑteritū definit:ita futuro præbeat auspicium? Sed putandum est unum & idem haberi.Nam si abiūcta & diuersa dicāt: primū se nō possunt attingere:quia isectilia sunt:& nulla pars eorū ultima ē:sed ipsamet sibi ultima extremaq; sunt. Atq; hoc abunde superius ē nobis probatū:quū doceremus non posse tps ex consequentibus:aut cōtiguis mometis cōstare.Nullū enim continuū cōstituere aut attollere possunt imptia.Si ergo se non possunt attingere:necesse est aliquid itercedat.Id nō potest aliud esse q; tempus. Nā quum & principiū futuri & finis præteriti extrema sint temporis:quēadmodū iter lineæ extrema nihil aliud q; linea intercipit:quēadmodū iter ultima corporis nihil nisi corpus interiacet. Nam uacuū supra in exilium naturæ mundiq; egimus:ita inter extrema temporis nihil nisi tempus intercidit.Si ergo inter præteriti tēporis finē & principiū consequentis interstitū tempus esset:patet illud neq; rationem futuri neq; præteriti habiturum.Quāobrem? quia puncto & momento contineret.Post iunctum aūt & præsens momētū nihil præteriti uisit:ante uero nihil futuri cōparet.Sed si neq; præteritū ē:neq; futurū:nihi laliud esse totum potest:q; momentū mex ac simplex:& quū omne tēpus sit sectile: poterit tēpus illud quod est:momentū secari.Ois porro temporis sectio ptem ꝑteritā monstrat:partē futurā ostēdit. Quāobrē

xxvii collige quot incōmoda consequant.Nā tēpus:hoc intermediū hoc inquā tam prolixū & lentū momētū:qđ in futurū præteritūq; diuidit:in eo quod post finē ꝑteriti remanet:uniuersum eē futurū oportet quo euenit ut pars futuri sit ꝑterita.In eo qđ principiū futuri ꝑuortit: uniuersum uidet eē ꝑteritū: erit

xxviii itaq; ꝑteriti ps futura.Omitto q; illio mometi psuidet:ꝑterea ps futura cognoscit:q; q; si sectū cōcisiūq; multotiens fuerit:in uno momento plurima spectabunt:eaq; non simul.Quare si hæc esse nō possunt proculdubio affirmandum est unum & idem momentum haberi:quod sit pro clausula & calce præterito:pro initio & missū futuro.

xxix AT nōne sequit ex iis quæ dicta modo sunt:res mehercule & tametsi uerissima:præter tamē fortasse opinionem multorū:nihil uidelicet momento posse moueri.Si enim posset res momento moueri:possit etiā tardius & uelocius moueri.Cōstituamus igit tardius mobile pedalē lineā exegisse mometo:ex iis:q; supius demōstrata sunt: oportebit uelocius mobile nō

xxx mometo ut tardius sed breuiore spacio q; sit mometū eādē magnitudinē trāsmisisse.Secabit : itaq; qđ nos eē insectile ostendimus.Quare nihil moueri poterit ī mometo:sed neq; quiescere.Nā illud qescere arbitramur:qđ tūc quū qescit:moueri nihilominus pōt : idoneo ad id atq; habili naturæ eius īgenio:si ergo nihil pōt mometo nāliter moueri: ꝓfecto neq; qescere.Quū itaq; utriq; tēpori:ut docuimus idē

xxxi mometū pīseruiat:huic ut depositio &absolutio:illi ut ꝓmptio & īcohatio:sigd ꝑterito tpe moueri itel ligeret:cōsequēti qescere:manifestissime illud eodē mometo moueret atq; qesceret.Nā pte q; ꝑteriti finis casus eēt necessario moueret.Qua uero principiū & ortus futuri:qescer utiq; oporteret.Atq; hāc difficultatē icidūt ii:q; mometo moueri res posse defenderēt:nos nō icidimus:qui id nō posse cōtēdimus. Si quod enim momento posset moueri:illud tum præterito tempore uniuerso:tum in fine præteriti

temporis moueret. Eodem modo: quod posset in momẽto quiescere: & futuro tpe uniuerso: & ī principio atq; exordio futuri quiesceret. Ita eueniret: ut ī eodem illo momento: quod utriusq; tẽporis collimitiū ponit: quiescere moueriq; oporteret. Vtrumq; igit caueat sentire philosophus: quãquã alterum impensius. Videt enim illud q̃si exploratius non moueri momento: q̃ nihil momento quiescere. Cæterū & hoc quoq; recipiendū cõprobandumq; ẽ. Ná si corpus quiescere tunc putamus: quū ita se nunc habet ut prius: in momẽto autem nihil si prius: nimirū res momẽto nõ quiescet. Necesse est igit quicquid movet quiescitue moveat & quiescat in tempore.

xxxii NVnc & illud quoq; arbitrandum inuestigandumq; ẽ: utrū quodlibet mobile sit diuisile: an contra indiuisile atq; ipers: eo modo quo apud mathematicos pũctus: qui quanquã statuit indiuiduus indimensiliscq;: tamen suo motu lineã dicit parere: quæ diuidua ẽ: & mensu: attẽsioneq; fundit. Et hercules diuisile est. Ná si id quod mutat & uertit: neq; in eo esset in quod uertit necesse ẽ. Alioquin non uerteret: sed iam esset mutatū atq; uersum: neq; in eo unde recessit: quia nondū in cõuersione motuq; esset. Reliquū est: ut ptim ī uno: ptim ī altero termino habeat: quū neq; in utroq; totū: neq; utiq; in neutro esse possit. Quare necessariū est oẽ quod de loco ad locū movet esse inuisile: atq; hoc uel inductione cõstabit. Quanquã ī alteratione & auctiõe illud ẽt aliquãto sit motus. At in iis quoq; subitaria & cũctim cõcreta mutatio ẽ: quonã pacto fieri põt: ut pars in diuerticulo sit: ps in exitu habeat: anceps locus. Et qui Alexandrum in primo eius libro de motu uarie anxerit: deide expositoribus quoq; reliquis iniecerit difficilem scrupulum. Nam defendere nullam fieri mẽtariam conuersionem: sed in iis in quibus fieri uideat: tum in lactis coagulatu: tum in corporibus ustulatis & nigricantibus sole: tum in collustrationibus: quæ inuectu illatuq; luminis repentinæ tenebris accidũt: semp aliquã partem prius cõuerti: q̃ totū: uidelicet eã quæ maxie corripi patiq; idonea fuerit: aut quæ proxima rei: quæ influit cietq; motū. Hoc tueri & dicere est hois carentis sensu. Sensus. n. palam nobis ostendit: nõ nullo; corporum coactas & adunatas eẽ conuersiones. Atq; hoc quoq; in ptem taxationis eius: quæ nobis contra Melissum instituta est: initio opis sumpsimus. Sed neq; illi quoq; ueri sunt: qui Aristotelem putant de eo solũ mobili locutũ: qđ in loco uersat c: um clara uoce testet: se de toto agitabili intelligere atq; sentire. Proinde tempus est: ut ea nos quæ ad huius loci enodationẽ ptinent: in me diũ afferemus. Interprætamur itaq; Aristotelem de cõposito præterisse genus illud momentaria; abitionũ: utpote ut quibus: ea quæ ita conuerterent & sectilia esse & magnitudine atq; oi mensu diffundi nulla controuersia esset: ideoq; nulla rõne ad eã rem ascisendã opus esse cognosceret. Nam si ea subito & concretim conuerti existimant: quorum oẽs simul partes toto corpore alterari: aut augeri cõtigit: manifestum est huiusmodi perfunctionem non posse: nisi in ea re obiri geriq; quæ cõstet ex partibus quibus enim nullæ sunt partes: qui possunt cũctis: atq; omnibus partibus affici. Aut ergo subitaria mutatio constituenda non est: quæ uno impetu omnes partes afficiat: aut si id negari nõ põt: deridiculum est quærere: an diuisilia ea sint: quæ hoc genere commutant. Quapropter merito Aristoteles nullam de ea mutatione mentionem habuerit: sed ad ea tantum indaginem suam adiunxerit: quæ motibus aliis agitarent.

xxxiii PRorro motus bifariam diuidi solet: nam tum penes tempus: tum penes particulares motus singularum mobilis partium: scissilis & sectilis esse cognoscit. Penes tempus ideo: quia longior motus lõgiore transmittit tpe: breuior breuiore persoluit. Penes particulares partium motus ea ratione q; cum in tota re mobili motus totus ministret agaturq; : necesse ẽ: ut partes in partibus geri exerceriq; uideat. Sed & illa quoq; sectilia: sunt circa quæ motus uersant: locus: modus: affectio: non eadem tamen in omnibus formula: sed modus. i. magnitudo: & quantitas suapte diuidit. Affectiones & q̃litates ex accidenti: qa. s. accidũt corpori: qđ distrahi possit: & dirimi: id aũt est: qđ diuisionis capax sit. Eo confit ut tam motus: q̃ ea circa quæ motus administrant: diuidua sint: ꝓpterea qa diuiduum quoq; primum est id: qđ movet.

xl QVum autem omne quod conuertit ex aliquo procedat in aliquid: necessarium est: ut cõuersa res: simulatq; cõuersa est: primum ī eo sit in quod conuertebat. Verbi causa: eum q Athenas peruenit simulatq; peruenit applicuitq; : primũ esse Athenis oportet: & eum qui augescendo increscendoq; factus est tricubitus: simulatq; ita inoluit: tum primum esse tricubitum: & eum qui recurat: recuratus est simulatq; recuratus est: tum primum sanum atq; ualentem esse. Dico simulatq; curatus est primum: & simulatq; primum applicuit: quia posset esse: ut is qui anno superiore fuisset Athenas profectus: non tamen esset nunc Athenis: sed quum primũ applicuit: tũc necessario erat Athenis. Patet & hoc ẽt ratione: id enim quod mutat ab eo recedit: atq; id deserit unde mutat. Neq; aliud ẽ ab aliquo mutare: q̃ illã deserere unde mutauit. Quam uero hoc ita se habeat plane xli ut dicimus: æstimemus conuersionem eam: q̃ disperatis terminis continet: & ut dixi duas species mittit ortum & obitum. Quum igit aliquid sede non ente ad ens conuerti statim uidet deseruisse: & reliquisse non ens: statim ergo se in ente costituit: quum nihil in interlinitio medium habeat: quod neq; xlii sit: neq; non sit. Idem uidere in reliquis mutationibus licet. Et hercules ubi nam sit res ea quæ mutata est: nisi in eo in quod mutata est: nam id unde abiit diuertitq; exuisse: iam deseruisseq; cõfessum ẽ. Sed ambigat aliquis nonne si in intermedio interualloue fuerit res ea quæ mutat: in alio eẽ uidebit q̃ quo est mutata: quando non omnis mutatio circa disperata uersat: sed aliqua est: quæ circa contraria: proindeq; latiusculos sinus habeat meditullium q; & interstitium capiat. Verũ hoc nihil officit: ad ea quæ

diximus. Nam ſi in intermediis illa res fuerit: utiq; nondum ſit perfecte conuerſa: ſed adhuc mutat atq; conuertit. Noſtra aũt ratio ſumebat rem: quæ eẽt tota conuerſione perfecte & abſolute perfuncta
Qualis in ītermediis reſidere nõ põt? aliogn uidebit: id qđ eſt mutatum: quum iam ẽ mutatũ: adhuc
xliii mutari: ad id in qđ iam eſt mutatum? quãobrem conſtat: id quod eſt genitum: ſimulatq; genitum eſt tum primum eſſe comparereq; oportere. Illud contra: tum primum obſoleſcere: atq; nõ eſſe quod eſt corruptum: ſimulatq; corruptum eſt.

xliiii ATq; hoc: in quo res primum dicit cõuerſa: oportet indiuiduum eſſe: careregq; partibus: idq; unum tantũ haberi. Primũ. n. id dicit: quo nihil eſt prius quodq; id a ſe nõ aliunde obtinet. Quãobrem tametſi recæptæ ſunt rationes: illæ homo audit: homo guſtat: olfacit: obtuitur non tamen primariæ ſunt: nec primũ competunt functiones illæ homini: ſed ſenſoriis: & internũtiis ſuis: hoc ẽ auribus linguæ naribus oculis. Dicit & triangulus æquilaterius duos rectos habere: utiq; non primũ: qa ea affectio primũ debet triangulo. Quicqđ. n. in partibus: aut in genere primũ ineſt: non põt de integritate: aut de ſpecie primũ afferri. Ergo ſi quicq̃ aliquo primũ eẽt cõuerſum
xlv mutatũq; in tpe: quum oẽ tps diuiſile ſit: nõ primũ in tpe: ſed primũ in ptibus cõuerſum mutatumq; uideret: qre aut prius primo cõceſſeris: aut primũ eẽ indiuiſile: inſectile: imptile dederis. Quãobrẽ manifeſtum eſt: id qđ primũ eſt ortũ & obitũ: idiuiduo eẽ ortũ & obitum. Proinde nõ deerit nobis rõ ad illam argutiolã reſpõdendi: quã ſophiſtæ ĩterrogãt: quãdo nõ moriẽs moreret: quũ iam in morte eẽt: an tum ẽt quũ in uita foret: utrum hoꝝ dicas: abſurde ridiculoſeq; dixeris: ſi quũ in uita foret: eodẽ igit tpe & uixerit & mortuus fuerit: ſi quũ iã erat in morte: morietigitq; iam ſit mortuus: ſi neutro tpe nõ eſt igit mortuus. Cæteꝝ complexio nõ efficit: nam poſtremum hoc qđ concludũt non ſequit: iccirco nõ eẽ mortuum quẽpiã: qa neutro tpe ſit mortuus: ut enim oſtẽſum mõ: demonſtratũq; eſt: nõ in tpe morit quicq̃: ſed in termino & confinio tpis.

xlvi SEd ſi finis mutationis & extat & ſenſu pcipit. Ná motus oĩs procumbere finiriq; aptiſſime
xlvii cernit: & finis huiuſmodi habet: ut quia finis ẽ: inſectilem & ĩdiuiſilem eẽ neceſſe ſit. Nõne
lxviii & principium aliquod: temporis in motu poſſit afferri: ĩ quo primũ moueri & couerti res: cœperit? qd ẽ. n. cui cũ extremũ aliqđ ſit: nihil ſit prĩcipiũ: Age cõtra: ſi prĩcipiũ ullũ poſſit afferri: utrũ tẽpus id: an momentũ & principiũ temporis fuerit? Si tempus: quũ diuiſile tẽpus omne ſit: nũq̃ ita diuiſio temporis illa defecerit: ut ſubiri ad initium poſſit. Atq; ita nullum penitus primũ tenebit ĩexhauſta materia: unde futurũ ſit ſemp: quod deminui ſecariq; tenuius & cõciſius poſſit: quodq; prius ille uideat fuiſſe q̃tulamcũq; ptem attuleris: Si momentũ: quũ oẽ quod mutari comuertiq; incipit: ſtatim q̃dam tenus mutet: nimirũ uidebit aliquid poſſe momento conuerti quod impoſſibile eſt. Item quum de quiete quicquam procedit ad motum: manifeſtum eſt extremum illius quietis momẽto concludi. Quæro igit: utrum extremũ hoc: quod momentum eſt: idem cum principio mutationis ſit: an diuerſum: ſi diuerſum: duo momenta erũt attigua. Nam & quietis extremitas & initiũ mutationis momenta eſſe æque indiuidua uidebunt: neq; tẽpus aliquod dari ĩtermediũ poterit: utpote ĩ quo neq; moueret corpus: neq; quieſceret. Quot ſi idẽ eſſe principiũ & finis dicat: quemadmodum neceſſarium eſt: euenit quietis finem principiũ eſſe mutationis: ita rem & moueri ſimul: & non moueri cõtinget. Nam in eo: quod in fine ſit quietis: nondum mouet: in eo uero: quod in principio mutationis ſit: iam mouet. Non ſolum uero primũ temporis aſſignari atq; afferri nõ poteſt: in quo res moueri cõuertiq; cœperit: ſed neq; ipſius rei quæ mouet & conuertit: aſſignari prima pars poteſt: quæ ſit mota primum atq; conuerſa. Poteſt enim ſemper corpus omne ad exemplum tẽporis diuidi. Mirum hercules mirum: & præter communẽ hominum ſenſũ: ut Theophraſtus inquit: quum finis ſit aliquis motuum: initium tamen eſſe non poſſe. Atq; ita rem aliquam eẽ: quæ non utriq;: ſed altero tantum extremo ſit clauſa: ambulationis & nauigationis finem extare: non extare prĩcipiũ: poſſe reddi quando deſierit equus currere: quando calcem attingerit: non poſſe: quando cæperit quãdo ſit miſſus. An forte non id uult Ariſtoteles: principium omnino non eſſe motus: ſed principium afferri & deſignari non poſſe. Sed quamobrem? quia quum finem motus indiuiſilem eſſe monſtrauerit: eo poteſt finis aliquis motui afferi: principiũ cum ĩdiuiſile eſſe non poſſit: neq; igit poteſt afferri. Atqui æquum fuerit dixerit aliquis initiũ eandem rationem ſequi quã finis: ut ſi punctus lineæ finis ſit: initiũ quoq; ſit punctus. Sed & proloquium quoq; & enunciatio quædam communis eſſe & maxima uidet eſſe: idẽ originem & progreſſionem non poſſe. Nihil pro principio & pro eo cuius ſit prĩcipium eſſe: neq; igit motus poterit principium motus eſſe. Quot ſi motus non poteſt eſſe prĩcipium motus: certe diuiduum non erit id quod principium motus conſtituitur: neq; latitudine temporis: ſed momento conſtabit eo modo quo finis: ſed certe quẽadmodum finis motus põt afferri: põt ẽt afferri principium: ita ta-
xlix men: ut intelligamus principiũ motus afferri poſſe: primũ motũ afferri non poſſe. Atq; hoc me hercle
l ueriſimũ eſt. Fit enim motus in tempore: & tempus infinitum eſt ſectile. Idem & Ariſtoteles ꝓceſſũ declarat: ſi diligenter aduerteris: pari iure ultimũ motum afferri non poſſe: finem tamẽ: qa ſit inſectilis poſſe. Proĩde neq; temporis: neq; magnitudinis: neq; loci: neq; adeo molis ullius: circa quæ motus obit aſſignari: primũ afferriue poterit. Sunt enim oĩa ea continua: & in infinitum ſecare uolẽtibus prompta niſi quis ãbigat in alteratione: q̃ſi coloris frigiditatis caliditatis: in quæ res mutat: aſſignare primũ poſſis: cũ affectiones & qualitates prorſus inſectiles: atq; indiuiduæ ſint. Sed ꝑ accidens ex ſubiectoꝝ diuiſione ſectioneq; diuidant.

His ita demonſtratis:oſtenſoq; tẽpus & magnitudinẽ eſſe diuidua:clare dilucet:omne quod mouet:fuiſſe dudum in motu:non q; deſierit moueri:ſed q; partem motus ſui confecerit. Quum enim res mobilis quoaddum mouet ſit res actu mobilem prius in motu fuiſſe.Nã quũ quælibet magnitudinis portio:quã decurſam afferas cæſim deminui ſecariq; ĩ infinitũ poſſit:ſequens eſt:ut res: quæ mouet infinitũ per eundẽ locũ ſit mota. Sed & illud quoq; neceſſarium eſt:id quod eſt motũ.Infinitũ ante ſit motũ:eadẽ rõne: quia ꝓtes magnitudinis decurſæ:quæ infinitũ ſecant:infinito illo motu tranſierit.Iam ſi tũc dicimus rẽ mutatam quum accipit ultimũ motus ſui:quod eſt momentũ:momentũ uero in quolibet totoq; tẽpore eſt: poterit igit in toto tẽpore afferri:mutatã eſſe rem mobilẽ:qa momẽtũ quoq; in toto tẽpore poteſt afferri. lii liii

Præterea id quod cõuertit:nec dum ẽ uniuerſum: nec dum a conuerſione atq; motu ceſſauit: neceſſe eſt momentis ſingulis:aut conuerti:aut conuerſum uideri.Conuerti certe nõ poteſt:nihil enim poteſt momento conuerti:neceſſariũ ergo eſt in quolibet fuiſſe cõuerſum.Quare ſi momẽta ſunt ĩfinita: id quod mutat neceſſe eſt dudũ ante fuiſſe mutatũ.Vex contra quoq; id, quod mutatum eſt neceſſario ante quoq; mutabit:quia motũ mutatumq; eſſe quoddãmodo pauſa finiſq; ẽ mutationis & motus. liiii lv

Quicquid enim de aliquo mutatũ in aliquid eſt:in tẽpore eſſe mutatũ oportet:tempus aũt omne diuiſile eſt.Nã aut in eodẽ momẽto eſt:in quo quũ cœpit mutari:ideſt unde diſceſſit:aut in alio.Nõ ĩ eodẽ quia nõ inita eſſet mutatio: ĩ alio igit. Ergo tempus interiacet:quia neq; puncta neq; momenta poſſunt eſſe cõtigua.Et quũ tẽpus omne diuiſile ſit:dimidio tẽporis aliquatenus mutata res erit dimidio dimidii parcius:ſed tamen ad quendã modũ omnino atq; reſponſum:ſubindeq; in infinitũ prout cæſum diuiſumq; tẽpus fuerit. Ita & mutatio aliqua prior ſemp habebit:quæ ad propoſitionẽ abſoluta iam & ꝓfecta dicat.Nã mutatũ eſſe finis atq; exitus eſt eius: quod eſt mutari. Atq; hoc in locali motu latius patet:ea rõne:q; ſpacium continuum eſt:& diuidit eo modo quo tẽpus. Idem quoq; in cæteris motibus ſtatuẽdũ eſt:qppe quũ mutatio omnis exigat tempus:& id quod mutatum eſt:neceſſe ſit ut per mutationes priores ad hoc peruenerit:ut mutatum eſſe dicatur.Quod ſi nõnullæ mutationes habent:quæ concretim fieri uideant:utiq; non conuenit in illas:quod in cæteras conuenit.Illas uero fieri cõcretim intelligo::in quibus nõ ſolum partes ſimul oẽs mutant:ſed etiã ad quarum perfunctionem neq; opus quidem ullo ſit tempore:in quo ipſo mutari prius ſit: q̃ eſſe mutatum.Prorſus Alexãder arbitrat omnia ĩ tẽpore commutari.Theophraſtus uero addubitanti ſimilimus caute id & ſolicite ſine ulla affirmatione aut decernendi fiducia diſſerit.Alioqn difficile erat nõ agnoſcere quod uel ſenſui accidebat:conuerſionem eã quæ de tenebris ad lucem fieret:momentariam eſſe:ſimul lumen inferret in domum.Sed de hoc alio loco quærendũ.Peruincit itaq; Ariſtoteles:res mutata neceſſario mutabat: & res quæ mutat:ante quoq; mutata eſt.Itẽ mutatã eſſe rẽ prius cõtingit:q̃ mutari.Retro etiã cõmea ut mutari contingat:anteq; ſit mutata.Atq; hæc ratio facit:ut primum nunq; poſſit afferri huius infinitatis cauſam.Ariſtoteles aſſerit eſſe magnitudinem atq; tempus:quæ in infinitum dirimi ſecariq; poſſunt:præterq; & illud:q; nullum impers poteſt eſſe imperti attiguum.Quare quod in linea cernit:in q̃ ſi id quod a parte una recidit:proportione adiungat adiiciaturq; alteri: nũquã defecerit ſectio.Idem in continuis omnibus eadem ratione ſpectabit.Certum eſt igit:id quod factum eſt: fieri prius oportuiſſe:& quod fit:eſſe aliquatenus factum.Neq; de omnibus loquor: ſed de iis ſolum: quæ tum diuidua ſunt:tum menſum & magnitudinem obtinent.Nam attactus dici utiq; factus põt: num tamen fieri: ut ita loquar præceſſit: quia non ſigillatim ſenſimue:ſed concretim & cũctim momentoq; extitit.Sed uel generatim diſcurrendo rem facilius aſſequemur. Aqua hæc facta ẽ:ergo & quãdoq; fiebat.Aequata eſt ſolo domus:ergo & quandoq; æquabat:ædificata domus eſt:ergo & aliquando ædificabat:tũ uidelicet cum fundamenta iaciebantur. Quot ſiqui pueruerſa diligẽtia contendant:non domum ipſam uideri: ſed fundamenta tunc conſtitui:illud ſaltem concedant:oportet fundamenta eſſe domus illius aliquid:atq; hoc ſatis eſt nobis:proinde futuri ſimus ueri: ſi affirmabimus antquã facta eẽt domus fieri prius domũ:aut aliqd domus oportuiſſe.Idem modus & in corruptione ſpicit.Semp.n.eẽ corruptũ prius eſt q̃ corrũpi:&corrũpi priuſq; eſſe corruptũ.Ex iis bono iam piculo aſſeuerãdum liberius ẽ: nullius mutatiõis primũ poſſe cõſtitui. lvi lvii lviii

Aeterum perplurimum refert:ſiſtine ac conſiſtere rem dicemus:nam conſiſtere eſt a motu ceſſare:ſiſti eſt ad ceſſationem tendere:demum ſiſti eſt:quietari tranquillariq;: cõſiſtere uero iam quieſcere.Id igit quod ſiſtit & quietat:neceſſario mouet.Nam quũ omnia aut moueant:aut quieſcant:ſi id quod ſiſtit nõ quieſcit: certum ẽ moueri oportere.Palam ẽ etiam in tempore ſiſti rem:qa ocius & tardius ſiſti res dicunt: quod non eẽ põt:niſi in tpe.Quare quicqd de re:quæ mouet dictum eſt:idem de re quæ ſiſtit dicẽdum ſentiẽdumq; eſt.Nam & in quo toto primũ ſiſtit tpe:in qualibet eius tẽporis parte ſiſtet:nec aſſignare licet:in quo primum ſiſtat:atq; hoc merito quãdo ſiſti & moueri idem eſſe monſtratum eſt. lix lxi lxii

Sed neq; poſſumus reddere:quãdo primũ qeſcere aliquid cœperit.Nam momẽto quieſcere nihil põt.Tunc.n.quieſcit res quũ ex natura põt:põt ẽt moueri:ſed ex natura habet: ut moueat in tpe:ergo & quieſcit in tempore.Item quieſcere dicit:qđ ita ſe nũc habet ut prius:ita ut quies:nõ uno:ſed minimũ duabus notis cõſtet.Non erit igit inſectile id: in quo quieſcit res:ſed tps.Tempus uero nullum ẽ primũ:quẽadmodũ:neq; magnitudo ulla prima:neq; cõtinuũ primum.Quo ſit ut neq; ipſius quietis aſſignare liceat primũ.

lxxiii QVoniam quicquid mouet: mouet in tempore: fieri nequit: ut in quo primo mouet tẽpore in eo sit penes aliquid spatii. Capio penes aliquid spatii esse: pro eo quod est ipsam rem motam: & omnes partes in eodem esse: & æquali spatio: alioquin eueniret: ut res & quiesceret & moueret simul. Nam quid aliud est quiescere: q̃ in eodem loco eẽ: & rem quæ mouet & partes? Sed quæritur si res nullo tempore sunt penes aliquid spatii: super quod mouent: neq; æqualem sibi locum obsident: quo pacto uident uniuersum illud spacium posse conficere? Soluit. Penes aliquid spatii non tempore: sed momento res adsunt: momentum porro extremum & finis est temporis. Ité momento tantum æqualem sibi locum in spacio obsident: momento autem neq; moueri possunt: neque quiescere: iam æqualem sibi occupant locum in spacio potestate & fictione nostra non actu: alioquin lxxiiii consisterent: & tempus in momenta infinita dirimeret actu. Eodem ferme genere falsus est Zeno. Si quiescunt inquit omnia: quæ æqualem sibi dimensionem & spatium obtinent: id autem quod moueri uidet atq; ferri æqualem semper sibi dimensionem & spacium incubat. Necessarium est tælum itor lxxv tum dum fert quiescere. In quo iam mentita ratio est. Non enī id quod mouet ac fert cõtinuo æqualem sibi dimensionẽ & spaciũ insidet: immo nullo tẽpore in aliquo huiusmodi spacio est: sed momẽto dũtaxat: quẽadmodum paulo superius idicatũ ẽ. Non constat aũt de momẽtis tẽpus: neq; actu momẽta sunt: neq; ut tpis partes habent.

lxxvi SEd quattuor Zenonis rationes ferunt: quas non temere quis aut facile diluat. Prima si motus inquit fuerit: necesse est id quod mouet dimidiũ magnitudinis prius conficere. Sed dimidia sunt infinita: quum omne dimidiũ quãlibet modicũ dimidiari rursus possit ac dirimi. Non est aũt possibile finito tẽpore infinita decurrere: neq; ẽ possibile igit quicq̃ moueri Sed soluimus. Sectio continuoꝝ nõ est actu: sed potẽtia in infinitũ extrahit: & res q̃ mouet spaciũ id in quo digerit motus nõ secat actu. Alioquin neq; continue: neq; supra unã magnitudinẽ moueret: neq; motus is posset eẽ cõtinuus: & quũ eodẽ iure infinitudo insit in magnitudine & tpe: infinita magnitudo nõ posset tpe finito percurri: sed infinito atq; eo genere infinito: quo magnitudo eẽt. Esset aũt ma-
lxxvii gnitudo infinita si actu diuideret in ifinitũ. Secunda ratio est quã ille Achillẽ uocabat: inflato nimirũ iactabundoq;: & plane tragico noie. Nedum inqt hectora: sed ne tardissimã quidẽ limacem acu pedius & nauus Achilles prono cursu continuauerit. Nam si is q̃ pone sequit necesse est prius ad eã metã notãq; ueniat: unde is q̃ præibat recessit: nũq̃ hercule si cursũ uelocissimo fuerit pũenire antecedentẽ: aut pũortere poterit. Nã illo iterim tpe in quo is q̃ sequit iniectũ spaciolũ cõficit: apertũ est eũ: q̃ pcedit addidisse identidem aliquid. Quamuisq; minus semper adiiciat: qppe quẽ expeditior & uelocior urgeat adiicit tamẽ oino cõtinue subideq; aliqd. Sit itaq; decuplo celerior Achilles limace. Stadium sit magnitudo quæ decurrit. Limax dimidiũ stadii obierit: doleat. n. hoc auctarium Achiles: cũ tã pigro animale cõpositus. Quãto igit tẽpore dimidio stadii Achilles pfuncturus est: tanto limax decimã reliqui dimidii portionem absoluerit: rursus quanto decimam hanc transmissurus Achilles est: tanto limax alterius decimæ decimã partem adiecerit. Quare quum decimæ semper partis accessio fieri debeat: atq; ita semper aliquid priori operæ adiungat: utrũq; malum sequit: neq; uolucer pigrum cõpræhendere aut
lxxviii assequi poterit: neq; stadiũ sumptitari unq̃ aut persolui continget. Soluit. Huius incõmodi: quod sequi uidet: cã est sectio in infinitũ non potestate ab illo intellecta: sed actu. Atq; hæc ratio a priore in eo tãtũ euariat: q; illa sectione in dimidia infinita utit: hæc non utit: sed alia idest quæ in proportione huiusmodi posita est: qua inter se motus rei uelocis & tardæ respondẽt. Quod si finitam magnitudinem posse percurri uex est: quẽadmodum & demonstrauimus: semp quod uolucre pnixq; est: nanciscet & relinquet ea quæ segnius mouebunt. Si enim duodecuplo uelocius quippiã altero fuerit: quãtũ die tota id quod est tardius perficit: tantũ id quod est uelocius ultima hora diei conficiet: ita in fine horæ tardiorem rem uelotior appræhendet. Zeno uero contendit: definitam aliquam partem prius: deinde totũ absolui & peragi oportere. Atq; hinc captio scilicet prouenit ut dixi: q; segmenta in infinitum educit ac prouehit: quãuis enim partem potius primam decurri dicamus: non tamen definiri ullã in motu iugi posse concedimus: alioquin tum magnitudo: tum motus dirimerent distraherenturq;: neq; cõtinuus aut unus eẽ amplius posset. Zeno autem perquãpueriliter & ludicre ratiocinat: cum ita sumit eum qui digito præcedat: nemo unquam continuauerit. Nam & nos quoq; idem probamus quod pcedit: alioquin præcederet & non præcederet: sed semper illũ præcedere oportere: iam non probamus. Proinde neq; aliquam determinatam definitamq; partem in spacio reddas: quam quis in motu conficiat: sed satis afferras: si illum ad metam aliquando atq; calcem ocius tardius uenturũ pronunties: eoq;
lxxix magis hoc de uolucri & præcincto dicendum. Quum itaq; uelocioris motus tale tempus sit: ut res tardior non plus retro distet relinquaturue q̃ quanto res est tardior: necesse est rem tardiorem uelocior utiq; consequatur. Tertia ratio est de spiculo intorto quam nos supra: quasi præsumendo & occupãdo dissoluimus. Semper enim una quæq; res quæ mouet spacium æquale sibi occupat obtinetq; momẽto. Sed ex momentis ut dixi ingenium tẽporis coalitũ non est: neq; in momenta diuidit. Hoc non cõcesso nec in finem recæpto iacet & fatiscit tota complexio. Quarta ratio de iis sumpta est quæ agitent ĩ
lxxx stadio. Tris uerbi gratia cubos. i. tesellarum figura quadratos per longitudinem æquales mole & uelocitate cõstituit: horũ unum moueri: alterũ quiescere: tertiũ aduerso ire motu uelut occursu sabũdũ. Quoniã itaq; is q̃ mouet cõtra nitentẽ & obuium celerius præterit q̃ iacentem torpentemq; alterum persuadet sibi homo accutus inuictissimã se atq; adeo ineffugibilẽ plicã cõmentum ut sit necesse fate-

ri:equale ſpaciū ab eo qui contrario motu nitit:&ab eo qui cōſiſtit quieſcitq;quorum uterq; æqualis pernicitatis & ponderis eſt:tempore nihilominus inæquali eſſe percurſum.Quid ni?Vir callidiſſime quum hic quieſcat:ille contrarium curſum agat.Quot ſi uterq; quieſceret:diſſentaneū id'prorſus atq; obſonū plane fuiſſet. lxxxi

SEd & præter has rationes ſolet de tranſmutatiōe ea quæri: quæ iter diſperata uerſat:& ea q̄ cōtraria aientibus appellat.Quū res q̄ mouet oīs de quopiā in qppiā moueat:in ea cōuerſione q̄ diſperatis cōtinet:res in neutro cernit:neq; ī eo unde diſceſſit ,pfectaq; é:neq; in eo in qđ abit atq; cōuertit.Quotiēs.n.ex albo in nō albū itur:aut ex ente in nō ens: manifeſtū eſt illud qđ eo tendit neq; albū neq; nō albū uideri:neq; ens itē neq; non ens.At hoc ipoſſibile é q̄ndo huiuſmodi pugnātiæ nihil é mediū.Sed ſoluimus.Res quæ cōuertit uterq; quodāmō terminus é nō neuter:ita ut alba & nō alba:muſica & nō muſica ſit nō quidem in totū:ſed ptī alba & muſica:ptim nō alba nō muſica.Eundē ī modū & res quæ corrūpit parte erit:pte nō erit.In neutro tamē abſolute niſi abſolute ac penitus ſit corrupta.Atq;hæc nō aduerſant:qa reſpectu rōneq; alia eē:alia nō eſſe res dicit. Quod qdē remediū atq; excæptio pugnātiā longiſſime defendit a dicto. lxxxii

DE ſphera quoq; ea quæ nobis axe īmobili æterna ipſa uertigīe ſupfert:de globis quoq; aliis qui circa cardinem īmobilem torquentur in girum:ſcio addubitaſſe nōnullos q̄ſi quieſcere oporteret illos:qa ſemp eodem in loco eſſe haberiq; uiderent.Verum facile ſoluimus. Primumq; id occurrit partes orbiū non eſſe ſemper eodē in loco ,prſus:ſed cōtinue in alio atq; alio loco cōſtitui.Sed neq; totus eodē in loco poteſt eē. Nō.n.circuli ſemp iidē curuaturæue fuerint: ſi initia notarum diſcrimine diſtinguant: niſi per accidens forte ratione ea: quot idem ſubiectum circulis omnibus habeatur. Quamobrem cuius circuli principium monſtratum eſt.A.diuerſus erit ab eo cuius principiū monſtratū eſt.B.Ita nunq; totus orbis in eodē curuamine aut circūferētia collocat. lxxxiii lxxxiiii

POſt hæc illud ſubiiciendum puto nullum indiuiduum moueri extra q̄ per accidens poſſe. Quo genere tum punctum qui in corpore continetur:tum Socratem qui in naui uehitur: ad motum illorum moueri agitariq; dicimus.Partes quoq; cū inſint ī toto per accidēs mouentur ut puncta. Sed intereſt tum q; partes ſi a toto præcideris moueri p ſe poſſunt: tū q; motus partium a motu totius apprime eſt diuerſus.Quod uel in cœlo poſſumus apertiſſime intueri. Cum enim totius unimoda uniformiſq; uolucritas ſit:partium uaria & difformis habetur.Nā diuerſa eſt concitatio partium:quæ ſub polos ſunt:& partiū quæ ſub maximum illum equinoctii diuiſorē diſcriminatoremq; circulum agitantur.At puncta nunquam ratione ulla niſi per accidens mouentur: eo q; contineantur in rebus:quibus per ſe accidit motus. Quot ſi nihilominus putas poſſe punctum moueri:conſtituamus hoc ita eſſe:uideamuſq; quod ex illo ſumpto ſequat.Ac primum quidē ſi mouet aliquid quod careat ptibus:certe id aut de magnitudine in magnitudinē moueri: aut de qualitate in qualitatem:aut de eſſentia ī negationem:aut cōtra de negatiōe ī eſſentiā oportebit. Erit igit pūctus aut in eo unde cœpit moueri:hoc non quia qeſceret:aut ī eo quo trāſit:hoc nō qa iam eſſet perfunctus motu: aut qđ reliquū eſt:in utroq; parte habebit:hoc quoq; obtineri nō pōt:qa id qđ impers eēt cōſtitueret ex ptibus.Atq; una tantū ratio eſt: q̄ per ſe moueri poſſent imptia:ſi uidelicet conſtaret ex momentis tēpus.Quū.n.res momēto quolibet moueret:qđ neceſſe utiq; eſt:ſi de momētis tēpus exiſteret:cōſtitui poſſet pūctum & indiuiduum momētis ſingulis motum fuiſſe atq; mutatū:&qđ ſequens eſt toto tpe in motu & agitatu fuiſſe.Ita eueniret ut motus quoq; ex iis quæ mutatum eſſe appellaueri ideſt ex terminis motus componeret:ex momentis tēpus coaleſceret:ex iſectilibus atq; pūctis magnitudo cōſurgeret:pterea mutatū eē nō ſemp priuſquā mutari:aut moueri cōtingeret.Item quicqd p locum mouet:ſi ſpaciū ullum maius ſe decurrit prius neceſſario pagit aliquid minus ſe q̄ æquale.Nam ſi agitabile pedaneū fuerit:nunq; paſſus duos obierit:niſi ſemipedē prius q̄ pedē abſoluat.Semipes plane minor eſt q̄ pes:qua magnitudine cōſtituimus eſſe id qđ moueret.Quāuiſq; res in loco ſe ipſa minori eſſe nequaq; poſſit: agit ſe tamē atq; incedit ſemp per ſpacia ſe minora.Hæc quū ita ſint:ſi p ſe mouerent imptia:oporteret aliquod ſpaciū fingere minus illis:p quod ita agitaret. Hoc fieri neqt: niſi ex partibus cōſtare dicant imptia.Dices hæc nō ut cætera p minus & anguſtius ſpaciū:ſed per æquale ſibi ſemp moueri ſolere.Sed tum quū lineam:uerbi gratia : cōficerent:nonne lineā quoq; metiri uiderent Plane qui id poſſit negari non uideo?Hoc autem ſimul cōceſſeris:nōne intelligis te lineam ex punctis & indiuiduis fateri eſſe compoſitam.Item ſi in tempore res mouent:punctus quoq; quum & ipſe per æquale ſibi ſpacium moueat moueri in tempore poterit.Sed quum quātulocūq; tēpore aſſignari aliquod breuius poſſit:ipſo illo tpe aſſignabit aliqđ minus & breuius:in quo pūctus æq̄le ſibi ſpaciū pertrāſiuit.At hoc ipoſſibile eſt:qa in minori minus cōficit ſpātii:atq; ita aliqđ eēt minus: q̄ illud īdiuiſile qđ moueret: ita fit ut īdiuiſile diuiſile efficiat.Nam uno genere dūtaxat imptia & īdiuiſilia moueret: ſi momēto uidelicet exerceri motus abſoluiq; cōtingeret. lxxxiv lxxxv lxxxvi lxxxvii lxxxviii lxxxix

POſtremo dicendum eſt:nullam eſſe infinitam mutationem:quia ſingularum certi & præſcripti ſunt exitus.Sane in reliquis motibus ortu obitu auctione minutiōe alteratione:hoc eſt uel clariſſimum ortus & obitus termini partes ipſæ diſperationis ſunt:alterationis cōtrariæ qualitates & ſua cuiuſq; mutationis extrema:auctionis amplitudo cuiuſq; ſua & naturæ conueniens.Minutionis contraria huic ratio. At in motu locali non poteſt eadem præcæpto cadere:quando non omnis motus localis inter contraria aut diſperata uerſat.Nam nec animalim mo- xc xci

tus oīno terminatus definituſq; eſt:neq; de contrario in cōtrarium ꝓcedit:nec cōuerſio circuloꝝ:qa re
i currentibus in ſe illis ꝑ eandem ambitudinem ſemꝑ rediens ſuapte æterna fit. Verūtamen neq; motus
illi ut indefiniti ſint :ifiniti oīno poſſunt itelligi:qđ qdem ꝓbabiť hoc qđ dicturus ſum genere. Quod
ſectum eſſe impoſſibile eſt:ſecari nō pōt. Voco impoſſibile id qđ eſſe pōt nullo modo:& qđ eē factum
xcii impoſſibile ē:fieri nō pōt. Quum.n. impoſſibile ſit:diametrū cōmenſurabilem eſſe cum coſta:ēt nunq̄
poterit cōmenſurari cū coſta. Hæc ſi uera ſunt:quū motū localē ifinitum fuiſſe ſit impoſſibile:neq; in/
ſtitui quoq; pōt q ſit ifinitus futurus:ſed q̄tum ferri & moueri res pōt:tantū quoq; delatam & motam
fuiſſe poſſibile eſt. Finiti itaq; motus erunt:tum ii qbus animalia:tum ii qbus cœleſtia corpora moue/
buntť. Ac finiti qdem nō ſimpliciter abſoluteq;:ſed ſi ad magnitudinem in qua cientť agūturq; ſpectes.
Nam ſi ad tempus reſpicias poterit unus idēq; ſpecie motus infinitus atq; æternus inſtitui:qui ſuper ſi
xciii nitam nihilominus magnitudinem alternādo cōmeandoq; digeraťť & rurſus incipiat. Porro ſi motus
unus alteri motui ſuccedat:ut ſi delationem alteratio ſubeat: alterationem excipiat auctio: auctionem
ortus atq; obitus conſequantur. Atq; hoc perpetuo atque identidem fiat:hoc utique nomine ifinitus
motus poſſit intelligi:non tamen ut ſit unus: quia ex tam diuerſis atque adeo pugnantibus motibus
non poteſt unus coaleſcere atque conflari. Sane nullus motus infinitum ſibi tempus præterquā circu/
laris cooptat.

THEMISTII PHYSICES LIBER SEPTIMVS INTERPRETE HERMOLAO BARBA.

i QVIA Omne quod mouetť & ferťť:aut a ſe aut ab alio moueatťť neceſſe eſt. Quæcunq; a ſe
mouentť manifeſtum ē habere illa intra ſe aliquid:qđ motum illum miniſtret ac pſtet
utpote in quibus uis mouēdi cōtineatťť atq; interius lateat. Quæcūq; uero alicūde mo/
ii uentť extrinſecus motu locali:in iis ſuccedit illa diuiſio:ut alia mediū habeāt quo mouē
tur:alia careant. Porro quadrifariam res ab alio mouentť trahunťť pellunťť uehunťť i gi/
rum torquentť. Atq; oēs locales motus in hæc quattuor genera digeruntť. Nam iacula/
tio uehemētior pulſio eſt:q̄ naturalis ſit rei iactæ motus:cum de iaculātis manu receſſit. Si ergo q̄ttuor
modis ab alio moueri res poſſunt : īpoſſibile eſt pellendo trahendo uehendo torquēdo non tangere ea
rōne:q; inter id qđ ꝓxime mouet:atq; id qđ mouetť oīo nihil iteruenit. Sed neq; iter id qđ alterat & id
iii qđ alteraſcit:qa ſimul eē debēt illoꝝ extrema:quoꝝ alteꝝ afficit:alteꝝ patiť. Alteráťť aūt ſenſilia a ſenſili
bus. Senſilia uero ſunt ea:qbus corpus differt a corpore: grauitas leuitas: frigus:calor:& ſimilia. Tangit
& id qđ calefacit & qđ frigefacit. Poſtremo id omne quod ꝑcutit cietq; ſenſum. Nam ſenſus ad actum
ꝓmoti affici quodāmō atq; alterari cenſentť. Proinde igni aer contiguus dicitť:aeri corpus: color lumi/
iiii ni:lumen aſpectui:eodē pacto de auditu & cæteris ſenſibus ꝓnūciandū. Simul eſt cū aure ſonus: cū gu
ſtu ſapor:cū olfactu odor: cū tactu caliditas:ita ut nihil iter mouēte & motū hiet æquæ: neq; iter id qđ
get : & id qđ augetť quicq̄ iteriacet:quia res augentť alicuius acceſſu:minuuntť detractiōe.

v Vot auté modis alterantur inanima:totidem quoq; poſſunt aīantia:non tamen retro agit.
Nā ſenſus quotiens operantť propriæ quædam & peculiares aīalibus alterationes habentť.
Omne uero quod alteraťť oporteť ſenſilibus q̄litatibus alterari. In reliqs nullā poſſe altera/
vi tionē oſtēdit:de iis q̄ ſtatī ſequūť aptiſſime īdicabiť. Ná ſi ī alia q̄litate q̄ ſenſili poſſet altera
tio cōſpici:certe ī formis figuris & priuatiōibus eoꝝ atq; mutatiōibus maxie caderet. Nō cadit aūt : nō
pōt igiť alterario præterq̄ in ſenſili q̄litate cōſtitui. Primum non cadere ī figuras & formas alterationē
hinc uel clariſſime demōſtraťť. Id qđ iā eſt figuratū effigiatumq; nō uenit amplius appellatiōe materiæ.
Simulatq;.n. cōflata ē:ſtatua nō uocaťť amplius æs aut argētū: & lectica ſimulatq; fabricata eſt nō lignū
viii amplius eburue diciť : ſed ꝑ denominationē illa ænea aut argētea:hæc lignea aut eburnea diciť. Nō ſic
ea quæ alteranť:ſed ſemꝑ appellationē ſubiectæ materiæ retinent. Nam æs & calidum & frigidū diciť:
& lignum ſiccum & humidum:quia uidelicet ea res quæ per alterationē eſt affecta qualitatibus nouis
poſt affectionem penitus remanet uiſitaturq; eadem quæ antequam eſſet affecta. Ea uero quæ per cō/
figurationem nouā ſibi formā cooptat nec remāet nec ſpectať:oīno eadē quæ anteq̄ diffingeret fuiſſet.
vii Et hercules huiuſmodi cōuerſiōes ortui & generatiōi perſimiles ſunt:qa utræq; ſubiectā materiā quo/
dā pacto demutant. Quēadmodū abſurdūq; ē genitū hoiem q̄ gigniťť alterari:aut domū aut nauī putaťť
qa qđ alteraſcit ſemꝑ īdē oſtendiť: ita ſit diſſonū:quod effigiat deformaturq; alterari aut affici dicere.
Quāuis aūt in oī ortu ꝑcedere alterationē oporteat:qppe q; materiā prius refrigerari aut cōprimi ſit ne
ceſſe:nō tamen ex eo accipi pōt quæ gignantť dū giginunť alteraſcere:aut generationes poſſe alteratio
nes uocari. Et quidē de genitu reꝝ cōis illa & oīum fere cōprobata autoritate ſentētia antequā ī lucē
ædantť prius certā alterari atq; affici materiam oportere. Nec tamen propterea qđ ita afficitur quodq;
ita præcedit ſupeſſe idē :aut manere eadē natura poſſe:qua prius cōtinebať. Ná lutū & creta neq; hūor
eſt neq; terra:ſed utrumq; ſpecie ſua & diuerſa coaluit. Nō igiť qđ factū eſt puta intritū aut amphora
xvii dixeris alterari:qa antequā fierēt neq; intritū hoc:aut amphora illud fuit.

Sed neq; corporis quidē atq; aī habitus: quale ſunt ſanitas morbi uirtutes & uitia poſſunt
eſſe alterationes:neq; circa illos alteratio ulla uerſari in anima aut in animalium corpore.
Virtutes ſiquidem perfectiones quædam ſunt. Qua propter quodq; tunc maxime ſecun/
dum naturā eſt:quum propriam uirtutē obtinuit. Vitia contra corruptelæ quædā & labes

Quemadmodum itaq; id quod perficit nō alteratur, Absurdum est.n.domum: quæ integit dicere alterari potius q̄ integi & culmen accipere:eodē pacto de uirtutibus animi & corporis sentiendū. Præterea uirtus ois & uitū in mediocritate & excessu cōsistūt. Mediocritas & excessus in genere relationis habent. In genere relatiōis ꝓbatū ē qnto libro nō posse cadere alterationē.

SEd & partis intellectualis habitus & adeptiones habituū nō solū non sunt alterationes: ueꝝ neq; oīno quidem censeri generationes possunt. Nam scientiæ de uniuersalibus cōstāt. Vniuersalia ex particularibus colliguntur. Itē neq; is actus: qui ad intellectū pertinet: generatione ulla alterationeue prouenit: quippe quæ oīa temporali perfunctione non parant: neq; perficit eorum essentia tēpore: quisq; extante fluenteq; tempore & intelligamus & contemplemur: non tamen propterea intelligimus aut contemplamur in tempore: exempli gratia. Quāuis tempore existente tangamus: non tamen id eo ualet: ut tangere etiā uideamur in tempore. Hoc autem inde liquet: quia quum singulis partibus momentisque temporis tangant ea quæ tangunt: uidetur ad procreandum tactum non esse necessarium tempus. Idem in nictationibus dixeris. Ea uero ad quorum procreationē nō exigit tps: quo de potētia cōferant ad actū: necesse ē subito mōētoq; procreari. xx

NEc motus autem omnis omni proportione respondet: neq; cōmunis omnibus omnis mē sura est: quæ enim potest inter alterationem & delationem haberi cognatio? quando inter rectum quoq; atq; orbicularem motum similitudo non cadit: quia loca conferri nō possunt. Orbis & linea ratione ea: q; neutrū maius mīusue altero est: sed neq; uelocitas motuū aut tarditas: in collationē mutuā ueniunt: sicut neq; stilus uino acutior potest intelligi: neq; ensis chorda postrema. Verū dicet quispiā cōmunem oīum motuum mensuram sine dubio uideri tēpus ee: mouendi: nandi: uolandi: rependi: gradiendi: increscendi: decrescēdi: & cæterarum corporis functionum. Nam eodem tempore hic loco demigrat: ille febricitat: hic idolescit: ille minuit. Sed non propterea generalē constitui aliquē motum oportet: in quo tanq̄ in genere cæteros contineri & cohiberi dicamus. Sola porro ea: quæ genere & natura conueniūt cōmitti uicissim & in cōperationē uocari solēt: i quo illud plane rescitu dignū ē: q̄dā esse omonyma. i. eiusdē nois dissentiētia genere: q̄bus cōmune aliqd habeat: q̄dā q̄bus nihil sit cōmune. Itē alia eē remota: alia proxima. xxi

QVoniam uero mouens omne aliquantū spaciū: aliquanto tēpore: aliquāta ui mouet: quæritur: utrū quēadmodum maior & multiplicata uis multiplicatum pōdus mouet: ita & pars potentiæ partem ponderis moueat. Veluti utrū si colūnam quinquaginta homines mouerint: quinquagesimam colūnaris ponderis partē per se unus de quinquaginta mouere possit. Et utrum: si unius diei spacio stadium unū classem quinquaginta homines pro mulco traxerint: dimidium classis eodē tempore duo stadia trahere & mouere totidē homines possint: sed uigintiquinq; stadium dūtaxat unum. Et utrum quemadmodum stadium totum quinquaginta ualēt: ita unus de quinquaginta quiquagesimam partem stadii eodem tempore mouere colūnam possit. Certe horum quædam sequuntur: proportionēq; & responsum sine ulla dubitatione agnoscunt: quædam contumaciter & incoibiliter dissonant: nec ratione ulla conueniunt: cuiusmodi postrema quæstio est. Nā si ratio illa congrueret: eueniret debilissimum & imbelissimum idem pondus impellere: quod robustissimus & ualentissimus potest tantum nō tam diu neq; tam cito: hoc autem supra captum est hominis. Vt enim ea differentia sit: q; alter facile: alter ægerrime: moueat: omnino postrema dementia est putare becillissimum & gracillimū hominē mouere pondus: quodcūq; fortissimus & lacertosissimus agitet & nauigiū & centenariā molē. Ac oportet quidem oē quod potest mouere ꝑ certū aliquē excessum potentiæ moueat. Est uero quædā in aliquibus mouentibus potētia usq; adeo exilis & tenuis: ut nedū rei mobilis potentiā superet: sed cōtra quoq; longissime superet: ita ut non possit ulla cōparatio cadere. Habet & potentia alia: quæ uix uincit: sed tamē uincit imparq; ē: alia quæ par: alia quæ iā superior sit: propterea unius hois potentia procul est: ut possit: uerbi gratia: lapidem mouere. Decem adhuc impotens numerus. Triginta neq; uicūt: neq; uincunt: sed unius accessu dat manus qđ resistebat & sequit. Atq; hoc nō unus facit: sed illa itegritas atq; uniuersitas oīum. Nā & ad equilibrum unus calculus suppondio additus descendere alterā lancē cogit atq; procūbere. Semꝑ uero id ꝓpius ē ut moueat qđ plus est: q̄ id qđ est minus: quēadmodū i magnitudinibus ea ꝓpior tripedali ē: quæ pede tantū deficit: q̄ ea quæ sexqpede aut cubito. Propior ēt nū illa: quæ tantū duobus digitis unoue uicit: nōdū tamē sarcias tripedē nisi digitus alter accesserit: cā uero est nō ultius q supuenit digitus: sed qcqd ante cōgestū collectūq; ex adiectiūculis oībus est. Cæterū in iis: quorū certa determinataq; q̄titas est: facile tum cōtēplari sensu: tū rōne cōsequi possis: qd nā illud sit: quod postremo appositū tripedē solidet. In naui uero quæ trahat remulco & in statera difficile est reddere: quādo tāta uis: aut potentia coaluerit: ut primū agitari permoueriq; possint. Iam hoc loco se oggerit caputq; exerit acerualis illa præstigia: quam sorite appellitant: qualis ex accessu terūtii in cumulo diuitiaꝝ: & in assignatione caluitii solet afferri. Non est igit mirum: si unus mouere nihil potest solus: comitatu aliorum pōt: nam si unus i theatro: q̄uis exerta & cōtenta uoce inclamitet: solus opinor: exaudiri non possit: utq; cum multis Raui coniuncta possit. Id. n. quod cunctim ex omnibus reponitur plusculum diuersumq; ab eo est: quod discretim a singulis prouenit. Quāuisq; unū sit quod ex omnibus & quod ex singulis constat: semper tamen uis in unum collata astrictaq; animosior & firmior ē q̄ diffluens dissociataq; partibus. Quandoquidem aliquantum cibi uicibus igesti ad ualitudinem facit. Multa tantūdem simul deuorata iā & nocent: & ægritudinē pa- xxxv xxxvi xxxvii

riunt.Proinde ad argumentū Zenonis de occasione hac calūniam sarciens: facilis & absoluta respōsio est.Nec enim sequitur:si modius milii totus refusus murmur & strepitum ciet:singula quoq; semina posse granatim suam murmuris particulam ciere.Neq; si lapidem multa stillicidia in cauante: necesse est singulis stillicidiis separatim sua ramenta respondeant.Nec enim semper ad discretionem potentia rum subiectæ magnitudines dissecantur:sed nonnullæ quoq; potentiæ sunt:quæ illas quasi transcur/ su prætereant:non diuidendo secandoue:sed ita afficiendo & præparando:ut secari & diuidi aliquādo
§ 8 possint.Sed de iis satis hoc loco:nam seorsum illud exploratu dignissimum est:utrum uniuersi iuncti possint in eundem numerum ponderis:qui ratiōe de singulis expuncta & subducta colligitur:hoc est: utrum si singuli in pondus librale sufficiunt:centum utiq; homines centū librale:an hoc etiam ampli/ us moueant.Nam minus hercules non est putandum:sed ut dixi:etiam amplius & grauius:quādo cōi catus ille laboris unius & operæ animātiores & uegetiores in quodq; munus reddit.Quod uel ī equis currulibus apertissime cernit:in iis simul paulo incaluit æmulatio flagrantia quædam maior: & studi um fere impensius certandi & uincendi cognoscit.E contrario non sine ratione est:ut distributum in singulos pondus:a singulis sortito moueri non possit.Atq; hoc forte necessarium fuerit utiq;:si idē ue/ rum est in sparsis & dissitis partem illam uirium deperire & obsolescere:quam coalitus & contentio fa ceret.Atq; hæc ex parte magna uideri simile potest ei:quod iis accidit:qui in Geometria numeris lu/ dunt:ut enim ibi:quod dūtaxat duplum ē:interim quadruplū ualet:ita hic rerum uires societate mul tiplicantur & cætu.

REfert etiam perplurimum in motu quali quicq; sit forma qđ mouet.Habet.n.plerūq; cau sam hanc figura:ut res modo ægre:modo facile moueāt.Nam sphericum corpus:etiā si id a quo pellit uim debilem afferat:tamen suapte sponte defert oportunitate & procuratione figuræ:cuius procliuitas quasi uia progredit:& regit ad motū.Ita id quidē facilius cōtingit moueri q̄ cætera.Hæc oia seorsum peculiares quosdā atq; adeo indifficiles tractatus habent.

THEMISTII PHYSICES LIBER OCTAVVS INTERPRETE HERMOLAO BARBA.

i ABIIS Consequens ea quæstio est:factus ne sit aliquando motus ita ut cœperit esse: quū ante non fuisset:proindeq; & consumari ac desinere debeat:ita ut nihil moueat ultra:an neq; factus sit unquā neq; consumari unq̄ possit:sed & fuerit semper:& semper sit futu/ rus nullo neq; fine obstrictus neq; addictus exordio:sed ambifariā ante retroq; æuiter/ nus:īmortalis:īmensus:qui pro uita sit rebus oībus natura constitutis & factis. Equidē motū esse fatentur oēs:qui de natura agunt:quiq; de ortu rex & interitu cōmentantur: perpetuum uero ac sempiternum esse aliqui diffitent.Atq; ii quidem:qui īnumerabiles mūdos habe/ ri constituunt:quorum alii assidue oriantur:alii occidant:quia uidebant genituras illas & obitus sem/ piternos sine motu esse non posse:motum quoq; arbitrabantur esse perpetuum.Idem sentiunt & ii:q unū æternumq; posuere mundū.Qui uero unū quidem esse:sed non æternū concedunt:motū quoq;
ii genitum aliquando uel fateri coguntur.Duo autē genera eorū ferunt: qui negāt mundū esse perpetuū: neq; præter hos est alius modus.Porro quidam fuere:qui ut Anaxagoras dicerent:cū oīa aliquando si mul essent mista confusaq;:tēpore infinito admoliri manus cœpisse mentem:adornasseq; mūdum & motum.Quidā qui:ut Empedocles longis interuallis moueri puices & quiescere oīa crederent:moue ri tūc quū cōcordia aut discordia hæc cogeret:illa distraheret:qescerettpibus mediis.Quāobrē ex Ana xagoræ snīa motus semel initus quēadmodū & mūdus semp duraturus uidet.At secūdū Empedoclē alternat uicibus iterpollatq; aliq̄do ut sit:aliq̄do uti nō sit.

iii HVius ueritas arbitranda nobis conquirendaq; est:utpote quæ non utilis modo ad explora/
iiii tionem & cognitionem naturæ sit futura:sed ad eam quoq; partem philosophiæ: quæ de primo exordio & causa rerum suprema ac principe satagit.Cæterum cōmodissime initium ab iis cœpero:quæ nobis superius edocta demonstrataq; sunt.Motus est rei mobilis in eo quod mobilis cessans & ichoata pfectio.Necesse ē ergo si q̄doq; aliqs incœptus ē motus:quū ante non eēt:præcessisse res aliquas:q̄ motū illū possent accipe.Nā hoc uel sine definitiōe motus necessariū com probat hoc mō.Si futura sit alteratio: nōne oportet antegressum id eē: qđ possit hoc pati:si delatio id qđ possit agitatū hūc ferre:si deustio id qđ corripi possit icendio:p̄terq; & id qđ hāc uim possit afferre.
v Quæ quū ita sint.i.quū necessariū uideat eē:ut res quæ debēt moueri:habeant:anteq̄ motū accipiant: interrogādi sunt mihi de rebus ii:qui natiuū eē motū & exordiū habuisse tēporis opināt. Quū.n.p se non subsistat motus:sed cōtineat atq; insit ī rebus:statim se illuc cogitatio refert ut quærat: utrū res il/
vi læ infinitū tēpus anteceserūt motū sempiternæq; fuerint:an ipsæ quoq; aliquādo sint genitæ. Quot si aliquādo sunt genitæ:quū anteq̄ gignerētur non essent:necessario aliquis motus præiit: cuius procu ratione prodirent ac promerētur in lucē.Neq; nunc id contendo:ut ortus iste sit motus:sed ut res illas per motū ortas & natas esse concedant.Eo euenit ut motu:qué primū ipsi cōstituūt:aliū exhiberi prio rem oporteat.Nec enim institui motus potest:nisi præsto sit res:quæ motum capere & gerere debe/ at. Porro ut res:quæ motum capiat procreetur:necesse est priorem alium motum constituere:qua quidem ratione nullum exordium motus tenebitur:quia semper eum quem primum putaueris ali/ us antecedet. Sed concedant hæc fortasse illi:tamen capere se mutationem illam priorem atque or/

tum dicant:qua res naſci & gigni uidentur:antequā motum accipiant.Cæterum hæc ſollutio non tol
lit ſed differt incōmodum.Nam ſi definitionis eius meminimus:quæ conceditur eſſe motus: confeſ/
ſumq; illud iam eſt:oportere prius adſtitui res:quæ debent moueri:q̄ motus agatur:quum ea: quæ p
motum generari contingit:neceſſe ſit motu ī generatione ꝑticipent:ſemꝑ licebit quocūq; motu prio/
rem motum extrahere:per quem res illæ ad generationem ueniſſe dicantur.Quum.n.de nihilo nihil
fiat:ſed de eo:quod ꝑte ſit:ꝑte non ſit:prorſus neceſſarium eſt ante fuiſſe aliquid:quod partum illū cō/
uerſionēq; ſuſtineret.Ita rurſus eadem inquiſitio reuertet:percunctabimurq; id quod præceſſiſſe ſu/
mit perpetuū ac ſempiternū:an natum aliquando & procreatum intelligant.Nam ſi procreatū:admo
ueri ſibi eoſdem aculeos ſentient:quibus paulo ante perurgebant.Alioquin iis:q mundū conſtitui ex/
ædificariq; faciunt:ꝓindeq; primordiū aliquod motus inueniunt:unū modo ſuffugiū tuendi ſe ab iis
anguſtiis relictū eſt:ſi de nihilo creata eſſe omnia:initio fateantur.Sed alteram partem diſiuncti defen/
das:duaſq; non progenitas illas unq̄:ſed ſempiternis ſæculoꝝ ætatibus præceſſiſſe: motū utiq; aliq̄do vii
progenitū & inchoatū fuiſſe.Sed ſtatim ipſo in limine occurrenti temere:id a nulla ratione dictum ui/
detur.Nam ab iis:quorum id placitū eſt:primū id ſciſcitor:quur res moueri tam repente?cur tunc po
tiſſimum cœperint?innumerabilia ſæcula tanto præſertim torpore cōſederint?Sed & ſeq̄ntia quoq;:
ſi intraueris aut pedē contuleris:abſurdiora obtuſioraq; uidebunt.Nā ſi quum hæc mouere:illa moue
ri poſſent:utraq; tamen hæc ab agendo:illa a patiendo quieſcerent.Nunc uero mutata ratione: & hæc
mouere:& illa moueri cœperunt:neceſſarium eſt cauſa aliqua mutationis extiterit:ꝓp quam illi ædifi/
catores atq; opifices mundi mouere occœperint:quū ante non mouerint:quod tamen mouere potue/
rint.Neq;.n.fieri ſine cauſa poteſt:ut ea quæ & prius:& nunc eadē ſunt:nūc demū agant:ante non ege/
rint.Sed totū id tribuendū rationi eſt:aut q; inter ſe longioribus interuallis diſſeparata erant:q̄ ut agi/
tatrix uis pertinere ad res tā remotas ac deſitas poſſet:nunc collecta adductaq; proximant:aut interme
diū aliquid habebat:quod obuiaret & ꝓhiberet:quodq; modo ipulſum ſublatūq; ſint.Quodcūq; ho viiii
rum attigeris ulcus eſt:quia utcūq; dixeris:motus alius ſemper inuehit:qui prīo illo ſit prior.Nā ſi res
ſemper fuerunt:nec tamen mouentes ſemꝑ:neq; ſemꝑ motæ:ſed ī præſenti & mouere & moueri cœ/
perunt:manifeſtū eſt:eas nō eodē habitu aut diſpoſitione fuiſſe:qua nunc ſunt:quū nōnullæ mouent:
nōnullæ mouent:ſed aut mota & mouentia demutarunt:aut tantū hæc:aut tātū illa.Si itaq; priore ali
quo motu ſemꝑ eſt opus ut primus incipiat:qui dixerit res non natas:ſed ſempiternas fuiſſe:eaſdē pla/
gas accipiet:quas qui natas aliquando & progenitas ſentiunt.Siquis uero pergat contendatq; motū il/
lum poſſe principē ſtatui:per quē rebus mouentibus præparatio atq; habitus contigit:ſecūdum quē
mouere cœperunt:nihil tamen ſerio cōmuniet.Nam rurſus mutationis huius cām requirimus: neq;
poterit hiſcere:niſi nobis motū aliū prioré uel ingratis cōprobet.

SEd quid hæc perſequor:quū illi ſe ipſos ita reuincant atq; coarguant:ut ne dū inconſtantia: x
ſed ēt pugnantiſſima dicere uideant.Nā qui dicunt aliquādo non fuiſſe motū:dicunt fuiſſe
tempus:quū motus ante nō eēt.Nihil.n.ſignificare aliud uident uerba illa aliquando:& an
teq̄ tēpus:ſed tēpus citra motū eſſe non poteſt:quēadmodū ſuperioribus libris eſt mōſtra/
tū.Qui itaq; aliquod fuiſſe tēpus dicunt:quo nullus motus eſſet:nihil aliud præſe ferunt:q̄ tunc motū
fuiſſe quū motus non erat.Quot ſiquis etiā de genitura tēporis nobiſcū diſſentiat:putetq; factū fuiſſe
aliquando tēpus:quū ante non eſſet:quēadmodū Plato in Thimæo uidet ſentire:qui una cū cœlo geni
tū eſſe tēpus affirmat.Ad hoc refellendū ſatis eſt cōmunis philoſophorū conſenſus:qui perennitatem
æternitatēq; conſone tribuūt tēpori.Democritus adeo quū probaret nō eſſe orta oīa:quæ haberent in
mūdo:pro argumento ſumit:q; una illa res maxīe qūæ tēpus uocat:exordio atq; origīe careat. Sed ne xi
multitudine ſola teſtiū certare ac fidere uideamur:rationibus eſt agendū perſcrutandūq;:utrū fieri po
tuerit aliquando tēpus:quū ante non eſſet.Et hercules ſibi hærere non poſſunt:quibus id uidet. Nam
quandoq;:olim:aliquando:antea:nunc appellationes & nomina tēporis ſunt.Et ut cætera prætereā:qs
non intelligit momentū & tempus ita eſſe uiciſſim conſentanea atq; connexa:ut alterū eſſe ſine utroq;
non poſſit.Momentū enim intelimitiū & cōfiniū temporis eſt:quippe quod exitus præteriti ſit:& ini/
tium conſequentis.Neq; temporis ulla pars accipi poteſt alia:q̄ momentū.Si itaq; in omni generatio/
ne uſus momenti eſt:ad mentionem illius admonitio utriuſq; temporis corrogabitur.Quapropter ſi
nunc cœpit eſſe tempus:etiam prius fuit tempus:quia hoc momentum:quod huius principium eſt:
finis erat alterius.Quod ſi hæc eſſe non poſſunt:æternum tempus ſit oportet: etſi æternum eſt tem/
pus: æternus erit & motus:quando oſtenſum eſt ſine motu temporis intellectum haberi: aut con/
ſtare non poſſe:

IIſdem tantum in contrarium rationibus demonſtrandum eſt: incorruptum immortaꝝ xii
lemque motum eſſe nunquam interiturum:nunquam caſurum. Nam quemadmodum
ii qui motum generari & aliquando cœpiſſe arbitrantur:fateri coguntur: aliquem eſſe mo
tum primo motu priorem: ita ii:qui motum aliquando conſumari & deſinere oportere
putant:fateri cogentur:aliquem eſſe motum citeriorem citimo:& poſteriorem poſtremo.Nam cor/ xiii
rupto motu:quæritur aut res ſimul corrumpentur:aut manebunt.Si corrumpentur:nimirum: quia
nihil in nihilum reuertitur:in aliquid ſe conuertent: ſed omnem conuerſionem mutationemq; comi
tatur motus:igitur poſt motum abolitū alius motus īfertur.Si manebunt:adhibebimus ea tormenta
quæ ſupra cum de ortu & principio loqueremur:quur quum hæc moueri poſſint:illa uim mouendi

obtineant:infinitum tempus ſtatura ſeſſuraq; ſint:& quur quum prius mouerẽt hæc:illa mouerent:
xiiii nunc neq; moueant hæc:neq; illa moueant? Illud ſane in explicatione naturæ maxime obſeruandum cauendũq; eſt:ne quid ſine certa ratione probetur:neue id pro cauſa ſumat:quod cauſa eſſe non poſſit. Atq; hoc quidẽ præceptũ oẽs ad unũ ueteres contẽpſerunt. Nam quũ Empedocles uices illas mouẽdi quieſcendiq; ſtatuiſſet:motũq; ab amicitia & odio proficiſci dixiſſet:quietẽ intermediis agi tẽporibus
xv nullã cauſam:cur tã inſignis alternatio fieret:attulit. Sed neq; Anaxagoras rationẽ adhibuit:quãobrem ueternoſa & ſedentaria illa mens:quæ innumerabilibus ſæculis obtorpuerat:atq; inſinuatis manibus ceſſauerat:tunc demũ de repente diſcuſſis feriis:miſcellã mouere agitareq; cœperit. Quur ad id tã ſero: quur non tẽporius:cur non longe antea aggredi admoliriq; manus placuit. At qui nihil eſt in uniuerſa natura:quod aut ratione aut ordine careat:alioquin natura cauſa eſt & ordinis & rerum ipſarũ: quæ ratione conſtant & ordine. Qui uero tã īmẽſo ſpacio dicit quieuiſſe oĩa:quæ modo moueri cœpiſſent: ſiue infinitũ exerceri tẽpus debent: ſiue rurſus ad ferias reuocari:qui tueri ordinem aut rationem poſſint: ignoro:quando præſertim differentia conſtitui aut fingi non poteſt:cur motus nunc potiſſimũ non antea cœperit. Si.n.uniformẽ & conſentaneũ eſſe naturæ tenorẽ atq; habitum eſt neceſſe: neu ſit nunc hoc modo: alias aliter:ſed quẽadmodũ ſemper igni ad ſuperiora conſcenſus conſtat:terræ ad īferiora deſcenſus:ita & toti naturæ ſua concinnitas conſtans perpetuaq; habetur:aut accedendũ eſt:aut ſi deſciſcendũ eſt:cõminiſcenda afferendaq; ratio:cur ſequius ſtatuas. Quandoquidẽ uel earũ rerũ: quæ ſemper ſui pares ac ſimiles æternæq; ſunt:non omnes:cauſa & principio carent. Quamuis enĩ triãgulum duobus rectis æquales angulos ſemper obtineat:nihilominus habetur ratio quædã & cauſa:propter quã illud in triangulo ſit ſempiternũ atq; perpetuũ. Cauſæ uero perpetuis ſunt non oẽs:ſed primariæ q̃dã ac prĩcipes:quarũq; non ſit amplius aliqua cã.lis igit̃:q; ad hãc formulã diſputauerĩt: continuo dilucebit nõ reliqui tp̃s ſi oblitteret̃:aut nõ cõpareat motus.

xvi NVnc ſoluenda & confutanda ſunt ea:quæ huic aſſertioni uidẽtur aduerſa. Nam dicat aliqs: ſi uerum eſt nullum perennare motum:ſimpliciter quoq; enuntiatũ uerũ ſit:motũ ſempiternum non eſſe. Omnis autẽ mutatio terminata finitaq; ẽ:quia oĩs de certo exordio ĩ certum exitum procedit:extrema quoq; illaq; contraria habent̃:ſemperq; diuerticulũ ab intenxvii tione diſcordat. Oĩno nihil moueri poſſe in infinitũ ſcimus. Iam ſi conſtat intuitu id:quod prius nunq; agitatum eſt:agitari tamen poſſe & motum incipere:quẽ neq; partes unquã neq; ĩtegritas pertulit:cur tam aliena:tam de nihilo ſit opinio:quæ motum mundi ad aliquam originẽ reuocat:quũ poſſit idẽ in hoc uno intelligi:quod in cæteris ſenſus agnoſcit. Mouentur inanima ignis:aer:aqua: terra:& quæ ex iis mixta concretaq; ſunt:& aliquando inchoant motum:qui nunq; ante illis acciderit: aliquando repetunt eum:a quo inſecuta ſit quies. Mouentur & animantes de quiete & quidẽ altiſſima:alioquin ad ea: quæ de inanimis dicta ſunt:facilius aliquis abſolutiuſq; reſpõdeat:q; agitatũ illum accipere de foris uideantur ab alio:quod & ipſum agitabatur:proindeq; non ſerio admodum inducatur id:quod ratio laborabat. Ad ea uero:quæ de animalibus afferuntur:haud facile inuentu eſt:qua uia ſit occurrendum. Mouentur enim ea plerũq; ſuapte de omnimoda & maxima quietudine:autore & impulſore nullo:q; ſi motum animalia:quem nulla res prius:neq; intrinſecus:neq; extrinſecus attulit:auſpicari tamen exordiriq; poſſunt: quid prohibet:ne idem quoq; natura uniuerſa poſſe dicatur? Si enim id contempla-
xviii ri in paruo mundo licet:quur non intelligere licet in magno? Sunt igitur obiecta hæc a nobis eodẽ ordine:quo expoſuimus purganda:ſi omnis motus de contrario ſoluit & in contrarium deſinit: neceſſe eſt omnem motum concludi & terminari contrariis:ita ut nullus iugis continuus aut perpes eſſe poſſit:etiam ſi replicatione regreſſioneq; in infinitum regatur:quod genus idem & unus motus cẽſeri nõ poteſt. Sicuti neq; chordæ unus idemq; ſonus eſt:qui primo ictu:& qui ſecundo redditur:de quo latius & accuratius proceſſũ docebimus. Sed quemadmodum aliquando dixi:ſi motus omnis cohiberetur contrariis:uerum eſſet:nullum neq; ſempiternum poſſe:neque continuum motum haberi. Si uero eſt motus aliquis perpes & continens:qui contrarietate non arceatur:nec ſe de contrario in contra-
xix rium digerat:nonne clariſſime calumnia illius argumenti patuerit? Ac ratio quidem illa de inanimalium motu:qui quum prius non eſſet:factus tamen recens dicatur:facillime reprehẽditur: nihil enim in eo eſt:quod magnopere admirari debuerint:quando res illæ:quæ agitatorem extrarium habẽt: p̃ſente illo moueri neceſſe eſt:abſente quieſcere. Neq; ſequitur ſi hæc moueri incipiunt:& rurſum quieſcunt:nullum adeo motum eſſe perpetuum. Quid enim prohibet moueri aliqua continentes & ſemper:atq; etiam particularium motuum eſſe cauſas:ideſt unde motus inanimis extrinſecus miniſtrent̃. Porro quærere:quur non ſemper moueantur inanima:q̃uis mouentia in continuo excitu agitatuq; ſint:ad præſentem locum non pertinet:in quo id modo agitur:ſit motus ullus ſempiternus:an ſecus. Illa uero quæſtio commodius tractari cum alia poteſt:quæ ſciſcitatur:quur compluſcula huiuſmodi ſint habeanturq; in natura:quæ interim ſtent:interim moueantur:ceu inde totius huius diſputatiõis cardo & deciſio pendeat. Nam de animalibus itidem:quæ prorſus uidentur tum moueri:tum quieſce-
xx re:& quum mouentur:intra ſe motus illius cauſam deliteſcentem habere:eadem quæſtio ſolet conſtitui. Cæterum neq; hoc difficile ſoluitur:q̃uis ea ratio:ſiqua perſuadere maxime uideatur poſſe motũ omnem incipere:qui ante non fuerit:nunq; oĩno quieſcunt animalia:ſed ſemper inſitis quibuſdã: atq; ingenitis motibus agitantur. Neq; tamen illa cauſa:quam intra ſe gerunt omnes agitatus præſtat ſed unum:qui per locum obitur. Extrinſecus pleriq; motus afferuntur ab aere circũciſo qui ambeſt. Nam

& calefiunt & frigeſcunt:& inalbeſcunt & fuſcantur:& tuentur & audiunt:concæpto atq; hauſto extri
ſecus motu.Nihil igitur obſtat:niſi fortaſſe neceſſe eſt corporibus ab operiente nos aere multos mo/
tus accidere.Quorum alii mentem exercent:alii appetitum cient:alii uniuerſum animal agitant: reca/
lefactio bibendi deſyderium cõmouet:deſyderium animal producit ad fontem.Iam ſomnus ratione
hanc apertiſſime condocet.In eo tametſi nulla pars corporis moueri uidet:multæ tamen mutationes
interius miniſtrant:fit cibi concoctio:fit ſucci eius inter uenas & uiſcera diſpenſatio:fit fluentorum ad
excrementa & ſedimenta collectio:ſpirant:ſomniant:uariis uiſis animus modo in gaudia mittit:mo/
do terriculamentis horreſcit.Partes quoq; ipſæ atq; extimæ corporis margines:modo rigent & con/
glaciant frigoribus:modo calore diffundunt atq; tabeſcunt:quorum utrumq; aer is facit:qui circũſe/
cus nobis obducit.Tandem emicant expergita:& aliqua huiuſcæ generis cauſa:quæ animalia uelicari
& excitare de quiete ſoleat.Sed de animalium & inanimalium motu:& de tota quæſtiõe hac:facile qd
ſit ſequendum uidebimus:ſi quemadmodum paulo ante dixi:generalem cauſam illam didicerimus:
cur nõnullæ res ea natura ſint:ut aliquando quieſcant:aliq̃do moueant.

RE petendum eſt itaq; altius:atq; hunc in modum diuidenda eſt rerum natura. Neceſſe eſt xxi
aut omnia quæ ſunt immobilia eſſe:aut omnia moueri:aut aliqua ex iis moueri: aliqua nõ
moueri.Quod ſi damus motum & quietem:rurſus hoc in tria membra diſtinguimus: ne
ceſſe eſt enim aut alia ſemper moueri:& alia nunq̃ moueri:aut omnia ſimul nunc quieſce/
re:nunc moueri: aut quod eſt reliquum:aliqua ſemper moueri:aliqua ſemper quieſcere: aliqua nunc
quieſcere:nunc moueri.Dein ex iis quid magis uerũ ſit requiramus.Erit hoc & finis & diſſolutio oĩ/ xxii
um difficultatum:quæ pertingere motum poſſint.Non eſſe omnia immobilia aſpectus ipſe teſtimo
nio eſt:cui quod accidit non agnoſcere:iniquum eſt:præterq; deridiculum:ubi ſenſus fidem facit: ra/
tionem quærere:quædam adeo imbecillitas animi atq; retuſio eſt:non ſtatim perſpicere:quid deſyde
ret:quid non deſyderet rationem.Habent enim nonnulla:quæ certiora illuſtrioraq; ſunt:q̃ ut rationẽ
ullam expoſtulent.Et præterea non reuocant in dubium:qui naturalia cõmentant:utrum ĩmota ſint
omnia:quemadmodum initio opis diximus.Alterum caput erat:utrum omnia moueant ſemper:q̃q̃
autem non moueri omnia uſq; adeo manifeſtum eſt:ut nullius probationis indigeat:quia tamen no/
ſtræ diſciplinæ minus infeſta aſſertio eſt:quæ tollit quietem:q̃ ea quæ motum:non fuerit diſſentaneũ
ad id aliquam rationem adiungere.Plane fuerunt nonnulli:qui moueri ſemper omnia affirmarẽt: ſed xxiii
latere id ſenſum magna ex parte nec cerni.Contra hos q̃uis non diffiniant:utrum motu omnia uno &
continuo moueant:& ſi uno:qualis máſit ille:an omnibus ſimul motibus:non eſt tamen impẽdio dif
ficile diſputare.Nihil augeri & minui poteſt continue:ita ut auctio cohæreſcat minutioni:ſed ſemp in
ter auctionem & diminutionem interſtitium motus ſit:& media quies interiacet.Nam ſi motus au/
ctionis & minutionis unus continenter eſſet:res quæ augeſcerent in decrementum & minutionem tẽ
dere ac pergere dicerentur.Sed neq; motus ipſe auctionis perpetuus eſt:adeo ut ſiquis cubitis duobus
uigeſimo anno auctus ſit:non eſt neceſſe partem illius cremẽti aliquam ſingulæ horæ attulerint.Alio
quin uerum ſit:quod & dicit a nonnullis.Si quinque millia guttæ lapidem inforant:ſuam cõſtare ſin/
gulis ſtillicidiis ſcobem in lapide.Et ſi caprificus parietem hærendo innaſcendo dehiſcere faciat fiſſura
& diſcuſſura palmipede: ſuas ſingulis partibus temporis diſcuneaturæ illius rimulas:iam inde ab ini
tio ortus congruere ſortito.Quorum utrũq; falſiſſimum eſt.Nam quẽadmodum centeni nauim tra/
hunt ſinguli:ſi ſeorſum incubuerint:neq; mouere quidem loco poſſunt:ita tot aut tot guttæ lapidem
cauant:ſingulæ nihil cõmuniunt.Non enim ſi magnitudo diuidua eſt:quam multa ſtillicidia fodiũt:
ex eo accipi poteſt:ſingula partem magnitudinis illius abſumere:ſed quo ĩde periit:cõmuni opa oĩum
periiſſe dicit.Item quẽadmodum nauis:quæ a quinq̃ginta moueri non poterat:unius adiecta corro/
gataq; manu & mouet & trahit:& quemadmodum bilanx:libra:cuius examen decem hinc & hinc ta
lenta æquauerant:addito denarii unius ponduſculo ſtatim laborat ac deuergit altrinſecus:ita tot gut/
tæ:quæ nondum conficere:aut exterere lapidem poterãt:acceſſione unius iam terebrant excauãtq;.Eo
argumento manifeſtum eſt:earum rerum quæ ſe minuunt:nõ particulam aliquã idẽtidem adimi:ẽt
ſi diuiſile ſit in ĩfinitũ:qd diminuit:ſed aliquãdo exoleſcere eas atq; abire in totum. Idem ĩ alteratione
probãdum.Non.n.ideo diuidi alteratio oĩs in ĩfinitum põt:qa res quæ alterat diuidua in ĩfinitum ſit:
ſed interim eſt cũ momento tota exigit:ut cũ qd concreſcit:aut conglaciat.Prorſus nulla poteſt conti/
nua infinitaq; eẽ:quia omnis alteratio contrariis ceu clauſulis quibuſdã & euripis arcet.Cæterũ æger:
qui in ſanitatẽ it:donec ita mutat:uidet quidem alteraſcere:ſed poſteaq̃ conualuit:aptiſſime ab eo mo
tu quieſcit.Iã lapides quis edepol uidet tanto pſertim tẽpore molliores durioreſue factos:aut alio mo/
tu exercitos.Mirum hercules eſſet montes in cœlum ſubrectos:ſaxa immẽſæ uaſtæq; magnitudinis:
ignorãtibus nec aduertentibus nobis:moueri.Præterea ipſa tellus medietatem mũdi obtinẽs quieſce/
re in ĩmo clariſſime ĩtelligit:ſicut & reliqua ĩ ſuis locis naturalia corpora.Alioquin ſi mouent:q̃lis ob
ſecro motus is eſt?num naturalis?Iã regio illis cõueniens & ſalutaris tenet:num p̃ter naturã?At ſunt
in ꝑpriis ſuiſq; ſedibus.Hactenus cõfectũ:neq; moueri poſſe ſemp:neq; qeſcere oĩa.

NEque illud quoque dicere poſſumus: hæc quæ mouentur ſemper motum pati.Illa quæ xxiiii
quieſcunt: ſemper ſine motu eſſe: cum uiſus doceat uiolentos quoſdam & contra natu/
ram motus haberi. Haberi item auctionem minutionemque: quarum certus conſti/
tutus eſt ambitus.Simul enim ad quendam modum incrementa membrorum ſunt ſa/

cta:procūbit motus quasi iam crescendi ætas ac tempus excesserit.Item neq; semper quiescunt omnia: quæ quiescunt.Quicquid enim præter ordinem naturæ ex propriis obturbat exagitaturq; locis : stati desinit quiescere:indeq; ubi ante qescebat:demigrat:sed neq; qđ parit:semp parit:quia simulatq; pari/ tū est:desinit pari.Neq; qđ occidit:semp occidit:qa finis aliqs:tū ortus:tū iteritus ē.

xxv Reliquum est nobis inquirere duo illa quæ restant:primū:utrū omnes res habeant huiusmodi:ut interim agitent:interim quiescant:alterum an necesse sit:tria esse rerū genera:unū earum:quæ possunt quiescere & moueri:alterum earum:quæ semper quiescunt:īmo uero semper pigra īmotaq; sūt:tertium earum quæ semper mouent.Vtrum sit horum uerius: uidet aliunde ordientibus cōmonstrandum.Ita enim facilius fiet:intellectuq; capiet motum esse ali/

xxvii quem sempiternum.Ex iis omnibus:quæ mouent & mouent:alia ex accidenti:alia partibus : alia per se moueri & mouere dicunt.Quod si memores sumus eorum:quæ nobis præmissa sunt libro ab hīc quarto:scimus quid sit moueri per se:quid ex accidenti:quid partibus:ac ea quidem : quæ ex accidenti mouent:prætermittenda sunt nobis:utpote quæ infinibilia interminataq; sint:neq; in præcepta pos/ sint includi:aut distinctionem:artificem capere.Quæ uero per se mouent:quædam ui & præter natu/ ram:quædam natura mouent.Natura mouent ea:quæ causam & principium motus ītra se possidēt: ut animalia:ut arbores:& ut ex inanimis pluria:quæ mouent:ita ut sunt naturaliter īstituta:deorsum grauia & terracea:sursum leuia & ignea.Præter naturam mouent ea:quæ tum ui:tum non ita ut sunt naturaliter instituta mouent.Lapis sursum coniectus:ignis deorsum depulsus.Mouent etiam anima liū corpora aliquando contra naturam ut saltando. Iis enim quum grauia glebulentaq; sint:saltus nō potest esse naturalis motus:tametsi uero animalium corpora saltando contra naturam mouent : ipsa tamen animalia non dicunt moueri contra naturam:quia eius quoq; motus principiū intra se obti nent.Corpora uero:quia talis motus sibi:neq; in eo q; corpora:neq; in eo q; grauia:conuenit:contra na

xxviii turam moueri probant.Quæcūq; itaq; contra naturam mouent:nulla dubitatio ē:quin ab aliquo ex/ trinsecus moueant :utpote a quo de naturæ suæ instituto cogant decedere.Nihil enim se contra natu ram moueret:nisi externa uis cogeret & alienus impulsus.De iis uero:quæ naturaliter mouent : solet quæri:moueant hæc quoq; ab aliquo.Plane quæ naturaliter mouent: propterea ita moueri uident: quia non ab alio:sed a se mouent.Ac animalia quidem sine dubio ab aliquo moueri necesse est. Quā/ uis enim neq; ab alio:neq; extrinsecus moueant:discretio tamen quædam mouentis & moti : ratione deprehendit:neq; ihoc uis fuerit:moueant ab aliquo animalia necne:quippe q; constet illa moueri ab anima.Sed de eo iam nostra quæstio est:quonam pacto afferri seorsum possit in animalibus id quod mouet:& id quod mouet.Atq; hæc quoq; facile soluit.Quemadmodum in naui:& iis quæ īgenii nō naturæ sunt opera:ita in animalibus partes:quæ mouent:ab iis quæ mouent diuisæ abiunctæq; sunt. In hunc modum dici totum animal ipsum se mouere:tametsi habeat intra se id quod mouet diductū

xxix ab eo:cui motus affertur.Erat altera quæstionis pars a quonam inanima moueantur:quum naturali/ ter mouent:quod quidem perdifficiles explicatus habet:quia neq; ab alio moueri uident:neq; externū agitatorem habere:quemadmodum ea:quæ præter naturam & ui mouent.Neque ab aliquo quod ī/ terius:ut causa & principium habeat:quemadmodum animalia:quid enim afferri possit in illis: quod

xxx mouet distinctum ab eo:quod mouet:aut quod agit diuersum ab eo quod patit.Nam hoc discrimen in animalibus reperit:quippe quæ exanima formen & corpore:quæ duo capiunt existimationē mo/ uentis & moti:quando præsertim nullo genere diuidunt inanima:sed uno quasi glutino continentur atq; concorporant.Si enim intra se autorem motus sui aliquem gererent:qualis in animalibus anima est:si sponte mouerent:sponte etiam starent ut animalia:sed nec unam uiam semper agerent : īmo di/ uersas si spontaneo agitatu ferrent:ut animalia ambulant:illa saltant:currunt:tripudiāt:sursum:deor/ sum:progressim:cæssim in latus incedunt.Inanimis unus tantū motus & simplex deputatus est:eoq; uidet is ad certam & constitutam necessitatem naturæ referri.Quāobrem & hæc quoq; ab aliquo q/ dem moueri necesse est:licet a quo habeat hoc:est incertum.Sed tamen quemadmodum hoc quoq;

xxxi accipiendum sit instruemus.

Horum quæ mouent:alia secundum suam naturam mouent:alia contra suam natūram :ut cum claua ferrea lapidem mouet:nam neque qua ferrea est:neque qua grauis lapidem leuat:neque motus huius causam intra se possidet:sed extrinsecus accipit: atque inbibit uim mouendi. Illa secundum naturam mouent:quæ motus illius : quem ministrant principium intrase obtinent.Quicquid uero actu causa est:naturalem uim habet mouendi ea:quæ potestate sunt talia:quale id actu est : quod mouet. Quod enim actu calet : ius habet in id:quod potentia calidum est.Nam calidum actu:quotiens calefacit id:motu ciet īteriore:& suo.Et quemadmodum quod calet:causa mouens est eius:quod potest calorem accipere:ita quod potest calorem accipere:nam obnoxium atq; audiens est ei:quod iam calet.Nam ut illud faciendi:ita hoc patiendi principium intus agnoscit.Cæterum ignis & simplicia corpora:quum mouent:ab alio moueri manifestum est.Sed ui & cō tra naturam mouent:quum in alienos locos trudunt cogunturq;.Secundum naturam:cum in pro/ prios & ordinatos a natura ferunt : Ea uero delatio qua se res aliqua in sedem suam confert : nihil aliud est:nisi actus & consumatio potentiæ eius:quam antequā moueret habuerat. Actum porro ab eo accipit : quod causa efficiens est:ut sit talis:quæ ultra in eo loco manere non possit:unde excogita ta est.Illud itaq; quod facit:ut se in ignem aer cōuertat:cām quoq; habet:ut agat eo modo quo ignis &

quo leue:agere autem non potest ut ignis nisi sursum feratur: quia actus ignis est sursum ferri. Quic/quid.n.ab aliquo paritur moueturue:simul tale actu est:quale potentia erat:simulq; eum habitū reci/pit:quem recipere poterat:si nihil obstiterit continuo aget pro natura & qualitate habitus: quē recæ/pit. Nam qui condiscit simul atq; condidicit etiam contemplatur:modo nihil impediat:non uoluntas non desidia:non occupatio aliqua. Quēadmodū itaq; is qui discipulū cōmentationē aliquam instru/xit:causa est:cur is qui ita instructus eruditusq; est:sponte se ad illam conspectionē consyderationemq; conuertat & conferat:ita res quæ facit:ut quod graue erat:modo si:leue:causa est:ut nunc sursum con/uolet:quod deorsum aliquando uergebat. Est aūt aliter ignis:aliter lignū leue potentia. Lignū potentia xxxii
leue est:non absoluta sed remota:quia.s.uerti potest in ignē. Iā ignis absoluta & propinqua: quia.s.stati potest sursum ascendere. Sicut aliter musicus potestate est:qui disciplinam illā nōdū tenet:sed pōt si ue lit:aliter qui iā quidē tenet:sed ab usu atq; opera procul est:atq; hic medius:quidā est hitus inter actum & potentiā simplicē. Sed & is qui habitū illū scientiæ possidet:medius est inter eū:qui nōdū possidet:& eū qui iā in actu exercitioq; est. Quicquid igit̄ de prima illa & longinqua potentia in actū transfertur apertissime ab alio & a causa extrinsecus accidente mutatur. Ignis.n.non ipse a se:sed ab alio paritur: si/militer:nec aer:nec aqua:nec terra. Quum uero iā perfecta & consumata conuersio est:iā factus ignis: iā recæptus & haustus habitus:qui recipi hauririq; poterat ab eo:qui oīa hæc præferebat: & possidebat actu:q̄q̄ tunc quoq; potentia leuis est:nihilomiuus potentia hæc longe perfectior intelligitur esse q̄ prima:utpote quā si nihil ipedierit extrariū:statim insecuturus sit actus. Verbi gratia. Aer quoad dū potentia illa tam remota leuis est:& quoad dū potest in ignem conuerti:non condit: simul uero potesta/te proxima factus est leuis:idest simul conuersus in ignē est:si nulla uis feratur cōtinuo subuolat. Quæ cūq; igitur causa est:ut prior & remota potentia in posteriorem se proximā conferat:causa etiam est ut actus & exercitiū consequatur. Quāobrem quotiens dicimus ignem sustulli:aut terrā decidere alieno actore:id ita accipi uolumus:ut quia ipsa se parere & procreare elementa non possunt:primum ab alio facta intelligantur: deinde ut consequens fuerit ea nisu naturæ illius: ī quā commeauissent:statim mo ueri:nisi quid exterius præpediret.

QVi uero id quod resistit & impedit:amouet:partim agitat ipse:partim non agitat. Nam qui xxxiii
demolitur colūnam:& qui in aqua lapidem ab utribus separat:primum colūnam:aut lapi/dem agitat:tum deinde ex accidēti parietem:atq; utres mouet. Si itaq; omnia:aut ui:aut na tura mouētur:utrūq; autem:& id quod ui:& id quod natura mouet̄ alicūde moueri mon/stratum est:nonne oīa ab alio moueri conficitur? Sed qui hærent cū his illa quæ nobis olim dicta sunt naturalia corpora intra se habere principiū quietis & motus? Certe hærent atq; ita intelligēda sunt: ut rem habere intra se principiū motus nihil aliud sit:q̄ naturā habere audientē idoneā habilē: ut in id se uertat:quo externa uis imperat:& in qđ postq̄ est uersa:tali se aut tali motu: nisi quid obstet:exerceat. Quā itaq; qcqd mouet̄ ab aliquo moueat̄:ex iis quæ diximus īdubitabili luce colligit̄.

MOuentur uero omnia ab eo quod mouet bifariam. Nam aut mouet tantum nō etiam mo/ xxxiiii
uetur:aut ipsum quoq; alicūde mouetur & mouet:exempli gratia. Lapis moueri potest ab homine:moueri potest a claua: cum mouet homo tunc is originem totius motus intra se possidet:nec agitatur extrinsecus:cum mouet claua:tunc ea & motum lapidi præstat:& ab alio accipit:proinde origo motus non in claua habetur:sed ad uim refertur. Nec abitur tamen in infini tum:sed statur in aliquo:quod iam alicūde non mouetur:lapidem mouebit claua:clauam manus:ma/num homo:hominem nihil nisi ipse semet. Sane lapidem mouet:& homo:& claua:sed homo potissi/mum mouet:tum quia clauam homo mouet:hominem claua non mouet:tum quia sine homine cla ua non mouet:sine claua homo moueret. Ergo manifestum est id quod cæteris fons & prīcipium oīs xxxv
est motus:etiam si interceptu alterius interuentuq; moueat:nihilominus causam illam interius gere/re:eo fieri:ut quicquid mouetur:ab aliquo quod ipsum se moueat moueatur:aut statim & proxime: aut mediis rebus quæ moueantur & moueant:ita ut illud tandem primum summumq; teneatur:qđ iam procuratione nullius:sed a se cæteris motum ministret & afferat. Nam si id moueri ab alio dicat: id quoq; a quo mouetur:moueri dicetur ab alio:& illud rursus ab alio:ut in infinitum īquisitio ista ca/sura sit:quod fieri nullo modo potest. Si enim nullum caput causarum mouentium haberetur:qđ mo tus totius exordia prima reciperet nullum utiq; motum geri administrariq; uideremus. Præterea se/queretur in magnitudine finita:tempore finito:infinitum motum posse constitui. Nam si infinita sint ea quæ mouent & mouentur:necesse est ex iis concrescere magnitudinē aliquā infinitā:nō quidē quæ ex oībus:alioquin tā diuersis & pugnantibus coalescat:sed quæ saltem unitate attigua coeat:qcqd enī mouet:quia mouetur necesse est tangēdo moueat̄ & moueat. Sed colligamus quid nobis hactenus ra/tiones superiores attulerint? Si necessariū est omnia quæ mouent:moueri itidē aliūde: ex duobus alte rum relinquitur:aut ut in primā cām mouentē:sed īmobilem standū sit:aut si non īmobilem: saltem in eā quæ ipsa se moueat. Quum enī id quod mouet omne:aut moueri:aut non moueri necesse sit: & si non moueatur esse īmobile: si moueatur:aut a se:aut ab alio moueri:quumq; assertum sit nō sequi ut ab alio moueatur omne quod mouet: restat ut si id mouetur:moueri a se nulla dubitatio sit:præ/sertim quum sit fere consentaneum:ut id quod se ipsum mouet:potior causa motus esse intelligatur q̄ id quod ab alio mouetur. Id enim quod per se tum prius & præstantius pluriſq; est:tum causa quoq; ei quod per alterum agit.

xl NVnc alio capite diuidẽtibus quærẽda ratio eſt: qua id quod ſe ipſum mouet: mouere dicaſ. In primis ſecandi uidenſ modi: quibus ipſum ſe aliqd mouere poſſit intelligi: quoniã itaq; magnitudinẽ quæ mouef continuã eſſe confeſſũ eſt: neceſſe ẽ ſiquid ſe moueri dicaſ: ut aut totũ a toto: aut totum & partẽ a parte: aut totũ a parte: aut partẽ a toto: aut partẽ a parte exiſtimemus moueri. Hoc poſtremũ i duo membra diuidiſ. Nã aut ita pars a parte mouebiſ: ut ſingulæ partes a ſingulis uice iuerſa & mutuo moueanſ: aut ita: ut una pars moueat: altera e conuerſo non moueat. Atq; hoc ſignificatu ultimo accipi oportere id mõſtrabiſ: quod autocinetũ: ideſt qd p ſe moueri: ſiue qd ſemet mouere dicaſ. Nam reliqui diuiſionis illius modi in eo conſentiunt: atq; id peccant oẽs:

xli quot totum a toto moueri ſignificãt. Quod quidẽ contingere non poſſe: clariſſima ratiocinatione paulopoſt docebimus. Primũ hoc mandandum memoriæ eſt: præter mẽbrum ultimum cætera eandem plagam accipere. Nam ſi a parte totum mouef: ipſam ſe quoq; illa pars mouet: nam adẽpto ſubſiduo: quod ab hac parte diciſ moueri: relinquef ſola pars hæc: quæ ipſa ſe totam mouebit. Eadem inductio competet: ſi a toto parte moueri dixeris. Idem eueniet: ſi mouere ſe partes mutuo ſingulæ ſingulas ceanſ. Nam ſi ſingulæ mouent eas: a quibus mouenſ: ſingulæ quoq; ſe ipſas mouebũt: aut ſtatim: aut

xlii per mediũ. Non fuerit abre diuertiſſe huc tantiſper: ut modi illi in idem recidere uiderenſ. Quam uero abſurdum ſit totum a toto ſe moueri: multis e locis fides aſtruitur. Primum quæro utrum eodem motu: quo quid ſe mouet: moueatur totum a toto: an diuerſo. Si diuerſo: illud iam non mouebit ſemet: ſed quando diuerſi ſunt motus: id quod mouef: intelligiſ alterum ab eo: quod mouet. Si eodem: non uideo quẽadmodum aſſequi cogitatione quis poſſit: eodem motu deferre deferriq; aliquid: affici affici. Non abſimile id futurum: atq; ſi eãdẽ rõnẽ & diſcere ſimul & doceri dicamur: eãdem ualentiã ſanitatemq; curare & recurari. Quãq; autem ſunt hæc obtuſiſſima: fortaſſe tamen ineptiora incõmodioraq; uidebunſ: ſi recolere & meminiſſe ſuperiorum placuerit. Quicqd aliquo mouef: id potẽtia eẽ: ad quod mouetur. Quod. n. caleſcit: erat potentia calidum: & quod frigeſcit: potentia frigidum. Itẽ qcquid mouet: actu eẽ id ad quod mouet. Exẽpli gratia. Id quod calefacit actu eſſe feruidũ. Id quod frigeſcit actu eſſe gelidum. Hæc ſi ita ſunt: ſi id quod ſemet mouet: a ſe ipſo ideſt totũ a toto mouef: eodem reſpectu & actum & potẽtiã præferet: potentiam quatenus mouef: actum quatenus mouet. Iam perfectum ſimul & imperfectum diceſ: imperfectum quia potentiam obtinet: perfectum quia in actu conſiſtit. Quare & calidũ ſimul & frigidum uidebiſ: imo calidum & nondũ calidum: frigidum & nõ fri-

xliii gidũ fuerit. Relinquiſ ergo eius qd ipſum ſe mouet: ptem eẽ quæ moueat: ptem quæ moueaſ. Ea quæ mouet prorſus ipſa imobilis eſt: ea quæ mouef interim aliud quoq; extrinſecus mouet: interim tantũ mouef. Atq; hoc in animalibus uideſ facillimũ. Nam aialia eius generis ſunt: quæ per ſe moueri dicãtur: mouenſ illa eo: quo declaratũ eſt modo. Seorſum. n. habetur id quod mouet & imobile eſt: ut aia: ſeorſum id quod ab aia mouef: ut corpus. Corpus uero non etiam neceſſario aliud mouet: ſed aliquãdo mouet: aliquãdo nõ mouet: quum lapis trahiſ: tunc mouef & mouet: at quum dormiſ: non mouet: ſed mouef. Nam & nutritur & creſcit & ſpirat. Hactenus liquido apparet in re: quæ ipſa ſe moueat: diſcretionem haberi mouentis & moti: ac partem quidem illam: quæ mouetur neceſſario corpus eſſe: quia quicquid mouetur neceſſe ſit eſſe continuum. An uero altera quoq; pars: quæ mouet: corpus ſit: nondum ſed in loco docebimus.

xliiii ET ſit autem aliquid mouens imobile etiam: alia uia probauimus. Nam ſi aliquid eſt: quod mouef & mouet: aliquod: quod tantum mouef: merito ne dicam neceſſario aliquid debet eſſe: quod mouet & nõ mouetur. Hanc collationem exempla ſingillatim de rebus ſumpta ſeriam faciunt. In omnibus: quæ de duobus conſtant: ſi alterum poteſt eſſe per ſe: poteſt & alterum: uerbi gratia. Ex uino & melle melities conſtat: ſi poteſt mel ſine uino ſeorſum conſiſtere: poterit & uinũ ſine melle ſeorſum haberi: ita cũ aliqua ſint quæ moueanſ & moueant: ſi iueniunſ: quæ moueãtur tãtũ: iueniẽtur etiã quæ tantũ moueãt. Ex iis oĩbus ratiocinatio tota colligitur hoc mõ. Oẽ quod mouef ab alio mouetur: id qd ſupra aſſeruimus. Quia uero exiſtimatio iſta in infinitũ exire nõ poteſt: id qd primũ mouet: aut ſtabit: aut ſemet mouebit: ſi ſtabit: erit imobile: ſi ſemet mouebit: reqro illud primũ: qd motũ miniſtrat: qdo nihil a ſe: totũ a toto moueri probatũ ẽ: ita ſemp defendiſ immobile: qd cæteris fons: atq; pricipiũ motus ſit. Igiſ Anaxagoras recte: q mẽtẽ imobilẽ ſtatuit: quã motus principium ſtatuiſſet: ergo autorem motus primum eſſe immobilem oportere: ſatis effectum explicatumque eſt.

xlv AEternum quoq; eſſe primum motorẽ hinc licet cognoſcere: qa ſi motũ eẽ æternum neceſſe eſt: id quoq; quod ſit huiuſmodi motus cã: æternum eſſe & ppetuum cõuenit: ab omni mutatione cõuerſioneq; liberũ: iteritus: atq; ortus imunẽ. Porro quærere: utrũ qcqd ẽ æternum moueat: tãtum nõ moueatur: nihil ad rem pertinet. Cõcedamus aũt: ſi cui id placeat: plura eẽ mouentia: & quidem imobilia: quæ interim ſunt: interim non ſunt: q̃les fortaſſe aialiũ: tãetſi non omniũ aiæ uideantur. Quãobrẽ uero aialiũ genus indefecta ſerie attineatur: & quẽadmodũ aiæ eorũ quandoq; ſint: quandoq; non ſint: & qua ratione nunq̃ iſthic ſucceſſus procũbat: certã eſſe cãm: & neceſſariã & imortalẽ oportet: quia imutationis & ſubrogationis æternæ: non poteſt cauſa eſſe aliq̃ non æterna. Nã illud edocenter ac ſcite dici non poteſt: corrũpi ſemper cum rebus: quæ occiderent ſua principia: ſubindeq; oriri cũ rebus ſubcenturiari anticipareq; alia: atq; ita munus ſucceſſionis obiter impleri & perpetuo contineri. Nos ſummã illã & principẽ cãm & uerũ pricipiũ quærimus. Nã aliæ cau-

ſæ:quæ uiciſſim fiunt ut aĩaliũ aĩæ:ĩnumerabiles ĩfinitæq; ſunt:neq; ullo pacto ſimul habẽt. Quur.n: xlvi
hoc potius q̃ illud principiũ feceris. Prorſus ꝓpetuæ huius cõtinuationis rex & nũq̃ caſuræ cõſtituẽdus eſt autor ſempiternus & ſtabilis:nullo fine defectionẽ æui facturus. At principia corruptilia:ſiqua huiuſmodi ſunt aĩalibus: cõi caſu cũ aĩalibus corrũpunt cõmoriũturq;. Erit igit ꝑter hæc cã utiq; altera: q̃ efficiat ut principia illa uim habeãt generãdi ꝓcreãdiq; reliqua. Cæterũ ſi ſatis eſt ex antelatis oſtenſum xlviii
motũ eẽ aliquẽ cõtinuũ & ſempiternũ: quod.n. deinceps & cõſequẽs eſt:neq; cõtinuũ eſſe:neq; ſempiternum põt:neceſſario ea res quæ ſempiternũ illũ motũ intemperat una ſempiternaq; eſt. Nam ſi alia atq; alia diuerſis tpibus ꝓbaret:ꝓfecto motus ab ea continuus ꝓficiſci nõ poſſet:ſed alius atq; alius:& ꝓinde ut ſectus & conſequẽs ꝓueniret. Ex iis affirmare atq; adeo ſine dubitatione decernere poſſumus xlix
primũ haberi qddam atq; ĩmobile principium rerũ. Reliquas poteſtates unde animantes mouent: nec l
ſcienter nec ꝓprie appellari principia:primum qa neq; motuũ quoq;:qbus aĩalia moueant:cauſas omnium habent:ſed unius modo qui ad locum ptineat. Is enim ſolus ĩteriore uia natura cit & edit: reliq li
extrinſecus afferunt:neq; animales ſed naturales cenſent auctio minutio ſpiratio. Quod genus non ab aliquo nobis inſito principio miniſtrat:ſed a circũdante nos aere:aut a cibo qui pro alimẽto nobis additus ingeſtuſq; ſit. Deinde uel eius quoq; motus qui uerſat in loco:quem ſolum diximus ſponte ab animalibus gigni:non tota ratio intus eſt:ſed occaſio atq; inuitamentum habet extrinſecus. Fere enim ad cupedias cibi mouent:aut quod alio genere deforis oculos teneat. Vnde fieri nequit:ut ullo motu continue moueant. Nam ſi non aliud neceſſario ſomnus coquendo cibo requirit:at quum dormiunt animalia certe ſtant:nec mouenta ſe. Sed altera cauſa eſt:quur ea interim quieſcant:interim moueãt: atq; ea cauſa tametſi ſemper moueat:non tamen ſemper eodem modo ſe habet:neq; ſemp æqualiter afficit animalia. Manifeſtum eſt itaq; ex iis quæ diximus:oportere unum primum eẽ quod moueat:nec mo lii
ueat utiq;:ſi quemadmodum ꝓbabimus ĩmortalis & æternus eẽ motus debet. Si item neceſſarium ẽ ut mundus qa circũactu continuo uoluit: & moueat in ſe:& nihilominus ſtare itelligat. Sicut enim ea natura primi principii eſt:ut & moueat & ſit ĩmobile:ita id qđ mouet inde:utraq; ratione participat. Nam ſi ad partes reſpicias mouet:ſi ad totum ꝑſtat ĩmobilis.

Vod ſi primũ mouens ſempiternũ ĩmortaleq; eſt:illud quoq; qđ inde primũ mouet ſem liii
piternũ ĩmortaleq; fuerit. Si.n. aliud atq; aliud haberet cui primo rector ille primus motũ afferret:cõtinuus aut unus motus eſſe nõ poſſet. Sed quorſum dixi cui prio motũ afferret? Quoniã illa quoq; quæ oriunt & occidunt a principio mouent ĩmobili nõ tamẽ ſtatim & proxime:ſed mediis in iterſtitio plurimis:alioquin terrena hæc neq; mutationes cõuerſioneſq;:poſtremo neq; interitus aut ortus haberent:ſi nullũ corpus incideret:qđ a cauſa illa ĩmobili & principe moueretur:quodq; ſubide reliqua moueret:ita ut mortalitati uicaria & ſempiterna ſubiectione ſucccureret. Nã quum primũ illud ac ſummũ ſemper ſui par ſuiq; ſimile ſit: nõ poteſt eodẽ modo ſemper atq; uniformiter non mouere: neq; aliq̃ ratio eſt:qua ad mutua rei mobilis obſtringat:aut ad mutationẽ alterius uariet. At cœlũ & q cũ cœlo circũagit: Sol iccirco nõ eoſdẽ ſemp effectus pariũt:quia rebus: quas mouent uarie & diformiter accidunt. Alius motus appulſu:alius abſceſſu contingit. Atq; ita diſcrimẽ illud hinc oritur:ut res modo exerceri agitariq;: modo quieſcere ſederecq; uideantur. Ex iis omnibus arbitror propalam factũ quidnã cauſæ ſit:quur nõ omnia moueant aut qeſcãt:& quur moueant hæc ſemp:illa tantũ qeſcãt ĩmotaq; ſint. Sed & nõnulla quoq; haberi uiſitariq; diximus:q̃ mõ ſtant: modo in motu atq; excitu ſunt. Quum enim aliqua ſint primo finitima:aliq̃ ab iis ſecunda:quæ quanq̃ a ꝓpe tuo tamen a mobili & cõuariabili principio mouent:neceſſe eſt aliquibus eã eſſe naturã :ut iugẽ & uniformẽ motũ exerceãt:aliquibus ut laceſſitũ atq; difformẽ. Nã & principia unde mouent hoc differunt: q̃ alterũ uniforme:alterũ difforme cognoſcit.

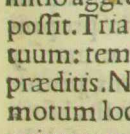
Atis erat hac indagine demõſtraſſe illud eſſe perpetuum:quod primum a primo moueret. liiii
Sed & hoc aliunde uel apertius & communitius dilucebit. Si enim neceſſarium eſt indefectum & peremnem eſſe aliquem motum:qualis etiam eſt qui per orbem in cœlo agitur:& quem agitator ille primus quiſquis eſt affert:profecto & corpus quoq;:cui naturale ſit circumagi torqueriq; perpetuum eſſe & ſempiternum oportet. Nunc illud obiter explicandum atq; alio lv
initio aggrediendum uidetur:quur motus nullus præter orbicularem perpetuo attineri continuariq; poſſit. Tria ſunt motuum genera qualitatis magnitudinis loci. Is qui eſt loci: primus eſt omnium motuum: tempore natura præſtantia:quia ineſt in rebus & corporibus eadem dignatione autoritateq; præditis. Natura primus eſt localis motus:qa conſtet cæteros motus inſtitui ſine motu locali nõ poſſe motum localem ſine cæteris poſſe perſpicuum eſt. Primum auctio ſine delatione non fit. Nunquam enim crementa membris accidũt:niſi quod quis heſitauerit biberit ſumpſerit: confecto confici eſculẽta & poculenta non poſſunt:niſi proximent accedantq; corpori animalium ſtirpium hominum: atq; ita ſuccus is in omnes partes diſtribuatur atq; permanet. Ita uideri neceſſariũ:ut aut nos qui creſcimus: aut cibus ipſe quo alimur:aut utriq; locum ex loco uertamus. Auctio igitur & minutio ſine loci mutatione miniſtrari non poſſunt. Sed neq; alteratio:cum enim qualitatum quæ ad motum hunc pertinẽt oĩum principia denſitas & raritas ſint. Nã grauitas leuitas mollitudo aſpritia calor & frigus:quanq̃ neq; raritates dici:neq; denſitates poſſunt:ab iis tamen prodeunt pariunturq; ſine dubio. Denſitas porro & raritas ex concretione prouenĩunt:concretio & ſeceſſus non fit:niſi partes loco demigrẽt. Generatio quoq; & corruptio poſteriores natura hoc motu ſunt. Siue enim nihil ſunt aliud q̃ concretio & ſecre-

tio:ut Democrito placet:siue ut nobis uidet ex alteratione proueniunt:quãdoqdẽ ortũ atq; obitũ rex cõcretio & secretio uident præcedere:utrũ dixerisprior aliquis motus ob locũ inuenietꝫ: ita pria pars ꝓpositiõis nr̃æ asserta ẽ:sine motu locali nullũ motũ posse cõsistet. Nũc paucis altera quoq; uerissima eẽ monstrabit: sine cæteris motibus motũ localẽ posse istitui. Sed qd hoc facilius? q̃nã obsecro necessitas? ut id qd ĩ loco ferꝫ:augescat & alteraſcat:nascaꝫ aut intereat. Hactenus probatũ ẽ motũ localẽ iter
lvi oẽs motus primũ esse natura. Nũc dicemus quẽadmodũ primus quoq; sit tẽpore. Hũc motũ æterna solum agnoscũt:perinde qui solus ingenio sit ad cõtinuandũ & perennandum apposito:quod ĩfra mox
lvii æstimabimus. Aeterna caducis & genitis priora sunt tempore. Igitur motus illorum prior tempore q̃ cæterorum habebitur. Diximus motum localem esse primum tempore & natura:nunc reliquum est ut eum præstantia quoq; & dignitate & perfectione mostremus. Quod quidem cognitu & perspectu facilimũ est:tum ea ratione q; absolutissimis & pulcherrimis corporibus deputatus delegatusq; est: tũ q; nobis non iam inde ab ortu aut crepundiis:sed post aliquantũ temporis iam adultis perfectisq; accidit:quum firma incessui membra habentur. Alioquin animalia ĩ primordio inchoata & rudia iumus. Dicet quispiam pugnãt hæc superioribus. Dictum est motum localẽ priorẽ eẽ cæteris motibus. Nunc posterior comprobat exemplis:quando prius gigni nutricariq; animalia q̃ ingredi posse & mutare locum uident. Sed ad hoc facilis defensio est. Singulatim ortus & generatio prior ẽ motu locali ĩ uniuer
lviii sum Motus localis prior ẽ ortu. Necessariũ est enim ut eius rei quæ pariꝫ: præcesserit aliquod pariens: quod anteq̃ pareret motum localem utiq; exercuerit. Nam tum quum gignit gigni quod gignit dici aut existimari non potest. Ita fit ut sit necesse antequam quicq̃ oriaꝫ anteceſſisse aliquid qd̃ locũ ex loco mutauerit. Præterea si generatio prima statueretꝫ omnia : quæ aliquẽ motum perpessa essent priusquã
lxix mouerentur genita atq; orta fuissent. Non est ergo generatio prior motu locali. Quod si generatio posterior uincit:superfluum ẽ auctionem aut alterationem priores defendere:quia auctio & alteratio cõ sequũtur ortum ab eoq; sunt secundæ. Illud quoq; huc pertinet q; imperfectissimæ animantes localis motus expertes uidentur ut arbores cæterarumq; frugum genera. Et quæ q; ancipiti sunt natura Zoophyta nominantur. Iam ea quæ motu locali mouentur minimũ de sua substantia namq; concidunt: utpote cum hoc genere nihil integritati depereat. Non sic ea quæ alterantur : non sic ea quæ crescunt: quorum alia qualitatem demutant:alia in q̃titate modoq; uariantur. Præterea id quod semet mouet
lx principium est tum eoꝝ quæ mouentur:tum eoꝝ quæ mouent. Hoc autem ullum sibi motum nisi localem uendicat. Quare uel hac ratione primus motuum localis asseritur. In plenum res ꝓprie ac simpliciter mouetur quæ locum mutat. Quæ uero non mutat:sed aut augetur aut minuitur aut afficitur non simpliciter absoluteq;:sed quodam genere moueri dicitur. Quã itaq; sit primus motuum localis puto ex iis quæ sunt dicta constare.

lxi Vnc quisnam inter locales sit primus explicãdum uidet. Sane rationibus illis qbus hoc ꝓ
baturi sumus:illud quoq; obiter cõmuni usu monstrabit:eundem motum continuum &
lxii sempiternum eẽ. Nam ex reliquis nullus statui sempiternus põt:utpote qui terminis extremisq; arceant:omnesq; se ab oppositio in oppositum conferant. Generatio in ens:corruptio in non ens ꝓcũbit. Alteratio affectionum contrarietate compescit. Auctio & diminutio intra certos se magnitudinis & paruitatis limites continet. Quum itaq; cõtrarios aduersosq; motus uniri & coalescere impossibile sit. Quæ uero continuant unita & coalita eẽ oporteat:nimirũ cæteri motus iungi & attineri non poterũt. Quã uero fieri nequeat:ut ex contrariis motibus unitas & coalitus fiat:ita ut res quæ illius motibus mouet tanq̃ uno duobus utat in aperto est:alioquin re ab se itelligit: si ita dicat futurũ ut res simul & albescere & nigrescere sanescere morbescere crescere decrescere oriri occidere uideatur. Si igit qd albefit non simul nigrefit:alioqn finis & exitus albescendi esset nigrescere: manifestissimum puto:quum nigrescit res altero motu agitari:q̃ eo quo prius quũ inalbebat. Quod si nũc sequius atq; antea mouebat:res aũt & tũc & nunc extabat:clarissimum est:eam rem de uno motu in alterum proꝫcessisse iterquieuisseq;. Nam si in tẽpore nullum interstitium motus fuisset:fateri necesse est:idem contrarios motus:tanq̃ unum & contrarium egisse. Eadem ratio in generatione corruptioneq; congruit: ne attineri inuicem possint:q̃is enim contrariæ oĩno non sint:opponunt tamẽ & quodammodo aduersant. Sed differentia ea: q; licet in utroq; genere motuum:idest tum ĩ propriis ueriſq; motibus:tum in ĩpropriis semp aliquid intermedium habeat:tamen in ꝓpriis quies media ẽ: in impropriis non quies:sed tempus intercidit. Quum enim occidit aliqd:quotiens ad non ens cõuersum mutatũq; est:dici non põt quemadmodum in non ente quiescat. Inter corruptionem igit:quæ in nõ ens ꝓcumbit:& generationem quæ initium a non ente capit:tempus erit interpolle nõ quies. Alioquin sit absurdum:si id quod ortum tantisper est continuo interire dicat:neq; tempore ullo obmanere:in ea solidi
lxiii tate euidentiaq;:quã sibi genitura ortusq; attulit. Hactenus satis probatum est nullum motum ex reliquis posse haberi continuum.

lxiiii Vam uero solus motus localis contineri serie sempiterna possit:tãtum non oĩs:sed q per orbem fiat:modo indicaturi sumus. Quicqd mouet aut p orbem:aut p lineam directam:aut per genus aliud q̃ per orbem q̃ p directã mouet:ut si p aliquid qd̃ sit ex utroq; permistum Quãobrem si illi simplices motus:q per orbem aut per directam fiunt continuari nõ possunt:neq; is quoq; uidebit qui ex simplicibus componit. Nam si ꝓpetuitas eripit simplici:cui dignius tribuat:concreto q uendices? Primũ igit id monstrãdum ẽ:motum eoꝝ quæ recta atq; eregione mo

ueanť continuari non poſſe:cum nulla aũt infinita ſit linea in quã aliqd moueať: neceſſarium eſt recí/
procare ad initia: & regredi ſi continuari perennareq; debeat. Sed ea quæ ita reſiliunt retroq; cõmeant
motibus contrariis agitanť. Nam & aſcẽſus deſcenſui:& ꝓgreſſus regreſſui:&dexter ſiniſtro cõtrarius
eſt. Sunt.n.hæc ſitus & loci diſcrimina. Cum itaq; id quod ſurſum uerſus ferť anteq; reflectať ſtat:ſi cõ
tinuus aſcenſus cum deſcenſu dicať:nimiꝝ qđ ſurſum ferť ſimul quoq; deorſum ferri uidebiť. Eadẽ
plaga recipiť:ſi ratio ad reliquas quoq; differẽtias appliceť:prorſus uero q fieri põt;ut duo motus pu/
gnátiſſimi coaleſcãt & efficianť unus. Certe negari nõ põt pugnátiſſimos eſſe motus:eũ q ad ſupna in/
ſtituiť:& eum q ad inferna ſuſcipiť:qppe qui lõgiſſimo iteruallo naturæ ſpeciq; differant. Idem diſſi/
diũ ſueniť in cæteris motibus:ſi ad ſuos quiq; cõtrarios collati cõparatiq; fuerit:nam ut ſit unus &cõti
nuus motus oportet eo mõ quo unũ ẽ mobile & unũ ẽ tps: ita unã quoq; ſpẽm motus nõ plures hẽri.
Quã uero motus:q hic illuc ꝓcedit:motui q illic huc obuerſe reuertiť:maxie uideať eẽ cõtrarius:ex eo
ſumiť indicium:q; ſi res q̃ motibus illis mouenť occurrerint:mutuo ſibi obſtrepũt & obuariãt: tãtiſ/
perq; obliſæ ſuſtinent:quoad altera alterã ſecum attollat rapiatq;:aut in pniciem agat: q̃ res cõtrariorũ
dignoratio notaq; ẽ. Nam motus q altrorſus in latuſq; ſit nõ pugnat aſcenſui. Quã uero qcquid retro/ lxv
flectiť ſiue in orbem ſiue in lineã moueať neceſſariũ ſit interqeſcat anteq; remeet:non ſolum cõprobari
ſenſu põt:ſed ẽt doctrinæ idaginibus ꝓſuaderi. Quicqd moueť ferturq; ĩ quo loco neceſſario adeſt ab/
eſtq;:& quẽ neceſſario tenet & deſerit: ibidẽ quoq; neceſſario qeſcit & ſtat. Atq; is locus utrũq; uſum &
principii & exitus ꝓbet:neceſſario igiť quieſcit:qa eodem momẽto adeſſe & recedere eodem in loco nõ
põt. Alioquin fateare neceſſe eſt in eodem loco aliqd:tum eẽ:tum nõ eẽ. Igiť momẽtum aliud fuerit in
quo res adeſt alicubi:aliud in quo deſerit ſeparaturq;. Inter momenta uero q̃lubet ꝓpe aſcita hiat & in/
teriacet tempus:in medio igiť tempore ꝓculdubio res eo loci quieſcet:in quo adeſſe & a quo recedere
dicebať. Plane ĩ mediis punctis ſpacii illius directi finitiq;:ſuper quod res deferť:nõ eſt neceſſe res quæ
moueať ut adſit abſitue: utpote quoꝝ nullum conſiſtat actu. Neceſſe eſt.n.ut qui actu punctus & actu
medius ſit:uicem quoq; finis & initii præbeat. Etiam uero ſi ſubiecto unus eſt:duo tamen definitione
monſtranť. Porro in continua magnitudine:quoad motus nõ dirimiť nullus punctus eſt actu:ſed tũ
demum actu punctus fit:quum res quieſcit a motu primum:deinde ut conſtitit retro ĩdidem rurſus
flectitur. Ita locus ille atq; punctus in quo motus inciditur actu medius ẽ:& finis & exordium motus.
Finis præteriti excoletiq;. Exordiũ conſequentis & reciproci. Simulatq; igitur ſtetit res continuo me/
dium actu exeritur: quod ſimul principium extremũq; fit:ſimulatq; uero hoc fit: continuo res depo/
nit interquieſcitq;. Qui.n.actu principium & finis punctus eẽt:niſi res quæ mouebať conſiſteret. Cæ/
terum quum res continue mouet adeſſe ac ſeparari ſimul eodẽ in puncto nõ põt:aut ſi poteſt:põt mo/
mẽto:nõ poteſt tẽpore:niſi quis ẽt ĩ tpe defendat:qa momentũ aliquid tpis ſit:qppe quod ſecet & diui
dat tps. Nũ igiť de pũctis q extremas margines obtinent idẽ diciť qđ de mediis demõſtratũ ẽ. i. num lxvi
quẽadmodũ neceſſe nõ ẽ:rẽ quæ cõtinue moueať primũ adeſſe ĩ mediis pũctis:mox ſeparari ac recede
re: ita nõ ſit ĩ extremis neceſſe primũ appellere:tũ deide regredi reſultareq;. Et certe ſi iccirco res moue
tur cõtinue:qa pũcta lineæ quã ꝓcurrit potẽtia nõ actu habẽt:profecto quum extrema ſint actu:quæ ꝓ
principio & pro exitu eẽ poſſint: neceſſariũ ẽ in iis rẽ quæ cõtinue mouebat fateri qeſcere. Si.n. motus
directus cũ retrogrado & reflexo attineret:punctus ille:unde reciprocatio inita eẽt: neq; actu punctus
neq; finis neq; principium foret: ſed tantum potentia quẽadmodum qui haberenť in medio. Præterea
ſi punctus qui in medio eſt ſimul fit actu:extremũ motus continuo initium quietis conſtituiť: mani/
feſtũ eſt rem in eo puncto potiſſimum ſtaturam & quieturam eſſe:q iam ſit actu extremum & ſuapte
natura principium. Sed aſtringamus tandem ea quæ dixĩus:nec uagari amplius aut diffluere patiãur.
Si res quæ cõtinue mouet nullo utiť actu:pũcto:imo ĩ eo quo ſic utiť:nõ poteſt cõtinue moueri:neceſ/
ſe ẽ id qđ in linea reflexũ ẽ anteq; reciprocaret ſtetiſſe. Ac diceť qdẽ puncta ĩtermedia ſine euidẽti eẽ:ſed lxvii
poteſtate tantũ haberi: uel ad defendẽdã Zenonis difficultatẽ utile oportunũq; ẽ. Is magnitudinem ſi/ lxviii
nitam tranſiri nõ poſſe dicebat:utpote ĩ q̃ dimidia eſſe innumerabilia infinitaq; uideren. Verum nos
reſpondimus ſupra:nedũ infinita:ſed neq; duo quidem dimidia actu eẽ: n ã ſimulatq; diuelliť deſinit
eſſe magnitudo cõtinua:ueꝝ eſſe dimidia infinita nõ actu ſed potẽtia nihil ẽ abſurdũ concedere. Neq;
impoſſibile eſt q̃ infinita ſint potẽtia pagi. Quãꝓp is q diſſecat & nũerat dimidia tollit:id qđ pro certo
in quæſtiõe diſcuſſiõeq; ſumiť. Quæſtio his uerbis cõcipiť:utrum cõtinua q̃titas dimidiationẽ ĩ infini
tũ reciperet. At uero ille cũ ita ꝓcindit oẽm cõtinuationem a q̃titate ꝓindeq; & a motu tollit: nã ex di
uiſiõe q̃titatis & lineæ motus quoq; diuidiť. Eſt & ĩ tpe momẽtũ ut punctus ĩ linea: idẽq; & præteriti
finis ẽ:& cõſequentis exordiũ:quẽadmodũq; puncta ĩtermedia poteſtate eſſe:ita & momenta expedit.
Cæteꝝ q̃is idẽ momẽtũ futuro pricipiũ ſit:& finis præterito tpi:ſi tamẽ id ſpectes:ad qđ mutatio pti lxix
net rectius loq̃re:ſi futuro id q̃ præterito uẽdices. Verbi gratia:quoniã eius tpis in quo Socrates occidit
momẽtũ ẽ aliqđ ĩ quo primũ occiderit:ſi tpus reſpicias:põt hoc extremũ præterito competere & tri/
bui:utpote cuius ſit finis. i. dici põt Socratẽ ĩ fine ꝑteriti tpis occidiſſe. Si uero rẽ q̃ ſecuta ẽ:id ẽ ipm occa
ſum attẽdas:cõmodius feceris:ſi ĩ pricipio cõſeq̃ntis q̃ ſi ĩ fine ꝑteriti mortuũ dixeris. Dicet qſpiã ĩ fine
ꝑteriti tpis Socrates moriť qa ĩ toto ꝑterito moriebať: ĩ pricipio cõſeq̃ntis nõ moriť:ſed mortuus ẽ:qa
ueriſſimũ ẽ ĩ toto cõſeq̃nti ac futuro eẽ mortuũ Socratẽ. Si igiť momẽtũ ut ẽ ita ſumptũ ſit ſimul ꝓ &
fine: ꝓ initio tpis nimiꝝ ĩ eodẽ memẽto Socrates & moreret & mortuus fuiſſet:qđ nihil aliud ẽ:q̃ q ſit
mortuus uiuere Socratẽ:nã q moriť nõ dũ ẽ mortuus. Quod ſi duo momẽta feceris:fateri oportet cõ/

lxx sequẽtia eẽ momẽta:qđ protinus falsum est:quũ tps ex indiuiduis cõstare nõ possit. Verũ hæc quæstio cõiũctior ẽ loco:ĩ quo de motu ĩ uniuersũ egimus. Nũc placet quã ĩstitueramus serie pseq. Oẽ qđ recta fert:anteq resiliat:necessario quiescere dicebamus. Atq hoc distinctius & exquisitius hic ꝓbabimus. Quicquid in ĩcõtinuo motu est:nisi alicunde obturbet ad locũ ĩstitutũ cõdictũq puenit. Porro ad eũ locum quo puenit motu locali prius etiã ferebat. Vt si ad. N. peruenit eodẽ quoq anteq appelleret ferebat:neq tunc modo quũ ꝓpinquabat calci:sed statim ab initio motus ferebat:ad. N. si ad id non ꝑ diuerticula:sed directo & cõtinuo itinere cõmigrabat. Hæc quũ ita se habeãt:si id quod de inferiore loco

lxxi ad superiorem ntitur:simul eo ueniisset nõ staret:sed eodẽ cõtinuatoq ĩpetu referret:necessarium esset ut quũ ab hinc illuc subire occœpit:huc quoq stati moueri cœpisset. Quod tãetsi per se ridiculosus ẽ q̃ ut improbãdum sit:latius tamẽ q̃ sit absurdũ patebit hoc genere. Si. n. id oẽ:qđ descẽdit ex supiore loco ad iferiorẽ descẽdit:manifestũ ẽ:si id quod ab iferiore fert:continue ferri deorsum & descẽdere cõcedat priuatim in loco superiore:utpote ĩ quo nunq̃ uideat futuꝝ:quod ꝓrius ĩpossibile est:ita efficit ut res

lxxii prius q̃ reditum capescat in superiore loco ꝙuerit. Quare motus primus cũ secundo cõtineri non põt: q̃do qes intersita serie diuellit & dirimit. Est alia ratio accõmodatior. Quicqd se in albũ ex nigro aut ex non albo cõuertit:oẽs colores qui albi non sint fuscũ flauũ purpureũ abiicit: illũ unũ q sit albus acqrit: nã in fine mutationis simul & prior color abolitus est & albedo cõcepta. Si igit ĩ eodẽ extremo. i. eodẽ momẽto ex albedine ĩ nigritiã reciprocaret: tres functiões eodẽ pũcto obiret: inalbescere denigrescere renigrescere. Quãobrẽ is q de nigro ĩ albũ ẽ motus:nulla ratione coniungi põt cũ eo q cõtrariã uiã de albo ĩ nigrum ĩstituit:aut si q̃ põt cõiungi id beneficio tpis accidit:cuius perennis continuatusq fluor: motus quoq q simul aganꝫ uideri cõtinuatos facit. Nõ tamẽ ita ẽ:sed uniuersum tps sempiterna serie cõtinet:motus deincipes & cõsequntes habẽt:nã q̃lisnã obsecro albefactionis nigrefactiõisue exitus fuerit:q̃do illud nisi q demẽtet:tueri nõ ausit: albefactiõis extremũ eẽ nigrescere:nigrefactionis albescere Atq hæc incõmoda eos: squunt:q motus oẽs posse continuari defenderent.

lxxiii Olus itaq motus per orbẽ nullas angustias plagasq accipit:si cõtinuus dicat. Nã id qđ uerbi gratia ex. A. puncto mouit:unomet ĩpetu frequentationeq: atq ut ita loquar:proposito ad eundẽ punctũ ĩ linea circulari fert:nõ. n. ad aliud punctũ ãte puenerit:quũ nullũ sit actu punctum in circulos:sed neq ab alio puncto resiliet aut regredi ad. A. quia simul ad. A. & ad. B. mouet. Nec tamen contrariis motibus agit:nã neq motus oĩs ex. A. contrarius motui ẽ:qui ad. A. procedit:sed hoc tãtũ ĩ spatio directo cõperias: ubi & finis & initiũ actu spectat:& res q̃ ita alternat eodem puncto bis modo ut fine:modo ut principio utit. Proinde necessariũ est cum reflectitur:ut eo dẽ in puncto adsit:& ab eodem recedendo mox absit:unde fit ut motus huiusmodi continuatus esse nõ possit:sed mediũ aliqđ tps ad pausam qetéq corroget. At ĩ spacio spherico qd uetat motũ geri cõtinuum nullo fine nullo initio uẽdicari. Nã dicat aliqs uelim qđ initiũ quẽ finẽ in circulo statuat: postremo qđ pũctũ afferri possit:ĩ quo necesse sit:id qđ ibi mouet:prius q̃ moueat qescet? Ita sphericus motus alternãdo reciprocãdoq solus nõ distrahit:cæteris ĩterstitiũ & diuulsio motus ĩ ipsa ꝓmutatiõe redeundi repedãdiq accidit:qa prior ille semꝑ ab eodẽ in idẽ reuertit:alteri nũq̃ in illud unde ꝓfecti sũt: sed in aliud dirigunt. Accedit qđ circularis motus nũq̃ in eodẽ spatio ẽ:qa nihil actu definitũ in circulo habeat:sed ĩcerta ĩterminataq utriq secus extrema oĩs circũferẽtiæ sunt:adeoq semꝑ alia atq alia circũferẽtia circulo orit. In recta linea idẽ spaciũ põt sæpe decurri:ut quũ qs hinc illuc: & illinc huc denuo cõmeet:qa ꝑscripta & signata sũt extrema:quapp necesse ẽ:ut ĩterquiescat anteq retro se in uiã det. Proꝑterea. n. spaciũ idẽ plerũq alternari rediriq põt:qa res in extremis q̃lẽcũq morulã trahit:pedẽ anteq referat. Nã si nõ ĩterquiesceret cõtinuato utiq motu acta retro fuisset:ut ĩ circulo cõtingit. Neq rectus ãt solusnõ ẽ cõtinuus:sed neq circularis quoq si reflecti possit:nec ĩ orbẽ ferri torq̃riq uideat:qa finis cũ pricipio iã nõ cõfunderet:neq pũcto aliquo tãq uno:sed tãq duobus uti cõtigeret. Quãobrẽ tũc eadẽ linea tãetsi spherica ꝑgrari sæpius & replicari uidebit:utpote quã nõ ut cõtinuã unãue ãpliꝫ: sed ut deincipẽ & cõsequntẽ repetere ac recurrere liceret. Cũ uero nõ reflectit:qđ in circulo mouet:sed ĩ orbẽ circũagit:tũc spacio illo ut uno & cõtinuo utit:simulq se uno cõnisu & frequntatiõe circũfert. Alioqn qua dignoratiõe uices illas nũeraueris:quaꝝneqcõstitutũ principiũ:neqcertus exitus habet. Simulatq. n. aut pricipiũ aut extremũ assignãs ĩ circulo qtẽ irreqeto tribuis. Quot si aliqs sibi q̃sdã uices ĩtelligit:id eo euenit: qa secũ ipse punctũ aliquẽ ĩ circulo tanq principiũ statuit:aliũ tanq finẽ affingit. Ex iis late patet:nõnullos physiologos ueteres ꝑperã senssisse: q dicerẽt oĩa in cõtinuo motu eẽ. Cũ. n. moueri oĩa cir

lxxiiii culari motu neq possint:neq ipsi putarẽt:sed & corrũpi generariq aliq̃:augeri alia & diminui:nõnulla ẽt alterari atq affici fateretur:ꝑserti q ortũ & iteritũ reꝝ alteratiões eẽ defenderẽt. Quũ igit circulari motu moueri oĩa nõ possint:cæteri uero motus:q in cõtrariis formis & q̃litatibus cõtinent:neq ꝑseueran tes neq ꝓpetui sint:cõficit:ne oĩa in cõtinuo eẽ motu agitatuq uideant.

lxxv Vam uero pria delationũ sit ea:q̃ exercet in globo:nũc uero apiemus. Quæq delatio ut supra ẽ memoratũ aut orbicularis ẽ:aut directa:aut ex utroq motu ꝑmixta. Simplices uidẽt priores eẽ ꝑmixtis:qa priora sunt initia q̃ q̃ de initiis ꝓdeũt. Ita restat ut ostẽdãus sphericã eẽ priorẽ directa. Oẽ qđ recta fert:aut finitã aut ĩfinitã lineã pagrat. Infinita linea eẽ nõ põt:& si eẽt ulla:nihil posset in ea moueri. Nõ. n. fit qđ ipossibile ẽ factũ eẽ:ĩfinitũ uero ipossibile ẽ ut sit ꝑcursũ. Nõ igit ꝑcurrit. Si aũt finita sit linea aut reciprocat & motus dirimit:aut nõ reciprocat & iã qescit cõsumpto & iterstincto motu. Solus itaq orbicularis simplex sempiternusq ẽ:sed & natura prius ac tpe

Nā ēt ſi nō eēt ſpeciatī ꝑbatū circulare eē ꝑpetuū:ſed ſolū illud oſtenſum:aliquē motū poſſe īmortalē & ſempiternum inſtitui;cū primū tamen cōſtat aliquem de cæteris motibus prærogatiuā illá fere nō poſſe:tenet id genus motui ſpherico aſcīſcēdū. Extra hoc ratiōe quoq; idē aſſerit:ſolum orbicularem motū eſſe cōtinuū & pennem in motu directo. Definitū pricipiū eſt definitū mediū definitū extremū ita ut aſſignari poſſit tum locus unde moueri res cœpit:tum locus quo ꝑfecta res eſt. In orbe neq; principium neq; extremum aſcribit. Nō.n.punctus hic potius q̄ ille principium extremūue fuerit:ſed ſinguli uicē principii medii extremiq; poſſident. Semp igit qd in orbē rotat ī exordio ē: ſemp ī meditullio:ſemp in exitu. Dicit tamē quadātenus cœlū quieſcere: ꝓpterea q; nunq̄ toto orbe locū egredit. Cur autem ſimul moueri cœlū & ſtare dicat ea cā ē: q; principium finiſq; rotūdo; ꝓprie centrū ē. Pricipiū ea ratione: qa definitio globi & rationis eius eſſentia de cētro & cardine naſcit. Nihil.n.aliud ē globus circuluſue q̄ æq̄lis undiq; ſecus a cētro diſtātia. Finis propterea quia lineæ a ſummo curuamine in directū extractæ recipiunt:& ꝓcunbunt oēs in centrū:inibiq; cōuiæ ſunt. Quia igit nō ad finem: ſed circa finem tale corpus mouet: finis uero ſemper eundē locū obſidet:iccirco qd ī rota mouet ſemp mouet quia nūq̄ pōt finē attingere:eundē aūt locū ſemp obtinet finis: q ē centrū: qa ſemp qeſcit & īmobile ē. lxxvi

Merito igit orbicularis motus reliquos mēſurat & regit. Dies nox hora ſine dubio motus ſunt:hos cō uerſio cœli mūdana metit. Cæteq; humanas res in orbem necti & ad ſtar ſpheræ circumagi:uerbum uerum & ab hoc motu ſumptum uidet. Sed & æquabilem & parilem eſſe agitatum illū neceſſe ē. Nā ex directis q ipulſu & ui contra natura cient ineq̄biles eſſe nulla dubitatio eſt:ſed & naturales quoq; & ſpōtanei q̄to plus ab initio ſepant:eo citatiores pnitioreſq; ſunt. Proīde ſibi celeritate obiter corrogāt q̄ nā mouent:qa quo ꝓprius accedūt ad calcē:eo iunctiora ſunt cognatis & ſibi ſalutaribus locis.

PRobatum eſt ſupra primū motorem oportere īmobilem & ſempiternum eſſe:nunc parte operis ſumma indiuiduū & īcorporeū eſſe docebimus. Ac primū quidē cōſtituamus:oē qd mouet a corpore nō natura nutuue ſuo:ſed aliena ui atq; extrinſecus moueri: cernimus nō eorū q̄ hoc genere mouentur & mouent:uim maiorem diutius mouere idē ponderis:q̄ minorem:ſed &uelotius idem ſpacii conficit:q; ualentius ſit q̄ q; infirmius. Eadem mola aſinus aut mulus die integro tantum tritici exterit comminuitq;:quātum biduo ſit optabile homini molere. Item mulus mometo ꝓpemodum uerſat:quāq̄ homo uix hora torqueat. Hæc ſi latiſſime nota perſpectaq; ſunt:impoſſibile eſt ut id quod perpetuo mouet: moueat a corpore. Nam aut finitum dixeris corpus mouens eē aut īfinitum. Certe infinitum eē non pōt:finitū ergo. Si finitum deinceps: quæro finita ſit ui:an infinita:ſi finita:afferri igitur poterit uis maior alia hæc: aut diutius eandem molem ac magnitudinem permouebit. Aut quanto uis minor. Non diutius quia tempore infinito nihil eſt diutius. Nec quāto uis minor:qa q̄ maior eſt æq̄lis minori eē nō pōt. Dices infinitā eē uim corpis cœlum mouētis. lxxviii

Quicqd igit tpe finita uis mouet:mouebit īfinita nō tpe:qa uires illæ nulla ꝓportionis cōſenſione iunguntur. Prohinc quēadmodū aſſignari nō pōt:q̄to īfinita uis finitā excedat:ita nō pōt q̄to minus illud ſit tp̄s:in quo īfinita uis mouet:q̄ id in quo mouet finita. Aut ergo infinita uis nō mouebit id qd finita & mior pōt:aut mouebit mometo nō tpe. Quoq; utrūq; abſurdiſſimū ē. Quā uero īopinabile ſit īfinitā uim intra magnitudinē finitā cōdi:uel hinc ꝓbat:q; ubi magnitudinē afferre maiorē licet:ibi & maiorem afferre uim licet. Pōt ēt ex iis q̄ ſupius demonſtrata nobis ſunt idem breuiſſime hūc in modum oſtēdi. Immobilis eſt motor prius:nō igit corpus:qa corpus oē qd mouet mouēdo ēt mouet. Quicqd .n.mouet ſi ſit corpus:aut pellēdo aut trahēdo aut uehēdo aut torquēdo mouet:niſi fortaſſe ī iactu alia ratio ſit atq; aliud genus mouēdi. Nā iaculū quū de manu iaculātis receſſit:ſuo motu ferri uidet ꝓdiu abiūcto ceſſanteq; autore. Quare orit q̄ſtio miſſa ui res:q poſſit nutu ſuo moueri:ſepato atq; ēt extīcto lxxix lxxx

q miſerit. Nec.n.pōt a ſe:qppe q̄ nō eius generis ſit:qa is a miſſu ſtatim qeuit. Ad hæc aliq reſpōdēt:non ſolū eē iaculatorē q mouerit:ſed aerē quoq; ꝓximū:q ſimulatq; illata uis iaculo eſt:ipſe ēt pmotus adagitatuſq; ſubīde quoq; iaculū moueat. Veq; hæc defenſio nō diſſoluit:ſed trāſfert difficultatē. Rurſus .n.q̄ſtioni locus eſt:quāobrē aer ille ꝓximus moueat nullo tāgente:ſi neq; moueri ꝓbādū eſt:ſi qcquid mouet ab aliquo moueri neceſſe ē. Nā magnes lapis q & herculeus dicit tāetſi ferrū trahit non ꝓximū mō & iunctū:ſed ēt remotū & lōgule deſitū:ſi tamē amoueat aut cōdat:neq; ꝓximū neq; remotū trahet. Huius rei illa cā eſt:qa ferrū aut acus q̄ ad lapidē currūt:nullā uim habēt in ſe:ſed a lapide mutuant Simul is de medio tollit aut occulit:uis illa in acu uaneſcit. Hoc idē in aere uiſit:alioqn abiūcto q miſit qeſceret & iaculū deſcēderet:ſi eandē rōnē cū actore ſuo ſeruaret: quā cū magnete ferrū. Quāobrē fortaſſe illa ſit ſeria & recta ſolutio:ſi nō mō agitari ꝓximus aer dicat:ſed uī quoq; mouēdi cōcipe: nō q̄lē ferrū a magnete p̄cariā:ſed ſui generis aliā:quā ſibi ut ꝓpriā uēdicet:& quā ꝑ ſua poſſideat & utat. Nā & ferrū cādēs feruēſq; ī mō igni cōcaluit:ſed & ꝓpriā quoq; calefaciēdi uī cæpit:quā deīceps ī alias quoq; res partiri atq; īprimere poſſit. Ita calor tanq̄ ꝑ manus tradit duratq; in aliquā multas uices:uſq; eodē prima illa uis q̄ ab igni ꝓfecta inuſtaq; ferro ē:diſpēſatiōe iſta & ſucceſſu digeſta ſenſim īmoriat & q̄ſi ſenio deficiat. Ita de aere & aq̄ dicēdū. Illa cū multiplici potētia ſint grauitate & leuitate participēt: tātū ui ſua ferri uident:q̄tū ut ferrent pricipiū:& cām extrinſecus ab actore impulſoreq; hauſerūt. Inde euenire:ut ſemet mouētia iudicent:& ꝑterea moueri ſimul & mouere aliquādiu poſſint:ac moueri quidē nō ab eo āplius q uī primariā attulit:ſed plane nutu & ptāte ſua:quā tamē ab ipſa illa ui pricipe recæperunt. Nā & aquæ q̄ feruēſcūt ſubditis ignibus ēt: iterſtinctis illis ſunt calidæ:nec ſolū hoc:ſed etiā calefaciendi ſubīde alia poteſtatē habēt. Atq; hāc cām rectius eſt:q̄ reciprocationem afferre. Ea quis fortaſſe

in iactu accidat: nõ tamẽ accipi ꝑ cauſa motus poteſt. Ná & ãbulantibus nobis cõcurſus ille & ſucceſſio aeris fit: nõ tamen ꝓpea dicimur ambulare: demũ cõmeatio illa & reciprocatio nullius motus cauſam habet: ſed ſimplex ceſſio & cõmigratio aeris é: neq; n. aer ille circũfluẽs ita ſe cõtrahit aut diffundit: ut uim ullã poſſit aut opẽ aut ipulſum afferre: ſed ſimulatq; elapſum é iaculũ continuo aer ut eſt a tergo ſe
84 oggerit circumaſſiſtitq;. Quid tu igit huic ſed cãm tribuis eius motus: quo telũ ſeparato & qeſcẽte autore perlabit. Illud autẽ arbitror ignorare nõ poſſe huiuſmodi motũ neq; unũ neq; cõtinuũ eſſe: cum multa ſint ea q̃ mouẽr: eaq; attactu ſolo cõiuncta: ſed neq; æq̃bilẽ cenſeri poſſe cõſtat cũ difformis & laceſſita uelocitas eius ſit. Hoc enĩ naturales motus a cæteris diuariãt: q; naturales initiis repigrãt: ſed frequẽtant ĩ fine alteri his obuerſe ab ĩcœptu ꝓcipites ſunt: ĩ exitu retũdunt. Quamobrẽ ſiue de motu rei proiectæ loquaris: ſiue de pulſu tractioneq;: neq; continuatio iis neq; æquabilitas competet. Primũ iactus non poteſt unus aut cõtinuus motus intelligi: quia diuerſa ſunt: quæ motum illum quaſi ſarciunt ſubcenturiantq;. Deinde nec pulſio aut tractio. Nam tam & ſi unum eſt: quod & origo & perſeuerantia illorum motuum ſit: & quia tamẽ ſingulis pulſionibus & tractionibus obeundis ſuo initio molitioneq; opus eſt: interquieſcant autores oportet tantiſper: dũ ſe ad uices identidem nixuſq; muniunt. Porro quæ ſic mouent laceſcũt & obnoxii generis ſunt. Ex iis omnibus ratio in offenſiſſima nectitur: primũ mouens in diuiduum eſſe & carere partibus: quum neq; eo moueat quod mouetur: neq; hauſtam alicunde uim cõferat: neq; opes ſuas cõtra rex naturam exerceat: ſed ſuopte ingenio ſempiternum motũ intemperet atq; influat mundo. Quod aũt ita mouet ſemꝑ uegetũ & infatigabile é: ſoluſq; motus is æquabilis leuis & uniformis cognoſcit: quia mouens nullam mutatiõem in eius perfunctione patit. Plane ut æquabilis motus ſit: neceſſe eſt id quoq; quod mouetur ab omni eſſe uarietate mutationeq; liberum.

lxxxv Aeterum neceſſe eſt primũ motorẽ aut in centro aut ĩ circulo ſedem habere: ſunt enim ea principia: ſed ociſſime mouentur ea: quæ finitima & proxima ſunt mouenti. Perniciſſimus autem motus eſt is: quo mundus conuertitur. Illic ergo eſt id quod mouet.

HERMOLAVS BARBARVS GEORGIO MERVLAE STATIELENSI. .S.

LATO In diuina illa ſua ĩſtitutione de legibus ĩter prima cõmemorat: in oĩ rep. ꝑſcribi caueriq; oportere: ne cui liceat: q̃ cõpoſuerit: aut priuatim oſtẽdere: aut in uſum publicũ ædere: anteq; ea cõſtituti ſup id iudices uiderint nec dãnarit. Vtinã hodieq; haberet hæc lex Merula uir doctiſſime: neq; enĩ tam multi ſcriberẽt: neq; tam pauci bonas litteras diſcerẽt. Nũc & copia malox librox offundimur: & omiſſis eminẽtiſſimis autoribus plebæios & minutulos cõſectamur. Et qđ calamitoſiſſimũ eſt: periti iuxta ĩperitiq; de ſtudiis ĩpune ac ꝑmiſcue iudicãt. Ex hoc fonte ꝑſuaſio illa exitialis & mõſtroſa manauit: philoſophos iure cõſultoſq; nõ poſſe eoſdẽ eẽ & eloquẽtes. Quã ſniam qa multis locis tum fando ĩ corã: tũ ſcribẽdo taxauimus: non dubito qn odia & offenſionẽ multox ĩcurrerim: aut qđ tibi frequẽs ꝓuerbiũ ẽ: iritauerrim carbones. Sed q̃do militiæ huius ſacramẽtum adiimus: capitale eſt decedere ꝑſidio. Equidẽ ſtatui mõ ĩ me aliqd facultatis ſit: nõ rixãdo iurgãdoue: ſed ſcribendo interꝑtandoq; ꝓbare cãm meã uiris doctis: ut ipſa mihi res teſtimoniũ afferat: nullam eẽ oĩno materiam: q̃ genus illud dicẽdi præſſum ac floridũ æque recipiat atq; hiſtoriam naturæ. Non eam mõ: q̃ rõnes eius particulares & ſenſiles cõtinet (ná hoc Plynius ſecũdus extra oẽm cõtrouerſiam cõſtituit): ſed eã quoq; in qua uniuerſales & ſpectatiuæ quæ runt. Quod genus in Themiſtio primus ego attigiſſe (quod ſciam) credo. Hoc meũ ꝓpoſitũ (rogo te) Merula quibuſcũq; potes rationibus ꝓuehe. Eſto mihi nõ defenſor adeo: ſed adiutor & cenſor. Quoniam uero negari nõ põt: ĩcidere in philoſophia locos: qbus explicãdis fingere ac nouare q̃dam neceſſe ſit: idq; &. M. Tullius & oẽs ueteres concedunt: modo id nobis cum ꝑfatione quadã ceu ꝑſtito honore agat: aut (ut ille ait) modo: q̃ ita nouis noĩbus notamus: latina moneta uideant ꝓcuſſa: in hoc te æquiſſimum habere uelim æſtimatorem & iudicẽ: ut ſiqua in libris his inueneris: aut oĩno factitia: aut licenter: ne dicam ĩmodice ac duriter trãſlata: aut ꝑ abuſionem audacule trãſpoſita: aut imitatiõe aliqua fortiter afformata: culpam tu nobis hanc totam præſtes atq; condones. Nec tamen multa te (ut arbitror) offendent: decem ſummum aut circiter uerba opere toto cõperies: quæ arrepta de foro dici nõ poſſint: atq; horum etiã num aliqua iam latinis auribus trita deſumpſimus: aliqua ipſi peperimus. Cætera nõ abhorrẽt ab uſu uel doctox. Sed explicare non poſſum q̃ mihi hæc quæ ſcripſi non ſatiſfaciãt. Non q; melius potuerim tum cum illa ſcribebam: ſed qđ nũc: ſi mihi eadem exigenda ſtillo eẽnt: infinitum q̃ uideant mihi poſſe & cõmodius & locupletius dici. Nec mihi aliquis illud obiiciat: cũ te excuſaris barbare quid loqueris? Non. n. ad id ualere hoc: quod modo dixi: uolo: quo qui ꝑfrixiſſe ſe quærũt: ſed ut declarem me in illa hæreſi conſtantius perſtare: ut putem fere facillimũ eſſe philoſophiam latinis litteris mandari: quãdoquidẽ illa ipſa minus latina: q̃ aut q; ĩ rariore ſunt uſu: aut q; priuata & ſua philoſophis ſunt q̃ſita: uenia dicere neceſſe habuimus: nihilominus arbitramur poſſe illuſtrius & elegãtius nominari. Alioqn ego ea nõ ꝓinde ſignãda eẽ recipiẽdaq; cẽſeo: ſed tãtiſper dũ aptiora: aut iuenio: aut ab aliis doceor: tãq; ꝓcario iis utemur. Dicauimus porro tibi libros Themiſtii de ingenio aĩæ utrãq; ob cãm & ut argumẽro hoc utcũq; ſcires: te a nobis amari coliq;: & ut agnoſcẽs in nobis ĩpetus aliquos bonæ frugis ĩdices: ꝓ tua bonitate hũanitatæq; qbuſcũq; rebꝰ poſſes faueres. Vale. Venetiis. M. cccc. lxxx.

THEMISTII PARAPHRASEOS DE ANIMA LIBER PRIMVS: INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

QVOM Enarrandis interprætandisq; iis: quæ de aïæ natura traduntᵉ: q̃sieri ꝓxime p̃ot sequi Aristotelem uelimus: conari nos oportet inuoluta & obscura eius institutionis: quæ de hoc ab illo ædita ẽ. aperire & illustrare dicendo: illustria simpliciter ad uerbum trãscribere: ambigua & controuersa dissoluere. Postremo id: quod aliquãto opositius estᵗ: breuiter & concisim astricta planius fusiusq; explicare. Nam quõ pleraq; oĩa Aristotelis scripta eiusmodi habeantᵉ: ut demirari p̃stantiam hoĩs eius facile suppetat: nulla ꝓfecto cõmentatio estᵗ: in q̃ ille pinde ingenii sui uim atq; sublimitatẽ ostẽderit: atq; in ea q̃ rõnem aïæ cõtinet. Siue.n. multudinẽ q̃stionum quæras siue copiã rerꝝ pulcherrimarꝝ: siue doctrinæ subtilitatem & ubertatem: eiusmodi sunt eius libri de aïa: ut uni illi homini: oĩa quæ ad hoc genus ptinẽt: inumerato fuisse cõstitisseq; uideanᵗ. Adeo intelligiᵗ: ne numerando quidem percensendoue attingi illa a ueteribus potuisse Atq; hæc omnia liquido mox intrantibus patebunt.

De utilitate & præstantia scientiæ de anima. CAP. I.

STatim itaq; hunc in modum ordiᵗ. Omnẽ noticiã omnẽq; scientiã tum bonã pulchramq;: tum nobilem atq; eximiã uideri. Accidere uero ut altera sit nobilior & pulchrior altera: aut propter euidentiã demonstrandi: aut ꝓp subiectæ materiæ præstantiã. Id licet ĩ Geometria & Astromonia animaduertere. Geometriæ certitudo demõstãdis rebus & idicãdis maior. Astronomiæ nobilitas amplior merito eius naturæ: circa quã uersaᵗ. Demõstratiões uero ꝓbatiõesq; eius beciliores aliquãto q̃ Geometriæ sunt: ꝓp quod de rebus agit ferẽtibus & agnoscentibus motũ. At in ea scientia quæ ad animã ptinet bonũ utrũq; repias: & constantiã demõstrãdi & naturæ nobilitatẽ. Constantiã ea ratione: q; aliæ scientiæ ab hac scientia suã cõstantiã & certitudinẽ reponunt. Nobilitatẽ iccirco: quia cæteris rebus: quibus formaᵗ mundus ĩgeniũ animæ fere antistat. Atq; hoc uerum siue ĩfimam & despicatissimã spectes: quæ tributa arboribus estᵗ: siue summã illam: & nobilem intellectum ac mentem: q̃ seu ps animæ sitᵗ: seu potentia: seu deforis immigretᵗ: atq; insinuet se nascentibus: seu natiua sitᵗ: atq; itus comuni ortu ꝓueniatᵗ: quidnã illa admirabilius esse põt atq; diuinius? Tertium id nos ad præsentem curã maxime inhortari atq; incendere debet. Quod quũ reliquæ scientiæ nullã fere nobis oportunitatẽ occasionemq; ad cætera afferãt cõdiscenda: quæ extra se sintᵗ: una cognitio animæ ad noticiã ptinet omnium rerꝝ: ad eamq; magnum atq; incredibile habet momentũ. Nulla.n. ps philosophiæ estᵗ: cui hæc nõ præseruiatᵗ: cui nõ sit q̃cõmodissia. Ac uirtutes quidem negocioſas actuosasq; facilius cõsequemurᵗ: si substantiam atq; uim animæ: cuius illæ ceu decora quædã hõestamenta quæ sunt habuerimus pspectã & cognitã. Naturæ uero atq; mũdi cõtẽplatores exploratoresq; q eẽ poterimus? si nobis ignorabiᵗ ea natura: q̃ fons atq; initiũ sit oĩum motuũ? Fortasse & corporꝝ omniũ præsertim aïalium atq; plantarꝝ? Quãobrẽ aïa si se prius ipsam bene ac plane cognouerit utiq; erit dignissima: cui de aliis rebus disputãti diffiniẽtiq; fides habeaᵗ. Si uero sibi ipsi ignobilis fuerit: aut si se falsã habuerit: q sit æquũ utᵗ de rebus aliis recte sentire aut decidere uideaᵗ. Atq; hæc fere est huius sciẽtiæ utilitas.

De difficultate scientiæ de anima & definitionis. CAP. II.

NOn estᵗ autẽ ꝓpterea molitio hæc impendio facilis: nisi forte magis & difficillima: nam neq; quæ res anima sit in promptu estᵗ cognoscere: neq; leuissimum definitionẽ eius afferre. Primum ratio finiẽdi quæ sitᵗ optima: & quo genere contineaᵗ: adhuc lõge dubia est apud philosophos quæstio: neq; apud philosophos modo: sed ẽt apud oẽs: q sciẽtias utcũq; sermocinales attingunt. Oẽs enĩ rebus: q̃s tractant: adhibere definitionẽ conanᵗ. Ac aliis qdẽ una ratio atq; uia uideᵗ esse finiendi oĩa: quæ p se sunt. Alii cõtra putãt nõ esse unã rõnem definitionũ omniũ: sed prout diuersa negotia fuutᵗ: ita diuersas esse definiẽdi rõnes & uias. Quod si ita ẽ difficilior nobis cõsideratio præfertᵗ: quia necesse sit primũ id q̃rere quisnã in q̃s res modus definiẽdi cõueniat. Sed idẽ scrupus eueniet ẽt si unã esse definiendi formã cõcesseris: siue.n. finire oportet secando diuidẽdoq; ut Platoni placebatᵗ: siue cõponendo colligẽdoq; ut Aristoteliᵗ: siue alio genere demonstrando: necesse erit semp cuiusq; rei ꝓpria tenere & uestigare principia: si naturã illius explorare & cõpræhendere debeas. Ita in eãdem difficultatẽ incideris: quod enim ĩ rebus discrimẽ estᵗ: idẽ esse ĩ principiis rerꝝ oportet. Proĩde aliis negociis alia principia tribuuntᵉ: alia superficiebus: alia numeris: etiã si in illis ꝓpinqua & cõfinia uideanᵗ: utpote q̃ cõueniãt genere quãdo ĩ principio quãtitatis & numeri & supficies reponuntᵉ. Ex iis utrũq; liquet ut necessariũ ita laboriosum esse de anima scribere.

De q̃stionibus ptinẽtibus ad substãtiam aïæ cognoscẽdam: & quæ sint in definitione animæ adhibenda. CAP. III.

DIsseramus ab iis ꝓxime q; & q̃ta a nobis ordinẽ psequẽtibus q̃renda & determinãda aïa sint Primum natura ipsius & substãtia accipiẽda estᵗ: deinde accidẽtia: q̃ illi iuncta sintᵗ: noscenda. Horꝝ alia aïæ ꝓpria sunt ĩtelligere cõtemplari. Alia nõ qdẽ ꝓpria: sed q̃ p aïam tamen aïalibus tribuantᵉ delectari dolere sentireuisiones cõcipere. i. imaginari. Cum igiᵗ deæ res potissimum habe

ant:in quas ois de aĩa inqſitio digerit.i.qbus tota hæc cõmẽtatio cõſumitatq; cõſtat: ipſa uidelicet ſubſtantia aĩæ & eius accidentia.Primũ uident ea q̃renda:q̃ ad indicationem ſubſtãtiæ ptinent. Id cõmodiſſime fiet ſi genus ſũmum:in quo illã cõtineri neceſſe ẽ:prio loco adhibuerimus q̃ſtione p̃miſſa:utrũ id eẽ ſubſtãtiã:an q̃titatẽ:an q̃litatẽ oporteat.Præterea nõ mõ lõgiquũ illud ſupremũq; genus iueniẽdũ ẽ:ſed ẽt ꝓximũ & iũctũ.Non.n.ſuos nũeros definitio hois hẽat ſi ſubſtãtiã dicas:ſed ſi aĩal afferas cõpto aſſertoq; genere:ſequẽs ẽ de quonã genere loq̃re teſtari.Nã cuiuſq; generis biceps rõ eſt:qa oportet aut actu eẽ id:aut potẽtia.Ouum & ſemen potẽtia nõ actu aĩal ſunt:auis actu nõ potẽtia animãs dicit:cum actum uſurpo pfectionem intelligo.Quorſum hoc dicamus ſequẽtibus ꝓpalã fiet.Erit ergo princeps q̃ſtio utrũ aĩa ptãte ſit:an actu potius & pfectione ſubſtãtia:pfectio itaq; biuio diſtrahit in primã q̃lis ẽ
vii habitus & poſſeſſio:in ſecũdam qualis eſt uſus geſtio adminiſtratio functio.Scrutandum & illud diuidua ſit an idiuidua.Et ſi diuidua uideãt ſit ut corpus & moles:an ut ars & diſciplĩa potius:q̃do & medicinalẽ & phĩam in mẽbra diuidi complura ſcimus.Si indiuidua defendant:ſit oĩno ac penitus ſimplex nullius p̃mixtionis aut coalitus aut multitudinis particeps.An in partibus q̃dẽ nulla euariatio habeat:ſed in potẽtiis & uiribus tum p̃mixtio:tum diſcrimen poſſit intelligi.Et hercules ꝓbare alteraq; neceſſãrium eſt.Nam pars a parte diſpeſcit.Potentia uero a potẽtia officio ſolũ & actione diſtinguit.Hinc alii multaq; eẽ potẽtiaq; aĩam rentur:ſub una tamẽ uniuerſitate ſubiectoq; collocatã. Alii artibus & membris multiplicibus dirimũt:quas & loco diſcludũt & diſparant:quẽadmodum Stoici fortaſſe & Plato. Quartũ ordiné ea q̃ſtio obtinet eadem ſpecie ois aĩa cenſeat nec ne: aut ſi nõ cenſeat:utrũ oẽs ſub uno ſaltem genere cõtineant:ut hois & equi animæ.An ẽt ĩ generibus quoq; diuortium ſit: ut q̃uis homo & equus ſub animali collocent:animæ tamen ipſoq; non uideant ſub uno aliquo genere animæ compræhendi.Hos ſcrupos diluere nõ eſt:niſi uniuerſa totius aĩæ contẽplatio adeat:quã diligentiã a prioribus ſuperhabitam uideo:qui cum de anima tantum humana tractarent cõfertum obitus de omnibus putauerunt.Nos plenam commentationem animæ fuſo & numeroſo examine moliemur.

viii Vtrum una definitio uniuerſalis ſit omnibus animis quærenda:an ſingulæ ſingulis generibus accomodandæ. CAP. IIII.

PRimũ illud pede eundũ ẽ utrũ una definitio oĩbus animis habeat & una eſſentiæ ratio: an alia equo:alia homini adiungat.Dico aũt ſicpote,Eſt definitio aĩalis ĩ uniuerſum hæc:ſubſtãtia animãs ſentiẽs. Eſt & ſeorſum definitio hois hæc:aĩal rationale morticinũ.Is igit qui definitionẽ aĩæ ueſtigat:debet ne talẽ quærer q̃lis ad aĩal:an q̃lis ad hoĩem ptinet.Atq; hoc nõ abſimile eſt ac ſi id dubites in eo:utrũ aĩæ finitio ut ſpeciei certæ ꝑ collationẽ ad ſingularia reddẽda ſit:quẽadmodũ ſi hoĩem ꝑ Dionẽ & Theæcetũ & Socratẽ definires:an tanq̃ generis in ſpecies ac membra diuiſi:neq; paꝛ refert hoc:an illo mõ definias.Genus.n.aut mera notio eſt ſine euidẽti ſoliditateq; aliq̃:ſed ex tenui ſubobſcuraq; ſimilitudine ſingularium collecta:aut penitiſſime nihil:aut q̃ ſingularia multo poſterius. At ſpecies natura quædã eẽ amat & forma.Nã rõ hominis ſimul atq; iugata materiæ eſt :hõ fit.Certe & ſeorſum illa pulcherrima cõſideratio ẽ:utrũ nomina generaꝛ ſpecieruq; notiones fabraq; animi ſint:an naturæ potius aliquæ ĩ ſingularibus cõtẽtæ.Sane uident illa nudis notionibus ꝓximaq; tamẽ cũ ex ſingulariũ collatiõe ac ſimilitudine reponant:in ſingularia & naturas euidẽtes:ac ſolidas recidãt.Nã neq; aĩalis notio ſubſtãtia ẽ aĩata ſenſibilis:multoq; minus notio hominis põt aĩal eſſe rõnale mortale:ſed ſingulares hoĩes ꝓprie aĩalia rõnalia & dicunt & ſunt. Atq; hoc dilucebit uel hinc ſiqs unũ dũtaxat hoĩem toto orbe cõſtituat:quẽadmodũ fabulæ diluuii tpe Deucalionẽ fuiſſe teſtant: nimiaꝛ tũc hominis definitio ĩ unius hois rõnem icluſa cõpræhẽſaq; fuerit.Verũ hæc cõiunctiora ac cõmodatioraq; ſunt tractatui:q peculiariter generibus & ſpeciebus dicat.

viiii Vtrum in animali uno multæ animæ cõtineant:an una tantum:quæ tamen diuerſis partibus:ac uiribus cõſtet. CAP. V.

NVnc de nũero aĩaꝛ agãus:qd plãe diligentẽ inqſitionẽ expoſtulat. Primũ id ſubit quærere: an multas ieſſe aĩali aĩas ſit putãdũ uegetalẽ altricẽ appetibilẽ itellectualẽ:quẽadmodũ & particulæ:ĩ qbus illæ ſunt poſitæ:an multas qdẽ ĩ uno aĩali nõ eẽ. Sit.n.deridiculũ : ut diuinus inqt Plato: tanq̃ troianũ equũ iſideãt:plures aĩas ĩ quolibet hoĩe cõtineri:ſed ſingulas in ſingulis: q̃ pti bus tamẽ differẽtibus cõſtẽt.Alioqn uel ſi unã:ſed iterſtinctã direptãq; ptibus ſtatuerimus difficile determinatu erit:q̃leſnã ſint:& quo genere differãt:hoc ẽ utaꝛ alia nutrix alũnaq; ps ab auctrice: & utraq; ab illa cui ꝓcreãdi uis data ẽ:an rõne ſola diſtẽt:ſubiecto nõ diſtẽt.Vtcũq; tamẽ tres illæ ſe habẽt iterſe uidẽt ab imaginaria & appetibili diſcedẽ:nec ſolũ ſpeciei:ſed ẽt regiõis & ſubiecti diſcriminibꝰ ſepari. Pleraq; nutriunt augẽt & ꝓcreãt:qbus nec ſentiẽdi:nec uiſiões cõcipiendi:nec appetẽdi facultas habeat. Quẽadmodũ ſentiũt aliqua:quæ tamẽ intelligentia careãt.

Vtrum de membris prius q̃ de integritate agendum ſit:& de actibus q̃ de mẽbris & partibus:& de ſubiectis q̃ de actibus. CAP. VI.

x SEd ſi q̃dam partes diuerſæ:q̃dam eædem cognoſcunt:quæri ſolet:utrum de anima uniuerſa prius:an de partibus ceu notioribus diſſerendum ſit.Poſſet ſane cuiq̃ ipſum totũ notius & manifeſtius uideri q̃ membra:qa in magnitudine quoq; prius ipſam integritatem:q̃ ptes ſenſu ꝓcipimus.In docẽdo quoq; ab uniuerſalibus ſemꝑ periẽ ac euidẽtioribus & clariori bus auſpicamur.Ecõtrario neſcio quonãmõ ptes uidẽt notiores eẽ q̃ totũ.Nã priora ſemꝑ initia iis ſũt q̃ de initiis ꝓdeunt:totũ porro ex ptibus ꝓdeat neceſſe ẽ.Quot ſi prius de partibus eſt agendũ ſuccedit

illa inq̃sitio de earũ substãtiis prius: an de actibus & functionibus sit tractãdum: ac maiori quidẽ ex pte momẽta ipsa & opa aiæ cognobiliora q̃ ipsa aia sunt. Ná sentire se atq; imaginari nemo est q nõ intelligat: fide ad id uel experimẽti ducta: quorũ iudicio nullũ exquisitius ẽ. Quid aũt ipse sensus sit non oẽs percipere idonei. Deide si de actibus prius est dicẽdũ: iuncta q̃stio est: utrũ actus ipsi prius: an incidẽtia: quibus in actũ cient sensus: tractari explicariq; debeãt. Fere. n. notiora sunt ea: quæ percutiũt sensum: q̃ ipsa pcussio: ut uisilia q̃ uisio: auditilia q̃ auditio: fortasse etiã intelligibilia q̃ intellectus. Opponunt̃ porro hæc per relationẽ: sensile respõdet ad sensum: itelligibile ad intellectũ. Atq; hæc & tot capita quæstionũ habentur: quæ ad animam pertinent: quæq; simul explicatæ dissolutæq; fuerit: ad definitionẽ eius ornandam farciendamq; necessariæ & commodissimæ uidebuntur.

Accidentia cognita conferre ad cognoscendam naturam substantiæ. CAP. VII.

VErum si cuiusq; rei definitionẽ rectã accæperis: nõ solũ usui tibi erit ad ea quoq; accidẽtia p noscenda: quæ p se contineãtur in re. Quod qdẽ uidere i mathematicis licet: ubi ex lineæ di xi
rectæ & arcuatæ: itẽ ex trianguli & plani definitionibus: facilia perspectu & cõpertu sunt ea: quæ per se figuris illis dicunt̃ accidere. Nõ solũ in quá istud huc proderit: sed etiã uice iuersa: si accidentia pfecte cõplexus fueris: magno id tibi adiumẽto: tũ ad notitiã substantiæ: tũ ad molitionẽ definitionis erit. Dixi si perfecte cõplexus fueris: nõ ut ad id minus demonstrationẽ adiungeres: sed sat é ea perseq; quæ aut ĩcurrant insensum: aut quæ possint cogitatione imaginationeq; cõprehẽdi. Ná remota admodũ accidentia & translatitia: quæq; naturá rei de longinquo conniueant nec attĩgant: ad rationẽ definiendi nõ conferunt. Quod genus peccat Chrysippus: q quom deũ finiturus asserturusq; esset: id ex tẽplis altaribus sacrificiis statuis cõprobat: ratus argumẽta id genus magnã uim ad monstrãdum illud habeṫ: ueꝝ aliena illa sunt & a natura deoꝝ abiũcta. At moueri sempiterno agitatu: & Apollinẽ sortibus futura p̃cinere: Aesculapiũ deplorata cõclamataq; hoĩum corpora uitæ reddere: momẽta sunt ad definitionẽ dei efficacia & ꝓpria ut ita dicaṫ. Deus est aĩal sempiternũ prouidẽs & beneficiũ homini. Plane oĩs demonstratiõis pricipium definitio obtinet. Tãtisper obambulatio quædã & circulus est. Vt. n. ex accidentibus definitio statim elucet: si scienter & recte de iis: quæ extrinsecus apparent sumanṫ: ita ex definitione accidentia addicunt̃. Sane i qbusdã faciliter a definitione in notitiã accidẽtium ꝓcediṫ: ut in mathematicis: in quibusdã e cõuerso ꝓcliuius ex accidentibus in definitionẽ subiṫ. Quod fere in naturalibus uisitatur. Est aũt uitiũ in accidentiũ enumeratiõe uel maximũ afferre: quæ nihil ad definitionẽ facere uideanṫ. Cõtra quoq; in assignãda definitione grauiter deerraueris: si ex cõcæptu uerborum nullum accidens eius rei compareat: quæ definiṫ. Quãobrẽ omnes eius generis definitiones. i. ex quibus nulla potest coniectatio accidentium elici: nimirum dialeticæ atq; adeo inanes habentur.

Perquirendum esse: utrũ omnes affectiones sint cõmunes animæ & corpori: an alteræ alterius propriæ peculiaresq; habeantur. CAP. VIII.

NEc est minus iis quæ dicta sunt utile: ad substãtiã aiæ explicãdã: opera eius oĩa & affectiones xii
diuidere i cognoscereq;. Sint oĩa ea corpori & aiæ cõmunia: hoc est ꝓmixtiõi: q̃ ex aia & corpore ꝓuenit: an ex iis alia aiæ habeanṫ: alia corpori ꝓpria. Atq; hoc q̃q̃ prius est ut sciamus: perq̃ difficile tamẽ atq; ipendio arduũ uideṫ multis adeo futuris q tum audere: cõcupiscere ob: rasci: tũ sentire & intelligere peculiares eẽ aiæ affectiones affirmẽt. Ac mihi qdẽ uideṫ plurimæ aĩalis pfunctiones ais haberi corporibusq; cõmunes. Aiæ tamẽ siqd aliud itelligere propriũ ẽ. Cæterũ siue intelligere imaginari ẽ: siue nõ põt sine imaginatione cõtingere: fieri negt: ut hoc quoq; officiũ sine ministerio & usu corporis obeaṫ: cũ nisi uia ꝓcurationeq; sensuũ uisa & imagines ais ĩsculpanṫ. Quãobrẽ xiii
statim quæstio hæc decidi & definiri põt hoc genere. Si qd est aiæ opus: aut affectio ꝓpria: potest contingere ut aia seorsum a corpore sit: sed si nihil est soli aiæ ꝓpriũ: ĩmo corpus ad oĩa munia in societatẽ participatumq; recipiṫ. Siue illud hoc est qd' oculis cerniṫ: quodq; forma ista: quæ sub obtutum uenit & figura monstraṫ: siue interius & latentius aliud: quale cõminiscebaṫ Plato: nõ põt cõtingere: ut seorsum a corpore habeatur obmaneatq;. Alioqn ociosum aliquid natura creauerit: quod defendi nõ põt. Est. n. compertum hoc nihil in natura torpere nihil feriari: sua in singulis rebus ingenia contineri: officia quæq; & gestiones suas agnoscere agitareq;: & quasi pensa persoluere. Erit fortasse aliquis qui rationis huius inductionem ceu minus sanam: aut seriam repræhẽdat: sed qui hoc cauillatur uim argumẽti nõ peruideṫ. Calumnia autem talis est. Oportebat iquit accæpto consequẽtis oppositio: ita tollere demolirique antecedens: at in nostra ratione contrarius ordo seruatur: nam sumpta eius quod primum in connexo erat priuatione: infirmatio postremi subiungitur. Verum qui tã male animatus est: ut hæc quæ in dialetica: atq; in exercitio argutiarum iactata & prompta omnibus sunt ignorasse Aristotelem putat: is plane ignorantissimus uidetur: nam uerbum illud: posset̃ contingere: quo Aristoteles in ratione sua utitur: non habet necessariam cõnexionem: tunc enim uerum sit perempto quod sequitur: interimi quod procedebat: sed possibilem & contingentem tantum: in quo genere obseruatio in contrarium est: ut abolitio antecedẽtis: aboleat consequns. Ea res hoc exẽplo patuerit. Si nauigauerit Dion põt contingere ut bene & prospere nauigauerit: ergo si non nauigauerit non potest contigere ut bene & ꝓspere nauigasse dicatur: non autem sequitur ergo si nõ potest cõtingere ut bene & prospere nauiget: ne nauigare quoq; simpliciter poterit. Idem de eo qui aliquid agat: proficiscatur: ambulet: currat. Demũ eadẽ in oĩbus ratio erit: i quibus cõiunctio incidẽs cõtingẽsq; habebiṫ nõ necessaria. Eodẽ modo si aĩal erit quod procul est & ad nos accedit: potest cõtingere ut sit equus: igitur si animal non est: neq; equus

utiq; ut sit: põt cõtingere: nõ autẽ sequit: si nõ est equus: neq; igit aial: semp. n. id quod sequit contingẽ ter: tãq; pars antecedentis sit: ꝓpterea q; quãdoq; accidit: quãdoq; nõ accidit. Ita q antecedẽs iterimit: to tũ interimit: toto aũt sublato sequẽs ẽ pti quoq; abolitionem afferri. Sed & seorsum quoq; ipsum antecedens litigiosum cõtrouersumq; ẽ: in quo dicit si quod ẽ aiæ opus ꝓpriũ: põt cõtigere ut sepet: aiũt id nõ esse necessariũ: quo possit accidere ut ꝓpriũ opus hẽat aia: non sit tamẽ sepabilis: quẽadmodũ ne oculus aut manus a corpe separi possunt: etiã si ꝓpriũ aliquod opus oculoꝝ: aliquod manuũ sit. Porro illa propositio: quæ p negationẽ antecedentis elidit & perimit cõsequens: si nihil est aiæ ꝓpriũ: separari igit nõ põt: necessaria est nec oblocutorẽ inuenit. Quippe quoq; præclarũ illud & idubitabile ꝓloquiũ profatũq; uendicet: in quo dicit: nihil a natura sine usu aliquo fieri: q̃obrem igit affirmãt aliqui amare odisse irasciq; aiam. Certe quẽadmodũ dr: q̃ta uis pila planitie puncto tãgi: nõ q; planities aut linea possit ipsa seorsum cõsistere: sed q; regula: in qua sit illa planities directa: neq; q; pila possit contingi. i. ipsa fi
xiiii gura: sed q; æs: in quo illa sit forma. Nã neq; rectitudo a regula: neq; figura ab ænea pila: neq; tactus pũcti: imo nullus oino tactus a corpore: aut a toto abiũcta sunt: ita & aiæ affectiones cões uidẽt eẽ cũ corpore: lætari: dolere: timere: audire: amare: odisse: irasci mitescere. Horum nihil potest aia perpeti sine ui opeq; corporis: utpote per qd plerũq; secretæ etiã animi cogitationes: & affectus prodant. Nã & in ruborẽ effundimur: cũ uerecũdia cutẽ accipit refugit metu sanguis: & pallore frigescimus. Atq; hæc qdẽ neq; ipsis poetis ignota sunt: ut in illo. Oculis micat acribus ignis. Et i illo. Palluit & gelidus coit in præcordia sanguis. Dentibus ora strepunt. Est autem argumẽto uel maximo huiusmodi affectiones haberi aiæ corporiq; cõmunes: q; quomodo causæ alioquin magnæ plerũq; icidant aialibus & irascendi & metuendi: neq; metu tamẽ tentant: neq; iracũdia cõmouentur: interim ex diuerso leui sæpe irritamento grauiter excandescunt: proinde ad iracũdiã proniora sunt in fame aut siti: aut siq̃bus humoribus ifestentur: qd maxime melancolici subsinẽt. Hi ualitudinis uitio & naturæ suæ tẽperamẽto minimis q̃ busq; periculis cõsternant. Ita oia hæc uident ex uaria corporũ mixtione atq; habitudine proficisci: & pro tẽperaturæ modo remissius uel itensius fieri. Neq; uero corpus tãq̃ instrumẽtũ & machinamẽtũ affectionũ est: q̃lia sensibiliũ uiriũ sua sunt organa & internũtia sentiẽdi: sed maior quædã affinitas est corpi cũ perturbationibus aĩ: q̃ sensibus cũ instrumẽtis. Hæc si paulo affecta lacessitaq; fuerint: munus sentiendi legittimum abrũpunt & ipediunt. Corporis mala permixtio non ipedit affectiones: sed promouet potius atq; exacuit: ut possit intelligi corporis naturam proxime cum affectionibus conuenire.

Animæ definitionem esse cum materia coniungenda: & quid sit definitio physica & dialetica: & quæ scientiæ: quibus modis definiant. CAP. IX.

xv Hæc si ita habẽt: necesse est in definitionem aiæ adhideri materiam: q̃obrem omnes materiam affectibus definiendis adiungunt: quemadmodum is qui iram dixit feruorem sanguinis circa cor cã puniendi doloris. Igit ad physicũ pertinet de ea aia noscere quæ ad suas affectiones actionesq; materiam requirit: q̃q̃ diuersa ratio est: qua finire physicus solet ab ea: q̃ dialeticus. Huic solius formæ negotium ideo iram finit: ut sit doloris ulciscẽdi cupiditas. Physicus materiam corrogat eoq; tam terminat: ut efferuescẽtiam sanguinis circa cor dicat. Ratio. n. iracundiæ libido & studium illud est reponendæ uindictæ. Sed rationem hãc atq; formam: idest desyderium tale in tali materia esse collocatum oportet. Quemadmodum definiturus domum alius forma & ratione cõtẽtus est. Hoc modo. Domus est custodia & defensio a uẽtis imbribus caloribus frigore. Alius sola materia. Domus est ligna lateres intrita. Erit & cui utrũq; complecti studium sit. Domus est munitio ab iis q̃ de foris ingruant ex tali aut tali materia. De tribus his: quod genus physico conuenit? Vtrum id: ĩ quo solius formæ fit mentio prætermissa & neglecta materia? an id: in quo solius materiæ admonitio habetur forma superposita? an id potius: in quo iũctim forma & materia declarat. Quot si postremũ hoc genus philosopho naturali congruit: cui sectæ reliqua duo uendicari aut tribui debent? Certe definitio: in qua sola uis formæ affertur: quæ seorsum consistere: confirmationemq; & soliditatem habe
xvi re non potest: sola dialeticis ascisciturunde illa plerũq; futilis inanisq; habetur. Ea uero quæ materiam tantum & affectiones eius quæ abiungi non possunt sectatur: nullius quidem fuerit nisi eius qui naturam exploret: quippe qui circa omnia uersetur: quæ materiam & eius opera atque affectiones appellent: sed cessans & manca nisi formæ meminerit. Ac formam quidem semper in definitione collocare debemus: quæ locum principem teneat: ita tamen ut a materia non recedamus: etiam si forma ratione possit abiungi. Et enim formæ naturali materia semper opus ususq; est. At mathematicis lineam directam citra materiam definire conceditur: quia res quæ apud illos tractantur a nexibus materiæ liberiora exultioraq; sunt q̃ forma naturalis. Atq; hoc ut distinctius capiatur paulo altius ordo petendus est. Naturalis corporis opera: alia naturalia sunt: alia extrinsecus ueniũt. Naturalia sunt calor: frigus: siccitas: humor: nutritio: auctio: minutio. Extrinsecus ueniunt quæ artificio aliquo comparantur. Artificium aliud materiam exornat: aliud defectum & inualentiam corrigit. Materiam exornant excussio res: significi: postremoque sellularii. In ualentiam corrigit medicina: agricultura. Est & genus tertium siue id affectionem uocare: siue accidens malis: quod quãquam non potest a corpore naturali euidẽter seiungi: inest tamen in corpore ut naturale non est: quo numero sunt illa rectum: inflexum: triangulũ:
xvii concauũ: deuexũ. Demũ in oibus: quæ sibi mathematici contemplantur naturales affectiones a cõspectione sua reiiciunt: solas merasque magnitudines: & nuda: atque inania spacia extimant: finiendis his neq; materiam neq; naturalem qualitatem adiungunt. Iterum quoq; alio initio ordiendũ ẽ. Circa for-

mam plurimæ habentur ſpeculandi rationes & uiæ. Forma enim aut naturalis eſt: aut mathematica aut artificiaria. Naturalē & phyſici: & dialetici occupant: ſed dialetici materiā negligūt: phyſici ſemp ac curāt: cæteras formas artifices & mathematici ſortiunt. Hoꝝ alii ſolitarias & abſolutas cōſiderāt: aliis in materia negotiū eſt. Quāobrē ut illis ſemp ſine materia: ita his nūq̄ ſua cōmentatio eſt. Ille ſummus ſupremuſq̄ omniū artifex uidet: q circa ueras formas: ideſt quæ ab omni nexu & mancipatu materiæ aſſerunt: ſtudiū ſuū exercet. Cū dico ab oī nexu: intelligo eas: quæ tū re: tū cogitatatione a materia ſeq̄ſtrant: quales primus ultra mūdanuſq̄ phyloſophus ſpectat. Atq̄ hæc quaſi extrinſecus diſtincta dige xviii ſtaq̄ uolumus: utpote quæ nō admodū aliena ab hoc iſtituto ac ꝓpoſito uiderent. Sed referenda ē unde deerrauit oro. Dicebamus aiæ affectiōes a materia naturali animaliū ſeparatas nō eē: neq̄ ſicut ſupficies pōt præcidi rōne: ita poſſe irā: timorē: & reliqua: ſed hoꝝ omniū definitiones cōmuniōe corporis: quod i iis apertiſſime cōmouetur exagitaturq̄ conflari & conſtitui oportere.

De ſententiis ueterum de anima: & de opinione Democriti. CAP. X.

HIs ita præguſtatis: deiceps pedē cōferre par eſt: ſed prius eſt ut ſnias uetex diſgrāus. Et her xix cules æquū ſit eos ad cōſortiū diſputatiōis huius corrogari: q i ꝑte hac philoſophiæ: aut aliqd inueniēdo: aut ſcribēdo & cōmētando nos iuuerint: ut & bene ab iis dicta recipiant in fide: & cōtraria repudient. Quo duæ res ſint qbus inaia ab aiantibus differūt. Altera q aialia uident ꝑ ſe moueri: nō uident inaia. Altera q ſentiūt hæc: illa nō ſentiunt. In duo hæc diductio ſectarū facta ueteribus ē: alii de motu: alii de ſenſu finitionē aiæ colligūt. De motu Democritus Anaxagoras: fortaſſe etiā Plato. li q arbitrabant id q nō mouet mouere alia nō poſſe: aiam innumero habuerūt earū rex: quæ mouerent. Vnde illā Democritus ignē & caloré quēdā eē credidit: quo. n. innumerabiles figuras oriri moueriq̄ diceret: q̄s atomis ſuis referret accæptas: earuq̄ panſpmiā. i. uniuerſitatē ſemina riū: elementūq̄ totius naturæ cōſtitueret. Putauit aiam ex iis quæ rotūdæ orbiculataq̄ haberent: conſtare: argumēto: tū q figura illa maxie penetrare uideat ī corpora: tū q ſimul agitat ipſa aut pellit ſecū alias quoq̄ res ſubīde rapit & cōmouet. Nihil aūt mirum eē: ſi oculi aſpectū eius nō capiunt: q̄is corxx pus eē dicat: nā & illa quæ ꝑ aerē uolitāt ramētā ut ipſe appellat & papuli: quorū ingēs uis turmati ſene ſtris in ſole adaptis inferta lōgos per totos radios tractu reciprocat: niſi ſudo cœlo & ſolo aſſerto oculis uſurpari nō poſſunt. Quāuiſq̄ aer ſpeciem præbeat inanis cuiuſdā æquoris: ſunt tamē ī eo ſolida corpora: ſed īdiuidua pauxillaq̄ ac minutiſſima: qbus oppleī proinde atomos alias maiores: tardioreſq̄: alias minores celerioreſq̄ eē: ſed cellerrimas & minimas oīum globulētas & ſphericas: q̄rū cōciliatu & concurſu extiterit aia. Quapp & uitā reſpiratiōe definiri dicebat. Nā quū aer is q nos ambeſt: cōpreſſis corxxi rogatiſq̄ aliis corpuſculis ſpherulas iteriores: quax agitatu aial agitat elidat: periculūq̄ ſit: ne deſtitutū eo præſidio alias extīguat: ſuppetiatū accurrūt aliæ atomi: quæ ſe iuices faceſcētiū inſinuēt. Quod qdē per hauſtum & reciprocationem ſpiritus fit. Ita incurſatiōe confluctuatiōe: quæ mutua ſubeūtium & euolantium atomorum: quod ſpirādo reſpirādoq̄ accidit animā adhiberi ne defluat: proindeq̄ eatenus uiuere animalia quoaddum atomos ſphericas accipere poſſint & reddere.

De opinione quorūdam Pythagoreorum de anima. CAP. XI.

EVere & Pythagorici aliq̄ ait Ariſtoteles: q̄ idē de aia ſenſerit: quos ego tamē: qui fuerit nōdū xxii cōperi. Ex iis alii corpa idiuidua: q̄ ī aere mouerent: alii cām agitatricē illoꝝ eē aiam arbitrati ſunt. Eoq̄ id accidere: q illa nūq̄ qeſcere q̄lubet ſereno trangilloq̄ aere uideat. Sane ii priū eē aiæ putāt mouet: ꝑſerti q illā deſcripſere uī ſemet agitātē mouētēq̄. Fere. n. diſceſſū ē xxiii in id oībus: ut motū eē peculiariſſimū aiæ crederēt: ac cætera qdē moueri ab aia: ſed aiam a ſe ipa. Eodē mō & Anaxagoras aiam eē fontē & initiū motus ꝑdicat: idē qcūq̄ oīa moueri a mēte itellectuq̄ autumāt. Nō tamē uidet id Democrito: qppe q iter mētē & aiam nihil itereſſe affirmet: ꝓhīc ſēſus ueri nūtios eē dicebat: & oīa q̄ ſenſibus uiderent uera eē defendebat: q̄ſi ſenſus & aius cōfunderent. Vnde & ſētire & ſape ꝓ eodē habebat magno alioqn teſte Homero nixus: q quodā uerſu de Hectore. Iacet iqt aliꝫ ſapiēs: q̄obrē nō ita de itellectu locutus ē tāq̄ de ui ea q̄ ueritas. i. q rerū cauſæ: atq̄ exitus cognoſcuntur: neq̄ ut ea q̄ a ſenſu ſit diuerſa: ſed idē oīno eē utrāq̄ uī. i. aium & aiam teſtatus dilucidū ē. Anaxagoras xxiiii mius id clare īdicat. Plerūq̄ cām boni pulchriq̄ itellectui tribuit: ceu q cæteris aiæ uiribus dignitate antiſtet & diuinior hēat. Plerūq̄ cōfūdit ut aiam cū aio cōiūgere uideat. Cū. n. oībus aialibus magnis paruiſq̄ ꝓfectis & imꝑfectis: intellectū aſciſcat: ſine dubio ſignificat nō diſtare itellectū a ſenſu. Nā ſenſus ī oībus uiſit: intellectus nō in oībus. Sed ne in hoīe quoq̄ oī cōparet: ita oēs phī: q animātia ex eo ſpectabant quot ipſa ſe mouerent: conuenire id in animam potiori modo & meliore nota dixerunt.

De opinione Empedoclis & opre. Thimæi ſiue Platonis in Thimæo. CAP. XII.

AT qui ex eo aialia cognoſcūt & ſentiūt de finitionē aiæ afferūt. Hi animā ex ꝓncipiis & elexxv mētis rex cōſtitutā intelligūt: adeo quot cuiq̄ initia uidebant ex totidē cōſtare animā probabāt. Quot ſi qs unū dixiſſet: ex uno filo animā exiſtere: fatebat ita contingere: ut anima q̄ ex principiis eſſet cōpoſita: tū ipſa principia: tū ea q̄ de principiis naſcerent: poſſit cognoſcere. Nā Empedocles q quattuor naturis cōſtare uult oīa: qbus concordiam & diſcordiam initia capitalia præficit: ex totidem conflari animam ſenſumq̄ teſtatur hoc carmine.

Terrea pars terras: pars undea conſpicit undas:
Aethera dium æther: uis ignea percipit ignes:
Pax pacem monſtrat: litem lis aſpera ſentit.

xxvi Statuit autē ex oībus iis aīam cōfici:quia putabat alias naturas ſentiri & apprehēdi nō poſſe: niſi p̄ hāc ſimilitudinē:quæ cum rebus eēt aīæ inſita. Atq; hoc illi cū cæteris erat cōmune:fere.n.cōſenſus ueterū eſt:ſimilibus cognoſci ſimilia. Eadē cā motus ē opinari Timæus:aīam ex elemētis cōponi:quorū alterū indiuiduum:immateriale:incorporeū haberet:alterū diuiduū:& quod ad naturā corporū pertineret: ideſt natura:quæ inſeparabilis corpor̄ cōmunis eēt. Ex iis mediam exiſtere aīam duar̄ naturarū per mixtione coalitā:ac indiuiduā quidē & imaterialem naturā fortaſſe mentē putabat. Diuiduū uero & mediū qd itelligat extimemus. Qualitates ſanæ prīæ:humor & ſiccitas:cæteræq; iis coniuges:circa cor pora quidē diuiduæ non uidentur:ſed circa materiā. Sed & potētia naturalis diuidua eſt & quidem circa corpora:hæc.n.materia utitur nō informi nudaq; penitus:ſed elemētis & corpore. Nam & cogit & diſ fundit:proindeq; circa hæc poteſt diuidua & ſectilis uideri. Idem de parte ſenſuali:& de ea quæ ad libi dinem & iraſcentiā pertinet. Dicat illas circa corpora diuiduas haberi:quom in corporibus & circa cor pora uerſari cōtineriq; uideant. Atq; hoc tā in illis uer̄ ſit:quæ irrationales oīno brutæq; ſunt: q̄ in iis quæ rationi parent atq; cōſentiūt. Quāobrē ſi oēs circa corpora diuiſiles eſſe neceſſe eſt:relinquit nullā aliā uim niſi rationalē mediā ab illo cenſeri:qa inter īdiuiduā naturā. i. quæ careat ptibus:& huic cōtra riam ambigat:atq; ab duabus his facultatibus cōdita & tēperata dicat. Plane cōditā eſſe aīam ī pprie di cit. Nō.n.ita pōt cōſtituta intelligi:ut corruptis atq; ī unū confuſis naturis duabus: ſpecies ab his tertia diſſultarit:qdq; fieri ī cæteris mixtionibus cernit:coalitu diſcrepātiū rer̄:q ſine illorū īteritu non pōt accidere:ingeniū aīæ prouenerit. Sed cū aīam dicit ex duplici natura cōſtare:id ita accipiendum eſt: ut rationabilis animæ natura minoris eſſe q̄ itellectus:& pluris q̄ irrōnabiles potentiæ iudicet:cū utroq; tamen cognationem quādā habere:qualem fere mixta & cōcreta:cum iis ex quibus formātur. Quapp duabus illam opibus ad res noſcendas & compræhēdēdaſq; uti eiuſdē & diuerſi:quotiēs genera & ge nerū formas colligimus:idē & ſimilia quærimus:quotiens uero differentias perſequimur diuerſitatē ī cidimus:atq; has uires potētiaſq; ab elementis illis accipit:quibus cōſtat. Potētiam eiuſdē ab īdiuiduo & incorporeo initio. Potentiā diuerſitatis a diuidua & corporali natura. Ita Timæus animā ex elemen tis confectā uult:nō tamē oēs ut dixi:ſed rationalem:qualem & mūdi aīam exiſtimare quis poſſet. Nā potentias patibiles inuſtas inteſtaſq; poſt a ſecūdanis dicit:q ab eo mortaliū animaliū opifices & creato res uocant. Vt igit Timæus animā ex elementis effecerit:quo ſimilibus ſimilia cognoſceret: ſatis arbi tror demonſtratum. Idem probat in iis quæ de philoſophia diſſeruit:ideſt cū animal inqt principio ex idea unius:& prima lōgitudine:latitudine:altitudine conſtitit. Alia quoq; ad idē exēpli. Cum.n.incor poream naturā a q̄titate continua remotiſſimā putarent:utpote quæ nullam mollē aut diffuſionē ha beret:ſed ſub diſcretā cōmode poſſe cadere uiderēt:numerū illi & multitudinem aſciſcebāt: non oēm: ſed quā ueræ & ſimplices unitates attolerēt. Dixi ueras unitates ac ſimplices:quia numerus:qui ad in corporea pertinet:non conſtat ex iis unitatibus:quæ corporali naturæ mortalique tribuuntur. Nul lum.n.corpus perfecte unū eſt:qa diſtrahi pōt ſubīde in plura:īmo infinite ſecari:q̄obrē numerū illum tāq̄ ex ſpeciebus & formis collectū formalem ſeu ſpecificum appellabant. Contraq; eius generis nume ros ut rerum formas & ſpecies prædicabant. Atq; huic ſententiæ uerſus ille de proxio cōgruit. Quæq; ſuos retinēt numeros:numero omnia conſtant. Elementa igitur mundi intelligibilis:quem per ſe ani xxvii mal uocant prima & ſumma ex ſpecificis numeris prodidere:ideas unius:ideam primi binarii: ideam primi ternarii:ideā primi quaternarii. Quomodo enim neceſſe eēt ut in mundo intelligibilia ideæ: & principia mundi ſenſilis ſpectarent:ſenſilis autem mundus ex longitudine:latitudine:profunditate:cō ſtaret:ideam lōgitudinis primum binarium ſtatuerunt:quia unius ad unum directio. i. a pūcto ad pū ctum extractio. Longitudo eſt longitudinis & latitudinis iunctim ideam primum ternionem: quia planarum prima trianguli figura eſt:mox longitudinis latitudinis ſimul ideam primum quaterna rium:quia prima ſolidarum eſt Pyramis conuſq;. Atq; oia hæc Xenocrates:in iis quæ de natura cōmē tatus eſt explicat. Indidem ſiquem iſta delectant:hauriat licebit. Illud igitur per ſe animal hoc eſt intel ligibilem mundum ex primis iis principiis conciliatum & conditum arbitrātur. Particularia uero ex iis:quæ hoc ordine ſequuntur ſubcedūtq;:quemadmodum.n.iter ſe compantur ſenſibilia:eadē quoq; collatione ſibi reſpondent ideæ ſenſilia. Eſt & aliud genus quo illi hoc de anima ſolent exponere. Quo modo enim pluribus utatur poteſtatibus anima ad capiendas cognitiōes rerum:itellectu:ſcientia:ſen ſu:opinione. Intellectum ab unius idea præberi miniſtrariq; affirmabant. Scientiam a prima dualitate: quia ſcientia ad unum ab uno procederet:hoc eſt a ſumptiōibus ad complexionē cōcluſionemq;. Opi nionē a prima trinitate:qui numerus ad planā figurā referebat. Nam opinionis eſt ex propoſitionibus utrūq; uerum falſum cōcludere. Sēſum a primo quaternario ortum habere:a quo pria idea ſolidi cor poris emanabat:circa qđ ſenſus noſtri uerſant. Ac rer̄ quidem oīum initia forma & ſpecies & ſpecifi cus numerus credebatur. Ipſius uero numeri elementū & ſeges tum unitas:tū dualitas indefinita erat: quam unitati iuxtim ſubdebant:unde infinita uis & prouentus numerorum exiret. Nam ex eo q; ue re unum ſit:& quod ſolitarium habeatur nihil conſtitui:aut deriuari poteſt:ita creandis generandiſq; numeris neceſſe erat corrogare naturam alteram:& unitati coniungere:quam ut dixi īterminatam & indefinitam dualitatē appellāt. Dualitatem iccirco quia iā & diuiſilis & multitudinis opifex uideat. In definitā ppterea q; pprio fine extremoq; careat. Sit.n.unitas:q̄ finē ſuū oībus ſpēbus ideiſq; præbeat. Dualitate.n.unitas cōtinenter adiecta numeros ſpecificos q̄libet multiplicari contigit. Porro dualitas hæc imaginē refert materiæ:quæ ſubditur obſterniturq; corporibus. Vnitas adeo ſimilitudinem for

mæ materialis ꝑſtat.Quapp ſi aĩa ex eiſdẽ prĩcipiis cõdit̃:ex qbus numerus ſpecificus cõficit̃:nõ mixti one aut cõfuſione duaꝝ naturaꝝ ut dixi:ſed qa collinitiũ utriuſq; ordinis teneat:tum indiuidui incor/ poreiq;:unde & pẽdet & regit̃:tũ diuidui & corporalis cui præeſt & impat:ſi inq̃ ex eiſdẽ initiis cõcreta anima ẽ:ex qbus numerus ſpecificus cõponit̃:ratio ẽ ut illa rerũ oĩum capeſcere noticiã poſſit.Hoc mo do apud Platonem Timæus & adeo ipſe Plato ex ſimilitudine & affinitate prĩcipium probat :ĩgenium animæ ad rerũ cõpræhenſionem & ſcientiam idoneam pollenſq; eſſe.

De opinionibus multorum:qui de anima male ſenſerunt. CAP. XIII. xxviii

VEre ex poſterioribus:q duas illas rõnes complexi cognitionem & motũ definitionem ani/ mæ de utroq; cõſarciũt:quẽadmodũ q numerũ ipſum ſe agitãtẽ mouẽtẽq; aĩam deſcripſit. Is ex eo q; numeꝝ appellabat ĩtelligi uolebat cognoſcẽdi uim:quæ haberet̃ ĩ aĩa:ex eo uero q; ipſum ſe mouẽtẽ dicebat:facultatẽ eius mouẽdi & agitãdi mõſtrabat.Porro oẽs q ꝓpriũ aĩæ cõſtituũt cognoſcere & cõtẽplari:qa id nõ putãt aliter poſſe cõtingere:niſi ex initiis reꝝ cõſtet:pro/ ut qſq; diuerſa de initiis ſentiũt:ita ĩter ſe de aĩa diſcrepãt.De initiis ãt euariaſſe ſnĩas ueteꝝ cõſtat : non modo uti de natura & q̃litate eoꝝ:ſed ẽt de numero maxĩe diſſideret̃:q̃q̃ ĩ utroq; alii plus:alii mĩus di/ ſcordãt.Ii q corporea prĩcipia poſuerũt lõgiſſime diſparant̃ ab iis q;ĩcorporea.Propiores ſunt iis:q ꝓmi ſcẽt.i.partim qbus corporea:partim ĩcorporea uiderent̃.In numero quoq; ampliſſime diſtãt:q unum prĩcipiũ afferunt:& ii q ĩfinita.Partius ab utriſq; diſiũgit̃:q plura uno cõſtituit.Atq; ita cõſequẽter quã xxix tũ & q̃le diſcrimẽ ĩter illos de primordiis habeat̃:tãtũ & tale de aĩa opinionũ diuortiũ ẽ.Sane hoc de il/ lorũ ſnĩa ſequit̃:q cognitionẽ reꝝ ad aĩam ꝑtinere tãq̃ ꝓpriũ eius munus & pẽſum exiſtimant:qppe q nõ uideret̃ id quẽadmodũ tuerent̃:niſi illã ex prĩcipiis cõſtitutã & cõflatã dicerẽt.Verũtamẽ & illi:qui mouẽdi uim ceu inditã:atq; ĩgenitã aĩæ ſuſpicati ſunt:nõ ſine rõne uident̃ naturã aĩæ de principiis ex/ ploraſſe.Quid.n.aut munitius:aut uero ſimilius eſt:q̃ cãm uehemẽtiſſime agitãtẽ mouẽtẽq; cætera in numerũ aliquẽ prĩcipioꝝ redigere.Quãobrẽ nõnullis aĩa ĩgnis uidet̃:tũ qa ĩgnis graciliẽto & tenuiſſi/ mo corpore ſit:unde ſe quodãmodo ĩcorporeũ aſſerat:tũ qa & mouet ſe:& cæteris motũ præſtat:qui/ bus approximat. Democritus aũt utrũq; moueri elegãtius & lautius exprimit:nã mouere ignẽ cætera xxx præ ſui exiguitate & partiũ probat:moueri beneficio figuræ efficacis & ꝓcliuis ĩ motũ.Quorũ utrũq; globoſas illas & rotũdas atomos cõſecutas uolebat:ex quaꝝ turba & cõcurſione fortuita nõ ſolũ aĩam: ſed ignẽ quoq; format & efficit. Anaxagoras uero:quẽadmodũ retro mox diximus:nihil cõſtanter de xxxi cernit:idẽ aĩam putet eſſe cũ aĩo atq; mente:an diuerſum nã modo cõfundit:mõ mentem principẽ fa/ cit:eiuſq; ui & rõne omniũ rerũ deſcriptionẽ & modũ deſignari & cõfici prædicat:ꝓindeq; & ſimpli/ cẽ eẽ & abſolutã ab oĩ mixtura.Homiomeriã uero.i.oĩum mẽbrorũ ſimilitudinẽ ut rebus materiam ſubiici:quã mẽs digereret:& ĩ qua tãq̃ operaret̃.Sed & duo hæc motũ & cognitionẽ neceſſario tribue/ bat aĩo.Motũ his uerbis.Quom ſimul ingt oĩa maſſali cõgeſtu coiſſent:ĩcidens mẽs ſecernere & diſpo nere occœpit.Cognitionẽ inibi ſane hoc ingt.i.cognoſcere maxime debitum animo eſt.

De opinione Thaletis Alcmeonis & aliorum. CAP. XIIII. xxxii

VIdet̃ & Thales Mileſius mouẽdi uim aĩæ accõmodatã putaſſe:argumẽto q; herculeũ lapi/ dẽ.i.magnetẽ aĩatam rẽ dicebat:qa ferrũ trahere & cogere uideret̃.Idẽ Anaximeni & Dio/ geni uiſũ:demũ oĩbus q aĩam aereã & flabilẽ credũt.Vtrũq;.n.deſẽdũt hoc ſcito:nã q; moue at exilitatẽ tenuitatẽq;partiũ cãæ faciũt:q; moueat̃:id eẽ ĩgeniũ aeris cõtendunt. Heraclitus quoq; id qđ rebus prĩcipiũ dedit:aĩæ tribuit:qppe quã calorẽ eſſe ſpirabilẽ diceret:halatus.n.uaporq; is unde oĩa cõfici putabat:nihil aliud eẽ q̃ ignis poterat:ignẽ porro & minimo minus ĩcorporeũ:& ſemp fluidũ uideri.In motu aũt eẽ oĩa ut pleriq; alii Heraclitus uolebat.Huic ſnĩæ aderat Alcmæon Croto/ niata:qui cognomento Phyſicus dicebat̃.Aĩam ingt ille ĩmortalẽ eſſe oportet:rõne ea qa ſemp agitet̃: eoq; ſimillima rebus ĩmortalibus uideat̃.Moueri.n.& reliq̃ ĩmortalia ĩceſſabili agitatu:ſolẽ:lunã:erro nes:uniuerſum cœlũ.Iã grauius illa:atq; ĩportuna opinio ẽ:quæ ad autorẽ Hipponẽ refert̃:aĩam exiſti/ mari aquã.Is eo ĩdicio motus ẽ q; rerũ oĩum genitale ſemẽ humidũ haberet̃.Importuna & illa Critiæ: q ſanguinẽ eſſe aĩam dicebat:ꝓpterea q; ſenſum:cuius uim ꝓpriã eẽ aĩæ iudicabat:procuratiõe & meri to ſanguinis aĩalibus accidere arbitrabat̃:q̃do ptes quæ eẽnt exãgues:ut oſſa:ut ungues:ut dẽtes: ſenſu quoq; uacuæ haberẽt̃.Quãq̃ huic dicto uidẽt̃ nerui r̃ſiſtere:q tãetſi carẽt:ſanguĩe:nihilominus tamen cãm ſentiẽdi ꝑcipuã obtinẽt.Ac cætera qdẽ elemẽta ſuos aſſertores & haurarios habuerũt.Sola terra ſe ctorẽ nõ iuẽit.Terrã nẽo ſeorſũ ul̃ noĩauit:niſi qs dixit aĩam ex oĩbꝫ elemẽtis cõſtaꝛ:aut oĩa elemẽtã eẽ.

Epylogus generis:q; omnes uno ex tribus animam definierunt:aut motu:aut cognitiõe: aut tenuitate:ideſt incorporeo. CAP. XV.

EX hac igit̃ ꝑcenſione recitatiõeq; liquet dũas res ꝓpoſitas ueteribus fuiſſe : ĩ q̃s definitionẽ xxxiii aĩæ referrẽt cognitionẽ & motũ.Sed & tertiũ opinor uel ĩgratis incurrunt & cõprobant:ut incorporeã & ſubtiliſſimã eſſe aĩam putent:ita tribus momẽtis naturã notionẽq; aĩæ cõple ctuntur:motu cognitione:incorporeo.Nã qui tenuiſſimis eſſe:atq; adeo fugientibus aciem ptibus animã uolunt:eoq; agitabilẽ atq; pmobilẽ uidere uident̃:tãq̃ ĩ ſomnio aĩam eẽ ĩcorporeã opor/ tere.Illud iam notiſſimũ :animã ab oĩbus in ꝓncipia relatã fuiſſe.Ab iis qa cognoſceret:ab illis uero qa mouere omnia agitareq; uideretur.Idq; ut dixi propter ſimilitudinem illam & cognatiõem accidere. xxxiiii Quãquam Anaxagoras:ſed ſolus cognationem & affinitatem hanc ſuſtulit.Is enim tametſi omnia co gnoſci ab anima concederet:quia tamen ſincerum illum & mixtionis expartem putabat : nullam ei

cum rebus quas cognoſceret ſimilitudinem relinquebat:quẽadmodum aũt itelligere poſſet res :qbus cũ nullã collationẽ hꝛet:neq; ulla ꝑte ſcriptorũ ſuoꝝ expreſſit:neq; cõiecturã:aut indiciũ ullũ reliqt:id unde ſcrutari liceret hoc:excæpto uno:cæteri i id populariter cõfluunt:ut exiis facultatibus q̃s cognoſcũt conditã aĩam uelint.lã ii qui cõtraria iter ſe pricipia faciebant:aĩam quoq; ex cõtrariis cõpoſitã re-
35 bant:nam Empedocles cũ quattuor naturas ex quibus cõſtare oĩa uult:ſiccitatẽ:frigiditatẽ: caliditatẽ: humorẽ initia poſſuiſſet:ſine dubio uoluit eaſdẽ cõtrarietates in anima contineri cũ dixit.

Terrea uis terras:uis humida percipit undas.

Aether ab ætherea ſentitur:ab ignibus ignis.

Sed & ii qui ex uno dũtaxat elemento aĩam fabricant:eius quoq; qualitatẽ ſolã tribuũt aĩæ. Heraclitus caliditatẽ quæ igni conueniat.Hippon humiditatẽ:quæ aquæ ſit ꝓpria:ideoq; & denotatiõe & uerilo quio nois altercant:explicationẽq; uerborũ ad ſuã quiq; ſniam cõferunt. Alii Zeon.i.uitã appellatã dicunt:quod nomẽ id bullitionem ſignificaret:ceu feruor eẽt atq; ignis anima:qua uiuiſceremus. Alii animam phyſen uocatã affirmãt:quo frigus notat:quia ad uitam aĩalium tuendam euentatione & refrigeratione ſit opus:idq; cõmodi per ſe reſpirationem accidere.

36 Generaliter contra oẽs:qui putant aĩam eſſe corpus mouens & motum. CAP. XVI.

HActenus ſola decurſa nobis hiſtoria eſt:quæ a maioribus de aĩæ natura lꝛis tradita & monumẽtis habet:ex iis aliqua exꝑſſim ab iis dicunt:aliqua nos ab iis itellecta ſcrutinio coniectamur.Primũ uero eoꝝ ſniam extimemus:q motũ aĩæ ueluti rẽ illi maxie ꝓpriã gẽuinãq; aſcripſerũt : quique q̃ credebãt moueri illã quia moueret:talẽ definitionẽ eius prõpſerunt Aĩa eſt ſui met mouẽs:aut potens ipſam ſe mouere.Hoc modo Plato in libro de legibus decimo finit. Cæterũ fortaſſe nõ illud modo falſum ẽ:aĩam moueri:q̃ moueat cætera:ſed ẽt ſeorſum id defendi nõ põt aĩam a ſe aut ab alio moueri.Quãq; uero plurimas ratiões cõmentatio noſtra de naturali auſcultatione cõtineat:quibus oſtẽdit neceſſariũ nõ eẽ moueri oẽ quod mouet.Nũc tamẽ uel gratia claritatis: uel q̃ i loco id cadit nõnullas illarũ:hac quoq; ꝑte repetiſſe cõueniet.Ais oẽ qđ mouet moueri oportere:ergo aut a ſe dices aut ab alio moueri qđ mouet.Profecto ab alio nõ ẽ neceſſe:alioquin inq̃ſitio i ifini-
37 tum caſura ſit.Sed ne a ſe ipſo quoq; ꝑ eas ruinas i quas ĩcidere dicẽtes id oporteret:quaſq; q̃mox demõſtrabimus:ſed ipſum ſe aliqd mouet.i.ſi ſui met mouẽs eſt:aut ꝑte alia mouet alia mouet:aut eadẽ mouet & mouet.Si alia mouet:alia mouet:dubitatio nulla ẽ qn cõcedere oporteat:aliqd eẽ qđ moueat nec moueat:qđ illi pro ipoſſibili deteſtant:q̃a idẽ deſereret a ſe: nec ſuimet mouens amplius ꝑprie diceret:ſed ꝑs illius altera motũ afferret:altera motũ acciperet. Atq; hoc genere nullũ incõmodũ ſuſcipit:ſi aĩalia & frutices ipſa ſe mouere dicant:nã ſtirpes & frutices ab aĩa uegetali:cuius ui alunt auctanturq;:ẽt moueri atq; agitari uident.Quot ſi totũ toto ſe mouere & moueri defenderis:primũ illud ulcus eſt:q̃ rẽ indictã & icogitabilẽ cõprobas:eiuſdẽ rei aliqd ſibi;cãm eſſe:cuius ẽ alii fieri poſſe:ut ſimul deferat & deferat:alteret & alteret:adeoq; ſimul & doceat & doceat:idẽ ſpeculamẽ curet & curet:eandẽ inualentiã quo nihil dici poteſt obtuſius:illud huic nõ ſuppar:quod inducemus hoc mõ.Omne qđ mouet:qua mouet potẽtia ẽ.Omne qđ mouet:qua mouet actu ẽ: ſi ergo ſuimet mouẽs a toto ſe mouetur:erit ſimul a toto:hoc reſpectu:tũ actu tũ potẽtia:ſimul ꝑfectũ imꝑfectũq;:ſimul calidũ nec dũ calidũ:ſimul ſciẽs & iſciens.Hæc quæ nũc libamus in libris:quos dixi naturalibus fuſius explicata: exornataq; uberius ſunt:ide reliqua petat licebit:ſi cui hæc ꝑciſius poſita uidebunt.Nos uero q̃ nra ĩtentio
38 eſt pegemus oſtẽdere aĩam moueri non poſſe : quom oẽ qđ mouet:duoꝝ generũ altero moueat:aut per ſe:aut p aliud.Per aliud mouent:quæ cũ ipſa nõ moueant:in eo tamẽ ſunt qđ mouet:ut i naui uector & ſarcina.Nauis p ſe:uector & ſarcina per aliud moueri dicunt motu nauis.Dixi motu nauis : q̃a alio motu moueri p ſe poſſent:poſſent nutriri:augeri:alterari.& locali etiam aliquo motu moueri præter motũ nauis.Sed ponimus uectores ſedere & q̃eſcere:tunc nauis (ut dixi) per ſe:uectores p aliud mouebunt:eodẽ mõ de accidẽtibus corporis ſentiẽdũ ẽ:albedine:nigredine:pede:bipede:tripede:quæ per aliud ideo mouent:q̃a cõtinent i rebus:quæ p ſe moueant.Ea igit quæ hac forma.i.p aliud mouent: poſſunt eẽ neccorpora:nec egẽtia loci p ſe.Quom igit bifariã res moueri dicant aut p ſe:aut per aliud: Videamus nũc utrũ aĩa p ſe moueri poſſit.i.motũ p ſe accipe:nã aut ex accidenti:aut p aliud poſſe aĩam moueri:neq; ipſi diffitemur:quom illa i corpore habeat:qđ p ſe mouet.Igit de q̃ttuor motibus:delatione:alteratiõe:auctiõe:minutiõe:ſciſcitor.Vno ſe aĩa:an pluribus generibus moueat:itẽ an omnibus. Sed demonſtratum eſt qcqd aliquo ex quattuor illis motu nõ per accidens moueretur:prorſus in loco eſſe & cingi corpore oportere.Nec.n.credendũ ẽ ueteres illos:q ſubſtantiã aĩæ de motu finiũt:exiſti-
39 maſſe aĩam per accidẽs moueri : q̃ ſi corpus ẽ aĩa profecto propriũ etiã locũ ſibi deſiderat.At qualis nã-
40 hiccine dabitur:certe q̃docũq; attuleris:illuc ſe aĩa per naturã cõferret:quomõ applicita appulſaq;:eodẽ quoq; loco p naturã q̃ſceret.Quod q cõceſſerit:fateat neceſſe ẽ poſſe uiolẽtos quoſdã motus & q̃etes haberi:qbus aĩa ui moueat & ſtet:nã ſi aliquo naturaliter pergit:inde auulſa ꝑturbataq; mouebitur ui & contra naturã.Sed q̃leſnã obſecro uiolentos aĩæ motus:aut q̃etes fingas:haud facile cõminiſci ẽ:etiã demẽtiri uolentibus.Animatum corpus ſæpe ui & contra naturã moueri cernimus:quando alieno impulſu aut collidit:aut iacit.Animæ huiuſmodi aliquos motus:aut q̃etes nullo unq̃ tempore uidimus: alioquin p naturã cõtrarii & aduerſantes motus ad aĩam pertinerent.Dicat aliqs aĩam cõtra naturã nõ moueri:ſed motibus oĩbus q̃q̃ aduerſis & cõtrariis tamẽ naturalibus moueri.At nullũ elementũ con-
41 trarios motus agere naturaliter uidemus:ex elementis porro animã conſtitutam eſſe uolunt : alii uno

alii pluribus:ignis ſuopte nutu ſemp in cœlū uiā molit:terra ſemp in mediū mundi grauitate ſua ferē & pōdere:elemēta reliqua ſuas inter hæc regiones pmunt.Iā ſi neceſſariū putāt moueri aīam:quia mo ueat ipſa corpus:quaſi reciprocet ratio:nec fieri poſſit ut aliquid moueat ipſum:niſi prius moueaē:ſe quēs eſt & ꝓbabile eodē motu moueri corpus ab aīa:quo ipſa mouet.Quod ſi hoc ſequit cōtra quoq; cōmeat:uerūq; eſt motu quo mouet corpus eodē mouere ſe aīam.At corpus locali mouet motu: q̄re etiam aīa ſeu tota:ſeu pars eius motu locali mouebit.Quod ſi eſt:modo corpus īgredit: modo rurſus egredit:qua cōmigratione & mortua quoq; animalia reuiuiſcere & exuſcitari contingit.

Contra Theophraſtum:qui rationes Ariſtotelis repræhenderat. CAP. XVII.

SEd reſiſtit huic loco Theophraſtus i iis libris:ī quibus tractat locos ab Ariſtotele ante tracta tos.Nō eodē inqt mouet aīa motu:quo mouet ipſa corpus.Iudicia:cōprehenſiōes:aſſenſiones ſunt aīæ motus:locales uero ſunt corporis.Præterea neq; retortionē illā uideri ſeriā neceſſariāq;:ut.ſ.eo motu:quo corpus mouet:eodem moueri animā ſit neceſſe:nam trahit lignum ab hoīe:nō tamē contra hō uidet trahi ligno.Itē uapores ui ſolis in ſublime rapti rectis angulis ſubuolant:ſol ipſe uerſa uice nō rapit nec in lineā mouet:ſed ī orbē & circulum.Solutio ē.Primum de mōſtret ille iudicia & aſſenſiones eē motus.Hoc nūq; præſtabit utiq;:ſi definitionē motus recipit: quā ſupra nos attulimus.Motū eē cōtinuum & attēdi cū tēpore:ex indiuiduis motionibus nō componi:de potentia ad actū conferri:& dū confert obiter retineri potētiam.Quoꝝ ille oīum tāq; uidetur oblitus: qd' eo magis mirari ſubit:q; ille ædito cōmentario amplexus eſt oīa quæ de motu ab Ariſtotele inuenta oſtēſaq; ſunt.Cæterū hoīes qui lignū trahunt:& ſol qui ī girū torquet:quo motu mouent: eodē ēt motu mouent.Mouēt adeo & mouent motu locali.Quot ſi alio motu numero aut ſpē mouē t:nihil ad rē:nec.n.tenere aliud Ariſtoteles uoluit:q; ut id qd locali motu mouet:ſi propterea q; mouet ēt mouet:neceſſe ſit etiā ipſum quoq; motu locali moueri:ſed neq; hoc neceſſarium Theophraſtus putabat ſi motu locali aīa moueret cōmigrare illam poſſe & mox remigrare ī corpus unde ſemel exiſſet:nam ii qui animā ſpiritū eē & aurā quandā rebant:ut motū inqt loci cōcederēt aīæ:tamē opinor id negaſſent remeare:aut regredi poſſe:quæ ſemel eēt egreſſa. Sed optime uir pace dixerim tua:neq; hoc recte:neq; iis cōſentanee:quæ illi met opinant:nā ſi pōt exire corpus e corpore:cur non & denuo poterit ingredi. Quom hoc in cæteris oībus locis:uaſiſq; fieri uiſitet.Sed adhuc Zenoni relicta ē anſa dicturo ꝓpterea ingredi aīam nō poſſe rurſum in corpus:qa tota eēt toto corpori innexa permixtaq;:eo confieri:ut ſine diſſolutione mixtionis eius:cuius uiculis cōtinet exire nō queat:diſſoluta mixtione intrare non poſſit. Verū eos qui aīam in corpore tāq; in uaſe quodā & loco cōſtituunt:nullū pfugiū ſubleuat quin coganē fateri:animalia ſemel obita extinctaq; animari denuo poſſe & ad uitam redire:quod genus maxie periclitantur Democritici & omnes qui aquam aut ignem animam effecere.

Sentire & intelligere nec motus eſſe:nec animæ motus. CAP. XVIII.

IAq; illi tot & tātis rationibus reuicti tandē cōcedant nullo motu corporali animam moueri niſi ex accidenti:hoc ē:qa id in quo ē moueat:atq; hos motus nihil uetare quin aliūde afferri miniſtrariq; uideant.Quomō.n.aīal ui aliqua agit neceſſe eſt aīam quoq; ipulſus illius ꝓticipem fieri cōcedant.Hoc inq; oportet inuitiq; cōprobent.Illud ſi uolunt tātiſperdum uiderimus tueant:motibus aīæ:qua aīa eſt:ipſam a ſe moueri:eoſq; motus inſitos eſſe aīæ per naturā: cieriq; ab ea tāq; interiores ac ſuos:ita fieri ut hoc genus motus aīæ ab alio præſtari non poſſint extra:q; ſibi a ſe.Sed amabo doceāt qui nā iſti motus ſint ſui peculiareſq; aīæ:num ſenſus? at ſēſus ſine iis quæ habent extra:qa tāq; fores & feneſtræ ſunt aī:uim ſuā exercere nō poſſunt:nū appetitus? at hic rapitur trahiturq; ab iis rebus:quæ appetunt:num itellectio? at intellectio pendet tota ex ſenſibus qa ſine uiſis imaginibuſq; nō perficit:ſed cōceſſo qd uolunt hæc ab aīa ꝓficiſci ſola:cōſequēs iccirco nō dāt.Quæro enī de illis cōtinuos eē eos:& an exerceri defendāt ī tempore. Et hercules nō poſſunt:nec ergo ſunt motus:q; obrē ſi iſti neq; motus ſunt:neq; ab aīa ſola ꝓueniūt:cōminiſci aliud genus oportet:qbus aīa moueri:& qui prodire de ea & peculiares eius eē dicant.Plane iiſdē motibus ipſa a ſe & ab alio moueri nō pōt:nihil.n.eſt qd per ſe & extriſecus ſimul haberi poſſit:aut q; ſimul & per ſe & ꝓ accidens alicui cōpetat:nā neq; fluuiis ſui motus:neq; flāmis ſui utroq; reſpectu ſimul conueniūt:quæ.n.per ſe inſunt ī aliquo ſeparari nō poſſunt:nec cām extrinſecus accidētē requirunt.Sed occurrit nō uideri ſenſum a ſen- xliii
ſilibus moueri:ſed ſenſilia id agere & habere rationem talem ut ſine iis ſentiri non poſſit.Senſum araneis eſſe perſimilem:quæ muſcas culices & aſilos in pedicas telarum incidentes irretitaſq; aggrediantur.Id non beſtiolarum facit infelix acceſſus:q̄q; ſine acceſſu illo non craſſantur aranei:ſed uis eius generis inſita & cibi cupedia.Eodem modo ſenſilia quomodo in machinamenta ſentiēdi.i.ſenſorias partes incurrerint:ad compræhenſionem ſui prouocare admonereq; animum.Sed ſiquem iſta exemplorum ſubornatio mouet a me illud ſtat:q; quēadmodum culex phalangium excitat & uenatorē captura:poſtremo omne cōcupiſcendum id a quo concupiſcit:ita & animam moueri ab illis dicēdum: quæ extrinſecus accidūt ſenſibus.Cæterum ille ipſe qui ſibi hoc exemplo tā placet cōfeſtim labat:ceu pœnitēdum quid dixerit & ab araneis pauimēto approditur:eādem inquit rationē habet res uiſilis ad aſpectū quam pauimētum & ſolum ad inambulantes.Quod q̄ridiculum ſit ſtatim agnoſcitur:qui.n.fieri poteſt ut ſenſilia ſint loci:aut cōcæptacula functionū ſenſus:nōne irritamēta potius ſcitamētaq; ſenſuū uidēt? qd qdē latius patet in cōcupitis appetitiſq;.Oē.n.appetibile ꝓpe eſt ut appetētē uim ducat & trahat:nō ut fundus ſit & capacitas aliqua:ī q̄ pneceſſe ſit deſideria & appetitiōes aīæ cōtineri.

Si motus sit essentia animæ:futurum ut anima mouendo se pereat. CAP. XIX.

PRæterea quæro motibus istis moueri animā tāq̄ aīam:an tāq̄ aliud putēt.Si tāq̄ animā:qđ iam & fatent:quēadmodū id quod a calore mutat recedit a calore:& id qđ per locum mouet recedit a loco:ita & aīam quæ mouet ī eo q̄ aīa:contīgat ab essentia sua recedere:nā nos qui aīam moueri ex accidēti uolumus:siue is motus ī loco:siue in qualitate:siue ī magnitudine habeat:illas angustias nō subimus:nec cōcedere cogimur motū aīæ exitū & recessum esse ab eius essentia:sed ab uno accidēte:p̄ qđ mutat. At ii qui moueri aīam tanq̄ aīam putāt:quom motū animæ quasi substātiā eius eē definiant:necesse est plagā illā accipiāt:quā nos alioqn facile repellimus.Si.n.mouet tāq̄ aīa:& in eo q̄ aīa : atq̄ hic motus substātia eius concedit:quo mouet in eo q̄ aīa:nullū effugiū est:quin aīa dū mouet suam substantiā deserat. Vt.n.flāmæ flabra flumina:quoq̄ in eēntia motus est: neq̄ puncto quidē tpis:in eadem soliditate cōfirmationeq̄ permanēt.Flumen nisi fluat nō erit amplius flumen:sed aqua aut colluuies:flabra nisi flent non erunt flabra:sed aer aut uapor.Nihil.n.aliud uētus est q̄ fluctus aeris:ita necesse est ut aīæ motus qui essentia eius est:ī continuo lapsu fluoreq̄ habeat: unde igit plurimaq̄ rerum illa memoria?unde cōstantia:ac tenacitas disciplinæ?Hoc cōcedit ille qđē & fatet motum esse ingeniū & essentiā animæ:sed q̄to iquit illa plus mouet & agitat:tanto id largius efficit:ne deserat a se:neue a natura sua & substantia cōcidat.Vita.n.ait ille motus est:&uiuere idē in aīa est qđ moueri:sed qui hæc dicit:discrimen:qđ īter motū & actionē habet:ignorat.Sed ne illud quoq̄ intelligere uidet agere & gerere id:cuiq̄ qđ datū & iunctū natura est conseruare naturā agētis:& actionem illā perseuerantiā esse eius a quo prodeat:ad quē modū uisio ad uisum:auditio ad auditū refertur. Contra moueri secūdum id qđ natura tributū sit:id esse distrahi & remoueri ab ea substantia: ex qua mouet:ex quo & pernicies & exitium sequit.Ité actiones mométo æduntꝫ pficiunturq̄ uisio:auditio: intellectio.Motus attēsionē porrectionēq̄ tēporis exigit.Est.n.motus inchoatio & rudimētū actus:qp pe qui absolutiōe careat atq̄ istabilis sit:nec unq̄ in uno fixus:nō in loco si per locum agat:non in magnitudine:si sup quātitatem sit:nō in substātia si secūdum substātiā fiat:qualis fluminibus & uēto. Ná cœlestia corpora propterea incorrupta sunt:quia per locū nō secūdum substātiam mouent:ita eorū natura semp eadē est:in alio tamen atq̄ in alio situ semp uident.Quot si id qđ nos actionē sensuum appellamus:motū tu uocari contenderis:de noīe nihil cōtraibo:licet.n.oībus uocabula arbitratu suo īterpretari & fingere:& generibus abuti speciesq̄ loco Species porro actionis est motus:nā si motus ē:actio est:si actio est:nō ité sequit ut motus sit:atq̄ hoc sepissime usurpatū a Platone cōperio.Quāobré de uoce nullum nobis certamen est:de rebus suma dissensio:nihil.n.tā distat ab aliquo q̄ īter se actus pfectus & impfectus.Verū ii q moueri aīam suspicati sunt:ipsam qdem aīam p se moueri nūq̄ opinor cōspexerunt sed quom aīal moueri uiderent:dixerūt aīam esse primā quæ moueret.Cōtingebat aūt hoc illos credere argumento plurimaq̄ rerū:qđ sub cōspectū cadebat:fere.n.nihil mouet:quod nō cōtraq̄ moueri cernat.Porro si iccirco mouet aīa:qa causa motus est corpori:sequit ét ut quiescere debeat:qa causa status & quietis ē corpori.Non ergo plus pōt ad aīam motus pertinere q̄ quies.Ex quibus cōcludit uim aīæ & rationē eius essentiæ in motu cōtineri non posse:nullū quoq̄ sempiternum & icessābilem
xliiii agitatū esse:quo se aīa moueat:nā si id eēt:ratio cur aīalia interim quiescerēt:afferri nō posset.Atq̄ hæc q̄q̄ contra eoq̄ opinionē dicunt:qui motus quosdā incorporeos aīæ somniabant:in Democritū tamē conuenire etiā uident:qui hāc ptem aptius peccat:nam atomi illæ:ex quibus aīam cōficit semp agitāt: nec unq̄ cōmittūt qn alias moueant.Plane ii qui moueri p locū aīam:& mouere subinde corpus affirmant pīmile & proximū qddam cométo illi uident afferre:cuius Philippus:qui mimos scriptitauit: meminit:apud quem legit machinatorem fabricæ Dedalum ligneolā Venerem fecisse:quæ fusili argento infuso agitaret se & gestus moueret.Inuenit huic cōpendio fabrum cōfine Democritus:q̄q̄ meo qdē aīo luce ipsa clarius erat uidere:moto aīali:animam quæ intus eēt per locum moueri nō posse:sed simul deliberauisset cōstituissetq̄ aīa:ad numē eius tāq̄ necessarios motus alias & īperatos capescere.

xlv Specialiter contra Thimæum:siue Platonem. CAP. XX.

VIderi potest etiā Timæus de aīa loquutus ut Democritus:nā Timæus & moueri aīam dicit & moueri itidē corpus:cū.n.aīa ferruminata & addicta sit corpori cōstitutaq̄ īterius ex elementis:demū diuisa p armonicos numeros suo motu rape corpus dicit:īpa uno motu qui sit in orbē moueri. Sane dubitari nō pōt Platonē ex iis Dialogis:quos scriptos reliqt:animā eē corpus putasse:alioqn nec Aristoteles cōtra Platonē inuehit:sed cōtra Timæū:q siue corpus eē circulū crediderit:siue quo corpus eē nō crediderit credéret:ita tamē ei appellare collibuerit:certe reddere rationē debuit:aut cur ita sentiret:aut cur noīe abuteret:præsertim quū non sit æquū in altissimis philosophiæ quæstiōibus aliud sentire:aliud dicere.Cū.n.semp digna res hoīe ē:nea méte uerba dissentiāt; tū id maxīe in rebus obscuris & creperis obseruādū:quo ea quæ suopte īgenio remota & cōdita uideāntur:uerbis illustribus & q̄maxīe pōt declarātibus uendicent a tenebris.Præcipue uero id a nobis exigē dū exqsitius ē:q neq̄ aīam:neq̄ multo magis métē eē corpus cōcedimus.Tractāda uero nobis eorum opinio accuratissime & religiose ét uidebat:q oīa hæc:quæ sub aspectum & oculos recidūt & subiecta sunt nobis ab aīa respuūt diuiná q̄dā & cœlestē natura adhibēt:æque aīus atq̄ mens sit.Probabilis me hercle & rōne nixa sīa.Nā apud Platonē uehiculū illud rapax ac splēdidū:nihil aliud q̄ īgeniū equo animus cōstet:ostēdit.Apud Aristotelē quoq̄ naturā q̄dā aīæ tributā īuenias:quæ qnto corpori ꝓportione respōdeat:quā & ad oēs aīalium aīas ptinere cēsuit:certe supinas illas opiniones:quæ animam aut

aut ignē:aut aquā faciūt:aut ſanguinē:aut atomos rotūdas & leues inceſſere aut ipellere nulla laus ē: qa in id quis ingenio utcūq; pingui atq; tardo:nedū Ariſtoteles uir tātus diligētia & doctrīa ſuffecerit. Pro inde ſi Ariſtoteles:q ſniam uetuſtiſſimā & grauiſſimā & pxīe accedētē ad uex reph̄ēſurus taxaturuſq; erat: illuſtrē in philoſophia pſonā citauit:cui & Plato dialogos ſuos aſcripſerit:nemo ei tāq; male aiato in Timæū aut i Platonē iure ſuccenſeat. Fere.n. tota eius oratio nō i hoium ſed i cōfutatiōe opionū uer ſat:& ſi ex iis quæ ſcripſerit ſuſpicari licebat:id ſe qd ſcriberēt & ſentire:ut cū meminit & repetit Plato ea:quorum auctor Timæus ferebat. Opifex iquit:aiæ deus:quomodo illā creauiſſet rectā. Poſtea cō- xlvi
uertit & deflexit i circulū:mox qa directio prior i latitudinē diffundebat: medio dorſo circulū diſſe-
cuit:q i duos duplici nexu ſerieq; dehiſceret:unus q ambiret exterius:alter q iterius haberet. Eū q itus
eſſet rurſum cōminuit & circulauit in ſeptē: ppterq; hoc torqueri cœlū ingt:atq; i orbē moueri opor- xlvii
tuit:qa circulus eſſe aia probaret. Iā cōſonantes quoq; & uarios cantus cieri motu:qa ipſa & aia:q cœlū
moueret itentiōe q̄dam cōſonātiū nūeroꝝ:uelut i fidibus quæ harmonia dicit diſtingui cōſtareq; cre
derēt. Duas.n. rationes haberi:qbus aīa in collationes & pportiōes muſicas diuidi oporteret. Primā ut
ipſa cōcentus illius ſenſum ſibi haberet:ſibiq; poſſidēt. Alterā ut p hoc cœlo emodulatos & cōſonantes
motus afferet. Sane primo loco id repræhēdimꝰ:q aīam magnitudinē faciūt:tāto grauius q de rōnali
loquūt. Nā animam mūdi talē eſſe Timæus uult:qlis eſt ſola nudaq; mens:nullis ut uiribus aliis:ſenſu
appetitione iraſcentia ei ſit opus:qs cæteræ aīaliū animæ ad diis ſecūdariis poſt intextas accumulataſq;
obtinēt. Eo fit ut poteſtates hoc genus in orbē moueri nō dicant. Nā ſenſus p directū foras pfert:ſimi
liter & appetitus. Hoꝝ igit rōnem q aīam aut mētē eē magnitudinē uolūt:ſiue circulū:ſiue globū itelli
gāt:aliquot decauſis iprobamus. Primū q magnitudo oīs cōtinua ē:& qa cōtinua etiā una:& q eius p
ticulæ i cōem terminū finiūt i eoq; copulant. Intellectus alio genere unus:alio cōis ē:ſi mō cōtinuus di
ci aliq; rōne pōt:nā de ſequētibus libris pbabit quomō idē ſit itellectus & itelligētia. De itellectu agēte
nūc loquor:eo mō quo cōtinua eſt itelligētia:eodē cōtinuū eſſe itellectū oportet. Sed itelligētia idē ē q
intelligibile. Intelligibilia porro una ſunt:propterea q conſequūtur ſe:ut numeri:non ut magnitudo.
Quom.n. hæc poſt illud itelligo:tū diſtincti & diſcreti ſunt actus:nec attinēt:ſed deincipes & cōſeqntes
ſunt ut numeri. Aliq̄do & plures actus in unū aliquē deſinūt:ut in cōcluſionē ppoſitiōes & ſumpta. Nō
ergo uni ſunt actu:qa aut cōtinui ſint:aut ad unū terminū copulent:ſed eo mō quo dixi. Si itaq; itelligi
bilia & actus intelligēdi hac tantū forma unitatē habēt:ſequēs eſt:ut intellectus quoq; hac tantū forma
ſit unus:ſiue ita ut oīno careat ptibus:qlis definitio primoꝝ principioꝝ habet:ſiue ita ut nō quēadmo
dū magnitudo cōtinuus ſit:ſed quēadmodū numeri q p ordinē quēdam ac ſeriem digerant:ut ſi uni
tatē primo loco cōſtituas:deinceps binariū:tum deinde ternariū. Præterea ſiue ille Timæus:ſiue Pytha
goras fuerit indigna plane autore ſuo ſnīa eſt:intellectū & mētem dimēſum & magnitudinē dicere:nā
quo pacto intelligat intellectus ſi magnitudo eſt:pſertim quom ei ut putat Thimæus opus ſit contactu
pterq; acceſſu & ppinquatione quadā ad res qs apprehēſura pcæpturaq; ſit. Aut.n. ſingulis partibus cō
tingit:qbus rem totam intelligit:aut non ſingulis ptibus:ſed toto curuamīe circuli: aut ſingulæ partes
intellectus ſingulas ptes rei: & totus totā tangit & tangēdo itelligit. Si primū.i. ſi ſingulis ptibus tāgen
do rem totam intelligit:quom ptes huiuſmodi neceſſe ſit:aut pūcta:aut magnitudines ſtatui:ſi modo
ptes rei appellādæ ſunt puncta. Si puncta cū hæc inumerabilia i quaq; re ifinitaq; habeant:cūq; omne
infinitum impcurſile fit:nihil unq̄ intelliget:ſi magnitudinem.i. ſi partes illæ q̄ tangunt rem dimenſu
aliquo & magnitudine diffundunt fiet ut ſæpe:imo ut infinities rem unā intelligat:qd tamen ſatis ſit
ſemel intelligi. Nec.n. bene fit ſemp:qd ſæpe fit: nec idem eſt bene qd ſæpe. Nam uex haberi inueni
riq; pōt ēt ſi ſemel intenderis. Si ergo ſufficit qlibet ex particulis tangere:qd eſt opus motu:aut amplitu
dine aliqua. Id enim ad cuius cōſtitutionem abſolutionēq; nullus eſt uſus magnitudinis:ſuapte natura
expers magnitudis eē debet:ēt ſi diuidi aut diſtrhai ex accidēti poſſit. Hæc.n. plus habet albedinis q bi
pedale album eſt:q̄ qd pedale neq; tripedale. Quā bipedale:qa amplitudo & mēſus ad eſſentiā & ſubſtā
tiam qlitatum nihil ptinet:ſed albedo q̄tenus albedo eſt indiuidua eſt:& in re diuidua.i. in magnitudi
ne continet. Ita de intellectu eiuſq; ui & ptāte ſentiēdum eſt:in quo ſit circuli illius & magnitudinis ma
ior minorq; portio. Eodē mō intelligūt nimiꝝ magnitudo ſupfluit:nec qcq̄ ad naturā intellectus con
fert:eſt.n. natura eius & ſubſtantia ipſe actus. Sic quaſdam res momēto exiſtere:at fieri dicimus:quādo
ad pfectionem illaꝝ nulla pfunctio tpalis exigit. Si ſecūdum dixerint.i. nō ſingulis partibus tāgere:ſed
toto curuamine:atq; ita itelligere intellectum: ſciſcitor quæ ratio illos tātum urgebat:ut illum attactū xlviii
ad reꝝ cognitionem neceſſariū diceret:aut quēadmodū accidat:ut ex particulis quæ ipſæ nihil intelli
gant cōſtet:intelligere tamē poſſe uideat. At qui:ſi pp hāc unam cām tangit:ut intellectus itelligat:tan
git aūt partibus:nō ne oportet:ut primū ptibus illis itelligat. Quod ſi neutrū hoꝝ placet:pedē referant
& tertiū teneāt:hoc eſt ſingulas partes rei a ſingulis ptibus itellectus & totam a toto cōtingi. Sed & hoc
quoq; illa ratio reph̄endit:q ſi ita dicat:nō relinquit facultas:qua res indiuiduæ poſſint intelligi. Sunt
aūt plurima ex iis:q̄ intelligimus indiuidua. Sed qd hæc tam diſquiſita:atq; ſcrupuloſa oīone perſequi
mur. Quis nō uidet:ſi magnitudo intellectus ſit:intelligentia uero tangendo pueniat:fore: ut neq; per
punctos:neq; p magnitudinem oīa poſſint itelligi. Nō p pūctū:qa diuiſilia pūcto cognoſci nō poterūt
quādo ipoſſibile eſt ut indiuiſilia diuiſilibus aliqua pportionis iunctione collationeue congruāt. Nō p
magnitudinē:qa q diuiſile eſt:ut indiuiſibilia cognoſcant cām habere nō pōt. Alioqn aptiſſimum eſt:
utrūq; genus ab intellectu cognoſci. Quare fit ut neq; magnitudo eē poſſit:neq; opus ei ſit ad res itel-

ligendas tactu:sed alia ꝓculdubio natura est eius ꝑstantior aliq̃to atq; diuinior ab omni amplitudine & mẽsu corporeo libera:atq; indiuidua qdem cõpræhẽdit:qa & ipse indiuiduus est & expers magnitudinis. Diuidua uero:qa ui sua cõtrahit & seq̃strat:ita ut tanq̃ indiuidua possint itelligi. Nam qđ hoc uerbo qd sit rem ee significo.i.rõnem & formã ipse cõmunit:ipse indiuiduã & simplicem facit: & priæ finitiones ipsæ sunt formæ:q̃s ille in materia positas a materia primũ exoluit:demũ itelligit. Sed nequis angulus relinquat:in quẽ illi se condãt:dicat.n.aliqs nõ agnoscũt hoc platonici nec itellectũ ee circulũ: & magnitudinem putãt:sed dissimulare nõ possunt. Qui.n.intellectũ intelligere circũactu fatent:statĩ cõcedãt intellectũ esse circulum & magnitudinem oportere. Si.n.aliter intelligãt q̃ circũactu:quur tam temere orbicularem motũ intellectui ascisc̃ut. Si uero circũactu qđ & ꝑdicãt:nõ põt uideri nõ circulus: & magnitudo:quæ ita ferat:q̃do ꝑsertim hoc consiliũ deo fuisse testant cũ circinaret.i.cum de recto in circulũ remformaret:qđ nõ aliter ei accidere intelligentia poterat. Itaq; necessariũ est hæc q̃ attulimus incõmoda suscipi ab iis:qbus id de intellectu uidet:aut.n.puncto intelligere illũ oporteret:aut ꝑ magnitudinem. Si pũcto:diuidua & sectilia nõ cognoscet:si ꝑ magnitudinem:diuidua non attinget:sed & circũactus ille quõ sit ꝑpetuus intelligentia quoq; ꝑpetua sempiternaq; erit. Aut igit semp intelligit eãdẽ rem:aut cõuariat. Si eandẽ:maior ei cũ qete q̃ cum motu cognatio est. Si conuariat:quomõ id tueberis si circũactus & cõuersio semp est una. Præterea intelligentia:aut nunq̃ aut aliq̃do ꝑficiet. Si ꝑficiet:cessabit motus:si nunq̃ perficiet:nunq̃ ẽt itellexisse uidebit. At nõne oẽs intelligẽtiæ certi sunt fines? siue illa in actione & usu uersẽt:siue in cogitatione & conspectione sola cõsistat. Actiua oĩs ad aliud ꝑtinet & alterius gratia est:eoq; habet extremũ. Spectatiua quoq; ultimum iuenit:quoniã eisdem illis rationibus se terminauit:qbus in contẽplando speculandoq; utit. Ratio oĩs aut definitio aut demonstratio ẽ. Oĩs definitio cõclusa finitaq; ẽ:nulla demõstratio põt infinitam progressionẽ habere:qa neq; reflectit: neq; ꝓpositiões semel assumptas retractat:oĩs scĩa similis directo incessui est.

xlix

Item contra eundem. CAP .XXI.

PRorsus uidet motus si habet in animo potius haberi cõtra naturã: qppe q actionibus eius obstrepat ipedimentũq; & remorã afferat. Est.n.opus mentis qeti:q̃ agitatiõi similius:neq; intelligentia modo simplicium terminorũ:sed etiam ea: quæ ad rationẽ syllogismi ꝑtinet: statim potius quendã præ se fert & consistentiã in cõclusione:q̃ transitũ aut recessum illius quod demõstrat. Hac de causa abstemi purgatius & uibracius:q̃ temuléti cognoscũt. Item silentio noctis q̃ interdiu:corpore inoffenso q̃ conturbato: senecta ætate q̃ iuuenta:quia iuuenum corpora plurifario motu interæstuãt. Motus igit abiũctior alieniorq; est ab animæ natura:q̃ status:q̃re neq; beatũ põt neq; perpetuũ dici:qđ ægre & cũ labore fit. Violentũ & coactũ itelligere:quicquid cõtra naturam alicui ẽ. Qui motũ ee substantiã aĩæ putãt:necesse est fateant substãtiã aĩæ officere & fraudi eẽ actionibus & functionibus aĩæ. Præterea:si motus ꝑ essentia itellectui ẽ:quo modo intelliget res: quæ motu & materia uacẽt. Hæc aũt rõ cõtra nos recurrere nõ põt:q̃is enĩ ĩmobilẽ ee intellectũ dicãus:afferre tamẽ possumus quẽadmodũ ea quoq; q̃ in motu habeant itelligat. Nec.n.intelligit q̃tenus mouent:sed quatenus eandẽ formam & speciem obtinent:nec secundũ naturam:sed secundũ formã intelligit: etiã si res innexam materiã habeãt. Sed quæras ecquid ipsum motũ itelligat:intelligit hercules sed eodem modo quo cætera:qa scilicet formã ipsam & rõnem motus intelligit:ut cum motũ talem aut talẽ actũ esse declarat. At ii qui motum esse substantiam animi arbitrant:difficile possunt monstrare rationem qua ĩmobilia sub ꝓceptionẽ animi ueniant. Deinde nõne laborioſissima res esse uidet: animã detineri arceriq; corpore:tanq̃ neruis & uinculis cum soluta corpore & beatior sit futura & suis opibus uti liberius & uegetius possit. Iam hæc noxia fugiendaq; animæ cõiunctio uideat:si locuplectius ei sit expediri & migrare de uita. Ita præclare agi ac decidi cũ anima:si ei q̃ ociſſime missio contingat & commeatus a corpore. Quæ sententia pleriſq; cũ ueteribus placuit: tum etiam hoc æui probatur. Porro ĩ plenum:

l

qui hoc dicant:non uident se animas animaliũ q̃ hominũ præstantiores esse facturos: si illæ possunt a corpore ablegari exoluiq;:humana nõ põt. Sed & causa ea ꝓpter quã statuunt aĩam in circulũ moueri quãtum cõiectare licet de iis:quæ disserũt:delitescit adhuc ĩobscuroq; est. Nã si uerba & scripta eorum attendas originalis animæ substãtia nõ est orbis:sed quæ prius in rectã lineã formata erat reuocata ad incudem est & ĩ circulũ cõtorta. Ita prior:ac potior aĩæ natura directio q̃ circulus fuerit:quasi enim ex accidenti atq; extrinsecus circulata est:nõ ut esse inciperet aĩa:quippe quæ iam extabat:& confirmatiõe habebat:sed ut agere cõsonantes motus posset. Alioquin & illud peccant præposterũ :quot corpori tribuunt causam motuũ animæ:non animæ motuũ corporis. Sed ne in eo quoq; laudandus Timæus uidet q; facile passus est desiderari a nobis rationẽ:cur animæ uberius & præclarius esset moueri q̃ quiescere:aut moueri hoc genere:q̃ illo. Atqui hoc maxime in operibus adeo quærendũ prodendumq; est.

Aĩam nõ ĩmigrare, cuilibet corpori cõtra antiquos:q nihil de corpore dixerũt. CAP. XXII.

li

IN eo quoq; & Thimæũ & plurimos:qui de aĩa scripserũt coarguendos puto:q; quom anne

lii

cterent aĩam corpori:in eoq; collocarent:nihil ultra progressi sunt miro in reliqua silentio quæ ad comentationẽ istã maxime ꝑtinerent. Nã nec quẽadmodũ affectum dispositũq; eẽ corpus animandũ debeat:nec quæ cognatio inter corpus & aĩam habeat:unq̃ dixerũt. Nõ enĩm omnibus oĩa pari fillo conueniunt:neq; coaptari sociariue singulas singulis possunt:neq; quodq; & utcũq; fors tulit:in quodq; agit & utcumq; fors tulit:neq; item temere accipit aut patitur a quolibet quodlibet:demũ nunq̃ agit hoc:illud patit:si nulla cõmunio:aut cõgruentia naturæ sit eius:quæ agat

cum ea quæ patiť:ex qbus uiciſſim admotis iunctiſq; :unū opus opa cōmuni ꝓueniat. Ex iis uero:quæ caſu interueniūt.i. quæ aliter cadūt atq; caſura ſunt ꝑ naturā:nullū munus idem duobus efficiť: uerbi gra:ex lapide & arbore:aut ex arbore & hoſe:quāobrē fere ueteres cōperias in demōſtranda q̄lis ſit aīæ uis naturaq; laboraſſe. De ratione corporis:ne iram qdem ullā in eos ſcriptis inuenias:ceu indifferens liii
ac trāſlaticia cuicūq; corpori īmigraret:id qđ ridēdæ illæ a Pythagora fabulæ cōtinēt:q̄s quom autor ille ad ciuilem aliquē uſum confinxiſſet:qdam phyſicæ interꝑtari uidenť rati occurrētem incidētemq; aīam in incidēs & occurrēs corpus intrare. Sed q iſtud portētum aſſereť poterāt? uiderēt ſingulis aīalibus:īmo & ſingulis corporibus aīalium ꝓpriā formā & peculiarem adiunctā: intelligerēt qtum diſcrimen inter corpus eq uermiſq; eēt:haberet q̄tum inter pulicis & hois ītereſſet:ſcirēt ſe q putarēt in qđcūq; uti accidiſſet incurſiſſetq; corpus poſſe q̄libet aīam condi:ueluti ſi ita cōtingat elephantis aīam in culicis corpus:perinde dicere ac ſi in fiſtulis textoriā recipi dicerēt:aut fabricā in pecten: & radiū:iā ſi artiū ea eēt natura:ut ī ſuis inſtrumētis habitare:atq; in ea īgredi ſua ſpōte poſſent:utiq; tibicinū in tibias nō in lyrā ītraret:lyrciniū in lyras nō ī tibias trāſiret. Igiť & aīas ī ſuū aliqđ ac ꝓpriū corpus (ſī ſuū aīæ iſtrumētū ē corpus) diuerteť oportebit. Dixi diuetere īmo nō diuertit ſed fabricat architectaturq; cō ueniēs ſibi accōmodatūq; iſtrumētū:deformat ipſa ſibi & ꝑparat domiciliū: nō deformatū āte & ꝑparatum demū ſubit. Nō.n. quēadmodum cythara dedolat prius & condit:tum demum adhibetur ad muſicam:ita & corpus ornat ante inſtruiturq; :mox animæ ſumendum offerť. Quale igitur ſingulis animis corpus inſtrumētumq; conueniret. Item qua ratione anima illud ſibi cōfingeret: neglectum a Timæo penitus & retro habitum uidetur

Animā nō eē harmoniā:& de anima mūdi:& utrū anima noſtra ſit uita potius q̄ anima appelitanda. CAP. XXIII.

SEd & alia opinio de aīa ferť:q̄ nihilominus q̄ ſupiores collimet ad uerū ſuperq; copioſum liiii
atq; uberē tractatū habet:q̄ nō ſolum in cōmuni examine uenire uſu ſoleat:ſed & ſeorſum quoq; ueteribus frequētata iactataq; ſit. Ea huiuſmōi ē. Aiūt aliq aīam eē ipſius corporis intentionē q̄dā:q̄ harmonia dicať. Harmoniā eē cōcordiā q̄ diſſimiliū ſonoꝝ ꝑmixtione comitioneq; naſceret. Corpus quoq; ex contrariis & diſſimilibus uideri cōpoſitū. Illud ergo qđ tā cōtrarias qualitates calorē frigus humorē ſiccitatē mollitudinē duritiā:qđq; tā pugnantia elemēta ad coalitū & cōſortium reuocat:& ī cōſonantiā q̄dā modificat & tempat:nihil aliud eē poſſe q̄ aīam:quēadmodū ī muſicis id quod grauitatē & acumē uocū reducit ad cōſpirantē ſonū:nihil aliud ē q harmōia. Probabilis qdē oratio:ſed ab Ariſtotele & Platone multis argumentis ꝓſciſſa. Ac primū qdē prior ē aīa corpe. Harmonia ē ſuo iſtrumēto poſterior. Aīa impiū habet ī corpus:præeſt & dominat ī corpe:pugnat ēt aduerſatur que aliquando corpi. Harmonia nō pugnat cū inſtrumēto. Itē harmonia mō ītēdiť:mō remittiť. Aīa neq; intendiť neq; remittiť. Præterea cōſtāte harmonia offenſio cōſonantiæ nō poteſt accidere. Aīa cō ſtāte:accidit obleſio & uitiū corpi. Poſtremo corporis harmōia nihil aliud ē q̄ firmitas:ualētia:pulchritudo:qa diſſolutio & ītēperātia corpis:nihil ē aliud q̄ īfirmitas:atq; morbꝰ:turpitudo:deformitas. Aīa lv
neq; firmitas:neq; ualentia:neq; pulchritudo pōt eſſe. Nō igiť harmonia ē:hæc oīa ſed alio loco a philoſophis afferunť. Illa propria huius partis:qbus hic Ariſtoteles autores illos īceſſuit. Harmonia ē cōſentientiū & cōſonātiū uocū ꝓportio:earūq; ex cōfuſione & collatiōe ꝓfecta cōpoſitio. Aīa neq; cōpoſitio ē neq; ꝓportio. Itē aīa ſubſtātia ē. Harmonia nō ē ſubſtātia. Itē aīa corpus mouet. Harmonia nō mouet īſtrumenta:ſed his ꝑſens ꝑſtoq; ē. Muſicus ipſe ē q mouet ad cōcordiā & cōſonantiā cordas: q̄obrē lvi
aliā dari aīam oportebit:quæ cōcordiā illā harmoniāq; faciat. Sed purgebimus hinc īfeſtius ſi q̄remus quēadmodū accōmodari poſſit harmōia ulla ad opa functioneſq; animæ: aut ad affectiones: qualiſnā harmoniæ ſit ſentire audire uidere? qualis amare q̄lis odiſſe q̄lis lætari qualis egreſcere? Ac harmōiæ lvii
quidē uerbū nō ſimplici ratione dictū uideť:nā primus eius ſigñatus ab organicis & coaptione magnitudinū ē ꝓfectus:quæ ſitū & motū haberēt. Cū.n. ita inuicē duæ amplitudines collocanť ut nihil eiuſdē generis interibi habeať:tūc optīe coaptatæ & cōnexæ dicūť. Cōnexio aūt & coaptatio hæc harmōia uocať:ut ligna lapides & quæcūq; e naturalibus interſe artificioſo applicitu cōmittunť:atq; iungūť. Ex hoc initio nomē illud in alias res ꝓ ſimilitudinē flexū deriuatūq; ē ut ea quoq; harmonice coaptata dicamus:quæ ratione aliq; inuicē ſociata & coita uideanť:ita ut cōcorditer in unū cōſentiāt:atq; cōſpirēt: nihilq; intercapedinis ſuſpenſiue pateat hietue:nihil ꝓmineat:nihil in receſſu umbraq; obſoleſcat: nihil ſubſultet:nulla ſit ſine uſu ſuo & optima ratione proportio. Hæc cū fuerīt:ut dixi connexa & aptata cuicumq; materiæ acciderīt:dicenť:quēadmodū muſicus ſubcentus tunc optime cōcordare & cōgruere dicimus:quomodo nulla intermedia:ratio ē:quæ modulatioē facere conſonantiam poſſit. Ex his duabus harmoniæ formis utrā facimus aīam? Primā nō poſſumus:quomodo illa appoſitionē & cōpoſitionem requirat:qualis ē oſſis ad os:aut oſſis ad neruū. Ridiculū eſt huiuſmodi harmoniā ꝓtinere lviii
ad animū aut ſenſum putare. Secūda ēt forma defendi nō pōt uidelicet talem harmoniā eſſe aīam:qualis naſciť ex collatione & ꝓportione mixtoꝝ. Alioqn ſi ita ſit ex alia atq; alia partiū mixtione:alia utiq; aīa diſſultaret:ita fieret ut ſinguli multas animas mutare poſſe uiderētur. Atq; hoc idem requirere de lix
Empedocle ſolemus:qui ſingulas corporis ꝓtes cenſet ꝓpriam mixtionem & ꝓportionē ſuā habere: aliā carni:aliā uiſceri:aliā neruo:aliā oſſi adiunctam:quæro igiť huiuſmodi ꝓportionē aīam putet eſſe nec ne. Si putat:quomodo multæ ſint ꝓportiones:ſequiť multas quoq; aīas in eodē corpore futuras: ſi nō putat:quæramus:an aliud eſſe aīam præter proportionem uelit:quæ demū membris ꝓportione

ſua aſtrictis totoq; corpori accidat. Itē an amicitia illa cui primatū detulit cā ſit fortuitæ & temerariæ mixtionis: an alicuius certa ꝓportitione quæ conſtet. Illud quoq; doceri uelimus: utrum ille idē amor proportio ipſe ſit: an extra proportionem aliud.

Animā nō moueri: ſed corpus ꝓ aīam: & q̄ corpus mouet ꝑ animā dupliciter: ideſt ꝑ animā a qua & ad quam. CAP. XXIIII.

lx EX his igit̄ quæ dicta hic ſunt: & quæ alio loco ab aliis afferunt̄ intelligi dat̄ eos q̄ aīam eē intentionē q̄dā & harmoniā in corpore arbitrant̄: ut nō ꝓxime ad ueritatē accedāt: tamen nō temere admodū deerrare. Nam quēadmodū initio quoq; ꝓfati ſumus opinio hæc ꝑpendio ꝓbabilis & ueriſimilis uidet̄. Primū q̄ ſi aīa ſit alia q̄dā res: q̄ ipſa cōpago tēperaturaq; corporis: quo ſoluta cōpagine exoluit̄ & interit aīa. Idem cōtrario ordine ſi agas ꝓbari uidet̄: ſi aīa nō ſit illa ꝓportio cur aīa abeūte ſtatim cōpago & miſtio ſoluit̄: quā corporis harmoniā uocāt. Si ergo miſtio ne corrupta occidit aīa: aut cōmigrante aīa diſſipatio miſtionis & exitium ſequit̄: profecto duæ illæ res nō uidēt̄ longe diſtare. Dices aīam nō corrūpi miſtione corrupta: ſed uitā illā: quā dedit aīa corpori: nā aīam eſſe abiūctā a corpore uitāq; animātibus inſpirare atq; ifluere de foris eo mō: quo ſol q̄q̄ remotus ab aere: tamē aeri lumen ꝓſtat. Ego uero primū illud demiror eoꝝ q hoc audent dicere: q; arbitrāt̄ exē pla uim ꝓbationū habeē: quom tamē exēplum ad faciēdam fidē infirmiſſimū argumnetū ſit. Deinde illud repræhēdo q; ne efficiūt qdem qđ uolūt. Sol.n. unus quom ſit corporibus oībus ſplendorē ſuum imptit: aīam uero unā eē q̄ aīalibus oībus uitā tribuat: nemo auſit dicere. Alioq; & ſol ipſe q̄q̄ eſt unus nō tamē lumē ſuum æq̄liter oībus exhibet: aliter aerē: aliter aquā: aliter lapidē: aliter lignum: aliter argētum colluſtrat. Item aliter color purpureus: aliter uiridis ꝓticipant lumine. Aīam quoq; ſiqs unā contendat eē: oportet eodē mō aliter atq; aliter ab aīalibus carpi: neq; ꝑ aīas diſcrimen: ſed ꝓ uitas habebit̄: atq; (ut uita loquar) ꝓ animationes. Deinde illa unica aīa q̄lis nam erit? certe q̄liſcūq; ſit ad ſe Ariſtoteles hoc loco ꝓtinere nō putat. Ait.n. ſe aīam illam unicā neq; q̄rere neq; finire: ſed aīam hoīs: aīam equi aīam bouis: quas ſiue qs uitas animatiōes q;: ſiue aīas appellet: nihil pugnauerit Ariſtoteles: ſed quemadmodū quom lumē definiret ita. Lumē ē ꝓfectio ꝓſpicui corporis: nō ipm ſolem finiebat: ſed rem quæ a ſole ꝓdiret: ēt ſi eadem finitio ipſi ſoli poſſit cōpetere: ita hoc loco aīam finiturus: nō ad ſingularē illā: quæ tam lōge abſit a corpore cōſiderationem intēdit: ſed ad ꝓfectionem iunctā: q̄ organicis corporib; ſua ſingulis ab illa ſingulari tribuit̄: q̄uis forte utriq; definitio una cōueniat. Vt.n. nihil uetat: duas haberi ꝓfectiones ꝓſpicui corporis: quaꝝ perfectior una ſit ſol: altera imꝑfectior lumen: ita dici de anima poteſt: nihil obſtare duas eſſe animalium formas: quaꝝ una perfectior ſit: ut anima ea quæ foris ē: altera imperfectior: ut ea q̄ intus ad ſingulas pertinet. Hāc igit̄ animā: quam tu uitam uocas: animam ego nuncupo inſeparabilem & indiuiduā corpori: eoq; diſſipabilem atq; mortalē: non qdem abſolute ſimpliciterq;: ſed eo modo quo lumē in aqua. Atq; hoc interſutrūq; cōſtat: ſolum de noīe controuerſia eſt de re enim qd ſentias ꝓbe: ac dilucide indicas. Aīam itaq; illam mundi unicā atq; uniuerſalem: quæ corporibus præbet: ſiue aīam dicere: ſiue uitā malis: q̄ nihil aliud eſt q̄ uis q̄dā uitalis generabiliſq; ꝓ omnē naturā inuecta: clariſſime aſſerūt ea aīalia: q̄ ortu ſpontali de materia putri ꝓueniūt: ea ex tali excremēto; & ſordiū miſtiōe: aut tali orta ſpirāt: uiuiſcūt: mouēt̄: ut ī Aegypto mures & ī noſtro cœlo uermes & locuſtæ & q̄ huius generis plurima. Sed qd hoc ad illos: q ſingulas aīas haberi a ſingulis: eaſq; ſepatas itelligūt. Vnde uita ſingulis aīalibus cōtingat: fortaſſe exēplo nō mouēt̄: q ſuā cuiq; corpori aīam de foris cōminiſcunt̄: q̄ uitā ī quolibet faciat. Sed q hoc uolūt: primū illud mihi reſpōndeāt: ſtatuāt in oībus aīalibus: an in ſolo hoīe ſingulas accōmodari ſingulis aīas: q̄ ſeparatæ tamē abiūctæq; habeant̄. Et hercules id ī oībus animalibus defendere fabulæ & nugæ meræ: qd.n. deridiculoſius dici excogitariue pōt q̄ ſeparatas eſſe aīas pulicū: quæ uitā pulicibus afferant. Dices ī uno hoīe ſingulas ſingulis diſtributas: eaſq; ꝓcul a ſingulis eē. Sed q̄lis obſecro aīaꝝ illaꝝ ſorticio fuerit? q̄ differētia? quæ ſecretio? ſi oīa quæ eadē ſpecie ſunt ꝓticipatiōe materiæ diſtinguūt̄: ex materia diſcrimē & differentiā obtinēt? Prorſus aīa quæ uitā uegetalē ꝓſtat: & q̄ iracūdiā & cupidines cōtinet: nō pōt itelligi: q̄ rōne ſeorſū a corpe maneāt: nā ea quæ prīceps ē & quæ itellectus uocat̄ forte pōt adiūcta defendi: quæ uī intelligēdi aīæ īmittat & influat. At reliquas naturas inhærere: & quodā mō intexi corpibus neceſſe eſt: ſi ꝓſtare uires & actiones ſuas debēt. Verū elegās hæc & nobiliſſima quæſtio uberius ſuo loco & diligētius penſiculabit̄. Ex iis ergo q̄ dicta hactenus ſunt planū ē: aīam neq; harmoniam eē: neq; tamen ſine harmonia conſiſtere.

lxi

Vtrū aīa itelligēdo cōtēplandoq; moueat̄: & dubitatiōes: ſup uerbis illis Ariſtotelis ubi dicit itellectus nobis ut ſubſtātiam quādā accidere. CAP. XXV.

lxii NVnc illuc cōferēdus ē ſermo: ut uideamus an moueri aīam uideat̄ rōe q; aīam timere: audere: iraſci: ægreſcere: lætari: ſentire: itelligere dicimus: quomodo.n. res illas oēs uideant̄ motus eē: credet̄ aliqs poſſet ſaltē talib; motibus aīam inſterni ac ſubiici. Hoc aūt neceſſe nō ē.

lxiii Atq; hæc ratio ſiqs ea utat̄ dupliciter rephendi pōt. Primū q; affectiōes ille nō ſunt motus: deīde ēt ſi motus eē cōceſſero: tamē aīæ motus eē nō poſſūt ſed ꝓmixtiōis & ſūmæ. i. totius aīalis: ita tamē ut ꝓficiſci ab aīa uideāt̄. In ira iudicat aīus digná eē rē ſuccēſſiōe uidicatiōeq;: ſed aīalis cor agitat̄ & ſanguis q cordi diffuſus ē ſuccēdit̄ iflāmaturq;. Si igit̄ feruor ille & iflāmatio ſanguīs ad aīam ꝓtineret ſola eēt aīa q̄ cōmoueri ſubiraſciq; diceret̄. Quō aūt aīa ipſa iflāmari aut feruere nō poſſit: incorpea q; ē dicēdū & cōfitēdū uidet̄: nō aīam: ſed aīalia eē: q̄ obiraſci & excādeſcere uideāt̄. Aīam uero: q̄ de iniuria iudicet iudiciū aūt nō ē motus: ſed qes & trāqlliatas potius. Qđ de ira dictū ē. Idē de metu ꝓbādū. Iudi-

cat aīa rē dignā formidine:ps deīde quædā cōtrahīt corpis :mox frigeſcit cōſternaturq;:& ut poeta īqt
Pallor ſimul occupat ora. Atq; hæc plane corpis aīati:hoc ē ipſius aīalis affectiones & motus eē noſcūt
Impalleſcere aīam aut erubeſcere qs niſi putitius aut fatuus dixerit? Eodē mō ſi cognoſcer motus ē: ad
uniuerſum hoīem ptinet:nō ad ſolā hoīs aīam: uidet hæc quoq; pticula q̄dā intus affecta cōtingere:q̄
uicaria ſanguini aut ſpiritui ſit. In pturbationibus aūt bifariā corpus mouet ab aīa:aut.n.ptes corporis
motū loci mouent:ut quō iraſcimur ſanguis q q̄ſi loco excitus ,pſilit emicatq; & q̄ reliquæ corpis ptes
uehemētius exardeſcit:aut ptes corpis ī demigrāt loco:ſed alteraſcūt:ut quō metuimus extrēa corpis
pallor friguſq; obſidet. Quæ aūt quibus in affectibus ptes corpis cōmoueant alia iſtitutiōe nobis agē
dū ē. Plane ii q motus:quoꝝ cā ē aīa:ſoli aīæ tribuūt:pīde ſentiūt:ac ſiqs aīam texer ædificareue diceret lxiiii
nā & horū motuū cauſa ē aīa:habitus & ratio ædificādi in aīa ē:ſed quēadmodū opifex & ſtructor ædi
ficat nō ars ipſa ædificādi:& Cytharœdus pulſat nō muſica:q̄uis opifex ædificet ex arte:& cytharœdus
pulſet ex muſica:ita aīus nec miſericordia flectit:nec iracūdia cōmouet:ſed homo p aīam. Quare hō
& nat & lauat & ueſcit nō uolūtas aut propoſitū:quo gerunt hæc omnia. Quomodo aūt dico iſthæc
per animā fieri:nō ita dico ut in anima ipſa ſit motus:nā manus & mēbra ſunt quæ accipiūt & ſubſti/
nent motū:ſed quom dico hominem moueri p animā:id uelim intelligi:motus illos quos anima cor
pori cōmunicat:aut ,pdire ab anima:aut ad animā referri. Nā quom ea q̄ extra ſunt ſenſibus accidūt:
ita mouet corpus ut reꝝ quæ ita ſentiant imagines:aduſq; receſſum animæ penetrēt. Quom.n.a cor/
pore ad animā uiæ quædā & foramina pateāt:p quæ ſenſus ad illū tanq̄ ad arcē ictus & pcuſſiones ſuas
tranſmittūt:q̄s ab incidētibus hauſcerūt:ita maxime fit:ut is q̄q̄ īmobilis incōtingibilis : innumerabi/
liſq; ē:tamē omniū plagaꝝ q̄s qnq;nuntii accæperunt æſtimator & arbiter ſit. Dicimus itaq; p animā
fieri tales motus:qa in nobis cā ē anima:qua ſenſus patiant & feriant a rebus : & q̄ deinde huiuſmodi
uulnera ad ſe tāq̄ ad iudicē pferātur Nā ſimul īmortua inſtrumēta ſunt:pelli nō poſſunt:cōtra recorda
tio reminiſcētiaue nō ad aīam ſed ab anima ,pficiſcit:quo.n.ſenſus finit deponitq;:inde initiū accipit:
memoria. Proīde illa ,pmptis de theſauro ſuo reꝝ q̄ſi ſimulachris primū:deīde petitis atq; retractatis
ita reminiſcit. Hac īgit rōne q; animus quū reminiſci uult ,ducit & ,pmit res:q̄rū ueſtigia & notas in
ſe tāq̄ in theſauros cōdiderat:ab eo ,pdire & oriri mēoria dicit. Quot ſiqs dicat imagines & ſpecies illi/
tas impreſſaſq; animo qeti ,ppiores eſſe q̄ motui:nihil intereſt utiq; q̄tum ad locum hunc attinet:quia
interim eius:cuius memoriā cōſequimur:ſine aliq̄ pturbatione meminimus. Interim eſt quom nos
recordatio ipſa commoueat ut ſæpe quom admiſſum a nobis aliqd fœde aut dictum ſuperbe recoli/
mus:memoriā rubor ſequit quomodo formidoloſum & terrificū horror ac tremor. Sed & ābulando
quoq; & diſputādo ſæpenumero nobis alicuius rei uenit in mētem. Veꝝ ambulare diſputare perhor
reſcere erubeſcere aptiſſime motus ſunt:at iudicare ſentire cōphendere cōtemplari nullo pacto ſunt
motus:aut ſi ſūt nō ſūt eodē iure cum cæteris:ſed functiōes & actus aīæ appellant. Quot ſi hæc quoq;
noīare motus placeat:de uocabulo ut prædixi nec pugnādū:nec magnopere accurādum ē. Illud ſtatu/
endum ut ſi actiones illæ nuncupandæ ſint motus: diuerſo utiq; a reliquis motibus genere cenſeant:
quod & ipſe nobis Ariſtoteles præcipit. Hoc inquit pati aut alterari non eſt conſiderare ſpeculari cōdi/
ſcere: quia inſpeculādo & condiſcendo perficimur. Aut ſi eſt oportet aliud genus palgæ & alterationis
intelligi. Et reꝝ is inqt q de potētia in actū ſciētiæ cōfertur:ab eo q actu ſit ſciens:aut nihil patitur: aut
duas eē alterādi rōnes putādū eſt. Rurſus in libro tertio. Videt inqt ſenſile ipm de ptāte ſenſum in actū
,puehere trāſferreq;. Nec.n.patit quicq̄:aut alterat ſenſus cū ita trāſfert:quo fit ut hæc alia motus ſpecie
cōtineri dicant. Nam motus impfectæ rei actus ē: hic aūt & ſimpliciter actus uidet:& actus rei pfectæ:
diuerſum īgit credi:atq; alienū ab illo bene eſt. Ex iis uerbis liquet clariſſime:eum q ,pprie appellet mo
tus:nō eē actu ſimpliciter:atq; ita aliud genus haberi quo patiant & moueant ſenſus. Ita illud apparet iā
nō in eo pugnādum ut aīa oīo nō moueat:ſed in eo ut corporeis motibus moueri nō poſſit. Atq; hæc
ad hūc modū expoſita nō eſt īpendio arduū noſſe:q̄q̄ neq; admodū facile. Si.n.putādū eſt ut quēadmo
dum gladius īcidit p aciē:& ſphera uoluit p figurā:nec tamē incidit acics:nec figura uoluit:ita & hō q̄q̄
p aīam iraſcit:nō tamē aīa hoīs iraſcat:certe tam p̄claram & nobilē naturā uidemur plus æquo deiice
re:quaq; cū tā humili genere accidentiū cōferamus. Cæteꝝ tāetſi aīa in uno eo pſimilis accidentibus ui
deat: tamē magna ex parte reperit abſimilis. Globus neq; ipm ſe cōuertit:neq; ſimul diuerſis cōuerſio
nibus agi pōt. Gladius quoq; neq; p ſe accidit:neq; multas ſimul aut uarias cæſuras exercet. At aīa ipſa
fons eſt motus:ipſa præbet initium: ipſa procurat: ipſa ſe de motu uno ,ad alium refert:ipſa per ſe trā/
ſitionem hāc facit. Dicit aūt trāſitiones facere mutareq; aīa:nō illo quo corpa genere:ī qbus noīa illa
motū corporalē deſignāt:q non niſi tpe poſſit abſolui & cōtinuus habeat:& q de aliquo īpfecto ad pfe/
ctū inſtitutus ſit. In aīa uero oēs mutatiōes mometariæ diſiūctæq; ſūt:nec pedetētim ac tracti:ſed ſtati
& uniuerſim de potētia in actū ,pmotæ ut uiſio:q̄ a cādidis ad nigra:ab his ad rubida:a qbus ad uiridia
cōferat. Sed utcūq; iſta ſe habēt:quēadmodū dixi:haud multū difficilia exploratu uident.

Contra Xenocratē dicentē aīam eē numeꝝ ſe ipſum mouētē. CAP. XXVI.

EA uero q̄ de itelligētia afferunt:impēſam & diligētiā & attentionē reqrunt. Neceſſe ē aut ut lxv
uerba ipſa philoſophi ,pponamus ut ſunt:plane nihil ut additū iminutū inuerſūue ſit clari/
tatis explanationiſq; gra. Nec.n.obſcura uſq; eo ſunt ut intelligi:atq; cōphendi non poſſint.
Videt inqt intellectus ītus accidere ut ſubſtātia q̄dā nec aboleri aut corrūpi:alioqn maxime
aboleret ab ea inualētia:q̄ ſenectuti cōtigit. Nūc uero accidit cōtra id qđ ī ſenſoriis ē uidere. Si.n.accipe

poſſet ſenex oculũ iuuenis: cõtueret ut iuuenis. Quare ſenectus non eo uenit: q; aliqd aĩa ipſa ppeſa ſit: ſed eo q; illud: in quo aĩa cõtinet oblæſum ẽ: quẽadmodũ ebrietas atq; morbus. Intelligẽtia quoq; & cõtẽplatio uaneſcit obſoleſcitq; iteriore q̃dã pte laceſſita & corrupta: ipm p ſe ipatibile ẽ: cognoſcere uero: amare: odiſſe: nõ illius affectiones ſũt: ſed cõtinẽtis. Quapp cõtinente corrupto: neq; meminit: neq; amat: qa nõ erãt illius hæc: ſed coĩs. i. pmiſtiõis & ſũmæ: qd iã ẽ corruptũ. Intellectus porro qddã fortaſ ſe diuinius ẽ & impatibile. In his uerbis primũ cõtinuatio & ſeries ipſa ſermonis dubitationem habet: quom. n. id ageret: atq; id uelet addicere: ne moueri aĩus uideret: nihil attinebat hac intẽtiõe: itellectum dicer ſubſtãtiã eẽ q̃dã: q; intus accideret: nec aboleꝛ. Nec erat rõ q̃obrẽ hoc loco de imortalitate aĩ diſputaret: qa neq; de reliq; aĩa utrũ mortalis eẽt hac parte agitabaꝛ: ſed ſolũ illud in q̃ſtiõe erat: moueri ne an nõ moueri itellectus poſſet. Deinde in eo quoq; uerba illa calũniã ſubſtinẽt: q; rõ q; intellectus incorruptus & imortalis aſſeriꝛ: uideꝛ idẽ in ſenſu pollere: atq; ita illũ quoq; ab interitu uendicare: imo uero ſi diligẽter aduertas fere hoc egiſſe Ariſtotelẽ cõpies: ut ſenſum quoq; eẽ imortalẽ oſtẽderet. Si aboleri iquit itellectus poſſet: maxie id ab iualẽtia futuꝝ: q; in ſenectute cõtingeret. Nũc uero accidit cõtra id: qd̃ in ſenſoriis cerniꝛ: nã ſi uti poſſet ſenex oculo iuuenis: uideret ut iuuenis: ex qbus uerbis talis rõ nectiꝛ quẽadmodũ ſenſus nõ patiꝛ laborãtibus ſenio & fatiſcẽtibus iſtrumẽtis: ita neq; intellectũ pati iteriore illo affecto collabefactoq;. Neq; i ſenſu ſolo pſtat: ſed ꝓgrediꝛ ultra. Quare inqt ſenectus nõ eo fit: q; aĩa qcq̃ ſit paſſa: ſed eo q; illud in quo aĩa cõtinet laceſſitũ oblæſũq; ẽ: quẽadmodũ temulẽtia & ægrotatio.

lxvi Hoc ſi ẽ ita uegetatrix aĩa eodẽ mõ quo mẽs ipatibilis efficiꝛ: ꝓindeq; imortalis. Tertio ſubit q̃rere: q̃le nam inſtrumentũ illud ſit: qd̃ tãetſi interius corrũpaꝛ: intellectũ tamẽ impatibilẽ pmãſuꝝ dicat. Item q; poſſit ſimilitudiné aut ꝓportioné hr̃e cũ corporalibus inſtrumẽtis: iã utrũ illud homini tãtũ: an aliis quoq; animalibus habeaꝛ. Age uero ſi latentiore aliquo interioreq; inſtrumento intellectus utaꝛ: q̃rendа rõ eſt: cur nõ cõueniat animã ſenſualem ſeparã ab inſtrĩs putare: nõ. n. ad cõſtituendã differentiã ſufficit dicere intellectũ inſtrõ interiore uti: & condito ſenſum exteriore & ꝓmpto. Quia uero Ariſto. mõ uerbũ hoc intelligere: mõ illud cognoſcere uſurpat: ſit noſcenti hæc ſtudiũ ſcire: qd interſit: an intelligere: eſt ſimplices terminos compræhendere: cognoſcere: terminos complexos iungere aut diuidere: Tum quoq; ſuccedit quæſtio utra præſtantior uirtus: ea ne quæ appellationes ſimplices percipit: an ea quæ pcæptas ad cõplexũ cõiũctioneq; reuocat. Videri poſſet alicui poſterior hæc maiore ui eẽ argumẽto de artibus capto: nã ſimplicia cognoſceꝛ ligna & lapides nullius ẽ artis: ſed cõnectere & cõpõere: tamẽ cõtrariũ ẽ qd̃ neq; difficile demõſtraꝛ. Nã quõ in cõplexu mõ ueritas: mõ falſitas ueꝛſeꝛ: intelligere nõ niſi uere poſſumus: cognoſcere ẽt falſe. Præterea itelligere ẽ tãq; ãplecti & attigere rẽ: quã itelligas. Cognoſcere ẽ tãq; circuire luſtrareq; rẽ & circũſpicere: nec accedere. Eoq; ibecillitas q̃dã intẽtiõis mõſtraꝛ: q̃lis differẽtia iter clariores oculos hebetioreſq; habeꝛ. Hæc ſunt q; de uerbis illis uocari poſſunt in dubiũ. Defenſiões ſolutioneſq; in aliud tẽpus differre cõmodius ẽ: quo ſe quoq; nobiliſſimus phũs ad pleniorẽ diſcuſſioné ſubſtinet: ac reſeruat. Nã hoc loco cã diſcernendi magis diſputãdiq; diligẽtia: q̃ cũ ſentẽtia aut fiducia decernendi diſſeruit.

Cõtra Andronicũ dicẽtẽ Ariſtotelis uerba cõtra Xenocratẽ nõ itelligi. CAP. XXVII.

lxvii POſthæc Ariſtoteles definitioné Xenocratis dãnat: neq; de uerbo calũniã ſarcit: ut Andronicus & Porphyrius taxãt: ſed plane it cõtra mẽtẽ & ſenſum Xenocratis: quẽ ex libris iis colligas: quos ille de rerũ natura pſcripſit. In iis ſe Xenocrates ꝓdit aĩam ſe nũeꝝ crederꝛ: q ex unitatibꝫ cõſtet. Hãc igiꝛ illius ſniam Ariſto. iter oẽs q̃ de aĩa ferantꝛ maxie irratiõabilẽ diꝛ: de q̃ pluria flagitia cõſequẽꝛ: Pria ſunt ea q̃ eueniũt: eo q; moueri unitatẽ putat: mox ea pcipua: q; pficiſcunꝛ eo q; aĩam nũerũ facit: nã quo pacto poſſunt itelligi unitates moueri: utꝝ ex illis aliq; moueãt aliq; moueãt: an oẽs & moueãt ſimul & moueanꝛ: ſi ſimul oẽs qũo cũ idiuiduæ ſint & ptibus careãt: mouẽdi & motũ accipiẽdi ui habẽt: q̃. n. ſimul mouenꝛ & mouẽt ſectilia & diuidua eẽ neceſſe ẽ. Quot ſi dixerit alias moueri: alias mouer: nõ igiꝛ aĩa ex oĩbus cõſtituta cõciliataq; erit: ſed tãtũ ex illis mouẽt. Demũ ſi unitas mouet: neceſſe ẽ alicubi ſitũ ꝓpoſitioneq; habeat. At ſi acceſſerit unitati: ſitus & poſitio pũctus fiet. Motus pũcti nõ aĩal ſed lineã facit: neceſſariũ uero ẽ: unitas q̃ in aĩa ſit: ſitũ & poſitũ habeat: & alicu

lxviii bi ſit. nã & aĩa alicubi ẽ. Itẽ ſi a nũero nũeꝝ aut unitatẽ demas exiſtit alia ſpẽ nũerus. At plãtis & aĩalibus qbuſdã: ut ſũt i ſecta: ẽt diuulſis ieſt uiuacitas ptinax: & aĩam eadẽ ſpẽ retinẽt. Præterea ſi unitates aĩæ

lxix ſitũ cõfirmationeq; obtinẽt: nihil itereſt aĩam unitates dicas: an miuta illa corpuſcula q̃ Democri. credidit glebulẽta & leuia. Enĩuero ſiqs cõſtitueret atomos illas ĩ ſpheras eẽ: ſed pũcta: q̃titate retẽta ſola: nihil ꝓhiberet itelligi: in illis aliud eẽ qd̃ moueret: aliud qd̃ moueretur: ſicut i corpibus. Hæc. n. ex magnitudine aut puitate differẽtia oriꝛ: hoc ẽ ut in magnis diſcretio haberi poſſit mouẽtis & moti: i puis nõ

lxx poſſit. Sed ſi hæc q̃ta ſint: illa ĩ ſint: ad hæc id põt ptineꝛ: ad illa nõ põt: cõceſſio dimẽſu puitas nihil obuariat. Iã q; fieri põt ut aĩa unitas ſit: in quo. n. unitates illæ ab unitatibꝫ aliis differrẽt: Si. n. ſolo poſitu atq; motu: iã nõ unitas ſed pũcta cõuenit uocari. Igiꝛ cũ oẽ corpus habeat pũcta: uel ãteq̃ aĩa: manifeſtũ eſt pũcta aĩæ eodẽ in loco futura: ubi pũcta ſunt corpis: & quã regionẽ ſingula corpis occupãt: in eandẽ ſingula aĩæ imigrabũt: atq; ita nihil uetauerit: qn eodẽ in loco duo ſint pũcta: ſi duo: cur nõ & plura: tãdẽq; infinita: Nã ea quoꝝ locus indiuiſilis ẽ: ẽt in unũ cõgeſta molẽ nõ attolũt: neq; locũ capatioré req

lxxi rũt iũcta: q̃ ſingula. Dein ſi nũerus pũctoꝝ q̃ utcũq; habeꝛ i corpe põt eẽ aĩa: cur nõ habẽt aĩam oĩa corpora. Itẽ quo pacto a corpibus ſepabũꝛ diſcedẽtue aĩæ: ſi neq; lineæ a ſupficiebus: neq; a lineis pũcta poſſunt abiũgi: atq; ii q ita de aĩa ſentiũt: primũ uidenꝛ incidere cõem erroré eoꝝ: q aĩam eẽ corpus pene-

traliũ & tenuiſſimaꝝ ptiũ arbitrant: deinde in aliũ:quẽ incurrit Democritus:q aĩam ex puis & rotun
dis corpuſculis cõfecit. Ac cõe qdẽ illud uitiũ nõ poſſunt effugeꝛ:qđ & multi fortiter cõceſſerunt:quos
nec ueritũ eſt aĩam cõſiteri corporeã. Atq; ut illi duo corpora eodẽ in loco cõſtituũtt:ia ii uno pũcto co
gunt infinita cõcedere. Illæ ꝓpriæ cũ Democrito ruinæ Xenocrati:q putat aĩal a nũero unitatũ moue lxxiii
ri:ut ille a multitudíe ſpherulaꝝ putabat:nã qd intereſt minutas ſpherulas eẽ cãm motus:an unitates
dicas? ſeu magnæ ille ſeu exiguæ ſtatuant: mõ quæ moueant & moueãt? Igit q motũ & numeꝝ ĩ defi
nitioné aĩæ cõferũt:in huiuſmodi laqueos atq; alios ét cõpluſculos inhærẽt:nã neq; ipſam eſſentiã aĩæ lxxiiii
ex ea definitione uniuerſam colligimus:qđ tamẽ oĩs definitio abſoluta debet p̃ſtare: neq; in accidentiũ
noticiã uenimus. Atq; hoc q̃ uerũ ſit facile aĩaduertes:ſi uerba illa pẽlaueris. Fac periculũ nuſquã aliqd
de affectiõibus:aut de functiõibus eius exp̃ſſeris:nõ quẽadmodũ cogitet:nõ q̃ rõne ĩtelligat:nõ q̃ ſenti
at:nõ q̃ lætet aut doleat:nõ q̃ iraſcat:timeat:ſperet. Plane ẽ ut aliquando dixíus adeo nõ elicere qcquã
hoꝝ poſſimus:ut ne cõiicere qdẽ aut diuinare facile ſuppetat:q̃ tamẽ oĩa ſcire & docere illũ oportuit.

Cõtra eos qui dicunt animam ex elementis eſſe coalitam. CAP. XXVIII.

HActenus attulimus ea qbus Ariſtoteles Xenocratis ſententiã ĩpugnat. Nũc q̃q̃ alio loco atq;
ocio æſtimanda nobis eſſent:q̃ delateat Andronicus:q Ariſtotelẽ putat ea ſcripſiſſe:quæ nõ
poſſint ĩtelligi:qui quæ ea:q̃ alii recte atq; ĩ tẽpore dicta iudicãt: ipſe aliter neq; recte neq; in
tpe ĩterprætaꝛ. Videꝛ tamẽ mihi hoc loco ſaltẽ neceſſaria rõ eẽ illius uerba cũ uerbis philo
ſophi noſtri cõferre: ut appareat q̃to clariora hæc & ꝓbabiliora q̃ illa ſint ad ſenſum Xenocratis ꝓcen
ſendũ. Numeꝝ inqt uocabãt aĩam ea ratione:q; nullũ aĩal eſſet ex ſingulari & ſimplici corpore: ſed oĩa
ſecundũ aliquas ꝓportiões & numeros cõfuſis & cõmiſtis quattuor elemẽtis cõſtarẽt. Fortaſſe igit ſen
tiebant eadem iis:qui animã harmoniã definiunt:præterq̃ q; Xenocraticorũ ſermo apertior aliquanto
& illuſtrior uidebaꝛ q; unius uerbi acceſſione factũ ẽ:nã quom illi numerũ aĩam dicerẽt:hic non ſim
pliciter numeꝝ:ſed eũ q ſe moueret aĩam eẽ monſtrabat:quẽadmodũ ſi illi quoq; animã nõ ſimplici
ter harmoniã feciſſent:ſed eã quæ ſe ipſam crearet cõſtitueretq;. Ipſa. n. aĩa ẽ: quæ cõpaginẽ nectit: q̃ co
aleſcentiã cõtinet:quæ ꝓportionẽ & cõciliũ q̃ttuor elemẽtoꝝ intẽperat. Sed qđ dixi Xenocratẽ putare
aĩam eſſe numerũ ipſum ſe mouẽtẽ ex libris eius maxime in quinto uolumine de natura ſumit.

Contra Empedoclem dicẽtem:ſimilia cognoſci ſimilibus:& tamen ſimilia a ſimilibus pa
ti non poſſe. CAP. XXIX.

DEinceps Ariſtoteles hæc inqt. Sũt incõmoda eos ſeq̃ntia:q tũ aĩam moueri uolũt:tũ corpus lxxv
eſſe ſtatuũt:ſiue id tenuiſſimũ oĩum ſiue maxie incorporeũ appellẽt. Reliquũ inqt eſt ꝓpen
dere q̃ rõne a nõnullis dicaꝛ:aĩam ex elemẽtis cõſtare. Ac illi qdẽ ſtatim reſpõdẽt:ut in reꝝ lxxvi
noticiã atq; ſenſum pueniat:atq; ita pueniat:ut rem uti eſt ita cognoſcat. Sed hercules ne ſic quoq; aſ
ſecuti ſunt id:cuius gr̃a hoc finxerũt:iccirco uolũt aĩam ex elementis exiſtere:qa renꝺ ſimilia nõ niſi ſi
milibus poſſe cognoſci. Certe ſi ſola elemẽta eẽnt fortaſſe aliqd dicere uiderentꝺ:ſed plura lõge habentꝺ:
ĩmo infinita q̃ elemẽta nõ ſint:ſed q̃ de elementis cõcreta. Eſto terrã terra:aquã aqua cognoſcã:quomõ
Deũ? qũo hoiem? qũo cõcretoꝝ ĩnumerabiles formas? Sanguinem? Carnem? Neruos? Oſſa? Viſcus? lxxvii
Equum uero ecquid equo ullo intra nos collocato dignoſcimus. Non. n. res cõcretas temere quocũq;
mõ inciderint elemẽta conſtituũt:ſed rõne q̃dam:atq; ꝓportione ſeruata:ut de oſſe Empedocles ceci
nit. Terra tulit:futes apte compacta per amplos. Quadrantẽ creperæ lucis de partibus octo. Semis mu
licebero datus:oſſa hinc candida facta. Nulla igit utilitas animã facere ex elemẽtis:niſi rõnes quoq; ſin
gulaꝝ reꝝ & cõpoſituras ineſſe in aĩa dixeris. Ad hũc modũ poſſent oĩa cognoſci ſimilibus:nam & ele
menta elemẽtis ex qbus ipſa cõſtaret:& cõcreta cõcretis dignorarentꝺ:atq; hoc q̃ impoſſibile ſit non eſt
neceſſe admodũ ꝓbari. Quis. n. dubitauit unq̃ eẽ in aĩa lapidem? hoiem? platanũ? item bonũ & nõ bo
num:poſtremo ita oĩa ut nõ rõnes reꝝ:ſed ipſæ res in animã recipi diceꝛẽt. Iam uero genera & uniuer
ſalia:q̃ in decẽ principiis continentꝺ:q poterũt ab aĩa cognoſci ſubſtantia:q̃tas:q̃litas:& reliqua genera.
Neq; n. elemẽta ſunt genera:neq; ea q̃ ex elementis cõflantꝺ:ſed maior pars eoꝝ longiſſime ab elemẽtis lxxviii
diſtat:nec elemẽta rebus exiſtimari põt:qualia ſunt ad aliqd facere:pati:moueri:habere. Nam & q̃tas
quoq; ipſa & q̃litas q̃q̃ põt aliqs dubitare de iis:nõ tamẽ elemẽta ſunt. Genera porro notiones ſunt ani
mi noſtri nõ elemẽta reꝝ. Sed liberales ſimus cõcedamus genera eẽ elementa:illud reſpõdeãt: nũqd ex
oĩbus generibus cõſtare aĩam ꝓbent. At nõ uidentꝺ cõia oĩbus generibus elementa eſſe:ut homini & fa
ctioni & paſſioni:deide ſequẽtibus dicere:ergo cõſtare animã ex ſola ſubſtãtia:aut quomõ q̃titaté pcæ
perit. Dices ſingulos genes elemẽta q̃dã eẽ & principia ꝓpria e qbus aĩa cõſtituaꝛ. At aĩa ſubſtãtia ẽ ex
principiis q̃titatis:q̃titas nõ ſubſtãtia naſciꝛ:& ex principiis eoꝝ q̃ ad aliqd referunt:relatio oriꝛ nõ ſub
ſtãtia:ipſius aũt facere:pati: moueri: habere:nonne ridiculũ ſit principia in aĩo q̃rere:ſiqđ ĩpoſſibile eſt
põt ridiculũ dici. Alia igit rõ inueſtigãda eſt:tũ q̃ res ab aĩa cognoſcantꝺ:tũ q̃ inanima recipi & contineri
dicãtꝺ:nã ii q aĩam ex oĩbus rebus ſarctã & cõditam uolũt: ut ſciat & intelligat oĩa: in hos tibicines atq;
in alios uel grauiores offendunt.

Veteres neq; de uniuerſa anima:neq; de humana ꝓfecte loquutos: CAP. XXX.

CAeteꝝ nonnulli abſurdius arbitrantꝺ:q quõ cõſtituãt ſimilia a ſimilibus pati nõ poſſe:cõce lxxix
dũt tamẽ ſimilia ſimilibus oportere cognoſci:& deinceps fatentꝺ ipſum cognoſcere: intelli
gere:ſentire:nihil aliud eſſe q̃ pati. Demirari quoq; Empedoclis licet: q terrã terra cognoſci
putauit:neq; aiaduertit eas maxime aĩalium partes uacuas eẽ cognitiõis & ſenſus:quæ ma

xime terroſæ glebulẽtæq; ſint:nerui:ungues capilli:oſſa:quæ tamen ſi ratio Empedoclis uera eſſet ſi/
lxxx milium ſui noticiam percæptionẽq; habuiſſent.Item ex ſingulis elementis anima plus ignorationis:
temeritatiſq; q̃ cognitionis accipet.Nã ut illud unũ cognoſcat unde cõſtaret:cæcutiret & caligaret ĩ cæ
tera.Præterea uidet Empedocles deũ ignorãtiſſimũ facere: quõ enim ut ille inquit deus:quẽ Sphærũ
uocat:& cõcretiõe comitioneq; q̃ttuor naturaꝝ extiterit:ſolo ĩteruẽtu & ꝓcuratiõe cõcordiæ ĩ una hac
molitiõe diſcordia nullas partes habuerit:euenit ut ſoli deo ignorabilis diſcordia ſit:quæ ab oĩbus aĩa
libus & q̃dem mortalibus caduciſq; cognoſcat:quãdo cũ ex oĩbus cõſtet in oĩa quoq; hoc iuris habet.
Demũ q̃obrem nõ ſunt animata oĩa ſi oĩa aut elemẽta:aut ex elemẽtis ſunt.Itẽ cur una res ſit anima ſi
lxxxi elementa ſunt multa? Quo fit ut huiuſmodi elemẽta ſimiliora materiæ uideãt eẽ:q̃ formæ. Et præte
rea eẽ debeat alia q̃dam præſtantior excellentiorq; natura:q̃ deformet: q̃ tẽperet:q̃ cogat:q̃ certa rõne
lxxxii & cõpagine elemẽta cohibeat. Hãc cõuenit animã credi nõ elemẽta aut aliqd qđ ſit ex elementis cõcre
tũ.Eſt.n.aĩa præclarius qddã & melius.Præclarius aũt eſt illud quod cõtinet:q̃ qđ ſpergit:diſſipaturq;
At illi nõ erubeſcũt ſtructurã mentis referre ad elemẽta.Sane id qđ locupletiſſimũ atq; optimũ eſt:ma
teriã ſemꝑ & facere &deſcribere dicit:quẽadmodũ ars alioqn rõ maxĩa uidebat:ut qđ pulchritudie &
dignitate pollebat:ipm & antiquiſſimũ & pricipaliſſimũ & origo aliis crederet nõ huic elemẽta.

Superfluo uideri aliquibus aĩam ex utroq; contrario cõcretam eẽ:ſufficiat enim alterum
qa eadem ratio pollet in contraria. CAP. XXXI.

lxxxiii IN uniuerſum ueteres philoſophi iuſta obiurgatiõe ĩ eo pulſant:q; nemo de tota aĩa adhuc
cõmentatus uidet:alii uim eius mouẽdi tãtum attingũt:alii de ratiõe ꝓcipiendi ſola cogno
ſcendiq; diſputãt. Cæteras animæ facultates:aut deſpicatas:aut incognitas habuerunt. Atq
multa erãt aĩalia:quæ tamẽſi uiuere exploratiſſimũ eſſet:quieſcere tamẽ ſede ſtabili affixa
ſemꝑ & adherẽtia uiderentur.In his aĩa proculdubio uim mouẽdi habere nõ poteſt:cuius nõ cõparet
uſus.E duobus igit alterꝝ erat neceſſe:aut ut carere aĩa dicerent:aut ſi hoc ſubſtinet nõ poterãt:ut cãm
aliq̃ &rationem afferrent:cur animata quõ eſſent tamen uagari &ſedes mutare non poſſent.Vigẽt illa
ſentiunt nutricantur increſcunt:abſolui & a loco demigrare nõ poſſunt. Atq; illis ipſis motibus auctio
nem dico atq;ſenſum:quanquã mouentur ut cæteræ animantes:non tamen uis omnis ad animam re
fertur:ſed exteriora quoq; ſuum in id momentum habent ad ſenſum:ſenſilia ad nutricatiõem auctio
nẽq; alimẽta. Atq; eius motus q̃ in loco agit:dux ſola & princeps ẽ aĩa.Eodẽ modo uegetabilẽ aĩam ui
dent negligere:q̃ ex elemẽtis intellectũ & ſenſum moliunt:q̃ſi duas uires præcipuas animæ:ſolaſq; no
uerint:qualis igit ea anima eſt qua uiuiſcere dicunt:quæ gignant e terra:nam neq; ſenſualem neq; in/
tellectualẽ poſſunt habere:neq; eã quæ mouẽdi uim obtinet.Veꝝ quibus idẽ eſſe intellectus & ſenſus
placet:ut Democrito:nõne in re apertiſſima & cõpertiſſima uident errare? Cõſtat & luce clarius ẽ:plu
rima eſſe aĩaliũ genera:q̃ ſentiendi uim continent:itelligẽdi nõ cõtinẽt.Quot ſiqs hoc quoq; gratifice/
84 tur Anaxagoræ fateaturq; intellectum ineſſe in tota animãte natura:eũq; certam eſſe aĩæ ꝑtem:uniuer
ſam uero eſſe aĩam:quæ ex oĩbus uiribus &partibus conflaret.Ita.n.uidet ſentire q̃ cecinit.Planta olim
uolucerq; fui popilla puerq;: nõdum tamẽ uniuerſam animã complectet:neq; de uiribus oĩbus diſpu
tabit:neq; de aliqua una pfecte:eodem recidit:quod in iis carminibus legit:quæ ad autorem Orpheũ
referunt:ingredi ſpirabilem animã:quæ anhelitu traheret:unde igit uiuunt ea q̃ non reſpirãt? ut plan
tæ:ut inſecta:ut cætera id genus aĩalia imꝑfecta.

Animam nõ eſſe ꝑ oĩa corpora inuectã & fuſam. CAP. XXXII.

85 ILlud quoq; fugit eos: qui animam iccirco ex elementis faciunt ut res cognoſcat: q; neceſſa/
rium non erat ex omnibus conditam putare:quõ alterum cõtrarium abunde ſufficere po/
tuiſſet:tum ad ſe noſcendum tum ad oppoſitum:nam de recto æſtimamus:quod oblimet.
Regula enim in utrumq; iudicio pollet. At obliquum quod eſt obſtipũq;:neq; ſuimet neq;
recti põt iudex ſtatui.

Veteres de anima nihil bene dixiſſe. CAP. XXXIII.

86 HAbetur & alia præter has quorũdam opinio:qui animam dicũt per quattuor elementa &
per naturam rerum omnium inuectam fuſamq; æquabiliter omnes mundi partes uegetaꝝ
animareq;. Hãc ſentẽtiã ſecutus Thales dicebat deoꝝ plena eẽ oĩa:cui & illud de ꝓximo cõ
gruebat.Iouis oĩa plena compita & omne forum.Fortaſſe uero hoc ſit:qđ & Zenoni uidet
qui deum meare ac pertinere per omnem ſubſtãtiam cenſuit.Atq; ita in intellectuali:deum eſſe intel/
lectum:in animali animã:in naturali naturã:in affecta affectionẽ & habitũ.Fortaſſe hoc neq; a Platonis
dogmate multũ abhorret:cuius illa ſunt uerba.Quõ deus inqt aĩam ĩ medio collocaſſet ꝑ uniuerſum
infudit:& ꝑ oẽm globũ porrigi iuſſit:& corpus ei exterius iduit.Habet hæc opinio plurimas & uarias
q̃ſtiones.Cur.n.ſi anima ꝑ igné: ſi ꝑ aerẽ cõmeat:ſi ꝑ cætera elemẽta:nõ cõſtituit animal? ꝑmiſta & cõ
fuſa conſtituit? præſertim quom præſtantiores eſſe animas ſimplicium corporꝝ putent: quãq; ne hoc
87 quoq; ratiõe ulla comprobant.Cæterum utriq; urgent ſiue animam fateant ignem:ſiue non fateãt
nam ſi fatent ſine ratione loquuntur:ſi nõ fatent ſeqtur in aliquibus corporibus aĩam contineri:quæ
tamẽ animata nõ ſit. Ac uident q̃dem exiſtimare ꝑ tota elementa aĩam eſſe diſtributã & ſparſam:uerbi
gratia:ꝑ aerem totũ:& ꝑ aquã totã ea rõne: q; ꝑtes elementoꝝ oẽs eadẽ natura & ſpecie uiſebantur.
88 Ergo quom illam aquæ porciunculã quæ in miſtionem aĩalium decerpit animatã eſſe intuerent:cõ/
tingebat illos credere:in uniuerſo elemẽto haberi continericq; aĩam:quẽadmodũ.n.partes ſimplicium

corporum:q̄ ad tēpatura ſtructuraq; animaliū corroganť:efficiūt:ut illa ex oībus elemētis compoſita & coalita ſint. Ita uidere ſe credūt:ptes aīarū:quæ ex ſingulis elemētis carpunť:facere ut aīata eſſe aīalia uideanť. Hæc ita ſi ſunt:quēadmodū aeris portio ī nobis eiuſdē formæ ac naturæ cū elemēto uniuerſo eſt:ita & ea ps aīæ:quæ ī nobis ide tāq; bractea deſecta eſt:eadem ſpecie ꝓbabiť cum aīa uniuerſa ſimpliciū corpoꝝ. Iā illi hoc loco laborāt & ptinaciter defendūt:nullū eē cōſortiū ſpēi iter animā elemētarē & nr̄am:ſed illā lōge & pfectiorē & īmortaliorē hēri. Quod quō dicūt ſe ipſos coarguūt: amittit.n.uī ratio eoꝝ:q̄ utebanť:ppea uidelicet uniuerſum aeré eē aīatū & ſpirabilē:q; aeris portio:q̄ in nobis eſſet ſpirabilis aīataq; uideretť. Vana & caſſa rō ſi alia ſit aīæ nr̄æ natura:alia elemētaris:& alia itē animæ confirmatio in aeris noſtri portiōe:alia in aere uniuerſo. Aut igiť nō eſt dicēdum animas elemētoꝝ īmortales & pluris eſſe q̄ noſtras:aut nihil efficiunt quō nituntur oſtendere per totam naturam cōmeare pertinereq; animam:eo q; pticulæ elementorum:quæ in nobis eſſent:animatæ uiderentur eſſe.

Contra Platonem qui partes animæ diſcludebat locis. CAP. XXXIIII.

lxxxix

EAcile igiť æqs aīs apparebit nō clarūiſſe hac ꝑte pħiæ ueteres:nec tā difficilē locum pulcherrime:aut accuratiſſime ꝑtractaſſe:q̄obrē alia ratio ineūda eſt quare ab anima res cognoſci dicanť:quom id elemētoꝝ cōcretus præſtare nō poſſit. Afferēdus eſt etiā alius modus undenam moueať anima:ſi oīno neceſſariū ſit moueri:ſed nec eo motu quo corpora mouentur ab anima: neq; demū eo q ſit rei inabſolutæ actus:ſed eo fortaſſe qui abſolutæ atq; perfectæ.

lxxxx

DEinde cum homo ꝑ animā ſciat & ſentiat:opineť:deliberet:iraſcať:cōcupiſcat:demū utcūq; uim appetētē exerceat:itē quō motu locali aīalia ꝑ animā moueanť:augeanť:conſtēt immiuanť:ita tamē ut præpoſitū illud ſit augere cōſtareq; ſequēs. & accidēs collabitaſcere & minui. Quod quidem contingit:quō plus diſpēdii fit:atq; amplius perit: defluit q̄ accedat:atq; eat in corpus. Quō itaq; omnia hæc animæ opera uideanť eſſe merito dubitari poteſt:q̄nam actionum illarum diſcretio ſit:utrum tota anima ad functionem omnium adhibeatur:& an uniuerſa ea ſentiamus:intelligamus:ſciamus:decernamus:obiraſcamur:cōcupiſcamus:& reliqua quæ nobis enumerata ſuperius ſunt:& an ex tota anima emanēt iſta ꝓficiſcanturq;. Itē an uitam actus ex his unus plureſue faciant:aut omnes:aut nullus:ſed alia cā cōſtituenda habendaq; ſit. Demū id quod quæriť tale eſt:utrum oēs actiones munera:opa momentaq; animi ab uniuerſo eo fluāt:an potius alia pars ſit qua ſentiamus: alia qua ſapiamus:alia qua appetamus. Quod qdē iā Timæus uī cēſuiſſe:quō diceret:alio nos intelligere:alio appetere:alio iraſci:proindeq; actiōes illas ita diſpeſcit:ut primam cerebrum.i.capitis arcem dicat tenere: ſecundā in domicilium cordis deducat:in iecur tertiā ac ſedes ab dominis releget. Sed ſi hæc uera ſunt: qua rōne animus continebitur ne deffluat:quæ illi unitas qs coalitus fuerit:præſertim ſi partes tāta intercapedine diſcludātur q̄ actiones:quarum ad ſe multæ non pertinent? Quæ res igitur cohibebit potentias a deo ſeparatas? Certe dici nō poteſt corpus eſſe:quod animam cogat aut contineat:quō potius e contrario corpus cōtineri ab anima æquum ſit:utpote cuius abſceſſu corpus ſtatim uaneſcat labaſcat diſſipetur & corruat. Quāobrē ſi qua res continendi uim habet:profecto illam eſſe animam par ē. Eodem modo q̄rere iterū oportebit:utrū una ſit hæc quoq; quæ cōtinet:an ꝓtibus conſtet. Si una:cur nō una iā unde ab initio anima concedebatur:reddenda.n.afferendaq; ratio eſt:quare unum ſit illud a quo potentias aīæ locis diſiunctas uiri contineriq; uelis:aīa una non ſit:quæ tamen corporis partes longius diſiunctas diuulſaſq; cogat:atq; contineat. Dices illud qd̄ continet aīam conſtare partibus. At quō omne qd̄ cōtinet rem ꝓtibus cōſtārem:ſi & ipſum ꝓtibus conſtet:rurſum ab alio contineri ſubide neceſſe ſit. Manifeſtū ē qcqd aīam cōtinere dicatur:ab alio itex:atq; ab alio cōtētū iri:ita ut res ī īfinitū caſura ſit:neq; inqſitio exitū:neq; aīa id a quo cōtineať & cohibeať iueniat. Nā & apud nos quoq; quāuis

lxxxxi

lxxxxii

animā ſubiecto unā dicamus:q̄ ſe tamē multis uiribus ſpargat:ut pomū:qd̄ ſubiecto unū eſt:uarias tamē & diuerſas qualitates obtinet:formā:halitū colorē. Nō tamē ſermo adhuc piculo caret: tāto magis anceps & lubricus iis:q uim quādā eius ſempiternā & immortalē:caducas mortaleſq; cæteras faciunt. Quod quō & Plato & Ariſtoteles acriter ac pſpiciēter uidiſſent:alter in ipſa ſtatim cōſtitutiōe molitionēq; hoīs:rōnabilē.i.mentis optimā portionē in hītaculū ꝓpriū cōdididit:alteri extriſecus accedere uiſa ē. Vtriq; porro id cōſilii fuit:ne quā offenſionē turbāe īmortalitas eius:aut contagio mortaliū ptiū: aut uicinitate contraheret. Itaq; utergō opinioni impedimentum hoc accidit:q; non ſimplicem ſed concretū ex ptibus & uiribus animū dicūt. E qbus aliqua ēt tāto inter ſe tractu faſtigii ſepantur:q̄to a caducis ſubciſiuiſq; æterna & īmortalia diſpeſcunť. Difficilis ſcrupulus:& q utrāq; familiam auxerit: q̄uiſq; ſeu uiriū ſeu partiū diréptus ī aīa ſit:grauis utcūq; ratio uideať:& quæ leuiter exitū inuenire nō poſſit: difficilior tamē eſt iis qbus multaꝝ ꝓtiū dicať. Si.n.anima uniuerſa uniuerſum corpus cōtinet:eoq; cōuenit ſingulas animæ partes continere aliqd corporis:cuinam obſecro ꝓticulæ corporis mens & ratio præerit? Nimirum id:uel quemadmodum fingas perdifficile eſt. Maxime autem ſtirpes oſtendūt partes animæ non eādem rōnem inire quō ꝓtibus corporis:ita ut ſi diſperatæ regionibus ſint hæ:habeantur & illæ ſuis locis diſcluſæ. Non enim animæ altricis:quā arbores poſſident:pars radicibus exhibita: pars trunco adiuncta:pars ramis & frondibus data:ſed uniuerſa in uniuerſis eſt. Nam & auulſæ præciſæque uiuunt:& tranſlatæ de ſeminariis ſpeciem eandem ferunt. Videmus item ex animalibus iis: quæ q; membra præcinctu in ciſuram ſeparata habent. Appellamus inſecta etiam diuulſa diutius uiuere:partemque utramque ſeorſum moueri: quia ſcilicet ineſt illis adhuc ratio uitalis: non

lxxxxiii

quidem eadem numero:quia ſepatio facta ẽ:ſed eadẽ ſpecie:nã utrũq; fruſtellum aliquãdiu obit uitæ: munera ſentit apertiſſime:ac ſe loco mouet aut impingit preptatq;.Ipſe ĩ piſcibus uidi: partes abſciſſas compræhendi aut teneri non quiuiſſe: quorũdam caudas præſectas:ĩſinuaſſe pdiu ſpiras:& implicuiſ ſe nexus:nonnulla etiam truncata capite palpitaſſe:ut Strutio quæ Solaria dicit̃.E quibus oĩbus cõſtat
94 partes illas animæ ſeiugatas eadem eſſe ſpecie:tũ iter ſe:tum cum anima uniuerſa.Inter ſe:ut quæ iam ſunt diſcretæ:& ſepatis ac diſiectis truncis adiunctæ.Cum uniuerſa:ut quõ ante præciſionem diuulſio nemq; integris & indiuiduis habebatur.Nam anteq; diſcerperetur non certis in membris:ſed in tota ea fuiſſe partes illæ uidẽtur.Animam uero:neq; ipſam a ſe cõſtat:neq; ſuis poteſtatibus diſtrahi:ſed a cor/ pore culpam habente in quo ſita eſt.Quot ſi ſegmenta illa piſcium inſectorũue neq; pertinaciter ſuper uiuunt:neq; admodum diu mouentur:nihil mirum quõ partibus officialibus careant:qbus uitã natu rãq; tueant̃.Nec tamẽ mĩus tota uiuacitas aiæ illis ĩ ptibus cõtinet̃:q̃ mox ſolido ĩ corpe ſpectabatur.

95 Plantas & ſtirpes ſine dubio animatas eſſe. CAP. XXXV.

SAne dubitandum non eſt:an q; nutriuntur & augent̃ frutices:id ab anima uegetali alũnaq; habeant.Vna,n.hæc animalibus & ſtirpibus ineſt cõmunis:qui igitur fieri poteſt:ut ea uis ĩ animali anima ſit:in planta non ſit?Deinde unde uiuerent uigerentq; plãtæ:niſi uitam acci/ perent & nanciſcerentur ab anima?In hoc quoq; differunt a non uiuẽtibus uiua:q; ali:q; cre ſcere:q; prolẽ de ſe dare poſſunt.Neq; illud moueat:q; hanc a cæteris ſeparari contingat: cæteræ ab hac ſeparari nõ poſſint:quom eadẽ ratio ineatur ſenſuali:cum ea quæ inceſſui & progreſſui præficit̃ tantũ nõ oĩbus aialibus.Tãetſi igit̃ ſenſus ſine illa ui motrice ĩ aliqbus habet̃:tamẽ anima ẽ & appellatur:q̃q̃ uis ea:qua uiuimus ipſa primo non eſt:quod ſequentium diligens lectio commoſtrabit.

THEMISTII DE ANIMA LIBER SECVNDVS INTERPRETE HERMOLAO BAR.

Diuiſio entium:& qui ſit perfectihabia & quotuplex. CAP. I.

i A QVAE Veteres de anima tradiderũt abũdanter arbitror libro ſupiore expoſita:nũc ordine aliunde petito cõmuniemus ipſi definitionẽ aiæ:eã q̃ maxime fuſa proideq; cõ/ muniſſima uideatur:quæq; oẽs aĩas ambitu ſuo contineat:nec ſolũ humanã:de qua tan tũ priores:ptim q; ita collubitũ erat:ptim q; inuiti fallebãtur egerũt. Reꝛ itaq; ſummũ
ii & principaliſſimũ genus ſubſtantiã facimus:ſubſtãtia uero aut materia aut forma ẽ:aut aliqd ex utroq; pmixtio.De qua rõne uberrime dictũ ẽ in iis libris:quos de inſtitutione & primordiis naturæ pſcripſimus:alioqn hoc quoq; loco nõ abre fuerit:ex iisquædam repetere. Ma/ teriam potẽtia eẽ ſubſtantiã cõſtat ſine cõfirmatiõe aliqua. Hoc.n.ẽ qđ ſub uerbo hoc hoc qcq̃ mõſtra mus:ſed tãq; habilitatẽ quãdã:ſeu præpationẽ:quæ ꝓcreãdis rebus oportuna idonea aptaq; ſit. Formã uero pfectionẽ eẽ & ceu expletionẽ abſolutionẽq; præpationis illius.i.quæ quaſi aſſerat: & manũ extre mã imponat ei rei:quæ potẽtia ſola conſtaret.Poſtremo formã id eſſe:cuius merito res prærogatiuam illam ferunt:ut nomine hoc quicq̃:ſiue hoc aliquid cenſeantur.Tertium ſumma eſt:quæ ex ambabus coeuntibus conciliatur & naſcitur:in quo iam materia ſimul & forma ſpectatur:quæ duæ res una quæ dam exit integritas:neq; ratione cogitatiõeue amplius:ſed ſenſu.Ac reuera hoc aliquid eſt:modo illud diſcrimen intelligatur res a materia ut fierent:a forma ut eſſent:habere.Quæ quom ita ſint:tunc opu/ lenter & nauiter habere ſe rem & perfectam eſſe dicimus:quõ propriam formam adepta eſt:ad quam feſtinauerat.Hanc igitur formam & ſpeciem ſiquis enthelechiam:ideſt uerbum ex uerbo perfectiha/ biam appellet:haud iure repræhendetur:ceu nouo uſus & horrenti uocabulo. Nam ſi ſupradicta no/ bis uera ſunt:& perfectio rei e ſua cuique forma ducitur: & a forma res habet:diuiter & bene habere & perfecte poſſit.Nihil utique aliud id nominis ſignificauerit q̃ eum quem ex primere uolumus ha/ bitum perfectionis.Verum perfectihabia bifariam in rebus eſt:uno modo ut ſciẽtia:altero ut contẽpla tio & cõſyderatio:q̃ actu inita ſit harũ:altera ut habitus:altera ut miſtratio & defunctio hitus itelligit̃.

iii Animam eſſe formam & perfectionem corporis naturalis uitam habentis. CAP. II.

HIs ita retractis:atq; in memoriã ſubiectis ducamus noſcentes hæc in reliqua.Nomẽ ſubſtã/ tiæ potiſſimũ uẽdicat corpora:& e corporibus maxie quæ naturalia ſint:ignis:aer:aqua: ter ra:& præterea quæcũq; de iis a natura ſũme proueniunt.Sunt.n.corpora naturalia aliorum corporũ principia:nã lectica:aſſeres:peſſuli:ſera:calcei:tunica:demum omnia: quæ artificio aliquo cõparantur:cõparatione naturaliũ uicẽ accidentiũ obtinẽt.Accidit ligno:ut lectica eſſet. Accidit ferro ut ſerra.Accidit pãno ut ueſtis.Omne itẽ artificiale corpus ĩ ſtrato naturali cõſpicit̃:ualeãt ergo ar tificialia:manus ad naturalia admoliamur.Ex naturalibus nõnulla poſſidẽt uitam:nõnulla uacant. Vi tam appello:quæ animal ut per ſe nutriatur augeaturq; efficit.Omne igitur corpus naturale: & parti/ ceps uitæ neceſſe eſt ſubſtantia ſit:nec ſubſtantia modo:ſed condita & concreta ſubſtantia:ideſt quæ ex materia atque forma ſit. Quom itaque in quod habet uitam non ſit ſimpliciter corpus: ſed tale cor pus: cũque in uiuo corpus pro materia ſubiectoque habeatur:ut uero tale corpus ſit a ſpecie reponat & forma.Quis enim dicere auſit:corpus eſſe uiuo formam:ſed ut dixi corpus materiæ & ſubiecti lo/ cum tenet.Quom inquam id quod habet uitam:non ſit ſimpliciter corpus:ſed tale corpus: & quom differant ab iis:quæ non uiuant:non in eo q; corpus:ſed in eo quod tale corpus:hoc eſt in eo qđ uiuit &

animam continet:concluditur animam esse speciem perfectionemq; & substantiam:ita ut sit forma.

Animā non esse corporis:sed formā corporis perfectionemq;. CAP. III.

QVam uero aīa nō sit corpus:neq; subiectū:q̄q̄ est aliquādo demōstratū:nō tamē molestum erit hoc quoq; loco recensere. Aīata ab inanimis in eo distāt:q; uiuūt hæc: illa nō uiuūt:nō in eo q; corpa hæc sint:illa nō sint:sequit igit aīam nō ee corpus sed uitæ animātiū cā. Itē hoc rōne alia clarescet:quom in re concreta:neq; utrūq; possit esse subiectū:neq; utrūq; forma: sed aptissimū sit corpus esse qd subiicit. Est.n.corpus qd describit:ducit:fingit:& nisi astrigeret & cohiberet ab aīa dissipari & fatiscere idoneū:reliquit necessario animā ee pfectionē & formā. Præterea dici recte nō posset:aīal ex anima & corpore existere:nisi hæc ut forma:illud ut materia caperet. Triplicit.n.cōponi res dicunt ex iis:quæ isint. Primū illud genus latissimū in prōptuq; est:quom quid ex rebus tāq̄ ex ptibus corporalibus cōponit:uerbi gratia:quom ex lapidibus atq; lignis exædificat domus: ex carne & ossibus cōstituit aīal. Aliud genus cōposituræ est:ut quom ex aq̄ & melle mulsum cōficit: demū qcqd ex plurīū re; cōfusione & mixtione cōflat. Atq; hoc genus a priore discrepat: q; i illo ptes & totū disiūcta & discluſa sunt locis:in hoc qcqd loco secernit nō uenit in mistionē:qa totū & ptes eodē in loco uident ee. Re uera aūt abolitæ & corruptæ sunt ptes:tenet itegritas. Tertius modus est:quo ex ære & figura cōstare statuā dicimus:& quo ex lapidibus & structura ædes. Quāobrē quom aīal permistionē ex anima & corpore dicimus:si pmo genere statuamus:nō esset totū corpus toto se animatū: nec ali posset nec crescere circūundiq;:sed anima aut uniuersa corpi uniuerso:aut ptibus partes accideret. Quod ne in captū qdē mētis cadit. Age uero ad q̄titatē aīali anima:non ad q̄litatē cōferret: qa partes id genus coitæ nō aliter cōferre toti suo solēt. Neq; secūda itē forma cōpositionis dici pōt cōstare ex anima & corpore aīal:qa nō coalescit animal:corruptis demū anima & corpore. Quēadmodū miscellæ: quæ de elemētis ita corruptis fiunt:imo animal cōstitui nō posset:nisi salua & supstite:utraq; natura. Reliquus ergo tertius modus est:quo animal ex anima effici & corpore dicat. Quare quom in ea iūctione semp hoc formæ:illud materiæ uim pferat:corpus āt forma ee animæ nō possit:sequit animā esse formā corporis oportere. Nēpe ut statuæ denominant a forma sua:ita & animalia sua necesse ē. Per animam porro utrūq; cognoscitur & animal & cadauer:utpote per quam & adsit & absit animātibus uita. Species ergo & forma animantis est anima.

Animam esse actum primum & secundum:sed primum magis. CAP. IIII.

FOrma uero dupliciter solet intelligi:nā aut ita ut sciētia:aut ita ut scientiæ agitatio cōmentatioq;:scientia habitus est. Agitatio & cōsyderatio actus. Eadē distributio inueniri pōt in aīa. Sōnus ceu habitus aīæ ē:uigilia uti actus:Neq; hoc dico:ut ex eo accipi uelim uniuersā animæ uim functiōesq; eius oēs in sōno feriari aut cessare:atq; ita solū habitū relinq;:quō saltē apertū sit:quō qs dormit uim illā altricē nō ee cōsopitā. Illud dico ut intelligāus multas esse aīæ uires:q̄ dormiētibus nobis tāq̄ oscitēt ocienturq;:nihil agāt:aut exerceāt:q̄lis ē sensibilis:& ea q̄ delegata incessui ē. Erit igit aīa corpis uiui ptim pma:ptim scda pfectio. Sane in homine por scia ē q̄ cōsyderatio meditatioq;:qa recipit sciētiā Socrates anteq; meditet:aut cōsyderet. Quāobrē mirari nō satis possum eoq; prudētiā:q dicūt piculū ee aīantibus ne dormiāt si aīa actus sit:q̄si hallucinēt nec intelligāt:q̄ ab Aristotele hoc loco pspicue & dilucide dicant. Ex eo inqt q; aīa inest in nobis uigilia sōnusq; accidit. Illud q̄sti one dignius ē:q; definitio hæc uī nutricē nō uidet agnoscere:si primū actū pfectionēq; aīam dicas. Sed soluit. Hitus ab actu & ministerio in nutriēte ui nō absoluit:nā ibi hitū ee necesse ē:ubi sit actus:idq; i physicis:quæ natura duce nulla ratione extrinsecus adhibita:nulla doctrina proueniunt. Non sic e contrario:ubi habitus ibi quoq; ut sit actus. Quo fit ut qui animam prima perfectiōe describit:omnes animæ potestates uideatur esse complexus. Ita in somno cæteris uiribus solus permanet & relinquitur habitus. At eius qua alimur cum habitu agitatio quoq; & exercitium iungitur.

Animam esse perfectionem organici corporis. CAP. V.

IN qd igit genus aīa referat declaratū iā ē:ut substātia. s.& pma pfectio sit:reliquū est:ut cuius sit substātia doceamus. Er hercules res cōsultatiōe nō indiget. Protinus decerni pōt animā ee substātiā corpis:sed q̄lisnā corporis:hoc exqsitius & maturius uidēdū. Cōstat corpora aut naturalia ee:aut nō naturalia. Naturalia uoco:q̄ intra se prīcipiū illud tenēt:quo naturales motus cieri uidētur:ut terra:aqua plantæ:animalia. Non naturalia sunt:quæ hoc principio carēt:lectus nauis: pallium. Atq; hæc nobis fusius & prius Aristoteli diffinita sunt is libris:qui naturæ principia continent. Iterum naturalia corpora secamus in duo genera:quædam uiuunt:quædam non uiuūt. Viuere quæ dicantur supra quasi occupaturus ostendi:quō dixi ea quæ per se alerentur & crescerēt:qd genus animalia & frutices sunt. Nam elementa quia initium motus intra se possident: naturalia quidem sunt: sed in iis uitæ uacuitas est: quia per se nec aluntur: neque autem augentur. Lapides quoque quāuis grandescere uideantur:non tamen uiuunt: quia crementum illud non ex alimento intus molito dispensatoque in penitas partes attolitur:sed accessione tantum & appositione materiæ: aut si per omnes partes attollitur:erit in iis utique ratio aliqua uitalis existimanda:sed admodū tenuis subobscuraque:neque mirum est lapides adolescere: quando & parere quidam putantur:ut Clearchus affirmat. Sed certe illi:aut cōsortio tātū noīs gignunt parturiūtq;:aut alia forma ē gignēdi:q̄ q̄ aīalibus addita ē:uidet.n.læpicule natura suos fines tāq̄ trāsgredi. Proideq; i aliqbus dubiū sit:aīalia sint an radices: Radices an lapides. Postq̄ igit corpoq; q̄dā habēt naturalia:q̄dā nō naturalia. Itē alia quæ uita pticipēt;

alia quibus negata ea ratio sit. Non potest animæ perfectio cuiuslibet corporis dici: sed naturalis: neque naturalis item omnis: sed uiui. Viuũ autẽ omne organicũ istructumq; est. De mortalibus & genitis loquor: quibus ad uitam præsidio cibi sit opus. Nihil.n. est quod simpliciter consistat expletumq; sit: sed omne animal continenter labit & subinde sarcitur: aia nũq; quiescit a munere: hoc est nutricatione. Ita q̃q; partes subduci semp ac perire necesse est: tamẽ sũma suppletur idẽtidẽ: eo quia ĩcolumis exigit. Qua re fit ut quædã ceu organa & machinamenta uis hæc desideret: q̃bus tãq; famulitio ad hãc functionẽ p̃standã. i. ad nutritionẽ utat. Atq; hæc istrumẽta in aĩalibus p̃spicua mãifestaq; sunt: os: gula: uẽtriculus: aluus: uenæ & reliqua: q̃ ad usum alimoniæ cõparata iis sunt. In fructicibus aũt: atq; plãtis: q̃q; ea mĩus exposita sunt: ex momẽtis tamẽ ab iis gestoq; similia q̃dam iis opificia & organa ĩcognosci possunt. Primũ radices ori æmulæ & uicariæ habẽt: nã ut aĩal p os: ita fructex p radicẽ succũ trahit. Deide meatus quidã staminaq; & fibræ uenaq; uice funguntur. lã intestina & q̃ uiscus animaliũ referãt: habẽt & adipes suos. Alburnũ liber & lignũ cuti carni & ossi ꝓportiõe cõsentiũt. Folia ut operimẽtũ & munimẽtũ pulpis adiũcta. Pulpæ fructibus p̃sidii gratia obductæ: nã pulpas appello: intra q̃s a natura semẽ ẽ cõditũ: siue esui sint atq; admittãt ĩ cibos: siue nõ mãdãt. Fructũ genitura ipsa ac semẽ ĩtelligo. Siq̃ igit cõis descriptio animæ reddi põt: uidet aptissima hæc esse. Anima perfectio est corporis naturalis organici.

Declaratio per exempla deffinitionis allatæ de anima: & q; organicum idem est q; uitam habens potentia. CAP. VI.

vii

Vamobrẽ ut nõ ẽ q̃rẽdũ: qua rõne unũ sit cæra & sigillũ aut impressio: ita nec illud quẽadmodũ materia cũ sua forma sit unũ: sicut enĩ res ut sit habeta forma: ita hẽt a forma ut sit unũ.

viii

Quot modis ãt eẽ qd dicit: totidẽ unũ quoq; dicit. Decẽ ãt sũt rerũ initia: decẽ erũt & appellatiões unius. Atq; utrũq; p̃stat forma ea: quã nos cũ p̃fatiõe p̃fecti habiã appellauimus. Verbi gr̃a si bipẽnis eẽt naturale ens: & hãc formã q̃ põt syluã cedere: nõ ab arte: sed a natura introductã haberet: bipẽné q diceret aĩal diceret: qd ex ferro tãq; ex corpore: & ex acie mucrõeq; tãq; ex aĩa cõstaret. Nã bipẽnis beneficio formæ in mucronẽ emissæ bipẽnis ẽ: hebetata porro retusaq; acie forma cõuariat: & nec bipẽnis amplius dici posset nisi appellatiõe cognomini. At quom nõ habeat a natura formã suã bipẽnis: ut nõ nisi salua & p̃sente forma bipẽnis sit: nõ tamẽ eẽ aĩal põt. Nõ.n. anima ẽ rõ & forma artificia iis instrumẽti: sed corporis naturalis uitaq; p̃diti. Atq; hoc iã illud ẽ: qd̃ organicũ uocabamus. Quod si loco orgãici posueris uitã potẽtia habẽtis: de ea potẽtia ĩtelligẽdũ id erit: q̃ iũcta sit actui: quẽadmodũ si ita loq̃reris: põt Socrates inambulare: qa iã inambulet. Demũ si possibile eẽ aliqd diceres: qa iã adsit habeaturq; actu: nõ si nõ excidit ĩ libro: quẽ de ꝓpositionũ rõne ædidimus: q & interp̃tatiõis inscribitur: unus hic modus ĩter cæteros recæptus ẽ: quo qd eẽ possibile diceres. Aĩa igit ꝓma p̃fectio ẽ corporis potestate q; habeat uitã: ita ut potestas illa describẽda sit actu. Atq; hoc ẽ cõcretũ illud & integrũ ex ambobusq; cõstitutũ: qd̃ nihil aliud q̃ aĩal ẽ. Nẽpe forma tãetsi in materia ꝓducit: nõ tamẽ ipsi materiæ forma ẽ: sed eius qd̃ ex duabus facultatibus cõditũ ẽ. Oẽ.n. tale simulatq; formatũ ẽ: hoc aliqd fit. Erit igitur nomẽ hoc organicũ expositio atq; ĩterp̃tatio eius: qd̃ est potestate uitã habere: atq; eadẽ utriusq; uis

ix

& significatio habẽda. Cæterũ ea q̃ diximus possunt exẽplo partiũ clariora spectatioraq; fieri: si oculus eẽt aĩal: formã eius eẽ aspectũ uisum q; oporteret. Est.n. uisus sua oculis p̃fectio forma: substãtia oculus totũ & integritas ipsa ẽ. Corpus oculi ꝓ materia uisui sternit: uisu ablato amissoue nõ ẽ amplius oculus: nisi mero noie nihilouerius q̃ aut sculptus: aut pictus. Quod ergo de parte dixius idẽ cõuenire ĩ totũ aĩal putãdũ: q̃lis.n. partis ad parte collatio ẽ: hoc est obtutus ad oculũ: talis sit totius sensus ad totũ

x

animal: sentiẽs subideq; totius aĩæ ad totũ animãs corpus necesse est. Plane ex iis q̃ dicta sunt liquere arbitror: aĩam neq; cadaueris neq; seminis p̃fectionẽ eẽ. Alteq; qa desiit uiuere. Alteq; qa nõdũ in uitã promotũ ẽ. Itẽ alteq; nõ põt amplius uitã habere: alteq; põt qdẽ: sed nõdũ habet. Põt uero: qa fieri organicũ põt & uitã accipe. Quẽadmodũ.n. ferq; iforme rudeq; potestate serra ẽ: iccirco qa põt ĩ forma id genus excudi: nondum tamen est serra: sed tũc erit: quomõ aciem & figurã habilem ad seccãdũ accæpit: ita & genitura seminalis potentia animal est: quia potest in organicum corpus exculpi: nondum tamen ẽ animal: sed tunc erit quomodo per se ali & indolescere poterit: ergo uigilia actus est eo modo quo sectio: & eo modo quo conspectus & oculorum intentio. Sõnus quasi rudimentum prepatio & hitus: ex qua utrũq; sequi idoneum est. Horum alterum prima perfectio dicitur: alterum secunda: animus utraq; p fectione describitur: sed prima diffusius: corpus uero pro subiecto hẽtur: impletumq; quemadmodũ serra est & ferrum & forma: item oculus pupilla & uisus: ita animal & corpus & anima est.

Animæ partes alias abiunctas esse a corpore: alias non abiunctas. CAP. VII.

xi

Quidẽ ex iis non est obscurum uidere animã a corpore non esse abiunctã: nec uniuersam: si uniuersa ita ẽ sua corpori forma: ut figura ferro: nec ptes saltẽ aliq̃s si diuidua aĩa ẽ. Sunt.n. ptes corporis aliquæ: q̃rum formas perfectionesq; sine dubio p̃tibus aĩæ sciscimus: ut oculorum uisus: nec tamẽ rõ ulla ꝓhibet haberi aliquã animæ ptẽ: quæ a corpe absoluta dispa/ rataq; sit: q̃lis ea: quæ neq; corporis totius: neq; p̃tis alicuius: ita actus aut p̃fectio est ut forma & figura ferri. Qualis uidet mẽs ĩtellectusq; eẽ: nondũ.n. ostẽsum est: an eius uis ita sit corporis humãi p̃fectio ut possit tamen esse abiũctus & separatus a corpore: sicut uector & gubernator a naui: q q̃q; est actus & p̃fectio naui: tamẽ iunctus aut adhærens naui nõ dicitur. Quo fit ut tãetsi a nobis animæ natura comprehensa sit formula generali: nondum tamen exquisite accurateue cognita discussa uideatur: alioquin finitio illa quã attulimus similior descriptioni q̃ definitio fuerit.

A notioribus esse incipiendum:& definitionem afferendam:quæ causam q̃obrem conti/
neat:& omnia per animam uiuere. CAP. VIII.

SEd conferamus pedẽ:ut aiunt accedamusq; ꝓpius:& tũ de aĩa uniuersa: tũ de facultatibus xii
eius singulis disputemus:ita fiet manifestũ sit nõ sit aĩa tota ptesue eius aliquæ a corpe auo/
catæ.Dicamus igit q̃d & frequẽter hoc ope adeo & aliis usurpauimus:ea q̃ manifesta sunt
nobis cõtrario respõsu:& uice inuersa eẽ manifesta naturæ.Cõcreta & cõposita maxie ma/
nifesta sunt nobis·Simplicia naturæ rõniq;.Prio igit in oĩbus initiũ capescere par est ab iis:quæ ꝓspecta
& nota sint nobis:ut inde ad ea ꝓgamus:quæ sunt explorata naturæ.Quare eadẽ ratio atq; regula tra/
ctãtibus animã obseruãda ẽ.Quo ergo aĩa simplex sit:corpus cõcretũ & conditũ a corpe nobis auspiciũ
sumẽdũ ẽ:unde ad fastigiũ aĩæ niti ac subire possimus:nec eã mõ finitione eius attingere:quæ rẽ decla/
rat ut sit:qua tamẽ plurimi sunt cõtẽti:sed eã quoq; quæ cãm & rõnẽ ostẽdit.Nã cæteræ definitiões in
demõstrationẽ ꝓ cõclusiõibus cõferri habiliores sunt:q̃ definitiões haberi.Veluti si quæsieris q̃d sit ex
quadratio:& respõdeaĩ:figura q̃drangula æq̃lis ꝓte altera ablõgæ:ꝓbationis cõclusio ẽ. Siqs uero di/
cat q̃dratũ eẽ cõpertã habere lineã mediã.i.quæ duabus lineis media parili utrũq; ꝓportiõe respõdeat:
tũ eius rei cã reddita & adiũcta uidebiĩ.Igit a cognitis exordiũ petemus:q̃d ad ignota icertaq; accõmo/ xiii
datũ sit:& q̃si manu nos ducat:aĩatũ ab inaĩato uira distiguit.Et q̃uis multis aĩa uiribus & facultatibus
polleat:q̃s sæpe enumerauimus:una tamẽ est:q̃ ad uitã aĩantibus ministrãdã sola sufficiat:eaq; uegeta/
lis uocaĩ.Huius uirtutis opa describunĩ tria:nutrire q̃d & primũ est:augere:q̃d secũdũ:& gignere q̃d
tertiũ.Quare oĩa quæ fructicãt germinãt pullulãt uidenĩ intra se potestatẽ illã & principiũ gerere:quo xiiii
se ĩ cõtrarios locos simul possint mouere.Quis.n.ignorat arbores stirpesq; qũo augenĩ simul & surs̃ũ
ramis efferri & deorsum radicibus mergi:q̃d ĩ nullo corpore naturali:nec uiuẽte cõspiciĩ. Nam oẽ cor
pus naturale:q̃ naturale est:unũ dũtaxat sibi locũ scripsit:quo uersus sese agat & referat.Plantæ uero &
frutices simul ĩ cõtrarias regiones nituntĩ:nõ mõ quom augenĩ:sed ẽt cũ decrescũt minuunturq;:ueꝝ
ut dixi una ui:quã uegetatricẽ appellamus rõ uitalis absoluiĩ:huiusq; potissimũ ꝓte ea:quæ nutri :ple/
raq;.n.& aĩalia & plãtæ uiuũt:quæ tamẽ neq; augenĩ amplius:neq; sobolẽ ultra pariũt.Seorsum igiĩ a
cæteris haberi ea pars põt:cæteræ ab hac secerni:aut absolui nõ possunt. De mortalibus semp sermo: xv
nã diuinæ naturæ cõuenit nõ solũ uti citra oẽm nutritionẽ:munus suũ itelligẽdi: cognoscẽdiq; obeat:
sed etiã sine reliqs uirtutibus aĩæ uel p̃stãtioribus.Ita patet manifestarie uegetalẽ ĩ iis:quæ gignuntur e
terra a reliquis aĩæ potestatibus seiugari:utpote quæ oculis quoq; cernaĩ:in plantis sola ex oĩbus facul/
tatibus aĩæ . Viuit ergo per hãc id omne q̃d uiuit. Aĩal uero primũ ꝓ aĩam sentiẽtẽ cõstituiĩ aĩal . Atq; xvi
hoc adeo oĩbus ineſt cõmune:ut ẽt aĩalia illa:q̃ sede stabili degunt:nec loco mouenĩ:habeãt tamen q̃dã
agnitionẽ & sensum:ut cõchæ:siue ea mediã iter frutices & aĩalia naturã obtinere dicanĩ:siue aĩalia nũ
cupenĩ:sensuũ primus ineſt aĩalibus tactus:& quẽadmodũ nutriens uis potest a sentiẽte absolui : ita & xvii
tactus potest a reliqs sensibus.Ineſt is oĩbus aĩalibus:etiã iis quæ ambigãt:ideſt q̃ mediã naturam inter
aĩalia & frutices habeant.Quæ sit autẽ ratio atq; cã:q̃obrẽ uegetalis a sensuali & tactus a cæteris sensi/
bus separi queãt:indicabiĩ post.Plane uis ipsa nominũ q̃bus utimur edocet:adiuncto & adhibito sensu xviii
non esse amplius id fruticẽ:sed aĩal oportere.Ac uiuere quidẽ utrũq; dicĩ:tũ frutex:tum aĩal:qa se nu/
triunt:alias eẽ utrũq; nõ dicĩ:qa nec utrũq; sentit:quo fit:ut hoc q̃d habet sensum aĩal:illud q̃d nõ ha/
bet fruticẽ appellemus.Viuit aũt utrũq; ꝓ aĩam:nõ ut q̃dã arbitranĩ:q̃ solũ nomẽ uitæ cõmunæ duo/
bus illis credũt:q̃si frutices natura utanĩ:aĩalia aĩa.Nã si nutriri & augeri ad naturã nõ ad aĩam ptinet:
alterũ duoꝝ est cõcedẽdũ:aut nos nõ uiuere quotiẽs nõ sentimus:aut duas nobis uitas ineſse. Quorũ
utrũq; absurdũ & obtusum dictu est.Itẽ cõplura sunt ea:quæ q̃q utanĩ natura qa mouenĩ:q̃lia sunt ele
mẽta :nõ tamẽ uiuere ulla rõne defendi possunt.Quare non eo uiuunt aĩantes:q; natura utanĩ:sed q;
aĩa & parte aĩæ obuia primaq;.i.uegetabili & nutrice.Agedũ qũo cõgruit?gignẽdi uim eẽ aĩæ partem
cõcedere:potentiã:cuius finis & opus genitura sit:ĩ plãtis nõ cõcedere aĩam eẽ:sed naturã?Quare opor
tet plãtas & frutices:qa parte aĩæ possident uiuentes & animantes fateri:aĩalia esse non fateri.Neq; hu/
ius tamen discriminis ratio aliqua quærenda est:cur aĩalia non dicantur sed animata.Consuetudinem
loquẽdi cõmunẽ ꝓbare oportet:cui ꝓ rõne usus est collibitũ ita uiuere frutices animatosq; esse nõ ani/
malia dicere.Alioquin neq; q currit oĩs cõtinuo cursor uocaĩ:neq; qui periclitatus semel lucta ẽ: dicĩ
pugil.Sed hac nominũ forma censenĩ ii:qui artium aliquaꝝ apicẽ tenent:longa & diligenti exercitatio
ne perfectũ.Quapp & Aristoteles mediã rationẽ quãdã secutus animata frutices non animalia nuncu
pauit.Quæ Plato confuderet:stoici neq; animata:neq; animalia fatererentur.Nec uidetur opus longio/
re astructu addicendo primas potestates uegetabilem scilicet & sensibilem:per quas animata hæc:ani
malia hæc:probentur:actus esse corporis organici naturalis.

An definitio animæ cõmunis ad intellectũ:& uim motricem pertineat. CAP. IX.

VErumenimuero postquã aliæq; uires & opera habẽtur:quorum animam esse originem ẽ
necesse appetendi:intelligendi:ingrediendi:inuestigandum id puto an & potestates hæ si/
mili ratione omnes:an non omnes:sed aliquæ actus corporis sint . Atque hoc commodis/
sime explicabitur:si declarata prius ea quæstio fuerit:utrum facultates illæ seorsum animæ
sint:an partes animæ potius:& si partes animæ : utrum ita partes ut ratione sola : an etiam ut locis di/
scluſæ abiunctæque habeantur.Sũt .n.ex iis aliquæ:quas non sit difficile cõtueri ratione cogitatiõeq;:
nõ locis habitaculisq; secerni.Primũ uix altrix:auctrix:genitrix:neq; in aĩali:neq; multo mius ĩ plantis

absolutæ aut distinctæ certis membris uidentur: sed simul toto in corpore animatium æquabiliter sua sæ innexæq; operantur. Atq; hoc negari non potest: quom auulsas uiuere nonullas earum constet: qa quauis animæ in singulis singulæ actu contineantur: plures tamen potentia esse noscuntur. Deide sensualem difficile est loco discescere a motrice: simul. n. uestigium ullū ē sensus: ratio motus statim emergit id: quod quom de isectis loqueremur priore libro meminimus: nā utrūq; frustellum & sensum retentat: & motum exercet. Quot si sensum & motum in illis cōcedimus: profecto uisiones dabimus: & per hæc dolorem & uoluptatem: proindeq; & desideria: quo fit ut quod diximus facile in iis sit uidere quēadmodum potestates illæ non locis: sed ratione cogitationeq; inuicem absoluantur. Quorum enī euenta exitusq; diuersos esse conspicimus: ipsa quoq; inter se diuersa esse necesse est. At per intercapedines regionum diuellere illas: aut dirimere penitus impossibile est. De intellectu uero & ui ea: quæ com
xxi mentatur & cogitat: nondum liquet quid probandum aut sentiendum sit. Cæteq; uidet aliud quoddā
xxii animæ genus esse: solumq; hoc abstrahi & separari contingere tāq; sempiternum a caduco. Prima igit differentia hæc potest animalium colligi: aliis ut omnes inesse animæ potestates probemus: aliis ut plures: quibusdā pauciores: nonnullis unā dūtaxat. Atq; hæc postrema nō aīalia ꝓprie: sed aīata uiuaq; nūcu
xxiii pāt. Altera dra ē: ut uiriū illarū alias magis fixas ee: alias mius hærere dicamus. Veq; de hoc posterius.

Per animam & corpus uiuere animalia: sed ꝑ aīam primum: nec per quidlibet corpus: sed per certum & dispositum. CAP. X.

xxiiii NVnc ex iis quæ dicta sunt illud tractemus. Dictum est animatum ab inanimato uita secerni: animal a non animali: sensu igitur id quo uiuimus & quo sentimus bifidum est: eodem modo quo bifidum est id: quo scii ac scientes sumus: sciētia uidelicet: atq; anima. Duo sunt etiam per quæ ualentes sumus sanitas atq; corpus: quorum alterum est id in quod recipit. alteq; id qđ recipit. Itē alteq; est materia: alteq; forma. Primo igit per sciam scientes sumus: qa ꝑ hāc scire animo dicimur: & ualentes primo per sanitatem sumus: quia per illam corpore incolumes & ualentes sumus. Quomodo ergo & per animam primo uiuamus: & per animam primo sentiamus: necesse est animam primam esse uiuenti causam: non ut subiectam aut materiam: sed ut actum quēdam atq; perfectionem. Quemadmodum. n. in iis quæ supra attulimus exemplis: scientia & ualitudo forma q̄dam & ratio & species & actus sunt utriusq; subiecti: & eius quod scire potest: & eius quod ualere: ita ī animantibus de aīa pronūciandum est. Quauis scientia & ualētia & cætera id genus de foris & aliūde q̄rantur: hoc est per doctorem aut exercitatorem: tamen nihil agitur: nisi ea res quæ aliqd agit patiturq; idonea ad id paratāq; fuerit. n. nisi obnoxiam & morigerā uim per naturam ad ferendum illud & quasi
xxv patiendum habuerit: quod in libris de natura monstrauimus. Quo fit ut animam ī corpore: ut formā in materia esse necesse sit. Nam quom tria sint substantiæ genera: sæpius. n. de composito idem exulcero: ueritus: nequid mente: aut auribus elabatur: materia: forma: concretum: materia potētia est: forma actus: quod ex utroq; cōstat: iam hoc aliquid & summa & uniuersum totumq; appellatur. Quomodo aūt animatum ex utroq; confletur: nequaq; fieri potest: ut anima subiectum sit corporis: cū animæ subiectum esse corpus necesse est: q̄obrem recte iis dicitur: quibus anima neq; corpus ee: neq; citra corpus
xxvi uidetur. Tætsi. n. anima non est corpus: tamen aliquid corporis est: quia in corpore naturali atq; organico sedet: non ut ueteres quidam putabant temerario & fortuito: aut quocūq; usu rationeue cōparato: nusq̄. n. recipi quicq̄ inquicq; ut fors tulit uisum est: quādo neq; lapides ingenii uocalis: neq; frutices disciplinæ sunt capaces: sed sua cuiq; ratio & temperamentum constat: uti quælibet anima cuilibet corpori consentanea esse non possit: sed instructo atq; ita disposito: ut potestates animæ in illud recæptæ: usus suos q̄ cōmodissime possint præstare. Apparere enim tum ad suum cuiusq; ambitū ætatis uitæq; accōmodata & formata esse animalium corpora faberrimo artificio: tum ad præbendas animæ functiones apertissime & lautissime constituta. In iis & materiam communem & proximam pro modo formarum natura singulis datam adiunctamq; uisitari. Proinde animali naturale corpus & organicum in commune attributum est: singulatim talibus talia. Iam perspicuum ee arbitror animam actū & rationem esse corporis potentia obtinentis uitam.

Oibus aīalibus tactū inesse & appetitiōem aliq̄. Itē ex q̄bus rebus oīa nutriant. CAP. XI.

xxvii POtestates animæ in qbusdam habentur omnes ut diximus: in aliis plures: in aliis una. Atq; ita rursus ab initio repetendū puto. Potentias hactenus quinq; attigimus: altricem: sensibilem: appetitus ꝑmotricem: rationalē. Fructicibus inest altrix: animalibus sensibilis: quā necessario appetitus & desideria comitāt. Est āt appetitio multiplex: iracūdia: cupiditas: & uolūtas. Neq; hoc dico uniuersa hæc ieesse oī sentiēti: qa sentiūt plurima: qbus & iracūdia & uolūtas desit: ita ut iis solius cupiditatis tenue uestigiū relīquat. Cæteq; aīalia: quæ sensu aliquo uacāt: necesse ē parte
xxviii quoq; aliq̄ appetitus uacēt. Plane quēadmodū impfectis aīalibus sola tāgēdi uis data ē: q sensus abiectissimus atq; ifimus oīum itelligit: ita ex toto illo appetēdi ambitu sola cupedia & titillatio adiūcta ē: tāq; ignobilissimus & cōmunissimus affectus. Nā quom de oibus rebus sub se cadētibus iudicium sensus ferant: si salutares & cōuenientes occurrunt: sequitur allubentia. Sin cōtrariæ & alienæ fastidium ægritudoq; allubētiam sequitur illectatio: fastidium auersio fugaq;. Imperfecta autem animalia sensum habent cibi: in quod loco gustus utunt tactu: nam siccis: calidis: humidis: frigidis: oīa uiua sine dubio ue-
xxix scimur alescimusq;: atq; sensus quo hæc noscunt ē tactus. Has qualitates quom tāgūt aīalia impfecta: sentiūt nō in eo mō ꝙ cōtigibiles: sed ī eo quoq; ꝙ gustabiles sunt: ita fit ut cōuenientes sibi concilient

appetantq; aliena reiectēt ac fugiant: hasq; deſyderio teneant: has ſciſcant: illas q̄tū poſſunt repellant: illas abhominent & uitent. Atq; hoc in oſtreis liquido cernere é. Illudq; quod diximus non eſt admodū obſcurū uidere: quēadmodū ex calore humoreq; iiſq; aduerſis duabus qualitatibus præcipuū alimentum conſtet. Hoc. n. ſines ipſi famis & ſitis latiſſime apertiſſimeq; demōſtrāt: nā fames ſicci & calidi appetitio eſt: ſitis frigidi: & humidi. Siqua uero alia ſint quæ in cibo appetat impotens gula: ex accidēti & ſuperfluo appetunt: quid. n. ad alimentū uocalitas: quid picturæ: quid ſcitamēta: quid olacitas cōferat: niſi q; ad cōmendationē condimentūq; adhibent: q̄q̄ de his proceſſū clarius. Nunc illud p̄finiſſe & admoniſſe ſit ſatis: aīalia quæ tactū habent: ſuū quoq; appetitū habere. An autē & uiſa cōcipiant. i. imaginentur: diſſerendum olim eſt: ac perfectiora quidem præter hæc progrediendi quoq; ſeu ingrediendi uim obtinent. E quibus aliqua intelligentia quoque & ratione ſunt prædita ut homo: & ſiquod animal homine præſtantius eſſe poteſt: nondum enim ad eum locum commentatione noſtra peruenimus: ut id quæri poſſet: utrum aliæ quoq; naturæ animalium habeantur: in quibus una cum intelligētia uires quoq; & poteſtates aliæ ſint coniunctæ.

Ordo potentiarum animæ & differentia definitionum: quæ per notiones cognominis: & quæ per eſſentiam conſtituuntur. Item ſingulas definitiones accommodandas eſſe ad ſingulas animæ ſpecies. CAP. XII.

SAne uideri pōt quēadmodū ſeries q̄dā & textura ī figuris geometricis cernit: ita cerni gradus quoſdā & ordines ī facultatibus & uiribus aīæ. Vt. n. figurarū illaq; cōe genus afferri nō pōt: neq; natura una q̄ ī oībus æq̄biliter ſit fuſa: ita nec poteſtatū aīæ pōt. Ea nāq; q̄ ita īterſe habēt ut priora hæc: poſteriora ſint illa: q̄q̄ cōem aliq̄ notionē hēnt: q̄ de iis dicat: fieri tamē neq; ut illa aut genus ſit: aut natura una: ita ut ſine iis ītelligi ſeorſum poſſit: de q̄bus īdicatur diciturue. Quāobrē huiuſmōi definitiōes admonitionē potius q̄dā & enumerationē cōtinēt: q̄ ſimplicē & generalē aliquā rōnē oſtēdāt: q̄lis ē figuræ definitio: q̄lis é ppoſitiōis. Atq; hoc īde manifeſte liquet: q; nulla huiuſmodi definitio ſpēbus aut mēbris penitus cōgruere aut accōmodari uideat. Verūtamē q̄q̄ fere plurima hoc genere finiantur: nō tamē deterrere id quēq; debet: ſed qualeſcūq; ſint: qa rerū naturā ſequuntur probandæ recipiēdæq; ſunt. Quēadmodū igit definitio figuræ: tāetſi oēs figuras cōplectatur: nulli tamen propria eē pōt: ita & definitio animæ: quā modo reddidimus: q̄uis oēs animæ potētias ambiat: nulli tamen priuatim aut proprie cōpetit. Alioquin repudiata definitione hac: difficilis inuentu erit: altera æque ad iſtam rationem idonea: ſiue. n. ex motu agitatuq; definitionem aīæ munias: ſiue ex ſenſu cognitioneq;: truncā illam & defectā afferre uideberis. Quod altera ſolam uim mouentē amplectitur: altera ſolā ſentientē agnoſcit. Porro non eo inficias rem perridiculā uideri: ita in philoſophia uerſari ut ex iis quæ ſimiliora omonymis. i. cognominibus q̄ generibus ſint: cōem aliquam definitionē ſarcias: quæ nulli rei ſit ppria: de qua uox illa cōis dicatur: quæq; indiuiduis ſpēbus adiuncta naturā earū docere aut explicare nō poſſit: ſed æque in oēs de longinquo conueniat: ſi mō ſpēs appellare fas eſt: quarū nulla natura perſpicitur cōmūis. Verum q̄q̄ hoc non debemus eſſe contenti: utcūq; tamen abre nō fuerit: cōmunem illam definitionem prōpoſiſſe. Vt. n. numeros omnes nō habeat: nec uniuerſam animæ uim perfecte cōtineat: nulla tamen aut cōmunior hac: aut accōmodatior poteſt afferri. Quāobrem illo genere: quo figuræ antecedentes in conſequētibus clauduntur: & quo ī numeris maioribus minores: exempli cā: quadrangulæ in triangulis: & in binario unitas: eodē uidetur in ſenſu cōtineri quod nutrit in appetitu q; ſentit. Et de anima quidē hactenus pīgui Minerua. Quot ſi accuratius & ſubtilius rationem exegeris: ſingularis peculiariſq; in quāq; animam finitio flectenda de cōmuni illa eſt: hunc in modum. Quid eſt uegetalis. Reſpondendū. Actus corporis ad cibariā functionē organici. Ab hac ad alias ſubeundū eſt ordine: ita ut ſiniendis p̄ſtantioribus imperfectiores inferioreſq; aſciſcant: uſq; dū ad poſtremam & nobiliſſimam aſcendamus. Ea ē rationalis: quæ q̄q̄ ultima ortu eſt: tamen poteſtate & dignitate cognoſcitur prīceps. Illuc progreſſa natura mortalis recæptui canit: nec procedit ultra. Quibus autem uis hæc rationalis conceſſa eſt: (de mortalibus ſemper loquor) iidem cæteræ quoq; animæ facultates: tāq̄ ſatellites & miniſtræ rationis conceſſæ. Non ſic e diuerſo imo ſunt animantes: quibus etiā num uis ipſa imaginandi negata eſt: quædā ſola hac uiuunt ut bruta: quæ ſint e pfectioribus. At mens qua cogitamus & ſapimus non uidetur cum aliis uiribus communem rationem inire: neq; enim potētia aut pars animæ eſſe poteſt ut cæteræ: ſed ſubſtantia quædam intelligitur longe præclarior meliorq; pulchrior: quæ tamen in naturam inferiorem ignobiliorēq; ſe inſerta recæptaq; ſit. Prorſus ex iis quæ commemorata ſunt apertum eſt definitionem: quæ ſeorſum ad ſingulas animæ poteſtates referē: accōmodatiorem eſſe: q̄ eam quæ de notione aliqua cōmuni & promiſcua ſumitur.

xxx

xxxi

xxxii

In definitionibus particularibus a rebus ſubiectis incipiendum. CAP. XIII.

VT uero omnis hæc p̄ceptio diligentiſſime abſoluatur: neceſſe eſt primum ſuam cuiuſq; potentiæ eſſentiam & definitionem excipere: dein ita de proximis ſiue attinentibus quærere. Proxima & attinentia uocamus ea: quæ ſua cuiq; poteſtati per ſe inſunt. Cæterum ſi definitiones huiuſmodi reddendæ ſunt: ut quid ſit intellectus: quid ſenſus: quid uis nutrix: priore loco declarandum uidetur: quid ſit intelligere: quid ſentire: quia priores euidentioreſq; nobis actus & exitus poteſtatum ſunt q̄ poteſtates ipſæ. Primum. n. gerimus aliquid deinde ex momentis geſtorū ītelligimus q̄les & q̄tæ ſint uires in nobis: quarum opa geſtiones illæ puenerint. Quāobrē naturā potentiaq; neceſſe é ex opibus digeri atq; conſtitui: quia extremū & finis potētiarum eſt opus. Neq; mo

xxxiii

ueri debemus:q̄ naturæ quidem exiſtimatione actus poſteriores eē potentiis uideantur:quom uia & ratio cognoſcendi alia nobis:alia naturæ conueniat.Sed quoniam ita compertum natura eſt: ut ſuæ ſingulis partibus ſubiectæ res ſint:quæ ſub potentias cadant:nec oēs oībus cōgruāt:ſed uiſus circa materiā uiſilē uerſet:auditus circa uocalē:quæ & reſponſum habent iter ſe:maxime neceſſariū erit prius: ut de illis ipſis incidentibus rebus:q̄ ut de operibus & potētiis diſſeramus:quia uidelicet hæc quoq; notiora nobis:q̄ opera ſunt.Igit̄ anteq̄ doceamus quid ſit itelligere:quid ſit ſentire:qd̄ ali:ſcrutādū ē: quæ res intellectū extimulent:quæ res ſenſum incurrant:qbus rebus alamur:ac ſenſilia qdem & alimenta: non mō poteſtatibus ipſis ſentiendi nutriendiq;:ſed etiā operibus eaq; atq; actibus magis perſpicua nobis ſunt:utpote quas in propatulo habeant̄:& quaſi expoſita ſenſibus ſint:opa uero multoq; iis magis facultates ipſas ratio & cogitatio depræhendat.Quāq̄ illud quidem facile demoſtratu non eſt: utrum res quæ ſubiectæ ſunt menti:eoq; intelligibiles appellantur:priores ſunt q̄ intelligere. Verum hoc quoque explicabitur in loco.Nunc placet Ariſtotelis ordinem ac ſeriem præmere.

Initium p̄cæptionis declarationiſq; partium animæ.Item omnia deſyderio īmortalitatis
xxxiiii teneri.Item duplicem haberi finem. CAP. XIIII.

AGgrediamur itaq; ad primā & cōmuniſſimā aīæ uim.Itē ad munera eius:circa quā uerſat̄: Ab hac initium ſumendum cōmuniſſima eſt:quā tota animās natura participat. Altrix aīa de qua primū naſcitur & proficiſcitur uita.Huius tria ſunt opera:alere:augere:ſimile ſibi gignere.Poſtremū hoc finis duoq; eſt:quod & uiuis oībus ſi defecta aut deprauata nō ſint.Itē ſi non ſpontino ortu:aut opificio aliquo genita:maxīe conueniens naturaleq; eſt.Nihil.n.æque natura inſitum habetur:q̄ aliud quale ipſum eſt parere:ut animans aīantem:frutex frutic̄ procreet:procrean
xxxv do perēnet:perennādo diuinæ naturæ particeps fiat:cuius deſyderio tenētur omnia:quātu cuiq; eſt ſatis: eiuſq; gratia quæ natura ſint:agunt quicquid agunt:ita uolente & poſtulante natura. Duplex autem eſt id:quod ſub nomine hoc:cuius gratia notari uolumus: tum id quo itur:tum id cui itur. Vt enim in moralibus bifariam finis diuiditur: ut primus felicitas habeatur: quo omnes laboramus & tendimus. Alter ut nos ipſi & ſibi q̄ſq;:cui felicitas optatur & q̄ritur. Idem biuium finis in medicina cōſpicitur. Eſt ibi ſanitas tāq̄ id quo pergitur:& cuius cauſa adhibitus & accerſitus medicus eſt. Eſt & ægrotus:ut is cui paráda eſt reſtituēdaq; ſanitas.Ita ī rerū natura duplicem eſſe finē fateri oportet:ut diuina illa ſempiternaq; ratio:quā appeti ab omni re diximus:ſit ſummū id quo res collimāt oēs:& cuius cā inſtituunt oīa.Animās uero id quod generaſcit & gignit̄ ſit id:cui & ad cuius uſum iſthæc æternitas cōparari pertinereq; uideatur.Nititur.n.ex ſummis uiribus natura:ut ſe ad effigiē q̄dam & imaginem īmortalitatis & diuinitatis cōponat.Atq; in hanc curam & q̄tum pōt & qua ratione pōt: ſemp incūbit.Poteſt āt uno tantū genere:quod in propagatione ſubrogationeq; ſobolis cōtinet̄:ut q̄do nullum caducum atq; diſſipabile idē numero ſubſiſtere & obmanere ſemp poteſt:ortu uicario mortalitati ſuccurrat.Qua igit̄ poteſt:ea pro ſe qcq; id agit:ut particulā ſibi diuinitatis carpat:cæterū quædā amplius:quædā parcius uident̄ attingere.Magis attingunt:quorū perpes accenſus nulla diuulſione aut interiectione confunditur.Minus attingunt certa animaliū genera:quæ ſtatis & deſcriptis tēporibus modo comparent:modo penitus abolentur.Rurſus quæ renaſcuntur & prodeunt.Non ergo qcq; ipſum perpetuo ſtat:ſed uiuit ac prolongat æuum in ſimili.Nec idem numero cernitur:ſed ſpecie tāq; ſubcen
xxxvi turiante reficiēteq; aliud ex alio:ſemp natura & naſcentiū ſorte obitoq; ſedes explente.

Animam eſſe animanti cauſam triplici genere.Item contra Empedoclem & alios qui cau
ſam augmenti:aut elementa:aut ex elementis ignem conſtituebant. CAP. XV.

EStaūt aīa uiuentis corporis origo:cā:prīcipium.Et quom multis modis principiū ſiue cauſa accipiantur:ut in iſtitutione noſtra de principiis naturæ docuimus:certū eſt aīam triplici genere cām eſſe corporis oportere.Primū ut id a quo motus efficit̄.Deinde ut id cuius gratia effectū eſt aīal.Poſtremo ut id quod formā & ſpēm aīali exhibet.Ac cām qdē unde motus ueniat aīam eſſe īpromptu fuerit diſcere.Si.n.genera motuū ſingilatim percenſueris:repies ea re-
xxxvii ferri ad aīam poſſe.Primū localē q̄q̄ hic non oībus eſſe cōmunis.Deinde alterationē quæ ſentiendo fit. Fit.n.proculdubio quædā q̄ſi alteratio:quom ſentimus.Nulla autē res ſenſu uiget:quæ careat aīa. Præterea auctionē:quia nihil per naturam augetur:quod non alatur::nihil alitur:qd̄ conſors uitæ non ſit. Nam Empedocles:qui cām augmenti non aīæ tribuit:ſed elementis facile conuictus eſt.Frutices īquit ille deorſum radices agunt:iccirco q; terra deorſum ſuopte nutu fertur ac pōdere:eodēq; quicqd maxi
38 me eſt terroſum.E diuerſo rami ſupra capeſcūt:qa ignis in cœleſtē locū per naturā effertur. Pari rōne ea quæ igni eēnt affinia.Verū ille de ſuperno infernoq; ſitu minus recte conſtituit:qa regiones illæ non omnibus eædē probant̄:nobis quidē tāetſi eædē reſpondent:quæ & mūdo: plantis tamē ſatis contraria & aduerſa rōne habent̄:qui.n.locus mūdo infimus ē:ſummus efficit̄ plantæ:ná quod aīali caput ē: hoc radix eſt plantæ.Si.n.ex officiis cognoſcit̄ diuerſa an eadem inſtrumēta aliqua ſint:quēadmodum animalibus caput ſublimē ſitū obtinet:in quo & os & reliquæ machinæ ad deuorādū & recipiendū cibum uiſunt̄:ita plantis ſtirpes directæ in ſupioré locū dicant̄:utpote p quas exuggant & ſuccū trahāt
xxxix e terra.Illud quoq; de Empedocle eſt quærendū:quænā ſit apud eum ratio:qua terra & ignis tā cōtraria elemēta & contrarios niſus habētia contineri neceſſe ſit.Niſi.n.fortius & ualentius aliquid adſtitua tur:quo illa cohiberi coerceriq; poſſint:quis non intelligit futurum:ut diſſipata diuulſaq; cōtrariis motibus naturales locos peteſſant:& ad ſui ſimilia penetrent:profecto nihil aliud fuerit quod hoc poſſit

præſtare q̄ aïa:quod ſi cõceſſerit neceſſe ẽ augmenti quoq; & nutritionis cãm fateatur animã eſſe: non xl
eleméta. Plane Empedocles ut dixi hoc munus elemẽtis cõcredit. Alii terrã unam de numero adimũt
ſed naturã ignis efficacẽ eſſe ſolã ad oẽ cremẽtũ & indolẽtiã arbitrant:argumẽto q, ignis elemẽtorum
unus & augeri & nutriri maxime uideat:qua occaſione augmenti cãm ad uim caloris q ĩ aïantibus cõ xli
tineat:referunt. Verum nõ eſt ita:ſed ignem inſtrumentum potius:q̄ cãm augmenti dicẽdum. Cauſa
uero & príceps eſt aïa:q̄ oportunitate ignis cõmoditateq; utit:ac ignis qdẽ ſuopte ĩgenio amplitudine
infinita grãdeſcat:& uſq; eo excreſcat dũ materia corripi apta ſubſit. Contra in iis quæ per naturã con-
ſtant modus quidam & exitus magnitudinis cernit:habetq; cretio oĩs rationẽ quandam & ambitum
conſtitutum ac certum. Conſtituere porro & rationem adiungere non ad ignem:ſed ad animam per
tinet:&formæ potius q̄ materiæ munus id eſt:eoq; accæptum id referre ei debemus.

De ui animæ altricis:& de natura alimenti. CAP. XVI.

VErũ q, aïæ eius:quæ uegetãdi uim habet:rudimẽtũ primũ nutricatio eſt: abſolutio partus xlii
& ,creatio:uidet primum de eo quod primũ ideſt de nutrimento dicendũ. Videt.n.opus
id per quod primũ uis ea a reliqs differat. Ita placuit quibuſdã cõtraria contrariis pro alimẽ
to eẽ:non tamen oĩbus omnia:ſed ea tantũ cõtraria:quæ cõmearẽt.i.quæ in ſe uiciſſim cõ-
uerterent:nec modo hoc:ſed quæ ſe mutuo augerent & alerent:ſunt.n.quædã res quæ uiciſſim uer-
ti uident:quæ tamen nõ alant. Ex bona ualitudine morbus creat retroq; ex hoc illa reciprocat: ex can
dido qs pulleſcit & ex pullo candeſcit.nõ tamẽ morbus ualitudine:nec color colore ueſcit. Sũt aũt q̄dã
res:quæ nõ ſolũ in ſe uicibus träſeũt:ſed ẽt alunt ĩ iis quæ träſeunt:ignis.n.humido & liquido paſcit:
nã oleũ ex aere & aqua conſtat:quoq; utrumq; humectũ eſt:præterea oĩbus pinguibus & liquabilibus
alit:nõ e conuerſo illa alunt igni. Eius rei ratio eſt:quia quõ ignis polleat forma:in aq̄ uis materiæ ſit:
iuſta cã eſt quãobrem formæ alimento eſſe materiã:nõ materiæ formam dicamus:in is ergo quæ hoc
mõ aduerſa ſunt:quo ignis & aqua dicunt appere cõtraria cõtrariis cibo eſſe. Atq; iis quidẽ hoc placet. xliii
Sũt alii qui in cõtrariũ diſceſſerint:alii ſimile ſimili & augeri eodẽ mõ utiq; ſuas ratiões afferunt:qbus
ea:quæ ,pbant:tueri & cõfirmare conent. Sed illos prius obſecro audiãus q putãt cõtrariis ali cõtraria.
Nihil inquiunt pati ſimilia ſimilibus poſſunt:alimẽtum pati & cõuerti oportet: concoctio enim con-
uerſio eſt:oẽm aũt cõuerſionem in cõtrariã:ſiue intermediam qualitatẽ abire cõſtat igit neceſſe eſt: ut xliiii
alimonia ſe ex cõtraria natura ad ſimilẽ cõferat mutetq;:ita ut rei:quæ alita ſit accedat q̄ſi innexa cõna
taq; uideat. Hoc autẽ fieri nequaq̄ poſſe incorrupto atq; integro alimento: ſed & agitari & affici prius
oportuit:demũ id quod erat pendere. Immutatur itaq; & alimentum ab alito nõ alitum ab alimento
trahit enim ſuccum ad ſe uis in animato inſita: deinde cõficit. Sane quẽadmodum faber cædit non cæ xlv
dit a ſylua quã cædit:ita animãs cibũ cõminuit & cõuertit:nec idẽ retro ppetit. Quot ſi qs cõtẽdat cor-
pus quoq; cum alit imutatũ & affectũ uideri uicerit: dum fateat aliud genus hoc ab illo imutatiõis eẽ:
nam quom animãs alimẽtum molit aut coquit:quẽadmodũ & faber quom materiã cædit aut expolit
q̄ſi de otio in negotiũ ſe dant:atq; ita imutari uident. His ſe rationibus muniũt:q cõtraria ueſci & nu-
triri cõtrariis uolũt. Qui uero ſimilia ſimilibꝫ putãt:breuiter ſic:nõ alit inqũt cibus niſi uertat:atq; eat
in corpus:cui & coaleſcat:cõtraria cõtrariis coaleſcere nõ poſſunt:ſed ſimilia ſimilibus. Hæc utriq; ,p ſe
quiq; adducũt. At nos ſi illi ut arbitros cognitoreſq; adeãt:primũ illud ſciſcitabimur:utrum credãt ali-
mentũ dici id:qd ad finẽ accedit & coit cũ corpore:an qd initio admouet ad os ut mox edat:aut con-
datur in corpus: hoc eſt utrũ pane an ſanguinẽ:in quẽ ſe panis abliguritus uertit. Ac panis qdẽ primũ
icoctũq; alimentũ ẽ:ſanguis ſummũ & nouiſſimũ. Sed uideo qd reſpõſuri ſint nobis. Dicẽt hi ſe panẽ.
Illi ſanguinem credere. Suæ utriq; ſniæ cõſentiẽter nobis ratio media placet: utrũq; dici alimẽtũ poſſe
cenſemus:ita tamẽ ut hoc crudum incõfectũq;:hoc concoctũ & digeſtum dicat:ita euenit ut parte aliq̄
utriq; recte uiderit:quatenus enim rude crudũq; eſt:ueriſſime dici põt cõtrariis ali cõtraria. Cõtra qua-
tenus ,p cõfecto & uerſo accipit:fateri neceſſe eſt ſimilia eſſe eſui & cibo ſimilibus:ex quo facile itelligit
q alteq; tãtum defendant parte ueros:parte falſos futuros:eos q utrũq; ſequant ueriſſimos fore. Cæte- xlvi
rum ſi nihil alit:qd nõ ſit particeps uitæ:cõcedendũ eſt ſolũ id qd animatum: ſi qua animatũ eſt:nutri
ri aliq; oportere. Dixi qua animatũ eſt: qa nihil iccirco nutrit:qa album nigrũue ſit:ſed qa poſſidet ani
mam:eoq; alimẽtum ad animãtem naturam non ad aliqd eius accidens pertinet.

Quæ differentia ſit inter altricẽ auctricẽ & ,creatricẽ uirtutẽ. CAP. XVII.

ESt autem id quo nutrimur ab eo quo creſcimus:non ſubiecto ſed ſola ratione & cogitatio- xlvii
ne diſtinctum: utrumque enim opera cibi & alimenti conſequimur: ſed diſcrimen in eo:
quod qua ſubſtãtiam ipſam farciẽdo cõſeruat alibile dicit: qua uero acceſſionem amplitu-
dinis facit auctificũ uocat. Neq; ſemp tamẽ utrũq; munus obit:ſed q̄q̄ nullo tpe cõmittit q̄-
diu uita ſeruat ut non alat:interim tamẽ augere deſinit:nã alimento opus eſt quoad ,plongat & ptinet
uita:augmẽtum temporariũ eſt eiq; exitus in ætate certus:ergo animatum quatenus hoc quicq̄ eſt hõ
uel equus neceſſario alitur:quatenus uero uiridi æuo ẽ:aut pullaſter hactenus adoleſcere augeriq; opor
tet:ſimul igit confirmatus & corroboratus annis uigor eſt: quod adultis fit: ,pcumbit cretio: nec cibi
præterea auctant:ſed nutrire p totã uitam non ceſſant:adeo ut ad ,creationem quoq; ſobolis fœtifico
lẽtore:ideſt genitali excremẽto ſufficiãt:nihil enim aliud uirus illud ſeminariũ ẽ: q̄ ſedimentum quod
ex ultimo alimẽto ſupfluit:quo fit ut corrolarium hoc & tanquã auctarium cibi quo alimur gignẽdis
poſteris fomes & materia ſit. Ac cibus qdem tum ad generationem tum ad alienationem ſufficit: ſed

intereſt:quod alterum ī alito eſt:alterum in eo quod de alito naſcitur:qui enim poſſit gigni quod aliť ſi tum quom alitur iam eſt:quod iam eſt generari nō poteſt. Quom igitur tria ſint uegetalis animæ of
xlviii ficia:alterare: augere: gignere. Primū uiuentibus maxime neceſſariū eſt:utpote quot attingat eſſentiā: quæ ſine hac ope teneri &cōſeruari nō poſſit:e duobus reliquis:alteꝝ ad magnitudinē inſtitutū:alteꝝ ad ꝓlē ædendā adiunctū:ergo uis hæc aīæ īmotalitatis & diuinitatis ſtudio maxīe tangiť:&quoad pōt duobus generibus ad id ſe accingit & cōparat:uno ꝙ alēdo ſaluū aīal uult:uno ꝙ gignēdo poſteritatis curā habet. Porro nō poſſit aīal cōſiſtere ſi ratio uictualis deſit:quia potētiæ eius:quæ ſubſtantiā tueť: uſus eſſe ſine materia & fomēto nō pōt. Plane quēadmodū tria ſunt munia poteſtatis huius: ut dixi:
xlix ſic tria quoꝙ:ī qbus ueſeť tota:ſpectanť. Primū id qđ aliť:deīde id quo alimur:poſtremo uis ea q̄ alit. Alit aīa ipſa nutrix altrixq̄:aliť qđ altricē aīam obtīet:alimur cibo. Atq̄ tria hæc haberi quoq̄ oportet ut cōſtet ꝓcreatio. Cæterum perparū refert aīam hāc nutricē an parētē appelles:niſi forte honeſtius & dignius ſit cognomētū a fine ſumi. Certe finis is oī uideť eē:ut ſimile ſibi alteꝝ dedat:q̄re fuerit nomē/ clatura ꝓbior ab rōne:hoc ꝙ pariat ſimile:q̄ ab ea ꝙ tueať iā partū: nā ad finē hūc ſe aīal tueať ut pariat.

De inſtrumentis conquoquendi cibi. CAP. XVIII.

l SVnt aūt duo qbus ī nutricatione uirtus:anima. Primum uis animæ ipa quæ nutrit:deinde calor infinitus inexuſq̄ corpori. Hæc aūt illo differūt:ꝙ anima uim ſuam ipſa ex ſe cōfert: & tanq̄ de ſinu ſuo ꝓmit:at coloꝝ tanq̄ machinamētum quoddā extrinſecus adhibet:eūq̄ incidens inſtar gubernatoris intēperat:nā & ille quāq̄ manu &clauo nauim regit:diſſimilis tamē ratio clauī & manus ī naui regenda ē:nā manu ut coherēte & coalita:clauo ut extrinſecus adiūcto atq̄ applicito utiť:ergo uis animæ mouet:ſed immota ē. Calor ab anima accipit motum:eoq̄ alimētū conſumat & uertit. Alimentum quemadmodū & nauis nihil mouet:ſed mouetur tātum & coquitur etenim neceſſe eſt ut alimentum confici & peragi habile ſit:nam cibus qui hoc pati nō poteſt ineptūq̄ eſt:non eſt alimentum uocandum. Concoctionem hāc natiuus & intimus nobis &uernaculus calor fa cit:quem neceſſario omnes animantes habent. Satis pro loco dictum arbitror de alimento:nam latius & diſquiſitius dicato ſeorſum opere cōmentandū eſt. Nunc illud ſufficiat ſciſſe uim animæ: quæ alū/ net:tueri & ſaluum facere actione ſua id cui inſit:ſi præſto ſit quo alat: ſed nobiliſſimam & principem duarum intelligi:qua animantes ſimile ſibi procreant.

De ui ſentiendū generati:& ſenſum eē paſſionē q̄dā. Itē ſimile pati tū a ſimili:tū a diſſimi/ li. Itē actionē & paſſionē genera eſſe cōparatiōe motus. CAP. XIX.

li IIs expoſitis ꝓximum ē ut ſūmatim de omni ſenſu deīde mēbratim de unoquoq̄ dicamus. Videť ſenſus oīs mouēdo & q̄ſi patiēdo aliqđ fieri. Liceat.n. hoc loco non exacta ad lineam rōne moueri ſenſum patiq̄ dicere poſt:docebimus quēadmodū accipiendum id ſit:nā quō oīa quæ alteraſcūt motū quēdam &paſſionē accipiāt:ſenſus aūt extimulatus incidētium re rum formis neceſſario altercat:confit ut moueri quoq̄ & utcūq̄ pati dicať. Demōſtrabiť aūt proceſſu quomō alteratio iſta atq̄ paſſio tribuēdæ ſint ſenſibus:nec.n. ꝓpe & ꝓprie tribuunť. Nūc uero latiuſcu le & craſſius noīa hæc uſurpare nō ſit nobis fraudi:quoniam ſenſum alii a ſimilibus:alii a diſſimilibus pati ferirīq̄ arbitranť:q̄q̄ in libris de generatione & corruptione oſtēſum ē. Vtrūq̄ uere aliq̄tenus dici poſſe:nec in ſenſibus mō:ſed in reliqs quoq̄ oībus:quæ pati aut plagā accipe uideanť:non tamē alienū eſſe a ſtudio p̄ſenti uideť de eadē re hac quoq̄ parte cōmentari. Ergo quō id qđ patiť potētia ſit tale q̄le id qđ facit actu:neceſſe ē:ut ſimulac ꝓfecte ac ꝓbe paſſum ē:iam euadat actu ſimile autori: at tum quō patiť:diſſimile ab eo diuerſumq̄ ſit. Veꝝ ſuſtineri tātiſper id uelim dū ſuo loco diligētiſſime diſſerať
lii quēadmodū recte ꝓpeti ſenſus dicanť. Prius.n. eſt ut aliqua in mediū afferamus:q̄ torā rationē ſenſus ī diſcrimen adducūt:atq̄ in dubium reuocant:eaq̄ purgari & dilui neceſſe ſit anteq̄ in alia diuertamus. Quæri igiť iſueuit id primū:cur ſenſus ſenſoria ſua. i. organa &inſtrumēta nō ſentiāt:quom tamē illa & ſint corpora cōſtantia ex elemētis: & qđ cōſequēs eſt ſubiecta ſenſibus uideanť:cur inquā oculos ipſos cur colores oculoꝝ nō contuimur:quom ꝓ oculos cætera uideamus? Cur item nec carnē noſtrā tangi/ mus:nec carnis noſtræ caloreē:ꝓ carnē uero cætera quom tāgamus? Sed ſoluiť? claꝝ eſt ſenſum & ſen ſilia in unū cōduci cōiungiq̄ in ꝓte ſenſoria. Senſoria porro eſt res ſenſiles īmo & ſenſus ipſos nō actu ſed potētia. Quēadmodūq̄ id qđ deuſtile & cremabile eſt:ipſum a ſe cōflagrare nō pōt:ſed corripiť in/
liii cendio extrinſecus accidēte. Aliogn admouere ignes ad maceriem nō oporteret:ſi ipa ſibi ad flāmandū ſponte ſufficeret. Ita ea q̄ ſenſibilia ſunt ſentiendi uim obtinēt:ipſa ſe nō cient:ſed a ſenſilibus impellūť. Senſilia uero nec ipellunt:nec mouent:niſi remotiuſcula ſint:ꝓindeq̄ extrinſecus habeanť. A iunctis innexiſq̄ nulli ictus eueniunt:qa iā ipſi ſe ferirēt ſenſus:qđ fieri poſſe ratio reclamat:& enim neq̄ mar culus ꝓ ſe excudēdo eſt:neq̄ ſera ſecādo:neq̄ terebra inforādo:ſed & excuſor & faber adhibēdi extrin/
liiii ſecus ſunt:quoꝝ opera atq̄ ui:euenta illa conſiſtāt:excuſſio:inforatio:ſectio. Cæteꝝ difficultas hæc:nō tam Ariſtotelē:q̄ illos perurget:q aīam ſenſualem ꝓcul a corpore ſeparant. Si.n. longe ab inſtrumentis ſuis poſita res cæteras ſenſiles percipit:cur nō ipſa quoq̄ inſtrumēta ꝓcipiat? Sed ad rem:ſentire biſariā dicimur. Dicimur uidere:audire:cum dormimus:qa utrūq̄ potētia facimus:dicimur & uigilātes:qa id actu p̄ſtamus. Quāobrē diſtinctio hæc ꝓbāda ē:ut tum ſenſus:tum ipſa ſenſio modo actu:mō potētia
liiii ſit. Plane intereſt utrum agere an moueri ſenſum dicas. Item utrum agere an pati:q̄uis enim ſi moueť res ēt neceſſario agat. i. in actu:atq̄ opera ſit nō tamē cōmeat ſi ſit ī actu ut itidem moueať:qa plus hoc q̄ illud hiet:tāto enim fuſius actio & paſſio q̄ motus eſt: quāto genus diſtat a ſpecie. Quare quom du/

plex habeatur actus:quorum unus perfectus:idemq; semper est utcūq; promat:alter ichoatus & inab solutus:constat non ad genus prius sed ad posterius referendum motum ee: quippe quē alio ope actū & gestionem imperfectā ee probauimus. Ac ea quidem quæ potestate talia sunt:qualia q̄dam actu habent:necesse est passionem ab iis ferāt:ad eaq; se addictæ & obnoxiæ habeāt:quo fit ut tum a similibus tum a dissimilibus passio hæc uideri possit ꝓcedere. Dissimilia sunt quom inter initia motus est:similia quom finis attingit:ita illæ maximæ nobis constituendæ:recipiendæq; differētiæ sunt:ut aliud esse agere:aliud moueri:item aliud agere:aliud pati sciamus.

Adhuc generalia q̄dam in sensu. Item de sensu actu & potētia. Item differentia inter sciētiam atq; sensum.

CAP. XX.

lv ADhibenda ēt distributio illa generalis de actu & potentia est. Neq; enim modo uno competit:quibus competit potentia. Scium dicimus hominem interim q; per naturā sciētiæ capax sit:interim non q; sit capax:sed q; iam cœpit habetq;:quo genere geometram scium uocamus:qui disciplinam illam edidicit tenetq; iam. Vterq; igitur potētia scius est:sed non eadem formula:nam prior obscuriuscule prætenuiterq; ratione una q; homo:qui genus docilis & erudītionum capax est:alter hoc amplius q; simul collibitum est contēplari actu & cōmētari potest:si causa extrisecus non moretur. Ab iis tertius est:qui iam non scit actu solum:sed etiam in actu:atq; opera cō lvi siderandi contemplandiq; est:atq; hic perfecte:an nauiter scire intelligitur. Priores potētia scii: gnariq; appellantur:ita tamen ut illud diuortium sit:q; alter nondum condidicit eoq; caret scientia:quā si asse/qui uult necesse est ut se de contrario habitu hoc est de ignorantia & insciti a ad noticiam & scientiam conferat:alter uero iam quidem scientiam obtinet:ut Arithmeticam:aut geometriā:sed ab usu & exercitio abstinet. Eo datur itelligi non eundem esse modum defectus in iis:hic non habet quidem:sed potest:ille habet iam:sed nondum utitur habito. Neq; item idem genus passionis est huic discēdo & hauriendo quod nescit:illi mouendo & excitando quod iacet. Verum unus affectiunculā præsentem amittit: aboletur enim atq; impellitur ignoratio succedente doctrina. Alter quom se ad operam reuocat & lvii considerationem intendit nihil amittit:sed scientiam quam ītus possidet:foras ad usum promit. Quo fit ut in illo prioris qualitatis abitio & corruptio sit:in hoc perfectio potius quædam atq; exornatio inrelligat:seruat enī quod scit:quom speculat actu:nec ꝑdit speculādo sciam:sed colit & ꝑficit. Quāobrē īmutatio hæc alteratio existimāda nō ē:cū ois alteratio priorē qualitatem excutiat: at hic nihil præter ocium merum excutitur:īmo crementum potius priori q̄litati & honestamentū adiungit. Quod siqs lviii uocabulo uehementer afficit:quanq; aegre id impetrat:modo tamen res nobis incolumis sit sibi ferat: alterationem hoc genus uocet:sit nomē unū certe negotia dissidēt:alioquin ridēdus uidet qui hoiem sapientia:aut prudētia præditum:quō qd aut cogitat:aut cōminiscitur alterascere affirmauerit. Nec ille nō taxabitur qui fabrum excussorem structorem & cæteros opifices:quom artiū sui generis aliquid moliuntur affici alterariq; dixerit:quando uel eum quoq; minus proprie pati & alterari cōcesseris:qui quom rudis est recens adiscit:& scientiam a sciente præcipienteq; suscipit: nisi duæ sint formæ. qbus alterari & pati res dicant:una qua proprie:altera qua prorsus improprie. Quare quemadmodum qui lix nunc primum ediscit nunc primum mutat:qui uero dudum edidicit habitū intra se possidet: sed ab usu & ministerio uacat. Ita statuēdum in sensu est semen genitale:& ouum īmutatiōe:prima uim sentiendi potentia sortitur:simulatq; uero factum & cōstitutum animal ē:iam compos est sensus:sed desideratur actus & functio. Quāq; inter sensum & scientiam interest. Quod sensui ad sentiendū opus est extrariis rebus & copiis quarum percussu excitus reuocetur ī opera:uisili:auditili:olfactili:gustabili: tactili. At sciens thesauros intus habet:quos quom cōmentari collibeat promat. Scita enim notiones ge/ lx nerales sunt :quas animus doctrinis instructus uaria & diligenti notatione collegit:mox & in repositorium condidit:unde quæ uelit pro arbitrio tanq; e sinu suo facile proferat. At sensilia tam ea quæ per se habentur:q; ea quæ partis & species generū sunt:q̄q; ita subiiciuntur sensibus ut notiones illæ generales scientiis & intellectui:de foris tamen hæc incidunt:illæ domi seruātur:iam illa naturæ sunt effecta euētaq;:has sibi conciliat afformatq; animus. Ita fit ut intelligere quidem possimus & cogitare quō uolumus:sentire quom uolumus in nostra manu non sit. Eadem ratio est cur in iis artibus quæ operosiores uidentur:quia exteriorem materiam requirunt:excussoria æs : fabrica maceriem:structoria intritam & lapides non simul cuiq; collibitum est:ita continuo artē suam exerceat. Proinde Aristoteles magistros illarum scios & opifices sensilium generū appellauit:quia circa particularia potius q; uniuersalia uersarentur. Sed de iis post:nunc illud dicimus tales esse potentia sensus:qualia sunt actu sensilia. Potentia uero quemadmodum hoc loco accipiēda sit:supra docuimus. Nec enim eo modo accipi debet: lxi quo cum puerum dicimus prætorem aut imperatorem esse: sed eo mō quo cum eū:qui ætatē impleuerit legitimā adeundi rempublicā & magistratus gerendi. Ergo quom patit sensus nō est similis sensili:quō uero iā est passus tūc ꝓtinus similis factus ē sensili:& talis fere q̄le sensile ē. Et hercule passionis lxii noie abutimur quō ad sensum referimus:qđ & ātehac præfati sumus. Nā quēadmodū res proprie pati & alterari dicant abundāter in cōmentariis de natura mōstrauimus:uerū q; appositū uocabulū non habemus:nec ad significandā potētiā:qua sunt q habitū tenent:nec ad īmutationē eā:qua de habitu ad actū & exercitiū trāseunt:necessario utimur appellatione ꝓmiscua tū potentiæ:tū ēt passionis: cæterū res & significantias discrepāt. Nam sensus a sensibus ꝓprie pati nō posse:nec alterari ab imaginibus : q̄ de rebus missæ insinuent sese iis:inde fieri clarissimum potest q; si uisus exalbuit alba non percipit : si

manus recaluit:calida non ſentiſcit:ſi palatum indulcuit:dulcia non dignorat:aures ſtrepitum familia/
rem obaudiunt:naribus fœtunticeta:qbus inſueuere non obolent:ac ſimulachra qdem rez & ſpecies
ſine materia recipiunt in ſenſum:id quod in cæra quoq; cum anulo ſigillario cernit. Nec.n. anulus au/
rum: ſed imaginem imprimit: q̃q̃ differẽtia ea:q; ſenſus quõ recipit ſpẽs earz materia non fit:neq; cor/
porea adactione ſignatur:ut cæra:neq; ſuperficie tenus ſculpit:ſed effigies illas foris illapſas intra ſe to/
tum admittit præalte condendas:idq; quõ facit:non priorem habitum mutat:ſed e cõtrario potius ha
bitum:quem habet agendo gerendoq; perficit:excolit:cõfirmat. Atq; in hunc modum generaliter de
ſenſu dixiſſe ſit ſatis.

Aliqua eẽ ſenſilia cõmunia:aliqua ꝓpria:aliq̃ ꝑ ſe:aliq̃ ex accidẽti. CAP. XXI.

lxiii NVnc de ſingulis ſenſibus ſeorſum agẽdum:nam ois de ſenſu tractatus ꝓprie cõmunis aut
generalis appellari non põt:quom in ſenſu aliqd ut prius: aliqd ut poſterius conſpici & no/
tari contingat. Anteq̃ uero de ſenſibus ſigillatim aggredior:primũ de ſenſilibus conſtituen/
dum eſt. Sunt ergo ſenſilium alia per ſe: alia ex accidẽti:rurſus eorz quæ ꝑ ſe ſunt:quædã ha
bentur cõmunia oĩbus ſenſibus:quædam ſingulis ꝓpria. Propria ſunt ea quæ a cæteris ſenſibus digno
ſci non poſſunt & circa quæ nec temeritas:nec allucinatio ſenſuum cadit: ſi natura integre ĩcorrupteq;
iudicet:nec cauſa ſit quæ extrinſecus obſtrepat:nec poſitura obſiſtat:nec intercapedo:aut receſſus offi/
ciat. Falli enim aſpectus nequit circa rem uiſilem:ſi mũdus & ꝓbus oculus habeat:ſi ſerenũ ſit:ſi iterſti
tio iuſto colores abſceſſerint. Pari modo auditus ſe habet ad ſtrepitũ:primũ neceſſe eſt nec læſum: neq;
offectum ſenſum eſſe:ſed in columem & ualentem:deinde qd̃ iniectum eſt ſpacium cum turba & tu/
multu uacare:tum mediocre:temperatũq; eſſe:ratio æqua in guſtu ad ſuccos: Tactus in plures differen
tias plicaſq; fundit:neq; uno aliquo noĩe comprehẽdi poſſunt:quæ ad ſenſum hunc ꝓtinent:quemad
modum quæ ad uiſum auditumq;: q; ad hunc colores ad illum ſoni uocant. Tangimus glabra:aſpera
mollia:dura:grauia:leuia. Tangimus calida:frigida:humida:ſicca. Omnia hæc uno ſenſu cognoſcimus
ita licet q̃nq; coniuges copulæ ſint:unus tamẽ eſt tactus:illæ uero uno ut dixi nomine ſignificari & cõ/
tineri non poſſunt:q̃q̃ uero plura genera tactui uidẽtur mãdata:non tamen alia ratione ſe habet ad oĩa
q̃ cæteri ſenſus ad ſua. Primum non fallitur:ſed quemadmodum nec uiſus decipitur aut dubitat:qua/
liſnam color ſit qui incidit ob oculos:etiam ſi decipitur aut dubitat:qualenam id ſit:cui color ineſt:nec
auditus:quiſnam ſit ſonus:q̃q̃ ignorat quid ſit quod ꝓſonat:aut unde a dextra a leua:ante:poſticoue ꝓ/
ſonet:ita & tactus leuiorem & ſcabriciam per ſe ſentit:tametſi id ꝑ ſe nõ ꝓcipit qd̃ eſt leue qd̃ ſcabrum.

lxiiii Atq; hæc priuati ſingulis ſenſibus ſenſilia ſũt:eoq; ꝓpria & peculiaria nũcupãt. Quæ uero cõia pluribꝫ
ſenſibus dicũt hæc ſũt:motus:ſtatus:figura:nũerus:magnitudo. Sane motus cõis oĩbus ẽ. Primũ uiſui
& auditui:q̃le illud poetæ ẽ. Aures æripedũ pulſu tẽtant equorũ. Deide olfactui q & acceſſum & receſ/
ſum odoris uidet agnoſcere. Itẽ guſtui & planius ẽt tactui. Neq; ſolũ uidet motus:ſed forte & ſtatus &
numerus ꝓmiſcue a ſenſibus oĩbus ꝓcipi:qa ſinguli ſenſus ſalte ſenſilium ſuorũ nouiſſe numerũ poſ/

lxv ſunt. At magnitudo & figura uiſui & tactui ꝓcipua ſunt. Hactenus de ſenſilibus ꝑ ſe. Illa ex accidẽti di
cunt:quæ quom ꝑ ſe ſentiri nõ poſſint:tamẽ dignoſcunt a ſenſibus:qa accidũt & cõtinent in is quæ ꝑ
ſe ſub ſenſum cadũt. Senſilis eſt Diaris filius & Diares:non tanq̃ Diares ſed tanq̃ is cui albedo accidens
ſit. Ariſtoteles ſane cõtra interpretat. Per accidens inquit ſentimus illũ:qa albo acciderit qd̃ ſentimus:
quaſi dicat ꝑ accidens Diarẽ ſentimus:quia albedinis accidens eſt Diares. Eſt enĩ in more Ariſtoteli ẽt
ſubſtantiæ & ſubiecto accidentis appellationẽ aſciſcere:id qd̃ in libro decẽ genez uſurpauit. Circũſcri/
ptis inquit ſemotiſq; reliquis rebus quæ accidũt domino:ideſt circũſcripto ſemotoq; hoĩe & cæteris
de genere hoc. Nihil ergo patit ſenſus ab iis q̃ ex accidẽti ſentimus q̃ hæc ſunt:ideſt nihil uiſus a Diare:
q̃ Diares ẽ. Nõ.n. uiſilis ẽ Diares:ſed Diaris color. Ea uero:q̃ ꝑ ſe cõmouẽt:ac ꝓcẽt ſenſus: ſi ſunt ꝓpria
proprie ſentiunt:ad eaq; ſenſuũ ingenia actioneſq; naturæ inſtitutæ:cõparatæq; ſunt.

De uiſu:& de incidẽtibus ſubiectiſq; uiſui:& de perſpicuitate. CAP. XXII.

lxvi ATq; de iis iã agamus mẽbrati a uiſu primũ orſi aſpectui. Propriũ ſenſile ſubiectæ res uiſiles
ſunt. Eſt.n. aſpectus uiſus: & uiſus reſpõdet ac refert ad uiſile. Viſile aũt dixeri primo ipm
colorẽ. An uero alia quoq; res a colore dici uiſilis poſſit ſequẽtibus docebo. Sũt.n. q̃dã lucibi
lia q̃ cũ ĩ luce uideri nõ poſſint:cuius cõtrariũ ĩ coloribus ẽ:tamẽ ſplẽdẽt & refulgẽt ĩ tene/
bris. Atq; hæc uno noĩe ĩdicare nõ eſt. Sed ut ſumus polliciti huic quoq; loco ꝓgreſſu ſatisfaciemus.
Nũc illud conſtitutũ ſit uiſile colorẽ eſſe:color autẽ per naturã ſuperficiẽ corporum iſidet. Superficies
igitur ipſa per ſe uiſilis ẽ:non q; in definitione eius contineatur uiſile: aut uice obuerſa in definitionem
uiſilis ſupficies recidat. Quorũ modorũ alterum intelligi neceſſe eſt i iis: quæ ineſſe ꝑ ſe dicunt. Sed ꝑ
ſe uiſilis ſupficies eo dicit q; colores corporũ oĩum recipit:iiſq; tãq̃ ſtragulũ ſubiicit:neq; ulla ſupficies
ſine colore aut reperiri:aut intelligi poteſt in corpe. Ergo quia cauſa quare ſuperficies uidetur & cernit
in ipſa ſuperficie ẽ:hinc oritur ut ſuperficies ꝑ ſe uiſilis eſſe dicatur. Plane q̃q̃ ſubiecto idem eſt & color
& uiſile:tamen conſiderationis & rationis diſcriminibus differũt:nã uiſile obnoxium uiſui ẽ:ad quẽ re

lxvii fert:color impromiſcua & abſoluta res eſt. Item uiſile uiſu abiuncto nõ cõſiſtet niſi potentia. At color
etiã nunq̃ cõſpectus ſemp eſt color· Color porro diffinit ut ſit motus actu perſpicui:quod Diaphanes
uocant. Atq; hæc natura coloris ẽ:utpote qui ſine iuectu luminis uideri non poſſit:qui quẽ ſemp in lu
mine uideatur. Quamobrem neceſſarium uidetur:uti prius de lumine diſſeramus. Si enim ita comp
tũ eſt:ut color ſine lumine uiſilis eẽ non poſſit:nihil agitur:niſi prius de natura luminis cõmentemur.

Sed quia prius eſt perſpicuum q̄ actu perluceat:quippe cum actus & perfectio eius ipſum lumen ſit: de ratione perſpicui loco principe eſt agēdum. Illud igit̄ pſpicuum dicimus:q̄ p̄ q̄q̄ uiſile eſt:non tamen a ſe ut ita dicam eſt uiſile:ſed opera coloris externi. Perſpicua ſunt aer & aqua & lapides nōnulli:q̄ argumē/ to hoc plucidi appellantur. Item uitrum & cornua:& præter hæc quædam quoq; alia corpora:ſed p̄ci/ pue cœlum. Atq; hoc inter omnia perſpicua primatum obtinet:ab eo aer:a quo elementum aquæ:de/ inceps ordīe ſuo reliqua:quæ dinumerauimus ſupra. Nullum horum p eſſentiam ſuam perſpicuum eſt:uerbi gratia:aqua non eſt perſpicua: in eo quod aqua:neq; aer in eo q̄ aer:ſed in eo q̄ natura quadā communi participant:quæ in illis corporibus inſita cauſam habet: cur ſint:& cur dicantur eſſe perluci da. Hæc omnia efficiuntur uiſilia non de ſuo colore:ſed de alieno quē imbibunt: alioquin ſi eſſe colora ta poſſent:tranſpici præterea aut perlucere non poſſent:quando illa tunc maxime perſpicua ſunt: quō nullo colore ſunt offecta uidentur ergo cernunturq; ſi modo & uideri & cerni poſſunt per alienos colo res ut dixi:quorum acceſſu immutant̄:mouenturq;:non quidem ita ut alterari aut tranſire in illos cō/ uertiq; uideantur:ſed alio genere. Nec ueros colores recipiuntur in aerem quemadmodū cælatura anu li & ſigillum in ceram. Nam cera non in profundo ſed in ſuperficie fingitur:aer uero colores intra ſe to tum initus ebibit:eoſq; trāſmittit ad oculum:adeo interim & cōtrarios ſimul defert. Quod fieri nequa quā poſſet ſi conuerti aut alterari coloribus diceret̄. Nō tamen ſemper colores ad oculum trāſmeāt:ſed tunc quom illa per q̄ iter coloribus eſt:actu perſpicua ſunt:qđ qdem p̄ſentia luminis contingit:corpus aūt cœleſte ſemper actu perlucet. Vbi uero potētia lumen eſt ibi quoq; haberi tenebræ poſſunt:nihil. n. aliud tenebroſum eſt: q̄ quod potentia perſpicuum ſit.

De lumine & natura luminis. Item lumē eē ad quēdam modū uiſile. CAP. XXIII.

ATT lumen pfectio & actus perſpicui eſt:qua perſpicuum eſt. Dixi:qua perſpicuum ceu nō in eo q̄ aqua:neq; in eo q̄ aer:eſt enim perfectio alia aeris & aquæ præſtantior: ſed quatenus perſpicua ſunt aer & aqua: hactenus lumen eſt aeris & aquæ perfectio. Ac lumen quidē q̄ſi color perſpicuo eſt:quaſi color inquā:q̄ lumen non proprie aerem colorat:ut candor niuē: ſed q̄ aerem uiſilem facit:quemadmodū ſua colores corpora. Item q̄ ea quæ poteſtate perlucida ſunt præſtat ut actu perluceant. Lumen uero ipſum nec ignis eſt:nec ſol:nec aſtrum ullum:ſed illorum ſola præſentia in iis corporibus:quorum cōmunis ea uis ē: qua perluceant:& a qua potentia hæc referri ad actū poſſit. Sane hoc ſoli maxime tribuit̄ & ſyderibus cæteris: deinceps & igni: & quæ de igni plus re ferant. Videt̄ uero ignis illuminandi uim ſortitus:non in eo q̄ ignis:ſed in eo q̄ rationem quandam & naturam cōmunem cum reliquis colluſtrantibus:& ſplendidis corporibus obtinet. Probāt hoc beſtio læ iſectorū:quæ nicedulæ ſiue cicidelæ uocant̄. Eæ q̄quā nec ſunt ignis :nec ignē ferūt tamē p̄ modo corporis circūſecus illuminant aerem. Dictum eſt quid eſſet perſpicuum:& quid lumen. Id neq; ignē eſſe neq; corpus omnino:ſed neq; defluuium a corpore intelligimus:ſtatim enim ſi defluuium ſit:cor pus ſit oportet:ſed aut ignis aut alterius ſplendidi præſentiam ī perſpicuo corpore. Nō quidem talem præſentiam qualis ſolet eſſe eorū quæ inuicē miſcent̄:aut eoꝝ quæ cōmittunt̄ copulanturq;:corporis ſunt omnia hæc:ſed talē præſentiā quali ea quæ agūt patientibus rebus & motū accipientibus: præſto ſunt:īmo uerius quali ea quæ perficiunt exornantq; adſunt iis rebus:qbus perfectionē & exornationē hanc afferunt. Illud primū:qui lumen corpus faciunt:concedant neceſſe eſt corpus penetrare:ac meare per corpus:& eundē locum a duobus corporibus æquabiliter obſideri:quod multis rationibus aliquā do a nobis improbatū eſt. Deinde non uident ſi id referāt: futuꝝ ut aer acceſſione luminis corpulētior & plenior euadat:q̄ quom in tenebris eſt:cuius contrarium cernitur. Huc accedit:ut quom tenebræ ni hil aliud ſint q̄ abſentia ſiderum imperſpicuo corpore:lumen nihil eſſe aliud poſſit:q̄ illoꝝ præſentia: omnis uero præſentia eſt eius rei q̄ præſens ſit ad id:cui præſens eſt quidam habitus reſponſuſq;:non igit̄ corpus. Age ſi corpus eſt lumen:cū nulla uentorum ui cohiberi poſſit ne decumbat in terrā:deſcē/ ſus hic atq; motus quo in fera peteſſit:naturalis eſſe nō poſſet:quia tenuius & leuius igni oporteret in/ telligi. Poſtremo ſi lumen corpus eſſet:cunctatione aliqua neceſſario moueretur. At uidemus contra ſimul. n. illatus eſt ignis uniuerſum conclaue agminatim puncto tempore colluſtrat̄:& ſimul ortiuus ſol matutino emerſu reuiſit orbē:in omnes terras lux momento diffunditur. Nā quod inquit Empe/ docles:ſeu quiuis alius id credidit:moueri quidem lumen ita ut partes terræ ortui propriores: & quæ deīceps iniectæ ſunt illuminent̄ anteq̄ extimæ:mox ſe ſplēdor per uniuerſum p̄fundat & ſpargat:ſed pernicitate motus ſumma cōtingere:ne id perſpici aīaduertiq; poſſit:quaſi ſenſum & intentionē effu/ giat. Res tota fictitia eſt:& cui tum ratio:tū experimenta reclamēt. Si enim aut ītercapedo modica:aut lumen exiguū eſſet:latere id oculos: ac ſenſum præuertere ratio fortaſſe probabilis uideretur. Nūc ab oriente in occidens:tam immenſo itinere tam uaſti corporis motū depræhendi non poſſe: haud ſcio: an ulla res eē queat difficilior creditu. Cæteꝝ quom coloris capax ſit quod expers eſt coloris:ſicut ſoni quod expers eſt ſoni:& figuræ qđ expers eſt figuræ:& ſaporis qđ expers eſt ſaporis:coloris autem qui proprius habeatur expers ſit perſpicuum corpus:ratio eſt ut ab alienis coloribus moueri & īmutari di catur. Quare ſi proprium aliquem colorem haberet eueniret e cōtrario: q̄ euenit: ut colores ad oculū perferri non poſſent. Quom aūt aeri lumen ingruit:eoq; actu perſpicuus ſit:tunc lumē pro colore aeri eſt:& quodāmodo uiſile & cauſa quāobrem cætera uideant̄. At quom aer potentia perſpicuus eſt:tūc tenebre in eo uicem coloris præbent:& inuiſiles nobis ſunt: & culpam habent pariter ne alia contueri poſſimus. Inuiſiles uero tenebras diximus:non q̄ nullum omnino ſit iis cum uiſu cōmertium: ſed q̄

lxviii

lxix

lxx

lxxi

ægre & ꝑtenuiter uideant:cognoſcit enim utcūq; oculus tenebras:ſicut reliqui ſenſus ſuoꝝ ſenſiliū pri uantias. Plane ſiue luminoſa ſiue illumina perſpicuitas ſit:eadem ſemp ſubiecta natura eſt. Quēadmo/dum idem eſt ſubiectum cū qs uidet & poſtea captus oculis cæcutit.

Quot modis accipiatur uiſile:& quemadmodū aſtra & reliqua de genere hoc tum noctu tum interdiu uideantur. CAP. XXIIII.

lxxii CErte non omnia uiſilia ſpectantur in lumine:ſed quom in cæteris ſuus cuiuſq; color in lu/mine uideatur:nōnulla ſunt quæ non uident ad lucē:ſed e tenebris feriūt ſenſum & cient. Atq; hæc aut colores habendi non ſunt quando coloris proprium eſt mouere actu perſpi/cuum:aut alio genere colores exiſtimandi q̄ cæteri. Huius forma ignita omnia & noctu fulgentia ſunt: quæ quom nullum genus commune contineat: nullo quoq; communi nomine appel lantur. Nimirum quō multa huiuſmodi habeant: quæ ſpecie & natura longiſſime diſcrepent:in uno tamen eo cōmuni conueniunt:q; ignium modo collucent noctibus & refulgent e tenebris: ut fungi & quorūdam animaliū cornua: & piſcium capita & ſquamæ: & oculi & putres:ac præaridi caudices. i. ca rientes ſituq; marcidi. Horum proprius color tardius uiſitur:noctu ſplendor ſolus & radiatio iacitur q̄q̄ fortaſſe neq; color ille eſt:ſed repercuſſus quidā ob oculos. Verū hæc q̄ ratione in conſpectū cadant alio inquit loco tractabitur:cui quæſtio hæc ſit cognatior. i. in libro de ſenſu & ſenſili. Cæteꝝ Soſigenes Alexandri præceptor tertio uolumine de uiſu rationem afferre conatus eſt:quamobrem aliqua collu/cere in tenebris uideantur:quæ mihi probar. Flammulenta inquit hæc quadamtenus naturā ætheris & quinti elementi participant:ea cognatione fieri ut admotū ſibi aerem aut perſpicuum aliud corpus illuminent. Quod autē id maxime noctibus faciant rationē eſſe:quia tum maius lumen abſit: alioq; euenire interdiu:ut exiguum eorum lumen quaſi exoleſcat & offundatur in magno. Noctu ergo cum refulgent aerem proximum & circumfuſum leuiter ſubluſtrant:nō ita ut alia item poſſint uideri: ſed ut ſola ſe uendicent tenebris. Atq; hoc facit exilitas portionis eius:e qua proficiſcit manatq; lumen: nā & ipſe quoq; ignis:quāuis ſplendorem ſuum latius & diffuſius mittat:adeo ut afferat etiam alia:tamē ſi remotior ſit iam calligant oculi in cætera:ipē ad cō/pectum ſui uix ſufficit. Hac fini declaraſſe ſit ſatis id quod in lumine cernitur:colorem eſſe oportere:q; ea natura coloris ſit ut moueat actu perſpicuum. Quom uero quæ uident in tenebris aut calores eſſe non poſſint:aut alia ratione intelligi colores opor teat:efficitur ut duas eſſe differentias uiſilium & colorum neceſſe ſit. Quorum alteri in lumine non in tenebris uideantur:alteri contra conſpici poſſint in tenebris:nō poſſint in lumine. Ignis quidem cum utroq; genere ambigit:nec immerito:quando & in illo quoq; natura ancipiti eſt:q; & mouet actu per ſpicuum tanquā color: & præterea perficit tanquam lumen. Eoq; neceſſarium eſt ut & interdiu & no ctibus uideatur. Fundit enim ſeſe in eo lumen undiq; & de colore lux exit. Atq; hoc habet præcipuum color is qui ineſt ī flāmis ut ꝓpinquū aerē illuſtrare poſſit luminis mō: q̄ facultas extra hūc nullis colo ribus data é. Quiīmo color ignis ꝓgatiuā hāc tulit:nō q̄ color:neq; q̄ ignis:ſed q̄ cōmunius illius na turæ quā diximus particeps eſt. Quare nō eſt mirū ſi unus is q̄q̄ color tamen uiſitetur in tenebris.

Vt uiſus cōſter opus eē intermedio ꝑſpicuo corpore. CAP. XXV.

lxxiii PLane colorem eſſe ea natura ut actu perſpicuum moueat illud indicio eſſe uel firmiſſimo poteſt:q; colores uehementer prope admoti:neque uideri: neq; internoſci quæunt: mouet ergo color perſpicuum aerem:aer aduſq; oculum continenter pertenſus aſpectum mouet & uulnerat. Quot ſi nullus eſſet uſus iterſiti aeris:per quē color ueheretur ad ſenſum: ſum ma ratio eſſet:quamobrem colores quanto propius acciderent imminerentq; oculis: eo clarius & ex/

lxxiiii quiſitius cernerentur. Proinde perperam Democritus cenſuit:qui diceret ſi inane eſſet hoc omne per quod cernimus ſpacium: fore ut acrius & probius omnia uiderentur: quod prorſus impoſſibile eſt. Nam obtutus paſſo quadamtenus & affecto ſenſu contingit: non quidem a colore qui cernitur: alio/quin impoſitus & adiunctus pupillæ præſentiretur: ſed quod reliquum eſt ab aere illo & perſpicuo: quod interpatet. Quamobrem nedum acutius ſed nihil omnino uideri poſſet i uacuo:quia nihil in eo

lxxv intermedium haberetur:quod primo ipſum affectum:tum deinde ſenſum oculorum afficeret. Idem in ſono idem in odore contingit:neuter attactu ſenſum exercet:ſed per medium aerem a quo ſubīde ſenſus impellunt. Sane ſiquis ſibi ad machinamenta odorem aut ſtrepitum ita proxime adigat indatq; ut peritiſſimos aurium:aut narium meatus:quum poſſunt attingant:nimirum:aut nihil omnino:aut ægerrime ſentiet. Quāuis autem eadem in tactu guſtuq; ratio ſit:non tamen æquæ in illis apparet:qđ quāobrem fiat conſtabit poſt. Ea autem quæ inter ſonum aut odorem media ſunt aer & aqua:nō qua/tenus aer & aqua ſunt:media ſūt: ſed quēadmodū in iis ꝑſpicuitas cōmunis utriq; natura é:quā colores perferuntur ad uiſum. Ita probandum eſt duas in iis qualitates communes haberi:unam qua ſtrepitus ad auditum:alteram qua odores ad olfactum apportant. Atq; harū priorem:quæ pertineret ad ſtrepi/

lxxvi tum:interprætes aliqui non Ariſtoteles Diechen appellant quaſi perſoniam dixeris. Poſteriorem quæ odorum eſſet Dioſmon ac ſi perolaciam uocaris:ideſt ueterinas ſeu uehicularias odoris & ſoni. Ac uidē tur quidem natalia aquatiliaq; odoris uel in aqua ſenſum habere: q; nidorum lentoꝝ ſuffitus explo/rat. Homo uero & aīalia oīa quæ reſpirāt odorari nō poſſunt:niſi aīa uicibus & reddita & accæpta. At q̄ in humore degunt:ēt ſine anhelitu & reciprocatiōe ſpiritus uident olfacere:quoꝝ oīum cauſæ refer/uandæ locis ſuis ſunt. Ex his manifeſtum eſt uiſum finiri ita poſſe:ut ſit facultas coloris recipiēdi citra materiam per medium actu perſpicuum.

De auditu & ſubiecto & ſono & de ſonantibus. CAP. XXVI.

POſtq̄ de uiſu diximus:ſeries ē ut de auditu dicamus:qđ ut q̄cōmodiſſime poſſit:exigi prius lxxvii
eſt ut de ſono agat. Duplex uero ſonus eſt:unus actu:unus potentia:nam ſunt q̄ neq; actu neq; potētia ſonū obtineāt:ut ſpōgiæ & oē lanitiū. Sunt alia quæ q̄q̄ ſonum habēt:tamē aliquādo actu habent:aliquando potentia:ut æs & lapides & oīa plana glutta leuigataq;. Hæc quom q̄ſcunt ſonum potētia continent:cum uero inuicē collidunt dedunt actu ſonū ac ſtrepitū. Tūc aūt ſonus deditus dicit:quom de re q̄ ſonat ad aurē ꝓfectus mediū ſpaciū cōplet. Neceſſe aūt eſt quom actu ſonus fit:haberi minimū tria:duo:quæ cōcurrāt:& tertiū id in quo hic cōcurſus fiat:uerbi gratia: lxxviii
quæ concurrūt:corpora & dura & ſolida eē neceſſe ē:in quo id gerat:aerem. Neq;.n. fieri pōt ictus:aut pcuſſio ſine delatione:neq; delatio item ſine aere medio. Percuſſio uero nō quæuis ſonitū ciet:neq; oīa corpora ſtrepitū elidūt:ſed cōplanata & leuia:& q̄ aut caua ſint:aut in latitudine diffuſa. Leuor defendit aeris fracturā:quē oportet incolumē & indiuiſum ꝓferri ad auditū. At q̄ lata ſunt q; multū aeris amplitudine oraꝝ & marginū ꝓpellūt:egregie pſonāt. Caua item idonea ī hoc ſunt:ꝓpterea q; a primo ictu ꝑ diſſultationē cōgeminant plagæ. Quom.n. aer is q ītus ē exagitatus exitū q̄rat quē obiectu lateꝝ:ob quæ dū p̄cipitat offendit:inuenire nō:pōt fit ut diu ꝑ hæc luctatus & tortus ualidæ pſtrepat. Qđ quidem īpræcipue in auxillis æneis accidit pſertim ſi leuigatæ expolitaq; ſunt. At ſi ſubula ſubulam cedas infecti & ſurdi ictus reddent. Nā plumarū leuitas:q̄lubet uehemēs plaga ueniat:crepitum non emittit. lxxix
Porro ſonus & in aere & in aqua æditur: quāquā obſcuriuſculus in aqua eſt:utpote hebeteſcens in ea obrauceſcēſq;. Veꝝ tametſi ad ſonū plus aer cōferre:q̄ aqua uideat: nō tamē ſufficit ad ſonū ſolus:neq; ſolus autor eſt uocis eliſæ:ſed & certis corporibus opus eſt & certis ictibus. Corporibus q̄ plana lata leuia ſunt ut dictū eſt. Ictibus q uehementer & celeriter infligant: ne aer diſſutus diſciſuſq; conatū inefficacem atq; irritum faciat & libram eludat. Quom enim ſuopte ingenio maxime diſſipabilis & fluxiſſimus ſit facile fruſtrat ictus:niſi ruptura ꝓnicitas anteuortat. Quāobrē ſi tympanū tympano cūctanter & ſenſim admoueris:nullū ſtrepitum attoles:ſed ſi pulſaueris:ſtridet aer ratione hac cū tela uibrantur:aut cum uirgula ēt num aut ſcruteola corrigia cedit. Fitq; hoc quotiēs ictus p̄celeri uelocitate diſſolutionem eius anticipat: perinde ac ſiquis cumulum arenæ delatum celeriter diuerberet:ita ut plaga præueniat. Quom aūt hoc fit tunc aer uice duorum fungit: & corporis: quod percutitur: & medii in quo percuſſio agitur.

De Echo. CAP. XXVII.

REdditur aūt Echo ratione hac q; aer ſonore aut uoce ictus quotiens planū leuigatū & ſim lxxx
plex corpus incurrit:nec præterea ꝓgredi poteſt offenſaculo tranſitum & ſciſſuram uetāte retro diſpellitur & diſſultat ut pila. Fieri quidē æmulas & reciprocas ſemp uoces neceſſe ē: ſed præ ſua exilitate ſenſum effugere. Semp.n. aer pcuſſus occurſaculū īuenit:unde recipro cet:alioquin ſi directū ſemp iter uoces tenerēt:nemo ipſum ſe audiſ poſſet loquentē. Verū ut dixi latet plerumq; reflexio:quod & in lumine accidit. Nam & lumen ſemper redux eſt infractumq; reſilit:quia ſi non ſit:in umbra lumen eſſe non poſſet:ſed excæptis locis:quibus ſplendor ſolis & radius incubaret ſummas præterea & arctiſſimas eſſe tenebras oporteret: nec tamen ab omnibus æqualiter reflectitur ſed a leuigatis impenſius: quahia ſunt aqua aurum: argentum. Eo euenit ut a cæteris quidem nulla:a nitidis uero ac ſplendidis euidētiſſima refractio & alternatio luminis fieri uideatur. Quom enim radius uerbi gratia ſolis leui & terſo corpori immiſſus:indeq; acie repulſa ī ſolem refractus iacere umbras poſſit:cæteri qui aliis corporibus immtintur non conſtat an poſſint. Contingit credere non omne lumen alternum aut reciprocum fieri. Eodem modo ex omni ſtrepitu ſemper Echo ſua reſpōdet:etiam ſi non ſemper obloquitur: nec ſemper exauditur: ſed tūc demum quom corpus ſinuoſa & leuigata ſoliditate ictum aeris excipit. Si enim æquabilis & una planities offenſa corporis ſit: aer quoq; æquabiliter & continenter unus efficitur:retroq; eadem unitate ſeruata incolumis & integer cōmeat & reditum capeſſit. Si uero corpus id ꝓminulum aſperum inæqualeq; fuerit:tum dehiſcere & diuelli aerem neceſſe erit:quaſi non in unam planitiem:ſed in plures offenderit:quando præſertim ut conſtentur ac ſuppetant omnia:tamen natura diſſutuli & facillime fiſſili eſt.

De intermedio inauditu. CAP. XXVIII.

QVáuis autem non unus aer ſit ut dixi qui ſtrepitum faciat: inter omnia tamen elemēta pri- lxxxi
cipatū tenet. Quāobrem ii qui propriam & peculiarē rationem audiendi uacuo tribuunt non longiſſime abſunt a uero: propterea q; nihil aliud eſſe uacuū q̄ aerē arbitrant. Sonoꝝ igit & obſtrepoꝝ eſt:id quod mouere aerē pōt uniter & continenter aduſq; aurē. Plane au- lxxxii
ditus natura confini & cognata aeri eſt:habetur enim in auribus quidā congemitus conflatus q quaſi intextus paniculæ eſt:& cum ſpiritu illo implicitus:atque inædificatus:ubi fomes ſenſificus eſt: & ubi prima ſentiendi uis ſedet. Proinde aer externus quotiens commotus eſt & interriorem illum ſucceſſit continuatur cum eo & coaleſcit:ita ut uterq; ſit unus:quēadmodum enim aqua aquæ: ita aer aeri continuus fit non attiguus:tranſmittit ergo ſtrepitū aer exterior per interiorem ad ſenſum. Atq; hæc cau- lxxxiii
ſa eſt quare animal non audiat omnibus membris ſed eo dūtaxat: in quo natura portionem aeris intexuit. Ac aer quidem ipſe inſonus eſt:quia caret principio unde ſonus proficiſcatur: ſed facile tamen diſſipatur diſiiciturq;:atq; omni corpori ultro cedit:ut qui natura deſultoria fluibundaq; ſit. Quod ſi quō mouet coertio aliqua ſit: quæ illum diffundi diſſiliri aut diſcindi prohibeat;utiq; motus hic ſo-

nitum elidit:aer aũt ille eliſus in auribus:q̃q̃ ut dixi cum exteriori ſe continet:tamen magis ẽt num ſonus eſt:q̃ natura reliqui aeris exigat. Atq; hoc ratione inſtitutum natura uidet:ut turba omni interna liber totum ſe ad externa conuertat:& differentias oĩum uocum accipiat:nam aer congenitus in conſinio eſt:& tanq̃ interliminium obtinet inter ſpiritum & aerem uitalem:& aerem extrinſecus accidẽtem eoq; pro uallo & munimẽto panniculæ uidet additus:ne illa tentari aut oblædi poſſet aeris exterioris appulſu. Ipſam aũt ſpẽs ſonorum ideo recipit q̃ facillime:q; ſimplex ſincerus:tranquilluſq; eſt:& ad oĩnem impſſionẽ tener patiẽſq;. Nec mora iteruenit:ſed recæptas imagines principiũ ſentiẽdi obiter trãſmittit. Quã uero neceſſe ſit auditioni gigni nõ panicula:ſed aere iteriore icta p igreſſũ aeris alieni:argumẽto urinantiũ ꝓbat:q tãetſi in demerſu ꝑalto exaudiũt:nõ tamẽ humor aduſq; paniculam penetrat: ſed ſolũ ad aerem iteriorẽ:quẽ cõtingit:nec attinet. Ex quo facile diſcrimẽ intelligit illud: quo aer & aq̃ ad aerẽ interiorẽ accedũt:nã aer ſimul acceſſit cõtinuat ſe ei:nec tangit:qa naturã ſui ſimilẽ cõperit:e diuerſo aqua tangit:nec cõtinuat ſe. Veꝝ quẽadmodũ ſi aqua intro irruperit:audire non poſſumus: itaſi aer exterior ſupra modũ ipendio agitatus impulſuſq; aduſq; pãniculã ꝑuaſerit: uis audiendi neceſſario lædit. Huic piculo obuiã iit natura:q̃ auriculas aĩalibus uertiginoſas & q̃ſi claulſculis & grũdis qbuſdã intortas fabricata ẽ:uti nõ ſimplex directũq;:ſed anfractuoſũ & flexuoſum iter haberẽt:ne humor:aut flatus in penitas ꝑtes facile poſſet illabi. Sane ſicut humor ĩ pupilla ꝑſpicuus a ꝑſpicuo externo colores inuectos excipiẽs ad ſenſoriũ reddit:ita aer iteſtinus ab extraneo ſtrepitũ q̃ſi breui manu tollẽs ſubiẽſq; ad auditũ refert. Atq; illũ qdem humorẽ obductis cuticulis & mẽbra nullis additis: tanq̃ cõpreſſo munito ꝑ q̃ exeat:a fluore & dilapſu coercuit:nec.n.cõtineri aliter potuiſſet:niſi tanq̃ in uaſe aliquo cõſignatus & obſeruatus fuiſſet. At pãnicula cui mãdatus iterior ſpiritus ẽ:q̃q̃ illũ quoq; ſic cõpeſcit amplexune diffundat:nõ tamẽ includit:qa ſi cluderet cũ aere extraneo cõtineri nõ poſſet. Sed inuolucra illa & giros in auribus:q ꝑ cuniculos ſinuſq; ibricatim undant:ꝑ opimento aeri ſunt:ne diſilire:aut digredi poſſit. Quom uero pãnicula tentat laboratq; detrimẽtũ in auditũ decũbit: quẽadmodũ quom cuticula lædit pupillæ:uiſus cõſequio noxã cõtrahit. Quãq̃ uero ĩternus aer ĩmobilis dicat:nõ tamẽ oĩo ĩmobilis eſt:ſed ĩmobilis uocat:eo q; neq; ipſe diffundit:neq; alius ſubinde atq; alius ad eius uicẽ corrogat. Idẽ ꝑtinaciter pãniculæ aſſidet:& auditui cõgenitus innexuſq; eſt. Per ſe uero motu quodã ꝑplacido & infrequẽti citra turbã & ſolicitudinẽ agit: ut auris de hac agitatiuncula ꝑſtrepat. Ac ſonus qdã q ad au-
§ 4 res accedit exauditurq;:nõ eſt internus aeris motus:ſed externus alienuſq;. Naturale porro aeri ẽ cõmoueri ſemꝑ:ẽt ſi diſcerneret:& tranquilliſſima tẽperies ſit. Atq; hoc ueꝝ eſſe probant ſcobes illæ & ramẽta in ſole:q̃ huc illuc irrequieto æſtu reciprocãt. Hac ratione:ſi auribus manũ admoueris: ꝓcipies ſtrepitũ q ꝓprius & intimus agat in auribus ſicut in cornu. Incolumis quoq; auditus:argumẽtum ẽ quom aures inſonãt tinniuntq;:utpote unde cõſtet aeri cõgenito:naturalẽ uigorẽ & utilitatẽ ineſſe.

Vnde oriatur ſonus & quemadmodum exaudiatur. CAP. XXIX.

§ 5 LLud plane dubitari ſolet percuſſum corpus:an percutiens ſonitum reddat: an in aperto ẽ ex utroq; reddi:ita tamen ut alterũ agere:alterum ꝓpeti intelligat:nã paſſio a factione:quis ſubiecto nõ differat:ratione & cogitatione tamen euariat. Eſt autem ſonus breuiſſime dixerim aer eliſus paſſuſq;. Aer autem duplex eſt:unus is qui inter corpora cõflatim incuſſa diſpellitur:alter is qui ab hoc primum profectus:mox ſucceſſu motus cõtinenter ad auditũ perfert. Atq; hoc eſt iam illud quod audit. Nã exemplum quo Ariſtoteles utitur nõ conuẽit examuſſim. Ait enim ſonum eſſe motum eius aeris:quẽ moueri contingat:eo modo quo mouent ea:quæ impetu aliquo ĩpulſa:& leuigatis ac ſolidis corporibus alliſa reſiliũt. Quæ enim ita reciprocãt ab iis unde reiiciunt:abiungi neceſſe eſt. At aer qui primo inſonat nõ abiungit ita ut ad auditũ ipſe accedat:ſed proximum ſibi & continuum aerem cõmouet. Atq; hic ſubinde aliũ excitat more quo in fluctibus cernitur:in quibus alter alterum trudit:& pulſus obiter ſequentem impellit.

De differẽtiis & diſcriminibus ſoni. Itẽ exãguia & piſces uocẽ nõ mittere. CAP. XXX.

§ 6 Onorum diſcrimen quom nituntur actu:non quom potentia ſubſidũt & intus præmunt ĩternoſci poteſt:quemadmodũ & cæterorũ ſenſiliũ. Sonorũ igit principes notæ acumen & grauitas. Atq; hæc noĩa a tactilibus flexa p trãſlationẽ ſonis adiũximus. Vt enim qã forma in mucronẽ exacutã obtinet pauxillo tẽpore uehemẽter tẽtat: qã uero retuſam habet ſero & ſegniter:ita & auditũ exuibriſſans & acuta uox icit:& ꝓpe modũ uulnerat: quaſi pungẽs grauis obtũdit offunditq; tanq̃ trudẽs. Atq; hoc ratiõe illa cõtingit:q; altera multũ celeriter mouet:altera parum prætarde. Ergo nõ idem ſunt celeritas & acumen:neq; retuſio & grauitas:ut quibuſdam uidet:ſed ita euenit:ut motus faſtigiati turbinatiq; corporis:frequẽs & præceler ſit:retuſi uero atq; hebetis cũctabundus & tardius. Hinc ẽt fit:ut a corporibus politioribus latioribuſq; acutior ſonus ædatur: q; aer ab
§ 7 iis uelocius mouet & celerius diſſilit:unde & auditus ualide & cito laceſſit. Cæterum ꝓpria animãtis ẽ uox:inanima uocalia eſſe non poſſunt. Quod ſi fidiculas aliquando: aut fiſtulas dicimus uocales tranſlatitium eſt:& abutimur nomine: quod ſæpe fit:ut inſtrumẽtis iis quaſi uerba formari:atq; alloquia uideãtur. Ex animalibus quoq; plura non habent uocem:ſed quæ ſunt exanguia iis nulla uocis emittendæ facultas eſt:ut inſectis & iis quæ integuntur cruſta. Nam ea quæ uidentur canere ut cicadæ mẽbrana ſepto tranſuerſo ſubdita:ad quam ſpiritus in eo incluſus atteritur: opſtrepũt. Sed neq; piſces uocẽ emittũt:atq; hoc merito:qa uox aeris motus ẽ:piſces aerẽ nõ recipiunt:ut qui in humore exigant:nã piſces quos amnis Achelous gignit capri dicti:eruditã illã uocẽ grunitumq; attritu brãchiarũ cient.

De uoce. CAP. XXXI.

ANimal ergo uocem mittit tantū non omne ut dixi:neq; ab oīs corporis parte:nā & manus collisæ strepitum attollunt:ita subit quærere:quanā parte:aut quēadmodū uox reddatur. lxxxviii
Tria sunt:p quæ non oīs modo sonus:sed uox ēt gignitur.Primū est id quod plagam īfert: deinde id cui infertur:tertium id ī quo hæc agunt.Aeré sane ī utroq; haberi necesse est:q̄q̄ non eodē modo in utroq;:nā ad uocem elidendā non oīs aer requirit:sed solū spiritus is : quē alterno modo ī anhelitu reddimus & ducimus.Huius igit̄ duplex officium est:quēadmodū & līguæ:quā natura ad explendā uictus necessitatē ac p̄cipiendos sapores adhibuit:quæ actio fere oībus animantibus data ē:& ad conficiēdā locutionē quod genus non ad p̄seuerātiam uitæ:sed ad cultū & lauticiem institutum uidetur:& uni homini cōcessum:quia.s.nō nisi absolutissimis animātibus tribuendū fuerit:cō cæptus animi sermōis & uerborū significatiōe complecti.Eodē modo ut ad se oro redeat:geminus in respirādo usus est necessarius:hic ad colorē qui intus sit refrigerādum : alter nō quidē necessarius:sed ad uocē formādam inuentus:gratia melioris notæ.Instrumētum anhelitus guttur ē : respiramus attrahendo reddendoq; aīam per uices:guttur pulmonū gratia uidet̄ adiūctus:q; hāc parte aīalia inceſſi lxxxix
lia & sanguinea feruidiusculam obtinent:qa cordi maxime sit propīqua:ubi fons est caloris . Euētatione igit̄ opus ē pulmonibus & cordi ēt amplius.Proinde respiratio ad uitā cōtinendā necessaria ē. Itaq; aer per gurgulionē illatus adductusq; feruorem illū recentat refrigeratq;.Huius ergo aeris:quē spiran lxxxx
do reddimus p̄cussio & offensio ad arteriā:si cōsulto & decōposito fiat illac:qua cōmeat spūs:uox est. lxxxxi
Loca porro & opificia quæ respirationi administrant sunt:līgula ea:quæ superne duobus foramentis & fistulis interposita est:tū arteria:quæ ad pulmones pertinet· Tussis uero nō est uox:q̄uis ab iisdē locis:& p eadē machinaméta ꝓueniat:qa.s.nō ex proposito accidit. Sed neq; excreatio neq; concauæ manus:quæ illisa sit crepitus:nec plausitatio:nec q̄ alia uox temere uiceq; fortuita gutturis aut labiaꝝ elisu exprōpta:proprie uoces sunt:qa sine cogitatiōe aut cōsilio uox missa:nō est uox:nā hoc ī definitiōe uocis oīno collocādū est:quoniā uox ē sonus q̄ cū significatiōe aliqua emittitur.Significat āt uox oīs:aut naturalis affectus ægritudinem uoluptatē:cuiusmodi ē uox brutoꝝ:aut ea quæ hoies cōstitutis reꝝ noibus & recæptis in cōsuetudinē indicāt.Item alia rōne tussedo non est uox:nā tussis ē ictus tantum aeris & spiritus redditi.Vox p̄ter hoc illud habet amplius:q; est ictus aeris ad arteriā elisi:qđ quidē hūc in modū oportet intelligi:aer in uoce redditus & prospiratus foras aerē ī arteria cōpertū ferit:ictus ille uulnerat arteriā simili ordine:quo supra ī auditu mōstrauimus:aerē auribus inclusum aer exterior percutit:iterior ictus percutit pāniculam. Quā aūt aer is:q respirādo emittit̄ necessarius sit ad uocem præbendā:illud clarissimo argumēto ē:q; si spūm subtineas īcludasq;:uocē dedere efferre non possis. Quare cū uox mittenda est adductū aerē continere oportet:atq; ita internū p̄cutere.Et hercules q hoc potest diu præstare p̄seuerātissima & lōgissima uoce ē.Nemo aūt diutissime id pōt rōne ea : q; feruor ille:quē diximus uernaculus īsitusq;:refrigerationē obiter multā & iugē expostulat.Vt igit̄ mīta ī pauca referamus.Vox ē animantis sonus:q de īstrumētis & meatibus & officina spirādi attollitur:ortum habens hinc:q; spiritus redditus p̄cutit aerē in arteria cōtētū;aut ipsam arteriā : idq; ex proposito idest cum imaginatione aliqua aut consilio significandi indicandiq; aliquid.

De olfactu:quem homo hebetissimum habeat:eoq; odorum nomina propria non haberi:sed a saporibus transferri. CAP. XXXII.

OLfactus & odor quid sit non est æque facile demonstrare:ut quid color:quid perspicuum: lxxxxii
quid uox:quid sonus.Quamobrem neque nomen ullum odoratus proditum est:sicut audibilibus nomē hoc sonus:uisilibus color & lumen.Atque hoc inde accidit:q; sensum hūc tardum & lacessitum habemus . Proinde animalia plurima exquisitius q̄ nos & sagatius olfaciunt:ut ex terrestribus canes:& ex auitio uulturii.Ac odorum quidem uarietates :aut cum oblectatione : aut cum ægritudine & fastidio præsentimus : quod neque in uisu : neque in auditu contingit.Quorum uterque sensus in nobis multos hic colores:ille strepitus accipit:citra omnem commotionem uoluptatis aut doloris.Ex hoc aliqui argumentum sumunt unum sensum olfactus ad mensuram hominibus datum:quantus scilicet sufficere posset habētibus.Acrimoniam illam utpote quæ ad uitam conseruandam non admodum pertineret:tāquam superfluam desyderari collibitum:hinc fieri ut odores cognoscerentur non quales eēnt in se:sed quales peruenirent ad nos.Huic simile & cō lxxxxiii
sentaneum illud est:q; animalia quorum præduri oculi sunt:colores quidem sentiunt utiq; non oēs: sed impendio terrificos dūtaxat & uoluptificos:idq; propter obesitatem & rigiditatem instrumenti: tametsi uero neq; nomina odorum:neque discrimina:neque ingenia teneamus:ex similitudine tamē saporum uocabula iis nomenclatura fœneratitia ducimus.Nullæ in sapore differentiæ sunt:quæ gustum hominis lateant. Sensum hūc homines & certum & exquisitum haberemus:nam gustus tāq; tactus quidam est:tactu porro cætera animantia superamus:quo fit ut sapientissimum animalium dicatur homo:deprehensa animi ui ex mollitudine carnis & tenuitate cutis:quæ in nobis præcipua sit. Atque hæc temperatura uideatur maxime ad prudentiam apta & ad sapientiam & ad subtilitatem ingenii:quando etiam in homine:si crassior callosiorue sit cutis:hebetudinem & tarditatem ostendi : si tenuis luculentaq; acumē & acrimoniā p̄mitti.Vtiq; si naturalis sit mollicies:idest quā tribuerit īcorrupta natura:nō quæ artificio:aut genere aliquo exercitaméti q̄sita:cā forte illa q; ī molli corpore pri- 94

mus inatuſq; ſpiritus aiæ facilius fūdit:& libētius expeditiuſq; diſcurrit.:Cōtra duricies & craſſitudo meatus obturāt:oppillātq;:& q̄ſi repagulo ſunt:ne purus & liq̄dus trāſmittat. Etenī oībus ſēſibus ſua cuiq; portio ſpiritus ad functionē & miniſterīū tributa ē:quo circa fieri:ut a pria aīa q̄ſi p̄ciſi abiūctiq; uideāt. At caro nō portiōi ſpiritus:ſed ſpiritui uniuerſo p̄ſeruit:q ſe p oīa mēbra diffundit ac permeat.

95 Cæterū ut dixi cū odoratus ꝓpriis noībus careat mutuariis alieniſq; utit:ita quēadmodū ſapores:alii dulces:alii amari habēt:ita & odores alios dicimus dulces:alios amaros uocamus. Plerūq; aūt tū uocabula:tū res ī odoratu & guſtu cōſentiūt:ut ſint pariter odor & ſapor:hoc ē:ut q guſtu dulcis eſt ſapor: dulcis ēt ſit odor olfactu:qđ ī melle cernit. Plærūq; ēt cōtra:q̄ odorata:nō eadē guſtu tenera:ut unguēta. Pariter & auſterus odor & pīguis & acer dici ſolet:atq; oīa hæc a guſtu ſūmūt. Cur uero deguſtatis rebus:ſtatim uoluptas ægritudoue conſequatur:quom tamen guſtus homini ſit abſolutior & certior odoratu:neq; Ariſtoteles docuit:neq; expoſitores attingunt.

Cognitionem ſubiecti & ſubiecto oppoſiti pertinere ad eūdem ſenſum. Item quot ſignificatus ſint inodori & iuiſilis & talium. CAP. XXXIII.

96 ERgo quēadmodū ad auditū exaudibile & īexaudibile p̄tīet:& ad uiſū uiſile & iuiſile:ita ad odoratū odorū & īodorū:qa eiuſdē ſēſus ſit cognoſcere quō adeſt:& quō abeſt ꝓpriū ſenſile:ita tamē ut p̄ſentiā p ſe abſentiā & ꝓuationē ex accidēti p̄cipiat. Qđ uero īodoꝝ ē multifarie accipit:quēadmodū & inuiſile dicit id qđ natura īhabili ē:ut uideri & uſurpari oculis poſſit:ut nox & ſonus:ſecūdo id cuius aſpectū agere capimus ut tenebræ:tertio id qđ oculos nr̄os cōfutat & quo propter nimietatem lucis repercuſſumq; dirigere aciem aut cōtra tendere difficile. Totidem ſignificatus inodori habent:nā & illud īodorum ē:quod natura ineptiore ē:q̄ ut olere poſſit:& id qđ p̄tenuiter & exiliter halat:& id quod adeo tetrum uiolentumque obolet:ut tollerari non poſſit. Eadem in guſtu & guſtabili diſtinctio recipienda eſt.

De intermedio ſenſus olfactus:& quemadmodum animalia odorentur præſertim inſecta. CAP. XXXIIII.

97 SAne ad odoratū:quēadmodū ad auditū & guſtū corpore aliquo ītermedio opus ē:ꝓ qđ ad ſenſū odoꝝ differētiæ cōuehāt. Videt quoq; eadē elemēta odoratui p̄ſeruire:q̄ uiſui & auditui aer & aq̄:nā aq̄tilia quoq; odorari certū eſt. Et quēadmodū ī uiſu p̄ſpicuitas coīs q̄dā q̄litas ī aere & ī aqua cognoſcit:ita ī odoratu alia q̄litas ī eiſdē elemētis p̄miſcua cōtinetur: quā dixīus dioſmon. i. ꝓlatiā ſiue ꝓdoriā appellari. Verū hoc nō admodum mirabile ē:ſimiles ſi hac

98 ꝓte ſenſus eē. Illud æſtimatiōe & q̄ſtiōe dignius uidet:quō īſecta odorari conſtet:ut apes q̄ ad quoſdā odores lōgíquo cōueniūt aduolātq;:& fumo ēt abigūt:īdubitari ſolet q id poſſint. Quō.n.hō & aīalia hēntia ſanguinē oīa odorent recipiēdo adducēdoq; ſpūm:qđ hinc ꝓbat:qa ſi anhelitū cōtineāt:nunq; neq; lōgius deſita:neq; ꝓpe aſcita:neq; īpoſita ēt naribꝫ ſentiēt. Quod qđē poſtremū cōe oībus ē:ut ſi ī ptes ſenſorias adigant ſenſilia:p̄ſētiſcere nullus ſenſus poſſit. Cū inq̄ odorari aīalia:q̄ p̄dita ſanguīe ſint niſi attrahēdo ſpūm nequeāt:cōtrouerſiā hēt:quēadmodū fieri poſſit:ut īſecta q̄ nō reſpirāt nec ſpūm

99 ducūt:odorari tamē māifeſtiſſime uideāt. Vnū.n.modū ſentiēdi & rōnem hīt quocūq; ſenſu ī oībus aīalibus ꝓbabile ē:aut igit aliū ſenſū ab odoratu hēbūt:aut reddēda rō & cā diſcriminis ē. Certe alium ſenſū hre nō poſſunt:quo odorēt:q̄ odoratū. Quō.n.ītellectus & pcæptus odoramētoꝝ odoratus ſit ſicut uiſiliū uiſus & exaudibiliū auditus:īpoſſibile ē odores ſentire īſecta:& tū bonos tū malos īternoſcere:tamē alio uti ī hoc ſenſu q̄ odoratu. Iā quō ꝓmi uideāt īſecta q̄rūdam reꝝ odore:ſi uehemētior uiolētiorue:aut ſi putridæ fuerit:qbus uel reſpirātia ſæpenūero ītereūt:ut ſulphure:ut calce:ut origāi puluiſculo iſpſo:ut multoꝝ eius generis ſuffitu īcēſuq; negari qđē nō pōt:ut ineſſe ſenſū olfactus. Sed

c afferēdū ē:quēadmodū olfaciūt ſi nō reſpirāt. Videt itaq; ī ſanguīeis ſenſoriū odorādi diuerſū eē ab eo qđ ī īſectis ſit. Et hercules ut aīaliū quorūdā oculi genis & palpebris utūt ceu uallo quodā uiſus munimētoq; ꝓminēte:eoq; niſi nictēt aut cōnitēt:cernē nō poſſint. Quorūdā ſūt oculi ꝓduri & q hoc genere opculi & foliculi careāt:ꝓindeq; exerti īcōniuiq; ſint: ſed ſtatī ſine diductu aliquo īcidētia & occurſātia cōtuent:ita odoratus īſectis prōptus atq; expoſitus eſt:ut uiſus duros oculos hēntibus: unde munere eo ſine naribus & olfactiōe fungūt:reſpirātibus adoptus & cōditus q quō halamus adaperit ꝓdituſq; āpliatis uenaꝝ meatuūq; itineribꝫ. Hīc euēit:ut q̄ reſpirāt odorē ī aq̄ nō ſentiāt:quoniā reſpirare nō poſſūt. Quāobrē quō meatus illi ī hūore patefieri nequeāt:ſūma rō ē:ut urinātes ī eo odorari nō poſſint:ergo ſiqs diligēti ſubtilitate id exigat:reſpiratio nō ē cā odorādi:neq; dehiſcētia palpebrarū uidēdi:ſed adapiēdi meatus:q odoratui obſeruit. Cōſtitutus āt odor ī arido ē:quēadmodū ſapor ī hūido. Quo circa odoramēta īcēſa recalefactaq; fragrātiora odoratioraq; ſunt. De his āt ī cōmētariis de ſē ſibus Ariſtoteles uberius diſſerit. Illuc ergo relegādi noſcētes hæc ſūt. Plāe cōſtat iſtrumētū olfactus tale potētia eē:q̄lis ē actu res odorata. Quū uero iā odorat nō potētia amplius:ſed actu ipſo eſſe.

De guſtu qui exteriore intermedio careat. Item ſaporem in humido haberi. Item quot modis inguſtabile dicatur. CAP. XXXV.

ci GVſtabile uero quidam tactile eſt:quare & guſtus perinde habetur:ac tactus quidā. Demonſtrari etiam poteſt ratione q guſtabile eſt ſub tactile uideri cadere hunc in modum. Guſtabile nihil aliud eſt q̄ ſapor. Sapor omnis in humido eſt:humidum exploratur & deprehēditur tactu:ergo quod guſtabile ē pertinere ad tactū uidet. Quapp quō guſtus ſit tactus q dam nō eſt alieno corpore opus pro ītermedio ad guſtandum. i. per quod ſaporū differētiæ p̄ferantur

ad guſtū:quēadmodum ad uidendū perſpicuo:ad audiēdū olfaciēdūq; aere aut aqua:p quæ ſoni odo/
reſq; apportent'.Singuli.n.intermedio corpore & externo utunt':p quod ad ſe oia ſenſilia referantur:
neq; pars aliq̄ ſenſuū uicē intermedii pōt implere:ſed neceſſe ē haberi aliud:qđ ſit abiunctū & ſeparatū
a ſenſu.Nō ſic in guſtu:qa neq; ſic etiā ī tactu:ſed ſi qđ intermediū ī iis quoq; ſenſibus cōſtituēdū ē:qđ'
certe cōſtituēdū eſt:ut paulo iferius indicabit':illud a ſenſu diuiſum:aut ſecretū eſſe nō pōt:ſed annexū
eſſe & parte eius oportet:atq; hoc eſſe carnē:aut aliqd uice carnis.Propterea ſi ī aqua fueris ſentire ſapo
rem poteris eū qui cōtineat' in aqua:ut urinātes aſſolēt q ſalſugine maris percipiūt nō tactu:ſed guſtu:
neq; tamē aquā ut intermediā ſentiūt:ſed ut id cui ſapor ille imixtus ē. Et enī quom bibimus:q̄q̄ hu/
mor eſt ille quē bibimus:non tamē humorem ut intermediū guſtamus:ſed ut id qđ aliquē ſaporē re
cipiat:nō quidem eodē mō:quo colores perſpicuū recipit:qppe qui q̄q̄ p id uident':ī eo tamen miſceri
& cōfundi non poſſunt.Neq; ab iis defluuiū aliqđ decidit:quo pſpicuū colorari dicatur:ſed ita ut ſapo
rem tēperari miſceriq; cū humore oporteat:e quo ſapor tāq̄ humori forma euadat.Qualitas.n.& affe
ctio quædā humoris ſapor ē:nō tamē in eo q; humor ineſt:in illo ſapor.Sunt enī aliæ qualitates &affe
ctiones humoris in eo q; humor ē:ut eſſe ceſſilē labilē fluibūdū & ſciſſilē:at qualitas ſapor ē humoris
nō alia re q̄ q; ī humore poſitus cōſtitutuſq; eſt:atq; illo tātūmodo ineſſe dicit' per ſe in humore ſapor:
q; ut ſapor cōſiſtat neceſſe ſit humorē accedere. Accedit aūt & cōtinet' humor:ubi ſapor ē:aut actu:aut
potētia. Sal quom potentia humidū ſit:ſimul admouetur & approximat linguæ tabeſcit liqueſcitque cii
quo &linguā humectat:ergo ītermediū corpus:qđ externū alienūq; ſit:in hoc ſenſu deſiderat'.Cætera
habet cōmunia cum reliqs ſenſilibus:ut.n.color uiſile eſt:ita ſapor guſtabile. Item quēadmodum ui/ ciii
ſus percæptionē uiſilis & iuiſilis habet : nam tenebras oculus iuiſiles iudicat:ita & guſtus ſenſum gu/
ſtabilis & inguſtabilis obtinet.Nouit.n.omnis ſenſus priuationē ſenſilis ſui:nec priuationē modo:ſed
etiam exuperātiā & exceſſum:q̄q̄ hoc poſterius nō ſine offenſione obleſioneq; occidit:neq; enim affe/
ctio eſt par:quom ſilētiū obnoxium:& cū uolenti ac dementes ſtrepitus afferūtur. Silentium quom
percipitur nihil laceſſit:graues & exuperantes ſoni officiunt ſenſui:& plæriq; exitium & abolitionem
important.Nam exceſſus ſenſiliū īmodici:quaſi non ſenſiles euadūt:quia īpatibiles ſunt: nec eorū ſub
ſtineri uis poteſt:eo fit ut non modo exilis & perexiguus ſtrepitus exaudiri non poſſit:ſed nec præma
gnus & ī ſolēs.Præterea triplex inguſtabile eſt:primum id qđ' fatuū iſipidūq; eſt:ut lapis: alterū id cui
permultus ſapor ineſt & guſtum offendens:ut ea quæ impendio acida acria auſteraq; ſunt : tertiū ge/
nus eſt eorum quæ natura idonea ad ſaporē non ſunt:ut uox & aer. Ad hoc exēpli & inuiſile & inexau
dibile trifariam dicitur.Guſtabilīū itaq; iniciū humor ē:utpote qui pro materia ſit ſapori:materia por
ro inicium ſui generis & ipſa eſt:guſtabile uero alterū poculentū id uidelicet quid quom humectum
ſit:ſaporem plus minus naturalem ſalutaremq; animantibus præfert:alterum impoculentum id ſci/
licet:qđ' oblædit & pernitiem guſtui adducit.Primum igitur oportet rem haberi ſucculētam & guſta
bilem:idem quæ ſuccum & ſaporem ſortita ſit : tum deinde poculentam & teneram ſorbtui.Sane po
culentum cōe tactui & guſtui eſt:nam omne poculentum humorem ſaporemq; habet: qua humidū
eſt:ad tactum pertinet:qua ſaporē habet:ad guſtū.Si igitur mediocritatem:aut tēperamētum excedit:
quatenus guſtabile ē:diſſoluit collabefactat guſtū:ſi quatenus tactile animal uniuerſum.

Quot ſint guſtabilia:& quod inſtrumentum guſtus:& quale item differentiæ ſaporum
& genera. CAP. XXXVI.

QVom igit' q; guſtabile ē ſedē ī humore poſſideat:neceſſe ē machinamētū & optimum quo ciiii
utit' aīa ad guſtādū:neq; humidū actu eſſe:neq; tale ut humeſcere & diffundi poſſit. Nā gu
ſtus a guſtabili patit':qua guſtabile ē:oportet igitur ſenſoriū hoc q; humidum ſit potentia:
mox humefieri & moleſcere actu mō ſeruet':atq; incolume habet'. Atq; hoc argumēto illo
patuerit:q; quom ardiuſcula nobis & ſiticuloſior līgua eſt guſtare nō poſſumus:ſicut neq; quom præ
madidam &admodū dilutā habemus.Quod genus facile ī ægrotantibus cernit'.Illi q; offuſum līguæ
humorē habēt:tāq̄ ſolū eū & primū agnoſcunt:reliquos ſapores admotos ægre diudicant:eo fit ſæpe/
numero:ut ſubamara oīa febrientibus uideant' quō linguæ ſapor is a bile felleue hæſerit.Nā & ſi ferrū: cv
aut uehemēte ſaporē ori primū admoueris:mox ſubide aliū addideris:differētiā nō adæque percipies
qa.ſ.offectio prioris itellectū poſteriori nō p̄ſtat.Saporū āt genera fere ut ī coloribus notant' deſcribū/
turq; ſimplices alii:ut dulcis amariuſq;:atq; ii iter ſe cōtrarii ſunt.Cōſequit' dulcē pīguis:amarū ſalſus
In meditullio habēt':aer auſterus:ſuauis:acutus:acerbus:acidus.Atq; hæ differētiæ ſaporū uidēt'.Sed
teſtemur breui cōplexiōe q̄ hactenus nobis effecta ſunt:id qđ ī ſenſibus:itē reliqs fecimus.Senſoriū gu
ſtādi tale potentia ē:q̄ le guſtabile.Guſtabile ē id quod tale reddit actu ſenſoriū:quale ipſum ē ſenſile.

De tactu quæſtio an ſit unus:ſolutio non eſſe unum. Itē carnem non eſſe ſenſorium ta/
ctus:ſed intermedium & operimentum ſenſorii. CAP. XXXVII.

DE tactu duo ſunt q̄renda:primū unus ſit an plures : alterū quodnā ſenſus huius ſenſorium cvi
cōſtituendū ſit:utrū caro:aut ſimile aliqd atq; æmulū carni ī his quæ carent carne : an caro
nō ſit ipſa ſenſoriū:ſed potius ītermediū quoddā. Aliud uero interius ſecretariū habeat':qđ
pro iſtrumēto & machinamēto ſit tactui.Plane tactū nō poſſe unū ſenſum ītelligi uidetur cvii
illud oſtēdere:q; ſenſus hic una cōtrarietate nō ē cōtētus:ut ſenſus reliq uiſus cādoris & nigritiæ & me
diorū:guſtus dulcoris & amaritiæ.In tactu multæ cōtrariorū cōiuges copulæ ſunt:atq; oēs extremæ
& citra mediū:quoniā ī ſingulis eaq; mediæ q̄litates aliæ collocant'.Extremæ ſunt caliditas:frigiditas

humiditas:ficcitas:grauitas:leuitas:mollicies:duricies:aſperitas:leuor mediæ inter has plurimæ. Verū quæſtionis huius qq̄ nō ꝓba nec ſeria:tamē phalerata & ueriſimilis uideri ſolutio poſſit:ſi dicamus:in
cviii reliqs etiā ſenſibus plures cōtrarietates cerni:ut ī uoce nō mō acutū graue:ſed exile & magnū: ſed aſperū & leue:ſed durū & flexibile: ſed fuſcū & cādidū reꝑiri:totidē eē & colorū diſcrimina. Sed ut ſum ꝑ/fatus defenſio hæc nō ſatiſfacit. Primū magnitudo atq; exilitas cōmunia ſunt ſenſibus oībus:& ꝓ ſe ēt a ſingulis cognoſcūt. Leuitas item & aſperitas:aut trāſlatæ de tactilibus ſunt:aut ad figurā referūt:ſi modo figurā ullā uoci eſſe putandū ē. Quod certe putari poteſt ꝓp aerē:q; in uoce elidēda percutit:figura uero inter ſenſilia cōmunia numerat. Nō idē pōt dici de calore:de frigore:de leuore:aſperitate:leuitate:grauitate:qppe quæ oīa priuatim ſubiecta ſunt tactui:nec ſic ullū ex iis:qd̄ pertinere ad reliquos
cix ſenſus poſſit:ergo ſtat ſcrupulus:quodnā genus:aut quæ natura ſub ſenſum hūc cadat: ēt utrū natura una:an plures:neq; n. prōptū ē aliqd̄ nomē:q̄le ī auditu ſonus:ī uiſu color:in guſtu ſapor: hoc igit̄ no/bis quærendū addubitādūq; ē: utrū uero ſenſoriū tactus ſubtus carnē cutemq; ſit:an ipſa potius caro. Certe expimētum illud:qd̄ afferri ſolet nihil huc facit:q; ſtatī atq; contacta caro eſt ꝓſentiſcere uidea/mur:q̄do etiā ſi mēbrana naue:aut lienteolo tenuiſſimo carnē ſuoluas nihiloſequs idē ſeqtur:ut ſimulatq; attigerit aliqs ſentias calorē & frigus:& cæteras eius generis q̄litates:& tamen dubitari nō pōt mē
cx branā eē cēſoriū tactus:ēt ſi cū corpore coaleſcat. Quod de Hercule fabulis prodit̄ ī tunica:quā Deia/nira ei ſanguine Centauri tinctā īduerit:& quæ ihæſerit uiſceribus. Nimirū nihil hoc magis ſenſus ui/guerit:īmo ipedimentū potius mēbranula obducta attulerit. Quāobrē caro nō ſenſoriū: ſed ꝓtegmē ſiue operimētum uidet̄ iniectum & circūdatū interioribus ſenſoriis tactus:quæ plura ſint & ſingulis ꝑibus cōtrariorū ſua reſpōdeāt. Nā quēadmodū ſi aer ita nos ambiret:ut cōgenitus iunctus atq; appli/citus undiq; hēret:uideri poſſemus uno eodēq; iſtrumēto ſentire ſonos:colores:odores:eoq; uno ſen/ſu uidere audire olfacere:propterea q; ſenſoria interſtīgui & diſcerni non poſſent:ſed eodē corpore in/ſtrumentoq; ſimul & colores cerni & ſtrepitus exaudiri:& odores olfieri oporteret. Nūc q; iſtrumen/ta extriſecus habent̄:& aptiſſimis diſcriminibus euariant ea ꝓ quæ uident̄ ſenſus īpelli:manifeſtius eſt q̄ ut cadere controuerſia poſſit plura & uniuerſa eſſe machinamēta:q̄ illis ſenſibus delegata mādataq; ſint. Ita in tactu qa obſcurū eſt unum caro an plura ſint inſtrumenta eius:dubitare quidem contingit
cxi ut dixi:ſed tamen nihil prohibet plura ſenſoria eius intelligi. Carnem uero tum uniuerſam:quæ in uiſceribus contineatur:tum ea quæ extrinſecus uiſitetur opculi & uelaminis loco ſenſoriis illis obductā haberi. Nec. n. aerem id eſſe:aut aquam oportuit:quia corpus animantum qd̄ firmum eſſe & ſolidum neceſſe ē:qd̄q; ortus & occaſus ꝓticeps eſt ex illis eltis ſeorſum conciliari non poteſt. Itaq; relinquit̄ ut mixtum eſſe e terra & reliquis elementis oporteat:quale caro eſſe debet:aut aliqd quod uice carnis ad proportionē haberi natura ſtatuerit. Quot ſigs aſalia eē aerea uel ignea crederet:utiq; in iis difficile fuerit:tū q̄q; ſenſus:tū inſtrumēta:quibus ſinguli uterent̄ agnoſcere. Sed rōnē hāc quēadmodū ducatur attende. Si ſenſus omnis per medium aliquod in actum prodidit: ꝑdibit & tactus. Inter tactile uero & tactum nihil eſſe medium præter corpus poteſt:corpus igitur hoc:quo mēdio tactilia percipiūtur a tactu:uidetur ab aqua & aere differre:quæ cæteris ſenſibus media ſunt:q; aer & aqua a tribus ſenſibus ſunt abiuncta diremptaq;:corpus id quod præſeruit tactui:ab eo ſeparatum eſſe non poteſt: ſed cohærere:& congenitum eſſe & innexum oportet. At uero ratio ea qua probare quiſpiam conaret̄ uno ſenſu tactum ſcludi:propterea q; caro una ſit:per quā tactilia omnia compræhendantur a tactu:euertitur
. iiii argumento linguæ:quæ certa ſui parte & tactilium & ſaporum percæptionē habet. Nam ſi animal cæ/
cxii tera quoque carne paſſim & guſtaret & tāgeret:neceſſe eſſet unum ſenſus putare guſtum & tactum. Nunc duo ſunt:quia inſtrumētorum uſus non reciprocant. Quāuis enim ſenſorium guſtus ſtellectū tactilium habeat:non tamen commeat:ut tactus quoq; ius habeat in ſapores.

Vtrum duo corpora ſolida de concurſo ſe inuicem tangant:& in quo differat aut non differat guſtus & tactus a reliquis ſenſibus. CAP. XXXVIII.

cxiii N eo quoq; inſueuit ambigi:q; quom omne corpus altitudinem habeat:atque hæc e tribus una dimenſio ſit:quomq; ea corpora:inter quæ corpus alterum iniacet: mutuo tangere ſe non poſſint:q; ea ſolum ſe inuicem tangunt:quorum extrema & ora ſunt ſimul. Superq; manifeſtū ſit udis corporibus ſemper humorem aliquem circūfundi & adhæreſcere. Non uidetur fieri poſſe ut duo ſolida corpora de concurſo in aqua ſe tangant:alioquin aut reſiccata erūt extrema:quod quidem in humore non poteſt contingere:aut ſi aquam intercedere fatearis:hiare aliqd inter margines oportebit:nec conſtabit attactus. Quare neq; hamus:cui hæſerit piſcis:neq; piſcis piſcē tangere poterit:neq; intereſt q̄ exiguum pauxillumq; ſit:quod interponitur. Eadem quæſtio ī iis corporibus eſt: quæ ſe extra aquam tāgere inuicem creduntur:quom omnia ea iterſitus aer diuellat. Sed hoc nobis obſcurius in humore eſt:propterea q; aer minorē ſenſum inuehit q̄ aqua. Cæterum q̄q; uera hæc uidentur:tamen præteritur aliquid:quod minime conniuendum:aut diſſimulandum Ariſtoteli fuit. Quom enim aquā aut aerem tangant:quæ in aqua:aut in aere ſunt:profecto hæc non alio mēdio præterea aquam: aut aerem tangent:ſed cum iis protinus concurrent: nihil ut poſſit magnum
cxiiii paruumue intercidere. Verum hoc non id erat:quod initio uolebamus. Illud ergo agitabatur: eſſet ne caro tactilium rerum pars ſenſaria: quemadmodum uiſilium pupilla:an uero inſtrumentum haberetur interius. Caro autem inter inſtrumentum & tactilia interiaceret ut media. Videtur enim maxime poſtulare ratio ut ſimile in tactu: atque in reliquis ſenſibus ſtatuatur. Proinde abſurda res

sit:tactum aut gustum sensilia non per medium:sed ipso se tangere. Differre porro a cæteris sensibus tactum & gustum si modo differunt:q; intermedia remotiora aliis:iunctiora his duobus propioraque sint. Alios per amplius spacium:hos per breuius allici agitariq;:eo fit:ut intermedium in his latentius uideatur:non modo quia paruū breueq; est:sed etiā qa congenitū atq; coalitū. Neq; mirū sit:q; aīal ipsum tangere dicīt:quom ipsum tamē nō tāgat res nec tactus eius:sed mediū illud:p quod tactus impellit icciturq;. Certe pluribus modis tactus accipit:primū ad oēs magnitudines siue corporeæ siue icorporeæ sint cōmuniter ptinet:q̄do & lineæ circulos tāgere & circuli circulos dicūtur. Dicunt & sensilia sensum tāgere:quotiēs ita iminent sensui:ut extrema sint simul. In ipso aūt sensu tactus:tūc demū dicūtur sensilia sensum attīgere:quom ꝓcipiunt a tactu. Quo fit ut i cæteris sensibus nihil iterme dium possit eē quom tāgunt. In tactu uero qa tāgere ut dixi i eo nō est cōiungi:sed ꝓcipere & sentire: nihil prohibeat qn aliqd intermediū sit. Sane intermediū hoc incognobile iperspectumq; nobis ē:per inde ac si in aqua tactus existeret:i qua tāetsi madescētibus nobis humor quoquo uersus hæsisset isq; in omni contrectatione medius haberet:haud facile tamē aīaduerti nobis id posset qd & nūc cōtingit: quom in aere ambiēte nos tāgimus:q̄q̄ id præ tenuitate aeris pparum euidens est:idem sit si p līteum aut carbasinā quæ nos lateret:tactilia sentiremus. Quāobrē quēadmodū uidemur in aqua tāgere:& tamē qd interpollat:aut ignoramus:aut nō aduertimus:ita forte in prīo tactu dicendū. Primū tactū appello sensoriū:qd interius occulit:qdq; p mediū illud tangit:qd nobis incognitū inexploratūq; ē: uel eo magis quo ꝓpinquius & cōfinius sensorio continet. Ergo ēt mediū aliqd ꝓbandū & afferēdū i tactu ē:neq; hoc gustus & tactus a reliqs sensibus discrepat:sed eo potius:q; quō in uisu:auditu: olfactu: non id qd mediū est alterēt:sed p id qd mediū est organa sentiendi sensusq; alterent. Nā alterari hoc loco quēadmodū accipiamus de superioribus patet. In tactu & mediū & sensus simul alterantur:patiuntur q; : frigescit. n. & calescit caro. Quēadmodūq; clipeū q ꝓcutit simul & clipeū & gerulū ꝓcutit:ita idē tactile carnē & tactū simul lacessit. At perspicuū nō alterat:neq; n. albescit aut nigrescit:aer quoq; iclusus & itextus i auribus:neq; acutus:neq; grauis a strepitu reddit. Ergo iter se sensus isti nō distāt ea re q; medio alteri utamur:alteri nō utamur:sed q; mediū alio genere uisui:auditui:olfactui administret: alio gustui & tactui obseruiat. Videt qdē caro eo modo ad tactū & gustū se habere:quo aqua & aer ad uisum & auditū. Atq; hoc in hunc modum cōtemplare. Si rem cādidam superposueris pupillæ:aut si aeri connexo & congenito auribus admoueris strepitum:aut si meatibus narium odoramentum indideris:nulla percæptio consequetur. At si tactilia carni adiunxeris:consequetur. Ergo clarum est primum sensorium contīgibilium carnem esse non posse:quia si esset:idem statuere quod in cæteris sensibus oporteret. Ceterum instrumentum intus abditur:caro pro intermedio est. cxv cxvi

Epilogus eorum quæ de tactu dicta sunt:hoc est tactum intermedio uti. Item tactū multos sensus esse. CAP. XXXIX.

SEd uti Aristotelem hac quoq; parte sequamur imitemurq;:qui locum huncfere ambitio siuscuse exequutus & complexus uidetur:recensebimus breui summa quasi decursu per capita quæ hactenus de uno hoc sensu confecimus. Sensus omnes aliquo intermedio ad functionem suam utuntur:ergo & tactus utetur. Nihil inter tactum & tactilia medium uisit præter carnem. Hæc igit uicem medii exhibet. Si per aquam:si per līteum:si per inam:si p membranulam tangeremus media nos lateret:nihil igitur mirum: si caro quoq;:quæ media est uidetur latere:præsertim tanto coniunctior reliquis sensibus. Si res sensilis istrumento imposita fuerit nihil sentimus tactu:si carni imposueris tactile protinus sentias:nō ē igitur instrumentum tactus caro grauitatē & leuitatem non tangendo:sed quadam interiore ui sentimus:ergo & cæteras contrarietates interioribus uiribus singulæ singulis sentiuntur:etiam si per carnem itellectum illorum assequimur. Atq; hoc ab Aristotele dictum non est. Hactenus rationes illas & confectaria repetiuimus:quibus probatur tactum intermedio uti. Quemadmodum uero tactus plures sensus sit sequentes ostendunt. Sēsus unus circa unum par contrariorum obit:tactus circa plura uersatur:ergo tactus non potest sensus unus intelligi. Vt enim uisus auditusq; tametsi duo sensus sunt per unum tamen & idem medium mouētur: ita nihil obstat quin tactus possit in tot sensus fundi:quot contrarietates habentur:& tamen plures illi sensus medio uno:ideſt carne ad sentiendum utantur. Præterea in eadem parte līguæ ineſt gustus & tactus:atq; ita uno loculamento plures uno continentur sensus: nihil igitur uetat quin idem possit uniuersa in carne contingere:ut q̄q̄ singulis eius particulis omnia tactilia sentiuntur: tamen sensus percipiendi iis multiplices habeantur. Si quod igitur animal ex aere formaretur: quāuis in eo uisus ab auditu non distaret:propterea q; toto se & uideret & audiret:tamen ex argumento sensilium quæ apertissime dissiderent negari non posset:duos in eo sensus esse: quorum alter differentias colorum alter sonorū & uocum uarietates exciperet. Pari pacto cum animal cornulentum sit:quāuis unus esse tactus simplexq; uideatur:propterea q; carne tota res contingibiles sentiuntur:non tamē re uera unus est:sed quot paria contrariorum & copulæ.

AContra Alexandrū qui putauerit carnem esse sensorium tactus. CAP. XL:

Am soluere q; Alexāder i carne solus uidit non ipendio arduū est. Si caro inquit non sit sensoriū tactus:qdnā afferri aliud poterit:q̄do necesse oīno est sedē sensariā tactui descriptā & certā haberi:quēadmodū orbes sinusq; uisui adiūgunt:auriculæ auditui ꝓminēt:līgua gustui delegatur: nares olfactui seruiunt. Sed meminerit Aristoteles sensorium tactus cordi mandasse.

Deīde alia uia occurrit:ſi cōem inqt rōnem uiciſſim ſenſus ineunt:quēadmodū quæ media & internū tia reliqs ſenſibus ſunt:ipa nō ſentiūt:ita par ſit ut caro nō ſentiat:quæ tactui ꝑ medio eē ſtatuitur. Sed ad hoc audiat Ariſtotelē dicētē:aīal nō carne:ſed ſimlr cū carne ſētire. Præterea nec ſimilitudo iter carnē & cæterorū ſenſuū media:qua ille nos urget:ī fidē recipi pōt:q; hæc inata cōiunctaq; habeāt:illa prorſus externa ſeparataq; ſint. Eſt & ī eo nōnulla diuerſitas q; eadem corporis pars a pluribus ſimul poteſt attīgi:eundē colorē tueri:eūdē ſtrepitū audire:decē ſimul:atq; adeo innumerabiles poſſunt:ut ī cuneis theatriſq;. Atq; hæc in dubium reuocaſſe hactenus:atq; obiter diluiſſe non fuerit inutile.

cxvii Senſum tactus maxime corpulentum uideri. Item tactum mediocritatem eſſe & quoddam alio modo q̄ ſenſus cæteri. CAP. XLI.

PLane tactus ſenſuū oīum maxīe corpulētus ē:nā & ſubiectæ huic ſenſui res naturā corporis maxīe referūt & differētiæ corporis ſunt:q̄ corpus ē:non qua aīatum uiuūq;. Calor.n. & frigus. Itē humor & ſiccitas elemētis primis peculiares & ꝑpriæ qualitates ſunt:de q̄bus accurate ī libris de generatione & corruptiōe ꝑſcripſimus. Senſoriū porro tactiliū: & ī quo prīo tactus ineſt honor ꝑſtito uocar tactoriū poſſumus:ut auditoriū:uiſoriū:olfactoriū. Scire ēt illud debemus partē eā ī qua prima tāgēdi cōſtituta uis eſt:talē eē potētia oportere:q̄lia ſunt:quæ tanguntr. Erit

cxviii igitr tactus potētia calidus:potētia frigidus & cætera ſimili rōne. Quapp iure dictū eſt ſenſoriū hoc uallide craſſum & corpulētū eſſe. Cæterū ſupius declaratū ī cōmune eſt aīalia quodāmodo & genere patidū ſentiūt:dictū ē etiā id qđ patr partī ſimile agēti eē:partī abſimile:q; neceſſe ē quom cœpit pati abſimile ſit:quom deſierit ſimile euadat. Ex hoc ſequr ſenſoriū tactus non ſentire quæ æque calida:æque algida:æque leuia:æque aſpera icidāt. Nec illud iterius mō ſed ne mediū quoq; ipm:qđ eē diximus carnē:ſed ſolas redūdātias & defectus eē quæ ſentiantr:q̄ſi ſenſus is mediocritas extremorū ſit. Mediocritatē uero nō eo mō accæperī:quo uirtutes ſolemus mediocritates uitiorū uocare:nā uirtutes q; ī medi tullio uitiorū ſunt ſitæ:q;q; ab iis pari utrinq; itercapedīe circūſiſtunt:mediocritates appellantr:& ſūt:

cxix Nō hoc ī tactu mediocritas ē:ſed eo q; id qđ in medio eſt:ſeu qđ mediū ē utrūq; extremū potētia contnet:iā in hoc quoq; tactus a cæteris ſenſibus diſſidet:q; nō eodē iure medietas ē:quo illi cenſentr. Nā & id:in quo primū facultas uiſibilis cōtinētr exps eſſe oīs coloris debet:& id ī quo uis audiēdi primū ineſt uacare omni ſtrepitu oportet: Ac tactus ab oī qualitate abſolutus nūq; ē:nā ſenſoriū:in quo ius tāgendi habetr:eſt corpus:nullū corpus eſt:cui aliqua ē tactilibus q̄litas annexa & adiūcta nō ſit. Ita conſtat alio mō tactū alio cæteros ſenſus mediocritates eſſe:ac illos qđē iccirco:q; nihil oīno eaꝝ reꝝ q̄s recæpturi ſint cōtinēt:tactū ideo q; remiſſas & medias q̄litates ſumit nō calorē aut frigus ſed teporem:nec molliem aut duritiem. Sed qđ iter has ambigit:porro mediæ q̄litates tāq̄ iudices extremaꝝ habētur. Proī de utram extremaꝝ tactus accipiat neceſſe ē ad eā ex mediocritate ſe referat:ab utraq; aūt patr:nō q̄te

cxx nus ſimilis eſt:ſed q̄tenus diſſimilis. Præterea quēadmodum ad uiſum uiſilia:& iuiſilia & uniuerſum priuationes ad ſenſus:ita ad actum cōtingibilia & incontingibilia pertinent. Plane incontingibile dici poteſt:non ſolū id qđ tenuem & imbecillem uim obtinet ad ciendū & laceſſendum tactum:ſed etiam id quod exceſſu infeſtius eſt & corrumpit:ut quæ uehementer calent aut algent.

Cōmunia ſenſuum hoc eſt ſenſum recipere res ſenſiles citra materiam. Item ſenſum non proprie pati. Itē exſuperantias ſenſiliū omnibus officere ſenſibus. CAP. XLII.

cxxi POſtq̄ de ſingulis ſenſibus generatim & breuiter executi ſumus. Eſt. n. locus alius ad explicationē ſenſuū uberiorē & exq̄ſitiorē nobis ſeruatus:reliquū ut ē in cōe de oīb⁹ diſſerat. Sē ſus oīs formas & ſpecies haurit citra materiā:ſicut. n. cera ſine auro aut ære Symbolū excipit. Excipit aūt ſigillū & imaginē aureā nō tamē quatenus aurea eſt:ita oculus colorē:& aures ſonū:ſimiliter guſtus & olfactus ſua ſenſilia:q̄uis hoc in guſtu & odoratu incertius eſſe & inconſpectius uideatr. Quom ergo ad ſenſus qualitates abiūctæ materia & ſubiecto perueniāt:neceſſe eſt ſenſus

cxxii a ſenſilibus pati dicantur:atq; hæc paſſio longe abeſt ab ea quæ in aīs & carētibus ſenſu corporibus ꝑpria ē. Patiuntr qđē ſenſus ut dixi:ſed ita ut forma rei ꝓcieat īpellatq; inſtrumētū:materia foriſecus ſe deat:at corpa quō frangunt cedunt:cremant nō niſi ingreſſu & acceſſu materiæ patiunt: cædit. n. nō acies ſola aut mucro:ſed gladius. i. acies ipſa cū ferro:itē deurit ignis nō forma ignis ſpē ſuæ. Quāobrē iſthæc ꝑpria præſſaq; paſſio ē:qa in mutationē & cōuerſionē aliquā decūbit:īmo uero qđ ſic patr ſimulac paſſio finē accipit ī materiā agētis trāſit:uerbi grā:qđ icēdit icendentis:quod frangit cōfringentis:quod cædit icidentis. Sēſus non poſſunt materiæ ſenſilium effici:non. n. albet aut nigrat:aut opacatur uiſus:neq; exacuitur:aut graueſcit auditus:ſed qđ diximus ſæpe & ſæpe dicemus ſpecies rerum & ratio concipitur. Quo fit ut paſſio hæc non in conuerſionem mutationemue:ſed in cognitionem & iudicium deſinat. Nulla enim materia de forma ſibi accidente hærenteque iudicium ferre poteſt: quia materia ſuopte ingenio inſipiens bruta irrationabiliſque eſt: ratio uero tum de aliis iudicat:tū ratione & forma rationem & formam apprehendit. Senſus autem ſpecies & ratio ea eſt:quæ ſedem in primo ſentiendi inſtrumento habet: nam ſenſus nihil aliud eſt q̄ facultas & forma primi ſenſorii quamuiſque ſenſus & primum ſenſorium ſubiecto non diſtant: quemadmodum nulla forma ſubiecto diſtat: ab eo in quod ipſa recipitur: tamen diuerſa ſenſorio & ſenſui eſſentia eſt: nam ſenſo

cxxiii rium magnitudo eſt atque corpus: ſenſus uero forma & ratio corporis. Conſtat autem ex iis quæ hactenus commemorata nobis ſunt exuperantiam ſenſilis efficere: atque adeo pernitiem: afferre ſenſorio: nam ſi uis maior ingruat q̄ ut ſubſtineri a ſenſu poſſit:neceſſarium eſt eius partis inte

titum ſequi:quia temperamentum & ratio ſoluit̃ diſſuiturq;.Nihil.n.aliud tẽperamẽtum & ratio ẽ: q̃ menſurata quædam & modificata medietas.Omne uero moderatum ab immoderato diſſoluitur: ut modulatio in fidibus atq; cantu:ſi cordæ uoceſq; aut ualidius obgraueſcant:aut impẽſius exurbriſ/ſent q̃ intentionis & concentus ratio poſtulat:protinus diſſidere incipit:mox & conſpiratio tota cõfun ditur.Atq; hæc quemadmodum eueniat:ex iis quæ diximus probe arbitror liquere.

Plantas exptes ſenſus eſſe:& ratio q̃obrẽ ſint exptes licet ſint cõpotes aiæ. CAP. XLIII.

SEd ne illud quoq; ignorari exiſtimo:cur non ſentiant plantæ:tãetſi partem animæ ſortian cxxiiii
tur:& momenta tactilium qualitatum agnoſcant:caleſcunt:frigeſcũt:humeſcũt:ſicceſcũt. Plane non uideo qui dubitari in uno eo poſſit:an uideant:audiant:odorentur:an uero tan/gendo ſentiant ea quæ tangunt.Fortaſſe hoc controuerſiam nõnullam habuerit:eoq; aper tiſſime ab iis quæ tãgunt immutari uidẽtur & perpeti:an patiunt̃ quidẽ illæ:ſed nõ ita ut formã & ra tionem ſolã accipiãt. Nec.n.ea natura frutices ſunt:ut ſpecies qualitatũ materia abiũctas.i.nuda & me ra ſimulachra earũ concipere poſſint:quãdoqdem nulla pars plantæ:nedũ tota planta naturã obtinet qualitatibus tempatam:ut animaliũ carnes:& quod ĩ aliquibus ad proportionẽ carnis eſt:ſed ſemper inæquabilẽ ſubſultantẽq;.i.in alterũ extremũ ppenſam.Nã & animaliũ quæ ab hac mediocritate plus recidũt deterius & exilius ſentiunt.Patiunt̃ ergo plantæ materia agentiũ ſubeunte:humeſcunt.n.hu/more ſuccedente:frigeſcunt inſinuante ſe frigore.Materiã igitur oportet ĩtra ea quæ nutriuntur ĩferri non intra ea quæ ſentiunt:quatenus ſentiunt.Sed materia foris relinqtur.Forma ĩtro admittitur.Iam ſi ſenſum haberent fata:temere eũ fruſtraq; habuiſſent:quõ nec ſalutaria & utilia perſequi poſſint:nec uitare cõtraria:qđ tamen aĩalibus tributũ eſt.At plantis negatũ:quia immotæ loco & affixæ radicibus ſunt:natura porro nihil incaſſum:aut temere uiceq; fortuita ſuſcipit.Quot ſi.n.plantæ conuenientem ſuccum hauriunt e terra:id non agnitione:aut iudicio aliquo faciunt:ſed natura id quod uel in nutri/tione animalium cernitur.In iis enim natura ipſa eſt quæ alimentum bonum ſciſſit & malum repel/lit:idq; nec uigilantibus:nec ſentientibus iis quæ aleſcunt.Igitur neque inſtrumentum ſentiendi ullũ plantis datum eſt:neque cõmunis ille ſenſibus omnibus uitalis & penetrabilis ſpiritus.

Non ſentire oĩa:quæ recipiant ſenſile.Itẽ repetit̃ carnẽ nõ eſſe ſuũ ſenſoriũ tactu. CAP. XLIIII:

TLlud etiam generaliter aliquis quærat fieri poſſit:ut quod natura non uidet: non audit: nõ cxxv
olfacit:tamẽ a colore:ab odore:a ſono:aliquid patiãtur.An hoc ĩta ſoluitur. Ab exaudibili: cxxvi
qua exaudibile eſt pati non poteſt:q; uim exaudiendi non habet.Nam lapides qui ſtrepitu maiore diſſiliunt:& frutices qui tonitribus euelluntur:non uidentur hoc pati a ſono qua exaudibilis eſt:ſed eo q; ĩ aere æditur.Qui uehementius percuſſus ictuſq; quocũq; illo impetu ĩgruit: cladem importat ſternit & quatit:nam ueſtes quotiens ſalſugine:aut aſpergine alia ſitum aut aliud ui/tii contrahunt:non ſapon id tanq̃ guſtabilis facit:ſed tanq̃ ea qualitas:quæ naturam corrumpendi pu/trefaciendiq; habeat.Quãuis uero afficiatur aer a ſtrepitu:afficiatur odoribus:non tamen audit:ſed cõ cxxvii
ſtrepit:nec odoratur:ſed deolet.Eodem modo aquæ ſaporibus & aliis ſenſilibus confunduntur:nec ta men propterea ſentiunt.Quãuis autem corpora fluxa interminataq; maxime opportuna iniuriæ paſ ſioniq; ſint:non tamen plagas quas concipiunt etiam poſſunt ſentire:quia ſenſus paſſione hac non cõ/ſiſtit:ſed forma ſola ut dixi ſine materia percutit:eaq; aliquãdiu etiam poſt impreſſionem & abiũcto ſenſili retinetur.Semper enim id quod proprie patitur ut ſæpe commonuimus:materia agentis eua/dit:ideſt in materiam agentis commigrat:quia quom calefit:frigefit:ſiccefit:humefit:motus & paſſio hæc non in cognitionem ſed in conuerſionem & immutationem finit.Atq; hæc quoque ratio reuin/cit:carnem inſtrumentum tactus eſſe non poſſe:quoniam qualitates cum materia recipit more quo ſolẽt in anima. Nemo enim eſt:cui hæc ſæpe non incaluerit :humuerit:frixerit:itaque & hæc materia qualitatum efficitur:quod in cæteris inſtrumentis non contingit.Pupilla non albeſcit:aer qui in audi/torio eſt:nec acutus nec grauis redditur:ita caro ſenſorium eſſe tactus non poteſt:quom nec formam: nec rationem nudam excipiat:ſed materiam quoq; induat agentis. Enimuero id quod iudicio cogni tioneq; præditum eſt:ab ea re:de qua iudicat:hoc genus pati non poteſt.

THEMISTII DE ANIMA LIBER TERTIVS INTERPRETE HERMOLAO BAR.

Omnes quinq; ſenſus animalibus perfectis tribui nec plures haberi. CAP. .I.

SVNT Sane ſenſus q plurimi habeant̃ & ſupra quos nullũ adeſſe aliũ ſui generis noue/rimus numero qnq;:uiſus:auditus:olfactus:guſtus:tactus:qđ ex iis quæ ſequunt̃ faci/le demõſtrat̃.Tãetſi.n.ſupra quæſiuimus eẽnt ne plures poteſtates &uires ĩ tactu ppea q; plura eẽ ſubiecta uni ei ſenſui uidebantur:non tamen id eo ualet ut ſenſus aliqs præ termiſſus a nobis credat̃. Nã q̃q plura ſunt q̃ tãgãtur & cõtrarietates itidẽ plures:nulla tamen illaꝝ ẽ:quæ ambitũ ſenſus huius effugiat.Nẽpe grauia & læuia q̃uis nõ ptinus: nec occurſu prio:nec eo modo tãgant̃:quo calida:frigida:humida:nõ tamẽ ſe ſubducũt:nec euadunt: qn ꝓcipiãt̃ a tactu:ineſt.n.q̃dã uis & facultas ĩ nobis diſcernẽdi librãdiq; põderis:eo nunc q̃rimus:non utrũ ptãs ea ĩter tactorias collocãda hẽndaq; ſit:ſed utꝝ q̃litas aliq̃ corporũ hẽat̃:q̃ a nobis comprehẽ/di nõ poſſit.Et hercules uidet̃ nulla.Oĩum eaꝝ iudiciũ habemus & ſenſum.Proĩde ſi ſẽſu aliquo defi

cxxix ceremur:neceſſario nobis & inſtrumentum deeſſet:ac omne quidē inſtrumētum ſentiendi corpus ē. Corpus omne uno aut pluribus elementis conſtat ex inſtrumētis. Item alia in nobis ſimplicia & ſui ge
cxxx neris ſint:alia ambigunt. Pupilla ex humore:auditus ex aere:olfactus in ancipiti ex alterutro:nam aqua tilium odoratus ex aqua:cæteroq; ex aere:nullum quod ex igni:aut terra coditum ſit. Ex igne propte/ rea:q; omnibus inſtrumentis eſt additus:quia ſingulis ſenſibus portio ſua caloris obtigit. Nec poteſt animal parte ulla ſine calore naturali ſentire. Ex terra ideo:q; elemētum id craſſiſſimū & ad cognitio/ nem ineptiſſimum uidebatur:quā ob cām membra ea:quæ terratiora ſunt:ut oſſa:ut ungues:ut pili: bruta quoq; & priuata ſenſu habent. Sed tamē terra copioſior & dominātior in tactu:q̄ ut cæteris ſen ſibus eſt:ergo ut dixi nullum nobis ſenſorium deficit:ex iis quæ ſimplicibus cōſtāt. Sed ne id quod ex pluribus conſtat deſyderamus:quale caro eſt:aut quod pro carne aliquibus ex proportiōe ineſt: ſi mo do carnem ſenſorium appellare fas eſt. Quare ſi nullum machinamentum inſtrumētumq; abeſt:nul la quoq; ſentiendi uis abeſt:quæ inſtrumento utatur. Præterea quom ſenſus a natura ita inſtituti com paratiq; ſint:ut interuētu medii corporis effigies rerum & motus accipiant:neceſſe eſt medium illud aut extraneum aut cōiunctum intelligi. Primum habemus cōiunctum:quo utuntur guſtus & tactus. Deinde & extranea:atq; ea ſunt aer & aqua:quæ cæteris ſenſibus ad inuectū ſenſilium famulantur an cillanturq;. Ac greſſilibus quidem ad percipiēdos colores & ſonos aer ſatis ē:aquatilis aqua:ſed utrūq; elementū & pro coloribus & pro ſonis ſimul idoneū eſt. Itē utrūq; ſeorſum pro ſingulis:hoc eſt aer & aqua pro coloribus:& aer & aqua pro ſonis:nullum igitur intermediū eſt:quo carere aīalia uideantur.
cxxxi Quot ſi præſto nobis omnia ſunt:& ea per quæ ſimulachra rerum uehunt:& ea in quibus recipiunt: nullus ſenſus poteſt uel fungi:qui deeſſe aīalibus uideatur:non quidem omnibus:ſed pfectis: & quæ nec læſa laceſſitaue habeātur:nec trunca. Nā ea quæ zophyta appellātur. i. inter animalia & plātas am/ bigui & ancipitis generis: alia ex omnibus ſenſibus ſolo tactu uigent:nōnulla adhibent guſtum:quæ dam etiā odorātur:quæcūq; uero ingredi poſſunt abſolutaq; ſunt qnq; ſenſibus pollent. Nā talpæ q̄q̄ uiſus deeſt:oculorum effigies ineſt:ſiquis membranā ſedi luminum prætentā detrahat. Ac uidetur q/ dem natura in eo quoq; alii numerum ſenſuum explere: ornareq; uoluiſſe:etiā ſi cute obducta oculos
cxxxii condidit opacauitq;:q; uſus uidendi neceſſarius illi eſſe non poſſet. Quāobrem ſi nihil eſt præter q̄ttu or naturas:& quæ de iis cōcreta ſunt:ut corpora ea quæ animā poſſident. Si item non eſt affectio: nec qualitas corporum extra eas quæ in conſpectum noſtrum cadunt:& quæ ſentiuntur a nobis: nullus proculdubio ſenſus eſt:qui deeſſe animalibus poſſit. Cæterum uidetur natura compertum:ut faculta tes animæ imperfectiores ignobilioreſq; perfectioribus & nobilioribus ſemper accederent:quo fit ut homini:quia in eo ratio & intelligentia eſt:omnes ſenſus adeſſe neceſſe ſit.

Nullum ſenſum proprium eſſe:quo ſenſilia cōmunia cognoſcātur. Item illa per ſe & nō per accidens ſentiri. Item quemadmodum ſenſus circa propria ſenſilia & cōmunia: & quæ per accidens ſunt fallatur. CAP. II.

cxxxiii AT uero neque illud dici poteſt aliquem ſui generis ſenſum ad ea ſenſibilia debuiſſe inſtitui: quæ cōmuniter ſentiri omnibus ſenſibus uideantur:eoq; euenire:ut quom nullus huiuſ/ modi compareat:neceſſe ſit uideri aliquē ſenſum animali deeſſe. Prohinc fieri:ut illa nunc quaſi per accidens ſentiātur:quia nullū peculiarē ſenſum natura ſtatuerit:quo motū:quie/ tem:figuram:magnitudinē:numerū ſentiremus:in plenū oportuiſſe facultatē aliq̄ comparari: cui ſen ſilia hæc nō ut cōmunia:ſed ut propria & particularia ſubiicerent. Viſu hæc per ſe ſentiri nō poſſe: ſed
134 tāq̄ appendices coloris magnitudinē:figurā:motū:quietē:numerū ſentiri. Omnis. n. ſenſus unum & multa cognoſcit:ergo ſi per accidens ſentiunt æquiſſimū fuiſſe adhiberi aliquē ſenſum:quo principa liter ſentirent. Verū ſoluit:fieri non poteſt:ut ſenſilia cōmunia per accidens ſentiātur:nā quæ per acci/ dens ſentiuntur mouere non poſſunt:neq; ſenſum afficere:neq; formā ſuā imprimere. Viſus uero q̄q̄ non proprie afficit:tamen quadātenus afficit a colore:& auditus a ſtrepitu:idq; potiſſimū tunc:quom ſenſoriū in actione atq; opera eſt. Non ſic ea:quæ per accidens ſentiuntur:nā duplex forma eſt: quo qd per accidens ſentitur. Prima ea:ut quom iudicamus aſpectu dulce id eſſe:quod cernimus:nā ſæpe acci dit ut liquorē quē flauo colore conſpicati ſumus:illico enūtiemus mel eſſe:non expectato de guſtu iu/ dicio. Hoc autē efficitur ratione hac:quom aliquādo flauitiem & dulcedinem pcæpiſſemus ſeorſum: hanc uiſu:illam guſtu:atq; ita notiōes illæ ad cōmunem ſenſum platæ fuiſſent. In quo q̄q̄ unus ē: oēs tamen noticiæ ſenſuū reponuntur allinūturq;:ſolet cōtingere:atq; adeo interim error itercidit:ut ſen/ ſus is paſſim idem eſſe in omnibus iudicet:quod in uno cōperiſſet. i. ut ſemper quæ flaua conſpexerit: continue dulcia eſſe pronuntiet:in quo iam tāta fiducia decernēdi: ac temeritas eſt:q̄ ſi utriuſq; ſenſus fide ac periculo niteretur. Altera forma:qua res per accidens ſentiuntur:hæc eſt:ſi Cleonis filium acci/ dentē intuear:nec ſolū hoc affirmem candidum eſſe hominem qui accedat:ſed etiam filium Cleonis: ſane Cleonis filius:nō tanq̄ Cleonis filius ſentietur a me:ſed tāq̄ candidum:cui filium eē Cleonis con/ tingerit. Quo fit ut uiſus iudiciū ſuum ī colore non ſiſtat:qui tamē ſolus ad ſenſum illū pertinet:ſed ſi nes ſuos tranſgrediē & procedit ultra:ī uadens in quæ ius nō habet:& occupās quæ notioni ſuæ ſubie cta non ſint:īmo quæ neq; alterius ſenſus. Quāq̄ hoc non tam cōmittit uiſus:q̄ illa interior uis: quæ una cōmuniſq; eſt:ad quam ſe omnes referunt ſenſus. Atq; hi duo modi ſunt:quibus res per accidens cadunt in ſenſum:quibus tamen filius Cleonis & dulcedo:quom ſentiuntur neq; mouē neq; afficere uiſum dicuntur:tāetſi uiſus & Cleonis filium iudicet argumento candoris:& dulcedinē coniectet ex/

plorata flauitie: nō ſi cōmūia ſentiunt. Quom.n.magnitudinē oculus ſentit: ſtatim ſimilitudo magnitudinis in oculo ſculpit. Eodē mō & motus & figuræ & unitatis. Qui ergo fieri pōt: ut q̄ huiuſmodi ſunt: ut ſimulachrū ſuū expromant & relinquāt in ſenſu: nō aliter q̄ colores q̄ ſoni aſſolēt: ſentiri tamē p accidēs uideant? Reſtat igit ut ſerio cōcludamus naturā egregie & pſpicaciter uidiſſe: nec coargui poſſe: q̄ nulli ſenſui priuatim contractionē cōmuniū ſenſibiliū mādarit. Quō uero de alienis ſenſibus mutuo iudiciū ſenſus ferūt: p accidēs iudicare dicunt: idq; cōtingit: q; oēs ad unū deſinūt: terminaturq; ſenſum cōmunē. Ergo quom eundē ſuccū oculus flauū: guſtus amaꝝ enūtiet & uterq; iudiciū ſuū ad cōmunē ſenſum referat: ſi alio tpe uiſus ad eundē ſenſum notionem flaui coloris attulerit: ꝓtinus colori amaritudo ſciſcet: nec argumētū guſtus corrogabit. Tūc uero & falli ſæpenumero uſu uenit: nō q̄dem uiſum: ſed cōmunē ſenſum: quo guſtus & uiſus iudicia conferunt. Eſt.n.ſenſus cōmunis q cōmittit: ut duoꝝ ſenſuū officia cōfundant: ipſe culpā habet temeritatis huius: ut q dicere ſolus poſſit i felle amaritudinē & flauitiē ineſſe: duoq; ea uno in corpore cōtineri credere: atq; hæc cā una q̄obrem fallat. Decipit & alio tenore: quom de colore ſolo temere aſſeuerat Cleonis filiū eē: q e longinquo accedere uideat. Nec.n.ex una coloris nota dignorari Cleonis filius pōt: ſed pluribus aliis indiciis ueſtigiiſq; bus perci piēdis unus ſenſus ſupeſſe nō pōt. Forteq; uis aliq̄ pſtantior adhibenda ītendēdaq; eſt: q̄ aīalibus brutis adiūcta nō ſit: hallucinabit & circa cōmunia ſi uni ſenſui tātū iſtiterit īnixuſq; fuerit: ut ſi uni uiſui ſe de figura cōcredat: quō figura uiſui & tactui ſit cōmunis.

Non poſſe unum tantum ſenſum eſſe ſenſilium oīum. CAP. III.

EX iis clare dilucet plures q̄ qnq; ſenſus eē nō poſſe. Sed q̄ret qſpiā cōtra. Cur nō unus mō ſenſus eē poſſit: quo & colores & ſtrepitus & ſapores & cætera quoq; ſenſilia cōphendant? An ſi uno ſenſu oīa cōphenderent: īternoſci nō poſſent. Nūc uero quom illa pluribus ſenſibus capiant: manifeſte ſcit uni ea ſenſui cōuenire non poſſe. Atq; hæc cā uel ſola pōt ſufficere: q; quom cōmuniū difficile ſit iudiciū: multa iudicia cōſpirēt & cōſentiāt neceſſe eſt. Sed & cōfeſſum id ꝓbatūq; ex antelatis uidet. Si.n.ſenſus unus eſſet: unū eē iſtrumētū & ſenſoriū oporteret. Hoc fieri prorſus nullo pacto pōt. Nā iſtrumentū tale potētia eſt: q̄le qđ allicit ſenſum. Hoc aūt nō ꝓmiſcuū aut indiſcriminatum habet: ſed cōſtitutū ac certū. Verbi grā: decolor potētia color eſt: & iſonum potētia ſoni tus. Neq;.n.quodq; & utcūq; temeritas tulit: agere in quicq; pōt: neq; exaduerſum quicq; a quoq; ppetitur: q̄ oīa nobis alio loco expoſita: cōprobataq; ſunt. CXXXV

Quæſtio an eodem ſenſu: quo ſentimus ꝓcipiamus nos ſentire. CAP. IIII.

QVom uero ſentiamus nos ſentir: uerbi grā: ſentimus nos uidere. Solet q̄ſtio eē: utrū uiſu: an alio ſenſu potius iudicemus hoc: id ē utrū uiſus functionē ſuā: an alius ſenſus intelligat: nā ſi alius & nō uiſus dicatur duos haberi ſenſus oportebit eiuſdē ſubiecti: uidelicet coloris: tū uiſum: quo pricipaliter colorē tuemur: tū illū aliū: quo nos tueri: & uidere ꝓpēdimus: neq;.n. iudiciū fere de uiſu ſenſus ullus poteſt: niſi q cognoſcat id qđ uidet & cernit. Itē ſi ꝑter uiſum opus eſt alio ſenſu q de actione uiſus enuntiet: cur nō ſit opus iterū alio: q de ſecunda actiōe enuntiatiōeq; iudicet: atq; ita deīceps alio: quoaddū īquiſitō in ifinitū extracta cogat qeſcere. Quod ſiquis ratione noſtra euictus fateat: ſecūdū ſenſum de actione uiſus & de ſua ꝓbe iudicaturū: cur nō iā inde ab initio hoc idē dici de uiſu poſſit: pſerti tāto facilliore: ac breuiore circuitu? iudicabit igit uiſus de actiōe ſua. Sed illud uidet hoc loco dubiū facer. Si uiſus fūctionē ſuā ꝓcipit: nihil āt ꝓcipit uiſus niſi colorē: qa ppriū ſenſile uiſus ē color: neceſſe ē ut fūctio uiſus & actio colorata eē dicat. An ſoluit licpote. Liqdo cōſtat ſenſū nec uno mō: neq; ſimpliciter ſētir: nā tū quoq; cū nihil cernimus iudicamus aliqd uiſu: neq;.n. lucē ſēp: ſed ēt tenebras aſpectu ꝓcipimus: nō tī ſimili rōne. Quo igit ſenſu ſentimus nos nihil uidere: eodē quoq; ſentimus nos uidet. Atq; ille iā uiſus ē. Cæterū id qđ paulo ātea īducebat: haud temer dictū uidet: uiſū .ſ. quoddā mō coloratū eē: quō iſtrumētū recipiat colorē: q̄q̄ citra materiā: q̄ rōne illud itidē euenit: ut q̄q̄ abeūte: aut abiūcta re ſenſili: ſētire tī aīalia ſubortis ſenſibꝫ ac ſuccedētibꝫ uiſis neceſſe ſit. Rōnes.n. & formæ ſenſiliū: q̄s ſibi ſenſus tanq̄ copias aliq̄s cōparauit: obretinēt aliq̄diu ī nobis: & digrediētibus quoq; rebus externis morā i ſenſibus trahūt. Illud uero nulla ratiōe ꝓbari cōuenit: quō cōſtet flauum nos colorē obtutu cognoſcere: tamē hocipmq; uideamus alio poſſe: q̄ hoc obtutu cognoſci. Quāobrē afferendū ē utrūq; eodē uiſu ppendi: ſed diſpari genere. Nam flauitiem ſentire dicimur: eo q; a flauitie ferimur patimurq;. Sentire nos ſentimus: eo q; ictum illum & paſſionem percipimus. CXXXVI CXXXVII CXXXVIII

Idem eē ſubiecto ſenſum in actu & genus ſenſile. Itē utriuſq; actū i ſenſu haberi. Item ſenſilia eſſe ēt cum nō ſentiunt actu. CAP. V.

ACtus ſenſilis rei & ſenſus ipſius q̄q̄ idē unuſq; ē: diuerſa tamē in utroq; ratio eſſentiæ hētur. Exēpli gratia: idē ē actu ſenſile & auditus: & actu uiſile & uiſus: qa fieri nō pōt: ut ſit aliqd ex audibile actu: aut uiſile: ſine auditu atq; uiſu: ſed qđ ſenſile potētia ē: hoc abiūgi ēt ſubiecto pōt a ſenſu: quō fieri ſæpiſſime uideamus: ut auditū q habet: nō tamē exaudiat: & qđ exaudiri pōt: nō tamē exaudiat. At quom is q poteſt audire iā audit: & id quod poteſt audiri: iam audit tūc ſimul & ſenſus & ſenſile actu ſunt. Vtrūq; uero in ſenſu poſitum eſſe debet: propterea q; ſemper facientis mouentiſq; actus in patiente recipitur: quod nos in libris naturalis auſcultatiōis planiſſimo & uberrimo aſtructu docuimus. Quare & actus rei ſenſilis in ſentiente ſit oportet. Hinc quoq; illud ſumi poteſt: nō omne quod mouet moueri ſubinde oportere: q; quom ſenſum mouere ſenſilia uideātur: ipſa tamen quieta & immota ſpectentur: quod maxime in uiſu depræhendere eſt: mouet oculum color CXXXIX

immotus ipſe atq; hærẽs. Sed & tactũ afficit frigus alterata carne: uel iſtrumẽto eo: qđ interius & ocul-
cxl tius q̃ caro ẽ: frigus ipm nõ afficiť cõtra neq; alteraťr: tũc quõ alterat ſenſũ. Sane ẽ ubi utriuſq; actiões. i. ſenſus & ſenſilis rei diuerſis noĩbus appellenť. Nã corporis ſonãtis actũ dicere ſonitũ poſſumus audi-
tus ſcipiẽtis auditionẽ. Eſt ẽt ubi alterius actio inomiata ſit. Actio uiſus cõtuitio diciť. Actio coloris ua-
cxli cat quo dicaťr. Itẽ actio guſtus põt uocari guſtatio. Actio ſaporis quõ uocẽť nõ hẽt. Nõ recte igiť credi tum ueteribus eſt: q de natura ſunt locuti: coloré ſine uiſu: & ſaporẽ ſine guſtu haberi nõ poſſe. Quãuis enim actu uiſilia a cõtuitione ſeparare nõ ſit: tamen ea q̃ ſola potentia cõtinenť: ẽt ſi nõ actu cernantur poſſunt in rerũ natura cõſiſtere. Quom ergo biſariã dicaťr uiſile: iuſta obiurgatiõe inceſſendi ſunt illi: q ſignatum eius unum & ſimplicem eſſe arbitrabanť.

Senſus omnes eſſe rationes q̃ſdã ꝓportioneſq;. CAP. VI.

cxlii QVod ſi audibile actu: & auditus actu idẽ ſunt: haud peſſime dicũt: q ſenſu rõnes eẽ q̃ſdã: atq; ꝓportiões affirmãt. Qđ qdẽ & ꝓbari in hũc modum põt. Plura ſunt ex ſẽſilibus cõcreta & mixta q̃ pura & ſimplicia: ut i ſonis cõſonãtiæ: i ſaporibus cõdimẽta ſcitamẽtaq;: in coloribꝫ cõmiſturæ eorũ & trãſitus. Quare & muſica & pictoria & pigmẽtaria & pulmẽtaria ſiue ſtru-
ctoria: oẽs opa ſua ꝑmixtiõe & ꝓfuſiõe extremorũ abſoluũt: ꝑmixtio ãt & cõfuſio collatiõe ꝓportiõeq; retinẽť. Simul igiť ꝓportiones hæ actu ſenſiles fiunt: atq; ita eædem ſenſibus a qbus ſentiunť: euadũt: neceſſario ſequiťr ſenſus ꝓportiones eſſe: ꝓpterea q; cũ ꝓportionibus iidem reddunť iã extremi ſoni & ſapores incõpoſiti meriq;: ſiue exceſſu: ſiue defectu: dãnenť: aut ſenſum oĩno nõ laceſſunt: aut oblæſio-
nem & ꝑnitiem afferũt: qa neq; ꝓportione: neq; tẽpmento: neq; cõcordia cõtinenť.

De ſenſu cõmuni quẽadmodũ unus ſit: tum in ſe: tum ꝑ reſpectum ad tẽs: in quo multa cognoſcit atq; diſcriminat. CAP. VII.

cxliii QVom aũt ſæpe dixeri ſenſum i ſuo quẽq; ſenſorio collocatũ eẽ: & ita demũ de icidẽtibus & incidentiũ differẽtiis iudicare. Hoc ego & altius petendũ & ſubtilius exqrendũ puto. Senti-
mus hoc nõ mõ albũ a nigro: luteũ ab aglo: ſed ẽt albũ a dulci diſtaŕ. Quæro diſcerniculũ &
cxliiii differentiã hãc: q̃ diſtat album a dulci: q̃ facultas aĩal ꝓcipiat nõ uiſus: qa uiſus dulce nõ ſentit: nõ guſtus qa guſtus album nõ cognoſcit. Plane uero neceſſe eſt ſenſum eſſe aliquẽ: q hoc diiudicet: ꝓpterea q; ſen-
cxlv ſiliũ differentias ſentiri ꝓpendiq; nõ alia ui q̃ ſenſibili cõuenit. Nõ eſt igiť mixti uiſum nobis eſt: ſedem tactus i carne cõtineri non poſſe: ſed carnem ꝑ medio potius: q̃ ꝑ inſtr̃o aĩalibus datã. Aut ſi cui iſtr̃m eẽ id placet: nõ tamẽ ꝑmũ ſũmũq;: i quo tactoria uis cõſiſtat. Nec ſolũ de carne hoc ueꝝ: ſed de pupilla quoq; & de meatibus auriũ & nariũ cauernis ſtatuendũ ꝓceſſu docebimus. Ad qđ qdem mõſtrãdum pauca ex ſupioribus repetamus. Quẽadmodũ una ptãs eſt: q̃ iudicat albũ a nigro differre: ita & unã eſſe neceſſe eſt: q̃ dulce ab albo diſtiguat: nã ſi diuerſæ uires ſunt: q̃rũ altera hoc: altera illđ poſſit: utiq; nullũ diſcrimẽ iter ſenſilia ea cõſtituere poterũt. Alioqn ſi ego hoc: tu illud clam me & ſeorſum ꝓceperis: poſ ſet cõtigere: ut ab utroq; noſtrũ diuerſa eẽ iter ſe atq; euariãtia noſcerenť. Quod oĩno ipoſſibile eſt: ſed unam uim: aut unum hominem eſſe neceſſe eſt: qui utrumq; cognoſcat: ſi de utroq; decernere debeat & differẽtiã iter albũ & dulce cõplecti. Ergo quẽadmodum quis de duabus rebus enuntiat: ita & duas illas res neceſſe ẽ ſentiat & cognoſcat. Porro uis ea: q̃ de rebus diſcrepãtibus arbitratur: nõ ſolũ i ſe una ſimplexq; eſt: ſed etiã ꝑ cõparationẽ & collationẽ ad tẽpus. Nã quõ qs mel flauũ & dulce: niuẽ candidã & algioſam ſentit: eodẽ tpe utrũq; ſentit: & q̃ndo alterũ diſſidere & diuerſum eẽ decernit: ſimul quoq; idẽ in altero ſtatuit. Dixi quãdo decernit: qđ quidẽ uerbũ ꝑ accidens accipi põt: qa poſſum dicere Pla-
tonẽ philoſophũ ad Dionyſiũ tyrãnũ in Siciliã traieciſſe adnauigaſſeq;. Sed q̃q̃ nũc dico illũ ad nauigaſ ſe: nõ tamen dico illũ adnauigaſſe nũc. Facultas uero & poteſtas illa: quæ de albi & frigidi differẽtia iu-
dicat: nõ mõ nũc iudicat: ſed ẽt iter nũc eẽ: & nũc differre illa diſtareq; iudicat. Simul ergo de utroq; cõ ſtituit ita efficiť: ut nõ ſolũ una ſit uirtus: eo q; de ãbobus iudiciũ ferat: ſed ẽt ſit una q; de ãbobus eodẽ mometo ꝓnuntiet. Eſt igiť ſenſualis aliq̃ uis: i quã functiões diuerſiſſimæ oĩum ſenſuũ terminanť.

Quẽadmodũ ſenſus cõis cõtraria cognoſcat: & quẽadmodũ ſit ſimilis centro. Itẽ ſenſum cõem merito principẽ ſenſuum uocari: ut cui ſenſus cæteri ancillenť. CAP. VIII.

cxlvi VErum dubitauerit aliquis: ſi ſtatuẽdũ ita ẽ ut dixius cõſequẽs uideri: ut illud quoq; ſtatuaťr unã eandẽq; idiuiſam & ſimplicẽ facultatẽ pluribus motibus: & qdẽ eodẽ pũcto: & qđ gra-
uius ẽ etiã cõtrariis & aduerſantibus moueri. Nõ mõ. n. pupilla & lĩgua flauitiẽ ſeorſũ hæc illa dulcedinẽ ad ſenſum cõem adducũt: ſed ẽt ſola pupill a cãdorẽ ſimul & nigritiã eodem apportat. Qđ genus accidit quotiẽs oculos in paginas ſcriptas cõiicimus: i qbus ſimul albũ & nigrũ cõ tueri ẽ. Hæc uero nõ ſolũ diuerſa ſũt: ſed ꝑter hoc ẽt pugnãt & diſſidẽt: q fiet itaq;: ut cõtrariis motibꝫ exerceri una uis poſſit? Sane i ſenſibus & ſenſilibꝫ: q̃ tantũ diuerſa eẽnt nõ ẽt cõtraria: qa nec actus ab iis ꝓfecti cõtrarii haberenť: ut dulcedo & flauities: cõniuere id facilius poſſemus. In uno aũt ſenſu & i-
ſtrumento id defendere abſurdius uideť: q̃ ut prætereundũ ſilencio ſit: q̃ndoquidem cõtraria ꝓcipeť & ſentire ſimul oporteat. Sed ecqd idoneũ nobis ſuffugiũ illud eſt? quo multas in philoſophia difficul tates & nodos exoluimus: poteſtatẽ uidelicet eã: quæ cõis ſenſus appelliteť: & quo actiões particulariũ ſenſuũ referãť: unã quidẽ nũero dicere: ſed quæ rõne & cõſideratione in plura ſe fundat: ꝑtim igiť diui ſa ẽ: quoniã eſſentia & rõne diſtrahiť: ꝑtim indiuiſa: quoniã loco & nũero una ẽ. Qua diſtictione recæ pta ꝓtinus appeat: quẽadmodũ una quõ ſit: tamẽ plura & cõtraria ſentiat. Sed nõne flagitioſa ſolutio eſt. Nã ſiqs eãdẽ rẽ potentia diuiſilẽ & idiuiſilẽ diceret: nihil ipendio admirabile diceret: quõ negari nõ

poſſit idem ſimul eſſe potentia feruidū gelidū:cādidū nigrū. At probare qcq̄ ſimul eē actu cōtraria hoc cxlvii
ego nō ſolum admirabile:ſed etiam impoſſibile duxerim. Prohinc neceſſe eſt differentes actus:aut tpe
diuerſo:aut a diuerſis agētibus cōcipi. Quapp ſi ſenſus itellectuſq; ſenſibiliū & itelligibiliū formas reci
piūt:fieri nullo mō pōt:ut repugnātes & cōtrarias ſimul recipiāt. Quāobrē rectius illud ac uerius fue
rit ſenſibilē uim notæ:ac puncto ꝓſimilē dicere:īmo uero circuli centro: quo lineæ oēs a curuamine ꝓ
fectæ directæq; terminant ꝓcūbūtq;. Pūctus ille ſimul ē unus & plures:unus:qa circuli cardo unus eſt
plures:qa plurium & differentiū linea ꝝ ꝓ termino & collinitio capit. Ex hac cā ſimul & ſecabilis & in
ſecabilis dicit. Eandē naturā obtinet facultas hæc:quā & primā ſenſualē & prīcipē ſenſum uocare opor
tet:ꝓpterea q; q̄q̄ una multis tī ſenſoriis cōfiniū ē. Quatenus itaq; una īdiuiſibiſq; ē:de diuerſis ſimul
& uno iudicio iudicat. Quatenus uero pluriū & ſepata ꝝ rerū termini & fungit:fit ut una ſcīdat & dehi
ſcat ī plures:& de diuerſis negotiis diuerſa iudicia ꝓferat. Ita nihil obſtet multa & abiūcta eē:q̄ ſentiant
& tamē unā uim haberi q̄ ſētiat:qppe q̄ ſimul una ſit & multæ. Præterea id qđ ſæpe cōmonuimus:ipa
nō albet ſimul & nigrat:neq; friget ſimul & calet:nā hoc pabſurdū eēt:ſed quō ſēſus ſuis quiq; officiis
ꝓfuncti:ea q̄ cognouerūt itus annuntiāt:ipſa exps corpis & tanq̄ pro tribunali ſedens & ſpū illo curruli
inuecta:unde oīa inſtrumenta portionē ſuā carpūt hauriūtq; q̄tū ad explendū uitm uſuæ & obeundū
munus ſi ſatis. Et quo ut dixi quiq; iterprætes ſiue exploratores & nuntii ſenſus tanq̄ appitores & mi
niſtri ꝓcedūt:illa inq̄ uirtus eo ſuggeſtu poſita nō patit ipſas cōtrarias q̄litates: ſed ante ſe poſitas & ad
pedes genuaq; ad uolutas iacenteſq; cōtemplatur:ita demū iudicium ſuum promit & dulce ab amaro
īcernit:& albū a dulci diſcriminat. Et quemadmodū unus pluribus uelicātibus litigātibuſq; poteſt ſi
mul ius dicere:ita nō ſit a nulla ratione inuentum:ſenſum aliquem in nobis ꝓmiſcuū cōtineri:q cōtra
riis ſenſibus ſimul operā det. Illud eſſet abſurdū putare ſenſum eū ſimul pati cōtraria. Ex iis quæ dicta
iā ſunt cōſtare arbitror:neq; uiſum ī pupilla primū eſſe:neq; auditū ī auribus:neq; guſtū in lingua:ſed
ſenſus omnis in prima illa ſentiendi ut ſedem habere. Quod ſi q̄doq; diximus quiq; nobis eſſe ſenſus
omnes:ex eo accipi uolumus quiq; inſtrumenta haberi & quiq; canaliculos ſenſilibus ſpiritus:quos
tanq̄ a fonte uno per inſtrumenta illa riuatos quiq; ſenſibus natura diſtribuūt. Senſum uero proprie
illum primū intelligimus: qui iſtrumentis his ceu famulitio utitur. Iam ea quæ extrinſecus deferunt
quiq; ſenſibus:tanq̄ diuerſoriis & domiciliis recipi æquū fuit. At regis ac principis ſedem unā conſti cxlviii
tui oportet. Quemadmodū enim q̄is multi magiſtratibus libelliones pracmatici exceptores aſſideāt
unus tamen eſt q ius habeat ſententiæ ferendæ:ita & hic tametſi multa inſtrumenta machinamentaq;
ſint:ī q̄ rex ſimulachra recæptent:una tamen uis arbitra ē:quæ de oībus ſciſcat:ꝓnūtiet:iudicet. Hæc
illa uis eſt qua nos uiſu uidere & auditu audire ſentimus. Eadem enim potentia percipi actiones ſen
ſuum neceſſe eſt:qua differentias actionum percipimus:non ergo uerum eſt:q; pauloante uiſi ſumus
probare quom diximus:uiſu nos ſentire hoc q; cernamus:& auditu q; audiamus: hoc ſuum eſt ſenſus
communis ingenium:munuſq; cui noticiam omnium ſenſilium natura mandauit. Hactenus de ſen
ſibus dixiſſe ſit ſatis.

De mente intellectuq; quem ueteres exiſtimauerunt idem eſſe cum ſenſu. Item in quo differat intellectus a ſenſu. CAP. VIIII.

PRoximū ab his eſt:quoniā nō ſolū ſentiendo:ſed ēt itelligēdo cognoſcimus: q̄rere: q; diſcri cxlix
men iter ſenſum & itellectū cōſtituere oporteat. Quo uero nobis quō hæc ſcientius & iſtru
ctius ꝓcedat afferenda de hoc ſunt uetex cōſulta:q de natura ſcripſere. Atq; illi qdem ferme
oēs ſenſum idē eſſe cū aīo & itellectu dixerūt. Quō.n. uerſu quoddā cecinerit Empedocles cōſilium ad
ꝑſens homini & ſapientia cōſtat:nihil uidet tribuiſſe ſupra uim ſenſus aīo:quē ꝓut quæq; res ſenſibus
accidiſſet uarie & icōſtāter īpelleret. Homerus quoq; quō dicat mentem oībus mutatiōes uarietateſq;
ambientis nos corporis:ſeq uidet naturā aī habuiſſe corporeā:eūq; q̄ſi idem eē cū ſenſu putaſſe. Talem
aīum plane mortalibus eſſe neceſſe eſt ī lucē primo q̄lē deus extulit ortu. Iā ii q aīam ex primordiis &
elementis rex cōcretā & cōditā uolūt:quo res ꝓ ſimilitudines ea ꝝ iſitas cognoſcat:uident animā nihil
aliud q̄ corpus credere:qppe q̄ ex corpibus cōſtare dicat:q̄ ipſam cognoſcit. Cæte ꝝ oportuit nō id tātū cl
mōſtraſſe quēadmodū aīa cognoſceret: ſed ēt quēadmodū falleret fruſtrare turq;:tāto ꝑſertī freq̄ntior
ꝓpenſioreq; ad labendū & oberrādū uita:tū q; temeritas & ignoratio maiorē æui ptē nobiſcū exigūt:q̄
expientia & noticia:tū uel maxie: q; ea q̄ nouimus portiōe minima cōtinēt:ſi collata cōpataq; iis fiūt:q̄
ignoramus. Præterea quō ſcīa & ignorātia cōtrario ꝝ una eēt: qui.n. ſciat bonū cōducere ſimul ſcierit
malū fraudi eē: & q ī illo fallat:falſum ſe quoq; ī altero habuerit:neceſſariū erat:ut aut ſimilitudies con
trario ꝝ gene ꝝ ſimul eſſe aīa dicerent:quādoqdē cōtraria noſcerēt:aut diſſimilitudines:qa decipemur
quo ꝝ neutrū eē rōe ulla pōt. Atq; hæc fere extra ꝓpoſitū hactenus. Ver ꝝ q̄ nō idē ſit itellectus & ſenſus cli
prōptiſſimū illud atq; efficaciſſimū argumētū uidet:q; quō aīalia oīa ſint ſenſibus ꝑdita:ſolus hō ꝑter
hos & mentē & itelligentiā obtinet. Præterea qs non uidet alias eſſe dras rōnalis potētiæ:alias ſenſuū. i.
qnq;? Item affectus & opa qs poſſit negare:alia ſenſibus iuncta:alia itellectui & rationi tributa? Neq; ī
tereſt itelligentiā illā:an rationalem uirtutem:an itellectū & mentem appelles. Nā poſterius diligenter
peſſeq; digerimus:qd qbuſq; noibus īdicet. Nunc obſecro uoces illas ꝓmiſcue ꝓ una re adeuntes hæc
audiāt:tantiſper dum de differentiis ſenſus & animi agitamus.

Intellectum non eſſe ſenſum:neq; item imaginationem. CAP. X.

clii AC primū qdem uirtutes aī uidenť: hæ recta opinio ſcīa prudētia q̄ ad ſenſum ꝓtinere nō poſ
ſunt. Itē uitia aī ſunt falſa: opinio inſciētia īprudētia: q̄ nemo ſenſibus tribuere poſſit. Præte
rea ſenſus cum aut ꝓpriis: aut cōibus ſenſiliū generibꝫ abſoluať: circa ꝓpria qđ parte pluria
dixerim īcorruptus ueruſq; é. Cōtra ītellectus q̄q̄ in eo ꝓpria & cōia alio more ſpectanť: ta
me freq̄ntius a ꝓpriis q̄ a cōibus fallit: ꝓpea q; res q̄to cōiores habenť: tāto cōſpectiores prioreſq; ītelle
ctus ſunt. Quot ſi uſq̄ dictū repias aīalia q̄dā rōe q̄ careāt: aīum tamē & ītellectū hr̄e: ſcito abuſionē ī eo
noīs factā. Nullum. n. p̄ter hoīem aīal cōpos & particeps aī eſt: ſed nōnulla ſpectris & uiſionibus ualēt:
qđ genus phantaſiā & imaginationē appellāt. Imaginatio aūt q̄uis ſit p̄ſtantior & nobilior ſenſu: longe
tamē īferior aīo ītellectuq; eſt: utpote q̄ tanq̄ in cōfinio utriuſq; ſit poſita: ita fit: ut ea uis ſenſum qđem
ſequať: ſed actionē aī antecedat: ꝓinde uiſa ſenſaq; ſimul illita aīo ſunt excitāt adiūguntq; ſibi cōmotio
nem illā: quā hipolepſim dicūt. Ac ſi ſuſpicionē: appenſionem: ſuſcæptionē: aut exiſtimationē uocaris
quo noīe oē iudiciū ītellectus & rōnis: item habitum oēm & formā ītelligendi cōplectimur: eoq; illud
tanq̄ genus accipiť: cuius ſpēs ſint opinio ſcīa prudētia. Atq; hæ uirtutes q̄uis oriantur a ſenſibus: & p̄cedē
tem imaginationē reqrāt: nō tamē cum illis eædē ſunt. Prorſus ſuſcipe aliqd ī opinionē ſciam aut pru
dentiam alterius facultatis eſt q̄ imaginationis: nam imaginari & uiſa cōcipe ſimul collibitū eſt poſſu
mus. Tantæq; in eo cuiq; copiæ ſuppetūt ut nihil ſubſit: qđ non poſſit ſibi affingere & ſubiicere oculis.
adeoq; facile oīa q̄uelimus ad condictū accurrūt: ut tū quaſi geri agiq; uideanť. At credere aliqd aut exi
ſtimare aut iudicare de rebus quotiēs inceſſit uolūtas: in nr̄a manu nō eſt: ſed quotiēs ipſa rei ueritas q̄
uidebať aptiſſima aſſentiri nos cogit. Neq;. n. fieri pōt ut qs rei quā nihil dubitat falſam eē: aſſenſus ſu
os accōmodet: at uero bis duo quattuor eē neceſſarium eſt uelis nobis accedere. Contra ut bis duo ſint
quinq;: aut bis decem uiginti non ſint: nemo unq̄ acceſſerit qui rationē numeri teneat: ſicut neq; ut ho
mo nō ſit bipes: aut ut ignis nō perurat. Quāuis. n. & flāmas gelare & hoīem eſſe quadrupedem dicas
non tamen id quod dicis etiam ſentis: poſſumus quidem ore dumtaxat & lingua tū ue⁊dicere: tum ēt
dementiri: at opinari ex animo intus & corde. Item aſſentiri & diſſentiri non poſſumus: niſi quæ uel
inuitiſſimi credere: aut aſpernari compellimur. Nam quæ euidentiſſima ſunt: & quæ ita eſſe uti ſunt
uidentur: attollunt rapiūtq; etiam repugnantem animum ad acceſſionem ſiue aſcenſionem. E diuerſo
nullo modo uidentur eſſe auertunt & reuocant ēt uolentem accedere: quorum uero incerta & ambi⁊
gua ratio eſt & perinde iudicium anceps quaſi ſuſpendunt aſſenſus & ſubſtinent. Imaginari quidem ī
noſtra poteſtate eſt non modo q̄ poſſunt eē: ſed ēt: q̄ non poſſunt: ut tricipites & tergeminos homines
cliii qualem fuiſſe Gerionem confictum fabulis é: ut alatos: qualem Zetum & Calain filios Boreæ: ut Hy⁊
pocentauros: ut Carybdim & Scyllam. Quemadmodū. n. pictoribus licet: quacūq; forma animal in
tabula ponere: ita & aīæ cōminiſci formareq;. Adhæc cum formidabilem & atrocē aliquā cladem im
pendere nobis opinamur: ſtatim contrahimus & demittimus animum: toto corpre perhorreſcimus:
contremiſcimus impaleſcimus. Contra quō uoluntatem aliquā inſignem aut cōpendium magnum
ad nos ſpectare inſtareq; credimus: fidentes: hilares: geſtibundiq; reddimur. At affingimus cum imagi
natione ſola hæc: ut quō proponimus terremotus horrendos: truces ferarum immitium aſpectus: nul
la nec affectio: nec conſternatio ſequitur: & quemadmodum picturæ non deterrent: ita nec uiſa nec fig
menta illa: quæ ipſi arbitratu noſtro confundimus & miſcemus. Ex iis liquet imaginationem ab exiſti
matione & apprenſione diſtingui.

Imaginationem eſſe uirtutem diuerſam a ſenſu. CAP. XI.

cliiii QVō uero multa intelligant a nobis: de qbus nihil opinamur: & qbus aſſiſtimus neq; obſiſti
mus: cōſequēs eē arbitror docere qdnā intellectio ab imaginatione uiſiōeq; differrat. Nō. n.
ꝓpea q; ſine uiſis & imaginibus intelligi nihil pōt: putādū ē eādē uim eſſe: q̄ intelligat & uiſa
cōcipiat. Vt uero locus hic tractatus eē accuratiſſime uideat initio paulo altius petito p mo⁊
noſtro de imaginatiōe diſſeremus. Relinq̄nt ſignificatus illi imaginatiōis: qui p trāſlationē mō de ſen
ſibus: mō ēt de mēte & intellectu afferri ſolēt: de ſola ea imaginatiōe loq̄mur: cuius in ſimulachrū ſpe
ctrūq; tanq̄ rei ſenſæ figura quædā & effigies formať & creať in anima. Quod ſi ita eſt imaginādi uis fa
cultas una: aut habitus ex illis unus uidetur: quo ueri ſumus aut falſi: nā quattuor ſunt habitus: quibus
ueri eſſe falſiue poſſumus: ſenſus: opinio: ſciētia: ītellectus. Intellectum hoc loco accipimus ſtrictiſſime
clv & ꝓprie pro: eo q nunq̄ falſa reperiť. Primū igitur oſtendo ſenſum nō eē imaginationē. In ſomnis ima
ginamur: in ſomnis non ſentimus: neq; actu: neq; potentia. Nō potentia: quia inſomnium eſt cōmotio
ſenſoꝝ: quæ ipræſſa & derelicta ītus ſunt. Nec actu multo magis: q; fieri non poſſit ut ſopiatur animal
uigilante & lucubrante ſenſu. Præterea cæci imaginanť & confingunt colores: quos tamen neq; actu
neq; potentia ſentiunt. Deinde ſenſū omnibus animalibus nam uulgo conceſſit: uim imaginandi nō
cōceſſit: ſed dedit fortaſſe formicis & apibus: eoq; amplius equis & canibus: negauit uermibus. Itē ſen
ſus propriorū geneꝝ uerus magna ex pte eſt: imaginatio fere omnis mendax & falſa: eaq; tunc potiſſi
mū frequēs multaq; accidit: quom quieſcūt & feriant ſenſus: quod quidem aptiſſimū eſt. Quotiēs. n.
ſenſus circa res ſubiectas actu uerſant imaginari nō dicimur: ſed quotiens ad opera receſſerūt: nemo tā
ſtupidus ſit qui de Socrate quem cominus uideat: cogitet: ſed de eo quē eminus proſpectet obtutu du
bio caliganteq;. Præterea nemo poteſt clauſis & compræſſis oculis cernere: cogitatio imaginatioq; tūc
uel efficaciſſima eſt. Poſſunt & alia ſuper hæc complura adduci: quibus luce ipſa clarius comprobetur
imaginationem a ſenſu differre.

Imaginationem a ſcientia:intellectu:opinione differre. CAP. XII.

SEd ab ītellectu quoq; & ſcīa imaginationē diſtare ad hūc modū breuiter & facillime demō- clvi
ſtraſ. Intellectus & ſcīa ſemp ueri habitus ſunt. Imaginatio praro ē uti fallax & uana nō ſit Reliquū q̄riſ: an idē habēda opinio & imaginatio ſint. Sed hoc abunde ſupius indicatū eſt. Quom.n. imaginationē ab exiſtimatiōe & appḧenſione doceremus ſeiunctā eē: tunc quoq; uſu cōi ab opinione ſecreuimus: qa ſub exiſtimatiōe opīo ut ſpēs cōtineſ. Sane opīo & imaginatio illud habēt cōe: ut uera & falſa eſſe poſſint: q̄ ſub utrāq; uim cadunt. Vex diſſentit in eo ab imaginatiōe opinio: q; hāc cōſeqſ aſſenſus & fides: neq; ullo pacto pōt: ut q opinaſ nō credat ita plane eē ut opinaſ. Rurſus fieri annectiſ pſuaſio: pſuaſioni rō. Eſt. n. opīo q̄dā cū rōne aſſenſio. Aīalibus nōnullis q̄q̄ adeſt imaginatio: rōnis tamē uſus nullo mō pōt adeſſe. Itē opinari factu ipoſſibilia in nr̄a prāte nō ē: qđ ēt retro diximus: ut allatos hoīes: aut tergeminos: imagnari certe prōptiſſimū cuiq; & facillimū uideſ.

Cōtra Platonē q imaginationē dixit eē cōplexionē opiniōis & ſenſus CAP. XIII.

EX iis obiter & illud cōſtat imaginationē nō eſſe opinionē cū ſenſu: neq; p ſenſum: neq; cōple clvii
xionē. Itē opinionis & ſenſus: qđ dico pp Platonē: q putat imaginationē nihil aliud eē q̄ ſentire aliqđ: & illud ita opinari eē ut ſentireſ. At dictū eſt: atq; adeo demōſtratū imaginationē cū opinione nō ſemp cōiūgi. Qđ facile deḧendas ſi picturā quāpiā cōtēpleris: in q̄ mirāda extremaq; & mōſtroſa ſint depicta: nā cogitare qdem de illis ipſis q̄ ſpectaueris & imaginari tantiſp neceſſe eſt: opinari certe ita eē ut ſunt deſcripta nō poſſis. Sed & ide pbaueris imaginationē nō eē cōnexionem opinionis & ſenſus: qa ſi illud detur: quom fieri nequeat ut talis complexio ītelligaſ diuerſis ſubiectis abſolui: hoc ē ut opinio circa bonitatem ſenſus: circa nigritudinem uerſetur: etiam ſi eadem res ſit in qua & bonitas & nigritudo cōtineaſ: quo genere cōplexio opinionis & ſenſus accidentaria eſſet. Reliquū eſt: ut opīo atq; ſenſus: quoꝝ cōplexione definienda imaginatio ſit: tū uno genere & q̄litate ſubiecta uti: tū parē utrūq; rōnem inire. Nec uiciſſim pugnare dicanſ: ſed cū plerūq; accidat: ut tāetſi de eadē clviii
re & ſenſus & opinio habeanſ: tamē opīo recta ſit atq; uera: ſenſus mendax & falſus. Nō uideo q poſſit defendi cōſortium illud imaginationē eē. Nā quom ſenſus iudicet ſolē pedalē opīo maiore: ēt terra qđ fœdus: q̄ ſocietas ītер iudicia tam contraria fuerit: aut q̄ rōne cōciliabiſ aut conflabiſ iudiciū unum ex utroq; falſo hoc: illo uero? cū neceſſe ſit: aut repudiata opiniōe: q̄ uera eſt: falſum iudiciū ſenſus aſciſcere aut ſimul cū opinione retinere ēt iudiciū ſenſus: utpote a quo potiſſimū imaginatio oriaſ & pendeat. Certe hoꝝ utrūq; ipoſſibile eſt: qa neq; uerā opinionem reſpuere aliqs pōt re pſertim cōmutata: ſed in columi & ipſa & eo q opinaſ: neq; item fieri pōt: ut is q recte opinaſ ſolē eſſe maiorē terra: credat aſpectui facienti pedalē. Iam hoc loco teneſ Plato aptiſſime: quō ificiari nequeat talē ſenſum q ab opinione diſſentiat miſceri cū ea & copulari nō poſſe: immo uero hic nedū coaleſcit opīo cum ſenſu: ſed excludit & reiicit ſenſum: & una cū ſenſu imaginatio quoq; damnaſ. Eſt. n. imaginatio q̄ſi q̄dā īpreſſio & ueſtigiū ſenſus: non cōplexio opinionis & ſenſus: nam remos ſi mergas uideſ ifracti. Primūq; id ſenſus iudicat: dein & imaginatio ſequiſ: ſed opinio quæ uiſis obſiſtit utrumq; coarguit.

Imaginationem habere ſimilitudinem cum intellectu. Itē quæ ſit definitio eius & quot modis diſtinguatur a ſenſu. CAP. XIIII.

SI igiſ imaginatio neq; ſenſus: neq; exiſtimatio: neq; opinio: neq; prudentia: neq; ſciētia neq; clix
ītellectus proprie ē: nulla facultas aīæ relinquiſ: de qua poſſit ambigi: an ſit imaginatio: niſi quæ forte de ītellectu controuerſia ē. Nam ſi intellectus oīs ſemp uerus eſſet: dubitari non poſſet: an imaginatio ītellectus foret. Sed ſiquis etiā intellectus ſequi fallaſ: utiq; nō ſit facillimum imaginationē ab intellectu diſtinguere: quō fere plurima ſimilitudine inter ſe iunganſ. Primū quod & dixi: imaginatio fallitur pōt & intellectus: deinde quēadmodū in nobis ſitū ē de quaq; re imaginari & cogitare quō uolumus: ita oīa intellectu affingere & cōponere poſſumus: uerumtamē nihilominus differūt: ſed qbus diſcriminibus iā quærēdū eſt. Primū utriuſq; natura definiēda ſeorſum uidetur: ita apertiſſime diluceſcet: quæna ītер utrāq; diſtātia ſit. Prius tamē qđ ſit imagnatio demōſtrandū eſt. Hactenus. n. nō qđ ſit: ſed qđ nō ſit executi ſumus. Quō igiſ pleraq; ita moueanſ: ut ipa nō moueāt ut lapis: q mouēſ a baculo: quē manus mouet: & nauis quæ mouēſ a fluctibus: quos excitāt uēti: nihil mirū ſi hoc idē in ſenſu quoq; noſcaſ. Senſus a ſenſilibus exterioribus cōmoti laceſſitiq; primū ſimulachra ab iis miſſa recipiūt: deinde illā aīæ uim: quā imaginationē & phantaſiā uocamus: īpellūt: cuius ea eſt natura: ut formas atq; imagines rerū: q̄s præbēt & renūtiant ſenſus retineat & cōſignet ī ſe: ita ut uel digreſſis iis: quæ ſenſus ciebant: tamen ueſtigia illorū & effigies diutius hæreant: & cunctenſ in nobis: Sane nihil ē tā facile q̄ quō remota ſenſibilia ſunt: imagiationē a ſenſu decernere: qppe q; tūc ab ope ſenſus ceſſet: imagi natio non ceſſet. At quō ſenſilia ita aſſiſtunt: ut ſenſum & imaginationē ſimul pellant prouocentq; tūc difficile ē facultates illas internoſcere: quoniā utraq; circa idē genus & eodē tempore abſolui & uerſari uideſ. An neq; tū quoq; idē genus: neq; idē tps: neq; eadē ratio ē: qbus ſenſus & qbus imagiatio utaſ: primū qualitas: q̄ ſenſum extimulat exterius habeſ: at q̄ imagionē iterius. Quæ. n. accæpta & cōpræhēſa ſenſibus ſunt: eorum ſpectris & ſimulachris imaginatio excitatur: ita fit ut quemadmodum ſenſile cōperat ad ſenſum: ita actio ſenſus imaginationi reſpōdeat. Quia uero plurimū fit ut ſenſu & imaginatione ſimul utamur: tūc differētia utriuſq; potentiæ non admodū cōſpicua eē pōt. Verū ut dixi ītер ſenſum & imagiationē clariſſimū ītерſtitiū ē: quō ſenſus officio ſuo functus prior deponit: qđ ex more plurio agiſ: imaginatiōe adhuc uigente pſeueratēq; quo qđē tpe ueſtigiū rei ſenſilis

cõcæptum foris & hauſtũ a ſenſu:ſuũ imaginatiõi ſubiectũ efficit:qđ quẽadmodũ fiat de imagine hac capiamus. Licet exemplũ fingamus anulũ eſſe:q effigiẽ ſuã in cera penitiſſime.i.imitus adigat & aduſq; fundũ expãgat:deinde a cera ita ꝓrſus intime effigiata obſignari ambientẽ obductũq; aerẽ:mox remota cera & anulo: ipræſſionẽ & ſugillationẽ in aere ſolã relinq. Referamus hoc in ſenſum & imaginationẽ Senſile ꝓ anulo ſit:uicem ceræ ſenſus obtineat:imaginatio aeri ſuccedat. Cæteꝝ ſimilitudo hæc paſſiones aĩantiũ cõtinet:aĩantibus alio generẽ pati cõtingit:nã hoꝝ paſſio:nõ tã paſſio q̃ actus & abſolutio ẽ. & quẽadmodũ ſenſus a ſenſilibus rebus:ita imagiatio q̃ in actu fit a ſenſu pficit. Differẽtiã porro utriuſq; potẽtiæ potiſſimũ docẽt ea aĩalia:q̃ quom iſtructa ſenſibus ſint:tamẽ imaginãdi & afformãdi uiſa ingenio carẽt:ut uermes & muſcæ &cõplura generis eiuſdẽ:q̃ q̃q̃ a ſenſilibus mouent:nõ tamẽ retinẽt notiones aut ſpẽs eas: q̃s ſentiẽdo cõcipiũt:ſed qcqd agũt:temere agũt:& caſu ferunt nullis regentibus uiſis:qppe q̃ in iis manſitare:aut ſcrutari nõ poſſit. Proinde ſenſus illoꝝ perq̃ ſimilis ictui ꝑceleri ẽ: quẽ qs ſũmo tenus &intrãſcurſu ipegit:unde nec cutis adliueſcat:nec uibices attollant:in qbus exẽplaria:& imagines reꝝ ſenſiculataꝝ firmius &ſtabilius hæſitãt. His altera q̃dã facultas ſupra ſenſum data ẽ: in q̃ tanq̃ in ærario atq; penu ad uſum prõptuariũ formæ oĩum reꝝ locant:q̃obrẽ imagiatio:neq; ſine ſenſu adeſſe põt:neq; uerſare agitareq; alias res:q̃ q̃ ꝓtinere uideant ad ſenſum. Quod ſi ĩterĩ ad itelligibilia quoq; uſũ ſui accõmodat:hoc ei illatenus cõtigit:q̃tenus & ſenſui:a quo itellectualia ortũ ꝓgreſſionẽq; habẽt. Itaq; ut cera ipræſſionẽ ſimul recipit & retẽtat: tãtũ diuerſis cãis:recipit: qa nõ rigens pugnãſue eſt:ſed cedẽs lẽtaq; & i oẽm effigiẽ tenera retentat:qa ꝑter hoc ẽt firmã & ſtabilẽ habet cõpactionẽ: ita & aĩa ſenſibiles formas a qbus mouet & q̃ſi exculpit recipit & cõſeruat:ſed recipit:qa cõpos eſt ſentiendi ea a qbus mouet:cõſeruat:qa uim habet imaginãdi ea:q̃ ſenſit. Certũ aũt illud ẽ:quotiẽs ſenſus i ſenſile agit.i.quotiẽs ſenſus in actu eſt & incũbit in ſenſilẽ:totiens quoq; in idẽ ſenſile imaginationẽ mouet:neq;.n.digreſſis rebus aut ſublatis imaginatio tueri & cuſtodire ueſtigia eaꝝ poſſet:niſi cognoſceret &ꝑciperet ea:quoꝝ ſibi cuſtodia eſſet concredita.

Imaginatiões quot modis & cur ſint falſæ. Itẽ cur dicat phãtaſia. Itẽ abſolutio definitionis eius. Item cur aĩalia maiore ex parte uiſis & imaginatione ducant. CAP. XV.

clx SAne quæcũq; animantia imaginationẽ & uiſa participant:quibus interdũ integris & icorruptis:interdũ diſtortis & deprauatis utunt:neceſſe eſt ut ab his fere actiones ſuas & mores gubernent. Plane oĩs imaginatio ſiue recta ſiue contraria ſit tota pẽdet a ſenſu:cũ quo ſemꝑ icidit: ac pedẽ ꝑiter ponit:ut ſeu uerus rectuſq; ſit:ſeu cõtra mẽdax & falſus cõtinuo ſe eidẽ ſectæ imaginatio addicat. Ergo quẽadmodũ ſenſus ꝓpriosꝝ ſenſiliũ:aut ſemꝑ uerus ẽ:aut rarenter falſus. Cõtra i iis quæ ſubiecta ſenſilibus ꝓpriis exiſtũt:hoc ẽ quoꝝ accidẽtia illa ſunt facile decipi ſolet:nã candidũ attribuẽ eẽ hominẽ q accedit itegre ꝓbẽq; iudicamus:ſed ſi audiamus ẽt Socratẽ dicere. Facile ẽ ut decipi & errare poſſimus. In cõibus itẽ ſenſilibus quæ appenſa & ãnexa ſunt ꝓpriis:motu:magnitudine figura:numero falli ſolemus:quom de eo qđ ad plures ſenſus ꝑtinet uno ſenſu iudiciũ præcipites ferimus. Eodẽ mõ imaginatio ſenſilium propriorum præſente & agente ſenſu uera icorruptaq; ẽ. De ſubiectis & cõmunibus adiũcto pariter & abiuncto ſenſu decipit:nã ſi ſenſus adiunctus deerrat:neceſſario & imagines uacillant. At quom abiunctus ſenſus eſt: tunc quoq;:ſed impenſe:ac facillime imaginatio labit:quia reꝝ ueſtigia non conſeruat:perinde qualia excipit. Quod quidẽ tũc maxime accidere moris eſt:quom e longinquo ſenſiliũ generum imagines ad oculũ ægerrime deferunt:ab iiſq; ceu cõfutat & nubiculat aſpectus. Si igit iã conſtat imaginationẽ eſſe q̃dam potentiã aĩæ: ſi itẽ rõne demonſtratũ eſt:nullã eſſe de iis uiribus q̃s ſupra recurrimus:reſtat definitionẽ eius talẽ afferre poſſimus. Ima

clxi ginatio ẽ motus aĩæ:quẽ ſenſus in actu poſitus creat. Cæteꝝ quoniã uiſus ſenſuum oĩum accerrimus præſtantiſſimuſq; ẽ:inde imaginatio uiſi & uiſionis nomen accæpit: & phantaſia dicta ex argumento lucis:ſine qua cerni & uideri non põt. Illud uero qđ paulo antehac dixi:itẽ dicã:aĩalium uitã actiõeſq; magna ex parte uiſis regi:ꝓptereaq; in iis imagines diu hæſitãt: & ſimillimæ ꝑpetuis ſenſibus ſunt. In hoc tamẽ diſtinctio illa ſuccedit:q; alia uiſis ducunt:qa nullã uim ſupiorem hac habeãt:ut bruta:aliaq; plerumq; accidit:ut nobiliorẽ potentiã:aut morbus intercipiat:aut ſonus ipediat:neceſſe eſt imaginationem ſequãtur:ut hoies. Sed q̃d ſit imaginatio:& q̃obrem aĩalibus data:affatim expoſitũ cenſeo.

De intellectu potentiæ qui ut ſenſus a ſenſilibus:ita ipſe ab intelligibilibus patit: nec ullam propriam formam obtinet. CAP. XVI.

i DE parte uero aĩæ q̃ utimur tũc quom aliqd cõtẽplamur:cõſultamus: decernimus:ſiue loco diſcluſa eſt:ut Plato putabat:q rõnem i capite:irã i pectore:cupiditatẽ ſubter p̃cordia i ſepate collocauit:ſiue loco qđ ẽ cæteris uiribus aĩæ ſepata non eſt:ſed rõne dũtaxat:neceſſariũ uidet: ut hac parte de natura eius tota diligenter:diſq;iteq; exequamur:tũ quænã differẽtia iter hãc & reliquas facultates p̃ſertim imaginationem ꝓbanda cõſtituendaq; ſit:tũ illud per ſe accuratiſſime quẽadmodum intellectio cõſtet & abſoluat. Si igitur ſentire & intelligere in eo affinia ſunt: ut utroq; genere aĩa cognoſcere & iudicare dicat:qđ & retro explicauimus:maxie neceſſariũ ẽ:quẽadmodũ a ſenſilibus generibus ſenſũ:ita & itellectũ ab itelligibilibus pelli patiq; dicere. Paſſionẽ uero itellectu accipe oportet uti i ſenſu accæpimus:nã uerius dixeris itellectũ pfici & abſolui q̃ pati: quotiẽs de potentia i actum effertur. Porro intellectũ de potentia ad actũ cõmeare nihil apertius:quõ neq; ſemꝑ neq; idẽ intelligẽ uideamur:ſed aliud alias. Atq; hoc iã argumento ẽ intellectũ talem iure itellectũ poteſtatis uocari:neq; enim fieri poſſet:ut de actu in actũ quaſi migrationem & tranſitũ fecerit:niſi ſubeſſet potẽtia: qua tam

differentes actus crearent cõciperenturq;.Primũ itaq; oportet ipatibilem intellectũ esse:quod propria ii
passione describimus:deinde necesse est:ut peculiarem quidem nullã formam obtineat: sed ut omniũ
formarũ cõpos capaxq; sit:ita:ut q̃uis potestate oia referat:nõ tamen simpliciter absoluteq; oia sit.Ter/
tium adiicimus:ut sensus se ad sensilia habet:ita se ad intelligibilia intellectũ habere: & quemadmodũ iii
sensus nihil est actu eorũ quæ sentiantur:ita intellectũ nihil esse actu eorũ quæ itelligant.Necessarium
itaq; est:quõ oia intelligat intellectus:ut oia quoq; potentia sit:hoc est ut nullã speciem certam aut præ
cipuã habeat.Recte igit Anaxagoras quasi somniabundus de intellectu uidet sensisse:quõ illũ simpli/ iiii
cem sincerum itemperatumq; diceret & ad oium rerum quas cognosceret natura cõmunicatuq; alie/
num:ita enim fieri ut q̃facillime oia intellectu cõprehendant si nulla familiaris forma geminaq; ha/
beatur:quæ aditum cæteris formis tanq̃ peregrinis & aduentitiis præcludat. Quamobrẽ quõ intelle/ v
ctus nullam formam ut dixi præscriptam & cõsignatam priuatim possideat:necessarium est eius natu
ra hoc solo describatur:q; idoneus:compos:tenerq; sit recipiendis iuxta omnibus formis. Ita itellectus
is quo sapit & intelligit animus:non is quo aliquando pro imaginatione per translationem abutimur
eoq; generum quæ cognoscit nihil actu continet antequã cognoscat.

Intellectũ neq; corpus esse:neq; corpore pro instrumento uti.Itẽ intellectum esse locũ
& concæptaculum formarum. CAP. XVII.

QVo euenit ut dissentaneum sit putare intellectũ cõfundi:aut admisceri cũ corpore: quia cor vi
pus sit oportet qđ cũ corpore admisceat.Itẽ si intellectus corpus esset necessario aliquis actus
foret & formã sui generis aliquã præferret. Cæterum neq; utit corpore ut instrumẽto:quẽ/ vii
admodũ sensus utunt:alioqn afficeret qualitatibus & affectionibus instrumẽti:quæ q; semp hærerẽt:
coniunctæq; cũ actionibus eius oibus haberent:impedimento essent ne reliqua genera cõciperet. Cuius
quidem rei exemplũ in sensu pspicuũ est:q̃uis.n.sensus non sit corpus:quia tamen sedibus & instrumẽ/
tis corporis utit:eisdem q̃litatibus qbus instrumenta afficiunt:afficit. Atq; hoc quoq; i sensoriis oibus
argumento uno ꝓbat:q; cũ uehemens sensile:uerbi gratia:demens aliquis strepitu auditu icit: aut ni/
mius splendor oculos accessit:aut quid graue olẽs accidit naribus:remissi præterea & modici sonores:
colores:odores psentiri nõ possunt:qa obsessus obtentusq; maiore ui sensus:ꝓindeq; occupatus totus
nouũ hospitẽ non potest admittere sed excludit.Cõtra intellectus siqd excellẽtius cõmentatus cõtẽpla
tusq; est:nõ ideo minus:aut deterius humiliora & inferiora cognoscit:sed probius & melius : ita fit ut
sensus sine corpore absolui & exerceri nõ possit:intellectus ab omni corpore abstractus adiunctusq; ha
beatur.Recte igit autumant qui dicunt animam esse locum & cocæptaculum spetierũ etiã si minus
proprie loqui de concæptaculo & loco uident:nec tamen id de aia uniuersa accipi potest:sed de duabus
tantũ potestatibus eius & ptibus intellectuali uidelicet & sensuali. Quõ uero anima locus dicit: non is
locus significatur qui nos ambiat cõplectaturq;:sed ex ea trãslatiõe idicari uolumus aiam quodã pacto
euadere & fieri illa ipsa quæ intelligit & quæ sentit.

Quẽadmodũ itellectus possit:& q̃do icipiat pfici:& se ipm agnoscere. CAP. XVIII.

ATq; hic qdem itellectus q potẽtia definit & prio ortu paruulis cõtingit. Quõ aũt ꝓgredieti viii
bus ætatibus paulũ iis firmitatis accesserit:tũ uia sensuũ & uisionũ ope:multaq; adeo huius
generis exercitatiõe uniuersales notiões agnoscũt:& similitudiné i dissimilibus colligũt:&
idẽ in differẽtibus discretisq; cõtẽplant:quo tpe aius itellectusq; absolutior & pfectior red/
dit.Nec absimilis hoi gnaro & sciẽti efficit:q ea q̃a mathematicis theoremata.i.speculamia appellant
simulatq; ꝓdidicit:de cætero ipe sua spõte & citra docentẽ q̃cũq; ei collibitũ fiũt cõmẽtat.Quãuis ãt itel
lectus hoc genere cõfirmatus adhuc quoq; ptãtem annexã gerat: nõ tamẽ eodẽ mõ:quo anteq̃ aut iue/
niret a se:aut aliũde cõdisceret:sed quom ꝓcessit ut dixi habitus ei qdã q̃si allinit q ante non aderat:q̃lis
est uisus:quo idoneus prõptusq; fit similia & dissimilia puidere:eadẽ & diuersa ꝓcipere:consentanea &
dissentanea speculari:atq; tũc demũ sese agnoscere & itelligere icipit.Quom.n.nihil aliud itellectus sit
q̃ ipsa plane itelligibilia & ipsæ notiones:necesse ẽ simul idẽ cũ iis factus ẽ:q̃ itelligit :ut tũc & se ipm in/
telligat.Quom igit habitũ solũ tenet tũc ipsa itelligibilia est:sed iacẽtia & deposita.Quõ uero in actum
extrahit:tũc ꝓinde iure æquo cũ ipsa re itellecta icedit eoq; & ipm se merito agnoscit: etenĩ ipse illa ẽ q̃
itelligunt a se:quẽadmodũq; Geometria nihil aliud est:q̃ ipsa illa theoremata:q̃ in geometria tractant
ita itellectus nihil aliud est:q̃ ipsæ res q̃ ab itellectu noscunt.Præterea usq; eodem qescit:ac resident habi
tus:qescũt & theoremata:simul uero excitat:expergiturq; & ad actũ ꝓcedit: tũc Geometria circa unũ
aliqđ theorema uersat:& efficit idẽ illi qđ agitat:nã scia huius qđ ẽ duobus rectis triãgulũ paris hre &
theorema ẽ:& rõ ꝓ quã paris hre triãgulũ demõstrat.Ita itellectus quom ociosus est:habitũ dicit ꝓme
re notionũ & intelligibiliũ genẽ.Quom uero notionẽ aliquã uersat actu:tũc idem cũ notione illa eua
dere dicit: ideoq; quotiẽs hãc intelligit ipsum se quoq; itelligat est necesse.

In rebus materialibus aliud esse res ipsas:aliud reꝝ essentiam:& quemadmodũ itellectus
utrũq; itelligat ꝓ similitudiné ad lineã rectam & flexam. CAP. XIX.

POstq̃ & imaginationis & itellectus naturæ a nobis expositæ sunt:reliquũ uidet ut uideãus: ix
q̃nam dra iter utrãq; uirtutẽ sciscenda cõstituendaq; sit.Primũ illud sciendũ aliud esse aquã
ipsam: aliud essentiã aquæ.Hoc est uerbũ ex uerbo qđ suũ sit aquæ ẽ.Aqua.n. est id quod
usurpat sensu ex materia & forma cõcretũ esse:aqua forma ipsa aquæ & rõ est ꝓ quã ẽ aq̃.Vna quæq;
.n.res descriptionẽ suã nõ de materia:sed de forma nãciscit.Pari pacto sentiẽdũ de artificiosis ẽ: ut aliã

ſint ædes ipſæ aliud eē ædibus ſuū:aliud ſtatua:aliud eē ſuū.i.eſſentia ſtatuæ. Aedes ſunt figura ipſa cū lateribꝫ lignis:tegulis:ſcandulis. Eſſentia ædium forma ipſa & ſtructura talis ē. Item ſtatua ē figura cū ebore:aut ligno:aut ære. Eſſentia ſtatuæ eſt forma & ſpecies ſtatuæ:nō tamen hoc ꝑpetuū. Sunt.n. res quaꝝ eſſentiæ idē qđ ipſæ res ſunt:idem.n.& pūctus eſt & pūcto eē:qđ qdem oībus in ſimplicibus & materia carētibus ſtatuēdū eſt. Quod horū rō ꝓp quā ſunt & forma ꝑ quā ſunt a natura eoꝝ uniuerſa nō diſcrepat. Hæc ita quom ſint ſi formā materiæ annexā & cōiunctā ſcrutaris hoc eſt frigidū humidū cū ipſa materia ut aquā totā:cuius rō & cōſtitutio materiæ iugata aq̄ ipſa eſt:ſi aerē:ſi terrā:ſi carnē uni uerſā.i.cōſortiū materiæ & formæ ueſtigas:ſufficit ſola uis ſenſus. Et multo magis eius comes aſſeclaq̄
x imaginatio. Si uero eſſentiā ipſam aut aquæ:aut carnis exploras:alia facultas aīæ adhibēda ītēdēdaq̄ ē: aut q̄ alio ſe genere formaq̄ habeat:nam illud magis putādū eſt quēadmodū cauſæ ſunt cur una potē/tia ſit q̄ dulce a ruſſo & flauo diſpeſcat:ita neceſſario unā eē uim animi:q̄ iudicet aliud eē ipſas res:aliud reꝝ eſſentiā:atq̄ ita utrūq̄ una cognoſcat:ſed q̄ tamē aliter:atq̄ aliter ſe habeat:uerbi gratia ad aquā uni uerſam q̄ intellectui noſcenda ſit:uiſa & imaginationē oportet adiungere:ad eſſentiā uero ſolā eius cō/ſpectādam nullas ſuppetias requirit:ſed ipſe ſibi intellectus ſupereſſe pōt:quēadmodum igit lineā attē ſam & flexam dicere eadem poſſis:q̄q̄ aliter hoc q̄ illo mō ſe habet:ita & intellectus pōt unus & idē ſta/tui:q cōcreta & cōpoſita:item qui formas & ſpecies meras ꝓcipiat:quāobrem & aſſimilis rebus ſit quas cognoſcit cōpoſitus:ſi compoſitas :ſimplex:ſi ſimplices formas.i.a materia ſeorſum ītelligit:ita ītērdū lineæ directæ interdū arcuatæ cōferī. Sane Plato actiones ītellectus circulis primū recto:mox circinato recurrētiq̄ ītērius cōparat: Ariſtoteles lineæ explicatæ:& replicatæ:ſiue porrectæ & curuate:ac curuatæ qdē iccrco:qa quō intellectus materiā & formā iuncti.i.qđ cōcretum & conditū eſt cōphendit:tum q̄ſi gemīari & duplificari uideī acceſſu phātaſmatū & uiſoꝝ:quoꝝ opā uſūq̄ in una ea functiōe deſiderat.

In mathematicis aliud eē rē:aliud eſſentiā rei & quēadmodū ab intellectu noſcāt. CAP. XX.

xi Ed & in iis q̄ ꝑ ſequeſtrationem & ꝓciſionem a materia deſcribunt:q̄lia ſunt mathematica Idem diſcrimen qđ in naturalibus quoq̄ ꝑſpiciī. Eſt.n.aliud rectum:aliud ſua recto eſſen/tia:nam rectum ſine cōtinuo eē nō poteſt:quēadmodum neq̄ ſimus ſine naſo neq̄ ualgus ſine ſuris: ꝓpterea q̄ cōtinuitas rectitudini ceu ſtragula & lectiſternium ſubiiciī. At eē recto eſt ratio ipſa recti:& ꝑ quā illud eſt rectum:de utroq̄ ītellectus enuntiaī utrūq̄ cognoſcit. Quom dico utrūq̄:ītelligo tum id totum quod ex ſubiecto.i.ex cōtinuo & ex forma componīt:tum formā ipſam ſeparatam:nec tamen utrumq̄ ꝓcipit uno reſpectu habituue:ſed alterum tanquā ſimplex: alterum tan quam compoſitus. Quamobrem etiam ſi materiam quæ ſenſilibus corporibus ſubiicitur diuer/ſamputes ab ea quæ mathematicis ſubſita eſt: nihilominus differentia ea tenebitur ut in iis quoque actiones ītellectus alias ſimplices:alias compoſiuſculas & concretiuſculas haberi neceſſe ſit. Ac corpo/ribus quidem noſcitandis ſine dubio opus ei eſt procuratione atque auxilio ſenſus: non enim iudicare ſolus poteſt quid aqua:quid caro ſit niſi ope atq̄ opera ſenſuum adiuuetur. Triangulum uero & rectā & curuam aliquanto facilius percipit:ſibiq̄ in id munus fere ſufficit:quoniam eodem genere materiā a contemplatione ſua reiicit:quo ipſæ res abiunctæ materia ſunt. Quō ergo mathematica nō re ab ſe: ſed ſola ratione a materia abiungantur:neceſſe eſt intellectus quoq̄ comtemplandis iis materiam non reuera ſed ſola ratione & cogitatione præcidat.

Anaxagoram imperfecte de intellectu dixiſſe. Item pariter patiatur. Item intellectum ceu nudam tabulam eſſe. CAP. XXI.

xii Aeterum Anaxagoras ptim recte de aīo partim nō recte diſſeruit. Illud recte q̄ intellectum ſimplicem eē & expertem materiæ arbitratus eſt. Illud nō recte q̄ nuſquā demōſtrauit quē
xiii admodū animus:qui tali natura præditus ferebatur ītelligeret & cognoſceret omnia: quā/doquidem id erat neceſſe oſtendere:quoniā ſi ītelligeret proculdubio illatenus pati & affici uidebatur: nihil uero patitur quod non materiam cōmunem cum agente participet: unde fit ut quodq̄ a quoq̄ paſſim indiſcreteq̄ pati non poſſit:ut ſonor a linea:ſed illa tantūmodo:quorū cōmunis ſubiecta mate
xiiii ria eſt. Atq̄ hæc Anaxagoras nulla ſuarum ſcriptionum parte digeſſit. A nobis aūt iterum ſuggerenda ſunt ea:quæ ſæpe mōſtrauimus:ſi pati ſenſus proprie nō dicuntur:q̄to impenſius hoc ab intellectu re/mouendū:reiiciendumq̄ eſt:eqdem ſenſus uſu iſtruimētoꝝ corporeorū abſoluitur:in quo iam neſcio quid cōe habet cū agente.i.cū genere ſenſili:nā quō uteret opa corporis:æquiſſimū ēt fuit ut moueret a corpore. Intellectus cōtra q̄ poteſtate oīa intellecta eſt:actu nullū anteq̄ intellectū id ſit:longiſſime ui/deī abeē a paſſione:præſertim quō nullā formā priuatim ſit adeptus. Verū quēadmodū in litteratoria tabula:in qua nihil ē aſcriptū:ſimul litteras & elementa poſueris:iuſtius ſit pfectionē q̄ paſſionē hoc di cere:propterea q̄ cū ad hunc uſum cōpara inſtitutaq̄ ſit:nō hercules paſſa:ſed cōſecuta ſinē ſuā & exor nationem uideī:ita intellectus non patitur:quom actu intelligat:ſed conſumatur & excolitur potius q̄ obcauſam & minimus materiæ aſſeriī & ſimpliciſſimus eſſe comprobatur. Nam & Ariſtoteles inquit intellectus potentiæ prorſus nihil actu eſt:ſi aūt nihil actu eſt pati aut miſceri nullo mō pōt: nā ad ſola ea quæ actu ſunt paſſio & mixtio ptinet. Fit uero ītellectus de ītellectu potentiæ ītellectus actu:quo res ipſas intelligit:atq̄ tūc ſimul & ītellectus & intelligibilis ē. Nō ergo ab ītelligibilibus patiī:ſed ī ipſa in telligibilia q̄ſi trāſit. Sane intellectus potētiæ uideī ſolū ad aīam hoſptinere:utpote q unus affectiones ſuas habeat:& rōni ſubiectas:& ad rationē cui conſentiant ordinatas:quod nō in reliqs aīalibus cerniī.

Cur idem intellectus & intellectus & intelligibilis ſit:& cur aſſiduitas contemplandi la/

borem & ægritudinem afferat.

CAP. XXII.

VErū illud nūc aueo ſcire quo pacto aīus ſimul & intellectus & intelligibilis ſit:utrū id rōne eadē:an diuerſa cōtigat.i.ut ītellectus & ītelligibilis hēaī.Sed ſoluīt in iis q̄ carent materia: idē ē ītelligēs & ītellectū:qa idē ē ſcīa ſpectātia : & id qđ ī ea ſpectaī & ſcīt:ī iis uero formis: ad q̄s materia ptinet:aliud ītelligibile ē:aliud id qđ ītelligit:ppea q̄ ſpēs & formæ materiales ex ſua natura ītellectæ nō ſunt:ſed ītellectus q̄ſi detracta & exuta materia ītelligibiles facit:quō ante nō actu ſed potētia ītelligibiles hr̄enī:nā q̄q̄ ieptæ nō ſint ut poſſint ītelligi:nō tātū natura ipſa illarū ītelligibilis p ſe ē.Prohinc merito euenit ut illa nō intelligāt:ſed ītelligaīt tātū:at ītellectus potētiæ quēadmodū ē potētia intellectus:ita & ītelligibilis potētia ē.Quāobrē nō ſemp intelligit:īmo uero aſ xvi ſiduitate nimia uideī ægreſcere laceſſereq̄:cuius culpā habet potētia illa q̄ ſubeſt: ihæretq̄ ītellectui. Quapp nec ſemp ītelligibilis ē:ſed tunc ſolū quō ſibi notiōes multas quaſi copias & ſuppetias ad cōmētandu ſpeculādūq̄ cōparauit.Quod ſi alius ītellectus habeī:cui nulla potētia innexa ſit:utiq̄ illum ſemp & intellectū & intelligibilē eē neceſſe eſt:de quo iam tp̄s uidetur ut diſputandum ſit alio orſu.

CAP. XXIII.

De ītellectu agēte qui neceſſarius ſit ad p̄ficiendū intellectū potentiæ.

QVæcūq̄ natura gignunī potētiā initiis obtinēt:p̄fectionē poſterius ferūt:neq̄ enī.cōtēta habilitate ſola & potētia ſunt.Alioqn natura potentiā illā rebus temere & fortuito addidiſſet niſi aliqs actus ex ea cōſecuturus eſſet.Eadē rōne humana aīa nō ſolū eo dignitatis & nobilitatis proceſſit:ut intellectū potētiæ ſortireī:qad ferendam intelligentiā aptus accōmodatuſq̄ eēt:ſed ēt uſq̄ eo ut accōmodationis huius finē & abſolutionē indipiſceret:cuius gratia ita accōmodata iſtituta p̄parataq̄ uidebaī.Neceſſarium itaq̄ eſt intellectū potentiæ p̄fici & abſolui : nihil a ſe ipſo abſoluiī:ab alio igit̄:duas ergo differentias eē humani animi neceſſe ē intellectū potentiæ & intellectū agentē:hic porem illū q̄ſi adortus amplexuſq̄:primū q̄ſi educit in lucē e tenebris & in actu cōſtituit:deinde habitū in eo quēdā afformat:in quo uniuerſales rer̄ notiōes & ſcientiæ collocanī:nā quēadmodū neq̄ rude ſaxū:neq̄ impolitū æs:quor̄ alterū domus potentia ē:alterū ſtatua : aut hoc accipere formā domus pōt:aut illud ſtatuæ:niſi ars materias illas:q̄ ad domū & ſtatuā cōparatæ ſunt fingat & formā artificioſam imponat:atq̄ ita demū cōſiſtat domus & ſtatua:ita intellectū potētiæ ab alterο intellectu p̄fici oportet:qui q̄ ipſe perfectus ē & in actu ſemp:nulli potētiæ affinis conſorſue: p̄pa rationē illam intellectui ad intelligendū adiunctā adinſtar artis excitet excolatq̄ habitū & ſcientiā rerū abſoluat.Atq̄ hic intellectus ſeparatus & impatibilis impermixtuſq̄ eēt.Intellectus aūt poteſtatis: quāuis eadem fere:qua intellectus agens:dignitate autoritateq̄ polleat:quia tamē aliquāto cōiunctior addictiorq̄ humanæ aīæ ē:uideī ſocietate hac nobilitatis ſuæ non nihil diſpēdii : detrimētiq̄ facere.

CAP. XXIIII.

Intellectū agentē facere ut res materiales intelligibiles intelligantur actu.Item quo mō & q̄do intellectus poteſtatis agat ope intellectus agentis.

QVemadmodū itaq̄ lumē quō oculos & colores accedit:non modo uiſui ſed coloribus etiā actū p̄bet:ita ītellectus agēs:quō ītellectū potētiæ agitat:nō ſolū ītellectui actum miniſtrat: xviii ſed & res q̄ potētiæ ītellectæ ſunt facit:ut in eo ītellectæ ſunt facit:ut ī eo ītellectæ ſint actu: atq̄ hæ ſunt formæ materiales & notiōes cōes de ſingularibus ſenſibus collectæ.Has ītellectus potētiæ neq̄ pōt p ſe diſtiguere:neq̄ ex una earū trāſitionē incogitationē alterius facere:neq̄ cōponere:ſed illas a ſenſibus & imaginatiōe accæptas & materia exutas in memoria tāq̄ ī prōptuario thauros ſuos cuſtodit:deinde ingruente intellectus agētis luce & maſſam illam notionum atq̄ ſyluam intrante uerſanteq̄ efficitur:ut unus cum illo euadat:atq̄ ita libero diſcurſu poſſit componere diuidere circūſpicere:conſiderare:incognoſcere ſingula:ergo qualis eſt artis ad ſuam materiam comparatio: talis eſt intellectus agentis ad intellectum potentiæ probanda.

CAP. XXV.

Intellectū agentē haberi coniūctū cū ītellectu potētiæ:& quare & quotiēs collibitū ē ſpeculari poſſimus.Itē ītellectū agentē eē adſimilē deo & nobiliorē ītellectu potētiæ.

ITē hic oīa facit:ille fit oīa:ex quo ſeqī ut ī nr̄a ptāte ſit ītelligere & ſpeculari quō uolumus: xix qa ītellectus agēs nō quēadmodū ars ſeorſū a ſua materia ē:ſed totus ītellectui potētiæ ītextus īmerſuſq̄ habeī:finge excuſſorē ī aere:aut ī ferro eē:nō extrīſecus:nonne puadet penetrabitq̄ ī materiā uniuerſā?eodē mō ītellectus agēs ītellectui ptātis aſſiſtēs unus cū illo tradiī:ppea q̄ una res ē:q̄ ex materia & forma cōſiſtit:& tū p̄mixtio hæc rōnes duas habet.Nā & materiæ rō ē p quā aīa fit oīa & rō abſolutōis & formæ p quā facit oīa.Plane ītellectus ītelligēdo q̄ſi uertit ſe ī ea q̄ ītelligit:ī quo iā & materiā uidemus.i.mīritudinē notionū:& artificē q notiōes illas arbitratu ſuo diſpōat & tractet.Eſt.n.ītellectus agēs ceu architectus qdā:fabricatorq̄ notionū.Quapp fere uī p ximus imitatiōe deo:nā & deus quodāmō ipe res ē & ad quēdā modū creator & opifex rer̄.Præſtantior uero cognoſcit ītellectus p te q̄ facit q̄ p te q̄ patit̄:nā oē qđ agit p̄ſtantius & p̄cioſius ſua materia ē. Porro qđ & ſupius dixi idē ē ītellectus & ītelligibilis:quēadmodū idē ē ſcīa ipa actucū eo qđ ſcīt:nō tū eadē rōne:ſed q̄tenus ītellectū ptātis aplectit̄ ītelligibilis ē:q̄tenus uero ipſemet agēs ē dī ītellectus eē.

CAP. XXVI.

Nomine priorē eſſe ītellectū poteſtatis q̄ agētem.Itē agētem ſemp intelligere & ſine diſcurſu . Itē æternū & īmortalem eē.Itē eius ſubſtātiam meq̄ actū ītelligēdi eē.

IN hoīe ergo p̄or q̄ agēs ītellectus potētiæ habeī:nā oīs habilitas p̄parationq̄ p̄or tp̄e q̄ actus cōtigit:nec tū ſimplr̄ p̄or quō neq̄ p̄fecto ipfectū neq̄ actu potētia p̄or eē unq̄ poſſit.Sub xx ſtātia aūt intellectus agētis eſt actus:nō de potētia aliq̄ p̄fectus erutuſue:ſed ſuapte natura.

Atq; hic intellectus ut supius dixi adiunctus ipatibilis ipermixtusq; ē:proīde eius ingeniū tale non est: ut interim intelligat:interim cessēt:nā hoc accidit intellectui agēti qua intellectui potētiæ iungit̄.Quō uero secū ipse ē:quō natura eius sola spectat̄:q̄ nihil aliud ē q̄ actus merus:tum infatigabilis:īmortalis: æternus:semp intelligēs:& semp intellectus a se ē:nō alia re:aut p aliā:quēadmodū cætera q̄ intelligāt̄ & quæ intellectus habitu cōstituto a materia diuellit:& intelligibiles facit:sed p se intelligibilis ē:& per suā naturā habet:ut & intelligere & intelligi possit a sese.In intellectu qdē ptātis diuisæ & sectæ notiones sunt:in eoq; uariæ tū artes:tū noticiæ & sciētiæ cōllocant̄.Cōtra in intellectu agente:& ut exp̄ssius ac uerius loq̄mur in intellectu q simplex actus ē:q̄do substātia eius actu describit̄:uidetur alia ratio sta tuēda lōge difficilior dictu & lōge ēt diuinior.Nec.n.is ex uno genere ī aliud trāsit:neq; cōponit qcquā aut diuidit:neq; discursu utit̄ ad res noscēdas:sed cōphēsiōe q̄dā:cū.n.formas oium rerū simul cōtine at:simul quoq; aggredit̄:cōplectit̄ & intelligit oīa.Alioquin substātia eius definiri actu solo nō possit: qd̄ tamē Aristoteles maxie affirmare & psuadere cōtendit:nam si alternare aut mutare cogitatiōes & actus ītelligendi posset:ita ut possunt:& ut solēt sciētes:necessariū eēt eadē substātia intellectus agentis manēte nihilominus abire actus uariariq;.Ergo fateri oporteret substantiam eius ab actu differre:cui apertissime Aristoteles reclamat:atq; hoc etiam inter initia operis dixit:ubi uerba illa leguntur consyderare:amare:odisse intellectus illius affectiones non sunt.

Nominis essentiam esse intellectum agentem.Item agentem indiuisiliter intelligere:intellectum potentiæ diuisiliter. CAP. XXVII.

NOs igit̄ utriusq; ītellectus copulatio sumus.Si ergo ita hēnt oīa quæ ex actu & potētia cōcilianť:ut ī iis aliud sit ipsa res:aliud eēntia:seqtur ut aliud ego sim:aliḋ eēntia mea:ita ut ego sim is:q ex actu & ptāte cōstituor:eēntia mea sit solus actus tātū:q̄obrē eadem quæ considero:hæc ēt scribo & litteris mādo.Scribit uero intellectus q ex ptāte cōponit̄:scribit inq̄ non tamē quatenus ex ptāte cōstat:sed q̄tenus intellectus agēs ē:qa illīc q̄si ois actio riuat̄ & ducit̄.Quot si intellectus potētiæ nō accipit indiuisiliter ea:q̄ intellectus agēs indiuisiliter tradit:nihil ē qd̄ miremur q̄do huius rei exēplū illud exploratū ē:q; affectiōes corpoȝ:cādor:nigror:& eius generis cæteræ:q̄q̄ p̄pria rōne & suapte natura indiuisiles atq; insecabiles sunt:in materiā tamē diuisiliter & secabiliter recipiunt̄:ut ergo redeamus unde discessimus:quēadmodū aliḋ ē aīal:aliud suū aīali eē:& quēadmodum suū animali eē ab ipsa depēdet animalis anima:ita aliud ego sum:aliud mihi eē:& mea eēntia.Hæc aūt ab anima ꝓuenit nō qdē sensuali:qppe q̄ tāq̄ materia intellectus potētiæ habeat̄.Neq; itē ab ipso intellectu potētiæ:ut q ꝓ materia intellectus agētis sit.Restat igit̄ ut ab intellectu agēte tātū eēntia mea ꝓficisci:ac pēdere dicat̄:solus.n.intellectus agēs ꝓprie & maxime cēsendus ē forma:īmo uero forma formaȝ.Inferiora āt cætera mō subiectoȝ loco:mō formaȝ habent̄.Sane ordo naturæ & ꝓcessū hic ē: ut respectu inferioȝ supioribus uice formaȝ utat̄:respectu supioȝ inferioribus loco materiæ. Sūmā uero & supremā formaȝ ītellectū agentē cōstituit:quo simulatq; ꝓgressa ē recæptui canit in eoq; finē:quasi extremā manū imponit:utpote quæ nullā formā superiorē aut nobiliorem haberet:cui loco materiæ subiceret intellectū agentem.Quāobrē nos proprie animus & intellectus sumus.

Aristotelem sensisse hoiem esse ītellectū agentē.Item quid sit intellectus patibilis:qui & corrūpitur & aboletur in nobis:& cur primo mortē recordemur. CAP. XXVIII.

B hæc Aristoteles nō de nihilo addubitat q̄obrē accidat:ut quō īmortalis aīus hois sit:q nihil aliḋ ē:q̄ eē hoī:tū nemo recordari eaȝ reȝ q̄at:q̄s iuita didicerit:tractauerit:charissimas habuerit:efflicti amauerit.Huius q̄stiōis dissolutio cōsentānea erit & iis q̄ paulo ante:& iis q̄ pridē iter initia diximus.Nemo igit̄ cōmeminit post mortē:quia tāetsi ītellectus agēs ipatibilis sit:nec ipse occidat:tamē intellectus alius ī nobis cōtinet̄:q & patibilis & pticeps obitus ē.Nā hic quali natura sit:& q̄ ab intellectu potētiæ differat:post docebimus.Porro intellectū patibilē est ubi Aristoteles pmixtionē & cōe appellauerit:quo ea q̄ hic sunt intelligimus:& cū quo illa ipsa intelligunt̄ a nobis:ad quē oīa ea pertinēt:amare:odisse:meminisse.Nūc illud constare pōt Aristotelē nos intellectū agētē putasse:qd.n.aliud īnuit quom ita q̄rit & soluit?Ideo inqt nō recordamur:qa intellectus agens impatibilis est:intellectus uero q patibilis dicit̄ abolet̄.Alioqn obuia & uulgata oībus qō est: p̄sertim uero haud dissimulanter adeūda noscitādaq; iis:qbus īmortalis animus statuit̄.Quāobrē.s.reȝ:q̄s in uita cognouimus:mortuis nobis statim ois memoria deleat̄:cur nemo inimicitias:nemo amicitias a morte meminerit:iā cur nemo īnumerabilibus seculis ex iis:quos desyderauimus necessariis suis & iuratissimis cōparuerit uisitatusq; sit.Quo circa locū hūc Aristoteles & pte hac & prīo uolumine dignissimū explicatiōe discussioneq; cēsuit.Plane tū hic:tū ibi rōnes fere ealdē cōmunit:quod ut q̄cōspectissimū sit:q̄q̄ modo aptius loquit̄ uerba illa in prīo libro posita subiiciemus nunc.Intelligere:inqt amare:odisse affectiones continētis nō illius sunt:quatenus ipse ē.Quapp cōtinente corrupto neq; meminit:neq; amat:quia nō erant illius hæc:sed cōmunis.i.pmixtionis qd̄ iam periit. Intellectus aūt forte diuinius quiddā ē & impatibile. Hactenus sunt:quæ ī primo opis huius libro Aristoteles dicit:hic uero habent̄ uerba hæc.In plenū non intelligit tēpore:neq; modo intelligit:modo cessat: separatū utiq; est qcqd hoc est:& solum hoc īmortale & sempiternū habēt.Nō recordamur autem iccirco ab occasu quia hic impatibilis est.Intellectus uero:qui patibilis dicitur aboletur:& sine hoc nihil intelligit·Conferamus ergo uerba hæc cum superioribus. Dicit hic non intelligit tempore: hoc refertur ad illud ītelligere & cognoscere affectiones illius nō sunt. Est.n.aliud quod ītelligit & ad qd̄ ptinet non semp

intelligere:ſed tempore & aliquãdo. Item quod hic dicit ſepatum uero eſt:quicquid hoc eſt: & ſolum hoc immortale & ſempiternum habeꝫ:reſpicit uerba illa. Intellectus autem forte diuinius quiddã ẽ & impatibile. Item illud non recordamur iccirco:quia hic impatibilis eſt:intellectus uero patibilis abolẽ/tur:& ſine hoc nihil intelligit reſpõdet ad illud. Quapropter continente corrupto:neq; meminit:neq; amat:quia non erant illius hæc:ſed cõmunis quod pierit.

De eodẽ ex qbus uerbis aĩaduerti poſſit qd Ariſtoteles de ĩtellectu agẽte ſenſerit. CAP. XXIX.

QVare ſatis p ſe reuicti & cõfutati uidenꝫ ii:q Ariſtotelẽ quaſi accuſare audẽt:ceu hoc loco dubitauerit:nõ hoc qd modo nos diximus:expoſuimuſq;:ſed illud:q̃obrem nõ recordamur eaꝝ reꝝ quas intellectus agẽs ſecũ uerſauit ĩtellexitq; anteq̃ cõſtitutionẽ hois accedat. Nõne audiũt Ariſtotelẽ clara atq; adeo exerta uoce clamãtem:extincto cõmuni ĩtellectũ agẽtẽ nec intelligere poſſe:nec meminiſſe:qa hæc affectiones illius nõ erant:ſed eius cõmunis quod interiit. Quapropter & cũ denuo hic dicat:nõ recordamur iccirco:quia hic ĩpatibilis eſt:ac patibilis abolitioni obnoxius eſt:ĩnuere uideꝫ hoiem eſſe intellectũ illum agentẽ & ĩpatibilẽ. Corrũpꝫ inqt:& intercidit cõmunio:unde q̃q̃ imortales ſumus:tamẽ meminiſſe nõ poſſumus eorũ:q̃ ſimul cũ intellectu morta li didicimus. Cõparanda itaq; ſunt ea quæ tum hic:tũ ibi dicunt:& nedũ cõfinia ſed cõſentientiſſima quoq; ſibi reperient. Alioqn ſi diligenter excuſſeris:p̃ſpicuo docebunt:q̃ná ſup̃ ea re opinio Ariſtotelis fuerit adiũgenda iis. Verba illa ſunt:quæ altero ab hoc libro leguntur:ut q̃ huic ĩterp̃tatiõi nr̃æ de p̃xio aſtipulentur. De intellectu inqt & ui ea:quæ cõtemplaꝫ & cogitat nondum liquet:ſed uideꝫ diuerſum id aĩæ genus eſſe:ſolũq; hoc abſtrahi & ſeparari cõtingere tãq̃.ſ.ſempiternum a caduco. Erat uero æquiſſimum:ut ea q̃ in primo libro leuiter & dubitãter:attigerat accuratius hoc loco ſũma opis parte diſcuteret. Ac ibi qdẽ q̃ſitũ non hoc q̃obrem patibilis & corruptibilis ĩtellectus nõ recordeꝫ actionum:q̃ ad immortalẽ & ĩpatibilem p̃tinent:erat. n. id cõſpectius q̃ ut ĩ eo dubitare aliqs poſſet:quõ nihil ſtultius ſit:q̃ rõnem q̃rere:cur id qd occidere põt nõ recordeꝫ actiones:eius qd nũq̃ occidit? Sed cõtra rationabiliter ĩ dubiũ uocaꝫ:cur is ĩtellectus q neq; pati:neq; cõmori põt nõ recordeꝫ:actionũ eaꝝ q̃s cũ ĩtellectu abolito cõmuni opa exercuit? Soluit hoc ibi Ariſtoteles ad hũc modũ ut ẽt ſupra dixi. Quo circa ĩquit cõtinẽte corrupto:neq; meminiſſe neq; amare põt:p̃pea q̃ affectiones illius non erãt:ſed eius cõmunis qd interiit obſoleuitq;. Hic quoq; ad eandẽ q̃ſtionẽ ſic reſpondet. Nõ recordamur ĩquit:qa hic impatibilis eſt:ac patibilis internitioni addictus obſtrictuſq; eſt:& ſine hoc nihil intelligit.

De eodem uerba Theophraſti de coniunctione utriuſq; intellectus:& cur non ſemp̃ intelligit:cur obliuiſcitur:cur fallitur. CAP. XXX.

EOdem modo & Theophraſtus uideꝫ de ĩtellectu agẽte ĩdubitaſſe ĩ iis libris:qbus locos tractat ab Ariſtotele ante tractatos. Si inqt illi potẽtia ut habitus ẽ:aut congenitus ſit oportet: aut poſterius acceſſit. Si cõgẽitus ſemp̃:ergo & iã ĩde ab ĩnitio p̃tius moueret. Si poſterius acceſſit quo iſtrumẽto aut quo genere abſolutio hæc facta eſſe dicetur? Videtur ergo tanq̃ ingenitus:ſi incorruptus. Inhærens uero aut aſſiſtens quom ſit:cur non ſemper mouet? aut unde obliuio & decæptio naſcitur:num de permixtione?

Contra eos qui dicunt intellectum agentem eſſe deum:aut proportiões primas. Item ĩtellectum agentem eſſe ſpeciem animæ ceu partem. CAP. XXXI.

AGe uero illos hoc loco potiſſimũ taxemus reꝑhendamuſq;:qui ſecũdũ Ariſtotelẽ putãt intellectũ agentẽ:aut deũ eẽ:aut propoſitiões:& quæ de p̃poſitionibus oriunt. Sane ii q̃ p̃poſitiones credũt ſurdiſſimis eẽ auribus uidenꝫ:quõ uocẽ Ariſtotelis tam cõtentã illuſtrẽq; exaudire nõ poſſint. Intellectus inqt hois diuinus & impatibilis ẽ:cuius ſubſtãtia idẽ prorſus eſt qd actus:iſq; imortalis & ſempiternus & ſeparatus eſt ſolus. Qui uero hæc de deo ſuſpicant dicta:nõne ipſi quoq; iceſſendi coarguendiq; tarditatis ſunt:qui uerba philoſophi:aut non ĩtelligere:aut certe negligere uideant. Quom. n. ſtatuiſſet Ariſtoteles in omni natura alteꝝ pro materia haberi:alterum p̃ forma mouẽte pficiẽteq;. Neceſſe inqt eſt eaſdẽ differẽtias ĩ aĩa reperiri & talẽ aliquẽ intellectũ adeſſe:q ps aĩæ rõnalis p̃ſtãtiſſima ſit. Atq; hoc quoq; ex illis uerbis clariſſime ĩnoteſcit:quoꝝ paulotenus ante mẽtionẽ fecimus. De ĩtellectu inqt & ui ea quæ cõmẽtaꝫ cõtẽplaturq;:nihil adhuc liquet:ſed uideꝫ diuerſum aĩæ genus eẽ:ſolũq; id abiũgi & ſepari cõtĩgere tãq̃ ppetuũ a morticinio caducoq;. Nã & id:qd pbus hic dicit:ſolũ hoc & imortale & ſempiternũ hẽri:nõ ẽ huiuſmõi ut referri poſſit ad deũ: quõ is nõ mõ deũ imortalẽ ſtatuerit:ſed & ptãtes eas:q̃ motũ naturæ cæleſtis ĩtẽperãt:q̃s ĩ Methaphyſicis p̃didit uel nũero. Quãobrẽ cũ ex oĩbus uiribus aĩæ imortalitatẽ huic uni tribuerit toto ope:recte hoc loco dictũ exiſtio ſolũ hoc imortale & ſempiternũ hẽri. Ex eiſdẽ uerbis illud ſubĩde colligi cõfirmariq; cupio:Ariſtotelẽ opinatũ fuiſſe ĩtellectũ agentẽ:aut aliqd noſtri eẽ:aut plane nos ipſos. In totum ſi dicat ſolum hoc noſtri ſempiternum & immortalem eſſe ſibi cõſentit. Si uero ſimpliciter hoc affirmet diſſentit:quom ipſe multis locis concedat complura eſſe alia:quæ natura imortali ſint p̃dita.

Quæſtio an intellectus agens unus in omnibus hominibus ſit:& cur ſolus homo:& intelligat & intelligatur ab aliis. CAP. XXXII.

HActenus fuit hæc ſoluere non impendio arduum. Illud uero longe ſpiſſius & ſcrutinio etiã dignius:utrum unus intellectus agens ſit:an multi. Ac primum quidem:ſi lucem:cui collatus comparatuſque eſt: reſpicias: obtinebit: unum eſſe:quando & ſol uniuerſis unus idẽ lucis ſplẽdoriſq; largiaꝫ: p̃indeq; unus autor & principiũ luminis ſit:unde oĩum ſani-

malium oculi colluſtrantur. Quẽadmodum autem luminis huius mundopublici incorruptio ĩmortalitaſq; aſpectus ſingulorũ animalium non pertingit: ita intellectus agentis æternitas nihil pertinere ad ſingulos homines uidetur. Iam uero ſi multi ĩtellectus agentes inuehendi eſſent: & ad ſingulos intellectus potentiæ ſinguli agentes accõmodandi aſſociandiq; uiderentur: quonámodo uiciſſim differrent? Nam ſingularia quæ eadem ſpecie habentur: interſtinctione materiæ diſcernuntur. Intellectus autem agentes ſi plures forent eadem ſpecie continerentur: tum quia omnium eorum ſubſtantia definiret actu: tum quia eadẽ genera conſtitui oporteret: quæ promiſcue ab oĩbus uſurparent cognoſcerenturq;. Si.n. non eadem omnibus ſint futura: ſed diuerſa: q̃liſnã obſecro iſthæc ſorticio & diſtributio fuerit? quo itẽ pacto intellectus potentiæ oĩa intelliget: niſi intellectus agẽs: qui illum ad actũ p̃ducit etiam ĩtelligat omnia. An primũ quidem intellectũ illuminantem credi unũ oportet? Illuminatos uero & ſubinde illuminãtes multos. Quẽadmodũ q̃q̃ ſol eſt unus: tamẽ lux quæ de ſole prodit & mittit: quaſi abiungit ab eo & diuellit: atq; ita in multos obtutus diſtrahit diſtribuiturq;. Quãobrẽ Ariſtoteles intellectum non ſoli: ſed lumini cõparauit. Plato aũt ſoli: quia intellectum & animũ homĩnis deo eſſe q̃ſimillimũ uolebat. Quot ſi cui extrema opinio incredẽda uideat: omnes hoĩes: q ex actu & potentia conditi dicimur: ad unicũ intellectum agentem referri: unde conſiſtimus ſumuſq; hoĩes. Nihil eſt q̃obrem auerſari abſterreriue debeat. Vnde.n. cõmunes illæ animi prænociones concæptio neſq; omnibus haberent? Vnde ingenita illa impreſſaq; omnium mentibus primor̃ noticia conſtitiſſet natura duce: nulla ratione: nulla doctrina? Vnde poſtremo ĩtelligere mutuo & intelligi uiciſſim poſſemus: niſi unus ſingulariſq; intellectus fuiſſet: quem cõmunem oẽs hoĩes haberemus? Quo circa ueriſſime illud apud Platonẽ legit. Niſi inquit hominibus cõmunia eẽnt multa: ſed p̃prium quid: aut præcipuum & impromiſcum contineret in ſingulis: non eſſet admodũ facile oſtendere & ſignificare alteri uoluntatem ſuam. Huic ſentẽtiæ argumento & illud eſt: q; niſi ita dicat: diſciplinæ trãſfundi in diſcipulum non poſſent. Quom enim eadem ſint: quæ tradendis iis & qui docet & qui addiſcit cõſiderat: quia neq; hic docere: neq; ille addiſcere unq̃ poſſent: niſi ab utroq; eadem cõmentatio tractaretur: perſpicuum eſt: eũdem eſſe intellectum p̃cæptoris & diſcipuli oportere: quãdoquidem eſſentia intellectus idem eſſe quod actus ipſe deſcribit. Atq; hæc fortaſſe cauſa eſt q̃obrem ad ſolos homines pertineat docere & diſcere uiciſſim alloquiorum & ſermonum ĩtellectum habere. Hoc genus animalibus non poteſt contingere: quia in iis conſtitutio animarum & præparatio contumax ineptaq; eſt: ut intellectum potentiæ poſſint recipere qui ab intellectu agente perficiatur.

Melius quæri utrum omnes homines & oẽs intellectus ſint unus: q̃ utrum oẽs animæ ſint una: & q; intellectus docentis & addiſcentis eſt unus. CAP. XXXIII.

AT uero: qđ & ueteribus & recentioribus quæſitũ ſcio: utrũ aĩæ oẽs una tãtũ aĩa ſit: bono periculo p̃teriri hac parte põt. Illud magis ad rẽ uidet: utq; oẽs hoĩes unus ſit homo: ut.n. una ſit aĩa oĩum quæ abiuncta ſeparataq; habeat: poteſtates certe ac uires eius multas probari neceſſe eẽt: atq; adeo iter ſe clariſſimo diſcrimine diſcrepãtes. Nã & nutricẽ a ſenſuali: & ſenſualẽ ab appetitu differre qs negauerit? De hoĩe aũt & ĩtellectu cõtẽplatiuo cõſequens & neceſſaria quæſtio ẽ: præſertim iis q ſubſtantiã eius nihil aliud eſſe: q̃ actum affirmãt. Aut.n. eãdem rẽ non intelligunt p̃cæptor quom docet: & diſcipulus quom docetur: quod falſum eſſe nemo eſt qui neſciat: aut ſi eãdem intelligunt: idem ambobus actus eſt: eoq; ſubſtantia eadem.

Vtrum intellectus potentiæ immortalis & impatibilis ſit. CAP. XXXIIII.

SEd illud quærit: utrũ quẽadmodum ĩcorruptionẽ luminis: quo oculi colluſtrant: nõ participat uirtus uiſibilis: ita ĩmortalitatẽ ĩtellectus agẽtis nõ participet ĩtellectus potẽtiæ: qui ab intellectu agente ita illuminat ut aſpectus a luce. An ſenſus q̃uis longe ſit impatibilior q̃ ſenſoriũ: q̃uiſq; patiẽte ſenſorio ipſe nõ patiat. Si.n. ſenex oculo probo ualẽteq; uteret: uideret æque ac iuuenis: nõ tamẽ prorſus ĩpatibilis eſt: ſed paſſionẽ ſenſorii oblæſionẽq; ad quẽdã modũ agnoſcit. Intellectus uero ſeparatus & expers oĩno diſpẽdii huius eſt. Atq; hoc de retro dictis põt oſtẽdi: ubi Ariſtoteles nõdũ de ĩtellectu agente: ſed ſolũ de ĩtellectu potẽtiæ loquebat. Nõ eẽ inqt ſimilem impatibilitatẽ ĩtellectus & ſenſus ĩternũcia & ſenſoria ſenſuũ demonſtrãt. Senſus.n. poſt ualidũ ſenſile ut poſt demẽtẽ ſtrepitũ: poſt ĩmodicũ ſplẽdorẽ: poſt ferũ odorẽ ſentire admota ĩcidentiaq; non põt: ſi becilliora & cicuriora prioribus fuerit. Intellectum cõtra: ſi ab excellẽte aliquo ĩtelligibili trãſtuleris: nihilominus ĩferiora & humiliora cognoſcet: niſi forte magis exq̃ſite: nã ſenſus ſine corpore haberi non põt: ĩtellectus uero abiũctus ſeparatuſq; ẽ. Hæc uerba priuatim de ĩtellectu potẽtiæ ĩtelligẽda ſunt: qa migratio hæc & trãſlitio de genere in genus ad ĩtellectũ potẽtiæ p̃tinet tantũ. Itẽ paulo ſupra. Quapropter inqt neq; p̃mixtũ eẽ corpori rõ ẽ: neq; iſtrumẽto aliquo uti quẽadmodum ſenſus uident. Paulo quoq; ſupra. Impatibilẽ inqt dici ĩtellectũ oportet: ita tamen ut formas reꝝ ac ſpecies poſſit recipe. Ex q̃bus oĩbus apte dat intelligi: Ariſtotelẽ tũ de ſenſu & ſenſoriis: tũ de ĩtellectu ita exiſtimaſſe: ut ſenſus mĩus qdem obnoxius paſſiõi eẽt: q̃ iſtrumẽta: nõ tamẽ ĩ totũ ĩmũis ſepatuſq;. Intellectus ãt: ut q citra corporeũ inſtrumentũ functiones ſuas abſolueret: oĩno impatibilis abiunctuſq; diceretur.

Intellectum patibilem differre ab intellectu potentiæ. CAP. XXXV.

VErum ſcire illud quoq; auebunt legentes hæc: ſi intellectus potentiæ initio ſineq; uendicatur ĩmortaliſq; eſt: quidnã: aut quale ſit id: quod ab Ariſtotele intellectus patibilis & occiduus uocat. Hoc nos polliciti oli ſumus oſtẽdẽr: qđ qdẽ facillime cõſeq̃mur: ſi Ariſtotelẽ

ipſum in cõmunionem ſciuerimus. Ageſis uideamus nũc æſtimemuſq; iterum ea uerba: quæ primo uolumine non procul ab initiis ſpectãtur. Fortaſſe ut ignis attritu ſilicis crebro: ita frequenti tractatu uerborum philoſophi elicietur aliquando elideturq; ueritas. Intelligere inquit: amare: odiſſe: affectiones non ſunt illius quatenus ipſe eſt: ſed huius quod illum continet. Quapropter continẽte corrupto: neq; meminiſſe poteſt: neq; amare: ꝓpterea q; affectiones illius non erant: ſed cõmunis: quod abolitũ eſt. Videtur hoc loco Ariſtoteles quom dicit cõmune patibilem & corruptibilem intellectum accipere. Nam intellectum potẽtiæ nulla dubitatio eſt quin impatibilem & ſeparatum putauerit: & qui formas rerum poſſet cõcipere: & qui nihil eſſet actu: ſed potẽtia. Item qui cum corpore miſceri nõ poſſet & cui nullus uſus corporei inſtrumenti eſſet. Præterea cuius ĩpatibilitas diſtaret ab ea: quæ pertineret ad ſenſum. Quare ſi pugnãtia dicere Ariſtotelem nefas ẽ credere: neceſſe ẽ intellectum cõmunem aliũ eſſe ab intellectu potentiæ. Hic igit̃ caduc⁹ patibilis indiuiduus & inſeperabilis permixtuſq; corpori eſt. Ille contra æternus impatibilis ſeparatus & ab omni corporis mixtione confuſioneq; alienus. Oĩa hæc Ariſtoteles dilucidiſſime hoc opere uidetur exequutus.

Quid differrat ĩtellectus agẽs ab intellectu põtẽtiæ: uter prior uter p̃ſtantior. CAP. XXXVI.

PRæcurrit uero ac procedit ĩtellectus potentiæ intellectum agẽtem eo modo: quo ſplendor lucem: aut quo flores fructum. Nec enim quicq̃ omnium ẽ: quod poſſit ĩ primordio ſui p̃fici: ſed ſuper inchoatio quædam: & rudimẽtum præmittit̃ anteq̃ finis & abſolutio ceu faſtigium rebus accedat. Quapropter omnia quæ ſunt: quæq; aguntᷣ accerrime: leuioribus principiis natura prætexuit: ſemperque quod minoris eſt eodem in genere priorem ortum habet: q̃ quod pluris. Separatus ergo impermixtus & impatibilis eſt ĩtellectus potẽtiæ: quod nos ſuperius Ariſtotelem dixiſſe cõprobaſſeq; demonſtrauimus. Nõ tamen eodẽ modo ſeparatus: quo ĩtellectus agẽs. Sed attende obſecro: quæ de ĩtellectu agente & intellectu poteſtatis per cõparationem is dixit. Et ẽ inquit intellectus alter: qui omnia poſſit fieri: alter qui oĩa facere tãquam habitus quidam perinde atq; lux. Nam & lux quodã pacto facit: ut colores potentia conſiſtant actu colores. Atq; hic ĩtellectus ſeparatus impatibilis impermixtuſq; habeᷣ: cuius ſubſtantia eſt actus. Semp enim præſtãtius eſt id quod facit: q̃ id quod patitur: & principium q̃ materia. Atque hæc ita accipienda arbitror: ac ſiquis ſolem diceret magis ſeparatum eſſe q̃ lucem. Ex quo perſpicuum uidetur Ariſtotelem utrũq; intellectum ſeparatum putaſſe: ſed agentem magis & ſeparatum & impatibilem & impermixtũ. Eſt & in eo diſcrimen: q; intellectũ potentiæ priorem in nobis tempore cõmoſtrauit: natura perfectione & dignitate ĩtellectum agentem: ĩmo uero neq; illud ſimpliciter uerum eſt: intellectũ potentiæ priorem tempore haberi agente: etiã ſi in hoc uel illo prius tempore adſit q̃ intellectus ageus. Quod quidem exemplo illo indicatur: q; neq; ſatellites qui regem præeunt: neq; ſplẽdor: qui præuenit ſolem: neq; flores: qui antecedunt fructus: ſimpliciter priores dicuntur iis.

Platonẽ quoq; poſuiſſe in hoĩe intellectũ aliũ mortalẽ aliũ ĩmortalẽ. CAP. XXXVII.

PRorro intellectũ cõmunem mortalẽ dicit: per quem homo eſt: qui ex anima & corpore conſiſtit: in quo iracũdiæ & libidines ſedẽt: quas etiã. Plato mortales facit. Quod ex uerbis illis conſtat: quæ in Timæo leguntᷣ. Dii inquit quom animã ĩmortali initio præditam accæpiſſent circũligauere obduxereq; ei corpus fluidum & mortale adiecto genere quodam mortalis animæ: in qua perturbationes affectuſq; animi uehementes & neceſſarios cõdiderunt: primum uoluptatem quæ maxima eſſet malorum eſca & ilex: tum dolorem: cuius ui æſtuq; homines ab officio reuocantᷣ: mox audaciam atq; metũ: duos conſiliarios imprudentes ac temerarios: poſtremo iracundiam infrenem: & ſpem inanem: quarũ altera iudicium animi tolleret in cõſideratione libidineq; furẽdi: altera conſtantiã frangeret procliuitate & facilitate credẽdi: ita ſenſu irrationali: & q̃ omnia p̃rumpit & uicit amori confundentes miſcẽteſq; genus aĩæ occiduũ conflauerunt. Cæteq; ueriti ne diuinæ animæ ĩmortalitas coinquinaretᷣ uicina mortalitas: quãta licuit intercapedine optimatẽ animã ab ea quæ ſequioris conditionis erat diſpeſcuerũt diſcluſerũtq;: caput a pectore diſterminãtes diſiũgẽteſq; collo. Quãobrẽ ut ſedes puritatis diuinitatiſq; a regione impuritatis diſperata eſſet: in præcordiis atq; ea parte quæ pectus dicitur morticiniũ animæ genus conſtituerunt. In calce quoq; operis repetendo ea: quæ de anima ſcripſerat. Hæc ſunt ĩquit quæ de anima dici potuerunt: & quantum i ea eſſet: tũ mortalitatis: tum ĩmortalitatis. Præterea rationes fere exquiſitiores omnes: & ualidiora argumẽta q̃ a Platone in Dialogo de ĩmortalitate animæ ſunt p̃ſcripta uidentᷣ ſe ad intellectũ primũ: nõ ad cõem referre. Primum illa ratio huc tendebat: quæ de animæ motu indigete ducebatᷣ: ideſt ex eo quot ipſum ſe animus moueret. Nã & nos fere idem uidebimur dicere quod Plato: qui intellectum definit ipſum ſe mouentem: ſi loco actus: quo nos ſolo deſcribimus: accipere motum uelimus eodem uergebat ratio ea quæ diſciplinas & noticias: uerum nihil aliud eſſe: quã memorias & reminiſcentias oſtẽdere conabatᷣ: Similiter & illa hoc uolebat: quæ animam hominis cum deo quandam habere ſimilitudinem comprobabat. Demum ſi diligenter attẽderis cæteras quoq; ratiões quæ paulo firmiores grauioreſq; habeantᷣ conuenire omnes & congruere huic ĩtellectui comperies: quemadmodum & illæ: quas ipſe met Ariſtoteles in Eudemo complexus eſt. Ex iis abunde arbitror manifeſtum factum Platonem ex iis partibus: quæ pertinerent ad animam ſolum intellectum immortalem putaſſe. Cõtra tum omnes affectus: tum rationem in affectibus conſtitutam mortalem: quam Ariſtoteles patibilem intellectum appellat. Qualiter autem hoc intelligi uelim ꝓxime declarabo.

De eodem intellectu mortali. Itē quo mō affectus humani cū rōne iungant. CAP. XXXVIII.

HVmani affectus oīno exptes rationis non sunt: cū & parere iterim rōni & duci monitis consentireq; uideant. Affectus uero reliquos aīantiū: aut penitus uacui rōnis sunt: aut siqd ue stigiū rōnis pferunt: pobscurū id & tenuissimū pferunt. At humāis affectibus iūcta inexaq; ratio est. Nā audacia metus & spes statī ostēdunt se rōnalis aīæ ditioni subesse: quia futurū & cōsequens tēpus uident respicere: qd bruta nō possunt. Quāobrē quū nullū aīal pter hoīem cōfidat metuat: speret: sed delectet tantū: aut doleat: qd genus nō nisi pīentibus & istantibus rebus contīgit: q̄ uoluptatis & q̄ doloris iuehunt sensum: q motus nullū consortiū aut fœdus cū rōne intellectuq; obtinent. In hoīe uno oēs affectus usq; adeo participes rōnis possunt effici: ut simul mediocritatē: seu modū accipiūt habeant & euadāt uirtutes. Quæ res inditio ē nō naturā affectuū: sed supantiā & excessum & qd' lōgius discesserit a naturæ cōstantia alienā eē a rōne. Quocirca recte finiunt stoici qui affectus dicūt cōmotōes aī eē a pscriptiōe iudicii & rōnis auersas: ita fit ut idē sit itellectus patibilis & affectus rōnalis: hoc ē affectus & pturbatio aīæ hūanæ: q̄pp hītationē aī & itellectus in corpe particeps rōnis efficiē & rōni subiecta: neq; n. collocari aliter & habitare in corpe intellectus posset: nisi affectibus mediis necteret obligaretur q; alioq; ut diuinus Plato inqt impurū cū puro sociari & cōciliari nō posset. Dii inquit quō animā immortali origine pditā accæpissent: obduxere ei corpus mortale: qd' uti fieri posset utiq; immortalis forma in corpore mortali clauderet: texuerūt genus animæ alteq; fragile ac mortale. Nam uinculum id quo immortalis natura conglutinebatur mortali: ipsum quoq; haberi mortale oportuit: proinde corrupta mortali natura simul quoq; uinculum eius intercidit.

Quid Theophrastus de tribus intellectibus senserit. CAP. XXXIX.

PLane factuq; hoc loco me opæpciū arbitror si uerba Theophrasti de itellectu ptātis & agente pexuero. De intellectu itaq; ptātis hæc dicit. Quō itellectus inqt homini extrīsecus accedat: quōq; tāq̄ appositus inuectusq; sit: q̄rit' quēadmodū cōgenitus nobis dicat': demū q̄nā cōfirmatio naturaue eius sit. Certe id qd dī nihil actu eē itellectū ad ptātē oīa recte hactēus dī: q̄tenus & in sensu: nō tamē usq; eo ad uiuū resecāda res ē: neq; tā nihil actu pbādus: ut neq; ipem et sit. Calūnia hæc eēt & oīo cōtētiōi cauilloq; pxima: sed ita intelligēdū: ut ī animo talis q̄dā sui generis potētia sit p subiecto formaq; ac gremio: q̄lis in rebus materialibus facultas illa ē: q̄ cōstitutiōi eaq; & cōcretiōi susterniē. Porro qd dī mētē extrinsecus accedere: nō ita statuēdū ē: ut q uere appositus inuectusq; habeat': sed ut q statim ab ortu q̄si cōphēdere nos cōplectiq; soleat. Itē quoniā pacto res efficiūt intellectæ: & q̄lisnā ur passio ea: necesse. n. ē afficiat' animus & q̄si patiat': si pdire ac pueni re ad gestionē debet eadē rōne q̄ sensus. Sed quō sit incorporeus q fieri pōt ut patiat' aut imutetur a corpore. Vtrū itē ab illo: an ab ipso pncipiū eē putādū ē? Plane ipm pati uideri pōt ab illo ortū habet': nihil. n. ipm a se patit'. At uero cām pstare omniū actionū: hoc ē ut intelligat' uel nō intelligat' res: quēadmodū & ī sensu pspicit': utiq; ab ipso itellectu pficisci uidet'. Illud hercules pabsurdū forte sit itellectū q naturā refert materiæ: nihil eē ipm existet': sed tātū oīa cōplecti & cōtinere potētia: & reliq̄: q̄ lōgū eēt pseq. Quāuis aūt Theophrastus q̄nes has cōpēdioso ac festināti sermōe q̄si degustet: uerba qdē pauca: sed fœta tamē rez multaq; & magnaq; inculcat. Plena hæc difficultatū sunt: plena solutionū: q̄s obiter q̄si aliud agēs subiūgit: plena postremo cōtētiōis & discæptatiōis oīo ē. Atq; hæc ille in q̄nta pte naturaliū qōnū scripsit: hoc ē scdo libro de anima. Exqbus liquet Theophrastū de intellectu potētiæ eadē fere in dubitationē uocasse q̄ de intellectu quoq; agēte q̄runt': utrū de foris accedat: utrū cōgenitus habeat'. Difficultatū pterea ē quēadmodū de foris accedere & quēadmodū congenitus haberi pbet'. Iā sicut intellectū agētē ita intellectū potētiæ impatibilē asserit & abiunctum a corpore. Impatibilis inquit ē intellectus: aut si patibilis est alio more patibilis est q̄ cætera quæ pati dicuntur. Nam si pati intellectus putandus est: nō ita putādus ē ut patiēdo se moueat: motus. n. omnis inabsolutus impfectusq; est. Sed ita putandus ē pati: ut ad actū & pfectionē passione illa perueniat. Vlterius etiam progressus inquit. Sensus nō ē sine corpore: intellectus habet' abiunctus. Itē eo loco quo retractat ea quæ de intellectu agente definierat Aristoteles. Illud inquit cōsyderandū: quod uel in omni natura inuenias: duobus momentis singula contineri: quorum alterum pro materia & potētia sit: alterum uero pro causa & actore sumat': semper uero præstantius esse: quod agit q̄ quod patitur: & principium nobilius esse q̄ materiam oportet. Atque hæc quidem ille: quāquam confirmat: tamen reuocat in controuersiam: qualesnam duæ illæ sint naturæ: quibus ratio hominis atq; mens constat. Item priuatim qualenam id sit quod intellectui agenti subiicitur. Mixtum enim quodammodo & quasi concretum uideri animū nobis ex intellectu agente & intellectu potentiæ. Si igitur sociatus cōgenitusq; est qui mouet: statim ergo & semper mouet. Si uero posterius accedit quonam instrumēto: aut qua ratione absolutio hæc & generatio facta esse defenditur. Ac uidetur quidem carere genitu si incorruptus imortalisq; ē. Quom uero semper iuxtim assistens & proximus sit: cur nō semper mouet? aut unde nobis obliuio & hallucinatio accidit? An culpam habet permistio? Ex iis omnibus manifestum puto esse non præter rationem sentire qui dicant Aristotelem & Theophrastum existimasse: aliud esse itellectum patibilem & corruptilem: quem illi communem uocant & corpore non abiunctum: aliud totum id: qd' ex intellectu agente: & intellectu potentiæ componitur: quod & separatum a corpore: & incorruptilem & ingenitum statuunt. Atq; ita fieri ut partim duæ naturæ sint: partim una: nam & id quod ex duabus facultatibus forma & materia condit': unū esse itelligimus. Cæterum quærere: qd q̄q; de aīa senserit & loci & cu-

ræ alterius eſt. At quænam fuerit opinio Ariſtotelis: quæ Theophraſti: & quæ etiã num Platonis facile arbitror colligi poſſe ex uerbis iis: quæ ſupra de libris eorũ prõpſimus: prætexuimuſq;.

Primam actionem intellectus eſſe ſimplices terminos uerſari: deinde circa compoſitionem in qua iam ſit ueritas falſitas. CAP. XL.

ERgo intellectus potẽtiæ ſimul ac itellectũ agentẽ ceu ꝓpriam ſibi formã præhẽdit. Primũ xxi intelligit ſimplicia idiuiſibiliaq;: quæ i decem generibus cõtinẽtur: i qbus ueritas aut falſitas nulla uerſat: deide ultra progreſſus cõponit illa: cõnectitq;. Verbi gratia: Socrates inambulat: in quo iã ueritas aut falſitas põt conſiſtere. Cõponit ing hæc: nõ ut aceruum temerario congeſtu aut interiectu conſtituat: ſed ut quæ multa ſpſaq; ſunt: ad unitatem & coalitũ reuocet. Atq; ita cœtũ ſimplicium uocũ cõpræhẽſiõe & intellectiõe una cohibeat: ut illud: Xenocrates diſputat. Hic autẽ cõplexus & compoſitio notionũ uidetur ſimilis ei: quã Empedocles in conſtitutione membrorũ cecinit factam a cõcordia primum. Quẽadmodũ apud illum non oĩs compoſitio membrorũ conſtituit animal: ita apud nos nõ oĩs compoſitio notionum conſtituit ueritatẽ: ſed aliqua etiam cõpoſitio eſt: de qua mendaciũ exiſtit: ut ſi cõmenſuratio cõmittatur Diametro: erit mẽdacium & falſitas: ſi incõmenſuratio ueritas. Deide quemadmodum illic ex ſimplicibus membris animal ſimplex conficit: ita hic ex ſimplicibus terminis ſimplex propoſitio naſcitur.

Non modo in rebus: ſed in temporibus quoq; ueritatem aut falſitatem adeſſe. Item tempus non a ſenſu: ſed ab intellectu cognoſci. CAP. XLI.

IN iis quoq; ſimul intelligitur ratio tẽporis: quom res uel tãq; præteritæ genitæq;: uel tãq; fu xxii turæ & gignẽdæ noſcuntur. Et hercules præteriti & cõſequẽtis tẽporis agnitio ꝓpria itellectus ẽ & eius facultatis: quæ ſupior uiſis & imaginatiõe habet. Nã ſenſus & imaginatio exptes noticiæ tempoꝝ ſunt: pſertim præteriti ac futuri: nec. n. creari põt in aĩa aut uiſum aut ſenſum aliquod rei: quæ aut iã interciderit obſolueritq;: aut nondũ ſit orta: ſed qcqd icit imaginationem aut ſenſum tãq; inſtans præſenſq; icit: ita tẽporis ſenſus dũtaxat ad animum mẽtẽq; pertinet. Circa tẽpus quoq; ueritas & falſitas inoteſcit: nã hæc oratio Crœſus fuit: uera eſt: illa Crœſus eſt: falſa. Porro interim ita cõponimus: ut quod adeſt rei: adeſſe dicamus: nix excandida ẽ. Interim ita: ut quod adeſt: negemus adeſſe: nix nõ eſt cãdida. In quo quom talis cõpoſitio ſit: ut dicamus illud huic nõ adeſſe qđ adeſt: iuſtius ſit non cõpoſitionẽ cõplexionemue: ſed diuiſionẽ ſectionẽq;: ſiue etiã diſtractionem & præciſionẽ uocare. Nam & negatio diuulſioni & diuiſioni ſimillima eſt: & dedicatio ſiue affirmatio connexioni cõpoſitioniq;. Niſi forte nomen diuiſionis utriq; generi congruat: quot eas res: quas imaginatio a ſenſu cõfuſas inordinataſq; accipit: intellectus diſponit interſtiguit & diuidit: ſeorſum de Socrate enuntians: ſeorſum de inambulante cõſiderans: demũ ſeparatim efferrẽs: quæ ſeparata nõ ſunt: q̃q̃ retro quoq; ſimul ita diſcreuit: mox ad unitatẽ & cõcilium reuocat. Nã una oratio ſiue una conceptio ẽ: philoſophat aut deambulat Socrates: & ueritas itẽ ac falſitas in oratione quatenus una eſt continet. Vtrũq; igit põtificiũ ſolus intellectus obtinet: & q̃ multas notiões i unũ põt cõducere & cohiblr nectet: & q̃ noticiã tpis cũ reꝝ cognitiõe cõiũgit: quoꝝ neutrũ neq; imagiatiõi: neq; ſẽſibꝫ datũ.

Quotuplex ſit indiuiſile. Item intellectionem & tẽpus pari iure idiuiſilia & diuiſilia eſſe. Item intellectum per ſe in non tempore intelligere: ſed ex accidenti in tempore: & quid ſit eſſe ex accidenti diuiſile. CAP. XLII.

SImplex uero & idiuiduũ bipartito accipit: nã aut idiuiduũ ita ẽ: ut neq; potẽtiã neq; actum xxiii admittat: quo genere ſunt formæ imateriales & pũctus: aut ita ut potẽtiã tantũ nõ ẽt actũ agnoſcãt: q̃lis linea ẽ: & ꝓterea oĩs magnitudo. Ergo itellectus & tps id qđ ad itellectionẽ rerũ ſimꝫ adiũgit piliter diuidua & idiuidua ſũt. Quõ formæ imateriales cõphẽdũt utrũq; idiuiduũ ẽ & itellectus & tps. Quõ uero res potẽtia ſectiles & actu iſectiles noſcitãt: tũc itellectus iſecabilis actu ẽ: & itelligit iſecabili tpe. Nã lõgitudinẽ ceu genus unũ ſimul uniuerſã itelligit nõ ptẽ unã dimidio tpis: dimidio alterã: alioqn nõ eẽt lõgitudo una ſed duæ: ita itellectus nõ lõgitudinẽ ſed lõgitudines itelligeret. Qđ ſi lõgitudinẽ unã i lõgitudines duas diuelleret: diuelleret & tps. Eſt & gẽus ahđ idiuiſiliũ nõ q̃titate ij ſpẽ: q̃lis hõ uel Socrates ẽ: ábo. n. idiuiſilia ſpẽ ac forma dicũt. Nã neq; notio hoĩs diſtrahi aut ſecari ꝓterea i alias ſpẽs põt: ſed ſiq; põt ſecari: fortaſſe tãtũ põt i ſingularia: nec multo miꝰ Socratis notio. Hæc igit q̃ idiuiſilia ſpẽ ſunt: itelligit i diuiduo tpe & idiuidua itellectiõe. Nõ. n. ptẽ hãc Socratis dimidio tpis: illã dimidio altero apphẽdimus. Neq; itẽ more illo itelligũt res: quo efferunt a nobis uerba. Nã hoc mirabile i itellectu ẽ: audimus i tpe: itelligimus nõ i tpe: ſed mométo: qđ aut oĩo tps nõ ẽ: aut ſi ẽ: ptibus caret: nõ ſolũ uero itelligit iſectili tpe: ſed ẽt itellectiõe iſectili: nõ ita ut ſingulis ſyllabis hæreat: & ptẽ uocabuli pte itellectiõis abſouat: ſed ita ut q̃q̃ diuiduũ uocabulũ ẽ: indiuidua tamẽ cõphẽſio & itellectio ſit. Quod ſiqs cõtẽdat itellectionẽ eẽ diuiduã: facile cõcedemus: mõ itelligat diuiduã eẽ p accidẽs. Nõ. n. ſuapte natura diuidua ẽ: ſed culpa uocabuli: qđ cũ mora & ꝓductiõe uocis effert. Proide quõ uox oĩs nõ illico cũctiq;: ſed tracti & pticulati ædaĩ: cõtigit credẽ itelligẽtiã quoq; nõ mométo uniuerſimq;: ſed cũctãter & mẽbrati abſolui: quo fit ut ea res: q̃ p ſe iſectibilis ẽ: q̃q̃ difficile dictu uꝛ: q̃ſi deſcẽdat i rẽ diuiſilẽ ad eã: q̃ ſe & igeniũ ſuũ accõmodet. Rurſum pleraq; p accidẽs idiuiſilia ſunt: ideſt non ſuopte nutu: ſed propter id: per qđ intelliguntꝰ hoc modo confiniũm & collimiũm temporis. In quo animus intelligit per accidens indiuiduum & inſectile eſt: quia accidit tẽpori: cuius eſt extremum: & per quod ab itellectu cognoſcit. Niſi. n. annus: mẽſis dies: hora determiaret iũ-

ctum præſenſq; tps:momētum hoc indiuiduū ītelligi nullo mō poſſet·Huius rei ratio illa eſt:q; in oi/bus iis quæ ſecanť in partes:ineſt aliqd:qđ minimū & inſecabile eſt:& in oībus iis quæ cōdita concre/taq; ſunt:habeť aliqd ſimplex incōpoſitumq;.Quod qdem qcqd q̄lecūq; ē:neq; ſeparari pōt a rebus:q̄ bus ineſt:neq; ſeorſum ſubſiſtere q̄uis inſit.Sed neq; ſignificatia noīs pōt abiūgi a noīe:neq; ſine eo ītē pronūtiari:forte uero neq; intelligi qđē a quoq̄ ulla res pōt:niſi ſecū ipſe uocabulū intus affingat:ad qđ ſe īdētidē referat:quotiēs cogitaturus aliquid eſt. Et ſi uero hæc ita ſe habēt:ea tamē ītellectus uis ē:ut uoces & dictiōes:q̄ ſuopte īgenio ſecabiles & diuiduæ ſunt:īdiuiduas & īſecabiles utiq; accidēs faciat.

Omne cōtinuū īdiuiſiliter ītelligi:ſed & q̄titatē diſcretā quadātenus. CAP.XLIII.

RLane īdiuiſionē eandē habēt tps lōgitudo & oē continuū & id qđ facere poteſt ut longitu do ſit una:idē pōt facere ut unū ſit & tps & oē continuū.Nā unitas:ſecūdum quā dicimus ſtadiū eſſe unū:& diē unū:& mēſem unū:eadē ineſſe & longitudini:& tēpori uideť.Ea uni tas indiuidua eſt:& tamē ineſt diuiduis rebus.Eſt ſimplex & incōpoſita:& in duplicibus & compoſitis continetur :alioq; oīs q̄titas eſſet diſcreta:ideoq; nihil aliud eſſe q̄ numerus multitudoq; uideret.Nūc & illud fortiter affirmauerim multitudinē quoq; ipſam & numerū unitate aliqua cohi/beri & comprehēdi cōtīgere:ita nō mō continuæ q̄titati:ſed etiam diſcretæ unitas competet: nam bi/narius ternio:denarius multitudines ſunt unitatis acceſſu coercitæ.

Quēadmodum intelligātur pūcta & momēta & priuationes. CAP. XLIIII.

PRorro pūctus & momentū quō ſimplicia & indiuidua uocanť:nō eodem iure quo cætera appellationē illam ferunt.Eſt.n.aliqd qđ per ſe:& ſuapte natura indiuiduū eſt & incōpoſi/tum.At pūnctus & momentū non hoc mō indiuidua ſunt:ſed ex defectu & priuatione cō/tinui.Atq; ita intellectus cognoſcit illa definitq; non priuato adortu:aut directo in ea īcubi tu:qa nullā formā a ſe obtinent:cui poſſit incūbere:ſed ſequeſtrādo & præcidēdo dimēſum & magni/tudinē:atq; illa ipſa quorū limites extremi pūcta & momēta ſunt.Certe hoc genere cōueniunt intelle ctus & ſenſus:nā quēadmodū aliqua p ſe.i.quæ facie ſua pellunt:aliqua negatione priuationeq; ſentiū tur:per ſe:ut candor:lumē:uox:ſonus:priuatione:ut nigror opacitas:ſilētium:ita ſunt quædam: quæ ſua natura:quædā quæ aliena:qua careāt:ad intellectū ſui utantur:bonum a ſe intelligitur:malū non a ſe:ſed q; priuū inopſq; boni eſt.Huiuſmodi uidetur ſcitum illud apud Platonē de materia.Cognitio ī quit & uiſio:quæ de materia habeť nota atq; extranea ē:actus aūt notus tā in ītellectu:q̄ ī ſenſu. Is,p/ prie eſt:qui non de uultu & facie aliqua eius rei:quā cōtēplamur elicitur:ſed de forma illa qua priuať.

Potentiam & imperfectionē eē rationē q̄ intelliganť priuationes & malum.Item neq; deū : neq; intellectū agentem intelligere priuatiōes:ſed ſeipſos:ideoq; ueritates eſſe. CAP. XLV.

xxv ERgo quēadmodū ſi ſenſus non eſſet ea natura:ut poſſet modo ageť :modo nō agere:ſed ea ut ſemper ageret:nūq; accideret:ut aut oculus tenebras:aut aures ſilentium ſentirēt:ita ſi ī/tellectus non ita inſtitutus eſſet:ut aliquando ceſſare ab opera poſſet:neq; mala intelligēt: neq; in forma:neq; numero ſuo & perfectione carentia.Talis igitur intellectus potentiæ ē: ut cōtraria cōtrariis quodāmō ītelligat:agēdo.n.intelligūtur formæ potentia.i.non agendo nec intelli gendo formas:intelliguntur informia:contraria autē ſunt potentia & actus.Prohinc ſiqs intellectus ē ab omni potentia exolutus liberq;:is neq; malum neq; priuationem intelligit : qualis exterior intelle/ctus uideť.i.agens:& eo amplius cā rerum princeps.i.deus.Eſt.n.intellectus agēs a materia abiūctior: q̄ intellectus potentiæ:q̄obrem his ſemper intelligit id quod maxime eſt:& qđ maxīe forma exiſtit:& qđ longiſſime ab omni priuatione informitatæq; abeſt.Talis ipſemet eſt:ſeipſum ergo intelligit:atq; hic eſt:cuius ſubſtantiam merito actum uocauimus:& qui proprie ſeparatus eſt:& qui neq; illum q/dem innexum potentiæ continet:nec eo tamē imperfectior uideri debet:q̄ is qui contraria & priuatio nes intelligit.Non enim numero rerum quæ ſciuntur:perfectio:aut præſtantia corrogatur:ſed ponde re:nec qui plurima intelligit:idem etiam pluris eſt:ſed qui meliora nobiliora; nouerit.At uero intel/lectus & intelligibile in eo diſtincta non ſunt:quēadmodum in intellectu potentiæ : ſed intelligibilis eſt:qua intellectus:retroque intellectus:qua intelligibilis.Item ueritas alio modo in intellectu hoc ſpe/ctatur:alio in intellectu potentiæ.Intellectus enim agens ueritas ipſe eſt:quia non eo uerus efficiť:qđ alia:ſed quod ſe ipſum intelligit.Sed ītellectus noſter:ut qui ſimilitudinē illius prætenuem referat:ue ritatē ſimplicē non attingit:ſed eā q̄ obuerſa & oppoſita falſitati:atq; mēdacio ſit:qa neceſſe ē:ſi in affir matiōe ueritas fuerit:ī negatiōe hēri & cōtineri mēdaciū.Quo fit ut ueritati nr̄æ mixtū ſemp menda ciū ſit:ut quotiēs de ueritate iſtituiť mētio:ſimul quoq; de mēdacio cogitemus & q̄ſi admoneamur.

Quando & quemadmodum intellectus intelligendo fallatur. CAP. XLVI.

xxvi PLane intellectus quom qd ſimplicium tractat:ut quom formā eius:aut definitionem & ra tionem eſſentiæ ſpeculatur:nūq; mentitur:etiam ſi totam rem nō amplectiť.Nā & oculus quoad de albedīe ſola iudicat falli nō pōt ſi.Quod aſpectus id qđ albū iudicat:auſit Cleonē quoq; aut Platonē dicere:iā ſuos limites trāſilit:& ultra p̄ſcriptum quaſi periclitatur:eoq; ſenſus ſæpe numero & facillime collabuntur.Eodē modo intellectus paucies & raro errabilis aut nō ratus ē:qdiu in ipſa finitione & eēntia rerum ſiſtit:ut boni pulchri honeſti.At quom procedit ultra & conditiones annectit:ut ſi non modo bonū:ſed hoc bonū enuntiet:tunc externis aliena tribuit & confundit. Atq; hinc mēdacium frequens & plurimis error īciditur:ut ergo caueri hoc poſſit:ſola eēntia & forma ſpe ctanda eſt:& qđ materia & eius appendiculis uacet.Eſt.n.genus hoc rerum peculiare mētis:ac ſuum.

Quod in ſenſu uoluptas & dolor ẽ hoc ītellectu eſſe bonũ & malũ. itẽ quo mõ & quando tã ſenſus q̃ ītellectus pſequaſ aliqd aut fugiat. CAP. XLVII.

QVãquã uero lõge ſupior & excellẽtior ītellectus ẽ ſenſu: tamẽ multa ī utroq; paria & ſimilia xxvii
uiſitanſ. Nã quẽadmodũ actio ſenſus: neq; alteratio: neq; paſſio ẽ: neq; aũt motus oĩno ullus
quom motus oĩs, pgreſſio rei ſit: q̃ acceſſionẽ & cõſumationẽ deſyderet: actio ſenſus abſolu xxviii
ta ſemp pfectaq; habeaſ. Quãobrẽ aut motus eẽ nõ põt: aut ſi motus eſt: aliud genus ĩuehiſ motus: ita
cognitio aĩ habitũ obtinentis: neq; motus: neq; alteratio: neq; paſſio dici debet. Nã quẽadmodũ quom
ſcius aliqs, pmit ea q̃ ſcit: nõ ideo mouef: ſed agit: & actus iſte nõ eſt motus: qa & pfectæ rei eſt actus: &
ipſe pfectus eſt. Idẽ in ītellectu, pbandũ: actus. n. intellectus potẽtiæ generatio & pfectio q̃dã uideſ. Eſt
igiſ hoc ut dixi in ſenſu & ītellectu aſſimile: itẽ illud appetere & fugere: de quo ſed paulo altius ordiar:
Senſus aliq̃do ſolũ hoc adnũciat flauũ: aliquãdo adiicit dulce id eẽ qđ ſit flauũ: q̃ diu flauũ ſolũ ãnũciat:
neq; fugit neq; pſequiſ: ſimul uero adiicit dulce: q̃le mel eſt: aut amaꝝ: q̃le eſt fel: tũc aut pſequiſ aut fu
git. Idẽ in ītellectu cõperias: q̃diu ſolã definitionẽ & eſſentiã ſanitatis intelligit: neq; fugit: neq; pſequiſ:
ſimul uero nectit ſanitatẽ cũ bono: tũc pſequiſ. Quapp q̃tũ uoluptas penſat in ſenſu: tãtũ bonitas in ī
tellectu: & qđ ualet in ſenſu dolor: hoc põt in ītellectu malitia. Porro noticiã boni & mali ſenſus habere
nõ põt: ſed dolorifici & uoluptifici. Diſcretio aũt boni & mali ītellectui adiũcta eſt: q ut ſupra dixi ītelli
gendis rebus deſcriptionẽ tpis adhibet. Ac ſenſus qdẽ, p eodẽ habet uoluptatẽ & bonũ: doloreẽ itẽ & ma
lum: trahiſ ergo ſenſus ad uoluptatẽ: & refugit a dolore: hanc ſciſcit appetitq; illũ reprobat: ac repellit.
Cõtra ītellectus ſæpe trãſcẽdit iudiciũ ſenſus: & appetitiones eius cohercet: pindeq; aliud iudicat bonũ
eẽ: aliud uoluptariũ: & qđ titillet: itẽ: aliud malũ aliud qđ doloreẽ inurat. Quõ igiſ aĩæ ītellectuali allinãſ
q̃dã imagies: q̃ uiſa & phãtaſmata appellauimus: bonũ itẽ & malũ hoc polleat in mẽte: qđ ī ſenſu uolu
ptas & dolor: quotiẽs pte hac aĩ phãtaſma: aut uiſum cũ bonitate: aut malitia nectimus: totiẽs pſecutio
aut fuga ſuccedit, pſecutio ſimillia affirmatiõi ẽ: fuga negatiõi: & quẽadmodũ nõ põt ſẽſus ſine ſenſilibꝫ
pelli: ita neq; ītellectus is q aĩæ cõgenitus ẽ ſine uiſis & phãtaſmatibꝫ cieri. Nẽpe quõ aut petit id qđ aĩus
aut aſpnaſ: pceſſiſſe imagiatione oportet: q; ſiqs eſt ītellectus q nihil īdigus ſit ita ut neceſſe hẽat appete
re: neq; iualidus ibecilliſq;: ita ut ei p̃ metu fugiẽdũ ſit: huic nullus uſus phãtaſmatũ imaginationiſq; eſt

Quid differrat ſenſus a ſecũda cõcupiſcentia & intellectus a uolũtate. Item eãdem eſſe po
tentiam quæ pſecutionem dictet & fugam. CAP. XLVIII.

PLane appetitio ſenſus cõcupiſcẽtia & deſideriũ diciſ. Appetitio ītellectus uoluntas. Ad cõcu xxix
piſcẽtiã illecebra & uoluptas. Ad uoluntatẽ bonitas pertinet. Ac ſubiecto qdẽ idẽ ẽ ſenſus &
appetitio eius: ſed rõne cogitationeq; diſcrepãt. Eodẽ mõ ītellectus & uoluntas ſubiecto idẽ
ſunt: ſed diuortio eſſentiæ & definitionis euariant. Sed nec diuerſa uis eſt: qua perſequimur
ab ea qua fugimus: ita neq; uiciſſim a ſe: neq; ab intellectu ſenſuue diſcernunſ: ſed una potentia eſt: quæ
perſecutionem dictat & fugam: una quæ uult & non uult. Nã & hæc quæ uidentur auerſiones eſſe: atq;
fugæ appetitiones quædã ſunt. Quõ enim quis fugit: hoc ipſo deſyderat quod appetit fugere: & quom
non uult hoc ipſo uult: q; cupit uitare quæ reprobat.

Intellectum mouere: tam p̃ſente q̃ abſente ſenſu. item intellectum actiuum non ſpecula
tum mouere. CAP. XLIX.

QVod autem ſæpe cõmemoratum nobis eſt: denuo repetendum uidetur: quẽadmodũ ſenſus xxx
formas rerum in ſimulacris ſenſilibus ſeruat: ita ītellectus in phãtaſmatibus continet: & in
phantaſmatibus itẽ intelligit: euenit aũt ut intellectus æq̃liter moueat & excitet appetitũ tã
abiuncto ſenſu: q̃ iũcto. Sola. n. opinatio ea: q̃ aliqd: de quo cogitamus bonũ eẽ: aut malũ cre xxxi
dimus: facit ut dignũ id pſecutione cautiõeue ſit. Quãobrẽ ſiue ſubiecta res oculis habeaſ: quã nobis ī
ſeſtã fugiendãq; ſuſpicamur: ſiue nõ habeaſ: ſed ſola cogitatiõe opinioneq; noxia iudiceſ: cõtinuo aĩus
fugã arripit & tanq̃ deteſtabilem cauet. Atq; hoc ītellectus eius officiũ eſt quẽ practicum ideſt actiuum
& adminiſtratiuum appellãt. Hic enim appetitum percit allicitq;: atqui conſpectiuus cõtemplatiuuſq;
dicitur nihil mouet: ſed ipſo rei intellectu & æſtimatione contentus eſt. Prorſus quemadmodum uo
luptas & dolor ſe habent ad ſenſum: & quemadmodũ bonum & malum ad ipſum intellectum actiuũ:
ita ſe habet ad ſpectatiuum ueritas & mendacium. Veritas ẽ uice boni: mendaciũ malo ad, pportionẽ re
ſponder. Intereſt quot ueritas & mendaciũ impromiſcuæ & abſolutæ res ſunt: bonum & uoluptas ad
aliquid referunſ: eſt enim bonũ alicui bonũ: & uoluptas alicui uoluptas.

Mathematica intelligi citra materiam abſq; mendatio. CAP. L.

PRorro aliter intelliguntur ea quæ per ſe intelligibilia ſunt: aliter ea quæ de abiunctione ma xxxy
teriæ nomen accipiũt: lineã dico & planitiẽ: & id genus cætera: quæ in Geometria tractanſ.
Quãq̃. n. hæc pro marginibus ac terminis corporibus naturalibus ſunt: ītelliguntſ tamen a
corporibus naturalibus ſeparata. Exempli gratia: ſi ſimitatẽ a naſo p̃cidere ītellectus poſſet
aut ab ea carne: ī qua ſimitas ẽ: ītelligeret ſeorſum a naſo: qđ cõſiſtere ſine naſo nõ poteſt. Verũ hoc ī ſi
mitate fieri nullo pacto quit: ,pterea q; ī definitiõe ſimitatis cõtineſ & cõpræhẽdiſ naſus. Eſt enim
ſimitas naſi cauitas. At deuexũ & curuũ linea recta & flexa triangulũ & quadrangulũ ītelligi ſeparatim
a corporibus poſſunt: ẽt ſi ſeparatim nõ ſubſiſtũt. Huius rei ea cauſa ẽ: q; mathematicæ res q̃ris a cor
poribus naturalibus ſecretæ nõ ſint: tamẽ ī ratione & definitione ſua materiã nõ teſtanſ. Quare ītelle
ctus ea q̃ actu ſeparata nõ ſunt: apud ſe tãq̃ apud ſequeſtrẽ uideſ deponere ad ſolã quãtitatẽ ſpectãdã: in

quo opere neq; usus corporis naturalis ē:neq; affectionū hærētiū corpori ī eo qđ naturale est:q̄les sunt caliditas:frigiditas:humiditas:siccitas : sed in cōtēplationē solū spatia ipsa mera inaniaq; & cōfinia corporū adhibent. Ex eo cōfit ut Geometria & Arithmetica ex oi cœtu disciplinarū:q̄ ad Mathesim pertinent:abesse a materia naturali lōgissime uideant:utpote in qbus demōstrationes ꝓbationesq; sine aliq̄ materiæ mētione ꝓcedāt:quāobrē neq; suppetias de sensu desyderāt:qa neq; materiā ullā requirūt. At in cæteris Astronomia. Musica. Perspecti ua:q̄q̄ & hæ conant remouere materiā atq; sensum:nō tamē æq; id possunt:sed a sensu proficiscuntur:& in sensum etiam desinunt. In hūc modum abstracta huius generis intelliguntur.

xxxvi

Vtrū & quēadmodū substātiæ sepatæ ītelligant ab ītellectu potētiæ. CAP. LI.

NVnc illud quærendū:utrū res simpliciter separatas & ꝓrsus materiæ sordibus uacuas & absolutas ītelligere aīus possit:q; in corpore est & a magnitudine nō abiunctus. Quāuisq; alius locus sit ad hoc demōstrādū docendūq; seruatus:tī & nūc quoq; attīgēdū id puto. Videbat sane cōsentaneū:sicut diuinus ille sepatusq; aīus q ītellectus agēs uocat nullā ītelligit natura iū formarū:ppea q potētia liber ē:& ipfectiōe:q̄ priuatiōes solēt cognosci:atq; hoc nō ignobilitatis: sed nobilitatis potius & p̄stātiæ argumētū ē:nāq; nec mori pōt aut occidēre:nec tamē eo uilior iis ē q̄ possūt occidere:ergo quēadmodū ītellectus agēs nihil ītelligit materiale qđ sit:ueriſimile:ac fere cōsequēs uidebat:ut ītellectus materialis nihil ītelligeret earū rerū:quæ ꝓrsus a materia separatæ essent. Tamē cōtra est:uidet. n. intellectus materialis ēt facultate hac prædītus ꝓculdubio:ut res penitus abiunctas materia possīt cōprænendere:nā qui naturas materiales ītelligit incernendo & amoliēdo materiā:longe facilius ītelligat necesse ē q̄ p se abstracta dispendiū huius opæ nobis remittūt:non. n. eo inferior ītellectus potētiæ ē ītellectu agēte:q; genera īmaterialia hic nō attīgat:ille attingat:sed eo q; hic nō semp attingit nec semp intelligit: ille semp attingit & semper intelligit. Et hæc olim nobis sæpius & diligentius scrutanda recuperandaq; sunt.

xxxvii

Repetitio eorū quæ hactenus dicta de aīo sunt: quēadmoū sit oēs res:& quēadmodū aīa dicatur esse forma formarum. CAP. LII.

NVnc ea q̄ usq; huc de aīa diximus capitulatim recēseri placet. Aīa q̄dātenus oīa est:oīa porro aut sensilia:aut ītelligibilia sunt:scīa q̄ actu sit nihil ē aliud q̄ ipsæ res scitæ:& sensus similiter q sit ī actu nihil ē aliud q̄ ipsa sēsilia. Quæ uero sit huius rō q̄q̄ supius affati docuimus:tamē

38

est:q̄obrē mō addi aliqd uelimus. Res q̄dā potētia sunt:q̄dā actu habent:anima igit illas res & formas q̄s accipit:partim actu:parti potētia cōtinet:quotiēs sensus aut intellectus in habitu est:nō itē in opa:tū potētia euadit illa:q̄ cōtinet:quom uero in operā ꝓcedit & cōmētat:tū refert actu illa q̄ cōmētat. Ēteni res q̄ta est:forma ipsa ē:materia uero nō essentiat:sed generatiōis potius & ipsius ut ita dixerim:fieri autor & cā est. Diffluūt obiter corpa & dispēdium assidue faciūt:qđ qdē opa & maleficio materiæ accidit: siqua stāt qescūtue:totū id debet formæ accæptū referri. Recte igit dictū uidet:animā eē oīa:q̄do nulla res est:cuius formā aut sensu aut mente nō usurpet. Inde sumit ut aīa cū oībus formis eadē fiat: nō tamen cū materia earū & mole:nec. n. lapis in aīa ē:neq; ignis:neq; terra:ita relinq̄t:ut aīam effici formas rerū dūtaxat dicamus. Neq; uero illud obstat q; si ita sit:rō rationi:& forma formæ misceri cōnectiq; uideat: quādoqdē ad īstar manus habet:manus. n. īstrm sup oīa instra est:uti p quā instrōrū oīum usus cōstet. Eodē mō aīam dicere formā formarū par est:qa reliquæ formæ p aīam cognoscunt:nō solū uero recte dicit. aīam esse oīa:ppea q formas oīum cognitiōe complectit:sed ēt ppea q materiæ formas exibet:& uultus īponit. Ipsa. n. aīa est:q̄ materiā rudem significatiōe & impſſione formarū insignit:nam & uiuacitas oīs & uigor q plurimus in materia cernit:ab anima uidet ortū habere. Atq; hoc in aīalibus qdem cōspicuum incōtrouersumq; est:sed in plātis & elementis obscurius.

xxxix

Nihil sciri aut intelligi posse nisi uia sensuū. itē quēadmodū uisa & phātasmata intelligendo fingant formenturq;. CAP. LIII.

PRorro iis qbus uidet nulla res esse a magnitudine & a sensu remota:cōsequēs est:ut formas intelligibiles in sensibus eē cōtineriq; fateant. Talia sunt ea q̄ abstractu cōstāt:& mathematica nūcupant. Item ea q̄ sensiliū habitus:aut affectiones dicunt:atq; hæc posteriora penitissime indita īmersa & obligata materiæ sunt:oīa igit pendēt a materia sensili. Cuius rei firmissimū argumentū ē:q; q iā inde ab ortu cæcus surdusq; fuerit nō pōt Geometriā cōdiscere:qa circulū triāgulū:quadrantale animo cōcipe aut p̄sentire cōpos nō est:sed feruidū:algidum dulce:amarū:odorulentum:obolidum:atq; hæc quoq; iō:qa sentiunt. Intellectus quoq; unitatis & binarii:postremo numeri omnis de sensilibus uenit. Quāobrē quotiēs hoc genus rerū speculat:meditaturq; aīus:necessario sibi uisa q̄dā & similitudines cōfingit:ad q̄ dum cogitat subinde se cōuertit:sunt. n. uisa & phantasmata sensilibus rebus persimilia:p̄terq̄ q; materiā abdicāt.

Aliud eē ipsa uisa seu phātasmata ad ꝓpositiōes:q̄ de phātāsmatibus cōponunt. CAP. LIIII.

SAne ea q̄ in cōpositione & cōplexu loquēdi serieq; nosc unt apertissime a spectris & phantasmatibus differūt:nā diei & lucis phātasmata semp eadē in aīa sunt. Nexus & cōplexionis earū multiplex ratio formaq; est:ut si dies est lux est uel dies est & lux est:uel dies est lux nō est:uel esto dies & esto lux:q̄ qdem cōstructiones coniūctiōesq; cū inter se uicissim euariant tum etiam a phantasmatibus discrepant. Item incōpositiōe ueritas & mendacium uersant:in uisis & imaginibus non uersantur:

Differentiã eſſe inter phãtaſma reꝝ & notionem ſiue cõcæptum. CAP. LV.

QEd q̃ro primæ ac ſimplices notiões quæ a uiſis & phãtaſmatibus diſtẽt? An notiões phantaſmata qdẽ nõ ſunt: ſed cõſiſtere tamẽ ſine ꝓphãtaſmatibꝫ neq̃ũt: fieri ẽt certe nõ põt: ut idẽ ſi notio Socratis & ſpectrũ eius ſiue phantaſma: ſed phãtaſma ẽ ĩpreſſio & ueſtigiũ ſenſus: & q̃ſi uibex e uerbere inuſtus. Inuſtionẽ & paſſionẽ in ſenſu nõ ꝓprie accipi uolumus: ſed eo mõ: quo ſupra expoſitũ plurimis locis demõſtratũꝫ eſt. At notio eſt actus & operatio animi ĩ ſubiecto phãtaſmate. Hũc in modum intellectus multifariam phãtaſmatibus utit̃: ꝓpoſitiones. n. q̃s de phãtaſmatibus cõficit: ꝑ caſus articuloſꝫ alterno implexu & ſerie ac diſpoſitione multiformi cõuariat.

De aĩa motrice ſecus locum. item quæſtio utrum plures partes habeantur aĩæ q̃ tres illæ quas Plato exiſtimauit. CAP. LVI.

QVoniã uero aĩaliũ aĩa ſũmas uires qbus deſcribit̃: duas habet iudicãdi unã: hoc eſt ĩtelligẽdi xl
diſſentiẽdiꝫ: alterã mouẽdi: hoc eſt locũ e loco mutãdi. Ad ea q̃ de intellectu ac ſenſu dicũt̃ abũdãter expoſitũ eſt. Proximũ uidet̃ ut qdnã id ſit qđ aĩal mouet: deinceps aggrediamur exqrere: utrũ certa pars aĩæ: q̃ a cæteris ptibus abiũcta magnitudine & ſubiecto. i. diſcluſa loco & diſtricta regionaliter habeat̃: aut q̃ rõne tãtũ cogitatiõeꝫ ſeq̃ſtret̃: an potius aĩa uniuerſa: & ſi certa ps mouet xli
utrũ alia ab iis ſit q̃ uulgatæ iactatæꝫ ſunt: rõnabilis irritabilis concupiſcibilis: an ex iis aliq̃: nã uel ĩ hoc multa q̃ſtio eſt: utrũ aĩa ptibus cõſtet: q̃ locis & intercapedinibus diſtẽt: an uiribus & poteſtatibus: q̃ in eodẽ ſubiecto rõne definitiõeꝫ diſcernãt̃: quẽadmodũ in pomo candor: odor: & dulcor. Qđ ſi plures in aĩa ptes finxeris ſuccedit illa dubitatio: quiſnã eaꝝ numerus ſit: & utrũ tres tãtũmõ ut aliq̃ arbitrãt̃: an plures. Et hercules ſi qs ad ea diſcrimĩa aĩaduertat qbus rõ aĩoſitas & cupiditas mutuo differũt: ĩ partes ĩnumerabiles aĩam cõſcindet. Videt̃. n. aliæ itẽ particulæ q̃, pculdubio ãplius q̃ illæ tres diſtẽt: nã uis nutricula: q̃ & aĩalibus & ſatis ac ſtirpibus ineſt cõis: aliq̃to plus a tribus iis differt: q̃ ipſæ ĩter ſe tres. Eo dẽ mõ & ps ſenſaria: qppe quã neꝫ rõnabilẽ: neꝫ penitus irrõnabilem poſſis putare: nã q̃tenus ſenſiliũ geneꝝ differẽtias iudicat: & occaſio q̃dã & tãq̃ gradus efficit̃ ad aĩum rõnẽꝫ ꝓmouendã: uideri põt illa tenus rõnis & intelligẽtiæ ꝓticeps: q̃tenus uero adiũcta eſt aĩalibus brutis & rõne uacãtibus utiꝫ noſe hoc irrõnabilis & bruta exiſtimari põt. Præterea nõ ſenſus demũ: ſed ẽt uirtus imaginaria uidet̃ a ꝑtibus iis diuerſa & differẽs rõne. Q out ſi tres tãtũ ꝑtes aĩæ haberent̃: neceſſe eẽt imaginariã aut in rõnabilẽ: aut in cupiditatẽ aut in excãdeſcẽtiã reducer̃. Ad hæc appetẽdi uĩ: q̃ rõne: potẽtia: munere: ĩterſtitio xlii
inſigni a reliqs ſeiungãt̃ unã e tribus ptibus cenſeri cõtingeret: alioqn ſubabſurda atꝫ obtuſa res ẽ ꝑci dere ac diuellere appetitũ: qđ faciũt q particionẽ illã Platonis trimẽbrẽ ꝓbant: quãdoqdem nõ mõ in parte irrõnabili cupiditas & iracũdia cõtinet̃: quoꝝ utrũꝫ appetitus eſt. ſed ẽt in rõnabili uolũtas: quæ item appetitus mentis iudicat̃. Quãobrẽ facultas hæc diſtrahenda nõ erat: ſed tanq̃ ſui generis potẽtia incolumis ſeruãda & ſeorſum cum cæteris partibus in numerum redigenda.

Vim altericem eſſe cãm animalibus inceſſus & motus. CAP. LVII.

SEd reddeamus unde abſceſſimus agitemuſꝫ iã pede collato: quidnã illud ſit qđ mouet aĩal xliii
ꝑ locũ? Nã auctio & minutio unde ſint cõſtat. Diximus. n. ꝓueniꝛ motus eos a ꝓcreabili & altrice potẽtia. Spiratio uero & reſpiratio: ſonus itẽ & uigilia qbus cãis oriãt̃ alio loco monſtrabit̃: ſunt. n. & hæc qbus aĩal alteraſcit moueturꝫ. Nũc qđ ꝓpoſuimus tractãdũ qdnã ſit cãæ quãobrẽ aĩalia moueãt̃ ĩgrediãturꝫ. Sane uegetalis aĩa hoc nõ facit ipſa: nã motus localis iceſſuſꝫ xliiii
ad finẽ aliquẽ agit̃: itẽ cũ imaginatiõe: ꝓſecutiõe: uel fuga: utiꝫ ĩ iis: q̃ ultro ſpõteꝫ: nõ ui coacta ſe mouẽt: at rõ nutriẽs ꝓrſus imaginatiõe uacat & qđ cõſequẽs ẽ appetitiõe. Oĩs. n. appetitio a ſenſu imaginatiõeꝫ naſcit̃: quãuiſꝫ aĩalia quotiẽs cibũ & alimoniã appetũt localẽ motũ iſtituãt: ut ea quoꝝ idiget ꝓſequãt̃ & capiãt: nõ tamẽ ex eo accipi debet: nutricẽ uirtutẽ idẽ eẽ qđ appetitũ. Cuius rei ſigno. i. & qdẽ certiſſimo: q ĩ ſtirpibus alũna uis cernit̃: appetitus nõ cernit̃: eoꝫ fit: ut ĩ iis neꝫ ſenſus: neꝫ imagiatio poſſit exiſtere. Quod ſi ĩ aĩa uegetãte uis eẽt: q̃ ſecũdũ locũ moueret: fuiſſet neceſſe ut natura plãtis aliqd iſtrumentũ dediſſet: quo talem motũ exigerẽt. Nihil. n. opibus naturæ fruſtra uiceꝫ fortuita iũgit̃.

Vim ſenſualem non eſſe cãm motus animaliũ localis. CAP. LVIII.

SEd neꝫ uis ſenſualis eſt: id quod ita mouet: quõ pleraqꝫ aĩalia ſint: quæ ſenſum obtinẽt: nec xlv
tamẽ mouent̃ ob locũ: ꝓinde hæc ſi uim mouentẽ habuiſſent: temere habuiſſent. Natura uero utrũꝫ adeꝫ deteſtari & abhominari uidet̃: neu qd ſupfluo adiiciat: & neu ex neceſſariis aliqd relinquat. Læſa: laceſſita: orbata: & mutila ſemp excipio. Aĩalia aũt illa quæ uitam ſtabilẽ & ſellulariã exigũt: nec mouent̃ loco: nõ ideo mãca defectaue ſunt. Quod qdẽ facile ꝓbatur argumento: qa ꝓlætaria ſunt: & ſimile ſibi progenerãt: præterea & auctant̃: & minuunt̃.

Aĩam in qua iraſcentia: & cupiditas cõtinet̃: nõ eſſe cãm motus localis. CAP. LIX.

QAeteꝝ neꝫ rationalis portio. i. intellectus põt id eſſe: qđ moueat: quõ. n. duplex intellectus xlvi
ſit cõtemplatiuus hic: actiuus ille. Primũ cõtẽplatiuus nõ poteſt mouere: quia de rebus agẽdis gerẽdiſue nihil ĩtelligit: q̃ fugiẽda: q̃ ſequẽda ſint nõ cognoſcit: motus ãt is: quo de q̃rimus: aut ſeq̃ndo aut fugiẽdo abſoluit̃. Deide nec actiuus id põt: quis. n. agẽdis rebus admiſtrãdiſꝫ præſit: nõ tamen autor: aut opifex eius motus ẽ: quia ſæpe accidit: ut qd id qđ dignũ intelligit fuga nõ fugiat: uerbi gra terræmotum aut trucem & mãmãſuem belluam. Vt enim contremiſcat cor: & inhorreſcãt pili: uix hæreat faucibus: eſt tamen quãdo in timore hoc nõ arripit̃ fuga: ſed ueſtigio immoto & habitu rigente conſiſtit̃. Solet item contingere ut quõ aliqd illectat uoluptatꝫ aĩum ẽt ſi q̃

particula corporis cõmoueri ſuſcalpiq; uideat: interim tamen qeſcas:& eodẽ i loco permaneas. Huius rei ratio illa eſt:q; aius terrifica & mulcebria nõ ſolum cõſiderat: quõ inſtant futuraue ſunt:præſertim humanus:ſed aliquãdo etiam quo ſunt præterita. Moueri uero ad ea:quæ ſint præterita & exoleta qui
xlvii poſſumus? Ita concludit intelligentiã nõ eſſe cãm aialium inceſſus:imo frequẽter uſu uenit: ut rõ qdẽ fugã pſecutionẽue iperet:nec tamen cõſilio rõnis ſtemus:ſed ea ſubiugũ miſſã cõcupiſcentiã: ac libidi/ nẽ ſequamur:qđ incõtinentes faciũt. Ergo neq; intellectus neq; ſcientia ingreſſum aialibus miniſtrat. Idẽ fere i alio genere uideris: medicus aliquãdo nõ curat:eques non ſemp eqtat:& tamen uterq; artẽ ſuã callet:ille medicinalem:hic equeſtrem:q̃ſi motũ geſtionemq; alia ratio nõ ars aut ſciencia faciat.

xlviii Aiam in qua iraſcẽtia:& cupiditas cõtinet:nõ eſſe cãm motus localis. CAP. LX.

Ræterea neq; cupiditas:neq; iracũdia cauſam habent motus localis:nã cõtinentes q̃q̃ obira ſcant:aut cõcupiũt:tamẽ rõne pſuaſi:cõfirmatiq; reuocant ad frugem:& uitio abſtinẽt.

Intellectũ actiuũ & appetitũ iunctim cãm eſſe animaliũ motus. item q̃ differentia ſit iter intellectum actiuum & ſpectatiuum. CAP. LXI.

Eliquum eſt duo hæc eẽ quæ moueant intellectũ & appetitũ:hoc loco noie intellectus ima ginationem quoq; cõpræhenſam uelim. Nã hoies pte plurima imaginatione potius q̃ diſci plina:aut iudicio regunt:cætera uero animantia imaginatione ſola exigũt: q; bruta ſunt & caret prudẽtia:q̃re fit ut i iis uicem intelligentiæ imaginatio præbeat. Equidẽ quotiens ĩtel/
xlix lectũ dicemus cãm eẽ ꝓgreſſiõis & motus:de actuoſo illo ſiue actiuo & adminiſtratiuo accipiendum præfamur:q; gratia alicuius finis cõſyderat & cõſultat. Diſtat hic a ſpeculatiuo diſcrimine hoc:qđ & ia/ ctatũ uulgatũq; eſt:q; ſi ſpeculatiuo finis ẽ iſpectio ſola:actiuo præter inſpectiõem appetitio & pſecutio opis. Plane ĩtentio & ꝓpoſitũ:ita.n.appellauerim:qđ ſcopos dicit:id aũt ẽ quo ſtudiũ mentis tenet col limatq;:& cui cõſpectio & appetitio q̃ſi inhiat:principiũ actiui intellectus ẽ:quõ.n.de quo q̃ agẽdo gerẽ doue cogitamus:oia ad finẽ illũ referimus:ultimũq; id in qđ nouiſſimo pueniẽt cõſyderatione:& i quo ſiſtunt:q; deliberãt:quẽadmodũ conſequi intentionem & ꝓpoſitũ queãt principiũ actiõis & opæ ẽ. Itẽ e cõtrario finis & terminus actiõis principiũ ẽ inſectionis:& id unde cœpit diſceptatio. Sũma igit rõ ẽ e duobus iis appetitu & noticia actiua cõciliari cãm unã ꝓgreſſiõis aialiũ & inceſſus. Quapp utrũq; ap petiti finis gratia ẽ:nã & cognitio actiua q̃ndo mouet cõcupitæ rei gra mouet:ideoq; ſine appetitu mo uere nõ põt:quandoqdẽ appetita res & appetitio inuicẽ referuntur:atq; reſpondẽt.

Vnũ & idẽ genus eẽ qđ ĩtelligit & appetit:de quo orit localis motus. CAP. LXII.

l Ergo unũ eſt id qđ appetit:& unũ qđ mouet ex appetitu:neq;.n.ut duæ cãæ ĩtellectus & ap/ petitus mouẽt:qa nulla ſpẽs generi ſuo opponit ut altera:in intellectu aũt appetitus ut ſpẽs cõtinet:uolũtas.n.appetitus ĩtellectualis ẽ. Quot ſi duæ res eẽnt ĩtellectus & appetitus: q̃rũ utraq; ſeorſum moueret:haberet alia q̃dã uis cõis:cuius participatu intellectus & appetitus aial mouerẽt & igredi facerẽt:uerbi gra:tã bipes q̃ q̃drupes incedũt:nõ q̃ bipes hoc: illud q̃drupes ẽ:ſed q̃ in cõi cõueniũt:qđ eſt pedes hre. Nũc hoc neceſſariũ nõ eſt:qa intellectus ſine appetitu mouet nõ põt dictũ eſt.n.uolũtatem appetitũ eſſe mentis. Cõtra appetitus põt ſine ĩtellectu:quom cõſtet iracũdiã & cupidinem appetitus eſſe:qbus plerũq; homines ducunt rõne domita:aut retro poſita. Qđ ut dixi incõ tinentes euidenter oſtendunt:q; quom qđ & melius ſalutarius eſt uideãt ꝓbentq;:tamen in deterius:ac fœdius uergunt. Rectus igit intellectus oĩs eſt:appetitus nõ omnis rectus: neq; aũt oĩs imaginatio:q̃q̃ imaginationem in loco intellectum uocauimus.

De appetibili. item de quo appetibili intelligamus & de quo nõ. CAP. LXIII

li Vãobrẽ ſemp mouet appetibilis res:appetibilis res eſt:aut q̃ re ab ſe bona ſit:aut q̃ bona ui/ deat:intellectũ mouet id qđ uere bonũ eſt:cupidinẽ & iracundiã id qđ bonũ uidet:&.n.uo luptas tũc bonum uidet:quom libido ad aliqd illecta inflãmataq; rapit. Cæteq; nõ ẽ bonũ ciet appetitũ:nã & ſũmũ bonũ:aut ſi qđ ſimpliciter & ꝓpetuo bonũ eſt:q̃le fortaſſe id oĩbus rebus cõmuniter cupitũ & deſyderatũ habet:nõ mouet:aut pellit:niſi alia rõne:q̃ q̃ nũc agit:de quo no bis alia inſtitutiõe dicet:nũc nõ id qđ in uniuerſum appetibile eſt q̃rimus:ſed id qđ cãm ſingularem ac ꝓcipuã obtinet q̃obrẽ aial ꝓgrediat:q̃le bonũ particulare eſt:& q̃le naturã eã habet:ut mõ ſit:mõ nõ ſit non qđ ſemp abſoluteq; & oĩbus bonum:ſed qđ & aliqãdo: & ad aliqd:& alicui bonum ſit.

Appetitũ inter potẽtias aiæ cõnumerãdum eẽ. item quẽadmodum unus appetitus ſit & actus tres. item cõtrarios appetitus in homine repiri & cur reperiant. CAP. LXIIII.

lii Lanũ arbitror factũ potẽtiã aiæ quã appetitũ ſiue petitionẽ uocamo cãm eẽ igreſſiõis & mo tus. Quare & hæc ptãs referẽda i ordinẽ eſt cæteraq; ptiũ aiæ ad exẽplũ altricũlæ: ſenſoriæ: cõtẽplatiuæ: deliberatiuæ. His ut dixi adiiciẽda uis appetẽtis ẽ:de q̃ ſupra ſermonẽ habuĩus Plus.n.hæc differũt inter ſe:q̃ ira & cõcupiſcẽtia:aut potẽtiæ a qbus affectiões hæ ꝓdeũt: quo fit ut nõ triplex aĩus ſit:ut qdã finxerũt:ſed lõge nũeroſior fuſiorq;. Sed reuertamur ad pẽſum. Vna igit ptãs eſt q̃ aial ob locũ mouet:quã ſæpenũero appetitionẽ appellitauimus:atq; hoc ueq; ſiue rõ pſſit: ſiue libido aut iracũdia. Quẽadmodũ.n.nihil obſtat:quo minus potẽtiã ſentiẽdi unã dicamus:q̃uis ſenſus qnq; cõ tineat:ita nihil uetat unã uim eẽ q̃ appetit:q̃uis ſe in tris actus diffundat. Hinc euenit pte plurima ut ap
liii petitus in nobis pugnãtes & cõtrarios ſentiamus:quotiens rõ cupiditatibus: aut iracũdiæ obuiam it. Atq; hoc in iis tãtum animalibus põt cõtingere:q̃ intellectum & noticiã tpis habẽt:potiſſimũq; in ho/ mine. Nam hõ p ſe tẽpus ſentit:cætera ex accidenti:utpote q̃ non ipſius tpis ſenſum ꝓprie habeant:ſed

motionis & paſſiõis eius:quã tpe aliquo accæperũt.Cõſeqntis porro tpis nullus iis ſenſus ieſt: ppea q̃ nihil pati poſſunt ab iis q̃ ſint futura:niſi forte formicas apeſq̃ & cætera id genus:q̃ alimenta in hiemẽ reponũt: pſpicere in futuꝝ putemus:ſed ut dixi ſolus hõ p̃uidet de longinquo & ſpectat retro:qa ſolus mẽte itellectuq̃ p̃ditus ẽ:quo prius & poſterius nũeret:nihil.n.aliud tps eſt q̃ digeſtio prioris & poſterioris i numeꝝ:unde iterpres Ariſtotelis Alexãder motus eſt credere:tps ab hoie creari:q̃ſi nihil aliud tps eẽt q̃ hois nuda cogitatio & mera expũctio ſupputatioq̃:& cui nulla i re cõfirmatio & ſoliditas:aut euidẽtia reſpõderet:q̃ tamẽ neq̃uera ſunt:neq̃ cõſentanea iis q̃ Ariſtoteles uolumĩe q̃rto auſcultatoriæ iſtitutiõis ꝓdidit:ſed ut dixi:quotiẽs rõ cupiditati aduerſa eſt:totiẽs appetitus cõtrarii attollunt: quoꝝ alter qa reſpicit futuꝝ & cõſeqns tps obſiſtit ac renitit uicio:alter qa p̃ſens lætabile attendit:nec ſpectat a tergo qđ iminet:dat ſceleri manus & p̃ceps agit. Eſt.n.hoc ingenium uoluptatis eius q̃ ſenſus titillat: ut quom p̃ſens eſt ſi de futuro nõ cogites ſummũ bonũ abſolutũq̃ uideat.

Plures numero appetitus haberi.item plura appetibilia.item admotum aialium localem neceſſaria eſſe quattuor. CAP. LXV.

Et igit una ea q̃ mouet hoc ẽ appetitus:eſt ẽt unũ id qđ p̃cedit laceſſitq̃.i.appetibile:atq̃ hoc liiii a ſe mouet:nec mouet:q̃uis imaginatiõe ab aialibꝫ itellectuue capiat: ſed ad numeꝝ. Plura ſũt ea q̃ mouẽt:hoc ẽ appetitus plures:& plura appetibilia nũero ſũt. Itaq̃ tria ſine q̃bus moueri aialia ſecũdũ locũ nõ poſſunt:imo uero q̃ttuor:ẽ id qđ mouet:ẽ id quo mouet:ẽ id qđ mouet. Dixi q̃ttuor:qa id qđ mouet in duo genera ſcindit:alteꝝ ẽ ita mouẽs ut ſit tamẽ imobile ut bonũ agẽdũ: alteꝝ ẽ ita mouẽs ut nihilominus obiter moueat:ut appetitus. Mouet.n.aialia hæc uis:ſed ipa identidẽ mouet a bono. Nã motus ſecũdũ locũ nihil aliud eſt q̃ appetitus prõptus euidẽſq̃:quoniã uero motus huius primordiũ ortuſq̃ nõ ad appetitũ ſed ad bonũ agẽdũ refert:euenit qđ dicius:ut appetitũ mouet & moueri neceſſe ſit. Sũt igit duo hæc ut dixi q̃ mouẽt:tertiũ qđ tãtum mouet ipm aial ẽ:qđ igredit & uagat:q̃rtũ id quo appetitus mouet:machinamẽtũ iſtrumẽtũq̃ ẽ:qđ ancillat pſeruitq̃ motui:atq̃ hoc corporeũ ſit oportet. De quo q̃uis in cõmẽtariis:i q̃bus de opibus aiæ corpori cõibus agit diligẽtiſſime diſputãdum ſit:nõ tamen abre fuerit hoc quoq̃ loco ſummatim:ac breuiter attigiſſe.

De anima motrice ſecus locum.item q̃ſtio utrum plures pates habeant animæ q̃ tres illæ quas Plato exiſtimauit. CAP. LXVI.

Illam ergo machinã:q̃ utit appetitus ad motũ in ea pte corpis ſtatui neceſſe ẽ:i q̃ uſum prĩ lv cipii atq̃ exitus p̃ſtet eodẽ ſubiecto:ſed ratione nõ eandẽ. Talis eſt locus circiter cor: ẽ enim initiũ ſex differẽtiaꝝ ſecũdũ q̃s moueri aialia cernimus:ultro:citro:dextrorſum:leuorſum: ſurſum: deorſum. Plane ad greſſum duobus imotis & ſtabilibus principiis opus ẽ uno exteriore & cõſpicuo: cui aial innitẽs & q̃ſi icubans moueat:altero interno & cõdito:circa qđ tũ dextra:tũ leua corpis uicibus remiſſa & abducta reciprocẽt. Quod i turberculis uertebriſq̃ ad cõmiſſuras ſuffragiũ & trãſitus oſſiũ i acetabulis cernit:nã circa fibulã ſtantẽ & imobilẽ copulæ & gibberi ceu coxẽdices cõmeãt altereno relatu: ois.n.aialiũ motus pulſu tractuq̃ agit:nã iceſſus eoꝝ ſiniſtris dextriſq̃ ptibus mõ porrectis:mõ cõductis abſoluit:hoc uero nihil aliud ẽ:q̃ pulſus & tractus. Quẽadmodũ igit in ipo meditullio globi cardinẽ collocãus: unde curuatura uolubilitatis ſuæ initiũ capiat:ita i animali neceſſe eſt aliquid medio loco fixũ:atq̃ immobile contineri:ſecus quod & a quo motus partium orianf.

Imaginationẽ eẽ ubi ſit appetitus. itẽ imaginationẽ rõnalẽ ad ſolũ hoiem ptinef. itẽ aliqd eſſe ceu mẽſurã p quã itellectus iudicat & ſeligit melius qđ eſt. CAP. LXVII.

Plane ut diximus aial q̃ appetẽs ẽ ipſum ſe mouet. Appetẽs uero eſſe nõ poteſt citra imaginationẽ. imaginatio ois aut ad ſenſum ptinet:aut ad rõnẽ. Ea q̃ ad ſenſum ptiet:cõis eſt aĩanti lvi bus oĩbus. Ea q̃ ad rõnẽ ſpectat ſolius hois ꝓpria eſt:nã extimatio & collatio phantaſmatum in ſolo hoie pſpicit:hoc eſt ſolus hõ ſelectiõem habet eoꝝ:q̃ cogitat: nec põt munus hoc alterius facultatis eẽ:q̃ rõnalis. Quõ uero duobus ꝓpoſitis utꝝ ſeligẽdũ ſit quærius:neceſſe ẽ:ut una aliq̃ mẽſu lvii ra utrũq̃ pẽſemus:propterea q̃ id qđ præſtãtius ſit uolumus noſſe:quẽadmodũq̃ quõ qs doceri uult e duabus quantitatibus utra ſit maior:utit certa & conſtituta menſura: puta palmo uel cubito: ita in phãtaſmatis adhibere præſcriptũ qđ oportet:uerbi gra:lætabile aut utile loco menſuræ:ad quã ſe referant:q̃ inuenire &capere qđ cõducibilius e duobus ſit conantur. Non.n.ſimul occurit atq̃ incidit aliqd quod allubeſcat:continuo ut pecudes trahimur:ſed nectimus & cõferimus inuicẽ multa:ſi hoc ſi illud Rurſum hoc &ex pluribus cõcluſione inducta unũ reponimus:quãobrẽ appetitus mutoꝝ ut quẽ imaginatio bruta & ſimplex extimulet:opinione & iudicio deficit:quia ratiocinari & commentari nõ poſſunt:hominis uero appetitus ambigit:nã & cũ opiniõe &ſine opinione põt cõtingef. Quare i nobis nõ ois appetitus eſt uoluntas ſed cõtra ois uoluntas appetitus eſt:porro in hoie interim mouet appetitus irrõalis rõnalẽ:iteri e diuerſo:mouet uero ſẽp appetitus uehemẽtior & ualidior debiliorẽ lãguidioreq̃ nõ ita ut debilior ſuũ motũ deſerat:ſed ita ut a ualidiore attollat rapiaturq̃:id qđ de globis cœleſtibus docent aſtronomi. Nam ſphera quæ ambitũ cœli ultimum coercet:& quæ aplanes ideſt inerrabilis rataq̃ appellat q̃q̃ orbes planetarum pernicitate cõuerſiõis & uelocitate præcellat: nõ tamen proprium eoꝝ & naturalem curſum itercipit:quem leuũ & contrariũ mundo agunt ſed ſeruato iis motu indigena ſecũ aufert tranſuerſos in dextrã. Sane in mũdo ſemp is motus uincit:q natura eminẽtior & nobilior eſt:qualis qui extimo cœlo debet:in homine uero accidit:q̃ndo id qđ natura ſuperius & p̃ſtantius eſt a ſuppari & inferiori uincat:qđ quidẽ ut ſæpe memoraui icõtinẽtes expiri uident:atq̃ tunc motus

tres ſpectāt in hoīe:duo q̄ ad duas appetitiōes ptineāt:tertius q̄ ab utraq; appetitiōe raptu illo cōficit.

Aīalibus ipfectis ipfectā imaginationē & appetitionē adeſſe p q̄s mouent. CAP. LXVIII.

SEd quō aīalia ēt ipfecta moueri ſcdm locū cōtīgat ut muſcas ut uermes & ſimilia iis pluſcula:q̄ oīo carēt appetitu:hoꝝ motus ad quā cām referimus? Aut ſi & hæc appetūt:q; ſine imaginatiōe poſſunt hoc facere? Dixīus.n.ſupra huic generi aīantiū imaginādi uim tributā nō fuiſſe. Quāobrē dubitari pōt cū ī his quoq; ſigna q̄dā uoluptatis & doloris appeāt:quōq; ubi uoluptas ē ibi & cupiditas ſit:ubi āt cupiditas ibi & appetitū & imaginationē eē oporteat:cur nos retro ne gauerimus imaginationē iis adeē:an quēadmodū motus hoꝝ īdiſtictus īterm īatuſq; ē:ita & imaginationē īdiſtinctā & īterminatā dari iis oportet:ut imaginationē q̄dē hr̄e uideāt:ſed īexplanatā & pinde cōfuſā:ut ſenſum quē inabſolutū ipfectū indefinitūq; poſſidēt:& de hoc in tātū q̄ſiſſe & ſoluiſſe ſat ſit.

Quemadmodū uniuerſalis & particularis ꝓpoſitio moueat. CAP. LXIX.

lviii CAetꝝ quō duplex exiſtimatio ſiue apꝓhēſio habeat uniuerſaliū hæc:altera ſingulariū:prior huiuſmōi ē:oī philoſopho hōeſte uiuēdū:poſterior hæc: philoſopho ſum:q̄ro utra illaꝝ impet motū:ꝑticularis an generalis an utraq;. Dicēdū utrāq;:ſed ita ut hæc q̄ſcēdo ſtādoq; moueat:illa īmīnēdo iſtādoq; actioni:rō ea:q; cōcluſio ſecūdū particularem nectit hoc mō: mihi igit honeſte uiuendū:atq; ita ſtatim ſequit motus niſi qd obuariet ſufflaminetue.

Aīam altricē ineē oībus uiris.itē tactū eē ī aliqbus ubi reliq ſenſus nō ſint nō e cōtrario.item terroſa a cognitione & ſenſu altera eē.item q̄ ex uno elemēto cōſtāt uacua eſſe ſenſu. CAP. LXX.

lxix ANimā nutriētē neceſſe eſt oē aīal hēat qd̄ generaſcit & occidit:atq; hæc potētia ſtati ab ortu iūcta:q̄diu ꝓtrahit uita:edurat:ſeruaturq;:oē.n. qd̄ gignit ſimulac genitū eſt creationē minutionēq; patit:hoc aūt ſine nutricatiōe & altione haud ſit:itaq; nutricē aīam in oībus q̄ augeant & minuāt eē neceſſe eſt:ſenſualē nō ē neceſſe:qd̄ nobis radices & plātæ declarāt:qbus

lx quō nullus ſenſus adſit:tamē nulli dubiū eſt aleſcere eas:augeri:diminui: & ut altiore orſu de hoc agat ſenſus oēs neceſſario tactus anteit:nā cæteri ſenſus opē tactus reqrūt:tactus ſine cæteris ſenſib; ſibi ſufficit. Plane qd̄ ex ſimplici corpe exiſtit:aut finitimo & ꝓpinquo ſimplicibus:ſenſum tactus hr̄e nō pōt Tactus.n.in mediocritate q̄litatū tactiliū cōſiſtit:q̄ uero carēt tactu:reliquos itidem ſenſus deſyderāt: quapp natura ſenſum plātis negauit:qa corpa eaꝝ q; ꝓxima ſimplicibus ſunt:craſſiora erāt:q̄ ut poſſēt ſubtilitatē ſentiēdi admittere. Nec itē formæ ī iis recipi ſine materia poterāt:tū obtēpatura eaꝝ īmoderatā:tū ob plurimā portionē terrenā:qd̄ elemētū īter oīa ieptiſſimū & alieniſſimū a ſenſu & cognitiōe eſt:cuius rei ꝑiculū ītra nos gerimus ut ſæpe dixi:nā in nobis q̄ ptes terratiores ſunt: eaſdē inſenſibiles brutaſq; cōtinemus. Quot ſi animatū ſit:qd̄ ex ſimplici elemēto cōſtet:eadē rōne ſenſu omni uacat.

Quāobrem ꝑfectis animalibus neceſſarii ſenſus ſint & quāobrē cœleſtibus animalibus non ſint neceſſarii:neq; plantis. CAP. LXXI.

AC ſenſus qdē neceſſarius nō tantū animatis:ſed aīalibus ē:neq; tamē cūctis: ſed animalibus quæ gradiant ꝑfectaq; ſint:neq; hoc adhuc ſatis:ſed addēdū ē genitis & caducis. Hæc igit quæ ſenſu participāt:qa nec uictus iis ex obuio ē:nec elemētis alunt:ut ſata & quæ gignūt: ac uiuiſcūt e terra:a longe petāt cibos neceſſe ē:qbus uitam tueant. Hoc quo pacto ſine oculis ſine auditu & cætero ſenſu contingeret. Niſi eminus præſenſicularent ꝑſequi ſalutaria:uitare noxia qui poſſent profecto neq; puncto qdē tēporis ſupereſſet iis uita:niſi præminiſtrarēt ſenſus & tanq̄ de ſpecula longe ante renūtiarēt:& q̄ appetere atq; adire & q̄ declinare cauereq; oporteret. Quāobrē temere ac ludibrio natura tot & tātas aīaliū formas feciſſet:niſi ſuppetias & p̄ſidia cōparaſſet:qbus quodq; ad finē ſuū puenire poſſet. Finis uero ſuus cuiq; & cōueniēs ītelligit ꝓcreat aīal:q̄le ipm qd̄ ꝓcreat ē. Plātis qdē & aīantibus:q; ſede uaga nō ſunt:ſuus finis fere adiūctus īnumeratoq; ē:nec lōge petit:ſed tāq̄ e ſinu ꝓmit:q̄ſi copias habeāt ītorſum ad oē munus & functionē paratas:nā & nutriūt & generāt & generā:tnullo extrīſecus q̄ſito:ſed plāe ſe ipſis & opibus ſuis uſa:nec.n. pabuli captādi gr̄a neceſſe habēt uagari:ſed anne xū & cōiunctū ferētes citra oēm motū naturæ ſuæ neceſſitatē explēt. At aīalia qbus icedēdi facultas adeſt:& quæ alimoniā ꝓcul uenāt ſenſu carere nō poterāt:q prior ēt q̄ mēs ac cæteræ aī potentiæ haberet:quāuis.n.nulla ps aī p̄ſtātior mente ſit:tamen ali ac uiuere nō eſt opus mentis ſed guſtus & tactus.

lxi Hæc uidet ratio quāobrē natura aīalibus his ſenſum cōceſſerit:nā aīalibus qbuſdā quæ mouēt ī loco & quæ īgenita & īmortalia ſeculis oībus ſunt ratio ſentiēdi neceſſaria eē nō pōt:cauſa eadē quā modo reddidimus. Quia uidelicet natura nihil fortuito fruſtraue p̄ſertim in tātis rebus cōmittit: ſed oīa aut gr̄a alicuius agit:aut ut ꝓgreſſiōes & appēdiculas eoꝝ:q̄ gr̄a alicuius molit:q̄les ſunt pili ſubālares & ī qbuſdā corpis ptibus & uerrucæ. Aīalibus uero:q̄ neq; orta neq; interitura unq̄ ſunt:nullus haberi ſenſuū pōt:neq; p̄rīcipaliter neq; ut ꝓgreſſionū. Ac p̄mū alimēto iis nō ē opus de quo fere ne ꝺtrouerſia q dē ē:deīde nec ſenſu:ſi.n.ſenſū haberēt pp alteꝝ duoꝝ hr̄e uiderent:aut qa uberius & cōmodius id aīæ eoꝝ eēt:aut qa melius & locupletius copi neutꝝ hoꝝ poſſumus tueri:nā neq; aīa melius cōiūctiōe ſenſus intelligit:īmo deterius quō iis ipedimēto potius atq; oneri ſit futurus:neq; poteſt oſtēdi quēadmodū corpus cœleſte acceſſiōe ſenſuū ornatius & opulentius redderet. Ex iis conſtat animātem naturam utraq; ſui parte extrema ſine ſenſu exigere:extremas ptes naturam cœli & plātas accipīus: q̄q̄ alia rōne

lxii cœlo:alia plantis ſenſus negati. Plantis:quia præ ignobilitate & craſſamento naturæ partem hanc nec ꝓmereri:nec cape potuerūt. Cœlo:qa eminētiore ordīe dignatiōeq; hēbat q̄ ut ad hūc uſū deſcēderet: Iā in eo ſenſus utriq; generi ſuperuacaneus uidebat q; neutrū paſtiōe foras accerſita cōquiſitaue indige

bat. Plãtæ: qa ꝓxima ut dixi atq; obuiã ſortirẽt. Cœlũ qa nullo mõ paſci neceſſe haberet. Cætera aĩaliũ turba quæ intra hos limites continẽt ſiue perfectoꝝ: ſiue imperfectorũ: ſit quia ortum & ĩteritũ agnoſcit: præterq; loca & ſedes mutat: carere ſenſu non põt: cuius procuratione copias ad uictum & ad uitã ſibi ſuppediret. Horum uero corpora ex ſimplici elemento non conſtant: ſed mixtione primorum cõtrariorum æquabili: ita ut temperamentum exeat ad ſenſum tactus idoneum atq; molle.

Quãobrẽ tactus aĩali neceſſarius ſit: & quia plantæ nec tactu utunt̃ nec guſtu: & qa ſenſus cæteri per exterius internuntiũ ſentiant. CAP. LXXII. lxiii

RVrſum alio capite tactus maxime neceſſariũ aĩali uidet̃: nã quõ animal animatũ ſit corpus & neceſſe ei ſit ꝓxima corpora cõtingẽt: nimirum oportuit muniri tactus ſolertia: quo ſalubria & cõducibilia diſcernere ab iis poſſet: quæ aut ꝓnitiem: aut detrimẽtum afferẽt: alioqn ſeruare uitã non ſit: neq; enim opinor ad ſaluté animantiũ tuendã tactus is ſufficit quo ſe tãgunt inanima: ſed is qui iudicat & cognoſcit ea q̃ tangit. Plane certũ eſt reliquos ſenſus per quiddã extremũ abſolui: tactum per carnẽ: aut per id qđ ad carnem proportione æmula referat̃: quãobrẽ niſi dignoſceret ea quæ prodeſſent ab iis quæ officerẽt: qui poſſet aut hæc adipiſci aut illa effugere? qđ diſcerniculum ſimulac aĩali eripit̃ ſaluari & cõſeruari nõ põt. Tãgunt quoq; alimentũ ſuũ ſtirpes: ſed tactus is ſimillimus tactui inanimaliũ eſt. Adhærent enim plantæ ſtatu imutabili: neq; mouẽt̃ loco: proinde nec utunt̃ guſtu: nã nequicq̃ incaſſum q̃uterent̃: ſi nihilominus uitare infeſtos ſapores non poſſent. Eacã eſt q̃obrẽ facile cõmori atq; occidere ſoleant: quia. ſ. iniurias tactiliũ geneꝝ: quibus ſemper expoſitæ oportunæq; ſunt: repellere ac cauere nõ poſſunt. Aĩalia uero priuſquã cibũ deuorẽt periclitãt̃ guſtu: ob lxiiii id tactus illis maxime neceſſarius fuit: ẽ enim guſtus ceu qdã tactus: quia guſtus alimenti ſenſus eſt: oẽ alimentũ corpus cõtingibile eſt: nã corpus corpi cibo & paſtui eſt. Sonus aũt color & odor neq; alunt: neq; augent: neq; diminuunt: ſunt enim animali tactus & guſtus ꝓneceſſarii. Clarum ẽ etiam nullũ eẽ animal: cui deſit tactus ſiue perfectum ſiue imperfectũ id ſit. Nã ea quæ cũ genere plantarũ & aĩalium ambigũt: hoc eſt quæ uident̃ inter aĩalia & plãtas mediã quandã ſui generis ſpetiem obtinere: eatenus animalia habent̃: quatenus tactu pollent: reliqui ſenſus nõ ꝓp eoꝝ uſum: ſed quaſi ad locupletioré no tam uident̃ perfectis aĩalibus donati: nã ut tueri ſe quæant ac munire cõtra mala quæ ĩgruant: anteq̃ accedant & aſſiſtant ad caput: neceſſe eſt de longinquo præſentire poſſint atq; proſpicere. Itaq; infenſa pernitioraq; uidebunt̃: auxilio fugæ amollientur a ſe: quæ uero ſalutaria & commoda comparebunt perſecutione continuationeq; nãciſcentur. Huic officio & ſpeculæ uiſus auditus & olfactus præfecti: lxv nam ſenſus rerum per medium aliquid inuehitur: a medio mouetur cieturq; animal. Hoc autem non mouet ultra. Sed quemadmodum in rebus inter quas diſtributus aliquis motus huiuſmodi eſt: ut pellantur ab aliis & ſubinde alias pellant: neceſſe eſt prima res pellat: nec pellatur: poſtrema & diuerſo pellatur: nec pellat: intermediæ quæ modo plures: modo pauciores ſunt & pellant̃ & pellant. Ita in ſenſu aĩalium fit & ꝓinde in oĩ alteratione: ꝓterq̃ q; alteratio immobili & qeſcente illo qđ alterat longe penetrat in ſubiectum morigeꝝ atq; molle: ut ſi anulum in ceram alte miſeris uſq; illuc mouebit̃ & ſigillũ recipiet in ꝓfundum: at lapis q; p̃rigidus ẽ: nullo mõ mouebit̃: ẽt ſi ex ſummis uiribus ĩcubueris: aqua uero longe lateq; peruadet̃: ita ut cælatura impreſſioq; ꝓ eam facile cõpareat. Aer quoq; plurimũ ſolet moueri & quoſcũq; mores pati: mõ ad numi ꝓmaneat & integer: atq; ĩcolumis ſit: q̃obrem rectius nos de ratione aſpectus q̃ q; reflexionem cauſant̃. Sunt. n. qui radios tueris noſtri mediis oculi ꝓfacto egreſſoſq; ſpiſſitudie offenſa reſultare ꝓ ibus angulis ad facies ſuas reduces: atq; uiſũ cõtingere aritbrẽt̃. Vero ſimilius. n. eſt ut aer affici a figura & a coloribus dicat̃: quoad unus ĩfractuſq; maneat: q̃lis ĩ leui cõplana toq; eſt: tũ deĩde ita affectus offectuſq; uiſum imitus icere: nõ aliter q̃ ſi ad ſinẽ ceræ p̃ſſura ſuccederet.

Nullum aĩal ortus occaſuſq; participes ex uno elemẽto cõſtitui. Itẽ quẽadmodũ cœleſtia aĩalia cognoſcant res ſenſiles ſine ſenſu. CAP. XXIII.

SEd redeamus ad id unde hic nobis ſermo ortus ẽ: aĩalium q̃ gignunt̃ corpa nõ ſunt ſimpla lxvi Simplum uoco: qđ ex aliquo triũ hoꝝ cõſtet: igni: aere: aqua: nã diuĩa & cœleſtia hoc loco p̃fata laude mittimus. Simplum igit̃ eẽ nõ põt aĩalium corpus: qa ſenſus tactus ex uno elemento nõ cõſiſtit: ſed mixtione: cõfuſioneq; oĩum: nam fundamẽta cæteroꝝ ſenſuũ: q̃ diximus ex ſimplicibus elemẽtis coalita: uiſum: auditum: olfactũ ex aqua uel aere: q̃q̃ tangunt: nõ tamẽ ſentiũt tãgẽdo ſed ĩtermediũ qdẽ corpus tãgũt: qđ ad talẽ uſum miniſteriũq; ſenſibus iungit̃: nec id ſentiũt: qđ tãgunt ſed ſenſilia: q̃ formas & imagines ſuas in mediũ cõtulerũt. Nõ idẽ in ſenſu tactus: ſed is neceſſario tãgit tactilia: & tãgẽdo ſentit ea q̃ tãgit: unde id noĩs huic ſenſui ĩpoſitum. Ex hac rõne ſeqtur & neceſſariũ eſt fateri: ut ſi tactũ eẽ oĩbus oportet: nec põt ex aliquo triũ ſimplicium cõfici: nullũ ſit aĩalis corpus qđ ex ullo triũ illoꝝ exiſtat. Dices fortaſſe cõſtabit e terra? At primũ eadẽ rõ in terra eſt: q̃ ĩ cæteris elemẽtis deinde tactus in mediocritate oĩum cõtrarietatũ cõtingibiliũ poſitus eſt: frigiditatis: caliditatis: ſicciditatis: humiditatis: q̃ ſimplicibus pricipiis cõtinent̃: ex. n: oĩbus q̃ſi tempatus modificatuſq; ẽ: quoꝝ ſenſus erat futurus: alioqn terra a ſe elemẽtoꝝ oĩum erat brutiſſima & ĩgenio ſentiẽdi aduerſa: cuius rei ĩdicium illud frequẽter ſuggeſſimus: q; partes illæ in nobis priuæ ſenſu habent̃ q̃ ſortis glebulẽtioris & terroſioris ſint: q̃ ratio in plãtis quoq; ẽ. Nullũ igit̃ aĩalis corpus ſimplum uidet̃: qđ qdem de genito & mortali accipiendum eſt: cui ſenſum tactus neceſſarium eẽ ad uitam oſtẽdimus: nam diuinis animalibus in uanum additus fuiſſet: qa uindicata interitu ſunt & ſpacio uniformi ferunt̃ inceſſabili & ſempiterno meatu. Sed neq; guſtus iis ineſt: neque uiſus: neq; auditus: neq; odoratus: quia illic neque ſapor:

neq̄ aer: neq̄ color ſit:ſi.n.colores:aut ſapores cognoſcerẽt: certe alicuius gratia cognoſceꝛ uiderenꝛ:at finis hic nuſquã cõparet.Cæterũ aliud genus aĩalis putare id oportet longe optimatius & exuperãtius: ac forte cognoſcens qdẽ ſenſilia:ſed alia rõne:q̄ ſenſu:ideſt illa:q̄ cauſæ generãtes effecta & euẽta ſua cognoſcũt.Ac nos qdẽ haud diſſimulãter cœleſtia hæc aĩalia eẽ dicius: & nobiliora : q̄ ut ſenſum reqrãt: Sed ſua cuiq̄ exiſtimatio ſit: & iis quæ ignea eſſe: & iis qui paſci hæc uolũt:q̄q̄ ſcire cupio:quẽadmodũ ali poſſint ſine guſtu:aut guſtare ſine tactu:aut tangere ſi conſtant ſimplici elemento.

Tactũ attingere animalis uitam eſſentiaq̄ cæteros ſenſus ad cultũ & ornatũ adiũctos .Itẽ quæ tactũ corrumpũt uniuerſo animali abolitionem afferre. CAP. LXXIIII.

lxvii

Stigiꝛ tactus unus neceſſario nobis tributus:quo fit ut aĩalia ſimulatq̄ hoc ſenſu deficiunꝛ uita deficiant: nã neq̄ aĩal cõſiſtere põt ſine tactu:neq̄ tactus itẽ ſine animali eẽ : ſed & prius ſenſus eſt tactus ineſtq̄ in aĩali:qua animal eſt.Proinde ſuperlationes reliquoꝝ ſenſiliũ non extingunt aĩal totũ:ſed ſenſum tamtũmodo:ut imodicus ſplẽdor aſpectũ:uehemens ſtrepitus auditũ: grauis odor olfactũ. Quod ſi exanimatos quoſdã ſolo tonitrus fragore accæpimus:id neq̄ fragori:neq̄ tonitruo aſcribendum eſt:ſed aeri qui cõcuſſus plaga ingenti quocũq̄ decumbit uulnerat atq̄ interficit.Nec color item aĩal conſternat:ſed metus quẽ color aliqs horrificus icuſſerit.Pari modo nec odor corrumpit:ſed quod mouetur ab odore.Nec ſapor itidem ut ſapor interimit:ſed eo q̄ partes

lxviii

quaſdã capitales pricipaleſq̄ tangit:& tangendo ificiendoq̄ uitalitati exitiũ parit.At ſuperantiæ geneꝝ contingibilium nõ ex accidenti:ſed a ſe abolitionem & pernitiem afferunt:nam & calor:algor:durities & ſimilia:iis cætera ſi ualidiora incurrãt:conſentire cogũt uniuerſum animal:& ægritudini acumbere demumq̄ intermori.Nec hercule immerito:quõ enim in quoq̄ ſenſu demens & prævalidum ſenſile inſtrumentum ſenſus ſui corrũpat:inſtrumentũ aũt tactus non certa parte corporis ſedẽ habuerit:ſed per carnẽ uniuerſam & p totũ aĩal fuſum ſparſumq̄ ſit:maxima rõẽ ut corpore corrupto uniuerſum animal corrumpaꝛ.Diximus autẽ ſupra ſolo tactu potuiſſe uitã conſtare:cæteros ſenſus non ad eſſentiã:ſed ad ornatũ fere & meliorẽ notã eſſentiæ inditos.Quãobrem ſublatis reliquis ſenſibus auferetur ornatus & opulentia:ſed ſtabit aĩal:ſublato tactu ipſam neceſſe eſt aĩalis conſtitutiõem & eſſentiã tolli. Primũ uiſus aĩali iunctus nõ ut ſit aĩal:ſed ut uitã in humore:aut ĩ aere exigat:aut ĩ p̄lucido aliquo corpore.Deinde additus guſtus ut iocundũ alimentũ ab iniocundo ſecernat:hoc ut fugiat: illud ut ſciſcat: nã ut ueſceꝛ animal ſola uis altrix quocunq̄ ſucco eſculentoq̄ ſatiſſacere potuiſſet:quod in plantis iã cerniꝛ.Tum auditus præſtitus ut ipſi ab alio indiceꝛ qd.Poſtremo lingua adhibita ad gemina opera & ad percæptus ſaporum & ad uocis officium.

TABVLA IN LIBROS THEMISTII DE ANIMA.

De utilitate & p̄ſtantia ſcĩæ de aĩa. Cap. i.
De difficultate ſciẽtiæ de anima & definitionis. Cap.ii.
De q̄ſtionibus ptinẽtibus ad ſubſtantiã aĩæ cognoſcẽdã: & q̄ ſint in definitione aĩæ adhibenda. Cap.iii
Vtrũ una definitio uniuerſalis ſit omnibus animis quærenda:an ſingulæ ſingulis generibus accomodãdæ. Cap.iiii.
Vtrũ in anmali uno multæ animæ cõtineanꝛ:an una tantũ:quæ tamẽ diuerſis partibus:ac uiribus cõſtet. Cap.v.
Vtrũ de membris prius q̄ de ĩtegritate agendũ ſit:& de actibus q̄ de mẽbris & p̄tib⁹:& de ſubiectis q̄ de actibus. Cap.vi.
Accidentia cognita conferre ad cognoſcendã naturam ſubſtantiæ. Cap.vii.
Perquirendũ eſſe: utrũ oẽs affectiones ſint cõmunes aĩæ & corpi: an alteræ alterius ꝓpriæ peculiareſq̄ habeãꝛ. Cap.viii.
Aĩæ definitionẽ eſſe cũ materia cõiungenda : & qd ſit definitio phyſica & dialetica:& quæ ſcientiæ: q̄bus modis definiant. Cap.ix.
De ſententiis ueterũ de anima & de opinione Democriti. Cap.x.
De opinione quorundam Pythagoreorum de anima. Cap.xi.
De opinione Empedoclis & opre.Thimæi ſiue Platonis in Timæo. Cap.xii.
De opinionibus multorum:qui de aĩa male ſenſerunt. Cap.xiii.
De opinione Thaletis Alcmeõis & aliorum. Cap.xiiii.
Epylogus generis:q̄ oẽs uno ex tribus aĩam definierũt:aut motu:aut cõgnitiõe:aut tenuitate:ideſt ĩcorporeo. Cap.xv.
Generaliter cõtra oẽs:q̄ putãt aĩam eẽ corpus mouens & motũ. Cap.xvi.
Contra Theophraſtũ: q̄ rationes Ariſtotelis repræhenderat. Cap.xvii.
Sentire & intelligere nec motus eſſe nec animæ motus. Cap.xviii.
Si motus ſit eſſentia aĩæ:futurum ut aĩa mouendo ſe pereat. Cap.xix.
Specialiter contra Thimæum:ſiue Platonem. Cap.xx.
Item contra eundẽ. Cap.xxi.
Animã non ĩmigrare cuilibet corpori contra antiquos:qui nihil de corpore dixerunt. Cap.xxii.
Animã non eſſe harmoniam: & de aĩa mundi.& utrũ anima noſtra ſit uita potius q̄ aĩa appellitanda. Cap.xxiii.
Animã nõ moueri:ſed corpus p aĩam: & qd̄ corpus mouꝛ p animã dupliciter:ideſt p aĩam aq̄ & ad quã. Cap.xxiiii.
Vtrum aĩa ĩtelligẽdo cõtẽplãdoq̄ mo/

ueaē:& dubitatiões ſup uerbis illis Ariſtotelis ubi dicit ītellectus nobis ut ſubſtātiā quādā accidere. Cap.xxv.
Contra Xenocratem dicētem aīam eē numerum ſe ipſum mouentem. Cap.xxvi.
Contra Andronicū dicentē Ariſtotelis uerba cōtra Xenocratē nō ītelligi Cap.xxvii.
Contra eos qui dicunt animam ex elementis eſſe coalitam. Cap.xxviii.
Contra Empedoclem dicentem: ſimilia cognoſci ſimilibus:& tamē ſimilia a ſimilibus pati non poſſe. Cap.xxix.
Veteres neq; de uniuerſa aīa:neq; de hūana perfecte loquutos. Cap.xxx.
Supfluo uideri aliqbus aīam ex utroq; cōtrario cōcretam eē:ſufficiat enī alterū quia eadē rō pollet ī cōtraria. Cap.xxxi.
Animam non eſſe per omnia corpora inuectam & fuſam. Cap.xxxii.
Veteres de aīa nihil bene dixiſſe. Cap.xxxiii.
Cōtra Platonem qui partes animæ diſcludebat locis. Cap.xxxiiii.
Plantas & ſtirpes ſine dubio aīatas eē. Cap.xxxv.
Plantas & ſtirpes ſine dubio aīatas eē. Cap.xxxv.

TABVLA SECVNDI LIBRI

Diuiſio entium: & qui ſit pfectihabia & quotuplex. Cap.i.
Animam eſſe formam & perfectionē corporis naturalis uitam habentis. Cap.ii.
Animam non eſſe corporis:ſed formā corporis perfectionemq;. Cap.iii.
Animam eſſe actum primum & ſecūdum:ſed primum magis. Cap.iiii.
Aīam eē pfectionē organici corporis. Cap.v.
Declaratio per exempla deffinitiōis allatæ de aīa:& q; organicum idem ē q; uitam habens potentia. Cap.vi.
Animæ partes alias abiunctas eē a corpore:alias non abiunctas. Cap.vii.
A notioribus eſſe incipiēdum:& deſinitionem afferendam:quæ cauſam q̄obrem cōtineat:& omnia per animam uiuere. Cap.viii.
An definitio animæ cōmunis ad ītellectum:& uim motricē pertineat. Cap.ix.
Per aīam & corpus uiuere aīalia:ſed p animā primū:nec p quidlibet corpus:ſed per certum & diſpoſitum. Cap.x
Oībus animalibus tactum ineſſe & appetitionem aliquam. Item ex qbus rebus omnia nutriantur. Cap.xi.
Ordo potētiarū animæ & differētia definitionū:q̄ p notiones cognominis: & q̄ p eēntiam cōſtituunt. Ītē ſingulas definitiões accōmodandas eē ad ſingulas animæ ſpecies. Cap.xii.
In definitiōibus particularibus a rebus ſubiectis incipiendum Cap.xiii.
Initium pcæptionis declaratiōiſq; partiū aīæ. Ītē oīa deſyderio īmortalitatis teneri. Ītē duplicē hīi finē. Cap.xiiii.
Animā eſſe aīanti cām triplici genere. Ītē cōtra Empedoclē & alios q cām augmenti:aut elemēta:aut ex elemētis ignē conſtituebant. Cap.xv.
De ui animæ altricis:& de natura alimenti. Cap.xvi.
Quæ differentia ſit inter altricē auctricem & pcreatricem uirtutem. Cap.xvii.
De inſtrumentis conquoquēdi cibi. Cap.xviii.
De ui ſentiendū generatī:& ſenſum eē paſſionē q̄dā. Ītē ſimile pati tum a ſimili:tū a diſſimili. Ītē actionē & paſſionē genera eſſe cōparatiōe motus. Cao.xix.
Adhuc generalia q̄dā in ſenſu. Item de ſenſu actu & potentia. Item differētia inter ſciētiā atq; ſenſum. Cap.xx.
Aliqua eē ſenſilia cōmunia: aliqua ꝓpria:aliqua per ſe:aliq̄ ex accidēti. Cap.xxi.
De uiſu:& de icidētibus ſubiectiſq; uiſui:& de perſpicuitate. Cap.xxii.
De lumine & natura luminis. Item lumē eē ad quēdā modū uiſile. Cap.xxiii.
Quot modis accipiat uiſile:& quēadmodū aſtra & reliqua genere hoc tū noctu tū interdiu uideantur. Cap.xxiiii.
Vt uiſus cōſtet opus eſſe ītermedio pſpicuo corpore. Cap.xxv.
De auditu & ſubiecto & ſono & de ſonantibus. Cap.xxvi.
De Echo. Cap.xxvii.
De intermedio inauditu. Cap.xxviii.
Vnde oriatur ſonus & quemadmodū exaudiatur. Cap.xxix.
De differētiis & diſcriminibus ſoni. Ītē exāguia & piſces uocē nō mittere. Cap.xxx.
De uoce. Cap.xxxi.
De olfactu:quem hō hebetiſſimū habeat:eoq; odoꝝ nomina ꝓpria non haberi:ſed a ſaporibus tranſferri. Cap.xxxii.
Cognitionem ſubiecti & ſubiecto oppoſiti ptinere ad eūdem ſenſum. Ītē quot ſignificatus ſint inodori & inuiſilis & talium. Cap.xxxiii.
De intermedio ſenſus olfactus:& quē admodū aīalia odorēt pſerti iſecta. Cap.xxxiiii.
De guſtu q exteriore ītermedio careat. Ītē ſaporē in humido haberi. Item quot modis inguſtabile dicatur. Cap.xxxv.
Quot ſint guſtabilia:& qđ inſtrumētū guſtus:& quale item differentiæ ſaporum & genera. Cap.xxxvi.
De tactu q̄ſtio an ſit unus:ſolutio non eſſe unum. Item carnem non eē ſenſorium tactus:ſed intermedium & operimentū ſenſorii. Cap.xxxvii.
Vtrum duo corpora ſolida de concurſo ſe inuicem tangāt:& in quo differat aut non differat guſtus & tactus a reliquis ſenſibus. Cap.xxxviii.
Epilogus eorum q̄ de tactu dicta ſunt: hoc eſt tactum intermedio uti. Item tactum multos ſenſus eſſe. Cap.xxxix.

Contra Alexãdrum qui putauerit car/
nem eſſe ſenſorium tactus: Cap.xl.
Senſum tactus maxime corpulentũ ui
deri.Itẽ tactũ mediocritatem eſſe &
quoddã alio mõ q̃ ſenſus cæteri. Cap.xli.
Cõmunia ſenſuũ hoc ẽ ſenſum recipe
res ſenſiles citra materiã.Itẽ ſenſum
non ꝓprie pati.Itẽ ex ſupantias ſen/
ſiliũ omnibus officere ſenſibus. Cap.xlii.
Plantas exptes ſenſus eſſe: & rõ q̃obrẽ
ſint exptes licet ſint cõpotes aĩæ. Cap.xliii.
Nõ ſentire oĩa:quæ recipiãt ſenſile. Itẽ
repetitur carnem non eẽ ſuum ſen/
ſorium tactu. Cap.xliiii.

TABVLA TERTII LIBRI.

Omnes quinq; ſenſus animalibus per/
fectis tribui nec plures haberi. Cap.i.
Nullum ſenſũ propriũ eſſe:quo ſenſi/
lia cõmunia cognoſcant.Item illa p
ſe & nõ p accidens ſentiri.Item quẽ/
admodũ ſenſus circa ꝓpria ſenſilia
& cõia:& q̃ p accidẽs ſunt fallaĉ. Cap.ii.
Non poſſe unũ tantũ ſenſum eſſe ſenſi
lium omnium. Cap.iii.
Quæſtio an eodẽ ſenſu:quo ſentimus
ꝓcipiamus non ſentire. Cap.iiii.
Idem eẽ ſubiecto ſenſum in actu & ge/
nus ſenſile.Itẽ utriuſq; actũ in ſenſu
haberi.Item ſenſilia eſſe ẽt cum nõ
ſentiuntur actu. Cap.v.
Senſus omnes eſſe rationes q̃ſdã ꝓpor
tioneſq;. Cap.vi.
De ſenſu cõmuni quẽadmodũ unus
ſit:tũ in ſe:tũ p reſpectũ ad tps:i quo
multa cognoſcit atq; diſcriminat. Cap.vii.
Quẽadmodũ ſenſus cõis cõtraria co/
gnoſcat:&quẽadmodũ ſit ſimilis cẽ
tro.Itẽ ſenſum cõem merito princi/
pem ſenſuũ uocari:ut cui ſenſus cæ/
teri ancillentur. Cap.viii.
De mẽte ĩtellectuq; quẽ ueteres exiſti/
mauerũt idẽ eẽ cũ ſenſu.Itẽ i quo diſ
ferat intellectus a ſenſu. Cap.ix.
Intellectum nõ eſſe ſenſum: neq; item
imaginationem. Cap.x.
Imaginationem eſſe uirtutẽ diuerſam
a ſenſu. Cap.xi:
Imaginationẽ a ſcientia:intellectu:opi/
nione differre. Cap.xii.
Cõtra Platonẽ q imaginationẽ dixit eẽ
cõplexionẽ opiniõis & ſenſus. Cap.xiii.
Imaginationẽ habere ſimilitudinẽ cũ
intellectu. Itẽ quæ ſit definitio eius
& quot modis diſtinguaĉ a ſenſu. Cap.xiiii.
Imaginationes quot modis & cur ſint
falſæ.Itẽ cur dicaĉ phãtaſia.Itẽ abſo/
lutio definitionis eius. Itẽ cur aĩalia
maiore ex parte uiſis & imaginatio/
ne ducantur. Cap.xv.
De intellectu potẽtiæ q ut ſenſus a ſen/
ſilibus:ita ipſe ab intelligibilibus pa/
titur:nec ullã ꝓpriã formã obtinet. Cap.xvi.
Intellectũ neq; corpus eẽ:neq; corpore
pro inſtrumẽto uti.Itẽ intellectũ eẽ
locũ & cõcæptaculũ formaꝝ. Cap.xvii.
Quẽadmodũ ĩtellectus poſſit:& q̃do ĩ/
cipiat ꝓficĩ:& ſe ipm agnoſcere. cap.xviii.
In rebus materialibus aliud eẽ res ipas
aliud reꝝ eẽntiã:& quẽadmodũ in/
tellectus utrũq; intelligat p ſimilitu
dinẽ ad lineã rectã & flexam. Cap.xix.
In mathematicis aliud eẽ rẽ:aliud eẽn/
tiã rei & quẽadmodum ab ĩtellectu
noſcantur. Cap.xx.
Anaxagorã impfecte de ĩtellectu dixiſ/
ſe.Itẽ pariter patiatur.Item ĩtellectũ
ceu nudã tabulam eẽ. Cap.xxi.
Cur idẽ ĩtellectus & intellectus & ĩtel/
ligibilis ſit:& cur aſſiduitas cõtẽplã/
di laboré & ægritudinẽ afferat. Cap.xxii.
De ĩtellectu agẽte qui neceſſarius ſit ad
ꝓficiẽdũ ĩtellectum potentiæ. Cap.xxiii.
Intellectũ agẽtẽ facere ut res materiales
intelligibiles ĩtelligaĉ actu.Itẽ quo
mõ & q̃do ĩtellectus poteſtatis agat
ope intellectus agentis. Cap.xxiiii.
Intellectũ agentẽ haberi cõiũctũ cũ ĩ/
tellectu potẽtiæ:& quare & quotiẽs
collibitũ ẽ ſpeculari poſſimus.Itẽ ĩ/
tellectũ agẽtẽ eẽ adſimilẽ deo & no/
biliorẽ ĩtellectu potentiæ. Cap.xxv.
Nomĩe priorem eſſe intellectũ ptãtis q̃
agentẽ.Itẽ agentẽ ſemp ĩtelligere &
ſine diſcurſu.Itẽ æternũ & imortalẽ
eẽ.Item eius ſubſtantiam meꝝ actũ
intelligendi eſſe. Cap.xxvi.
Nominis eſſentiã eſſe intellectũ agẽtẽ.
Item agentem indiuiſiliter ĩtellige/
re:intellectũ potentiæ diuiſiliter. Cap.xxvii.
Ariſtotelem ſenſiſſe hoĩem eſſe intelle/
ctũ agentem.Item qd ſit intellectus
patibilis:q & corrũpiĉ & aboletur in
nobis:& cur prĩo mortẽ recordẽur. Cap.xxviii.
De eodẽ ex qbus uerbis aĩaduerti poſ/
ſit quid Ariſtoteles de ĩtellectu agẽ/
te ſenſerit. Cap.xxix.
De eodem uerba Theophraſti de cõiũ/
ctione utriuſq; intellectus:& cur nõ
ſemper intelligit:cur obliuiſciĉ: cur
fallitur. Cap.xxx.
Contra eos q dicũt intellectũ agentem
eſſe deum:aut proportiões primas.
Item intellectum agentem eſſe ſpe/
ciem animæ ceu partem. Cap.xxxi.
Quæſtio an intellectus agens unus in
oĩbus hoĩbus ſit:& cur ſolus homo:
& intelligat & intelligaĉ ab aliis: Cap.xxxii.
Melius quæri utrũ omnes hoĩes & oẽs
intellectus ſint unus:q̃ utrũ oẽs aĩæ
ſint una:& q; intellectus docentis &
addiſcentis eſt unus. Cap.xxxiii.
Vtrum intellectus potentiæ immorta
lis & impatibilis ſit. Cap.xxxiiii.

Intellectum patibilem differre ab itel/ lectu potentiæ. Cap.xxxv.
Quid differat itellectus agens ab itelle/ ctu potẽtiæ:uter ꝓ uter ꝑstãtior. Cap.xxxvi.
Platonẽ quoq; posuisse in hoie intelle/ ctũ aliũ mortalẽ aliũ imortalẽ. Cap.xxxvii.
De eodem intellectu mortali. Itẽ quo modo affectus humani cum ratiõe iungantur. Cap.xxxviii.
Quid Theophrastus de tribus intelle/ ctibus senserit. Cap.xxxix.
Primam actionem intellectus esse sim plices terminos uersari:deinde circa cõpositionẽ ī q̃ iã sit ueritas falsitas. Cap.xl.
Non modo in rebus: sed in tẽporibus quoq; ueritatem aut falsitatẽ adesse. Itẽ tempus non a sensu:sed ab intel/ lectu cognosci. Cap.xli.
Quotuplex sit indiuisile. Item intelle/ ctionem & tps pari iure idiuisilia & diuisilia esse. Item intellectum p se ī non tpe intelligere:sed ex accidẽti in tpe:& qd sit eẽ ex accidẽti diuisile. Cap.xlii.
Omne cõtinuũ idiuisiliter itelligi: sed & q̃titatẽ discretam quadãtenus. Cap.xliii.
Quẽadmodũ intelligant pũcta & mo menta & priuationes. Cap.xliiii.
Potentiã & impfectionẽ eẽ rationem q̃ intelligant priuationes & malũ. Itẽ neq; deũ:neq; intellectũ agentẽ intel ligere priuationes:sed seipsos:ideoq; ueritates esse. Cap.xlv
Quando & quemadmodũ intellectus intelligendo fallatur. Cap.xlvi.
Quod in sensu uoluptas & dolor est hoc intellectu esse bonũ & malũ. Itẽ quo mõ & q̃do tam sensus q̃ intelle ctus persequatur aliqd aut fugiat. Cap.xlvii.
Quid differat sensus a secunda concu/ piscentia & itellectus a uolũtate. Itẽ eandem eẽ potentiã quæ persecutio nem dictet & fugam. Cap.xlviii.
Intellectũ mouere:tã ꝑsente q̃ absente sensu. Itẽ itellectũ actiuũ nõ specula/ tũ mouere. Cap.xlix.
Mathematica intelligi citra materiam absq; mendacio. Cap.l.
Vtrũ & quẽadmodũ substãtiæ separa/ tæ intelligant ab itellectu potẽtiæ. Cap.li.
Repetitio eoꝝ quæ hactenus dicta de aĩo sunt: quẽadmodũ sit oẽs res & quẽadmodũ anima dicatur esse for/ ma formarum. Cap.lii.
Nihil sciri aut itelligi posse nisi uia sen/ suũ. Itẽ quẽadmodũ uisa & phantas/ mata itelligẽdo fingãt:formẽturq;. Cap.liii.
Aliud eẽ ipsa uisarum phãtasmata ad ꝓpositiões:quæ de phãtasmatis cõ/ ponuntur. Cap.liiii.
Differẽtiã eẽ iter phãtasma reꝝ & no/ tionem siue concæptum. Cap.lv.
De aĩa motrice secus locũ. Itẽ quæstio utrũ plures ptes habeant aĩæ q̃ tres illæ:quas Plato existimauit. Cap.lvi.
Vim altricem esse cãm animalibus ī/ cessus & motus. Cap.lvii.
Vim sensualem non eẽ causam motus animalium localis. Cap.lviii.
Intellectum mentẽue non eẽ cãm mo/ tus animalium localis. Cap.lix.
Animã ī qua irascẽtia:& cupiditas cõti neãt:nõ eẽ cãm motus localis. Cap.lx.
Intellectũ actiuũ & appetitum iũctim cãm eẽ aĩaliũ motus. Item quæ dif/ ferentia sit inter intellectum actiuũ & spectatiuum. Cap.lxi.
Vnũ & idẽ genus eẽ qd̃ intelligit & ap/ petit:de quo orit localis motus. Cap.lxii.
De appetibili. Itẽ de quo appetibili itel ligamus:& de quo non. Cap.lxiii.
Appetitũ iter potentias aĩæ connume/ randũ eẽ. Itẽ quẽadmodũ unus ap/ petitus sit & actus tres. Itẽ cõtrarios appetitus in homine reperiri & cur reperiantur. Cap.lxiiii.
Plures numero appetitus haberi. Item plura appetibilia. Itẽ ad motũ aĩaliũ localẽ necessaria esse quattuor. Cap.lxv.
Quod & quale instrumẽtũ sit:qd̃ mo/ tui aĩaliũ locali præseruiat. Cap.lxvi.
Imaginationẽ eẽ ubi sit appetitus. Item imaginationẽ rõnalẽ ad solũ hoiem ptinere. Itẽ aliqd eẽ ceu mẽsuram p quam itellectus iudicat & seligit me lius quod est. Cap.lxvii.
Aĩalibus ĩperfectis ĩperfectã imagina/ tionẽ & appetitionẽ adesse per quas mouentur. Cap.lxviii.
Quẽadmodũ uniuersalis & particula/ ris propositio moueat. Cap.lxix.
Animã altricẽ in eẽ oĩbus uiris. Itẽ ta/ ctũ eẽ ī aliqbus ubi reliqui sensus nõ sit non e contrario. Item terrosa a cognitione & sensu altera esse. Itẽ q̃ ex uno elemento constant uacua esse sensu. Cap.lxx.
Quãobrẽ pfectis aĩalibꝫ necessari i sen/ sus sint & q̃obrẽ celestibus aĩalibus non sint necessarii:neq; plantis. Cap.lxxi.
Quãobrẽ tactus aĩali necessarius sit & quia plantæ nec tactu utant nec gu/ stu & qa sensus cæteri per exterius ī/ ternũtium sentiant. Cap.lxxii.
Nullum animal ortus occasusq; parti/ ceps ex uno elemento constitui. Itẽ quemadmodum cœlestia animalia cognoscant res sensiles sine sensu. Cap.lxxiii.
Tactum attingere animalis uitam es/ sentiamque cæteros sensus ad cul/ tum & ornatum adiunctos. Item quæ tactum corrumpunt uniuerso animali abolitionem afferre. Cap.lxxiiii.

HERMOLAI BARBA. Z. F. PATRITII VENETI PARAPHRASIS THEMISTII DE MEMORIA ET REMINISCENTIA PRAEFATIO AD. F. THRONVM. L. F.

AN tibi agere memini ſſeue aliquas gratias debeā. F. ſuauiſſime: q me ad æditionē impuleris Themiſtii mei nō facile habeo dicer. Scio. n. q̄ ſit ardua rō: primū īterp̄tari græca: deīde phy ſica: tū hoc æui: quo oēs ſcīas īuaſit barbaries. Poſtremo ut facilia ſint cætera: & ut ſatiſſaciā oībus: mihi nec ſatiſſacio nec parco. Nec. n. accedēdū Lucretio ē poetæ alioq̄n ut uiſum ē uer Lucretius teribꝰ facūdiſſimo: q uno eo ſe extra p̄iculū uitiligatoꝝ & ſūmuſſoꝝ cōſtituit: qđ loca p̄agraret nullius ante trita ſolo. Eqđē oportuit illū īgenio eruditiōeq̄ nō nouitate aut īfrequētia fidere: q̄ſi neminē poſt ſe futuꝝ putaret: q taxare aut īcreſcere poſſet: q̄ in illa ipſa tā rara & īſolēti latinis materia mīus p̄bē aut egregie cōciniſſet. Illos ergo ſcriptoꝝ noīe cēſendos exiſtimo: q ita ſcribūt: ut adiri a doctis & accurate introrſumq̄: tū ſe tū labores ſuos explorari īcognoſciq̄ cupiāt. Qui uero ita ut īdiligētes & conniuētes oculos deſiderēt: hi uidēt mihi īlectos ſe uelle: q̄ uulgo & circulatoribus cōmētant. Sūt hercules ſunt mi. F. quos unus hic ambitus tota uita paſcat: & q̄bus ſatis ſit faſtus ille: q̄ ſcribere & cōmentari dicant: Hos ego ut aui fuſca initiatos lr̄is: ita malis & noxiis moribus crediderī. Quāobrē quō tā male aīatus īn hoc hoīum genus ſim: quōq̄ ea q̄ emittant q̄ſi p̄ſcribā dicāda nō p̄ſcenio ſed choro muſaꝝ: facile potes ītelligere q̄ dubius ſnīæ ſim: teſter tibi aliq̄s gr̄as: an cōtra: q me ī diſcrimē tam cōſpicuū & manifeſtū adduxeris. Quod. n. erratū meū tā leue ignoſcēdū uel me iudice ſit: q mihi ad oēm ueniā aditū hoc ſtomacho: & hac p̄feſſiōe mea p̄cluſerī: proīdeq̄ facilius ſit īpetrare oēm culpā ab aliis ſaltē iniqſſimis q̄ a me mihi. Noui q̄magna res ſit nō uertere ſed bene uertere. Vt. n. puerile ē uertere: & qđ ne decuriās qđē aut manū uortēs abſoluas: īnambulās: dormiēs: bibēs: comedēs: fungaris eo mūere: ita bene uertere nō cuiuis p̄optū. Nā ut p̄termittā cætera: illud ſupat oēm laborē: q̄ q hoc genus exquiſite & caſte uolūt p̄ſtare: paratas hr̄e debēt copias oīum rer̄: uerboꝝ: librōꝝ: quocūq̄ genere: q̄cūq̄ materia. Excudēdæ oēs ſcedæ: hēnda oīa p̄oculis: p̄manibus ī nūerato. Quis crederet: ut latine ueritas īuiſenda & adeūda barbaria ē: tū illa ī ōne iactata: q̄ nullus liber ab oī pte malus: tū illa ut cōſcia hæc (q̄ nihil p̄terieris) oēm remorā tibi adimat ī cætera. Nā lineæ q̄ta inſania ſit (ita. n. appellare placet ſūmā illā & calūnia tricē ſui diligētiā) nemo pōt reſcire: q piculū nō fecerit. Vt. n. de meo exēplo q plurimis uicor cura & ſtudio: id q̄tū ſic noſcaſ: p̄clare mecū agi putarē: ſi qđ hora trāſferro: nō plus q̄ matutinū iuſtū ī politurā eius īpēderē. Nūc & hoc tp̄s p̄mis & rudibus typis damus: & fere annis ſingulis a capite reteximus. Fuit. n. apud me opus hoc annis āplius ſepte p̄ſſum: q̄ppe qđ anno ætatis uno de. xx. cœptum a me ſit: ne multū abeſſe a præſcripto noni uidear. Nec tamē propterea magnū aliqd expectari de nobis uelim. Nā tāetſi aliq̄ ī æditionibus nr̄is ſint: ī q̄bus ſi non frugē: ſaltē rudimētū ingenii & igniculos quoſdā agnoſcas: nō tamē mihi id ſummo aut arrogo: ut a doctis uiris p̄batū iri hæc credā. Qui. n. p̄fiteri aut præſe ferre hoc debeat: niſi doctus. Porro nulla res tā multis munita bonis ē: q̄ nomen docti. Qui ſe doctū credit: nō pōt non īdoctus eſſe: qa non uidet q̄tā & q̄ multa neſciat: quod q ignorat nec illa ipſa ſcit quæ ſcit. Qui. n. pōt ſcire q̄tū ſciat: qui neſcit q̄tū atergo ſcit: qđ poſſit ſciri. An gubernator ī naui pōt medio pelago & arctiſſimis tenebris intelligere quātum nauigauerit: ſi non conſtet quātum itineris ſupſit. Dices bono ergo periculo cōcredis tua manibus doctos non habiturus qui legant. Sed ut tibi cōcedam nō eſſe doctos: nō negabo gradus quoſdā eſſe: quibus ut ego paucos: ita me plurimi ſuperent. Deinde nōdū certum habeo: grauius ſit doctis ſcribere an indoctis. Nam ut de me loquar: nō ibo inficias: inuēiſſe me pluſcula: quæ ſi indoctos & impitos inciderint: non dubito futuros: qui aut repræhēdant: aut ut q̄benigniſſime mecum decidaſ: cōtemnāt: aut non aīaduertant. Ita p illos operam p̄diderim. At ſi docti legerint nullum dictū paulo acutius aut ſcitius ſine cōmendatione & quaſi mercede ſua abibit. Singulis uerbis ſua merita & laudes conſtabunt. Nihil fruſtra nihil ingratis inuētum excultū tranſlatūue erit. Et ſane merito: quia ne errores quoq̄ diſſimulantur abiiciunt impuneue habēt. In plenum diſtricta cenſura eſt: nulla gratia fit. Oīa litu & obeliſcis ceu capitali calculo damnant. Prorſus controuerſa & anceps ratio ē ſcribas nō ſcribas: docti indocti ſint q legāt. Alioq̄ (dixeris tu) uita ſemp̄ ī latebra exigenda nō eſt. Periclitari interim uel cū diſpendio famæ oportet. Nec uero deterreri plus iuſto par eſt. Erit aliqd uerſari īter doctos etiā īdoctū. Nā & iter cellas apū ſua fucis loculamēta ſunt: quoꝝ etiā aliq̄s uſus apiariis cōſtet. Et ne ab eodē exēplo recedaſ: nō ſemp̄ a uiola ad uiolā aduolādū. Eſt q̄do pes firmandus & de te aliqd p̄mēdū īgeniū qđ oleat. Nā ut peſſime cedat: recantādi dabit locus: p̄ſertim quō nemo tā auerſo ſyder moliat aliqd: q ſe nō aliq̄bus ſecutoribus cōmēdet: a qs p̄bē. An mihi defuturus unq̄ tu es: cuius uel unius iudicio niti poſſim: aut ſi tu mīus æquū te p̄bueris: q̄ mea errata tā frequētia aut inſignia eripiēt mihi Antoniū Clariū meū: cui p̄ter id q̄ clarius uir & p̄bus ītelligit: ēt lectiōe uaria & multa exercito fides de me nō hr̄i nō poterit. Nā de Hieronymo Donato meo dicā an nr̄o? qđ mihi nō reſpōdeā? cuius eminētiſſimū & diuinū īgeniū doctrīa exq̄ſitiſſima & ſingularis hūanitas comitaſ. Is mihi uel euidēter noxæ cōpto & aſſiſtere & ſubſignare ſe ēt quocūq̄ piculo noīs paratus atq̄ adeo aīatus eſt. Quāq̄ uero hæc ita ſunt nōdū tamē liquet hr̄e tibi gr̄as debeā: q me ī locū tā lubricū cōieceris. Sed ne cui īgratus utcūq̄ poſſim uideri: quoī cōſtet qđ mihi nō cōſtat: nūcupaui tibi librū de mēoria & reminiſcētia. i. p̄ticulā cōſilii tui: qđ ſi īprobabit nō tā mihi q accepim q̄ tibi q dederis pœnitēdū depudē dūq̄ ſit. Volo. n. q hæc dānarit autorē flagitii ītelligat. Ita fiet ut & ſe mihi ī tua culpa faciliores exhibeāt & mīus fraudis ī me decūbat q̄ partiario alleuata ſit. Vale Venetiis. M. CCCCLXXX.

Anto. Cla. Hiero ny. Dona.

THEMISTII PARAPHRASEOS DE MEMORIA ET REMINISCENTIA LIBER PRIMVS INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

Non eoſdem facile meminiſci qui facile reminiſcantur. CAP. I.

NVNC De memoria qd ſit meminiſſe & q̄s ob cās habeatur:& ad quam parte aīæ ꝓtinere poſſit accurate agēdū explicādumq; ē. Eadē fere de reminiſcētia quæri & diſcuti oportebit qppe quō non ſit eadē res meminiſſe & reminiſci neq; memoria. Itē: qbus ē præcipua: iiſdē & reminiſcētia eſt: ſed plurimū accidere ſolet ut memoria præcellāt q tardo ingenio ſint: reminiſcētia: q uigore animi celeritate docilitateq; polleant.

Futura & p̄ſentia ad memoriā non pertinere. CAP. II.

Vom igitur notiora ſint actibus ſubiecta quēadmodū i libris de ſenſu & ſenſilibus demōſtratū ē: ubi ex iis quæ ĩciderēt ſenſibus & quæ cōſpectiora euidētioraq; eēnt: oīs nr̄a oro & cōmentatio prodiit: hoc quoq; loco eūdē nobis ordinē ꝓſequēdū putamus: ut ꝑmū indicemus ea q̄ ſubiecta memoriæ ſunt: ſolet. n. ĩ hoc error ĩtercidere: ac primū qdē meminiſſe futura non poſſumus: ſed uel opinari uel ſperare: quo in genere ſcīa quædam ſeu pitia præſagiādi habeť: quā nonnulli cōiectionem ſiue addiuinatiōem appellant. Sed neq; inſtantia meminit quiſq; quia ſenſu hæc non memoria continentur. Nam ſenſus neq; futura neq; præterita cognoſcit: ſed tantum iuncta & præſentia.

Sola præterita eſſe ſubiecta memoriæ. CAP. III.

RElinquū ē: ut ſolū p̄terita dicamus ſubiici & mādari memoriæ. Id qđ adeſt: qđ teneť: quod uſurpať ſenſu: qđ cernit oculis: nemo ſe recordari dixerit. Sed nec qđ cogitatiōe animi mō cōtēplamur agitamuſq; ſed alterū ē ſentire. i. ſenſu cōplecti: alteq; diſceť ac meditari. Quot ſi ſenſus req; & ſcientia teneať ſine opibus: ſed extāte adhuc ſimulachro: opa: appello: ut hoc aīal: hoc albū: hāc triāgulā figurā pagella hac depicta: tūc uere ac ꝓprie recordari & meminiſſe uidebimur. Ita & Socratē albū eē & triāguli āgulos pes eē duobꝰ rectis memīero: hoc qa aliq̄do ſpeculatus ſū aut cōdidici a docēte hoc: uel illo: hic ul aliubi: illđ qa ita accæperī: aut uiderī: aut aliquo ſēſu cognoueri.

Quēadmodū in omni memoria adhibere tempus oporteat. CAP. IIII.

SEmp uero aīus quotiēs meminiſſe uult: hoc āt ē aſpicere ad imagies nō aliaq; req; q̄ eaq; q̄s olim accæpit: neceſſario adhibet p̄teritū tp̄s. Hīc fit ut quō quis aliqd meminit: dicat huius ſe antehac aliq̄do aut ſenſum aut ĩtellectū hūiſſe. Eſt igiť mēoria nō ſēſus nō imagiatio nō ĩtelligētia ſed aliquouis hoq; hītus aut affectio: quō tempus adiungitur: quo facta impreſſio eſt: & derelictum ſpectrum in anima. Recens porro motus quo quid animam pellit nō poteſt memoria eſſe quemadmodum diximus: quia præſentium ſenſus eſt: conſequentium ſpes præteritarum memoria omnis: igitur recordatio copulata & coniuncta cum tempore eſt.

Quæ bruta habeant memoriam & quæ differentia inter memoriam brutorum & hominum ſit. CAP. V.

EX hoc ſeqtur his aīalibus memoriā adeſſe: q̄ ſenſū & notitiā tp̄is habeāt: nec meminiſſe ea: ꝓte aīæ alia q̄ ſenſuali. Nā aſinus q ſupiore āno in foueā occiderit ſi hodie locū uideat recognoſcet & recordabiť ſe ĩ ſcrobē collapſū. Sed differūt ab hoie bruta ĩ eo: q; hō nō ſolū meminit ſe uidiſſe aliq̄do audiuiſſeue: ſed ēt futuq; tp̄s a ꝓterito diſcrimīat. Bruta hoc ſolū cognoſcūt ſe modo corrueť aut oli corruiſſe. Itē hō recordari ſe ꝑcipit: hoc mutis negatū. Sed aīantes aliæ memorioſiores cæteris ut: qbus purgatior & abſolutior imagiatio ē: ut apes & colūbæ. Aliæ cōtra īmemores atq; obliuioſæ: qbus offenſa turbulētaq; obtineť: ut uermes & muſcæ.

Quemadmodum memoria intelligibilium rerum ſit: & ĩ quo diſtet a memoria rerum ſenſibilium. CAP. VI.

CEterū ambigat qſpiā aīaduertēs ad id qđ mox dixi: eadē nos aīæ ꝓticula recordari q̄ ſentimus. Si. n. ita ſit uidebiť memoria ĩtelligibiliū genq; nulla eē. Quot ſi uſus mēoriæ ad eas quoq; res ꝓtinet q̄ ĩtellectu mēteq; capiunť: ut certe ꝓtinet: nā & ſpeculaminū recordamur: atq; ĩ iis potiſſimū frequēs nr̄a memoria eſt: q̄ uniuerſalibus notiōibus cōtinenť: relinqtur nō ſolū ĩ ꝓte aīæ ſenſibili: ueq; etiā ĩ rōnali & ĩtellectuali cōſtitutā eē memoriā. Sed ſoluiť: an quēadmodū imaginatio ſiue phantaſia & uiſio ꝓ ſe ſenſibilium generum ē: intelligibiliū & ex accidenti: ita & de memoria ſtatuēdū ē: ut ad ſenſilia ꝓ ſe principaliterq; ad ĩtelligibilia uero ꝓtinere ꝑ accidēs dicať. Mēs. n. uiſiōe cōiuga utēs quoi q̄ſi ĩnectiť ĩplicaturq; ex uiſis & imaginibus: quas actiōe ſua ſenſus ĩ ea imp̄ſſit notas: & ĩtellectus uniuerſales exprimit atq; afformat. Prohinc ſicut ſine opa ſenſuū nō pōt cōtingere imaginatio: ita ſine imaginatiōe nō pōt accipi aut reponi uniuerſale. Quod ſi ueq; ē neceſſario cōſeqtur quēadmodū oculus elephātū: q Athenis uiſiť pictus ꝓ ſe cōtemplať: ſed ꝑ accidēs q educatus & natus in India ſit. Itē quēadmodū q Socratē uidet hoiem quoq; in uniuerſum ĩtelligit: ita & memoria ꝓ ſe quidem circa effigies in imaginatiōe depoſitas & cōſignatas uerſatur: ſed per accidens notiōibus mētis obſeruit. Quāobrē memoria per ſe ad ſentientem animam pertinet ad quam imaginādi quoq; uis

pertinet. Per accidens uero etiam functionibus animi & rationis ministrat.

Qui usus q̃titatis itelligẽtibus sit: quõ res etiã nõ q̃tæ intelliguntur. CAP. VII.

CErte patefaius quõ qd intelligit qd̃ geometra quõ triãgulã figurã deliniat. Ille q̃is nullus ei usus sit ad demõstrationẽ cõstitutæ magnitudinis: describit tamẽ triangulũ p̃finita certaq; quãtitate. Nã in eã ꝓpositionẽ: in q̃ tres anguli eẽ duobus rectis pares ꝓbant: nulla utimur fixa & legitima amplitudine: quia siue latus pedale sit siue cubitale siue dodrãtile siue palmare siue quocũq; mensu: eodẽ mõ doceri poterimus duobus rectis eq̃les eẽ tres angulos. Designat tamẽ & ducit i abaco triãgulus determiata mẽsura & spẽ: necesseq; ẽ æqlaterũ aut æquipedũ aut schalarẽ poni: mõ qcũq; & q̃tuscũq; describit: rectilineã figurã obtentet. Idẽ facit hõ quõ qd animo cõminiscit. Quãuis. n. nõ de re q̃ta & diuidua sed de re alterius generis cogitet: sibi tamẽ certã q̃titatẽ præsentat ad quã se dũ cogitat refert. Si calidũ si odoratũ si cãdidum si qd̃ uis aliud isectile carẽsq; ptibus contemplemur: tamẽ opinor semp amplitudinẽ aliq̃ ut corpus aut planitiẽ ꝓponimus nobis: & quasi subiicimus oculis p gremio & lectisternio rei quã mẽte agitamus. Sed si ꝑmariã illã & optimatẽ naturã q̃ itellectualis dicit: spectare & uisere cupias: cõtinuo molles q̃dã & dimẽsio cõualescet & cõsurget in animo: quam tota speculatiõe ea idẽtidẽ respicere & imaginari necesse habeas. Recte igit Platoni uisum q obtusiorẽ humanæ mentis aciẽ huic causæ tribuit. Imaginatio ingt sociata iplexaq; aĩo actiões eius turbidat: nec puras & dilucidas reddi patit. Quod uero dicimus cũ q̃titate itelligi a nobis q̃ q̃titate & corpor careãt: non ita accipiendũ est: ut necesse sit ea esse quanta: sed adhibetur quidem intelligendis iis quantitas sed noscitantur tamen ut sunt: & candor ut dissipans tumorem: nigrior ut contrahens.

Quomodo res quantæ intelligantur: quæ differentia inter id sit quod sibi intellectus fingit: & id quod imaginatio sibi præsentat. CAP. VIII.

QVãuis uero qd̃ itellectu apprehendit naturæ suæ sorte quãtũ sit: ut triãgularis & quadrãtalis figura & cætera eius generis alũna geometriæ corpora: tamẽ ifinibile atq; iterminatum euadit: simulq; ꝓcæptũ aĩo est: neq; magnitudo iis tãta aut tãta. Verbi gr̃a: pedalis aut cubitalis afferri põt. Itẽ nõ itelligit ita ut æqlaterus aut scãselis: sed ita ut triãgulus: hoc est genus ipsum citra oẽm dimẽsum magnitudinẽq;: & i cõe rõ sola triãguli. In imaginatiõe uero oĩa hæc certos dimẽsionis & magnitudinis limites præsentãt. Et quanta extrinsecus sunt: tanta quoq; intus in loculamentis imaginariis seruantur. Nihil igitur perspicere animo possumus sine phãtasmate: sed ut sum p̃fatus imaginatio intelligentiæ semper cohæret ut comes affẽclaq; eius indiuidua.

Quas ad res intelligẽdas utilis imaginatio sit: & ad quas inutilis. CAP. IX.

CAeterũ mõ cõmodat mõ incõmodat imaginatio rõcinãti. Commodat i mathematicis ubi geometria ꝓ mẽsula & abaco est. Incõmodat uisenti & tractãti diuina: qbus uis hæc figurã magnitudinem & colorem affingit: ita committit: ut quæ statu æterno sunt & quorũ substantia temporarias uices non sentit: sine mole & tempore cogitari non possint.

Quot memoria nõ sit uis & affectio itellectus sed ptis dũtaxat sensibilis. CAP. X.

SIgit oĩa e qbus mens uniuersale suũ molit: imagiatiõe cõtineri uident. Imagiatio ãt & memoria subiecto eadẽ sunt: ppea q utraq; rõ affectus ẽ: sensus cõis utrũq; cõficit: & ut tã memoria q̃ imaginatio p accidẽs itelligibiliũ genex sit: & ut noticia motus ac tpis primũ pertineat ad sensum: tũ deide ad itellectũ & mẽtẽ. Quo fit ut nõ mõ hoĩbus & iis aĩalibus: qbus prouidẽtia & opiatio data ẽ: sed & irrõnalibus multis ineẽ memoria uideat. Quot si pte aliq̃ itellectus statuẽda eẽt memoria: nõ posset aĩalibus mutis cõtingere cũ multa iccirco memoria careant qa cognitiõe & sensu tpis uacãt. Semp qdẽ ut ante retulimus quotiẽs in mẽtẽ uenit alicuius rei: q̃si persentiscimus nouisse nos id prius: uel q; audierius: uiderius: didicerimus: uel q; genere alio passi aut affecti fuerimus: at prius & posterius notæ temporis sunt. Manifestũ igitur ẽ in ea parte animi ponendam & collocandam esse memoriam: in qua constituta imaginatio sit. Sed & illud constat eas res per se tributas & mandatas esse memoriæ quæ possent sub imaginationem & sensum cadere: per accidens illas quæ q̃q̃ e genere imaginario non sunt: tamen sine imaginatione intelligi & spectari non possunt.

Quamobrem recordemur rerum absentium. Item imaginationem proprie nõ esse ipsimulachrum: sed actum uirtutis imaginantis. CAP. XI.

SEd quærat aliqs: q possit fieri: ut ipressione sola p̃sente: qua simulachrũ i imaginatiõe depositũ est: meminerimus rex absentiũ: & utrũ uex sit id qd̃ dicit de ipsa re: nõ de simulachro & ipræssione haberi memoriã. Sed hoc ut facilius & cõmodius dissoluere possimus: & lucẽ iis quæ dicta dicendaq; sunt maiorẽ afferre: paulo penitius intrãda nobis hæc ratio ẽ. Quãuisq; in libris quos de aĩa scripsimus fere oĩa psoluerius q̃ ad naturã & potentiã imaginãdi spectare posse uiderent: nõ tamẽ inutile saltẽ fuerit: sup eo aliqua tã opportuno loco repetere. Sciri igit oportet ex actibus quos circa sua quiq; genere sensus absoluunt: formari q̃dã simulachra: quæ tãq̃ figilla & picturæ eox q̃ inciderit: iuri nobis atq; in sensu principe: hoc est in corde ipso cõstitui collocariq; uideantur. Hoc igit uestigiũ qd̃ desistit & remanet: ẽt abiũcta re sensili: imaginationem seu uisiõnẽ appello: eaq; finit hoc genere. Visio ẽ effigies in uisere priario. i. cordis impssio. Cæterũ non ipsa impssio hẽnda uisio est: quippe cũ uisio actus & administratio sit eius uirtutis cui iprimit & quæ cõcipiẽdi uisa potẽtiã obtinet: aliogn nihil uisentibus & imaginãtibus nobis imagiatio & uisio haberet: qa teneret effigies: imo ueræ imaginatiões plures simul adessent: quia plures effigies & plures impssiões simul repirent. Præ-

terea:aut cõstitues uisionẽ eẽ quõ ſimulachrũ recens ꝑimitt: at in hoc munus iuenti ſunt ſenſus: aut cũ iã utiq; ẽ impſſum:ſed aſſeruat & ĩ theſauros cõdit:at huic officio antiſtita ẽ memoria. Ergo ſi imaginatio neq; ſenſus actio ẽ:neq; aũt memoria:relinq; male ſentire q ſequs ſtatuant. Proide ueriſſimum eſt quẽadmodũ in ſenſu tria ſunt:ſenſile:uis ſenſibilis:& actus:q ex initu admiſſuraq; illoꝝ tanq; fœtus excludit. Et quẽadmodũ ĩ intellectu tria item ſpectant:intelligibile:uis intelligẽdi:& actus q de ambo bus parit:ita rõ hæc cõtineri tribus uidet:genere imagioſo:ui imaginãdi:& actu q ex utroq; orit. Atq; hic ꝓprie imaginatio dicit:ut.n.q præſente re ſenſili ab aĩa ſenſuali cõficit põt & aſſolet ſenſus uocari: ita & actus q abſente re ſenſili uerſat ob ſimulachrũ eius derelictũ & allitũ ſenſui cõmodiſſime imagĩa tio appellet. Illud nemo ignorat:cũ impſſionem aut effigiẽ aut figuram dicimus abuſionẽ eſſe nomi/ num:nã ꝓprie impſſio & ſigillũ receſſũ & eminẽtia ptiũ cõſtat:q̃lis forma ea ẽ:quãquæ ſignant anulis prætendũt. Hanc impſſionem non cõmittũt ſenſilia:nec talem ſpẽm defigũt in ſenſum. Nec.n.effigiã/ tur aut cõfigurant ſenſus apꝑhenſis & hauſtis ſenſilibus. Nã qualis obſecro figura oĩno albedini aut co lori eſt:q̃lis ſapori odoriq;:ſed inopia uocabuli aptioris cogit nos hoc genus mõ impſſionẽ:mõ figurã mõ ueſtigium dicere. Quid ſit imaginatio iam expoſitum. Memoria uero imaginatiõis ſacrarium & concæptaculum eſt:proindeq; retentatio & conſeruatio.

Quæ tẽperaturæ ĩgenioꝝ recordari idoneæ ſint & q̃ nõ idoneæ. CAP. XII.

His ita cõſtitutis:quoniã ĩ ſenſu principe ſimulachra reꝝ iſita ſunt ut diximus. Princeps autẽ ſenſus ĩ qbuſdã mollior dilutiorq; habet:ĩ qbuſdã rigidior. Itẽ aliis ĩ motu ẽ:aliis qeſcit:ne ceſſe ẽ ſimulachra ĩ eo cõdita eãdẽ ſeq ĩmitariq; rõnẽ. Hinc illa numeroſo diſcrimĩe ĩgenio/ rũ uarietas. Alii hæc alte fixa cõtinẽt. Aliis in ſũmo hærẽt. li ꝑdiu ſeruãt. Illi breui labunt. Hinc accidere ut alii magis:alii minus memoria ualeãt. Quidã ita dãnati ut nihil oĩno meminerit. De/ ſultoria & fragilis ĩ paruulo memoria ẽ:& ĩ ſene q ætate præcipiti ſit. In paruulo q; ĩ motu iugi a cremẽ to ẽ. In ſene q; natura ĩ eo ad occaſum prona minuit. Eſt memoria & morbis obnoxia:quoꝝ ſæpe iniu riã ſentiẽs aut uniuerſa cõmorit oblitteraturq;:aut iſigniter laceſſit. In iis uero q ætate media ſunt q̃ cõ ſtãs adultaq; dicit:qa ſtatu indecliui & tempato exigũt:firmiſſima & tenaciſſima ẽ. Quẽadmodũ itaq; anulus in ꝓfugũ torrentẽ defixus:nõ ſigillat:ita memoria eoꝝ retĩere nõ põt:q aut uĩ ægritudinis:aut fluxu ætatis in motu & agitatu cõtinuo ſunt. Itẽ q duriuſculos & iflexibiles ſenſus & corneolos habẽt memorioſi eſſe nõ poſſunt. Nã q in lapide ſignũ anuli exprimas? Proinde ut dixi tã eos q multũ indo/ lent q̃ q decliues & decrepiti æuo ſunt obliuioſos eſſe neceſſe ẽ: propterea q; ĩ acceſſione uiriũ cretio/ neq; æſtuãt:illi cõſumptiõe diſcobinatiõeq; collabunt. Eſt.n.ſenibus cor:in quo ſũmi & ꝑncipis ſen/ ſus regia ẽ:ſimillimũ ædificiis & parietinis ueteribus:qbus tectoriũ & picturæ in eo exciderint præ ſe/ nio. Habet in iis cor prægelidũ:eoq; laxat & q̃ſi corruit algore:atq; ita ſimulachra reꝝ quæ in eo aſſer/ uabãtur:quæq; tectorii operis mõ illita ĩductaq; fuerãt:cõſequio abolent & diffluũt. Laborãt uero me moria tum q præceleres & impendio uolucres ſunt:tũ qui admodũ hebetes bleniq;. Alteri q; ſunt hu/ midiores q̃ ſit neceſſe. Alteri q; rigeãt plus æquo. Itẽ alteri q; liqdiores mobilioreſq; q̃ ut ĩhærere ac de/ ſiſtere imagines poſſint. Alteri q; cõtumatiores ac retorridiores:q̃ ut plagas & uulnera conſentiant.

Quæſtio quot quotiens meminimus non eius potius ſimulachri meminimus quod ha betur in nobis præſens:q̃ eius quod a ſimulachro refertur. CAP. XIII.

Actenus extra ſeriẽ euagati ſumus:nunc tps eſt ad q̃ſtionem illã:cuius gr̃a errauimus q̃ſi ad compendinũ & uadimoniũ reuerti. Ita munitiores paratioreſq; accedemus ut aiunt & con feremus pedẽ. Erat igit cõtrouerſia hæc nobis propoſita:ſi de memoria ſtatuendũ ita ſit ut diximus:utrũ hoc ſimulachrũ recordet animus:an illud unde hoc ꝓfectũ ẽ. Si hoc nihil igit qd a bſens ſit meminiſſe poſſumus. Si uero illud q põt contingere:ut cũ hoc aſpiciat non magis huius recordet q̃ eius qd non aſpicit. Iã imago hæc q̃ ſentit ſiue ſimilitudo alterius rei ẽ:ſiue ut qd ſui generis:quod nam aliud meminerimus. Nõ hoc ipm potius qd habet tenetur intus:& qd iuiſimus quotiẽs recordatio mouet. Nã q meminit ſimulachrũ ſpectat ſentitq;. Quonã igit pacto meminiſſe poſſumus rei q̃ nõ ſit præſens. Alioqn hoc mõ cernere ẽt & audir abſentia liceret. An recte & ſcite diximus:habetq; ſe res ut oportuit. Quẽadmodũ.n.aĩal depictũ in ſceda:& aĩal ẽ & imago:itẽ ſubiecto unũ ſed cõſyderatione & rõne cõuariãs:quẽadmodũq; ſiqs ꝓpoſitã ĩ pgula tabulã cõtẽplaret:ſolũq; de picturæ artificio cogita/ ret:nec id attenderet qd ueri aĩalis imitatio eſſet:ꝓculdubio ſimplr diceret ſe aĩal ſpectare: ſimul uero aĩaduerteret ſe aĩalis ueri exẽplar uidere:tũc imaginẽ eẽ ĩ tabula nõ aĩal diceret. Ita de ſimulachris q̃ in nobis ſunt cenſeri oportet:q̃tenus ipſa ſeorſum ſpectant poſſunt ſpectra & uiſa appellari:q̃tenus uero aliud qd tãq̃ imagines picturæq; referũt tũ ſubiecta & alũna memoriæ nũcupant. Nã quõ ſenſus cõis ſimulachrũ qd in corde ẽ ita uerſat tractatq;:ut nihil ꝑterea niſi ipſum illud in ſe imaginet:tum ut dixi uiſioni & imaginationi ſubiicitur. Quõ uero ita ut non ipſum in ſe conſyderet:ſed ut ſimulachrum al terius eſt:tunc repræſentatio dicitur:ad memoriam pertinet & actus talis memoria nominatur.

Vnde eueniat:ut ea quæ quis meminit:aliquando meminiſſe ſe neſciat. CAP. XIIII.

Hinc ſolet uſu uenire:ut id qd memoria tenere:plerũq; neſciamus unde acceſſerit:ſenſu ne an alia rõne. Nã & ſpeculãtibus nobis occurrũt aliq̃:q̃ neq; q̃do neq; ĩ quo loco neq; a quo didi cerimus uenire põt ĩ mẽtẽ:ſæpeq; dubii ſnĩæ ſumus iuenerimus ipi eã & cõmẽti fuerimus: an a docẽte aliquo accæpimus. Interim ita ut hæſitemus:imaginatio hæc ſit recens ſubita/ riaq;:an recordatio & ſuggeſtio. Verbi gr̃a:audiui olim a quodã ſermonẽ:deide poſt tpe aliquãmulto:

ſubit qđ audiuerī. Anceps i gitᵉ animi mecū dico autor ne ſermōis huius:an aliūde percæpi:atq; ita hoc ipſum ueſtigo. Si igitᵉ cōſiderando ſcrutādoq; recoluero ſermonē illū aliūde pueniſſe ad me:tunc fuerit recordatio:alioqn meram cōcæptionē & cogitationem e re nata exortam dicere neceſſe eſt.

Vnde fit:ut ea quæ qs imaginaᵗ fingitq; aliq̄do meminiſſe & recordari ſe putet. CAP. XV.

ET ſi quādo cōtrariū accidat ut ī Antipherōte orire:ac fere iis q exceſſu mētis tētāᵗ. Nā ea quæ ipſi ſecū imaginoſaq; extrema q; cōtinentᵉ:tāq̄ facta & geſta adnarrant ita:ut q meminerint: Quāobrem alii ea quæ ſenſu nouerunt imaginatos ſe putant:alii ex aduerſo ea quæ imaginati fuerint:ſenſu conſecutos ſe credunt. Atq; hoc fit quotiens id quod non eſt imago conſyderamus ut imaginem:aut e contrario quotiens id quod eſt imago nō accipimus ut imaginem. Meditationes certe reminiſcendo memoriam confirmant & tuentur. Meditari nihil aliud eſt q̄ crebro repetere imagines atq; recurrere:non ut in ſe ſpectra ſunt:ſed ut imagīes aliorum. Hactenus quid ſit memoria:quid meminiſſe ſatis dictum:quod ſic coniectione breui teſtabimur. Memoria eſt habitus quo imagines rerum poſt impſſionem cuſtodiuntur & retinentur:atq; hoc:nō ī tota anima:ſed ſenſu primario:& in ea ui quæ prima noticiam temporis animantibus commonſtrat.

THEMISTII PARAPHRASEOS DE MEMORIA ET REMINISCENTIA LIBER SECVNDVS INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

Reminiſcentiam non eſſe apphenſionem diſciplinæ neq; renouationem uniuerſæ memoriæ:ſed partis eius cuius quis eſſet oblitus. CAP. .I.

NVNC Quid ſit reminiſcentia tractemus. Primū ea quæ in quæſtionibus populariter ſcriptis deciſa ſunt:uera eſſe conſtituamus. Ea ſunt huiuſmodi:reminiſcētiam nō eē reſumptionē memoriæ:neq; itē aſſumptionem apphenſionemue diſciplinæ. Non.n.reminiſci aliqs dicitur cum primum imbuitur noticia rei quā ante neſcierit: ſed hoc diſcere eſt. Item neq; illud reminiſci eſt:diſcere.ſ.& retinere iugi memoria ſine ulla interuentione obliuionis:ſed reminiſci eſt ex aliquo ueſtigio conſeruato & icolumi referre ſe incognitionem eius:quod memoria excidiſſet. Exempli gratia in ſenſu primate ſita eſt uniuerſa imago & ſimulachrū rei quā ſenſu percæperis:hoc q̄diu ſolidum purum dilucidum inobſoletūq; retinetᵉ: ita ut ab omni pte ſui excitare mentem: & ab ea ſimul collibuerit perſpici incognoſciq; poſſit: non ī eo q; ſimulachrum in ſe:ſed in eo q; aliud præſentat:hoc memoria ē: de qua diligēter executi ſumus prio re libro. Quod ſi nō uniuerſum ſimulachrum retinetur:ſed ps manſitat:ps interlita eſt:uel diuturnitate:uel alio caſu aut iniuria:ut neq; animū ciere neq; cieri ab animo poſſit:quotiens ex portiōe ea quæ ſubſidua eſt: &quæ integra & limpida obmāſit exuſcitatur & quaſi poſt liminio reuertitur id:qđ huic nexum iniūctumq; olim intermortuum intercæptumq; uidebatur:tum quid tanq̄ redux redēptūq; ac reſtitutum animæ haberi id uidetur:dicimur reminiſci. Atq; ita efficitur ut reminiſcētia ſit repatio prioris memoriæ reuocatioq;: nō quidem totius:nam tota res elapſa animo ē: ſi denuo doceamur qđ ſimus obliti:hoc non erit reminiſci ſed diſcere. Nam & ut iterum diſcaᵗ & iterum inueniatur eadē cōmentatio uulgo ſolet contingere. Verbi cā:ſi ex lectione uel auſcultatiōe uerſum illū quis teneat. Irā pāde mihi pellidæ diua ſuperbi:eūq; uſq;adeo familiarem promptūq; habeat:ut ſine ulla cunctatiōe quotiens uolet extemporali facilitate pronunciet:memoria hæc uocabitur. Si uero initium uerſus dūtaxat meminerit:calcem aut obliuio deleuerit aut anni abſtulerīt: deinde animus ex initio illo quod adhuc ſeruaᵗ q̄ſi admonitus appellatuſq; & reliqas ac ueſtia pſecutus:tū ſimilitudinē & diſſimilitudiem ſcrutatus: tādē cōferēdo hæc iuicē recolēdoq; ī memoriā repōaᵗ eius qđ uanuerat: reminiſcētia hæc diceᵗ.

Reminiſcentiam ſimplicium non eſſe niſi perraro. CAP. II.

EX his conſtare arbitror ſimplicium nominum non reminiſcētiam ſed memoriam & diſciplinam haberi:niſi ratione ea reminiſcētiā quoq; pertinere ad hæc dicamus:qūod ſæpe euenīat ut prima ſyllaba uocabuli obſoletis cæteris teneatur:e qua deīceps in memoriam oblitarum ſcrutinio & cogitatione coorta referimur.

Reminiſcentiam induci per multos motus qui ordinem & conſecutionē habeant. CAP. III.

AC reminiſcentiam quidē comitatur memoria neceſſario:nam qui reminiſcitur meminiſſe ad quendam modū uidetur:quia partem ſcilicet repetit prioris memoriæ. Inter reminiſcētiam uero & diſciplinam & inuentionem intereſt:q; qui reminiſcuntur maius principium momentumq; intus poſſident:q̄ qui diſcunt aut inueniunt. Dixi maius:quia tā qui diſcunt q̄ qui inueniunt certum initium ac ſeminarium intra ſe gerunt:unpe ii diſciplinam accipiant: illi ſcīētiam pariant:quia doctrina omnis & pitia ex aliqua prænotione anticipationeq; gignitur.

Quædam ſimulachra neceſſario ſequi:quædam ex aſſuefactione. CAP. IIII.

QVid ſit reminiſcentia indicatum exemplis eſt:ut finiri poſſit:reminiſcentiam eſſe reducem & quaſi rediuiuam memoriam.i.renouationem memoriæ collapſæ:atq; hoc quemadmodum conſequi leuiter poſſimus proprie ituitu patere arbitror. Nam quom motus animæ ita ſe habeant:ut alter alterum conſequio trahat:ſicubi hoc neceſſarium eſt:facile conſtat:ſi mulatq; origo & initium mouerit:ſucceſſionem ab hoc ad ſecūdū:deinceps ad tertiū & uſq; ad ſupre-

mum iturā:uelut in cathena & giris:ſi anulus unus tollat neceſſario inſequit ꝓximus:atq; ita alius alio cōmouet ordīe & attactu.Cōtinuo idē cōtingit in ſimulachris iis:q̄ īprimi tanq̄ ueſtigia nr̄o aīo diximus.Cum primū.n.ab uno aliquo eoꝝ excitata mens eſt mouet cōtinēter a ꝓxīo:atq; illud alteri ſubinde originē mouēdi eā p̄ſtat.Exēpli gr̄ a: icidit mihi aliquādo ob oculos Coriſcus cū lyra:ab eo tpe ſimulachrū Coriſci & ſimulachrū lyræ īpreſſum & cōſignatū in aīo meo ē: bono poſt tpe uideo Socratem iſtitui lyra & fidibus canere: ita ſtatim fit:ut lyra Coriſci mihi ueniat in mentem: deinde ſubeat & pſona q̄ cecinit.Hoc & alio exēplo docebimus.Audiſtin unquā q modulos eos cōcineret.Animulæ duæ uagulæ migrabant cute poſita.Et hæc de illa quæſiit.Quæ nunc abiit in loca? Mox ſi aliquot poſt dieculis alteꝝ audias eiſdē qdem fere numeris ſed aliis uerbis canentē: mens me prima ſubleuat:mox deuerſus reprimit extemplo ſcribit aurem ſimilitudo concentus:atq; ita memineris cātilenam priorē animulæ duæ uagulæ & etiam cantoris.

Ex principio ſimili uel diſſimili aut ꝓximo reminiſcētiā oriri. CAP. V.

HAec ita quō ſint neceſſe eſt ut ea diſtinctio recipiat imaginum alias natura ſua proximas ſequenteſq; eſſe hoc modo:qui meminit ignis itelligat ēt calorem oportet: & is q cæſus a Socrate eſt:quotiēs meminit ſe ex ſua Socrate q̄ſi neceſſario in memoriā quo loci in quo plagas tulit:refert. Alias q̄ nō neceſſario ſed ex cōſuetudīne cōſequant:& q̄ nō ſemꝑ ex priorū & antecedētium memoria: ſed propenſius & maiori ex parte ſuccurrant.Vuerbi cauſa:accedit ſæpenumero: ut enixe cupiēs efferre hoc uerbū lupcalia:q̄ſi exciderit nō poſſim.Igit tenere id uolēs refero me freq̄nter ad lupū:qa utrāq; dictionē.lu.ſyllaba incipit: ita hoc cōponēdo efficit: ut accæpto pnūciatoue lupi noīe:& ex nota illa ſtatim lupcaliū cōmonear. Alter ſolitus obliuiſci tauromīniū aſſueuit in nomē tauri. Alter itē cui hoc nomē pleurites:q latex dolor dicit cōtumax eē cœpit retractaſ ſæpius nomē pleuræ: q̄ latus ſignificat: ut habito initio eo trāſferret ad id qđ cōtinendū erat.In iis igit ut dixi nō ſemꝑ redeūt ſimulachra q̄ ſemel exoluerit:ſed aliq̄do eſt:ut q̄uis nomē lupi retineas:tan ē recordari lupcaliū nō poſſis. Illud ſcio poſſe cōtingere:ut qđā ſemel appellati executiq; fidelius & firmius ſeruēt:q̄ alii ſæpius:ex quo orit ut nōnulli facilius recordent q̄ uice ſimplici uiderint q̄ quæ centies.

Reminiſcētiā aliq̄do ꝓdire ſine pricipio: aliq̄do ex pricipio nō poſſe erui. CAP. VI.

QVem ergo aliquis reminiſcit neceſſe eſt moueat quibuſdā prioribus antegreſſiſq; motibus quouſq; ad eū motū pueniat:poſt quē motus hic.i.reminiſcētia ſeq ſolet ex aſſuetudīe atq; exercitatiōe.Quapp ex hoc nūc aut alio principio uenamur cōſequentia & ꝓxima:ita ut reminiſcētia argumēto ſimiliū diſſimiliū ꝓpinquoꝝ & cōfiniū īducant.Mouēt porro q̄dā ex his pari: mō q̄dā ſimul: q̄dā ptē:uerbi gratia: aſpicio lyrā depictā.Ab ea ut priore & p̄currēte cōmoneor lyræ Coriſci:quā ſuperiore āno uideri:atq; ex hoc rurſum reminiſcor cātionis eius quā Coriſcus cecinerit.Sane freq̄ēs ut nō occaſiōe mō hac:ſed ēt pluribus aliis uenire mihi poſſit ī mētē & lyræ & carminis Coriſci.Si.n.ſimulachrū colūnæ iūctū fuerit ſimulachro cātilenæ: recordatio colūnæ memoriā cantilenæ ſuppeditat.Ex ſimilibus quoq; & diſſimilibus ut dixi multa reuertunt ī mētē.Ex ſimilibus hoc modo:ut ſi quō Socratis ſtatuā uidero admonear Socratis.Ex diſſimilibus:ut ſi cādorē intuitus recordatuſue nigritiā memineri:aut ſi æſtu tentatus ſubeat algoris memoria.Ex ꝓpinquis quoq; ita eliciť reminiſcētia: ut ſiqs ex eo initio.Multis copiis uiri atheniēſes præoptare uos puto: reminiſcat uerboꝝ q̄ ſequūt. Si cōſtare poſſet qd potiſſimū hoc tpe ciuitati cōduceret.Præcipuū itaq; atq; efficaciſſimū in quaq; re principiū ē:quo inuento reliqua nullo labore ſuccurrūt.Principio ſiquidem habito cætera q̄ſi nexu quodā & uinculis inuicē aſtricta ultro ad ſeriem confluunt.

Eandem rationem eſſe reminiſcendi uetera & recentia.item ordinem rerum uſui eſſe reminiſci uolentibus. CAP. VII.

QVod ſi aliq̄ndo cōtingit:ut pricipio rei cōperto & prima ptē oratiōis obtenta nihilominus cætera nō ſeq̄nt:non eſt cur q̄ſquā miret:quoniā hæc ſi penitus dilapſa oblitterataq; ſunt certe ſeq etiā requiſita nō poſſunt.Igit inueſtigando ii:qbus qd excidit reminiſcunt ex aliquo hoꝝ q̄ diximus ſupra:ſimili diſſimili:finitimo cōſequēti. At ſi q̄ ſunt:q̄ interim nō reqrētibus nobis ſed ſæpe reddāt atq; offerāt ſeſe: fateri neceſſe ē:ea nullo ex pricipio aut ſuggeſtiōe ſimiliū diſſimiliū:cōſeq̄ntiū finitimorū agnoſci.Vt ſi recordatus q̄ſpiā numeri quē cecinīſſet Coriſcus reminiſcat anterioris:certe is nullo huiuſmodi p̄ſidio uſus uidet in hoc: ut reminiſceret anterioris. Cæterū hoc iſolēs ē nec temere paſſim fit.Fere.n.antecedere qdā motus ſolent quos reminiſcentia conſequatur.

Aliud eſſe reminiſci:aliud iterum diſcere,Item ultimum motum eſſe per quem reminiſcentia eliciatur. CAP. VIII.

PLane quō de reminiſcētia agit nō pinde id ſpectādū ē:quēadmodū remotas a nobis res & tanto ex interuallo repetitas:q̄ quomō ꝓximas agnoſcamus: & q̄s pauloante ſenſu noueri mus didicerimuſq;:utpote in quo maior cōtrouerſia ſit.Nā quot ꝓpinq̄ & recens accæptæ aīo ſunt magis piclitant: ut quō has meminimus diſcere uideamur: q̄ quæ nobis pridē itellectæ & cognitæ fuerint.Sed unus tamē reminiſcēdi hæc mos & rō utriuſq; generis eadē uidet.Nā quēadmodū ea quæ nobis ꝓxima ſunt ex principio aliquo:cui cōnexa & cōſequētia ſint reuocant in mētē:cōſequūtur.n.ut dictū ē ſeſe ꝓpter cōſuetudīnē motus:ita & ea q̄ a noſtra memoria procul abſunt:& q̄ multo āte didicimus initio quodā motus accæpto ſolēt ſeſe reddere atq; īmemoriā reuerti.Quapropter oīs reminiſcētia ex pricipio potiſſimū pendet:atq; ide ſūma celeritate abſoluit.Quāobrē eo eū quo res iter

ſe collocatæ & digeſtæ ſunt:ordinē:motus eaꝝ ī aīo uidenť tueri:& ea itē facile memoria cōtinēť q̄ no tatione & diſpoſitione diligēti ſunt pſcripta:ut ꝓpoſitiōes mathematicæ præſertiq̄ geometricæ: cōtra quæ temere habenť cōgeſta & cōfuſanee:ac paſſiue diſperſa:ægre cuſtodiunť.Nā quēadmodū ſenſilia quæ coitu certo & diſtributione,quadā iuncta illigataq̄ ſunt:exquiſitæ illaboratæq̄ incernunť:ſecus ſi in cumulū & acceruū cōiecta & idiſtincta uiſanť: ita de ſimulachris animi ſtatuēdū ac ſentiēdū uideť.

ESt uero differētia īter reminiſci & iteꝝ diſcere & oīno aliud diſciplina ē aliud reminiſcentia. Is q̄ reminiſciť ab ipſo ſe mouet:& ex pricipio quodā īcolumi & manēte itus luſtrat & ueſtigat inexa & iūcta pricipio. At q̄ addiſcit nō ex ſe ſed a p̄ceptore docenteq̄ mouetť.Itē is q̄ reminiſci uult q̄uis ei:ſimul collibuit:aliq̄d reſciť nō ſemp ad iuſſum occurrat: tamē uerſādo & ſatagēdo iuenire ac reponi ī memoriā eius:qđ uolebat:ſolet.Hoc aūt motu multo & diſcurſu multo cōtigit:quoaddū pueniať ad motionē eā poſt quā id ſeqť qđ reqrebať.Nā quēadmodū ſtillicidia multa q̄ p̄ceſſerint:lapdiē nō ipſa cōminuūt īcauātue:ſed q̄ſi ſubigūt & molliūt. Poſtremū diſcobinat iſorātq̄: ita iudicādū ī corde ē:multos id patiť motus āte q̄ id qđ q̄rimus teneať:ſed ſūmus & ultimus motus ip̄e p̄ſentat rē:quā cōſeq̄ mēoria uolebamus.Eſt igiť rminiſci mouētē q̄dā facultatē hr̄e iſitā.Facultatē uoco reliqas illas ītrinſecus cōtētas ī aīo:q̄ mētē appellāt & excitā ad iſtaurādū & recuperādū id qđ pierit uanueritq̄.Hoc ī ſe ipſo q̄ſq̄ ſæpicule cōmittit experiturq̄ ītimo ut dictū ē & idigete motu.

Ex q̄libus locis principiiſue memoria reꝝ amiſſa facilereuoceť. CAP. IX.

QVāobrē tale principiū accipi debet cui celerrime ad rminiſcentiā loci reſpōdeā t.Locos uero aut initia eē in aīa oportere dicimus:q̄ aut iugatis:ſimilibus:cōtrariis cōſtent:q̄les in dialecticis cōmentationibus mōſtranť:aut q̄ corporales ſunt & certa ſede diſpoſiti collocatiq̄ inter uallis.Atq̄ id cauſæ erit ut cito ex una re in memoriā alterius ueniať,uerbi gr̄a ex lacte ī candorem:ex candore in aerem:ex aere in humorem:ex humore in autūnum:ex autūno ī brumā:quæ id erat ſummum:cui operam dabaťut in memoriam rediret.

In reminiſceudo id qđ medium eſt maximū habere momētum. CAP. X.

SAne uideť fere in oīgenere id qđ in medio eſt rōnem tenere principii:quo inuento facillima traditu & cōpertu ſunt reliq̄.Verbi gr̄a aſcribunť lr̄æ octo.a.b.c.d.e.f.g.h. qbus indicenť & reſpōdeāt octo notiones:p q̄s itura ſit mens:dum aliq̄d ueſtigat:cuius rei uſus ſit: reminiſci Lr̄a.E.in meditullio ē:ea obtēta ſi nō cōtīuo ſuccurrit qđ ueſtigat:ſaltē ſimulatq̄ ad.H.puenerit:ſuccurrat id oportet:nā quō primū occupata medietas ē:& priora & poſterio.iuadere iuxta poſſumus:ſed & nihil,phibet qn &retro agere liceat & a media in utrāq̄ partē diſcurrere uelicati & ꝓpoſtere Nā & poſt lr̄am.E.ſaltuati intelligere lr̄am.H.& ab.H.ad.F.regredi trāſiliēdo iterpolládoq̄ poſſumus deīde referri & reciprocare ad.G.Si igiť ea res quā ſcrutamur ī prioribus fuerit:occurret itinere eo qđ regit ad.H.Si uero ī poſticis:dabiť obuia cōtrariā uiā tenēti:q̄ ducit ad.A.Notiōes uero quarū hæc ſūt ſymbola hæc ſūt.Athenæ.Liciū.Aedes Platōis.Calēdæ.cōuiuiū.Socratis. uapulaſſe a Socrate fidicula.

Quot īterdū remiſcamur īterdū nō.itē cur aliq̄do plus mouēt ueteres q̄ recētes imagies. CA. XI.

QVod ſi accidit ut ex uno pricipio īteri ſequāť hæc:īteri nō ſequāť: ea cā ē:q̄ ex eodē pricipio multi motus depēdent. Exempli gr̄a ex ili poſſumus in noticiā morbi iliaci & ilei reuerti. Quot ſi freq̄ntior tibi uiſus fuerit ilei:q̄ iliaci:illuc potiꝰ ex eo principio rapieris attolleriſq̄. Nā & q̄ nitida ac ſplēdida ſunt āplius quā q̄ſquarroſa & obſcura oculos in ſe cōuertūt. Poteſt & alia rō hæc eē q̄ ſimulachrū alterū uetus alteꝝ nouitiū habeať qđ nouiciū eſt ualidius cōmouet cæteris partibus:nā ſi id qđ uetus ſenectūq̄ eſt:ita in aīo alte inhæreat ut in habitū ceſſerit eoq̄ tritum ei perfamiliareq̄ ſit.Huius meditatio uicē frequētis & recētis memoriæ obtinet.

Quot erret interim reminiſcētia & quomodo faciat ſoloeciſmū. CAP. XII.

QVēadmodū uero q̄dā ſimulachra ita ſunt cōmiſſa cognataq̄:ut alteꝝ poſt alteꝝ naturaliter & neceſſario cōſequať:poſt ignē feruor:poſt ſolē ſplendor: ita q̄dā ſunt q̄ nō natura:ſed q̄dā cōſuetudine cōfluāt.Porro in quo multi & frequētes ſumus:& in qđ aſſueſcimus:huius nobis mīmo minus naturā facimus.Proīde ſicut in natura nōnū q̄ euēta,pueniūt q̄ſi ꝓgreſſiones q̄dā & errata naturæ:ita in iis q̄ ab uſu & cōſuetudine ꝓdeunt nihil uetat peccata q̄dam ſpectari ut cui in priore antegreſſoq̄ cedit:,pſpere ī poſteriore & ſequēte deuius labať.Et loco iliaci ī notitiā ilei deflectat:,pterea ſolet cōtingere ut quō alicuius nois meminiſſe uolumus: ī alteꝝ quod q̄rimus uicinū offendamus:itaq̄ oberrantes tūc quaſi ſoloeciſmū cōmittimus.Verbi gr̄a uolebā reminiſci Leophanē ſuppoſitus eſt pro eo Leoſthenes ſoloeciſmus eſt.Hactenus de reminiſcentia priuatim dictum ſit.

Cōmunia memoriæ & reminiſcentiæ:in omni memoria & reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus aut certum aut incertum. CAP. XIII.

NVnc ut generatī atq̄ in uniuerſum de memoria & reminiſcētia diſputemus: noſſe oportet: caput &cardinē in ambabus eē notitiā tpis:ſiue illud certū cōſtitutūq̄ habeať:ut ſi id quod mō memini reminiſcorue:aut heri aut ſupiore menſe aſpexerim:ſiue īcertū idefinitūq̄:ut ſi id qđ memini quodue reminiſcor:utcūq̄ prius didicerim:aut diu ſit qđ audierim uiderim nouerim. Alioquin niſi cōcedať ſcientiā tpis ad utrāq̄ motionē pertinere neceſſe eſt:ut hoc quod modo meminiſſe aut reminiſci dicimur:nec meminiſſe nec reminiſci eſſe uideať:ſed cognoſcere tanq̄ e domo & ſacrario pectoris nunc primum promentes.

Vīm ſenſualē eē q̄ ītus iudicet de pluri minoriq̄ tpe. CAP. XIIII.

POrro de pluri minorique tpe intus iudicat ea uis aiæ sensibilis: quæ sedē habet in corde: quē admodū. n. quotiens intelligentia magnitudies pspicit: nō pcedit foras: quēadmodū aliq de uisu dixerūt: qué pliquatis egressisq; a sede luminū radiis absolui reddiq; autumāt: sed opera intus & effigies magnitudinū i imaginatione depositas & iacentes excitat uelicatq; qd si hoc nō sit de magnitudine absente pnūtiare nō posset: nūc pnuntiat. Et sane merito: nihil. n. aliud ē itelligētia q̄ dianoea dicit q̄ cū imaginatiōe actio itellectus cōiuncta. Eodē modo de pte illa aiæ sensua lis dicēdū ē: ut de breuitate & longitudine tpis itrinsecus decidat: & ab imaginibus itestinis ad id pellat.

Quæ dria iter memoriā & reminiscētiā totius & priū sit. itē uniuersalis & singularis. CAP. XV.

QVom uero i memoria uniuersæ alicuius oronis pticulares oratiūculæ cōsistāt: necesseq; sit: ut quotiēs ambitū aut circūductū aliqué lōgiusculū memoriter tenemus: ptes quoq; eius & clausulas mēoria cōtēplemur. Cōstat. n. integritas oīs ex ptibus: ptes hoc loco sunt mēbra & icisa. Quæro remiscētia uniuersalis a pticulari quo differat? An quom i memoria totius cōtineat & pars: & i memoria uniuersalis cōphēdat singulare: necesse ē ut ptes prius q̄ totū occurāt: & quæ miora sunt quæq; ab utroq; margine itra uniuersitaté habēt: q̄ q̄ his cōtraria sunt: quæcúq; n. ita ambiunt ituq; sunt pportione quadā extremitatibus respondēt: quatenus mutuo pximāt & sequūt ut Platōis uerba illa i thimeo. Dii deoq; quorū opifex idé paterq; ego: opera siquidé nos mea dissolubiles natura: me tātū ita uolente idissolubiles. Omne qdē iunctū & cōcretū natura dissolubile ē. At uero qd bona rōne iunctū atq; modulatū ē: dissolui uele nō dei. Quapp qa facti generatiq; estis imortales q dē nequaq̄ nec oīno idissolubiles: nec tamē unq̄ dissoluemini: neq; necessitatē fati subibitis: qa uolūtas mea maior ē nexus & uegetatior ad æternitatē custodiēdā: q̄ illi uitales nexus: ex qbus æternitas uestra coaugmētata atq; cōposita ē. Igit una cū ipso toto intelliguntur partes: nā uerba illa in fronte: dii deorum extēplo se offerūt: quæ itelligentia sequentiū excipit. Et hæc rursus intelligētia reliquorū. Ita postremū qd intelligētia capit: ipsum totū ē: nā singularia simul collata accæptaq; ipsa itegritas reddunt.

Semp respōdere cōcæptioni rei cōcæptionē tēporiq; siue certū id sit siue icertū. CAP. XVI.

CErte modus q in rebus & notionibus cernit accōmodādus & q̄rēdus in tpe est. Nā sicut tps annectit & copulat cū rebus: ita & cognitio iungat necesse ē. Proide ut minor res se hēt ad maiorē: ita & minus tps ad maius: & pectinati: ut tota res ad tps totū: ita & ptes ad ptes. Atq; hoc ex descriptione subiecta cōstabit. Cōstituāt duo triāgula in mucronem iferiore angulo turbinata: sed ita ut alterū i altero cōtineat. Id qd cōtinet: signet notis tribus. K. M. N. Id qd continetur aliis tribus. A. B. E. Linea uero. AB. secet ad pūctū. C. & ad punctum. F. & a segmētis lineæ ppetuæ in alterū eiusdē triāguli. i. minoris latus qd cōtrauersim respōdet ad pares angulos: ducāt uo centurq; linea prior. C. D. posterior. F. G. eodē mō secet linea. K. M. ad pūctū. H. & ad pūctū. L. & a locis sectionū lineæ ppetuæ i alterū eiusdē triāguli. i. maioris latus qd e regiōe respicit: dirigāt nominēturq; supior linea. H. P. Inferior. L. R. atq; hoc ita ut sectiones utriusq; triāguli in easdē deliniatiōes cōcidāt. Ac breuius qdē & iterius triāgulū referat nobis res: q̄s itelligimus. Extimū uero & āplius: uice eius tpis sit: qd simul cū ipsis rebus & notiōibus sentit. Quēadmodū igit q lineas. AB. &. BE. transiit: uidet simul lineas. AC. &. CD. trālisse: utpote q̄ iteriores sint & contineāt in. AB. &. BE. ita q lineas. AC. &. CD. peregit: uidet simul lineas. AE. &. FG. pegisse. Quæ. n. collatio habet lineæ. AC. ad lineā. AB. eadē est lineæ. CD. ad lineā. BE. nā pportione & parilitate cōsentiūt iter se. Vnde ēt cācellatim & uicibus cōmutatis sicut refert linea. AF. ad lineā. AC. ita refert linea. FG. ad lineā. CD. retroq;. Ita relinq̄t: ut quēadmodū is q cognoscit lineas totas. AB. &. BE. si mul cognoscat lineas pticulares. AC. &. CD. Ita & ii q lineas. AC. &. CD. intelligit: simul quoq; lineas. AF. & FG. itelligat necesse sit. Eodē iure statuēdū de triāgulo tpis ē. Nā q lineas. KM. &. MN. confecit: uidet lineas quoq;. CK. &. HP. cōfecisse: & itē lineas K. L. &. LR. Porro linea. KM. & linea. MN. tps illud pśentāt: qd respōdet rebus: q̄ p lineas. AB. &. BE. in miore triāgulo idicāt: ut itellectu eaq; tps hoc annexū accipiamus. Rebus uero q̄ per lineas. AC. &. CD. notant ministrat tps: qd p lineas. KH. &. HP. describit. At negotiis q̄ lineæ. AF. &. FG. significāt: apponit tps: qd p lineas. KL. &. LR. signat. Ita fit ut simul & res & tps societate q̄dā pportionis noscant. Ex iis late patet eos q recordant aut reminiscunt: ad intelligentiā generis eorū q̄ recordant atq; reminiscunt adiungere tps suū solere.

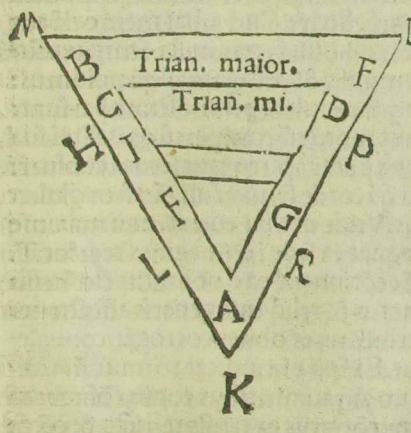

Dupliciter falli eos q meminerunt aut reminiscunt. item tria adhiberi ad uerā memoriā & reminiscentiam: rem tempus: animaduersionem. CAP. XVII.

MEmoria dupliciter labit. Primū si eorū q̄ fcolēda sint imagies cōmutet: ut si cōtēplatus imaginē Thexteti imaginē Socratis dicas tāetsi tūc uideberis meminisse Socratis tamē Thextetus ē qd uides. Nihil. n. uetat qn errare hoc gēus possis: & meminisse qd nō memineris credere. Altero mō fallit memoria: cū ita accidit: ut cuius re uera meminimus: nō tamen meminisse nos aduertamus motiōe aut morbo aliquo ipediti. Quod qdē & iis usu uenit: q in aliqd ipensius itenti q̄ si obcæcata cogitatione & abducto itus uisu: aptis atq; itegris oculis nō cernūt ea: q̄ ob os uersant. Atq;

ii q̄dē ſōniātibus ſimiles uidenť:q ſōniare ſe nō ſentiāt.Nō erit igiť recordatio aut reminiſcētia niſi tria hæc cōcurrāt:negociū qđ moueat:tp̄s qđ negocio reſpōdeat: & aīaduerſio.Sane tp̄s mō finitū certūq; ut dixi:mō ifinitū & incertū adiungiť.Certū:ut quō diſputaſſe me pridie memini.Incertū ut quō ſim pliciter diſputaſſe me recordor:iudiciū ut ſit ita:eſt qđ conſueuit uulgo dici.Eqdem memini factū:ſed quādo nō memini: q; tum ſolent q ſe cauſis ſubſignāt:cū iis de tpe facti non cōſtat.

Hactenus cōmunia memoriæ & reminiſcētiæ:nūc differētia & diſcrimē eaꝝ. item quot ſolus homo reminiſcēdi uim habet. CAP. XVIII.

DIximus ſupra nō eoſdē hr̄i q facile recordenť & q facile & bene reminiſcanť. Diſtat uero memoria a reminiſcētia nō ſolū in eo:q; prior tpe m̄oria q̄ reminiſcētia eſt: ſed in eo quoq; q; cōplures aīantes m̄oriæ ꝓticipes ſunt.Reminiſcētia ſoli hoī cōceſſa ex nūero aīaliū oīum q̄ ab hoc æui cōpta nobis ſint:nā ꝓte q̄ cogitamus rōciamurq; eadē & remiſcimur.Et quēadmodū ſyllogiſmus.i.rōcinatio ꝓpoſitionē ꝓpoſitiōi.i.intētionē aſſūptiōi cōnectit: ita & is q remiſciť miora maioribus copulat.Qua ui aūt ſyllogiſmi ducunť ad eandē exq̄ſitio ꝓtinet.Exq̄ſitio porro iis data aīantibus ꝓpria eſt:qbus cōſultādi deliberādiq; rō.Iis ergo qbus remiſcētia tribuiť tribuēda ēt cogitatio & cōſultatio eſt.Solus hō cogitat & cōſultat.Solus igiť remiſcendi ui obtinet.Nā & iter initia hoc dixīus:reminiſcentiam ad rationem & intelligentiam pertinere.Conſultare autem & cogitare uirtus alia eſſe poſſit q̄ mens:animus:ratioo intellectus.

Memoriā & reminiſcentiā eſſe corporeas affectiones.item nō eē illas in noſtra ꝓtāte.item melancolicos potiſſimū hoc genere tentari. CAP. XIX.

MEteꝝ qa ſine imaginatiōe reminiſci nō poſſumus: ꝓpterea & ſimulachra & ſpiritus q̄ i corde ſunt remiſcētiā cōmouēt:neceſſe ē hæc corpalis affectio ſit:ita reminiſcentia dicať motus itelligētiæ i tali uiſo.Quēadmodū.n.q librū uult p̄eligere neceſſe ē in ea ſe uertat q̄ in libro ſint ꝓſcripta:ita de reminiſcētia & itelligētia iudicādū ē.Itelligētia cōpať legēti. Cor.libro.Viſa & phātaſmata litteris diximus:& hoc olī memoriā & r̄miniſcētiā corpales motus eē:cuius rei ſigno ē:q; ſæpe nobis q̄uis aliud magis ſuſpicātibus cogitatio aliq̄ de repēte obrepit:quā itercidere aut reprimeř nullo conatu poſſumus:qn deſiſtat ꝓcedatq; ꝓtinax:& iuſtiſſimus nobis erūpat:ꝓhinc ſimul humor i corde adagitari cœpit:qđ fit quotiēs reminiſci aliqd conamur: euenit:ut facili p̄terea ſiſti & ſufflamari nō poſſit.Ergo ꝓinde afficimur ac ſiqs nos rapet trāſuerſos:& q̄lubet pugnātes i ſe cōuerteret.Tētanť uaſidiſſime hoc morbo melāconici biliоſiq;.Sūt.n.ꝓmobiles ꝓpterea:qa ſpiritu multo & craſſo cōcæptacula cordis ſui hēnt refertaiQuō primū igiť imago aliq̄ i iis excita ē:ſtatī exagitanť aliæ cōſeqo & faſcea tim ac turmatī ꝓſiliūt: ꝓp mobilitatē humoris q ſitus in corde eoꝝ ē. Sed & illud ꝓbat memoriā aut reminiſcētiā iuris noſtri nō eē:q; nec quodcūq; collibūt:nec quotiēs collibitū ē: reminiſci ſemp poſſumus.Quāobrē ut miſſū telū ſiſtere aut reuocare nō licet:ita quō reminiſci & ueſtigare allqd uolumus: neſcio qd corporeū cōmouemus: cui affectio hæc cōmiſſa mādataq; ē:nec ultra ptes noſtræ ullæ ſunt: nec.n.ꝑſe moueri aliqd pōt qđ i corpeū ſit:ita ratione recta factū ē:ut motū eū rumpe:cū qs uelit: i ſua manu nō habeat.Et quēadmodū q̄ rēti locū i codice ut legat:nō ſatis ē adiř apireq;aut ſcedas euoluer: niſi id quoq; qđ q̄rit iueniat:ita de itelligētia & ſimulachris dicēdū q̄ i corde ſeruanť:ut tāetſi ea q̄lubet tractes uerſeſq;:reminiſci tamē neq̄as niſi i illa ipſa offendas q̄ req̄ris.Vnde ut dixi euenit. ut ii maxime imaginoſi cogitabūdiq; ſint:in qbus redundatior uis humoris ſtagnat ea ſede i q̄ imagines reꝝ locāť. Non.n.facile tranq̄llanť agitatiōe ſemel inita & quouſq; aſſeq̄nť & cōtinuenť ea q̄ uolunt:recto iceſſu ſcaturiūt:identidē & ſuboriūť imagines.Quāobrē iræ i illis & metus & reliq̄ eius generis affectiones ſimul paulo cōmotæ irritatæq; ſunt:exacuūt accēdūtq; ipſæ ſe ultro:& uires obiter corrogāt:conualeſcūtq;:ita ut labore ēt ſummo cōprimi ſedari & extingui nō poſſint.Exēpli gr̄a iudicat rō iniuriā accæptā eē: cor ſtati iracūdia æſtu at:mox accēſione ſanguinis feruet:quo tāq̄ auxiliaribus copiis cōfirmatū recalefactūq; retro cōcalefacit &exaſperat ſanguinē.Eodē mō metus cōtrariis ex cauſis refrictu & cōtractu cordis ꝓfectus nō facile deponiť.Quod & accidere ſolet iis qui in cantibus paulo ualidius exuibriſſant: aut qui orationem proſam uerſamue contenta & exerta uoce pronuntiant.Iis q̄q̄ in fine ratio ſua ſit:eoq; & quieſcendum habeant:tamen uox impetu cōcæpto & quaſi ex procurſu longius procedit:& ceſſantibus iis aliq̄diu poſt ſuperſtes eſt.

Quibus ex cauſis pomiliones pueri ſenes īmemores ſint. CAP. XX.

METeꝝ illi maxīe īmemores eē deꝓhenſi ſunt:qbus ſupiora ꝓportiōe reliq corpis ſunt uaſta ut pomilionibus: rōne qđ uis ſenſus primatis grauata in iis oppreſſaq; pōdere eſt:q;q; in tā obeſa & craſſa materia deſignari aut exprimi formæ reꝝ nō poſſunt:ſed q̄ſi fruſtrantur & diſſiliūt plagæ:nec initiis mō imaginibus ꝓduri & ſpiſſi ſenſus reſiſtūt:ſed ſi quas ob iſignē eaꝝ pulſum admiſerit hauſerintue:nō ita uidenť admittere ut cū reminiſci uolunt:facile ad imperium ſubeāt:aut recto itinere ad cōditum ſequāť. Sane admodū pueri & admodū ſenes iō impotētes memoriæ ſunt:qđ in motu cōtinuo uerſanť.Pueri ꝓpter natiuum cremētū.Senes q; aſſidue minuunť. Nam in pueris & illa ratio eſt:q; per aliquot annos ſimiles nanis exigunt.

Peroratio. CAP. XXI.

DE memoria:& qd ſit meminiſſe recordariq;:& de tota ea natura: & de parte aīæ cuius illud officium eſt.Item de reminiſcentia:& qd ſit reminiſci: & memoria quēadmodum redinte greť repareturq; amiſſa:& unde ꝓficiſcať dictum.

Nō eosdē facile mēiniſci q facile ſmiſcāt. Cap.i.
Futura & pſentia ad memoriā nō ptiere. Cap.ii.
Sola pterita eē ſubiecta memoriæ. Cap.iii.
Quemadmodū in omni memoria adhibere tēpus oporteat. Cap.iiii.
Quæ bruta habeāt memoriā: & q dſa inter memoriam brutoꝝ & hoium ſit. Cap.v.
Quēadmodū mēoria itelligibiliū reꝝ ſit:& in quo diſtet memoria reꝝ ſenſibilium. Cap.vi.
Qui uſus q̄titatis intelligētibus ſit quom res etiam nō quātæ intelligunt. Cap.vii.
Quomō res q̄tæ itelliganť:q̄ differētiaiter id ſit qđ ſibi intellectus fingit & id quod imaginatio ſibi præſentat. Cap.viii.
Quas ad res intelligēdas utilis imaginatio ſit:& ad quas inutilis. Cap.ix.
Quot memoria nō ſit uis & affectio intellectus ſed partis dūtaxat ſenſilibus. Cap.x.
Quāobrē recordemur reꝝ abſentiū.itē imaginationem ꝓprie nō eē ipm ſimulachrū ſed actum uirtutis imaginantis. Cap.xi.
Quæ tēperaturæ ingenioꝝ recordari idoneæ ſint & quæ non idoneæ. Cap.xii.
Quæſtio quot quotiēs meminimus nō eius potiꝰ ſimulachri meminimus qđ habeť in nobis præſens:q̄ eius quod a ſimulachro referť. Cap.xiii.
Vnde eueniat ut ea q̄ qs meminit aliquando meminiſſe ſe neſciat. Cap.xiiii.
Vnde ſit ut ea q̄ qs imaginať fingitq; aliquādo meminiſſe & recordari ſe putet. Cap.xv.

TABVLA SECVNDI LIBRI.

Reminiſcētiā nō eē apprehēſionē diſciplinæ neq; renouationem uniuerſæ memoriæ: ſed partis eius cuius quis eſſet oblitus. Cap.i.
Reminiſcētiā ſimpliciū nō eē niſi p raro. Cap.ii.
Reminiſcentiā induci p multos motus q ordinē & cōſecutionē habeant. Cap.iii.
Quædā ſimulachra neceſſario ſeq;q̄dam exaſſuefactione. Cap.iiii.
Ex principio ſimili uel diſſimili aut ꝓximo reminiſcentiam oriri. Cap.v.
Reminiſcentiā aliquando ꝓdire ſine principio:aliquādo ex principio non poſſe erui. Cap.vi.
Eādē rōnē eē remiſcēdi uetera & recētia.itē ordinē reꝝ uſui eē reminiſci uolētibus. Cap.vii.
Aliud eſſe reminiſci aliud itegꝝ diſcere.item ultimū motū eē p quē reminiſcētia eliciať. Cap.viii.
Ex qualibus locis principiiſue mēoria rerum amiſſa facile reuoceť. Cap.ix.
In reminiſcendo id qđ mediū ē maximum habere momentum. Cap.x.
Quot iterdū ſmiſcamur iterdū nō.itē cur aliq̄ndo plus mouēr ueteres q̄ recētes imagies. Cap.xi.
Quot erret interim reminiſcentia: & quomodo faciat ſoloeciſmū. Cap:xii.
Cōia mēoriæ & remiſcētiæ.in oī mēoria & reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus aut certum aut incertum. Cap.xiii.
Vim ſenſualem eſſe quæ intus iudicet de pluri mioriq; tempore. Cap.xiiii.
Quæ differētia iter memoriā & remiſcentiā totius & partiū ſit.itē ūiuerſalis & ſingularis. Cap.xv.
Sēp reſpōdere cōcæptiōi reꝝ cōcæptionē tēpoꝝ ſiue certū id ſit ſiue īcertum. Cap.xvi.
Dupliciter falli eoſq mēinerūt aut remiſcūť.itē tria adhiberi ad uerā memoriā &reminiſcentiā:rem tempus animaduerſionem. Cap.xvii.
Hactenus cōia memoriæ & reminiſcentiæ: nūc differentia & diſcrimen earum.item quot ſolus homo reminiſcēdi uim habeat. Cap.xviii.
Memoriā & remiſcētiā eē corporeas affectiones.itē nō eē illas i nra ptāte.item melancolicos potiſſimum hoc genere tentari. Cap.xix.
Quibus ex cauſis pomiliones pueri ſenes īmemores ſint. Cap.xx.
Peroratio. Cap.xxi.

HERMOLAI BARBARI.Z.F.PATRITII VENETI IN LIBRVM DE SOMNO ET VIGILIA THEMISTII AD HIERONYMVM DONATVM.A.F.

Ptaui tecū eē mi Hieronyme his diebus:qbus iterptatōi noſtræ ī paraphaſim Themiſtii ſummā manū ipoſui:ut corā cōmunicare tibi oīa ea poſſem:& qđ tuū ī iis iudiciū eēt pſens itellegrē. Ac legiſti tu qdē olī hæc & qđ memineri ꝓbaſti. Sed ſiue ī peius effinxi:& ut ille inqt ab archetypo decidi:ſiue diſpēdiū limæ nō nihil ꝓfecit:certe ī totū alia ſūt q̄ q̄ uidiſti: q; ſi affuiſſes tu: piculū nō erat:ut ab iis q̄ cōmutaſſem dtraxiſſemue laberer. Alioqn ī hæc ipēſius ſtudiū cōtuli q̄ uolebā. Proīde nō dubito futuros:q noſtrā diligētiā cauillēť q̄ſi tātū curæ argumētū ābitus ſit:& magnæ alicuius de ſe pſuaſiōis q̄ ꝓfecto ī me nō ſunt. Nā ſeu q; ſcimus hæc anteludia q̄dā & q̄ſi crepūdia eē īgenii noſtri:ſeu q; maiora ī hoc genere cogitamus:dici nō pōt: q̄ ī iis nec ſatiſfaciā mihi:nec placeā. Sed utinam multoꝝ error aut ſtirpitus uelli aut alleuari poſſet:qbus cū ſe peripateticos bonos appellēt qa īſantiſſimi ſint: nec latīe loq ſciāt:nec græce (ut q̄leuiſſime dicā) tā cōuenit cū ea familia: q̄ iis q multis ſæculis āte Ariſtotelē fuerūt. Certe ptim fando aſſiſtēdoq;pti ſcribēdo & cōmētādo daremus operā:ut q̄tū ī nobis eēt recognoſcerēt ſe:& itelligerēt eos q a pħia eloquētiā ſepāt mīutos plæbeioſq; & plāe ligneos pħos hŕi. Nūc pſuaſio ea tā alte dedita ī uenas ē:tā ptinaciter īhæſit ī uiſceribus:tā difficilē callū obduxit:ut ne dū nos q nec autoritate ualemus: nec fere ī doctrina qcq̄ ꝓmouimus:ſed q̄uis ēt abſolutiſſimus: & q oīa ad manū īnumeratoq; hēat:tātas radices ſuccideť aut medicinā adhibere ægritudini tā defletæ nō poſſit. De quoquōiā plura ꝑamus alia epiſtola:illud tātū dicturi ſum:ut hortēur te:nō ut tu cū ſtudiis pħiæ bonas lras cōiūgas: qppe ī quo ne admonitore qdē eges:ſed ut alios iſtuc exēplo & ſapiētia tua cōpellas. Nec.n.q; ī q buſdā deplorata res uideť:iō minus laborādū tibi ē:tū q; ſnia Hippocratis q cōclamatis & deſpatis negat admouēdas manus:ad morbos aī referēda nō ē:q; ii nō ſemp īcurabiles ſunt:tū q; ut rō iſta cū iis nihil ꝓficiat:ab aliis certe peſtē illā defendet. Infinitū.n.q̄tas iacturas facturæ litteræ ſint:ſi nō habeāt q huic labi obſiſtat. Nos qdē tps oē qđ uiximus & qđ deinceps deū uolūtate uicturi ſumus ī illā curā deſtinauimus ut ꝓ uiri li pte naturalis pħia cū ſtudiis hūanitatis in gr̄am redeat. Vale. Libellū de ſōno & uigilia:quē ad te uertimus:ſcio tibi pro tua ī me beniuolentia nō īgratiſſimū fore. Venetiis. Mcccclxxx.

THEMISTII PARAPHRASEOS LIBER DE SOMNO ET VIGILIA: INTERPRETE HERMOLAO BARBARO PATRITIO VENETO.

Quæstiones ad ſomnum & uigiliam pertinentes. CAP. I.

E SOMNO & Vigilia conſideranda hæc arbitror. Primum quid ſint & cui parti & poteſtati animæ credita. Et utrum ſoli animæ commiſſa ut pri uatæ eius affectiones: an & corpori quoq; promiſcua. Et quamobrem tri buta animalibus ſint. Et utrum utrūq; omnibus: an alteris hoc: illud alteri ſeorſum. Deinde q̄d ſit ſomniū: & quot ii qui dormiūt mō ſomniēt mō nō ſomnient. Iem utrum ſomnient quidem ſemp ſed experrectos memo ria non committitur: an ſecus. Et hoc ſi eſt: quam ob cauſam ſit. Præterea ſint ne præſcita aliqua animi quieſcentis: nec ne. Et ſi ſint: qua ratione fiāt utrum ex eo numero ſint quæ agunt ab homine: an quoq; cauſa ſit aliquis deus aut natura aut temeritas.

In eadē particula ſomnū & uigiliā collocari. CAP. II.

PRimum illud haberi pro explorato debet ad eandem animalis partem ſomnum & uigiliam pertinere: tum q̄ oppoſita inuicem ſunt: tum q̄ priuatio eſſe itelligit uigiliæ. Appoſita porro & extrema tam quæ artis ſunt: q̄ quæ in natura ſpectantur: in eodem recipi ſolent: & eiuſdem ſubiecto affectiones uident. Exempli gratia. Integritas & oblæſio: tēperies & itemperies: mor bus & ualentia in eodem corpore ſunt. Pulchritudo & fœditas in eodem membro conſiſtunt. Firmitas & debilitas in eodem neruo cernunt. Viſus & cæcitas in eodem oculo habentur. Similis & in cæteris ſen ſibus ratio. Item clarius ex iis quæ ſequunt liquebit. Nam argumēto quo uigilare aliquem cognoſcimus eodem & dormire deprehendimus. Vigilantem ſane cognoſcimus: aut quia externo ſenſu aliquo: uiſu: auditu: olfactu pellatur: aut quia inteſtina ratiocinatione cogitatione imaginatione. Senſus uero uice ha bitus eſt. Inſenſibilitas uice priuationis. In eodē igitur ſubiecto locanda hæc ſunt. Ex quo illud quod uo lebamus conficitur ſomnum & uigiliam eodem ſubiecto ſtratoq; cōtineri.

Somnum & uigiliam affectiones eſſe corpori & animæ communes. CAP. III.

QVom autem ſentire ipſum neq; animæ neq; corporis proprium ſit. Nam ad idem genus tū actus tum potentia pertinet: ſenſus autem qui in actu ſit: eſt quidā animæ motus interuentu & comitatu corporis conualeſcens. Manifeſtum eſt: affectionem hanc: dico ipſum ſentire: nec peculiarem animæ eſſe neq; item corporis propriam: quandoquidem corpus inanime nullā ſentiendi uim obtinet: ſed ſummæ permixtioniſq;. Porro quom uires animæ habeātur diſtinctæ: ita ut altrix abiuncta a reliquis ſit: reliquæ ſeorſum ab hac non poſſint conſiſtere: certum eſt ea quæ augentur modo & minuuntur ut arbores: dormire & uigilare nō poſſe: quia ſenſu deficiuntur: de cuius momen tis natura ſomni & uigiliæ dependet. Nam ſenſus a ratione uitali: quæ & uegetalis dicit eſſentia: & pote ſtate interſtitio plurimo & manifeno diſpeſcitur: etiam ſi non id conſtaret: utrum ſubiecto & magnitudi ne differrant.

In animalibus omnibns ſomnū & uigiliā uitibus contingere. CAP. IIII.

NAm mihi a lunari circulo caducum ſubciſſiuumq; eſt: quot ſi ſomni & uigiliæ capax ſit: aut ſemper dormiat aut ſemper uigilet: ſed utrūq; animalibus ſingulis tributum a natura eſt: nul lum omnino animal pari eo caret: ſed tantū inanima. Quom de animalibus loquimur: ſem per excipiuntur diuina. Nam eorum actio iugis æternaq; nec triſtis oneroſaue ē: & uigilia in iis omnis contrarii eſt expers. Nā ſomnus & ulgilia ut ſæpe alias diximus affectiones ſunt circiter cor: ubi domicilium optimatis ſenſus locatur. Præterea quæcūq; naturalē aliquā functionē habent: ſimul paulo plus laborant q̄ ſua cuiuſq; natura patit: ægritudinem ſentiūt: cumq; præterea operari non poſſint dant manus & remiſſionem: quaſi laboris merent. Nam & ueterina ſarcinis: & uiæ ſpatio defecta offendunt ſe terræ: nec loris ullis aut fuſtibus ad ingrediendum exurgunt. Legendo ſcribendo: ædificando: demum agendo quidlibet: aut cōdendo: laceſſimus: & motū ſemper ſubſequit & excipit requies. Poſtremo ocu li: aures: manus: pedes: & reliquæ partes officiales aliquando a muneribus quæq; ſuis ceſſant. Continen ter gerere & adminiſtrare non poſſunt: ſed ſpatio exacto in quātum uires eorum durare & ſufficere ope ri poterant: uacationem quādam feriarum uice impetrant. Cæterum quom ſomnus uigiliæ contrarius ſit. Contrariorum uero quæ interſtitio careant: & quæ ſibi per priuationē & habitū reſpondent: ſi alteꝛ abeſt: alteꝛ adeſſe ſit: ſequitur ut dormire animalia oporteat quotiens nō uigilāt. Quāobrem quēadmo dum morbi aliqui puigiliū & iſomnium afferunt: nā comperti ſunt qui nouem dies exertis & incōniuis oculis egerint: & quemadmodum hoc idem ſæpe citra ægritudinem accidit: ut gracilentis & præaridis: qui naturæ ſuæ ratione longas uigilias patiuntur: ita ſomni copia interim inualentibus: interim ualenti bus cōtingit. Nam ex his qui febre tentantur inuenti aliqui ſunt: quos altus ſopor in iuſtum triduum at tinuerit. Paruuli uero tum propter cibos iunctumq;: tum propter humorem infantilis ætatis longiſſi mo ſomno utuntur. Hæc ſi ita ſunt: quicquid ſomni capax eſt idem uigiliæ particeps & retro. Nam ſi ſomnus quædam affectio eſt: & quaſi nodus & uinculum ſenſus: ſenſus autem omnis ſentire actu poteſt.

Omnis uero potentia aliquando in actum refertur. Neceſſarium eſt: ut id quod dormit: & quod potẽ tiam habet ut uigilet excitetur: omnino & actu euigilet. Ita nullus ſit ſomnus qui non poſſit rumpi & qui ut ita loquar expergiſcibilis non ſit.

Quamobrem animalia omnia dormiant plantæ non dormiant. CAP. V.

ANimalia certe omnia Pedeſtria Volatilia Nantia ſomno participant. Nam aquatilium genera: & ea quæ molli cruſta integuntur ſoporari cernuntur: & præterea quæcũque oculos habent. Nam & quibus corneoli prædurique ſunt & inſecta dormire indicio ſcilencii & cõticeſcentiæ credam apparet: quãquam exiguum quidam talia: ita ut nos lateant plerumq;. Vtrum uero ea quibus ſcilicea teſta obducitur: dormiant: nemo quidem adhuc q; ſciam fuit: qui uiderit aut argumento aliquo notauerit: ſed ratione tamen perſuaderi id poteſt. Nam animal eo finimus q; ſenſum obtineat. Somnus uero immobilitas & quodammodo pedica & obligamentum eſt ſenſus. Contra exolutio eius uigilia eſt. Non habent uices has plantæ: quia ubi ſenſus non eſt: ibi neq; ſomnus eſſe neq; uigilia poteſt: ubi autem ſenſus eſt: ibi dolor & uoluptas: ubi dolor & uoluptas ibi cupiditas. Plantis nihil horum poteſt concedi. Nulla enim ratio eſt quæ cogat fateri dolere has: oblectari concupiſcere aut ſentire. Neque item quæcũque aleſcunt: neceſſario etiam ſentiunt. Quãquã contra eſtquæcũq; ſentiunt ut neceſſario etiam aleſcant. Sed quemadmodum ſæpe numero docuimus alimẽta hæc quibuſdam habentur: ut plantis. Hoc uero demonſtrat ea ratio: q; uis quæ nutrit munus ſuum nauius & expeditius conſopitis q̃ uigilantibus nobis abſolũit. Nam eo tempore probius & alimur & corpulentia perficimus: utpote: ut quas actiones nihil adminiculentur ſenſus.

In ſomno omnes ſenſus haberi immobiles. CAP. VI.

NVnc diſſerendum uidetur: quamobrem dormiat & uigilet animal: & ſecundum quos ſenſus. Si ſecundum plures eſt: aut ſi ſecundum unum: quiſnam illic unus ſit: de quo ſomnus: aut uigilia pendeat. Sane quom animalium quibuſdam omnes ſenſus: quibuſdam nõ oẽs ſed guſtus & tactus ſunt: eſt enim latiſſime fuſus & maxime communis omnibus tactus: ut in libris de anima dictum eſt: fieri autem non poſſit ut dormiens animal ullo ſenſu uigilet: manifeſtum eſt animantes omnes in ſomno affici oportere eodem modo: ideſt ſumma illa immobilitate & inſenſibilitate offundi. Nam ſi dormiẽti auditus in miniſterio & officio: ſit uiſus non ſit: erunt ſimul in eodem duæ res pugnantiſſimæ: quia ſcilicet dormiens aliquis ſentiet: quod impoſſibile eſt.

Soporem tactus & immobilitatem ſenſus cõmunis cauſam eſſe ſomni. CAP. VII.

ILlud nunc lubet quærere: utrum ſenſus omnes æqualiter ſopiantur in ſomno: an ſit præcipuus aliquis: quo ceu ſoporato potiſſimum dormiat animal. Num hoc uni dũtaxat tribuẽdum tactui eſt? qui & maxime neceſſarius & natura longe primus eſt ſenſuũ: & quod amplius eſt idem ſubiecto cum ſenſu cõmuni? Nam quõ natura ſingulis ſenſibus certa quædã munia penſaq; imperarit: oculis ut intuerentur: auribus ut auſcultarent: & cæteris quibuſq; ſua: quõq; non ſolum peculiariter hæc ſenſibus iniunxerit: ſed in commune quoque rationem quandam in omnes ſparſerit: qua & uidere & audire & demum ſentire ſe ſentiant: non enim uiſu uidere nos uidemus: nec uiſu enunciamus: aut guſtu diſtare dulcedinem a calore: neq; ſeorſum neq; ſimul utroq; ſenſu: ſed particula quadam communi quæ adiuncta ſenſibus omnibus ſit: quam ſimpliciter & proprie ſenſuũ commũem uocamus: hæc autem una proprie eſt: etiam ſenſorium eius unum. Verum quãquam hic ſenſus unus eſt: tamen ratione in plures hiat: quia in tot diſtrahitur quot genera ſubiecta ſigillati q;q; ſenſuum habentur: nam calor a ſono euariat & ab utroq; odor & ſapor. Ineſt uero ſenſus communis primum & maxime i ſenſu tactus: q; ſolus hic ſeorſum a cæteris ſeparatus ſpectatur: ab hoc cæteri nõ ſpectantur de quibus omnibus affatim in uoluminibus de anima explicatum eſt. Poteſt tota ratio ſic concludi ſomnum & uigiliam ad ſenſum communem & ad eius ſenſorium pertinere: ideſt ad ipſum cor. Et quom ſenſus communis ſubiecto idem cũ tactu ſit: neceſſe eſt: ut animalibus omnibus uigilia & ſomnus communicari dicatur: quia tactus quoq; ut dixi communicatus omnibus eſt.

Impotentiam omnium ſenſuum non eſſe ſomnum: etiam ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes redduntur. CAP. VIII.

PRorro ex iis quæ ſequuntur certiſſimum fiet: ſomnum non eſſe requiem & pigritiam ſenſuum omnium: ſed ſolius tactus: hoc ita intelligitur: Si non eſt neceſſe ut ſenſus omnes ſimul in opera ſint: eodem modo non uidetur neceſſe ut omnes ſimul ferientur. Sed enim primum patet: nihil enim cogit is qui non uidet ut etiam audiat: aut qui guſtet ut ſimul ẽt olfaciat: igitur & ſecundum: præſertim quom propenſior ratio uideatur eſſe: ut ſimul omnes operentur q̃ ut ſimul quieſcant. Si ergo quod potius ius habet ut ſit neceſſarium non eſt omnes ſenſus ſimul pelli: ne illud quoque multo magis: cui deterius laceſſitumque eſt omnes ſenſus ſimul imobiles qeſcere. Quãquam uero hoc ita eſt: tamen tactu ſopito neceſſe eſt conſequio reliquos ſenſus conſopitos eſſe: nec eo ualet hoc: ut ſoporationem omnium ſenſuum cauſam eſſe ſomno dicamus: ſed ſolius tactus. Nam quom princeps ſenſuum & quo cæteri referuntur afficitur: neceſſario & ſatellites eius affectioni accumbunt. Contra ſi illi afficiantur non continuo neceſſe eſt: ſenſum principem conſentire. Illud uero argumento eſt ſomnum non ea re conſiſtere: q; ocioſi omnes ſenſus ſint: q;que ii actus ſuos exercere non poſſunt. Quom enim quis animo linquitur & iacet immortuum: quod genus lipopſychiam: ideſt defectum animæ appellant: quanquam & hoc nexus quidam & impo-

tentia ſenſuum uidetur:non tamen dici ſomnus poteſt.Idem in deliriis &furore contingit ut acceden-
te morbo nonnulli neq; uideant:neq; audiant ſæpe:neq; omnino aliquid ſentiant: alioquin nō ſæuirēt
in corpus ſuum:nec carnem ſuam dentibus peterent:ſi ſenſum aliquem haberēt doloris.Præterea dua
bus uenis in collo:quæ a iugulo ubi ſcinduntur caput ſubeunt:foris ualide appræhenſis collabūtur ho
mines ſenſibus ereptis:nec tamen dormire dicuntur.Proinde impotentia ſentiendi non ea:quæ in cæ-
teris ſenſibus ſit:quia & orbata deminutaq; ſenſibus ſentire non poſſunt:nec tamen dormiunt:neq; ea
quæ ex aliqua iniuria aut morbo contingat:ſed quemadmodum ſum teſtatus ea quæ in primo ſenſo
rio contineatur:ideſt in corde:ubi primus eſt ſenſus:quæ tum ex laſſitudine aliqua tum ex longa excu
bia ſubſequi ſoleat:nimirum talis impotentia ſenſuum proprie ſomnus eſt.Nam quom ſenſorium il-
lud cōis ſenſus impotēs:& incōtinēs ſui reddit neceſſario & cæteræ officinæ laſſant:nō e diuerſo.

Quis finis quod agens:quæ forma:quæ materia ſomni ſit. CAP. IX.

His ita conſtitutis quærēda cauſa eſt propter quam dormire animalia ſit neceſſe:& qualis itē
affectio ſomnus ſit.Ac quattuor quidem cauſarum genera in naturalibus libris enumerauī
mus.Finalem cuius gratia omnia conſiſtant & fiant. Agentem unde oriatur & inſtituatur
motus.Rationariam quæ rebus naturam ſuam & ſpeciem largiatur.Materialem ex qua ī-
ſita conſtitui & generari omnia ſoleant.Somni igitur cauſæ hæ ſunt.Finis.Salus.Et cōſeruatio anima
lis.Agens ſpiritus uitalis qui in corde eſt.Materia uapor qui caput ſubierit: deinde ī locum inferiorem
defluxerit.Forma ſitus & diſpoſitio illa mēbroꝝ & ptiū corporis:q̄ ī dormiētibus extra ituſq; cernit.

De cauſa finali ſomni & neceſſitate eius. CAP. X.

PRimum quem natura nihil cōmittere fortuito:ſed ſuper agere gratia alicuius ſoleat:quie-
tem uero utilem eſſe atq; adeo neceſſariam animalium uitæ conſtet:quia continue moue-
ri cum uoluptate non poſſunt.Manifeſtum eſt ſomnum ad incolumitatem fuiſſe anima-
libus iunctum & ad quietem.Vnde uaga & uulgo etiam recæpta tranſlatio eſt: ut ſomnus
quietis nomine indicaretur quaſi ueritas ipſa ita plane cogeret.Vigilia uero maxime finem attīgit.Nā
ſentire & ſapere finis omnibus eſt:quibus unum eorum competit.Vtrumq; enim optimum eſt.Finis
autem eſſe optimum requirit: brutis ſenſus:homini ſapientia & prudentia finis eſt.Videtur uero ne-
ceſſarius eſſe animalibus omnibus ſomnus:nō quidem ſimpliciter:ſed neceſſitate illa: quam ex poſito
& ex adiunctione uocauimus.Verbi gratia:extra quā ſi perire ſatius iis eſt:ſi enī animalia eſſe debent &
naturam ſuam ſeruare:neceſſario quædā adeſſe iis oportet:quibus poſitis alia ſubinde adiungēda ſint.
Nam ſi conſtituatur quid animal eſſe:neceſſe eſt ut alatur:quo conceſſo neceſſarium eſt e cibo uaporē
ſuſtolli:e quo neceſſario conſequitur ſomnus.

De cauſa agente ſomni.Item omnis motus principium eſſe cor habentibus ſanguinem & carentibus quiddam uice cordis & ſpiritum interiorem. CAP. XI.

NVnc dicendum eſt quo motu actioneue corporis eueniat animalibus:ut aut dormiant aut
uigilent.Demumq; de tota ratione agentis cauſæ diſſerendum.In quo & prolixiuſculi eri-
mus:ac primum quidem admoneri noſcētes hæc uelim. Omnia animalia ſiue ſanguinem
habeant ſiue exanguia ſint:aut eandem aut per ſimilem cauſam ſomni habere.Quāobrem
quom de ſanguineis utpote iunctioribus & cognobilioribus diſputauero:cōmuni ratiōe de omnibus
obiter diſputatum & peroratum putent.Principium ſenſus eadem parte proficiſci:qua & principium
motus: demonſtratum ſupra eſt.Principium uero in animali locus is uidetur:qui iter aluum & caput
medius ſit.In iis quæ prædita ſanguine ſunt ea pars quæ circum cor eſt locum mediū obtinuit.Quæ
cūq; autem ſanguinem habent:habent & cor.Eſt igitur ſentiendi & mouendi principium cor:in quo
& ſpiritus uitalis & refrigerationis principium continetur.Videtur enim natura refrigerationem in
humido & reſpirationem ornaſſe ad calorem eius partis temperandum ſeruandumq;: de quo ſeor-
ſum in loco docebimus.In iis uero quæ carent ſanguine: & inſectis: & iis quæ nō reddunt nec accipiūt
halitum:ſpiritus quidam interior additus non in corde:ſed in eo quod æmulum cordi eſt:qui attolli
uicibus & ſubſidere cernatur.Atq; hoc maxime depræhendi poteſt in iis:quæ generis totipennis ſunt:
qualia ueſpæ apes & muſcæ.Nam diuulſis diſiectiſq; iis:pars quæ proxima præciſamento eſt modo
dilatatur modo contrahitur.Quoniam autem animal nec mouere quicquam nec moliri ſine inten-
tione uirium poteſt:intenduntur autem uires præſſo & icluſo ſpiritu exteriore:neceſſarium eſt:ut ani
mal quod ſpiret uires illas ſibi extrinſecus corroget.Quod uero non ſpiret: intrinſecus: unde inſecta
ea quæ pennata diximus:quotiens ſe mouent quoddam murmur ædunt:quod aura illa iis incluſa in
tus manente ſonanteq; accidit.Hanc enim quotiens atterūt ad membranam quæ ſepto trāſuerſo ſub-
dita cinctum corporis determinat:bombos illos uolando elidunt.Ita ſonus agitatu interioris ſpiritus
non anima aut ſpirabilibus ullis uiſceribus redditur.Sunt tamen quæ attritu exterioris aeris ſonent:
ſed ea tantum quæ ſciſſuram ſub præcinctu continent.

In corde uigiliam & ſomnum oriri eiuſq; affectiones eſſe. CAP. XII.

Cientur autem oīa animalia aut ſenſu familiari aut pegrino.Familiarem ſenſum appello:qui
interno motu tāq; e domo promptus abſoluit:qualis quom ſimulachris quæ intra nos ha-
bent:impellimur.Peregrinū ſenſum uoco q extrīſecus inuehit:& a generibus exterioribus
uenit.Ex iis arbitror cōſtare & quo ī loco & q̄ primū particula ſomnus & uigilia cōtīgere
uideāt.Nēpe ī illa cuius affectiōes hæ ſunt.Porro cordis affectiōes ſunt:ac dormiētes qdē agitatōe cor-

dis quadam mouentur. Ideoq; & pleraq; agunt qualia cum uigilant solent: quod certe sine uisione aliq̃ aut sensu non posset contingere. Nam somnium quodãmodo uisum & sensum quiddam est. De quo inferius tractabitur. Sed unde nam fit ut somno excussus experrectusq; i somnia memineris: sed quæ per somnium similia uigilantium operibus gesseris: non memineris: declaratum in problematis est.

Quemadmodum cibi conuertãtur in sanguinem: de quo scire oportet quia præcipua ratio somni sunt cibi. CAP. XIII.

His definitis consequens est: ut qua motione aut unde somni & uigiliæ animalibus cõtingãt aperiatur. Fortasse enim hic locus causam agentem & materialem facilius & distinctius mõstrauerit. Clarum est oportere animal simulatq; accipit sensum tum primum ali & crescere in eo q; animal. Nam quando intra uterum partus est: enutritur quidem & crescit: non tamen ut animal: sed ut planta. Quom autem accedit sensus: tunc primum (ut dixi) nutritur & augetur ut animal. Nam anima sensualis & posterior aduenit. Plane alimentum est id: quod ex concoctione postremum & nouissimum subsidet habentibus sanguinem sanguis: carentibus sanguine: quod uicem sanguinis præbeat. Concæptacula sanguinis sunt uenæ: initium uenarum est cor. Atq; hoc ex cõmentatione dissectionum liquido iudicatur. Deuoratus enim & ingestus per os cibus indeq; in locos suos ideſt i intestina & uentriculum collatus euaporatur & sursum respirat per uenas: per quas deinde permanat ad iecur: in iecinore mutatur & natura sanguinis tingitur: a iecinore influit & subit ad cor: i corde uincitur & conficitur pleniſſime: inibiq; in sanguinem perfecte cõuertitur. Ac uenæ qdẽ aliæ cor adeunt: aliæ a corde proueniunt. Venæ quæ adeunt cor: tãquam ministræ ac gerulæ sunt: ut quæ a iecinore ad cor incoctum & imperfectum sanguinem conuehant: quem cor suscæptum suaui mera cum & absolutum sanguinem reddit. At uenæ quæ a corde pertinent comparatæ ad alium usum sunt: uidelicet ut succus per eas concoctus iam perfectusq; in totum corpus distribuatur atq; dedatur. Sane de hoc copiose agitur in libro de alimento. Nunc in transcursu attinguntur ut principia motionum eaq; de quibus modo quæritur: & ut quidnam illud sit quo uis & portio sensibilis affecta aut somnum aut uigiliam ministrat: planius sciatur. Nec enim somnus quæcũq; impotentia & ereptio sensuum est: ut retro ostendimus: argumento eorum qui dementarent aut deficerent animo aut instrangulatione & astrictione uenarum iugularium uiderentur intermori: nam i omnibus iis intercæpti sensus sunt: nec tamen obdormiunt.

An imaginatio eorum qui linquãtur animo uideri insomnium possit: & an morbus ipse sit somnus. CAP. XIIII.

Iam quom accidat aliquando ut defessi animo uidere aliquid & imaginari dicantur cõtrouersiam habet locus: quia si contingit dormire eum qui ita linquitur: utiq; potest contingere: ut imaginatio illa sit somnium: sed enim primum non est: neq; igitur secũdum. Nam illud constat quãquam non semper nec omnium tamen maiori ex parte & compluriũ: quæ in somnis uiderimus excitatos nos comitari solet memoria. Qui uero tẽpore quo morbo illo corripitur imaginatus aliquid est: demum recreatus nihil omnino commeminit. Porro multa dicunt: qui ita uehementer tentantur: & qui extinctæ animæ speciem præbent: quorum nihil ut dixi reuiuiscẽtes exuscitatiq; recordantur. Quãobrem uisiones eas somnia putare non possumus. Neq; ipsam ægritudinem somnium. Idem sentiendum de iis qui delirantur: & qui compressis iugularibus uenis præfocati moribundiq; corruunt. Et quia quod sæpius dixi non omnis intercæptio aut impotentia sentiẽdi somnus est: sed solum ea quam diuaporatio alimenti committit.

Quando incipiat dormire animal: & quando perfecte consopitum dicatur. CAP. XV.

Plane necesse est id quod in uaporem soluitur tabescitq; aliquatenus sustolli: deide reditum capescere & adinstar euripi refluere. Nam omne calidum in sublime natura effertur. Eo loci refrigeratur a cerebro & consistit: mox reciprocat & descendit ad cor. Refrigerato eius fer uore somnus obrepit. Ita efficitur ut somnus maxime a cibis proficiscatur. Nam alimonia ad summum caput uiam molita q̃diu fluxum cerebro immiscet: attentat & aggrauat. Hinc salebræ illæ uerborum incertæ: hinc oculos nare: caput uergere: errigendi se facultatem auferri contingit. Cũ uero iam cõmeant cibi & incidentes cordi calorem eius irrigant: aquo semper uis illa humifica & corpulenta in caput leuatur: tum profundo somno demergamur & altum soporẽ flare incipimus. Quã uero humentia & corpulenta genera grauedinosa sint capiti: inditium illud est: q; quibus inest uis somnifera: eãdem grauedinem capiti afferunt: crassitudine humoris eius: qui sursum respirat: seu poculenta hæc sint: siue esculenta: ut papauera mandragoræ themetum proflatus. Ergo hunc in modũ somnus uenit: maxime a uino & a cibis: iccirco quia multa exhalatio est quæ indidem attollitur.

Labores & morbos somnum inducere. Item paruulos plurimum dormire ideoq; frequenter incidere comitialem morbum. CAP. XVI.

Aliquando & fatigatione multa pertentamur somno: cuius ea ratio est: q; labor diffundit in quædam nobis: tabescere facit quæ uicem incocti alimenti præbent: nisi colliquamentum id frigidum sit. Ita intestinorum calor qui ex attritu laboreque exprimitur increcrementa quædam emolit: quæ ad superiorem locum redundantia somnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt qui ex humidis & callidis excrementis conualescũt: qd genus i febre & lethargo cernimus. Hõ genitus p̃mitur somno p aliquot dies: & ifantia magis q̃ ætate alia: cuius

ratio ea q; tum alimentum omne ſurſum halat. Hoc adeo declarat caput ī paruulis: quod portiõe partium inferiorum maximum eſt: quaſi neceſſe fuerit ea membra capacitate auctiſſima eſſe: in quæ plurimum alimoniæ conderetur. Atq; hæc cauſa eſt: quamobrem hæc ætatula morbo comitiali opportuna ſit: eſt enim peſtis ea perſimilis ſõno: q; & qui dormiunt & qui ita corruunt ceſſante anima & ſenſu erepto uiſuntur. Hinc origo eius morbi per ſoporem fere accidit: & qui infecti eo ſunt in ſomno frequentius q̃ in uigilia collabuntur. Propterea q; cum effluentia illa quæ in ſomno ſurſum effertur loci ſuperioris ui conglatiãs ritu æſtus reciprocat: ſubdeq; alius ſpiritus cõtinuo ſuffitu alimenti copias miniſtrantis attollitur: neceſſe eſt concurſu hoc uenas inflari: deide obrui & obturari meatus ac ſemitas animæ. Hæc intercluſio & inſtrangulatio officii ſpiritalis ſonticus & diuinus morbus eſt. Quom igitur ī puero ſuperiora oppleta cibis ſeu ſpiritu ex cibis expreſſo collectoq; habeantur: temperandum iis uino eſt: quia ſpiritoſum impendio ſit præſertim atrum: ſed nec nutricibus præbendum. Nihil enim intereſt nutrices an alumni hauriant: niſi dilutum & modicum ſit. Vſque adeo autem ſuperiora pueri plena cibo continent: eoq; ut diximus incremento eius partis exuperant: ut longo tempore caput continere non poſſint: ſed quinq; menſium ſpacio collum rigidum & inflexibile habeant. Plane pueri ſimiles ebriis uidentur: quod in utriſq; larga humoris copia ſuperioribus ſe immiſcet. Eadem ratio conuenire poteſt: quãobrem initiis fœtus quieſcere intra partem uideantur.

Quot qui uenas conditas habent. item quot nani & pueri ſõnolenti ſint. CAP. XVII.

IN plenum ſomniculoſi ſunt qui incertas & conditas uenas habent: & qui capite prægrandi ſunt & pomilionum genus. Priores quia prætenues & anguſti in iis meatus: per quos a capite remeat ſpiritus: facile obſtipantur addaggeranturq;. Exigua enim & parua modicis acceſſionibus muniuntur. Propterea frigefactis uenis: nam & uentres oppleti frigeſcunt: neceſſarium eſt: ut eo loci immoretur ſpiritus: donec ſe calor colligat qui alimentum diſſipari diffundiq; faciat. Quanto igitur hic diutius in uenis manſitat eo ſomnus diuturnior ſit oportet. Quemadmodũ enim aqua per fiſtulas graciles ducta gutatim & lente decurrit: per amplas miſſa celeriter effluit: ita & ſpiritus ille corpulentus per arctiuſculos meatus ægre trãſmittit. Hac de cauſa ſomniculoſi ſunt quorum uenæ ſunt conditæ. Nani uero & quorum uaſta ſunt capita: iccirco præmũtur ſomno: quia multa in illis euaporatio eſt: quæ ſurſum ad caput feratur: magna enim capita exiguo alimento nõ implẽtur: neq; paruis copiis ſaturantur. Ergo quom multa ſit materia quæ in capite collecta eorum eſt: ſequitur multum eſſe: quod decidat & refluat. Porro uis tanta calore eo: a quo in caput relata eſt: tarde uincitur & ſero procoquitur.

Quot melancolici parum dormiant & multum comedant. CAP. XVIII.

IL autem quorum æditæ & conſpicuæ uinæ ſunt propter amplitudinem & latitudinem unitatum ſoporulenti eſſe non poſſunt: niſi quid incidat quod temperiem contrariam induicat neq; item melãcolici. Nam quom natura eorũ prægelida algioſaq; ſit: euaporatio multa ui caloris inteſtini tolli non poteſt: hinc & edaci auiditate ſunt quia ſicca & retorrida eorũ temperatura eſt. Et præterea ſunt illis corpora ita affecta: ut quo ueſcuntur non fruantur: nec eat in corpus: ſed ſimilia uideantur infelicibus lignis & quæ in regione arida & ſicculoſa naſcuntur. Nam bilis atra: quæ naturaliter frigida eſt frigefacit uentrem & iecur quæ concæptacula nutrimenti ſunt: & alia loca in quibus humor hic redundat.

Quot contemplantes ſomnus inuadit. CAP. XIX.

AT uero quod plerumq; accidit ut contemplantibus ſurrepat ſomnus: eam cauſam habet: q; cum in motu & ſollicitudine cogitatio noſtra ſit: eoq; impediatur cõcoctio: neceſſe eſt craſſa eſſe euaporamenta quæ commeant: erit igitur ſomnus collecta copia interni caloris incorde: & naturalis reciprocatio propter eas cauſas: quæ a nobis enumeratæ ſæpius ſunt.

Quemadmodum animal dum dormire incipit alteraſcat. CAP. XX.

QVom uero calor ad ima ſubterfugit frigeſcunt palpebræ & frigefactæ comprimũtur & cõfluunt. Ita quibus palpebræ ſunt conniuendo obdormiſcunt: nihil enim aliud cohibet mouet intemperat regit in corpore q̃ calor. Frigent igitur ſuperiora in ſomno & circũquaq; extrema corporis. Contra recaleſcunt inferiores loci ut pedes & interiora ut uiſcera & cætera quæ intrinſecus continentur.

Quot ſomnus refrigeratio quom ſit: cauſas tamẽ calidas habeat: & quot homo ſolus quõ dormit: ſternatur iaceatue. CAP. XXI.

SEd dubitari poteſt quot a cibo & potu altiores ſomni ingruant: & quot uina item ſoporifera ſint & extera quibus eadem caliditas naturæ adeſt: quoniam duo hæc ſibi coherere non uidentur: ut ſomnus refrigeratio & frigidus ſit: & cauſæ nihilominus ſomni ſint calidæ. Solutio: an hoc eo accidit: q; quemadmodum ieiunus & inanis uenter calidus eſt: ſaturatus friget: ſuffocatur enim & obruitur calor nimietate quemadmodum & ignis cõgeſtu lignorum: ita meatus pertinentes ad caput effluentia alimenti euaporantis frigeſcunt: ubi cibus denſatus & concretus deorſum uice imbris funditur. Atque hoc cauſæ eſt quot homines ex crapula potiſſimum attententur. Deinde quemadmodum aſpergine calida perfuſi continuo inhorreſcimus: quia frigus exterius cõducitur in unum & ſuffugiẽte calore margines corporis deſertas libere adorit: ita illic aſcendẽte calorẽ ad caput frigiditas cerebri ī ſeſe collecta: eoq; iuuãtior & aioſior facta ſũmis uiribus aggredit & q̃ſi ī re-

gno ſuo compræhenſum retardat atq; debilitat:ita cogit concreſcere. Poſtremo ſic accæptū domo de/ uerſus expellit. Adhæc quemadmodum macerie grandi poſita ignis reſtinguitur:ita multo cibo inge ſto quaſi offunditur & exoleſcit calor internus:nec ante erumpit q̄ paulatim ſubacta & ſublucata ſylua hæc ſit. Contingit enim ſōnus eo more quo dixi reditu ſcilicet corpulenti humoris:quem calor in ſub lime per uenas leuauerit:nam quom non poteſt diutius eo loci quo ſubiit alimentum morari: ſed con gelaſcens aggrauanſq; de arce capitis deductu ponderis ſui pellitur effici ſolet:ut primum oculi marcen tes ſōno decidant:deinde ipſa animalia conſiſtere ueſtigiis non poſſint:ſed pedibus deuacillent & cor/ ruant. Nam calor qui ſubrectos nos tenet in intima conuerſus deſerit. Ac homo quidem porrectus af fuſuſq; iacet cum dormit:propterea q; ſolus animalium erectus incedit. Cadens uero primum quaſi ex ternatur animo & ſenſum omnem amittit:deinde imaginationibus & uiſis illuditur obumbraturq;.

Non omnes cauſas ſomni calidas eſſe:ſed aliquam eſſe frigidiſſimam. Itē partem cibi flu xiones mouere: partem ſomnum facere. CAP. XXII.

SEd an ſolutiones hæ uulgariæ & futiles uidentur nec ad ueritatem potius q̄ ad probabilita tem quandam ornatæ? illa uero ſummatem & ſolidam rationem dormitiōis attingit:quā nos modo executuri ſumus. Cerebrum (ut & alias diximus) frigidiſſimum comparatione reliquarum corporis partium animalibus eſt:iis quæ eam obtinent partem:& iis quæ ca/ rent eo quod uice cerebri ſubrogatur. Hoc igitur ſimile generationi imbrium euenire intelligēdum ē quemadmodum enim quom ex aqua terraq; humor exhalat:& ui ſolis effertur in ſublime:ubi ſuper/ num aeris locum ſuburit:frigiditate regionis eius concreſcit:denuo in aquam conuerſus in terram de/ fluit:ita uapor ad cerebrum uiam capeſcens primum frigidus conſiſtit:deinde concrementa ex eo in pi tuitam & ſaniem uertuntur:e quo & fluctiones mouentur:quæ ob eam rem ex capite oriri probātur. At ea pars alimenti quæ non morbifica nec extrementia ſed frugi eſt deſcendit:& calorem cordis dela ta & cōgeſta refrigerat. Ad refrigerationem uero & ad ſeram euaporationem gracilitas & exilitas & ue narum conducit:quæ circiter cerebrum habentur:quibus prætenuitate earum minus caloris iunctum eſt. Porro ubi calor deeſt frigus redundat. Et hæc refrigerationis ſomniq; uniuerſa diffinitio eſt.

Quando animalia expergiſcantur:& quemadmodum alentis ſanguinis efficiatur di/ ſcretio. CAP. XXIII.

EXpergiſcitur animal quom primum abſoluta & profligata concoctio eſt:quom q; intimus calor qui ambientis frigoris metu in anguſtum ſe contulerit tandem uictis difficultatibus: & ſuperior factus e latebra emicat:quod non ante accidit q̄ ſanguinem feculentum & turbi/ dum a mundo & puro diſcreuerit. Eſt enim tenuiſſimus & mūdiſſimus ſanguis:qui com/ mittitur capiti. Cōtra craſſiſſimus & corpulentiſſimus qui inferioribus partibus mandatur. Omnis āt ſanguinis origo cor eſt:ut hic & aliubi diximus. Ex tribus uero ſpecubus qui habentur in corde:is q in medio eſt:communis efficitur utriq; extremo. Ac extremi quidem uentriculi ſanguinem ab utraq; ue/ na recipiunt maiore & minore:quæ ahorte appellatur. Sunt enim duo hæc caua:quibus ſanguis a ieci nore incoctus & indigeſtus ifluitur. In medio autem cordis ſinu diſcriminatio ſanguinis fit. Sed de his alio loco diſſerendum uberius eſt. Cæterum q̄diu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt ſopor infuſus edurat: nec ante ſoluitur q̄ ſincerus ea loca quæ diximus peteſſat. Turbulentus membris inferioribus rigetur: quo facto animalia quaſi onere depulſo excitantur & uelicantur e ſomno. Dictum eſt quæ cauſa dor/ miendi animantibus ſit corpulenti ſcilicet uaporis naturali calore ſublati reciprocatio ad prīcipem ſen ſuum. Dictum eſt quid ſit ſomnus impedimentum & nexus primi ſenſorii:ita ut ſentire non poſſit:& quidem neceſſarius nexus quia conſiſtere animal non poſſet:niſi eſſent præſidia quibus tueri & conſer uare ſe poſſet:inter quæ præcipuum eſſe alimētum uidetur:ex quo uapor exhalat. Dictum eſt & illud: ſomnum animalibus exhibitum ad ſalutem:quæ potiſſimum de quiete contingeret.

TABVLA IN LIBELLVM DE SOMNO ET VIGILIA

Quæſtiones ad ſomnum & uigiliã pertinentes. Cap.i.
In eadem particula ſomnum & uigiliã collocari. Cap.ii.
Somnum & uigiliã affectiones eẽ corpori & animæ cõmunes. Cap.iii.
In animalibus oĩbus ſomnum & uigiliam uitibus contingere. Cap.iiii.
Quãobrem animalia omnia dormiãt plantæ non dormiant. Cap.v.
In ſomno omnes ſenſus haberi immobiles. Cap.vi.
Soporem tactus & imobilitatem ſenſus cõmunis cauſam eſſe ſomni. Cap.vii.
Impotentiam omnium ſenſuum non eẽ ſomnum:etiam ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes redduntur. Cap.viii.
Quis finis qđ agẽs quæ forma q̃ materia ſomni ſit. Cap.ix.
De cã finali ſomni & neceſſitate eius. Cap.x.
De cauſa agente ſomni,Itẽ omnis motus principium eſſe cor habentibus ſanguinem & carentibus quidã uice cordis & ſpiritum interiorem. Cap.xi.
In corde uigiliam & ſomnũ oriri eiuſq; affectiones eſſe. Cap.xii.
Queadmodum cibi conuertantur in ſanguinem:de quo ſcire oportet qa præcipua ratio ſomni ſunt cibi. Cap.xiii.
An imaginatio eorum qui linquantur animo uideri ĩ ſomnum poſſint:& an morbus ipſe ſit ſomnus. Cap.xiiii.
Quãdo ĩcipiat dormire animal:& quãdo perfecte conſopitum dicatur. Cap.xv.
Labores & morbos ſomnũ inducere. Item paruulos plurimum dormire ideoq; frequenter incidere comitialem morbum. Cap.xvi.
Quot qui uenas conditas habẽt. Item quot nani & pueri cõnolenti ſint. Cap.xvii.
Quot melanconici parum dormiant & multum comedant. Cap.xviii.
Quot contẽplantes ſomnus ĩuadit. Cap.xix.
Quemadmodũ animal dum dormire incipit alteraſcat. Cap.xx.
Quot ſomnus refrigeratio quõ ſit:cauſas tamẽ calidas habeat:& quot homo ſolus quom dormit: ſternatur iaceatue. Cap.xxi.
Non omnes cauſas ſomni calidas eſſe: ſed aliquam eſſe frigidiſſimam. Itẽ partem cibi fluctiones mouere:partem ſomnum facere. Cap.xxii.
Quãdo animalia expergiſcãtur:& quẽ admodum alentis ſanguinis efficiatur diſcretio. Cap.xxiii.

HERMOLAI BARBARI PATRITII VENETI:Z.F.IN PARAPHRASIM THEMISTII DE INSOMNIIS AD.G.PONTICVM FACINVM PRAEFATIO.

DICAVI Pridem tibi ut noſti Interprætatiũculam de inſomniis:quod pro mea in te beniuolentia:& pro ea ſpe quam de ingenio & doctrina tua concæperam uolens feci.Nũc ceu fato quodam noſtra adoreola ſine te nõ poſſit ſtare:Themiſtius noſter te rogat ut ſe tranſcribas.Periclitatur enim niſi ſuppetias uenis:ne(quæ deſidia & nequitia librarii eſt)anteuortat ſe impræſſorum diligentia:quos præterq̃ q; lucriões aginatoreſq; ſunt mea cauſa feriari iniquum eſt:præſertim tanto operarum diſpendio:quas & præſtinare magno & paſcere ad ſaginam oportet.Ego totus in recognitionem perdius perdoxq; ĩcumbo. Nec ſupereſſe huic oneri uacat: alioquin nec poſſum.Scis q̃ non ſim pigerrimus:q̃ oderim nebulones:& q̃ inſinuatis(ut aiunt)manibus exignnt moleſtæ mundo ſarcinæ.Sed hæc alias.Tu ſi ueneris(ſed uenire te neceſſe eſt: atq; adeo ad condictum)& librario meo ſuccẽturiaberis:& Themiſtium aſſeres: & me tibi arctius uincies.Si igitur p te non ſtat librarius meus:ideſt ipſum. Veternum ſucceſſorẽ accæpit:re ſignatus eſt.Tu(ſi uoles)eris accenſus.Quãquã non multum operi deeſt.Nec tam fuit ille aſinus quin plus q̃ dodrantem laboris exegerit.Phyſica & libros de anima & alia quædam abſoluit. Quod ſubſiduum eſt tibi quædam ſors reſeruat implendum.Tu conſtitue malis operas in diem uendere an redimere ſarctam paginam.Equidem te optauerim mancipem.Fere enim plus uigilant qui in rem ſuam procuratores ſunt. Sed iocor: ergo propera:nihil excuſa:omnem ueniam negabo. Niſi ſumme atq; impendio mihi opus eſſet te:careres hac moleſtia.Nunc ea uis eſt:ut etiam ſi ſcierim incõmodaturum me tibi:tamen inuerecundum eſſe neceſſe ſit.Quod ſcribis ſuperiores litteras quas ad te nudiuſquartus dedi:ut iocis eruditulis frequentes probari:certe non diſſimulauerim epiſtolam eam paulo hilario rem fuiſſe:etiam ſi non habuerit(de quibus placeret)ſexcenta.Planeq; ſi philoſophum ſpectes intemperantiuſculus ut una ea fui.Neq; id unde mihi acciderit compertum adhuc habeo:alioqn ſobrios credo & liberales iocos non damnaſtis.Et hercules miratus ſum unde mihi tantum ocii ad ſales:præſertim tam occupato q̃ antehac nunq̃.Et niſi q; ad te ſcribebam qui cum licuit inſanire manias & ĩtemperias incidiſſe meuererer. Vale.Venetiis.M.CCCCLXXX.

THEMISTII PARAPHRASIS DE INSOMNIIS LIBELLVS INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

Insomnia sensu non percipi. CAP. .I.

POST hæc de insomniis est agendum. Primumq; illud quærendū quoi animæ potestati compareāt: & utrum affectio mentis: an sensus sit. His enim duabus uiribus tātum noscantur ea quæ ad percæptionem hominis pertinent. Certe neq; mētis neq; sensus insomniū est: idq; ita demonstrari explicariq; potest. Si oculorum officium contuitio est: & auriū auscultatio & pari ratiōe sua singulis sensibus certa. Si potētias animæ functionum: & actuum gratia institutas esse constat. Si sensilium generum quædam communia habētur ut figura magnitudo motus & cætera iis confinia: quæ pluribus subiecta sensibus sunt: quædam impromiscua & propria ut color somnus & sapor. Si præterea impossibile ē ut animal dormiens & compræssis oculis cernat: aut alio sensu percipiat: clarissime cōcluditur in somno nihil sentire qui dormiunt: ergo insomnia quæ sibi uidere dormientes uidentur: nullo sensu noscuntur.

Insomnia nō eē opinionē nec actū itellectus. Itē qd p̄ter somniū. CAP. II.

SEd neq; intelligentiæ aut opiniones aut affectio potest insomnium putari. Quō enim in somno non equi modo & homines demumq; substantiæ fere omnes occurrant: sed etiam albedo dulcedo & huiusmodi: quæ citra sensum opinione compræhendi non possunt: sensus autem ferianť & ociantur in somno: efficitur: ut insomnia ad opinionem aut intelligentiam referri non possint. Deinde præter uisa quæ obiiciuntur in somno solemus sæpenumero intellige re aliud quiddam. Nam quemadmodū uigilantibus sentientibusq; considerare interim cōtingit aliud quiddam præter id q; sensu percipiunt: ita dormientibus non ea modo accidunt quæ uocātur somnia: sed etiam præter somnia pleraq;. Potest enim accidere ut quis uidere in somnis Socratem uideať: & extra hoc animaduertat Socratem se uidere per somnium. Equidem sæpe uisus sum mihi comperisse librum: quem diu optauerim legere: sed somniare me sciebam. Amicus alius noster quom Panseptū præceptorem suum reuocatum ab iferis uideret: intelligebat se: etiam num dormiens somnium uidere. Iam illud frequentarium est ut inuenisse thesauros somnies. Et anteq; expergitus sis: depræhēdisse somnium uidearis: & adhuc dormiens: illusum te somnio amicis: qui sibi somniāti assistere uiderentur enarares. Cæterum in somno non semper hoc euenit ut intelligamus somnium esse quod uidemus. At in opinione semper id quod opinamur opinari nos scimus. Itaq; efficitur etiam ratione hac ut somnia in opinionem conferri non possint.

Nō oē qd dormienti appet somniū eē. itē qd sit ꝓprie īsomniū & qd uisum CAP. III.

SImul quoq; illud arbitror liquere: non quicquid apparet in somno dici insomnium posse. Nam tunc proprie insomnium est quom is qui somniat existimat uera esse quæ somniat. Quod siquis ita somniat ut intelligere possit se dormire: somniareq; hoc proprie somniū non est sed uisum quoddam atq; phantasma. Ac uidentur quidem hæc esse isomnia: sed nō sunt: imo ut dixi uisa potius & phantasmata. Visum adeo proprie illud ē: quom in ipso uigiliæ & quietis adultæ interliminio positi: ista quæ uere sensu hausimus: & quæ initio somni impressa atq; allita nostro animo sunt: reddunt & offerunt sese: ita ut uideamur aspicere & adhuc discernere possimus formas eas esse: quas in prima illa somni nebula sensu accæperimus. Est enim quædam quasi uigilia somnus is: in quo intelligere & depræhendere somniū possimus. Quod uero sæpenumero eueniat ut aliud qd dam præter somnia cognoscatur: experiri facile iis ē: quibus repetere somnia quotiens exurgunt curæ sit. Nam ut ii quibus studium est iisdem uerbis reddere & repræsentare memoriter quæ audierint firmius & facilius recordanť: q; illi ipsi a quibus accæperint: propterea q; alteri p̄cepta memoriæ colendæ sequentes: audita & pronunciata quibusdam locis constituunt: alteri simulatq; effati ea sunt: nihil ultra se ad memoriam eius exercent: ita hos melius q̄ alios somnia meminisse contingit: qui recensendis & recurrendis insomniis operam dant.

Qua ratione dormiendo in somniis fallimur. CAP. IIII.

EX iis omnibus illud quoq; constat eandem rationem qua morbo quodam aliqui in uigilia falluntur: facere uti in somno quoq; decipi soleamus. Vt enim spiritus quidam in ægrotis ad caput uiam molitus crassamento suo uisibilem spiritum uehementer conturbat cōmittitq; ut omnia quæ tuentur gemina uideamur: & ut lineamenta albarii operis immanium beluarum speciem referant: nam simulachra deliniaturarum sine materia ītra oculos recæpta: & cum spiritu uisuali male habito & lacessito confusa formas illas animalium truces præsentāt. Ita & īsomno ille idem spiritus causa est erroris. Sed & ualentes quoq; atq; adeo scientes interdum falli cōtingit: ut si res nimio tractu remota & longule desita sit: aut siqua oculi montiuncula obstupescant: nam & pedalis sol spectantibus & terra moueri & commeare nauigantibus uidetur. Quod si hoc uerum in scientibus & ualentibus est: quanto in ægro uerius sit: & adhuc in dormiente propensius?

Quãq̃ in ſomnio nihil ſentiant ſenſus:tamen afficiũtur intus. CAP. V.

Aeterum ſiue eadem pars animæ ſit quæ imaginetur & ſentiat ſiue diſcrepent diuerſæque habeantur:nũquam ſine uiſu aut ſenſu aliquo labimur.Nam hallucinari & obaudire dicũtur ii qui uerum quidem aliquid uident audiuntq;:non tamen ita ut uidere & audire ſe credunt.Vtrum in ſomno conſtitutum eſt:neq; uideri quicq̃:neq; audiri:neq; autem omnino ſenſu alio commoueri:ſed num quãuis in ſomno nihil ſentiri ſit uerum:tamen nullo modo ſenſu affici in ſomno non eſt uerum?quia formæ ſenſilium generum quæ animo detinentur impreſſæ euagantur & obuerſantur in ſomno & principium ſentiendi petentes ideſt cor ualide feriunt:nec magnopere ſequius atq; in uigilia laceſſunt.

Quot imaginibus ſomnii modo fallimur modo non fallimur. CAP. VI.

Ane interdum ita uiget animus ut ludificari ſein ſomno ſentiat fitq; hoc quotiens euaporatio non multa defluit & tunc ſomnus ille minimo minus uigilia eſt : interdum ita ſoporatur atque ita in ſeſe medium recedit ut nihil omnino intelligat.Atque hoc euenit quotiens offunditur redundantia deſcendentis cibi & tunc quaſi uinctus addictuſq; manus dat &ad ea quæ uiſa ſunt quaſi accæpta ſenſibus ueraque ſint aſſenſum adiungit.

Inſomnium eſſe potentiæ ſentientis affectionem non qua ſentiens eſt: ſed qua imaginatrix. CAP. VII.

Actenus conſtat inſomnium:neq; ad opinionem:neq; ad intelligẽtiam:neq; omnino ad rationem aliquam intelligendi opinandiue pertinere:ſed ne ad ſenſum quoq; ſimpliciter conſtabit.Nam qui uidet & qui audit neceſſe eſt ſimpliciter ſentiat:qui uero ſomniat non ſimpliciter ſentit:Sed tamen ad quẽdam modum referri poteſt ad ſenſum quod uti intelligere oporteat mox conſyderabimus.Primum illud quod clariſſimum eſt:nobis confeſſum ſit . Inſomnium ſenſibilis potentiæ affectionem eſſe:nam & ſomnus ut demonſtratum ſupra eſt ad eandem particulam pertinet.Nec enim fieri uidetur poſſe ulla ratione ut animal alia particula dormiat alia ſomniet.Quom uero probatum in libris de anima ſit imaginandi uim quam phantaſiam appellant eandem eſſe ad numerum cum potentia ſentiendi quãuis eſſentia rationeq; differant imaginatio autem ſit motio ſenſili abiuncto inita cuius originem impulſio ſenſus oblata extrinſecus habuit: inſomnium quoq; imago quædam & phantaſma eſſe uideatur:nihil enim aliud inſomnium eſt:q̃ uiſum quod apparet in ſomno : ſiue illud ſimpliciter:ſiue quodã genere cõtingat:ĩdubitabili luce colligitur: inſomnia ſenſualis potentiæ alumnia eſſe : utiq; non q̃tenus ſenſualis ſed q̃tenus imaginaria ſiue phãtaſtica ẽ.

Cauſa producẽs iſomnia:& iterũ quando erremus aut nõ:in ſomniis. CAP.VIII.

Vid ſit inſomnium &qua ratione concurrant dormiẽtibus uiſa ex iis maxime doceri poſſumus quæ accidere uiderentur in ſomno.Quæq; ſenſilia promouent & excitant ſenſum in nobis iacentem.Formæ uero eorum expreſſe & conſignatæ in ſenſoriis non modo habentur tunc quom ſenſus in geſtione actuq; eſt.Sed etiam tũc quom ab opera diſceſſit:ſenſilibus abiunctis.Ex iis quæcunq; intus ſeruantur niſi penitus oblitterentur copia exhalationum: dormientibus nobis illudunt & deſcendente ſpiritu qui ui caloris efferebatur ad caput: iciunt & commouent ſenſum ita ut ſomnia ſæpe talia eueniant:quæ ueris ſimillima eſſe uideantur. Quod ſi multa admodum collectio reciprocantis ſpiritus ſit ita ut ea quæ nobis appareant qualianam ſint animaduertere liquido non poſſumus.Tunc errare labiq; cõſueuimus.Et quæ ſimulachra mera & imagines nudæ ſenſilium rerum ſunt:tanquam ipſas res uere intueri & contrectare nos credimus: ſi uero modica affluentia ſit.Et quæ præ ſua copia obruere aut præſtringere totam aciem mentis non poſſit:ſed iudicium ei incolume & inobſoletum relinquat:tunc nullo errore trahimur uiſis ſed obſiſtimus.Proinde quom ita accidit ſolemus dormiendo dicere.Videtur quidem hoc Socrates non tamẽ Socrates é:ſed Socratis ſpectrum.Manifeſtum eſt igitur reditu uaporis immodici de errare prægrauariq; animum temperato cibo nec falli nec opprimi.Contra eſt in quibuſdam ægritudinibus: in quibus cauſa alluci nationis non eſt deſcendes ac decidens ſpiritus ſed ſed ſubiens atq; aſcendens.

Poſt receſſum rei ſenſilis imagines & affectiones in ſenſu manere. CAP. IX.

Vam uero abeuntibus & abiunctis ſenſilibus:aliquãdiu formæ eorum in opificiis ſenſuũ eruentur:poteſt uel hinc apertiſſime intelligi:q; quemadmodum telum ſimul de manu iaculantis receſſit ſuo quidem motu differri uidetur:ſi origo tamen motus ad uim refertur propterea q; ille qui mittit primorem aerem cõmouet qui colliſus ſubinde alium aerẽ propellit:atq; hic deinceps alium continenti ſerie donicum uires ſeneſcãt:atq; ita telum quieſcat.Hoc & in aere ut diximus locali motu & in humore cernitur.In alteratione quoq; non abſimilis ratio eſt. Aquæ feruent ignibus ſubditis & ferrum candeſcit mollitum flammis.Alia iis admota calorem ebibunt & hæc in alias item res tranſmittunt duratq; ſucceſſio hæc quãdiu prima uis pollet: nec dum fatiſcit aut flaccet. Ita in ſenſu ſtatuendum uidetur:alioquin tanto propenſius q; ſenſum qui in actu cõſtitutus ſit alrerationẽ eſſe quandam olim probauimus.Hæc igitur cõmotio imaginum non modo uigilantibus nobis ſed etiam quieſcentibus ſeu leui ſomno ſeu profuudo contingit parte ea quæ uiſa & imagines concipit.Hoc adeo uidetur planiſſimum argumento q; ſi quis conſpectum ſuum ab aliquo quod inteotiſſime obtutus ſit conuerterit commitabitur nihilominus eum forma rei quam ſpectauerit quaſi affectis poſſeſſiſq; priore pulſu oculis.Prohinc qui de ſole in opacum ſe con-

ferunt confutatis prænimio ſplendore luminibus non cernunt. Item ſiquid præcandidum aut uiride diutius aſpexeris quicquid oculis inciderit uidebitur concolor: ſed & ſi oculos contra ſolem aut aliqd quod fulgeat tendas: deinde conniueas primum talis aliquis color uidebitur qualis albedo aut uiridi tas eſt: tum is ſe in puniceum conuertet: proxime in purpureum: atq; ita deiceps in alios: poſtremo in atrum a quo euaneſcit exoleſcitq;. Eodem modo quæ motu cito mouentur obtutus noſtros confringunt: ut ſi in profluentem rapidum direxeris: facit porro æſtuatio & uertigo: ut quæ ſtent uideantur moueri. Sed & ualidus demenſq; ſtrepitus ſurdaſtros reddit: & odor qui uehemēter oboleat odoratū corrumpit. Hæc omnia euenire ita (ut dixi) certiſſimū eſt.

CAP. X.

Senſus differentiis leuibus pelli: nec ſolū pati ſed agere. item de ſpeculo quod aſpectu ſordeſcit.

VErum q̄ celeriter ſenſus uel modicas differentias perſentiant: indicio eſt id: quod accidere i ſpeculo uidentur: de cuius ratione q̄q̄ poteſt ſeorſum quæri: tamen uſus eius hoc loco tantiſper is eſt ut argumento eius ſciatur: uiſum nō modo pati ſemper & affici: ſed etiam agere aliquid interim ſolere. Nam ſpeculorum fulgor aſpectu mulieris præſtringitur tempore mēſium Statim enim ſupficiem illam quædam ueluti nebula ſanguinis obducit: adeo ſi nouitium ſpeculum ſit: haud temere maculam eluas: ſi peruetus facile abſtergas. Cauſa ea quam dixi quot non ſolum ab aere uiſus mouetur: ſed aliquando eſt: ut etiā mouere poſſit. Nam ſplendida mouendi uim habēt. De genere autem ſpendidoq; oculi ſunt. Hoc igitur tempore quo menſes patimur: nam & uiri ſua menſtrua patiuntur: eodem modo lumina: quo cæterum corpus afficimur. Omnia enim membra aſpergine menſtruorum rigantur: præcipueq; oculi: quia maxime foraminoſi uenulentiq; ſunt. Quamobrem tempore genitalis profluii quod cōmotione & inflāmatione ſanguinea ſolet contingere obſcurum quidem diſcrimen in maſculis eſt: eoq; ſi tum ſpeculum inuiſant: nihil id polluitur: quod euidens ſit: ſed tamen polluitur & operitur eliuiecula: eo modo quo quom mulieres tuentur. Eſt enim natura ſeminis & ſanguinis menſtrui eadem: ſd quia candidum illud & quaſi concolor ſpeculo eſt offectio peruideri non poteſt. Plane primum inficitur & mouetur aer a ſanguine geniturauæ quæ ſuffuſa oculis ſunt: aer infectus alium aerem inficit: qui ſpeculo proximus ſit: ab hoc poſtremum ſpeculo inquinamentum illud allinitur: quod nitorem eius hebetat. Quemadmodum igitur cādidæ ueſtes omnem notam & ſurſum facillime contrahunt: nam in puro quoque atque mundo omnis color externus aſpectabilis & conſpicuus eſt: & quæcunque ſordecula quaſi prominet: idem ad ſpeculum referto. Sane æs qd̄ leue eſt inſperſiones & ifecturas omnis exaudibiles facit: quod uero nitidum atque purum manifeſtas euidenteſque optinet. Scire autem neceſſe eſt tangi ab aere fere idem eſſe quod atteri oblini abſpergi perfundi. Ergo ut læuia corpora egregie perſonant: propterea q; aer in iis eliditur incolumis nec facile diſſilit diſſipaturue: ſic ſpecula munda & ſplendida maculas ſuas habent & perſpicuas: ideo q; offectura in iis propter terſitudinem in quādam unitatem coit. Quamobrem uero maculæ nouis ſpeculis inductæ aboleri ægerrime ſoleāt: ea ratio eſt: q; & in omnes partes ſerpunt: & inprofundum deſcendunt. In profundū q; ſpecula plura ſunt. In omnes partes q; terſa. In uetuſtis autem non perinde q; pertinaciter ſunt: quia non eodem adhæſu neq; tam alte figuntur: ſed ſuperficie quaſi marginibus innatant. Ex iis conſtat (quod uolebamus) tenuesdifferentias compræhendi a nobis: eaſq; celeriter excitare uellicareq; ſenſum. Item nō modo pati uiſum: ſed etiā facere. Iis quæ diximus adſtipulari uidetur: quod in uino & unguentis conſpicitur. Nam oleū: quod in hoc genus miſcetur: ociſſime iniectos odores capeſcit. Vini quoq; natura mira eſt alienos ſapores in ſe trahendi non modo earum rerum: quibus intus additis corrigi medicariq; ſoleant: ſed etiam earum: quæ ad dolia extrinſecus iuxtim aut locantur aut naſcuntur.

CAP. XI.

Facile decipi qui morbo aut affectu tentantur. Item aliquādo decipulum intelligi quia iudicium animi a iudicio ſenſuum diſcrepat.

AD eam uero conſyderationem: quæ nobis initio iſtituta eſt unum ſubiungi oportet: quod & patere poteſt ex iis quæ dicta ſunt: abeuntibus ſenſilibus non abire ſpectra: ſed detineri & ſeruari depoſita. Item facile decipi & oberrare eorum ſenſus: qui affectu aliquo pturbati poſſeſſiq; ſint: adeo pro ut quiq; alicui uitio addicti ſunt: ita in eo frequēs falluntur meticuloſi in metu: amatores in delitiis ſuis. Proinde utriq; tenui ſimilitudine earum rerū quas ii formidant illi depereunt facile laceſſuntur: meticuloſi imminere quæ timeant: leuiter ſuſpicentur: amantes quæ ament. Et quo quis obſtrictius tenetur: eo leuiori ſimilitudine circūſcribitur. Eodem modo qui obiraſci faciles ſunt: demumq; qui quacūq; alia perturbatione aut libidine pertentantur. Propenſius uero quibus immodica hæc ſunt. Quamobrem & frebriētes menſtruoſa quædā animalia uidentur in pari etinis cernere: quod quidem accidit iis exigua ſimilitudine: quam interpollationes quædā & liniamenta in tectoriis referunt Cæterum hic error pro qualitate morbi maior minorue eſt. Sæpe enim leuius præmuntur q̄ ut ſe de iis: quæ uidentur uidere: falſos haberi nō cognoſcant: interim uſq; adeo tentātur accūbuntq; morbo: ut uiſis ducantur & aſſenſionem adhibeant. Cauſa uero quāobrē hæc fiant uidetur ea eſſe: q; non una tantum in nobis iudicādi uis eſt: ſed geminæ. Eſt mēs quæ primatū obtinet.

Eſt ſenſus unde ortum habet imaginatio. Huius rei ſigno eſt: q̄ quom ſenſui ſol uideat pedalis: corrigit aſpectum ratio quæ intus eſt & maiorem eſſe q̄ uideat dictat. Quot ſi una tātum eēt potētia quæ iudicaret de oībus: non poſſet ſol non tantus putari q̄tus uidet. Plane nō inficior qbuſdam morbis efficiſi: ut ratio quoq; atq; mens errorem ſenſus ſequat: qđ uſu uenit ī deliris ab alienationeq; animi: quo tempore & lineamenta moueri & animalia eſſe credunt.

Iudicia ſenſuū inter ſe cōtraria eſſe deſidereq;. CAP. XII.

SEd quid opus eſt dubitare an ſenſus iudicia a iudiciis animi differant? quando uel ipſi ſenſus inter ſe perſpicuo euariant? Nam in iis: qui ſuperiores optimatioreſq; ſunt: exquiſitius iudicant & coarguunt cæteros. Atq; hoc in uiſu & tactu liquet. Si enim digito uno uicibus ſcalpas: tactui: unum quod eſt: uidebuntur duo: uiſui non uidebuntur: ſed unum: quia uiſus acrior & certior tactu eſt. Quot ſi aut ſolus tactus eſſet aut uterq; ſenſus iudiciū idem haberet: pronunciarent duo eſſe: quod unum eſſet. Cauſa aūt circūuentionis & decipuli ea eſt: quoniam ſenſilia nō tantum quotiens mouentur moueri nobis uident: ſed etiam ſtantia quotiens ipſi in nobis ſenſus moueantur: utiq; ſi eodem modo moueantur quo ſolent a ſenſilibus cieri. Ita littus uidet nauigātibus moueri & recedere dum uiſus ab alio impellitur.

Quot dormiētibus & noctu magis q̄ iterdiu & uigilātibus uiſa occurrāt. CAP. XIII.

EX iis planum arbitror factum non modo uigilantibus nobis motiones illas cōtigere: quæ per eos ſenſus accipiuntur: qui foras proſpectant: & quaſi extra corpus ſunt: ſed etiam illas quas ſentimus: quom affectio ea ingruit: quam ſomnum uocamus. Alioquin & tunc ipſius id patimur: q̄ tempore alio: qui interdiu excidunt multa & uaneſcunt ſenſibus opere ſuo detentis: & menteuariis cogitationibus obruta. Nam paruus ignis luce maioris offunditur. Læticiæ item & ægritudines modicæ acceſſu immodicarum & inſignium exoleſcunt. Quieſcētibus uero minima quæq; aduolant allinunturq;: noctu præſertim: q; eo tempore obſolutis ſenſibus & functionem ſuarum quaſi miſſionem & uacationem habentibus: & calore in uiſcera condito: motiunculæ omnes inobſoletæ & incolumes ad ſenſum principem confluant: deīde æſtu paulum ſedato ſeſe dormientibus reddant.

In ſomnio quot imagines multæ occurrant. item quæ primæ: quæ mediæ: quæ nouiſſimæ motiones dicantur in ſomno. CAP. XIIII.

CErte hoc intelligi poteſt ſimile: ut in fluuiis: euenire. Vt enim humor ibi qui fertur & profluens mouetur: interim inoffenſus abſoluto uertiginum orbe decurrit: interim offenſa culo retardatus in multas quaſi propagines ſcinditur dehiſcitq;: & in uarias formas ſubin de reſoluitur. Idem ſtatuere de motionibus ſenſariis oportet. Motionem appello excitationem depoſitarum imaginum & delationem earum ad cor: per quam uis in eo ſentiendi interpellat. Quemadmodum igitur eo exemplo: quod modo attulimus: ante q̄ uertigines conſiſtant: mediæ formæ multiplices comparent: ita & motiones imaginum: quæ in ſubiecto ſpiritu: aut ī corde: aut in ſanguine continentur: ſi quid obuariauerit ideſt ſi in alteram motionē offenderint: quæ ſuccedat in multas ſimilitudines ſecantur: diuellunturq;: & eas medio itinere præſentant: ante q̄ in nouiſſimā concedant. Igitur ſenſus primus non ſolum a primis & ultimis motionibus: ſed & ab intermediis laceſſitur. Vt enim ſi nubecula primo effigie leonis occurreret: deinde ſe in uarias animalium figuras uerteret: poſtremo ſimilitudinem hominis referret: non modo formas leonis & hominis uideremus: uerum etiam animalium eorum: in quæ medio tranſitu abiiſſet: anteq̄ hominem redderet: ſeu iucdæū illæ allubeſcenteſq;: ſeu contra ingratæ: alioquin infenſæq; oculis accidiſſent: ita & in ſomno non ſolum extima a ſenſu primo: ſed & intermedia uiſitant: ſiue ea tariculamentis & portentis ſimilia ſint: ſiue placida & tranquilla: & quæ ſtatum naturæ contineant.

Quot ſtatim a cibo nō ſomniēt aīalia. item quot nec pueri. itē quot mō ſomnient aīalia mō nō ſomniēt. item deturbatis & trāquillis inſomniis. CAP. XV.

AT uero ſtatim a cibo non ſomniant animalia neq; quom primum egreſſa in lucē ſunt: ut infantes: quia multa tum agitatio motioq; eſt propter alimentarium calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo uehemēter commoto: aut nulla effigies redditur quæ appareat: aut redditur quidem aliqua ſed laceſſita & tortuoſa uſq; adeo: ut alia omnino uideatur eſſe q̄ ſit: quieſcente autem & ſtagnante res in eo ſimili colore & incolumi forma reſpondēt: ita dormientibus eueniunt uiſa & motiones a ſenſibus quandoq;: ut peruideri nō poſſint: q; multo fluxu alimoniæ obruuntur: quādoq; diſtortæ præpoſteræ & monſtroſæ & omnino deterrima ſomnia: qualia quæ melancholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Quom enim morbi hoc geuus ſpiritoſi uaporulētiq; ſint: commotionem & perturbationem plurimam afferunt. Simul uero a fluctu cōſtitit & diſcretus ſanguis eſt: iiſq; ſanguinē optinet: ſignificationes a ſenſibus omnibus ueniunt incolumes & diſtincta digeſtaq; ſomnia ſunt. Ita ut ad ſimilitudinem ueri expræſſa occurrant.

Quot ſinceris inſomniis aīus mō obſiſtat mō conſentiat. CAP. XVI.

AC inſomnia quidem iccirco exiſtimātur uera quia: quom tam ea quæ inuehit oculorū ſenſus: q̄ ea quæ cæteri ſenſus renunciant ſecundū quietem ad locum principē integra ſincere q; trāſmittūt. Neceſſe ē ut uideāt plāe cerni tenericq; ac pfecte ſentiri. Eo. n. q; motiōes ſui quæq; generis ad principiū ſentiēdi meracæ & iobſoletæ pueniūt & uulnerāt cor: fieri nō

poteſt:quin uideri uidere audire ſentire nō ſecus atq; in uigilia oporteat. Proinde animus tunc iudicia comitat̃ ſenſuum. Verbi gratia:ſi in illa uiciſſitudine digitor̃:de q̄ diximus ſupra:nō fallit̃ uiſus:ſed tactus:neq; utiq; in ſomno animus uniuerſus fallet̃:ſed pars tantum ea quæ ſenſui tactus reſpondet. Ita altera eius portio ideſt uis tactoria per ſomnum unam rem duas eſſe pronunciat. Altera ideſt uiſibilis conſtanter obſiſtit & quaſi uigilans teſtatur: unam rem eſſe quæ uideantur duæ. Quod ſi non fallitur ea pars animi qua uidemus:quippe quæ exquiſitior & quaſi racionabilior ſit:q̄ pars ea qua tangimus: longe hoc fidentius adiungendum & tribuendum menti eſt: utpote in qua ſedes & domiciliū iudcii ſit. Nec temere ſopori accumbit: niſi defluxus ſpiritoſi oris exuperet. Ac conſentiret quidem ſemper in ſomno anima:& imaginibus quæ a ſingulis ſenſibus orirentur fidem adiungeret:niſi uirtus aliqua potior & uegetior contrairet. Quale enim quicq; eſt quod ſenſus apportat:tale a primo ſenſu etiā iudicatur habeturq;. Quapropter quom tactus ſæpe quod unum eſt:duos eſſe renunciet:& uiſus ſolē pedalem eſſe ſemper decernat:niſi quæ alia ratio haberetur:quæ quaſi intercederet:neceſſarium eſſet:ut animus ſemper iudicia ſenſuum aſſertione ſua approbaret:atq; ita ſemper unam rem duas eſſe conſtitueret: & ſolem pedaneum ſciſſeret. Nūc continetur quædam uis in nobis quæ efficit:ut q̄q̄ pedalis appareat:non tamē uideatur pedalis. Non enim omne quod apparet etiam uidetur. Niſi quom langore corporis ſoporata uis illa arbitra eſt: ut ſæpenumero diximus:aut quom non mouetur motu legitimo nec ſuo.

Motiones in ſenſibus factas inducere ſomnia. item quæ actu earum quæ potētia ſint. itē ſomnia explanatiora ultimis ſomnis afferri. CAP. XVII.

QVemadmodum uero dictum eſt:uehementes affectus facere:ut quiuis in ea re quoi affici tur facile capiat̃: ita & ſenſuum motiones in ſomno & cætera quæ in ſenſu contingunt:uidentur cōmittere ut dormientes mentiēbus ſomniis ēt a tenui ſimilitudine cogant̃ accedere:nam quom dormientibus nobis ſpiritus uel ſanguis reciprocat ad cor:una & motiōes illæ imaginariæ ſenſuum commeant:quæ in materia ea tanquā in ſubiecto ſuo conſiſtunt. Cæterum aliquæ actu: aliquæ potentia continent̃: hoc eſt aliquæ cunctantur: nec dum mouent:aliquæ præſto ſunt: & principium ſentiendi ad repreſentationem & noticiam ſui appellant. Vt igit̃ quæq; prior accedit & itrat locum:ita prior extimulat & prior ſe aſſerit: hac abſumpta aboletaue:ſequētes ſuo quæq; ordine roganť & inferunt ſeſe. Declaratur hoc huiuſmodi exemplo. Fingat quis ranas quīq; in doliū ſalis coniectas:deinde eas ita diſponat:ut unam in ſummo: unā in imo: tris medio ſpatio:atq; omnes inter ſe paribus interſtitiis collocet:hoc eſt:ut extima& alteram ad os & labia dolii: alteram ad fundū medias in medio ſitu interuallis & proportionibus ſuis cōſtituat: ita tamen ut omnes operiant̃ ſale: ſimul igit̃ cæperit ſuprema pars ſalis tabeſcere:rana quæ parte illa condebat̃: prima uendicabitur & prima ſuperficiem obtinebit: & prima uſurpabit̃ cōſpectu: tum deinde ſequentes ſerie:qua ad eas colliquatio ſteterit:ita pdibunt in lucem. Quom uero in imum diffuſio decubuerit:tunc emerget quæ ſepulta inibi fuerat. Eadem condicione ſunt ſimulachra ſenſilium & motiones quæ in ſomno uerſant̃. Quæ prima incurrunt prima animum exercent & cōmouent. At quæ potentia contineri & tardius percutere diximus: quia tum ſanguis is qui corpulentior ſurſum halauerat:& prohibebat offerri ſimilitudines ueras attenuatus dilutuſq; habet̃: iſomnia exquiſitiora explanatioraq; repreſentant. Hic eſt ut nouiſſimi ſomni afferre nobis ſoleant cōſtātiores & certiores imagines. Quom. n. q̄ſi refrixit ac deferbuit cauſa illa: ea quæ imagines rer& turbabat:neceſſe eſt: ut ea q̄ olim ſenſibus accæpta eo tpe deferunt̃ ad cor:puriora ſincerioraq; uideant̃.

Animam ſopiri alimoniæ:nec tamen ſemper ſopiri. item non idem eſſe aliqua apparere & uideri. CAP. XVIII.

EA igit̃ cōuariatio & commutatio phantaſmatum quæ in ſomno accidit: cōferri poteſt ei quæ in nubibus contingit:quoius & ſupra mētionem habuimus. Nam & illæ quō modo effigiem hominis referant:mox ſe tranſitu ociſſimo in centauros cōuertunt. In uniuerſum quicquid apparet in ſomno ut dictum inter initia eſt ex reliquis & ueſtigiis eſt inhærētibus earum rerum:quas quis uigilās ſenſerit:geſſerit:cogitauerit. Digreſſo autem ſenſili atq; abducto:ſi uis illa:quæ in nobis principatum iudicii & pōtificium obtinet:etiam dormiēdo ſoluta ſit:nec copia defluentis ſanguinis obteratur:ludibria ſomniorum detegimus & hoc quod uidetur coryſcus ſcimus coryſcum non eſſe:ſed ſpectrum coryſci:ita tum quoq; animus uerum coryſcum intelligit:ſi uero penitus merſa effuſaq; ſit: tum ſimilitudo rei creditur ipſa plane res eſſe. Nec ita mouet ut i uigilia aſſolet: ſed ita:ut uigor animi totus iacēs ſepultuſq; omni eius ſenſu liquatur. Tanta uis ſoporis & ſomni eſt:ut diſcerniculum hoc menti eripiat. Quemadmodum igitur ſi quis oculo digitum ſubderet:nec ſciret digitum ita admotum cōmittere ut omnia ei gemina apparerent:tunc non modo apparerent gemina:ſed etiā uiderentur crederenturq; gemina. Si uero id ſciret: apparerēt quidem gemina: ſed uideri aut credi nō poſſent. Ita in ſomno ſiquis intelligat obdormire ſe:& præterea aliquid ſomniet: apparebunt quidem ei quæ ſomniat. Sed ſecum dicet q̄q̄ apparet hoc coryſcus eſſe: non tamen eſt coryſcus. Nam ſæpiſſime hoc euenit ut quis dormiendo dicat intus ſomnium eſſe quod uidet. Quod ſi dormire ſe neſciat:dabit manus approbabit & adhibebit aſſenſum.

Imagines rer& abſentiū mō in ipſis ſenſoriis:mō in corde uerſari. CAP. XIX.

AT uero ita esse ut dicimus & motiões imaginarias & figuras & simulachra sensilium diuersari in primo sensu.idest in corde etiam rebus abiunctis & cessantibus sensibus : de quibus omnis ludificatio & cõmenta omnium somniorum prodeãt clare demonstratur argumẽto quod subiungitur.Id quod in secundis est longe magis asciscendum & ascribendum est primo.Sed in cæteris sensoriis etiam ociosis & uacantibus reliquiæ & uestigia quædã rerum seruant. Multo igitur æquius est in corde hoc concedi: unde illa proficiscuntur & quoius beneficio functionibus suis supersunt.Esse autem hæc i sensoriis experiri manifestarie quiuis potest:si adhibeat animum & animaduertere ad id conetur:quod nobis a somno recens excussis solet accidere. Nam plerũq; uisa & motiones quæ se modo quiescentibus obtulerant continenter uel excitatos expergefactosq; comitantur & aliquãdiu post desistunt.Nam quom quis in somno datus & uidere somnium occipiẽs casu aliquo expergiscitur:fere semper accidit:ut ei simulachra quædam ob oculos stare obuersariq; uideantur.Pueris certe noctu a somno quidem recentibus:sed plane uigilantibus aspectantibusq;:multæ sese imagines præsentant: quæ passim uagari & moueri uidentur:ita ut illi se præ metu sæpe intra inuolucrum expauidi occulant.At hæc nihil aliud sunt q̃ motus a sensilibus profecti impræssiq; oculis.

Definitio insomnii & quæ insomnia uideant cũ non sint. CAP. XX.

EX iis omnibus ratiocinatione certa colligitur:somnium eẽ uisum: quod secũdum quietem occurit: quotiens uis quæ iudicat obligata desertaq; langore corporis est. Quapropter neq; uisa ea & terriculamenta: de quibus paulo ante habita oratio est:proprie insomnia esse possunt : neq; aliud quicq̃ quod sensibus excubantibus & solutis appareat: neq; item quicquid occurit in somno in somnium est:nisi ratio ea quæ iudicat possessa omnis & obruta sit.Nam quod nõ nulli experiuntur in somno:ut quodammodo cernant:degustent:exaudiant:uulsi & contrectati præsentiant:sed languide alioquin & quasi de longinquo:non potest insomnium putari. Qui enim ita leuiter obdormiscunt: ut quasi incollimitio somni & uigiliæ sint: siquis strepitum moueat:aut lumen obtinens prætereat locũ:in quo quiescunt:fieri solet ut strepitum & lucem oculis accipiat:quasi utrũq; incolumi fieri sentiant:eoq; & excitatus aliquis dicat:tu quid perstrepis? Aut nunquid tu cum lumine accedebas.Ita me hercule uidere somnium uidebar:cæterum non fuit somniũ: sed gesta hæc sunt.Proinde ut se habet is:qui simpliciter uigilat ad eum:qui aliquatenus uigilat:ita sensus simpliciter ad aliq̃tenus sensum.Ac illi quidem in somno palpebras non cõducunt: sed discuneatis exiguo calle oculis & dehiscentibus dormiunt.Quom ergo accensum lumen in cubiculo uiderint:arbitrati esse insomniũ: expergiscuntur:& lumen uerum fuisse dignoscunt.Sed & gallinaceorum cantus & latratus canũ exaudiuntur in somniis:& existimãtur insomnia:quæ mos expergiti animaduertunt somnia nõ fuisse. Iam uero comperti qui quõ dormirent ad interrogatum responderint:sed ii experecti respondisse se non meminerint.Certe cõstat qui ita dormiunt: q̃q̃ solutos habere sensus uidentur:non tamen uigilare simpliciter alioquin somno excussõ recordarentur: neq; simpliciter dormire:alioquin percunctantibus non responderent.Ex hoc genere nihil potest somnium uocari . Neq; siquid aliud potest præter somnium in somno uere intelligi.Qualis ea depræhensio siue iudicium est:quo quis dormire se quõ dormit sentit:sed simulacrum uisumue: quod ortum & profectum a sensibus in dormitione animalibus affertur:in eo q; dormiunt:hoc proprie somniant esse & appellari debet.

Quamobrem aliqui nunquam somnient:& quamobrem quidam somniare sero incipiant. CAp. XXI.

PRoduntur certe:qui nunq̃ quicq̃ somniarint in uita.Exempla etiam sunt alios ad multam ætatem non somniant esse.Causa eadẽ: quæ facit: ut & infantes quoq; non somnient:neq; cæteri statim a pastu.Quorum enim ita constat temperamẽtum:ut ad superiorem locum plurimus e cibis fluxus succedat necesse est:ut quõ delatu ad ima humoris eius multæ motiones citent:nullum his phantasma:aut uisum appareat. Proficiscente uero ætate:cõcocta & subacta materia nihil prohibet:quin somnia illis possint restitui.Nam immutatione uel ætatis uel affectionis aliquouis secuta necessarium est naturã quoq; ipsam & temperamentum mutari.

TABVLA IN LIBELLVM DE INSOMNIIS.

Inſomnia ſenſu non percipi. Cap.i.
Inſomnia non eſſe opinionem nec actum ītelellectus. Item quid præter ſomnium. Cap.ii.
Non omne quod dormienti apparet ſomnium eſſe. Item quid ſit ꝑprie inſomnum & quid uiſum. Cap.iii.
Qua ratione dormiendo in ſomniis fallimur. Cap.iiii.
Quāquam in ſomnio nihil ſentiant ſenſus: tamen afficiuntur intus. Cap.v.
Quot imaginibus ſomnii modo fallimur modo non fallimur. Cap.vi.
Inſomnium eſſe potentiæ ſentientis affectionem: non qua ſentiens eſt: ſed qua imaginatrix. Cap.vii.
Cauſa ꝑducens inſomnia: & iterum quando erremus aut non in ſomniis. Cap.viii.
Poſt receſſum rei ſenſilis imagines & affectiones in ſenſu manere. Cap.ix.
Senſus differētiis leuibus pelli: nec ſolum pati ſed ageꝛ. Item de ſpeculo quod aſpectu ſordeſcit. Cap.x.
Facile decipi qui morbo aut affectu tentantur. Item aliquando decipulum intelligi: quia iudicium animi a iudicio ſenſuum diſcrepat. Cap.xi.
Iudicia ſenſuum inter ſe contraria eſſe deſidereq̄. Cap.xii.
Quot dormientibus & noctu magis q̄ interdiu & uigilantibus uiſa occurrant. Cap.xiii.
In ſomnio quot imagines multæ occurrāt. Item quæ primæ quæ mediæ quæ nouiſſimæ motiones dicantur in ſomno. Cap.xiiii.
Quot ſtatim a cibo non ſomniēt animalia. Item quot nec pueri. Item quot modo ſomniēt animalia: modo non ſomnient. Item deturbatis & tranquillis inſomniis. Cap.xv.
Quot ſinceris īſomniis animus modo obſiſtat modo conſentiat. Cap.xvi.
Motiones in ſenſibus factas īducere ſomnia. Item quæ actu earū: quæ potentia ſint. Item ſomnia explanatiora ultimis ſomnis afferri. Cap.xvii.
Animum ſopiri ui alimoniæ nec tamen ſemper ſopiri. Item non idē eſſe aliqua apparere & uideri. Cap.xviii.
Imagines rerum abſentium modo in ipſis ſenſoriis: modo ī corde uerſari. Cap.xix.
Definitio inſomnii & quæ inſomnia uideantur cum cum non ſint. Cap.xx.
Quamobrem aliqui nunquam ſomnient & quamobrē quidam ſomniare ſero incipiant. Cap.xxi.

HERMOLAI BARBARI.Z.F.PATRI.VE.IN PARAPHRASIM THEMISTII DE DIVINATIONE SECVNDVM QVIETEM PRAEFATIO AD.M.BARBVM.

LIBELLVM DE Diuinatione ſecūdum quietē interp̄tati ſumus ad te: id munuſculum cum q̄ e ſicio ē: tū q̄ a me uenit gratū tibi fore non dubito. Iuditiū tuum: quod ſit: ſimul hæc legeris: aueo de te p̄ litteras ſciſ. Cæterum hoſpes biennium meus Ariſtoteles tuus ſiue q̄ comiter a me & liberaliter tractatus ē: ſiue q̄ ueret̄ ne tā longa peregrinatione offenſionē animi tui ſubierit: diſcedeſ: ſed ne auelli qdem a nobis pōt. Niſi forte iniquo aīo tulit uerba illa in litteris tuis īterminabūda: qbus (ſi pugnet) pferri ad te manus & pedes uictum iubes. Indignū ſe catenis putet nobiliſſimus philoſophus: q mētes hoīum a maximis erroribus ſoluerit: alioquin nullos neruos detrectat: modo tibi uſus ſui conſtet: ut mihi. Proinde metuit ne (quæ tuæ maximæ occupationes ſunt) prætereq̄ impenſiſſimum in ſacris litteris ſtudium: ad ſitum & puluerem reuoces. His rationibus uel cunctis uel ſingulis (niſi maiore aliqua ui cogatur) negat ſe arbitrū ultro ad te. Tantiſper te rogat ſupplex (nec enim tam formidat uincula: ut te dominum: agnoſcat) ne ſe īteruſurium aliquod diceularum inuideas: in quo ſi æquus fueris exhibiturus ipſe ſe eſt: uel ad pœnam: etiam ſi iure poſtliminii uti poſſit: niſi q̄ emptus a te in Aſia eſt: haberi eum loco ſeruorum a manibus uelis: utcūq̄ manus illas ipſas probas & doctas: ſed & pedes quoq̄: ſi pateris: aduolutus impetratam a te morulam tantulam uult: qua ſe mihi extremas manus Themiſtio ſuo imponenti commodet. Neq̄ id ſe mea tantum cauſa facere: q̄ ſua: utpote quoius interſit: expoſitorem ſui iuratiſſimum uindicari tenebris: & philoſophiam ſuam latinis reddi: quæ obſeſſa barbaris ſit. Iam me hoc loco laudat parce: & quia philoſophus: & quia Ariſtoteles promouiſſe me aliqd hoc in genere: neq̄ de latinis litteris peſſime meritum. Ob hæc (niſi tu aliquid contra habes) pluſq̄ ſonticam cauſam putat: quāobrem appellatus ad cō dictum non uenerit: te quoq̄ modeſtum & facilem dominum fore: ſi ſibi hoc ſpatioli dolueris. Et hercules ſi ſummo iure agatur iuſtas rationes uideri: quibus in libertatem proclamet. Sed iocari collibuit illud ſerio Ariſtotelem tuum apud me eſſe adhuc menſem opportet: quoaddum Themiſtius noſter totus exeat. Nec uero ni fraudi ſit: q̄ re tua inuito te abutor: primum me: inuito te: id faciam humanitas tua metu illo me liberat. Deinde ut inuito te faciam: quod facere me oportet: eius rei culpam neceſſitas non ipſe habuerim. Vale. Venetiis. M.CCCCLXXVIII.

THEMISTII PARAPHRASIS DE DIVINATIONE PER SOMNVM INTERPRETE HERMOLAO BARBARO.

An existimandū sit aliquam diuinationem haberi per somnum. CAP. I.

IVINATIONEM In somno aliquā esse q̄ dormientibus nobis ꝓuenire dicat a somniis: neq; ꝑtinaciter resistendū: neq; temere assentiēdū puto: nam qđ aut oēs aut plurimi arbitrant̄ inesse aliqd diuinitatis ī somno: & uisa pleraq; occurrere p̄nūtia futuroꝝ: argumēto ē: huiusmodi ꝓsuasionē q̄ usq; adeo īsixa hoīum mētibus sit: & fere gētiū firmata cōsensu: ab expientia & reꝝ euētis ortū aliquē habuisse. Accedit q; fere nemo ē: quoī euenire signa aliq̄ dormiēti nō soleāt. Nōnullaꝝ ēt reꝝ p̄sensa eē q̄dam ī somno atq; p̄scita credi par ē: quippe qđ oīno rōne non careat: nec fere ullū insomniū īcidat: ex quo addiuinatio: aut cōiectio: aut īterp̄tatio aliq̄ duci nō possit. Parte alia quō nulla grauis & efficax rō uideat̄: unde istec diuinatio ꝓueniat: efficiāt: ut difficile sit hoī docto fidē suā ī hoc obstrīge re. Nā putare deū eē q mittat somnia: præter alias rōnes qbus infirmari hoc cōfutariq; pōt: illa ē efficaciæ exploratæ: q; subabsurda res sit signifi/ cationes futuraꝝ reꝝ ꝑ somnia: nō optimis sapiētibus: sed sine lege ulla: ac fere pessimis quibusq; & abie ctissimis hoībus euenire. Porro sublata origīe hac nulla ꝑterea pōt idonea alia uel fingi. Nam qđ dicit̄ quosdam esse in Boristhene & Gadibus: qui uaticinentur futura adhuc rationis īcompertæ est. Et her cules maius quiddam q̄ ut in hoc captus ingenii nostri sufficiat.

Somnia alia causas rerum esse: alia signa: alia fortuita: & quemadmodum sint signa. CAP. II.

NEcesse igit̄ ē somnia aut cās eaꝝ reꝝ q̄ ꝓuidentur putari: aut signa ītelligi: aut oīno haberi fortuita. Mēbra hæc uel oīa cōgruūt somniis: uel duo ex his: uel unū. Cām accipio: ut lunā q̄ cā ē: ut sol deliqo obscuret̄: & defatigationē q̄ cā ē: ut qs febrē īcidat. Signū deliqi ē. quō subit planeta & ad īteruētū tēdit: signū febris ē scabrities līguæ. Fortuita res ē: inābulante me solē delinquere: qa neq; cā neq; signū deliqi inābulatio mea pōt uideri. Quapp fortuitæ res neq; semp neq; maiori ex pte uisunt̄. Probāda itaq; partitio ea ē somnioꝝ alia ꝑ cāis: alia eē ꝑ signis: alia temere ac uice fortuita euenire. Signa sunt ꝑ q̄ affectiōes aliquæ aī aut corporis notant̄. Nā & medici fidi & q paulo pi tiores sunt ægrotātiū somnia diligēter exq̄rēda & spectāda ꝓcipiūt: utpote q̄ ī morbis plurimū referāt & ad salutē & ad cōiectationē euētus. Decernūt āt ita rōne recta artifices & oparii alioqn: sed q sup aliqd tamē meditari philosophariq; habeāt. Nā motiōes q̄ īterdiu & secūdū uigiliā cōtigūt: nisi admodū eui/ dētes amplificatæq; sint: delitescūt & offundunt̄ īcursu & adūbratiōe maiorū. At ī somno contrarium euenit: ut exiguæ motiones præsertim silentio noctis insigniter & ualide feriant. Indicium huius rei: q; fere nemo est: qui non sit in somno expertus q̄modico sæpe strepitu exaudito accæptoq; auribus: ful/ minare ut tonare crediderit. Interī tenui pituita distillāte: gustare mel aut dulcē aliū saporē uidemur. In terim ꝑtibus corporis qbusdā leuiter calefactis: super ignes ambulare & audiri putamus. Excitati uero aīaduertimus ita eē rē ut ē. Quāobrē quō oīum reꝝ minuta & lāguida initia sint: clarum ē: ut pricipia morborum & affectionum quæ continet̄ in corpore parua eē imbecillaq; oportere. Ea semp in som/ no sese manifestius produnt q̄ in uigilia. Dictū est quēadmodū somnia possint signa intelligi.

Quemadmodum somnia possint esse causæ actionum nostrarum. CAP. III.

NVnc quēadmodū cāæ possit cēseri: & q̄ sint illa q̄ possint differemus. Primum illud cōuenit somnia cās nostroꝝ actuū potius q̄ alienoꝝ uideri. Vt. n. plerūq; q acturi aliqd sunt aut q mō id agūt: aut q iā egerūt absoluerūtq;: illud ipm ꝑ somnia ad eūdē modū contuent̄ & ge/ rūt: qa diurna cogitata cœptaq; ad talē motū q̄si uiā q̄dā præpant: ita e cōuerso frequentariū est: ut uisa ꝑ somnū pricipia sint reꝝ q̄ īterdiu molimur: qa mēs nocturnis motionibus mollita imbu/ taq; ad eas actiōes potissimū sese accōmodat: quarū simulachra ī somnis imaginata essēt. In hunc mo/ dum somnia aliquādo signa rerum sunt: aliquando ut causæ actionum habentur.

Quæ sint fortuita & temeraria somnia. CAP. IIII.

RElinquū genus fortuitū ē: & temere ꝓueniēs: præsertī quotiēs ardua illa extremaq; uehemē ter & supra oēm fidē hoīs posita somniamus. Demū ea quorū origo sita ī nobis nō ē: ut na/ ualis pugnæ eius: q̄ ī terra. Perside cōmissa sit. Postrēo ea oīa: q̄ a nobis ꝓcul gerūt̄. Plane de iis eo mō statuēdū ē: quo statuit̄: quō qs ꝓcedētibus nobis obuius uenit: quē mō pegre cō/ moratē cogitabius. Quid. n. ꝓhibet ī sōno qn decerni idē possit sane: īmo uero in sōno iustius. Quēad modū igit̄ ea cogitatio mētioue: neq; signo: neq; cāæ pōt fuisse: q̄obrē nobis amicus occurrerit: ita neq; sōniū cā aut signū eius rei: q̄ euenerit dicēdū: etiā si eo mō ꝓrsus quo appuerat euēit: sed tota ea rō for/ tuita ē: & casu cōsistit. Eo fit: ut pluria sōnioꝝ mētiāt̄: qa q̄ fortuita fūt: neq; sp neq; ꝓpēsius accidūt.

Somnia non uenire a deo. Ité quot melancholici aliquando præsagiant. CAP. V.

GEnerati uero quō & bruta quoq; somniēt dici nō pōt uenire celitus somnia delegante deo: neq; ad eā finē adiūcta hoībus fuisse. Sane q̄q̄ diuinitus nō mittūt̄: sunt tamen q̄ possis dæ monia dicere. Nā & natura dæmonia ē: nō diuia: huius rei argumēto ē: q; ꝑte pluria īdocti

& gregarii ſomniare & uaticinari uidentur futura:ut intelligat̃ non ſomniare illos autore deo. Verum prout qſq; natura blatero loquax q̃ ẽ:aut melãcholicus:ita uiſiõibus & ſomniis multiplicibus utitur. Porro quõ plurimis & uariis uiſis hoc aĩus pulſet̃:nõ ẽ ut ſit mirãdũ:euadere iteri ex iis aliq̃ q̃ pdixerint.Nã & q totũ diẽ iaculant̃ aliq̃do collimãt:& pmiũ capiũt:uetus adagiũ ẽ:ſi ſæpe iactaueris aliq̃do uenerim iacies.Idẽ de ſomniis uidet̃ : ſi quãdo id conſequat̃:quod quoi apparuerit ſecũdũ quietem.

Quot pauca ſomnia euadant.Itẽ nõ ſequi ſemp quoc; ſigna pceſſerint. CAP. VI.

NEc uero diſſentaneũ eſt pauca euadere ex iis q̃ obiiciũt̃ & mõſtrãt̃ i ſõno : quõ nec ea quoq; ſõnia q̃ ſigna affectionũ corpis ſunt ſp eueniãt.Nã neq; ex oi pſagio ſuæ tẽpeſtates ſequunt̃ ut imbres:aut uẽti:quos ſignificatio aliq̃ e celo ptẽderit.Si.n.ualidior & uehemẽtior motus q̃ ſit is quẽ rõ,pgnoſtica denũtiat:,prũpat:tũ ſignificatio:aut pmonitio futuræ hyemis nulla fuerit.Pari mõ iteri morbũ icurrit q uiſus i qete ſit ambulare p cœnũ.Nã hũores q putruerit & agitari occæpint i ſõno:facile ſentiũt̃.Itẽ q ſup prunas ire ſe ſõniat:aliq̃do ẽ:ut paulopoſt corripiat̃ febri :ali quãdo cõtra euenit ut q hæc uiderit i ſõniis:nõ tamẽ decũbãt:q; natura i iis ppotẽtior cãis illis ſit:quæ ægritudinẽ afferũt:eoq; ſubactis:aut diſſolutis hũoribus itercludat aditũ morbo. Quotiẽs porro luna coronas circa ſe habet pſagiant̃ flatus &pluuiæ &tamẽ uiſitatæ ſunt:nec iſecuta q̃ iminebãt:q̃ſi recipro cãtibus:ac pedẽ referẽtibus cãis & ambiẽte cõtraria motiõe i pulſo:iã cõſilia q̃ ſũma alioqn & optima ratiõe inieris plurima i irritũ recidũt:& eliſa maioribus aliis diſſoluũt̃.Prorſus nõ oẽ fit:qđ fieri debetur piclitaturq; : neq; idẽ ẽ fieri qcq̃ debere & futuꝝ eẽ : ſed,pgreſſiões & prĩcipia paſſim ſunt:e quibus euẽta ſua nũquam ſpectantur:& ſignificationes rerum multæ:quas nulla conſecutio approbet.

Democritum ſomnia imaginibus a corpore fluentibus tribuiſſe:peripateticos motionibus quibuſdam. CAP. VII.

SOmnia uero quoꝝ prĩcipia hæc nõ hẽnt̃:ſed q̃ a nobis:aut tpibus:aut locis abiũcta:aut magnitudĩe &genere aliena:aut ſiq̃ oino ad nos uicinitate ſocietateq; referũt̃:nõ tamẽ prĩcipia eoꝝ cõtinemus.Huiuſmõi ſomnia ſi q̃do pnũtia aliquouis euẽtus ſunt fortuito cõmittũt̃ & nulla rõne naturæ.Nã & Democritus hoc uolebat:q dormiẽtiũ aĩos pulſari cẽſet extrema & aduẽticia imaginũ uiſione:q̃ tãq̃ mẽbranæ a corpibus direptæ cõtinẽter fundarẽt̃ & fluerẽt. Ex iis alias eẽ beneficas alias ſeqoris ĩgenii pindeq; maleficas & magnitudĩe & pnitie portẽtoſas.Has accedere i ſõnis ad hoies & ſignificare q̃ pſentirẽt̃ futura.Eſſe uero qbus ſimulachra hæc aduenĩat meditãtia cõmẽtãtiaq; & uoces mittẽtia. Alioqn q̃ i ſõno tãtũ itelligẽtibus ſentiãt̃.Quãobrẽ optabat Democritus imagies optimatis notæ ſortiri.Nos quoq; tãetſi ſimulachra eẽ ulla q̃ uolitare ultro citroq; & uagari p auras poſſint negamus : tamẽ motiões aliq̃s eẽ cõcedimus:q̃ nos uice ſimulachrorũ exerceãt. Illas ex initiis qbuſdã eaꝝ reꝝ,pdire q̃ dicẽda nobis agẽdaue ſint:mox aere primũ mutato : tũ deide p auriũ foramĩa & nariũ meatus trãſmiſſas ad cor facẽt̃:ut i ſõniis futuraꝝ reꝝ exitus pnoſcere uideamur. Vt.n.ſiqs humorẽ:aut aerẽ prĩo cõmoueat : ea ps q̃ ita cõmota ẽ:ſubide aliã cõmouet:fitq; hoc diutius autore etiãnũ ceſſante abiũctoq;:ita nihil obſtat qn motus qdã & ſenſus attĩgere ad aĩas quieſcentes dicant̃ ab his rebus profecti:a qs Democritus ſimulachra decedere & exuuias illas mitti cõmotus eſt.

Quot pſcita noctu potius & ſtolidis q̃ ſapientibus pbeantur. CAP. VIII.

SAne motiões eæ:q̃ ita pueniũt ad aĩam nõ poſſunt alio tpe ſenſũ ſui: q̃,noctu ampliorẽ iuehere.Cũ iterdiu ad ſenſũ delatæ obiter exoleſcãt & facillime diſſoluant̃.Eſt.n.aer noctis:ab oi turba liberior:qa tps adſilẽtius cõticeſcẽtiuſq; ẽ.Proĩde in ſõno ẽt minima ſenſum laceſſunt.Nã motiũculæ & ſtrepitus puſilli dormiẽtẽ ãplius q̃ uigilantẽ uidẽt̃ ciere. Motus igit̃ hauſti ſenſibus & uiſa ex iis cõcæpta idẽtidẽq; ad prĩcipiũ ſentiẽdi trãffuſa:pſenſionẽ futuroꝝ dormiẽtibus afferũt. Atq; hæc rõ ẽ:qobrẽ ſõnia hæc fatuis potius q̃ prudẽtibus pbeãt̃.Alioqn ſi deus nobis uiſa hæc dat:nõ ſecũdũ qtẽ & noctu mõ: ſed ẽt diu & ſapiẽtibus daret.Quod ſi ita:ut dixius puident̃ in ſõnis:futura rõ ẽ:ut cõtẽptiſſimis qbuſq; ſtolidiſſimiſq; pſagiaꝝ cõtigat.Ineſt.n.is mens ſilẽta deſertaq; & cogitatõibus uacua:q̃rũ plẽus philoſophãtiũ aĩus ẽ:& q̃rũ agitatiõe ſolitarius & ocioſus eẽ nõ ſinit̃.

Quotecſtatici futura præuideant & quot de amicis uera ſint ſæpe ſomnia. CAP. IX.

QVoſdã uero eẽ:q quõ exceſſu mentis tẽtant̃ pdicãt futura.Id cãæ ẽ:q; quõ iteſtinis & ppriis motibus nõ iſeſtẽt̃:emius uellicãt̃:&alienos excipiũt:ita ut ea maxie ſentiãt q̃ extriſecus gerant̃.Eſſe itẽ aliquos qbus ſõnia de neceſſariis & amicis certiſſima eueniãt:ide proficiſcit̃ q; de neceſſariis ſuis ipẽſæ ſollicitus q̃ſq; ẽ.Vt.n.de lõgiquo ii uice mutua ſe agnoſcũt:ita motiões q̃ i cor de ſeruant̃ rerũ quas familiares charaſq; habemus:notiores nobis ſunt & prõptius ſe reddunt.

Quot melancholici:& phanatici futura præſentiant. CAP. X.

MElancholici adeo præ naturæ ſuæ uehemẽtia ſimiles uenatoribus uident̃. Vt.n.illi & cõiectatiõe & tælo quaſi poſſident ferã anteq̃ accedãt manuq; tollant :ita melãcholici pnicitate aĩ rapida pcipites quaſi anticipãt & anteuortunt futura.Quod.n.imaginatiões in iis uolucres & deſultoriæ ſunt:læui pulſu excitæ tãq̃ ſigno dato & quæ his ,pximæ ſunt:demumq; uniuerſæ ,prũpũt.Vt.n.poemata.Philegidæ:qa nec pſonarũ nec narrationũ diſpilitate iterpolląt̃:ſed cõ ſeq̃ntia annexaq; ſunt:& ſeriẽ q̃dã cohibilẽ cõtinent facile audimus & ,pperantes abſoluĩus:ac ſi uenerẽ qs a pncipio diceret & aduſq; exitũ pmeret:ita iſani & fanatici uiſiones ſuas quas perinde colligatas cõtinenteſq; & permobiles habent:celeriter recurrunt:quo fit ut ſimilia percipiant & conſeq̃ntia lõge antea puideãt ut i ſtãtia.Tãta porro i iis cõcitatio ẽ:ut motus ii alio motu elidi aut ſufflamiari nõ poſſint.

Quis artificiosissimus somniorum interpres sit. CAP. XI.

EXquisitissimus uero somniorum cōiector is qui similitudines rerū acutissime pōt pspicere & discernere. Nā recta claraq; somnia interptari cuiusuis ē. Similitudines accipio quæ nobis secūdum quietē uariæ obiiciunt & uelocissimæ trāsformātur: ut quæ de rebus respondent in profluente. Si. n. uehementior motus sit: simulachra in eo ueris rebus dissimilia & tortuosa reddunt. Idem in somno statuimus. Si redūdantior & concitatior materia ea sit: quæ a sūmo capite ad ima cordis deferē similitudines expressæ aut puræ haberi nō possunt: quoniā multa cōmotio sinceritatem somnioꝝ confundit & cōstantiā uisionum intercipit. Nimirū uterq; exercitatissimus & accerrimus fuerit: & qui formas illas in torrēte ppōsteras inconditas distortasq; sciat distinguere & ueris exēplaribus reddere: ut hominis hanc: illā equi designet: quarū tamen neutra icolumis absoluta; cernatur: & qui hoc ipsum pstare explanandis & explicandis insomniis possit: quid sit somnus: & qd insomniū: quāobrem utrūq; animantibus iūctum. Iterū qualisnam diuinatio ea sit: quæ proficiscatur ex somniis: dictū iam est: Nunc de cōmuni aialium motu agendum uidetur.

TABVLA IN LIBELLVM DE DIVINATIONE PER SOMNVM.

An existimandum sit aliquam diuinationem haberi per somnium. Cap. i.
Somnia alia causas rerum eē: alia signa alia fortuita: & quemadmodum sint signa. Cap. ii.
Quemadmodum somnia possint eē causæ actionum nostrarum. Cap. iii.
Quæ sint fortuita & temeraria sōnia. Cap. iiii.
Somnia non uenire a deo. Item quot melancholici aliquando præsagiant. Cap. v.
Quot pauca somnia euadant. Item nō sequi semp quorum signa præcesserint. Cap. vi.
Democritum somnia imaginibus a corpore fluētibus tribuisse: peripateticos motiōibus qbusdam. Cap. vii.
Quot præscita noctu potius & stolidis q̄ sapiēti bus præbeantur. Cap. viii.
Quot ecstatici futura præuideant: & quot de amicis uera sint sæpe somnia. Cap. ix.
Quot melancholici & phanatici futura præsentiant. Cap. x.
Quis artificiosissimus somniorum interpres sit Cap. xi.

Acutissimi Philosophi Themistii peripatetici nobilissimi expositiōes in Posteriora Aristotelis. In physica. In libros de anima. In commentarios de Memoria & Reminiscentia. De Somno & Vigilia. De insomniis. De diuinatione per somnum Interprete Hermolao Barbaro: felicissime expliciunt q̄diligentissimæ castigatæ: quas generosus uir Octauianus Scotus Ciuis Modoetiensis expensis suis Venetiis imprimi fecit Per Bartholomeum de Zanis de Portesio. Anno natiuitatis Domini Milesimo quadringētesimo nonagesimo nono pridie nonas octobris.

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

a
Prima alba Themistii continet ratione
b
non posse possunt deficiatur constituere
c
Anteq̄ quid Themistii quæ quum & fœminam
d
rim solam gligentiam arte facto sistere etiam
e
iracundia est sonus idem & ipsa Nā Anaximan.
f
primum minorem rationis pro uerbo
g
laborioſe: sederet discutiat & Et quia
h
quot modis temporis His ita ri equale
i
sæ: quæ ueantur Nam etiam Themistii
k
aut ignem cum ea cat anima tralium
l
præstare q̄ plex habeat Sed quia De auditu
m
explorata possit idem Imaginationē differentes
n
Quod in Differentiam motionis bat. Plantæ:
o
mum ituram porro Non eosdem
p
Themistii ferunt potest

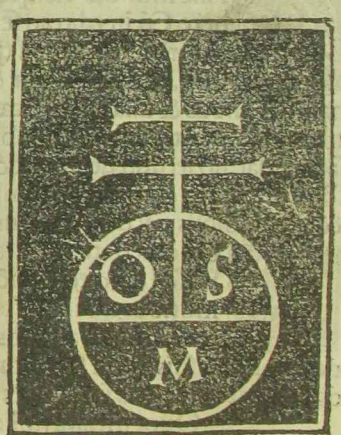

Buchbinderei
ANDR. HUBER
VI. Magdalenenstr. 21.